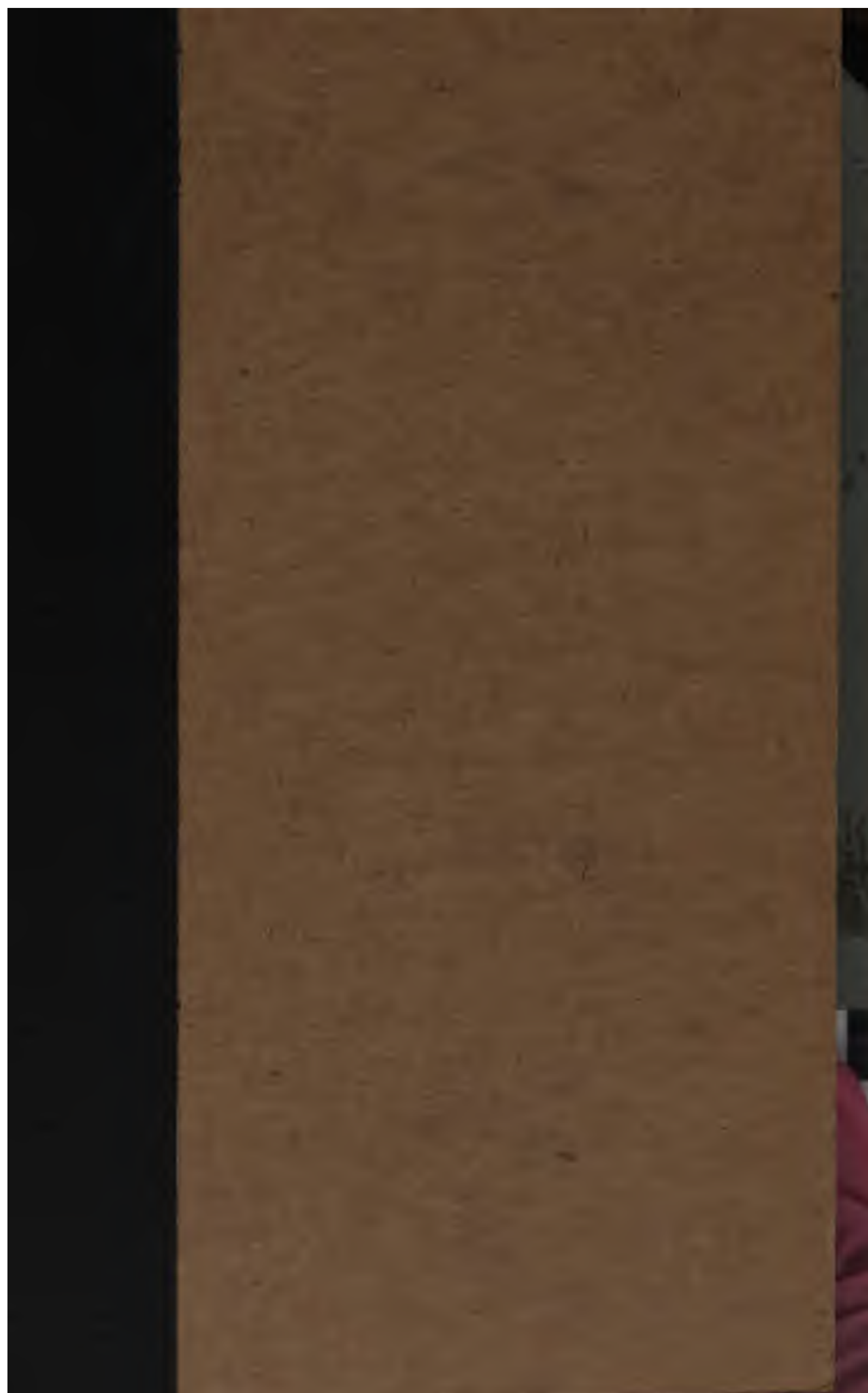

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

Nordiske Oldskrifter

udgivne

af

det nordiske Literatur-Samfund.

XXIX.

Oldnordisk Ordföjningslære,

af G. F. V. Lund.

Förste Hefte.

KJØBENHAVN.
Berlingske Bogtrykkeri ved L. N. Kalckar.
1862.

Udgivet for andet Halvaar 1859.

DET NORDISKE LITERATUR-SAMFUND.

Det nordiske Literatur-Samfund **har til Formaal** udbrede Kundskab til Nordens ældre Literatur, navnlig ve udgive nordiske Oldskrifter paa en med Almenhedens 1 overenstemmende Maade, og ved at udbrede disse i saa en Kreds som muligt. Samfundet vil derfor nærmest foranst Haandudgaver af de vigtigste islandske og andre oldnord Skrifter med en vel bearbeidet Text, og vil ved S heraf ogsaa søge at fremkalde lignende Udgaver af de se Sprogmindesmærker, navnlig af Levningerne fra vor (Middelalder. Men da Kundskaben til Nordens Olds er saa lidet udbredt, vil Samfundet, i det mindste in Tilvejebringelsen af andre fornødne Hjælpemidler gjör overflødigt, ledsage hine Textudgaver med Oversætte eller saadanne Oplysninger, som ere nødvendige til fu stændig at forstaae det udgivne. De af Samfundet sørgede Skrifter skulle indrettes saaledes, at Texterne Oversættelserne eller Oplysningerne kunne samles i særsl Bind. Samfundets Love ere:

§ 1. Samfundet har til Formaal, at fremme Ku skab til Nordens ældre Literatur, nærmest ved at ud og udbrede nordiske Oldskrifter og de til disses Benytt fornødne Hjælpemidler.

§ 2. Aarlig afholdes i Kjøbenhavn et Møde, h paa samtlige Medlemmer have Stemmeret.

§ 3. Til at bestyre Samfundets Anliggender væ paa det aarlige Møde et Raad af 5 Medlemmer. Af d afgaae efter det første Aar tre, næste Aar to, og saa fremde

§ 4. Medlemmer optages af Samfundsraadet. halvaarlige Bidrag er 1 Rdl. Den der undlader at bet betragtes som udtraadt af Samfundet. Ethvert Med erholder uden Betaling et Exemplar af de efter hans I trædelse udgivne Skrifter.

§ 5. Naar Samfundet tæller 500 Medlemmer, p ligger det Raadet, at bringe under Forhandling i Samfun hvorvidt nye og udførligere Love skulle vedtages. Ir da skal Raadet paa det aarlige Møde afgive Beretning det forløbne Aars Virksomhed og aflægge Regnskab.

OLDNORDISK ORDFÖJNINGSLÆRE

AF

G. F. V. LUND.

UDGIVET AF

DET NORDISKE LITERATURSAMFUND.

KØBENHAVN.

Berlingske bogtrykkeri ved L. N. Kalckar.

1862.

Fortale.

Medens de øvrige dele af vort oldsprogs sproglære i de sidste 50 år, der ere forløbne siden Rasks fremtræden, ere fremstillede med grundighed og udførlighed af forskellige nordiske sprogforskere, har ordföjningslæren endnu aldrig været behandlet på en tilfredsstillende og udtömmende måde. Dette er i og for sig mindre forunderligt, da dels efter tingenes naturlige gang formlæren, indbefattende lydlæren, böjningslæren og orddannelseslæren, først må bearbejdes, dels hele den retning af sprogbetragtningen, hvis skaber den ovennævnte store sprogforsker må kaldes, væsenlig var vendt mod formlæren og kun i forbigående optog enkeltheder af ordföjningslæren. Idet nemlig de allerfleste dyrkere af nordisk sprogvidenskab, som billigt var, have fulgt ham, arbejdende videre på den af ham lagte grundvold, er denne del af sproglæren bragt så vidt, at dens bearbejdelse kan stilles ved siden af de fortrinligste arbejder over andre sprogs formlære. Ved siden heraf har, især i den sidste tid, det hele sprogstof og ordforråd været genstand for en sådan behandling i dels fuldendte dels påbegyndte ordbøger, at derved, ligesom ved sikre og til videnskabens nuværende standpunkt svarende udgaver af de vigtigste oldbøger, er frembragt et fast grundlag for en videnskabelig sprogbehandling. Det syntes da at være på tide, at også ordföjningslæren blev fremstillet i sin helhed, og efter at jeg i længere tid havde beskæftiget mig med oldsproget, besluttede jeg at göre et forsøg herpå. Men da ordföjningslæren er den egenlige slutsten af hele sproglæren, eftersom den er bygget såvel på formlærens som på ordforrådets anvendelse og har til opgave at udvikle sprogets höjeste mål: at udtrykke tanken i sætninger eller sammenhængende tale, er det indlysende, at der til dens tilfredsstillende

udførelse kræves et fuldstændigt herredömme over sprogets hele område i formerne og disses anvendelse, i sprogstoffet, ordforrådet og dettes anvendelse i alle forbindelser. Af det første arbejde herover — thi hvad der hidtil enkeltvis er bemærket og findes spredt på forskellige steder kan næppe kaldes egenlige forarbejder — kan med billighed hverken kræves en udtömmende gennemforskning af det hele eller fuldstændig samling af alle enkeltheder (thi ‚facile est inventis addere'); men det vil have bidraget sin del til sprogvidenskabens fremme, hvis det på den ene side giver en sand og rigtig lærebygning og på den anden side har optaget det væsenlige stof. Hvorledes jeg har stillet mig opgaven i disse to henseender, skal her kortelig angives.

Med hensyn til lærebygningens plan er det klart, at der til fremstillingen af et sprogs ordföjningslære hverken kan lægges en allerede færdig, for et andet sprog udfunden og udført anordning til grund, hvori alle enkeltheder med större eller mindre lethed og naturlighed indsættes eller indtvinges, eller i forvejen opstilles en form, den være så tankerigtig og med sig selv overensstemmende som man vil, med den fordring, at derefter det givne sprogs ejendommeligheder skal ordnes og forklares. Dette er fejlen ved den såkaldte ‚rationelle grammatik' navnlig i den nyere tyske skole. Kun da kan fremstillingen blive både naturlig og simpel og klar, og tillige videnskabelig sand og rigtig, når hvert sprogs ejendommeligheder udvikles efter den gang, som sprogudviklingen selv har taget, efter anvendelsen af de midler, som sproget har benyttet til at forbinde de enkelte begreber, til sammenhængende tale. Det første bliver da at bestemme disse midler, det andet at vise, hvorledes de ere brugte, idet der gås ud fra den simpleste og mest enkelte form for sætningen, og denne lidt efter lidt udvikler sig og udvides ved anbringelse af de midler, der stå til rådighed, indtil den når sin höjeste udvikling og omfangsrigeste udtryk i den sammensatte sætningsbygning. Denne grundsætning er det der ligger til grund for Madvigs behandling af den latinske og græske ordföjningslære; og da dens rigtighed for disse sprogs vedkommende må erkendes for at have ståetsin prøve, kan der ikke være spörgsmål om, at den også finder sin anvendelse på et med dem så nær beslægtet sprog som vort oldsprog. Det gælder da kun med frit og uhildet blik at opfatte de ejendommeligheder og afvigelser i det enkelte, som et selvstændig udviklet og

mmelig langt til siden liggende sprog har frembragt, og i lære-
gningen at lade disse få den plads, der tilkommer dem, samt den
idflydelse på det hele, som de efter deres mere eller mindre ind-
ribende betydning må have. Her er ikke stedet til nærmere at gå
id på en sammenlignende betragtning, så lærerig den end kan være,
gesom jeg heller ikke i udførelsen har kunnet give mere end anty-
ende vink og henvisninger til enkelte punkter; men enhver, der er
undigt inde i den græske og latinske ordföjningslære efter den nævnte
handling, vil overalt finde tilknytningspunkterne og let se de af-
gelser, som dette sprogs natur gjorde nødvendige.

Om planen for dette arbejde endnu kun dette. Sprogets
igtigste midler til at udtrykke ordenes forbindelse til en sætning
· formerne. (Jo formrigere derfor et sprog er, desto vigtigere
ı rolle spille disse i ordföjningslæren; jo formfattigere et sprog
·, desto mere må det tage sin tilflugt til ydre forbindelses-
idler). Den naturlige og rigtige måde at fremstille ordföj-
ingslæren er at følge formrækkerne gennem deres anvendelse.
lerefter falder den væsenlig i to afsnit, brugen af forholdsformerne
g af udsagnsordets måder og tider (ligesom böjningslæren væsenlig
r navneordenes og udsagnsordenes böjning). Men herved er tillige
ivet adskillelsen mellem den enkelte og sammensatte sætning, da
rugen af forholdsformerne kun har betydning i det enkelte udsagn,
nådernes og tidernes brug derimod kun kan fremsættes ved den
ammensatte sætning, hvor der er tale om hovedsætning og bisætning,
et uafhængige og afhængige udsagn. De øvrige mindre formrækker,
ler dannes ved tal-, köns-, person- og grad-böjningen, have selv-
ølgelig efter deres anvendelse også plads i ordföjningslæren, dels
trax i begyndelsen — thi udgangspunktet må jo være begrebet ‚sæt-
ning', hvis hovedbestanddele med deres overensstemmelse først må
ehandles, hvor altså brugen af personer, tal og kön må oplyses
–, dels som afsnit, der slutter sig til læren om forholdsformernes
rug. Men da sproget også anvender ydre midler, må disses brug
medtages: således forholdsordene som trædende til for at be-
tegne hvad der i andre tilfælde udtrykkes ved de blotte forholds-
ormer, og bindeordene til at betegne sætningsforbindelsen. De
ørstes behandling har derfor naturlig sin plads i første afsnit, de
idstes i andet. Ligesom her må medtages (eller efter omstændig-
ederne forudsættes) en del stof fra ordbogen, uden at det kan si-

ges at være ordföjningslæren uvedkommende, således er der nogle andre punkter, hvor det samme er tilfældet, navnlig fremstillingen af udsagnsordenes former (i denne bog 1ste afsnit VI) og stedordenes samt kendeordets brug (tillæg II)[1], hvilket sidste dog mindre end noget af det foregående hører med til ordföjningslæren, men dog bör medtages af andre hensyn. Overgangen fra første til andet afsnit dannes af læren om de påpegende og henførende stedords brug i sætningen, hvorved først forestillingen om bisætning fremkommer. — Sproget har dog endnu et middel til at udtrykke ordenes forbindelse og mening, nemlig ordstillingen. Læren herom udgör derfor 3die afsnit, i hvilket da naturlig fremstillingen af sætningernes stilling og sammenbygning til et sprogligt helt optages. De fra den regelrette sprogbrug stedfindende afvigelser må behandles i et tillæg.

Dette er den for nærværende fremstilling til grund liggende plan, efter hvilken alle enkelthederne så let og naturlig have fundet deres plads, at jeg meget sjælden har været i tvivl om, hvor behandlingen af en genstand rettest var at anbringe. Naturligvis kan der angående mange småting rejses spörgsmål om, hvorhen de nærmest høre; men i sådanne tilfælde taler gerne noget for enhver synsmåde, og sagen må tilsidst bestemmes efter skön. Dette gælder især meget af hvad der er optaget i anmærkningerne, hvilke af den grund ere trykte med samme skrift som hovedstykkerne, fordi de som oftest indeholde netop det mærkeligste, det som det kan antages at de fleste ville søge oplysning om som særegenheder eller afvigelser eller undtagelser, medens hovedreglernes indhold angår den regelrette og mere bekendte sprogbrug. Det hele danner derved en mere sammenhængende fremstilling, da det ingenlunde var hensigten at give en lærebog[2], men en efter videnskabens nuværende standpunkt udført håndbog. Og jeg kan ikke andet end tro, at enhver, der har

---

1 Kendeordets behandling, der almindelig har sin plads i begyndelsen af 1ste afsnit, henføres (i Oldnordisk i det mindste) vistnok rigtigere til stedordenes behandling, hvorvel disse kun kan optages i et tillæg, der egenlig ikke hører til ordföjningslæren. Her er nemlig ikke tale om formers anvendelse, men om en ordklasses betydning og brug.

2 Senere vil jeg mulig få lejlighed til at udarbejde en kort lærebog enten i ordföjningslæren alene, eller måske hellere i hele sproglæren under ét.

sat sig ind i bogens anordning eller blot kender den fra den græske og latinske ordföjningslæres fremstilling af Madvig, med lethed vil finde enhver ting, hvor den er at søge, rigtignok under den forudsætning, at den ikke har undgået min opmærksomhed.

Herfra må jeg da gå over til at omtale bogens stof. Her kan ingen bedre end jeg selv se, hvor meget der endnu mangler i opgavens fuldkomne løsning. Da jeg imidlertid troede at have samlet og bearbejdet et nogenlunde tilstrækkeligt stof, og indså, at jeg dog aldrig kunde blive virkelig færdig, hvor længe jeg end udsatte tilendebringelsen, gav jeg efter for den naturlige tilböjelighed og de menneskelige forholds nødvendighed til engang at afslutte, især da jeg også udenfra blev tilskyndet dertil fra flere sider. Manglerne ere begrundede i den enkeltes indskrænkethed og forholdenes natur. Den enkelte kan vanskelig på én gang have et lige åbent og skarpt blik for alt hvad der er at iagttage, og når han uden forarbejder eller understøttelse af andre ene både må samle stoffet og opføre bygningen, kan denne ikke blive så vel udstyret og forsynet i alle dele som de bygninger, hvorpå der af mange er arbejdet gennem mange menneskealdere, ja århundreder (som tilfældet er med andre gamle sprogs ordföjningslære). Om de vanskeligheder og hindringer for et så omfattende arbejdes udførelse, som min personlige stilling og forholdene på et lille afsides liggende sted, hvor jeg savnede större bogsamlinger og fornemlig enhver personlig berøring med sagkyndige, og var optagen af aldeles forskelligartede forretninger, måtte medføre, skal jeg ikke trætte nogen. Mit arbejde bliver derved ikke bedre, dets mangler derved ikke mere at undskylde. Kun det tör jeg sige, at intet af hvad jeg fik öje på, af mig er undgået eller omgået med forsæt, ingen vanskelighed forbigået eller tvivl fortiet, fordi jeg ikke vidste, hvad derved var at göre. I slige tilfælde har jeg hellere åbent vedgået min usikkerhed. — Sprogstoffet, hvoraf reglerne ere uddragne og hvorpå de støtte sig som bevis for deres rigtighed, er i det væsenlige samlet alt af mig selv under læsning af skrifterne. Opgaven var at omfatte den ældste, som mønster i sprogformen gældende sprogbrug, dels den digteriske i den ældre Edda, dels den ubundne tales i de bedste skrifter, hvilket atter vil sige i den form, i hvilken disse ere os overleverede i de ældste og bedste håndskrifter (fra omtrent år 1200 til 1400). Men da jeg

ikke kunde tænke på en vidtløftig håndskriftafbenyttelse[1], blev dette atter for mig kun en afbenytttlse af de sikreste og bedste udgaver af disse skrifter, for så vidt sådanne haves. Her må jeg da atter beklage savnet af nöjagtige og pålidelige udgaver endog af de ypperste skrifter (som Heimskringla), hvilke af denne grund ikke synderlig kunde benyttes. Man vil se, at jeg væsenlig har holdt mig dels til de ældste gode udgaver (som den af Njála, Eigla), dels til de nyeste, der svare til vor tids fordring til videnskabelig behandling (som de norske udgaver, de fleste af det nordiske literatursamfund udgivne skrifter, prof. Gislasons og nogle andre). På hver regel eller bemærkning er anført bevissteder, tildels i en rigelig mængde, fordi jeg mente, at det første arbejde i sit slags måtte indeholde et klækkeligt antal deraf. Dette har også kun for en del tilsyneladende forøget bogens omfang, da de forskellige anførte prøver og bevissteder ofte både bestemtere og kortere, end en særskilt bemærkning kunde göre det, angive, om en sprogbrug hører til den bundne eller ubundne tales ejendommeligheder, om den er almindelig udbredt i forskellige skrifter fra forskellige tider og steder; ligesom også mange små afændringer og afskygninger i udtrykkets form og bestemthed på denne måde kunde antydes uden udtrykkelig at nævnes. Derfor ere også så godt som alle exempler, selv de på den almindeligste sprogbrug, forsynede med angivelse af, hvorfra de ere tagne. Men da sådanne med navn og tal anførte steder (citater) kun have deres betydning, når de ere fuldkommen pålidelige og nöjagtigt angivne, har jeg, for at tilvejebringe den störst mulige sikkerhed, ikke unddraget mig det besværlige arbejde under prøvearkenes gennemsyn til trykning at efterslå samtlige steder (med undtagelse af ganske enkelte, hvor Egilssons lexicon poet. er min hjemmel), hvis antal vel beløber sig til henimod en halv snes tusinde, så at jeg tör indestå for deres rigtighed. I valget af disse, hvoraf mine samlinger i almindelighed indeholde et langt större antal, vil man måske synes at jeg ikke altid har været heldig eller at jeg snart her snart der har holdt mig formeget til visse skrifter. Hertil kan jeg kun svare,

---

[1] Vel har jeg, i andre öjemed, benyttet adskillige af de ældre og bedre håndskrifter og sammenlignet dem med de trykte udgaver, men for dette arbejde er udbyttet deraf alt for ubetydeligt til at kunne komme i betragtning, ligesom også kun få steder ere anførte efter hdskr.

t uagtet jeg har gennemgået de fleste trykte oldskrifter, har det dog ikke været med dette ene mål for öje, men at de skrifter, hvoraf de fleste steder ere øste, udtrykkelig ere benyttede i denne hensigt. Havde jeg ventet med udarbejdelsen til endnu flere skrifter på denne måde af mig vare gennemarbejdede, kunde afvexlingen og vel også fuldstændigheden være blevet större; men da var målet skudt ud i det ubestemte, og helt nå det kunde jeg aldrig.

Fremstillingen af et gammelt sprogs bygning må fremdeles, når den skal have videnskabelig betydning, være historisk. Da sproget i tidernes løb har gennemgået en historisk udvikling, må der ved forklaringen af sprogbrugen tages tilbørligt hensyn til de gradvise forandringer, den har lidt. På den anden side må lærebygningen, når den ikke ligefrem er sproghistorisk, for at kunne give faste og bestemte regler, holde sig til sproget i en vis form, hvori det fremtræder til en vis tid, hos bestemte forfattere eller i bestemte skrifter. Jo længere sprogets liv har været, desto större betydning få naturligvis disse hensyn, og vælger man den til en bestemt tid givne sprogform som grundlag, må betragtningen derfra dels gå tilbage til den ældre, dels frem til den yngre form. Det oldnordiske sprog havde i sin bedste skikkelse imidlertid ikke så lang en levetid, at dette frembyder alt for betydelige vanskeligheder til at fremstille sprogbrugen som én bestemt, og når sagastilen fra sprogets gyldne tidsalder lægges til grund, ere de ældre (mest digteriske) afvigelser derfra ikke mange eller store. Dette har været min grundsætning i denne fremstilling, og med flid er her undgået at tage hensyn til den sildigere form, sproget fik navnlig i Norge (Norskheder, Oldnorsk i snævrere og egenlig betydning), idet f. ex. Kongespejlet forholdsvis kun sjælden er benyttet og i særdeleshed for at vise afvigelser fra den ældre sprogbrug. Da jeg på ingen måde turde göre bogen större end den er blevet — og den er måske endda blevet for stor i visse henseender —, måtte jeg også forbigå den sammenlignende betragtning dels med de beslægtede gamle sprog, navnlig Gotisk og Oldengelsk, dels med de sildigere af stamsproget udviklede sprogarter, navnlig Olddansk og Oldsvensk, så lærerig den end kunde være. Det vilde have fordoblet bogens omfang og gjort den til noget ganske andet end hvad den er; det indeholder også stof til et eller flere selvstændige skrifter. Men stundum lå sammenligningen så nær eller forekom mig at være så belærende, at jeg ikke kunde undlade at give en antydning.

Med hensyn til ordenes **skrivemåde**, da kunde jeg ikke altid følge den i udgaven af et skrift brugte, da i udgaverne höjst forskellige fremgangsmåder ere fulgte, men det dog gjaldt om, at det samme sprog overalt fik et nogenlunde ens udseende. Medens det derfor ved udgivelsen af et enkelt skrift kan være berettiget enten at følge en vis tids eller forfatters eller håndskrifts ejendommelige skrivemåde, måtte her for at tilvejebringe den nødvendige ligeformethed sådanne tillempninger anses for tilladelige, som have deres hjemmel i den nu for den rigtigste antagne skrivebrug, den såkaldte ‚normaliserende'. En fuldkommen overensstemmelse var det både umuligt og utilladeligt at forsøge på at tilvejebringe, når kun enhed for den ældre lyd- og formbetegnelse fandt sted i overensstemmelse med de ældste og bedste håndskrifter, og selv om skrivemåden i yngre skindbøger (som Flateyjarbók) derved vilde få et ældre udseende, end der efter deres affattelsestid egenlig tilkommer dem og de virkelig have. — I betegnelsen af sproglærens benævnelser (den grammatikalske terminologi) har jeg anvendt kun danske ord, der nu for allerstörste delen må antages for ikke alene bekendte, men også optagne; kun ganske enkelte har jeg forsøgt selv at danne[1]. Overhovedet har jeg bestræbt mig for at undgå alle fremmede ord, selv om det ikke var let, eller nødvendiggjorde en længere og vidtløftigere udtryksmåde, ligesom også at give sproget i det hele en så simpel, ren og dansk farve som muligt. I skrivemåden har jeg fulgt den brug, som vel endnu ingenlunde er almindelig, men dog, så vidt jeg ved, anvendes eller billiges af de fleste nordiske sporgforskere her i landet for öjeblikket. Jeg ser endog, at man i den allersidste tid går endnu videre.

Idet jeg hermed overgiver denne oldnordiske ordföjningslære til offenligheden, skal jeg endnu kun tilföje med taknemlighed, at jeg på ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenets indstilling har nydt en kongelig allernådigst understøttelse i et par år til udgivelsen, uden hvilken hjælp det ikke havde været mig muligt at samle den tid og anvende de kræfter, der udfordredes til arbejdets tilendebringelse i løbet af en kortere tid.

København den 1ste september 1862. **G. Lund.**

---

1 Ordet ‚sammenhør' til at betegne ‚periode' er brugt af Rask; det er muligvis ikke så heldigt, men jeg havde intet bedre.

Angivelse af de i bogen med forkortet betegnelse anførte skrifter.

I almindelighed anføres stederne af ethvert skrift efter sidetal i den bestemte udgave, som nævnes her; når et sted undtagelsesvis anføres efter kapitelinddeling, da er der sat k. eller kap. foran tallet. Kun den ældre Eddas sange anføres efter vers- (strofe-) tal i Munchs udgave, Kristiania 1847 (medens tillige er benyttet den Arn. Magn. udgave, Rasks udg. Holm. 1818 og Lünings udg. Zürich 1859). De forkortede betegnelser af Eddasangene (som Völusp., Hávam., Helg. Hund. I og II, Sigurðarkv. I, II, III osv.) ville være let kendelige for enhver med disse skrifter ikke ganske ubekendt læser; en liste over navnene findes bag i den norske udgave. På samme måde anføres også kort andre af de bekendteste digte, som Sonartorrek, Höfuðlausn, Arinbjarnardrápa af Egilssaga, Geisli, Höstlöng, Grottasöngr, Þórsdrápa osv. efter de sædvanlige udgaver af de skrifter, hvori de ere optagne, hvilke kan efterses enten i Index siglorum til Egilssons lexicon poet. eller i Möbius: catalogus librorum Islandicorum. Lips. 1856. De øvrige forkortelser ere følgende:

A. M. = håndskrift i den Arnæ-Magnæanske samling. Det tilföjede tal angiver nr. i samlingen. Ellers betegnes ved A. M. de af den arn. magn. kommission besörgede udgaver, som af Grágás, Sæmunds Edda, Snorra Edda, Egils Saga osv.

Alex. = Alexanders Saga, udg. af Unger, Krist. 1848.

A. n. o. = Annaler for nordisk oldkyndighed. Bindet angives efter årstal.

Árn. bisk. = Árna biskups Saga, som den findes i Sturlunga Saga.

Band. = Bandamanna Saga, udg. af Friðriksson, Kbhvn. 1850.

Biskup. = Biskupa Sögur, útg. af h. ísl. bókm. fèlag, Kaupmh. 1858 fg.

Bj. Hitd. = Bjarnar Saga Hitdœlakappa, udg. af Friðriksson, Kbhvn. 1847.

Bragða M. = Bragða Mágus S., udg. af Þorðarson, Kbhvn. 1858.

Dropl. = Droplaugarsona Saga (eller S. af Helga ok Grími Dropl.), udg. af Gislason, Kbhvn. 1847. — Den udførligere utrykte bearbejdelse af denne saga betegnes ved Dropl. hdskr.

Ól. hell. saga. = Ólaf den helliges Saga, udg. af Keyser
Unger, Krist. 1849.

Orkney. = Orkneyinga Saga, udg. af Jónsson, Havn. 178

Rafns. S. = Rafns Saga, udg. i Biskupa Sögur I, 639 fg

Rask. anv. = Rask: anvisning til Isländskan, Stockhol
1818.

Rekst. = Rekstefja, udg. i scripta hist. Island. III, 224—27

Skáldh. = Skáldhelga rímur, udg. i Grönl. h. m. I
409—475.

Sn. Edd. = Snorra Edda, udg. af Egilsson, Reykjavík 184
Med tilföjelse af A. M. betegnes den A. M. udg. I-II, Kbhv
1848 fg.

Sn. Ól. h. = Snorri Sturlasons Ólaf den helliges Saga, ud
Krist. 1853.

Stjórn = Stjórn, norsk bibelhistorie, udg. af Unger, Kris
1854-60.

Sturl. = Sturlunga Saga, I-II, útg. af h. isl. bókm. féla
Kpmh. 1817—20.

Vápnfirð. = Vápnfirðinga Saga (tilligemed nogle mindre fo
tællinger), udg. af Þorðarson, Kbhvn. 1848.

Vatnsd. = Vatnsdæla Saga i Fornsögur udg. af Vígfússo
og Möbius, Leipzig 1860.

Indhold.

Første afsnit: om sætningens bestanddele og deres indbyrdes overensstemmelse.

III. hensynsform.

IV. ejeform.

af navneord (med eller uden tillægsord). — 61. ejeform styret af forholdsord. — 62. ejeform styret af udsagnsord (som genstand, med tilföjet hensf.). — 63. ejeform styret af udsagnsord (som bibestemmelse, med tilföjet gstf.) — 64. ejeform ved tillægsord. — 65. ejeform ved gamall, samt tillægsord der angive en udstrækning i rummet. — 66. ejeform som prisens betegnelse ved udsagnsord. — 67. ejeform brugt løsere (om tiden, stedet, måden, det i henseende hvortil). — 68. ejestedsord brugte isteden for ejeform af de personlige stedord. — almind. anm. om sammenstød af flere ejeformer eller hensynsformer.

V. forholdsord.

69 forholdsordenes brug i almindelighed (løsrevne, uden styrelse, som biord). — 70. forholdsordet bruges enestående, gentaget, stillet bagefter, sammen med et andet forholdsord. — 71. forholdsord der styre flere forholdsformer. 1) om á. — 72. 2) om í — 73. 3) om með — 74. 4) om við. — 75. 5) om at. — 76. 6) om eptir. — 77. 7) om fyrir. — 788. mo) undir. — 79. 9) om yfir.

VI. udsagnsordenes former og disses betydning.

80. lideformens forhold til handleformen i almindelighed. — 81. lideform med tilbagevirkende betydning, enten 1) ligefrem tilbagevirkende, eller: — 82. 2) om en handling, der har et vist hensyn til den handlende person, eller 3) gensidig virkende, eller — 83. 4) med en ny handlende betydning. 5) rent lideformede udsagnsord.

VII. tillægsord og biord. sammenligningsgradernes brug.

84. tillægsordenes almindelige brug, den særegne i visse tilfælde. — 85. tillægsord brugte som navneord og (i intetkön) som biord. — 86. biord brugte som omsagnsbestemmelse isteden for tillægsord. — 87. sammenligningssætningers form. — 88. sammenligningssætninger, hvor enn udelades og erstattes ved hensynsform. — 89. udtryksmåden ved meirr enn og miðr enn. — 90. forstærkende tillæg til tillægsord og biord. — 91. den höjere grads betydning og brug — 92. den höjeste gads brurg.

VIII. de påpegende og henførende stedords brug i sætningen.

93. påpegende stedord henførte til et foregående navneord eller enestående: hvorledes de bestemmes derefter. — 94. henførende

Andet afsnit: om sætningers forhold, især om betegnelsen udsigelsens måde og det udsagtes tid.

I. om sætningernes art og forbindelse i almindelighed.

II. den fremsættende måde og dens tider.

III. den forestillende måde og dens tider.

Oldnordisk Ordföjningslære

af

G. F. V. Lund.

1

Foreløbigt forord.

Idet jeg forbeholder mig at meddele det fornødne om dette arbejdes plan og udførelse ved slutningen af det heles trykning, være det mig tilladt ved udgivelsen af dette første hæfte at give følgende korte oplysninger.

Denne oldnordiske ordföjningslære, der er den første frugt som ser offenlighedens lys af en gennem en længere tid vedholdende beskæftigelse med vort oldsprog, vil i sin helhed udgöre omtrent 30 ark eller 500 sider i den foreliggende form, og udkomme i et eller to hæfter foruden dette. Jeg havde af flere grunde ønsket helst at give det hele på én gang, især da jeg var saa heldig ved kongelig allern. understøttelse i et par år at kunne ofre flere kræfter på arbejdet end ellers havde været muligt. Men da „nordisk litteratursamfund" påtog sig bogens udgivelse, måtte jeg rette mig efter selskabets vedtægt, at udgive större værker hæftevis. Jeg håber imidlertid efter givet tilsagn af samfundets bestyrelse, at trykningen skal blive uafbrudt fortsat og fuldendt i dette år, da skriftet omtrent er færdigt fra min hånd.

Da bogen er det første forsøg på at give en fuldstændig fremstilling af oldsprogets ordföjningslære, idet hvad der heri hidtil lige siden Rasks sproglærer spredt er bemærket f. ex. af Grimm, Gislason osv., kun er enkeltheder tör jeg med billighed vente, at dette vil blive taget i betragtning ved bedömmelsen af hvad der her er udrettet. Ingen kan bedre end jeg selv se, hvor meget der endnu mangler i opgavens fuldkomne løsning; men da jeg på den anden side indså, at jeg dog aldrig kunde blive virkelig færdig, og troede allerede at have samlet og bearbejdet et nogenlunde tilstrækkeligt stof, gav jeg efter for den hos enhver naturlige tilböjelighed og nødvendighed til engang at afslutte, også udenfra tilskyndet dertil fra flere sider. Hvad der mangler — og det kan desværre gerne være

ikke så lidt —, er begrundet i den enkeltes indskrænkethed: h
kan vanskelig på én gang have öjet åbent for alt hvad der er
iagttage, og når han uden alle forarbejder ene både må samle st
fet og opføre bygningen, kan denne selvfølgelig ikke blive så
udstyret og forsynet i alle dele som de bygninger, hvorpå der
mange er arbejdet gennem mange menneskealdere, ja århundre
(som tilfældet er med andre gamle sprogs ordföjningslære). M
det tör jeg sige, at intet af hvad jeg fik öje på, er undgået ell
omgået af mig med forsæt; ingen vanskelighed er udeladt eller tvi
fortiet, fordi jeg ikke vidste, hvad jeg skulde göre derved; i slig
tilfælde har jeg åbent vedgået det, hellere end at udelade omta
len deraf.

Hvad jeg derimod tror at have mindre grund til at frygte for, men som jeg dog må berøre her, da det ligger temmelig nær, er muligvis at blive beskyldt for at have været alt for rundhåndet med at anføre prøver og bevissteder. Thi jeg har ment, at det første arbejde i sin art måtte indeholde en tilstrækkelig mængde heraf; og den kyndige dommer vil snart se, at det ved første blik temmelig rigelige stof ikke er overflødigt, når en sprogbrug tilfulde skal belyses, dens almindelighed og udbredelse i forskellige skrifter fra forskellige tider og steder påvises, dens mange små afændringer og fine afskygninger antydes, den bundne og ubundne tales forskelligheder og ejendommeligheder angives, — noget der alt sammen lettere og kortere og tillige så at sige håndgribeligere sker gennem exemplet end ved en egen regel eller bemærkning. Derfor ere næsten alle exempler forsynede med angivelse af, hvorfra de ere tagne. Jeg har endda holdt til råde med prøverne, hvoraf mine samlinger i almindelighed indeholde et mange gange större antal. At disse exempler imidlertid altid skulde være heldigt valgte, tör jeg ikke håbe, da der i så stort et antal (i dette hæfte alene er vel 3 til 4 tusinde anførte steder) næsten uundgåeligt kommer et eller andet mindre passende. Da derimod sådanne med navn og tal anførte steder (citater) intet have at betyde, når de ikke ere fuldkommen nöjagtigt angivne, er det vel på sit sted at bemærke, at jeg tör indestå for alle de anførte steders rigtighed, da jeg ikke har unddraget mig det besværlige arbejde under prøvearkenes gennemsyn til trykning at efterslå samtlige steder (med undtagelse af ganske enkelte, der ere tagne af Egilssons lexicon). Det er en selvfølge, at jeg har

nyttet de bedste og sikreste udgaver der findes, medens sammenningsvis kun få steder ere anførte efter håndskrifterne. I skrivelden af ordene er ikke altid udgaverne fulgt, men for at få en genlunde ens sådanne tillempninger ansete for tilladelige, som ive hjemmel i den nu for den rigtigste antagne brug. En fuldommen overensstemmelse var det både umuligt og utilladeligt at rsøge at tilvejebringe.

Hermed overgives da begyndelsen af dette arbejde, der for så dt udgör noget afsluttet og helt, som deri indeholdes hele læren n forholdsformernes brug (kasus-læren), til nordiske sprogforske:s velvillige modtagelse.

Januar 1862. **G. Lund.**

Angivelse af de skrifter, som anføres med forkortet betegnelse.

I almindelighed anføres skriftet efter den nedenfor angivne udgave med tilföjelse af sidetallet, undtagelsesvis efter kapitelinddeling, men da med k. eller kap. foran tallet. Kun den ældre Eddas sange anføres efter vers (strofe) tal i Munchs udg., Christiania 1847 (tillige er benyttet den Arn. Magn. udg., Rasks udg. Holm. 1818, Lünings, Zürich 1859), ligesom enkelte andre af de bekendteste digte, som Sonartorrek, Höfuðlausn, Arinbjarnardrápa af Egilssaga; Geisli, Höstlöng, Grottasöngr osv. efter de alm. udg., der kan efterses i Index siglorum til Egilssons lex. poet. eller Möbius catalog. libb. Isl. De forkortede betegnelser af Eddasangene ville desuden være let kendelige for enhver med disse skrifter ikke ganske ubekendt læser.

A. M. = håndskrift i den Arnæ-Magnæanske samling. Det tilföjede tal angiver Nr. i samlingen. Ellers betegnes derved de af den Arn.-Magn. kommission besörgede udgaver, f. ex. af Grágás, Sæmunds Edda, Snorra Edda, Egils Saga osv.

Alex. = Alexanders Saga, udg. af Unger, Christ. 1848.

A. n. o. = Annaler for nordisk oldkyndighed, med bindet angivet efter årstal, som 1858 (hvori Gislasons udg. af Elucidarius efter A. M.)

Árn. bisk. s. = Árna biskups Saga, som den findes i Sturlunga Saga.

Band. = Bandamanna Saga, udg. af Friðriksson, Kbhvn. 1850.

Biskup. = Biskupa Sögur, utg. af h. ísl. bókm. fèlag, Kaupmh. 1858 fg.

Bj. Hitd. = Bjarnar Saga Hitdœlakappa, udg. af Friðriksson Kbhvn. 1847.

Bragða M. = Bragða Mágus Saga, udg. af Þorðarson, København 1858.

Dropl. = Droplaugarsona Saga (S. af Helga ok Grími Dropl.) udg. af Gislason 1847.

Egilss. = Egils Saga Skallagrímssonar = Sagan af Agli Skallagr., udg. af J. Þorkelsson, Reykjav. 1856. (med benyttelse af A. M. udg. Havn. 1809).

Egilsson lex. = Egilssons lexicon poeticum antiqvæ lingvæ sept., Hafn. 1860.

Eyrbygg. = Eyrbyggja Saga, udg. Havn. 1787.

Espólin Árb. = Espólins Árbœkr, Kaupmh. 1821 fgg. I—XII.

Fagrsk. = Fagrskinna, udg. af Munch og Unger, Christiania 1847.

Færey. = Færeyinga Saga, udg. af Rafn, Kbhvn. 1832.

Flatey. = Flateyjarbók, udg. af Unger, Christiania 1859—61.

Fornald. = Fornaldar Sögur Norðrlanda I—III, udg. af Rafn, Kbhvn. 1829—30.

Fornm. = Fornmanna Sögur I—XII, udg. af d. kgl. nord. oldsk. selsk. Kbhvn. 1825—37.

Fóstb. = Fóstbrœðra Saga, udg. af Gislason, Kbhvn. 1852.

Gisl. 44. = 44 prøver af oldnordisk sprog og litt. udg. af K. Gislason, Kbhvn. 1860.

Gisl. Súrss. I og II. = Tvær Sögur af Gisla Súrssyni, udg. af Gislason, Kbhvn. 1849.

Gloss. Njal. = Glossarium til Njáls Saga, vedföjet Historia Njali et filiorum, Havn. 1809.

Grág. = Grágás, udg. (efter cod. reg.) af V. Finsen, I—II, ›hvn. 1852 fg. (med tilföjelse af A. M. betegnes d. arn. magn. g. Kbhvn. 1829.

Grettis. = Grettis Saga, udg af Magnússon, Kbhvn. 1853.

Grimm. d. gr. = Jacob Grimm: deutsche grammatik, IV b. öttingen 1837.

Grönl. h. m. = Grönlands historiske mindesmærker, udg. d. kgl. nord. oldskr. selsk. I—III, Kbhvn. 1838—45.

Gulaþ. l. = Gulaþingslög (Magnus Lagabœters) A. M. Kbhvn. 317, optaget i Norges gamle love II, 1—174.

Gullþor. = Gullþóris Saga, udg. af Maurer, Leipzig 1858.

B. Haldors. = Björn Haldorsens lexicon isl., udg. af Rask, avn. 1814.

Harms. = Harmsól, udg. (i 4 gömul kvæði) af Egilsson, iðeyjar kl. 1844.

Heimskr. = Noregs Konunga Sögur af Snorri Sturlason —III) med fortsættelse (IV—VI), Havn. 1777—1826.

Hervar. = Hervarar Saga ok Heiðreks konungs, udg. af N. . Petersen, Kbhvn. 1847.

Hrafnk. = Hrafnkels Saga freysgoða, udg. af Gislason, Ke-nhavn 1847.

Hugsvm. = Hugsvinnsmál, udg. af Scheving, Viðey. 1831.

Járns. = Járnsíða eða Hákonarbók, A. M. udg., Havn. 1847.

Jónsb. = Jónsbók hin forna, utg. S. Skúlason, Akureyri 358.

Ísl. S. I—II. = Íslendinga Sögur, udg. af d. kgl. nord. oldsk. lsk., Khhvn. 1843—47. (Den ældre samling i 2 bind anføres ed tilföjelse af sagaens navn, som Vígagl., Ljósvetn. osv., udg. bhvn. 1830).

Ísl. dr. = Íslendinga drápa, efter A. M. Nr. 748.

Konráðss. = Konráðs Saga keisarasonar, udg. af Þórðarson, bhvn. 1859.

Korm. = Kormaks Saga, A. M. udg., Kbhvn. 1832.

Kristn. = Kristnisaga ok þ. af Isleifi biskupi, A. M. udg., bhvn. 1773.

Kongssk. = Konungs skuggsjá, Kongespejlet, udg. Chri-iania 1848.

Laxd. = Laxdæla Saga, A. M., udg. Kbhvn. 1826.

Lilja. = Lilja Eysteins Ásgrímssonar. Havn. 1858.
Merlin. = Merlínus spá, udg. af Sigurðsson i A. n. o. 18
Njál. = Njáls Saga, udg. af Olafsson, Kpmh. 1772.
Nikol. = Nikolás drápa, efter A. M 622.
Norges gl. l. = Norges gamle love. I—III, udg. af Ke og Munch, Christ. 1846 fg.
Ól. h. s. = Ólaf den helliges Saga, udg. af Keyser og Un Christ. 1849.
Orkney. = Orkneyinga Saga, udg. af Jónsson, Havn. 1'
Rafns S. = Rafns Saga, udg. i Biskupa Sögur I, p. 639
Rask anv. = Rask anvisning til Isländskan, Stockholm 18
Rekst. = Rekstefja, i Scripta hist. Island. III, p. 224—2
Skáldh. = Skáldhelga rímur, udg. i Grönl. h. m. II, 409—575.
Sn. Edd. = Snorra Edda, udg. af Egilsson, Reykjavík (med tillöjelse af A. M. betegnes d. A. M. udg. Kbhvn. I- 1848 fg.)
Sn. Ol. h. = Snorri: Olaf d. helliges Saga, udg., C stiania 1853.
Stjórn. = Stjórn, norsk bibelhistorie, udg. af Unger, (stiania 1854—60.
Sturl. = Sturlunga Saga, I—II, udg. af h. isl. bókm. f Kpmh. 1817—20.
Vatnsd. = Vatnsdæla Saga, udg. af Möbius (Forns Leipzig 1860.

Første Afsnit.

Om sætningens bestanddele og deres indbyrdes overensstemmelse.

I.

Grundord. Omsagn. Den upersonlige sætning.

1. Sætningen består væsenlig af et udsagn, hvori noget udsiges om noget. Dens to hovedbestanddele ere 1) det der udsiges og 2) det hvorom der udsiges noget. Det første kaldes omsagnet (prædicatum), det sidste grundordet (subjectum).

Grundordet er enten et (eller flere) navneord (i ettal eller flertal), eller et som navneord brugt tillægsord (tillægsform) eller stedord, eller et hvilketsombelst ord brugt som navneord (en navneform eller et ord brugt alene efter ordlyden), eller endelig en forbindelse af flere ord (endog en hel sætning).

einsetumaðrinn svarar með helgum spádóms anda: þú munt verða ágætr konungr. Flatey. I, 121. — þá var borit út á skipit lík Baldrs. Sn. Edd. 38. — ekki mugar úfreistat. Njál. 8. — betra er óbeðit enn sè ofblótið. Hávam. 146. — lètt er lauss at fara. Sólarlj. 27. — ey manni þat veit. Vafþr. 55. — er gott fèlag at eiga við konung. Egilss. 34. — sá hann, at hánum mundi ekki svá búit duga. Dropl. 24. — eigi mun

hlýða ell. eira svá búit. Egilss. 165 og 179. — spurði hversu yfir ána væri (hvordan overgangen var). Gisl. 44, 55. — var þat nær með fádœmum, hve skjótt þeir fóru svá langa leið. Sturl. 9, k. 46. — (Om udtryk som heitir þar þrælavík s. 14 anm. 3).[1]

Anm. 1. Grundordet kan først angives ved et sted-ord, hvorefter da siden følger sætningens egenlige grundord. þá bað hann, konungrinn, flytja sik til Álrekstaða. Fornm. X, 384. — ef hann átti meira fè, hinn andaði. Grág. I, 11.

Anm. 2. I flere tilfælde kan grundordet udelades: 1) når det er at underforstå fra det foregående, 2) når det er et personligt stedord, som da let (i mange tilfælde af udsagnsordets endelse) kan tænkes til, 3) når sætningen er bydende, 4) når sætningen er upersonlig. Ethvert af disse tilfælde omhandles nöjere på sit sted i det følgende. nú leituðu þeir sèr ráðs, er eptir váru; tóku þat ráð. Dropl. 30. — Ingi konungr fór með — sveit nökkura; hafði þó lítinn her. Hervar. 60. — numin eru frœði, ok em braut þaðan búinn at ríða. Sigurðarkv. I, 18. — nú ert ríkr. Snorr. Ól. h. (Munch & Ungers udg.) 16. — upp skulum órum sverðum glitra, eigum dáð at drýgja. Egilss. 94 (digt.), jfr. Höfuðl. 2. — Smlgn. staðnaði þá

---

[1]) Hvad her er sagt om grundordet gælder også om genstanden (objectum). átu þar rátt. Helg. Hund. II. pros. — segir hánum svá búit. Gisl. 44, 2. — hann kvað nei við. Sigurðarkv. II, 9. pros.; Norg. gl. Love I, 66. — hann hafði nær tuttugu mönnum. Egilss. 24. — þótt hann kynni varla þat at jafnt, er rúm hins hafði verit. Grág. I. 46. — út af hans aldni skal á eld bera (lægge noget af dets frugt på ilden). Fjölsv. 22. — Om navneform, genstandsform med navneform og hele sætninger som genstand handles i det følgende på vedkommende steder.

urrinn ok slitu þeir við þetta þingit, Fornm. 1, 34 = latey. 1, 56, hvor þeir udelades; ligeledes: þá var Ástríðr brottu þaðan, ok spurðu þeir ekki til hennar. Fornm. , 67 = Flatey. I, 72, hvor þeir udelades. — haf mitt áð ok legg niðr sem skjótast vápn. Alex. 18. — þá erðr eik at fága, sem undir skal búa. Egilss. 169. S. videre 10).

2. a. Omsagnet består 1) enten af et (handle- eller ideformet) udsagnsord, der for sig betegner en bestemt handling, tilstand eller beskaffenhed (det enkelte omsagn), eller 2) af et uselvstændigt (ↄ: i betydning ufuldstændigt) udsagnsord, hvortil må föjes et omsangsord (tillægsord, tillægsform eller navneord), hvorved grundordet nöjere bestemmes og beskrives (det sammensatte eller opløste omsagn).

Hákon jarl rèð Noregi allt hit ytra með sjónum; hafði hann til forráða sextán fylki. Flatey. I, 216. — einn maðr er nefndr Ægir eða Hlèr, hann bjó í ey þeiri, er nú er köllut Hlèsey. Sn. Edd. 45. — Ólafr var mikill maðr, hár, ýniligr, hvítr á hárslit allan, rètthærðr ok manna snöriligastr ok bezt at sèr görr í allri kurteisi. Fornm. X, 393. — tálardísir standa þèr á tvær hliðar ok vilja þik sáran sjá. Sigurðarkv. II. 24.

Anm. 1. Isteden for det egenlige omsagnsord kan stå et stedord (påpegende eller spörgende), hvorved omsagnets begreb mere påvises end udtrykkes på en bestemt måde. þat köllum vèr klauf, en svipa heitir þat, ef ... Sn. Edd. 193. — hvat eru sannkenningar? svá sem þetta. Sn. Edd. 122. — segðu mèr — hvat sú grind heitir — hvat sá garðr heitir. Fjölsv. 9 fg. — hvat þann þjóðkonung þegnar nefna? Sigurðarkv. I, 1. (Smlgn. 14, anm. 3 slutn.).

3. a. Omsagnet kan nöjere bestemmes og udvi[…] ved tilföjelse af biord og visse forholdsformer af navne[…] eller udtryk dannede af et forholdsord med dets styrelse[…] foruden at det tilföjer genstanden for handlingen (i ge[…] standsform) og hensynet, når udtrykket tilsteder det (i he[…] synsform). Biord bestemme ikke alene udsagnsord og t[…] lægsord (tillægsformer), men også andre biord og n[…] navneord.

Skallagrímr gjörði þá bú í Knarrarnesi ok átti þ[…] bú lengi síðan. Egilss. 61. — er Yngvarr sá Egil, þ[…] tók hann við hánum feginsamliga ok spurði, hví ha[…] hefði svá síð komit. Egilss. 63. — Sigmundr ok all[…] synir hans váru langt umfram alla menn aðra um a[…] ok vöxt ok hug ok alla atgervi. Sinfjötl. — harð[…] vel búinn. Fornm. X, 101. — harðla vel klæddr. Ale[…] 15. — svaf ek mjök sjaldan. Atlam. 78. — sund furð[…] liga langt. Egilss. 87. — ferðr austan, byrr austan[…] Fagrsk. 173. ógnvaldr austan. Fornm. IV. 53. — va[…] hans þá heim ván. Egilss. 207. — á landi hèr. Kristn. 34.

b. Et navneord forbindes med et andet navneord 1) enten i samme forholdsform (hosstilling, appositio) således at det sidste betegner en nöjere bestemmelse af det første, 2) eller i en anden forholdsform, navnlig ejeform. Dog bruges isteden for en blot forholdsform almindelig en forbindelse af det ene navneord med det andet ved et forholdsord.

Macedonia, hinn fimmti partr af Grecia, fekk nafn af Macedoni, sonarsyni Deukalionis. Stjórn. 85. — hin hæsta höfuðborg í Achaia heitir Corinthus, heiðr ok prýði Greciæ. Stjórn. 85. S. videre om hosstilling 13. — hvernig skal kenna Loka? svá at kalla son Farbauti ok Laufeyjar ok Nálar, bróður Býleists ok Helblinda

ður Vonargands. Sn. Edd.. 56. — öll Jótagrund með ıdum. Fornm. XI, 212. — Össur undan Ási. Einarr á þverá. seggr með fögru skeggi, þegn með stóru egni (s. Egilsson, lex. poet. p. 567). Bilskirni með ıgum. Grimnism. 24. — Sigmundr átti Borghildi af rálundi. Helg. Hund. II, form. — Upplönd til enda. ırnm. V, 170. — karl af bergi. Sigurðarkv. II, 18. — 'úðr ór steini. Helr. Brynh. 3. — börn við bana Högna. ldrúnarkv. 9.

c. Til et navneord kan föjes tillægsord (tillægsfor-ɜr), der atter kunne være bestemte ved et navneord i en rholdsform, osv.

hvar sáttu slíka höll ok svá vel búna? Fornm. VI, — drógu Skapta inn i búð flatan. Njál. 247. — ggirnir váru þaktir fingrar þykkum gullspöngum. lex. 165. — bezta er kvæðit fram flutt. Egilss. 151. - fœra ek andvígr Ægis mani. Sonartor. 8. — engr :al gumna í gögn vega síð skínandi systur mána. gurðarkv. II. 23.

Anm. Tillægsordet står enten umidddelbart forbundet ed navneordet (hosstående, attributivt) eller henført til nsagnet (prædikativt). ef maðr kemr á þing blár eða lóðugr. Járns. p. XXIX. — þat er þú sèr rautt í bog-ıum. Sn. Edd. 10. — þveginn ok mettr ríði maðr ingi at. Hávam. 60. — nökðan tók hón mæki. Atlam. ?. — hánum var þat ok heimult gjört. Egilss. 147. — ɜfir hamingjan yðr mikla sett. Gisl. 44, 155.

Her kan mærkes henførelsen af et talord til omsagnet :eden for (efter vort og andre sprogs udtryksmåde) til undordet. biskupa skulum vèr hafa tvá á landi hèr. 'ág. 1, 19. — ef váttarnir verða II sjúkir. (hvis to lner blive syge) Grág. I, 58.

4. a. Som omsagn retter udsagnsordets person og sig efter grundordet. Totalsformer af stedord tage vedkommende flertalsform af udsagnsordet til sig[1].

Glúmr segir: satt er þat, en vilja munda ek at þú rynnir eigi skemmra, áðr sól settist i kveld. Vígagl. (Ísl. S. II) 362. — sè ek, at þèr vilið bíða várs órskurðar, ok svá skal vera; en vèr höfum lið svá mikit ok frítt, at engum kosti viljum vèr flýja, ok heldr skal hverr várr liggja um þveran annan. Fagrsk. 12. — skulu vèr. Fornm. 1, 35 = skulum vit. Flatey. I, 56. — munu þit göra sem ykkr líkar. Band. 9. — báðir við komumk. Skírnims. 10. — hví ið æsir tveir skoluð inni hèr sáryrðum sakask. Ægisdr. 19.

Anm. 1. En undtagelse finder sted ved visse tillægsord i intetkön flert., der tage udsagnsordet til sig i ettal. hrafns góð er þat (det er godt for ravnen). Sn. Edd. 106 (digterisk, måske for: þat er hr. g.). — sein mun verða allt at greina, Egilsson, lex. poet. p. 690. jfr. sstd. mildi hans ok miskunn hrein, mèr lát eigi verða sein loflig orð hánum at greiða. Endogså sådanne udtryk findes: skildi vötn þau, er yfir himni er frá þeim, er í himni eru. Gisl. 44, 65. En anden undtagelse s. 10. 4) slutn.

Anm. 2. Mærkes må ordet þykkja, der dels bruges personligt, dels upersonligt, men da alligevel ofte med et flertalsord i nævneform, der har udseende af at være sætningens grundord. þóttu þeir. Dropl. 7, men: þótti hánum skógar þar fjarlægir. Egilss. 61. — þau laun þótti hánum miklu meira verð. Egilss. 71. — þótti Hákoni

---

[1] Ligesom til grundord af total, således föjes også til genstandsord af total bestemmelsen i flertal. hefir þú okkr hvatta at hjörþingi. Guðrúnarhv. 6.

konungi þeir allir saman ekki trúligir. Egilss. 175. þótti hánum sakir lögligar. Egilss. 216. — (þá menn) er forverksmenn eigu ok þeim þikkir vænir til skila. Járns. 1 (det bedste hdskr. þikkir, medens et andet har þikkja.)

Anm. 3. Første person i flertal bruges ofte (ligesom i andre sprog[1]) når den enkelte taler om sig selv alene, især en konge, jarl eller mægtig person. Hákon jarl mælti: eigi þurfum vèr (ɔ: jeg) nú til at hlutast. Fornm. XI, 154. — þótt vèr kván eigim. Völundarkv. 31 (hvor Völundr taler om sig selv alene). — Hákon jarl frændi várr ferr hèr með liði ok drepr yðr á fœtr oss ok hefnir svá várr. Fornm. X, 386 (hvor én konge taler til en anden konge). —

Ligeledes bruges 2den person flertal i tiltale til en overlegen herre eller hersker, som tegn på høflighed (ligesom i nyere sprog), men ofte med overgang til ettal, ved en brat vexel, uden at der viser sig nogen bestemt grund til denne overgang. ek vil beiðaz, herra, at þèr gefit mèr orlof at fara til Íslands. Njál. 10. — þeir kveðja konung. þá segir Ölvir hnúfa, at þar er kominn son Kveldúlfs, sem ek sagða yðr í sumar — megu þèr nú sjá sannar jarteiknir, at hann vill vera vin yðvarr fullkominn — er sú bœn Kveldúlfs ok allra vár, at þú takir við þórólfi vegsamliga ok gjörir hann mikinn mann með yðr. Egilss. 13. — sem yðr er kunnigt sjálfum, konungr! Egilss. 125. — Konungrinn tók um meðalkaflann, ok þegar mælti sendimaðrinn: nú tóku þèr svá sem várr konungr vildi, nú skaltu vera þegn hans. Fagrsk. 12.

---

[1]) Jfr. Grimm, deutsche gram. IV, 299—315.

Tillægsordet sættes da i flertal. lifið heilir, herra[r]. Fornald. II, 366.

Anm. 4. I betydningen ‚man' (et almindeligt person[-]ligt begreb) bruges 3die person ettal uden nogen tilföj[else] betegnelse af grundordet. 2den person (med tilföjet þú) bruges kun i sådanne almindelige forskrifter eller formaning[er] der have form af en tiltale eller henvendelse til en bestem[t] person, som: veiztu ef þú vin átt, þann er þú vel trúir, ok vill þú af hánum gott geta: geði skaltu við þann blanda. Hávam. 43 (og oftere). — skal á eld bera. Fjölsv. 22. — þá skal freista. Vafþr. 9. Således alminde[-]ligt i lovsproget. — heyrði þat síðan; kenndi ilminn. Krist. 88. — biðr konungr, at drepa skyli sem skjótast má allt fólk í borginni. Alex. 47. S. videre herom 10, [6]).

3die person i flertal bruges (uden tilföjet þeir) når det almindelige begreb (man) nærmere betegner ‚de', ‚folk' (enten i almindelighed eller visse bestemte folk, der af sammenhængen kunne tænkes til), navnlig ved angivelse af folks ytring, mening, tro eller lignende. Undertiden tilföjes ogsaa menn, sjældnere (og mest ved et fra det nyere sprog lånt udtryk) maðr med udsagnsordet i ettal. — Kveða (= ajunt, dicunt) Grimnism. 13. — ok enn kveða blóði drifinn. Fornm. V. 224. — alls þik fróðan kveða. Vafþr. oftere. — er þat satt, er sögðu mèr. Völundarkv. 38. — ár kváðu ganga. Rígsm. 1. — ok segja menn, at. — Sn. Edd. 36. — þá kom hríð sú, at menn máttu eigi veita tíðir. Kristn. 120. — Det i lovsproget almindelige maðr betyder mere ‚en', ‚nogen', men kan dog ofte gengives ved ‚man.' —

b. Omsagnets tillægsord (ligesom i de lideformede med hjælpeordet vera, verða sammensatte tider tillægsformerne, selv om de derved dannede former have handlende — aktiv —

dning, af uindvirkende udsagnsord) retter sig efter grund-
;t i tal, kön, forholdsform. Ligeledes retter ethvert
gsord (og som sådant brugt tillægsform) sig efter det
eord, hvortil det föjes.

) sá er beðinn er til fararinnar. Grág. 1. 3. — er
n aldri sènn hèr í heimi síðan. Fornald. III, 674. —
váru fallnir tólf menn. Hrafnk. 28. — þar váru með
ormi tvær konur ókunnar. Dropl. 4. — hann hafði
ðr verit borinn. Njál. 152. — Fulla er mær ok ferr
rhár. Sn. Edd. 21. — þar kom mart annat stórmenni.
d. 40. — hann drap bróður sinn saklausan. Hervar.
. — allt Asía skal gjallda þeira hervirkja, er gör
fa verit. Alex. 34. — var þá fluttr farmr af skipinu.
ilss. 68. — höfðingjar eru þá heim gengnir til búða.
nd. 19. — hann var áðr heiman riðinn. Kristn. 86. —
ir höfðu lausum slegit hundunum. Hervar. 28. — sá
ríkr þá engan sinn kost annan. Egilss. 140. — at
ngnum andsvörum spurðra luta ok offraðu miklu fè
ýr konungr aptr. Alex. 51. En række exempler findes
ávam. 84—87.

Et tillægsord eller stedord står i flertal svarende til to
ler flere navneord i ettal. beggja ætt norðrs ok útnorðrs.
rág. 1, 36.

Anm. 1. Undtagelse fra denne regel danner udtryk
m: hèlt heilagt drottins daga, Fornm. 1, 31 = Flatey.
54, idet heilagt står som et navneords begreb („noget
lligt"); jfr. vort „belligholde." hinn þriðja dag — þá
r heilagt haldit. Gisl. 44, 141. Det hedder også:
nn dag halda Gyðingar helgan. Gisl. 44, 66.

Anm. 2. Medens altså tillægsformen i de med hjælpe-
let hafa sammensatte tidsformer er uböjelig, findes dog
e sjælden såvel i det digteriske sprog som i ubunden tale

den ejendommelighed, at tillægsformen her retter sig e navneordet i tal, kön og forholdsform, når udsagns styrer genstandsform.[1] Smlgn. herom ‚den fremsætt. m (gullnar töflur), þærs í árdaga áttar höfðu. Völusp. — þeim er hann hafði sèr valda. Alex. 9. — sjal hefir þú gefnar vargi varmar bráðir. Egilss. 96. bróður minn hefir þú benjaðan. Fafnism. 25. — h þú Hlórriða hamar um fólginn. Hamarsh. 7. — hef þik nú mintan. Atlam. 78. — góða fylgð hefir þú veitta. Gisl. 44, 43. — hafa Húnar hana fellda. Herv 52. — sagði, at Ólafr konungr hafði sendan h Kristn. 42. — þyri, er hertogi hafði festa nöðga. Forn X, 393. — hefir sólin gengna II hluti, enn ei úgenginn. Grág. I, 26 og 47 (endog med et egl. uindvi udsagnsord.) (12 hreinbjálfar) hefir ek þá svá sign ok magnaða, at engan þeira mun járn bíta. Fornm. 236. — En blanding af begge udtryksmåder er: úrg stafn ek hefi opt búit ok kvaldar kveldriður. He Hjörv. 15.

Om en lignende brug ved láta og eiga hos digter (lèt ek hersi heim um sóttan. Arinbj. dr. 3 (Egilss. 202) — sem þú áttir eiða opt um svarða. Atlakv. 30) handle videre ved ‚tillægsformernes' brug.

Anm. 3. Når personbenævnelser ere af et andet sprog ligt kön end personen, tages intet hensyn til det naturli kön ved tillægsordet i samme sætning, men i bisætning eller den følgende sætning retter könnet sig efter det natur lige, idet meningen får overhånd over formen (constructi

---

[1]) Om en tilnærmelse til denne udtryksmåde i Latin s. Madvig lat. sproglære § 427; om dens forekomst i de romanske sprog s. Grimm d. gr. IV, 154 fg.

á synesin). Sådanne ord ere guð, skáld, víf, gamalmenni, mikilmenni og flere lignende. fljóð er at Heimis gert álitum. Sigurðarkv. I, 27. — kona hans var atstór ok hinn mesti kvennskörungr. Band. 3. — eð ganunga man. Hávam. 163. — var hann maðr vellauðigr ok stórmenni mikit, Egilss. 81. — reið á vargi fljóð bitt; hón vissi þat. Helg. Hjörv. 35. — þú ógnar oss ráði þínu, er blindt er ok dauft ok kemz engan veg ór stað, nema borinn sè, ok vænti ek nú, at hánum sè skammt til illz. Sn. Heimskr. II. Ól. h. kap. 119. — hann var hitt mesta afarmenni ok harðfeingr. Flatey. I, 249.

Ligeledes bruges undertiden intetkön (som om et upersonligt begreb) når personen benævnes ganske i almindelighed som art, væsen, del eller desl. fátt er betr látið en efni eru til. Band. 6. — þá er kannat var lið Haralds konungs, var margt fallit ok margir váru mjök sárir. Egilss. 15. — þá komu Estr at skipi því, er hann var á, ok var sumt drepit af, en sumt hertekit, fóstri hans drepinn, en hann hertekinn. Fornm. X, 391.

Endog i nærmere forbindelse med et hankönsord anvendes en sådan intetkönsform. er þar mikill maðr á baki i blám klæðum ok sýnist mèr líkt Hrafnkeli goða. Hrafn. 26. —

Om denne brug af stedord: er þetta hann Skallagrímr, hinn mikli maðr? Egilss. 49. — þat váru Valkyrjur. Völundarkr. form. — er hitt bœn mín ok vili. Egilss. 29. s. ved ‚stedordene.' Smlgn. 6, anm. 4, hvor også afvigelsen þat er nú Lögrinn kallaðr. Sn. Edd. 1. omtales.

Anm. 4. Når et tillægsord (tillægsform) eller stedord svarer til to navneord der betegne personer af forskelligt

kön (altså det ene hankön, det andet hunkön) sættes det i intetkön (i lighed med at ordene forellri, feðgin, mœðgin, systkin osv. ere af intetkön).[1] Helgi ok Svafa er sagt at væri endrborin. Helgakv. Hjörv. 43 (pros.). — vèr erum forystulaus. Dropl. 32; jfr. Helr. Brynh. 12. — við (Þórr ok Freyja) skolum aka tvau í jötunheima. Hamarsh. 12. — þar þau Óðinn ok Saga drekka um alla daga glöð ór gullnum kerum. Grimnism. 7. — töluðu þau Helgi mart ok Tófa. Dropl. 19. — þá tók Allföðr Nótt ok Dag son hennar ok gaf þeim tvá hesta ok tvær kerrur ok setti þau upp á himin, at þau skulu ríða á hverjum tveim dœgrum umhverfis jörðina. Sn. Edd. 7. — þau mœðgin Ólafr konungr ok Sigríð drottning. Flatey. I, 68. — nefna föður hans eða móður, ef þau váru íslendzk. Grág. I, 49.

Heraf den sprogbrug, at ved en korthed i udtrykket et stedord sat foran et navn eller en personbenævnelse betegner foruden den nævnte person tillige den eller de, som ifølge sammenhængen maa sættes i forbindelse med denne. (jfr. 13, anm. 1). við Freyr (ɔ: jeg og du, F.) byggjum bæði saman. Skírnism. 20. — þau Hervör (ɔ: H. og hendes mand) áttu tvá sonu. Hervar. 21. — þau Skallagrímr (S. og hans kone). Egilss. 62. Også kan den anden persons navn sættes foran. Eiríkr konungr ok þau Gunnhildr. Egilss. 99. — Skallagrímr ok þau Bera. Egilss. 62. — Eiríkr bróðir minn ok þau Gunnhildr bæði. Egilss. 155. — Ligesom her (efter ovennævnte regel) þau sættes i intetk. ved navnet eller navnene, således står þau også alene, betegnende de to (eller flere) personer af forskelligt

---

[1]) Det samme er tilfældet i Gotisk, Oldengelsk og alle gamle tyske sprogformer. s. Grimm, d. gr. IV. 280.

kön, der ere nævnte i forvejen. fóru með henni tveir þrælar; þau (ɔ: hun og de) fóru með tvá uxa ok þar á sleða. Dropl. 8. — síðan skildust þau (ɔ: han og hun), en þeir (ɔ: han og mændene) fóru til bœjar þess. Dropl. 19. — På samme måde bruges intetkönsformer af stedord: hverr, hvárr annan, hvárgi. féllst hvárt öðru vel í geð (ɔ: han og hun syntes godt om hinanden). Band. 9. — heyrði hvárt þeira orð annars (om en mand og en kone) Kristn. 16. — sátu samtýnis — hvártki sér unði. Atlam. 85. — þrjú várum systkin — skipi hvert várt stýrði. Atlam. 96. — at hón fœddi þar upp son Tryggva konungs, en sögðu sik hvárki þeira sét hafa (hverken hende eller barnet) Fornm. 1, 68 = Flatey. I, 72.

Anm. 5. Om et biord isteden for et tillægsord ved vera, s. 2, b. anm. 2. — Ved en uregelmæssighed kan et tillægsord i omsagnet rette sig efter et fjærnere isteden for et nærmere ord. kunni hón skil rúna: innti orðstafi at eldi ljósum, gæta varð hón tungu í góma báða, váru svá villtar, at var vant at ráða. Atlam. 9 (hvor villtar retter sig efter rúnar, formodenlig som hovedbegrebet, isteden for efter orðstafir). — Ganske uregelmæssigt er det, at tillægsordet, isteden for at svare til et ord i en vis forholdsform, stilles løst og uafhængigt bagefter i nævneform, ligesom på vejen til at danne en ny bisætning. í blóði bragnar lágu, komið (for komnu) ór brjósti gotna. Hamdism. 24. (Smlgn. 13, anm. 2). — 6 álnir vaðmáls gilldz nýtt ok ónotit. Grág. II, 192.

5. Når to eller flere grundord omtales under ét og de ere af forskellig person, forbindes de i reglen ved foransat við eller vér med første person flertal af omsagnets udsagnsord, hvis et af dem er af denne person, derimod ved tilföjet þit eller þér med anden person, hvis et af dem er

deraf og intet af første; ellers ved tredie person. Dog er dèt meget almindeligt, at omsagnets person retter sig efter et af grundordene, navnlig det nærmest stående, og det må da underforstås ved det eller de andre.

ef þú, konungr, ok þit Gunnhildr hafit þat eitt ráðit. Egilss. 147. — vèr erum allir at velli lagðir, ek ok sveitungar mínir. Egilss. 148. — Arnkell ok Erlendr jarlar fèllu á Einglandi. Flatey. I, 224. — Gunnhildr mælti: vèr Haraldr konungr ok Erlendr skulum sitja. Flatey. I, 63 = við H. konungr ok E. skulum sitja. Fornm. I, 53 (begge steder er tale om Gunh. selv og de to andre). — þar á bœnum var Rögnvaldr konungsson ok hans menn. Egilss. 133. — þar kemr ok þá Fenrisúlfr ok Miðgarðsormr; þar er ok þá Loki kominn ok Hrymr ok með hánum allir Hrímþursar. Sn. Edd. 41. — vil ek þess verða vör, hvárt heldr skulu verða arfar Neriðs hins ráðspaka frænda yðrs, herra konungr, þèr eða synir Gandálfs. Fagrsk. 10 (hvor skulu ikke retter sig efter þèr, der er nærmest, men efter synir, som endda ikke er forbundet med det første ved ok, men ved eða.)

Anm. Når grundordene vel have et fælles omsagn, men dette udsiges med forskellig genstand eller forskellige omstændigheder om hvert grundord, retter omsagnet sig efter det nærmeste. sèr hann þá ok svá þeir hann. Gísli Súrss. 1, 37.

6. To eller flere grundord (af ettal eller flertal) tage omsagnets udsagnsord til sig i flertal[1] med mindre omsagnet

[1]) Totalsformer findes ikke mere hverken i udsagnsord eller navneord; derimod bruges de regelmæssigt i Gotisk, ligeledes i Lithavisk. Grimm. d. gr. IV. 190 formoder, at de have været til i Oldnordisk, og at 1ste pers. flert. endelse omk egenl. er en totalsendelse.

står ved (navnlig foran) det første eller det sidste og da sætter sig derefter, så at det må tænkes gentaget i samme eller det andet tal ved det eller de andre.

Helgi ok Atli lágu skipum í Hatafirði. Helg. Hjörv. (pros.) — eptir þetta tókuz upp leikar ok gleði með þeim mágum. Gísl. Súrss. II, 110. — klæðnaðr þóru ok gripir váru þar allir lagðir til handargagns. Egilss. 56. — þórr fór fram ok þeir fèlagar, ok gekk fram til miðs dags, þá sá þeir borg. Sn. Edd. 30. — þar kom Gellir ok Egill ok mart annat stórmenni. Band. 40. — tók Helga sótt ok andaðiz ok Fróði son þeira. Korm. 5. — veginn var þá Atli — sonr vá Högna ok sjálf Guðrún. Atlam. 87. — þar kom til hans faðir hans ok móðir, brœðr ok systr. Gisl. 44, 63. — faðir ok móðir skal ráða giptingum dœtra sinna. Járns. 58.

Anm. 1. Når flere grundord ere forbundne ved bæði — ok, hvárrgi (hvártki, hvárki også som biord) -nè eller ved eða, retter udsagnsordets tal sig gerne efter det nærmest stående, dog kan det også stå foran i flertal. ef hvárrgi er hjá erfingi nè búandi. Grág. 1, 8. — þá fólu sik bæði Adam ok hans hússfrú. Stjórn. 36. — Ligeledes i modsætninger betegnede ved en. verðr búandi þar útlagr, en eigi þeir. Grág. I, 26. — I det ældste digtersprog: vara sandr nè sær nè svalar unnir. Völusp. 3.

Anm. 2. Undertiden er udtrykket temmelig hårdt og afvigende fra den regelmæssige form. þeir váru fjórir brœðr, hèt einn þórðr ok þorgeirr (nl. annarr) ok váru þeir yngri. Egilss. 33 (hvor ettal og flertal blandes). — Ved inddelende udtryk findes ligeledes ettal: sá maðr ok prestr á hvárr þeira at nefna vátta. Grág. I, 9. — (faðir ok sonr ok heilagr andi er einn guð í þrenningu. Gisl. 44, 95 — hvor med flid flertalsformen er undgået).

Blotte tankebegreber (abstracta) kunne også have udsagnsordet i ettal. vil ok dul tælir virða sonu. Sólarlj. 3

Anm. 3. Når en flertals (eller totals) form af et personligt stedord sættes foran et navn eller en personbenævnelse for at betegne denne person med ledsagere eller i forbindelse med en eller flere bestemte, forben nævnte personer, sættes udsagnsordet i flertal. ríða þeir Hrafnkell nú leið sína; þeir Eyvindr eru þá komnir af mýrinni. Hrafnk. 27. — bundu þeir jarl (ɔ: han og jarlens) lag sitt saman. Fornm. I, 20 = Flatey. I, 49. — Jfr. þá færðu þeir landslýðrinn þat hit helga skrín til annarar borgar, en þeir Ísraels þjóð hurfu einart til guðs. Skindb. A. M. 544 (s. Egilsson lex. p. 677.)

Anm. 4. Når sætningen begynder med þat eller þetta, retter udsagnsordets tal sig efter omsagnsordet, hvis det er flertal; ligeledes retter omsagnets tillægsord eller tillægsform sig i dette tilfælde efter navneordet i omsagnet. þat eru nú kallaðir landskjálptar. Ægisdr. eptirm. — þat eru mèr engi brigzli. Dropl. 18. — þat eru eigi mikil tíðindi. Hrafnk. 10. — váru þat sendimenn Haralds konungs. Egilss. 66. — hvárt eru þetta þín ráð eða annarra manna? Dropl. 21. — þat váru lög með Kveldum. Egils. 26. — páska helgi eigum vèr at halda; þat eru dagar IV. Grág. I, 29. — þat er nú Lögrinn kallaðr. Sn. Edd. 1. — þat er nú kölluð kerlinga villa. Helg. Hund. II. eptirm. — þetta eru kölluð Hamdismál in fornu. Hamd. eptirm. Således bruges intetkönsformen þat, om end både et bestemt ord går foran, hvortil det er at henføre, og et andet bestemt ord står i omsagnet (ligesom i nuværende Dansk). sú dögg, er þaðan af fellr á jörðina, þat kalla menn hunangsfall. Sn. Edd. 12. — annan sal gerðu þeir, þat var hörgr. Sn. Edd. 9. — Om ...

forskellige begreber: þat var bæði öx fóstra hans ok svá bani (ɔ: dette var både hans fosterfaders øxe og manden hans banemand) Fornm. X, 391. — Men i den ældre Eddas sange hedder det regelmæssigt: var sú ein vættr, Helg. Hjörv. 27; sá er þèr makligr maðr, sstd. 25; sá er varga vinr. Helg. Hund. I, 6.

Anm. 5. Mærkes må den bydende form sè (ecce), der bruges endog hvor flere tiltales. sè nú seggir. Gudrúnarkv. III, 9. — Også sè þèr eigi (videtisne)? Fornm. VIII, 119. — sè nú góðir hálsar. Fornm. VIII, 116 (under texten).

7. Ere de forbundne grundord af forskelligt kön, retter omsagnets tillægsord eller tillægsform sig i kön efter det nærmeste, hvis ettal bruges; men bruges flertal, da tage grundord af hankön og hunkön omsagnsbestemmelsen til sig i intetkön.

var þá Hervör albúin ok allr hennar herr. Herv 51. — Aðalsteinn konungr var heill ok ríki hans. Egilss. 142. — Gunnhildr ok synir þeira Eiríks váru farin til Danmerkr. Egilss. 167. — þar var ok markat, hvernog Adam ok Eva váru svikin fyrir orminn. Alex. 63. — (hann) sat hjá henni nótt ok dag náliga, meðan þau lifðu bæði. Fornm. X, 379.

Anm. 1. Dog bruges hankön om personer af begge kön, når et almindeligere fælles bestemmelsesord går foran. forðuðu sèr allir, þeir er ganga máttu, karlar ok konur. Egilss. 137. Jfr. munu við ofstríð alls til lengi konur ok karlar kvikvir fœdask. Helr. Brynh. 14.

Anm. 2. Et stedord der svarer til flere navneord af forskelligt kön, kan stå i intetkön. sól ok tungl ok allar stjörnur (hunk., intetk. og hunk.) — þau. Gisl. 44, 65.

8. Undertiden tages ved omsagnet mere hensyn til grundordets naturlige art og beskaffenhed end til det brugte

ords sproglige form. Dette er tilfældet: a) ved samli begreber (collectiva), der vel ikke umiddelbart eller videre tilföjelse af et hosstillet flertalsord, men så meningen får overhånd over formen, tage flertal af udsa ordet til sig. b) når et grundord af ettal forbindes med eller flere andre navneord ved með eller við, da föjes g udsagnsordet til i flertal. c) ved inddelende udtryk bru ofte flertal, når der tages hensyn til flerheden, selv om kun er brugt ettal om de enkelte i forvejen. — Overhov er overgangen fra ettal til flertal meget hyppig. — No ord, som hjón, hyski, hýbýli bruges snart som ettalso snart som flertalsord.

undan hánum hvarf mikill hluti Gyðingafólks tóku sèr konung. Gisl. 44, 81. — meiri hlutr man hafði fyrir borð hlaupit ok höfðu týnzt. Egilss. 54. lið þat allt, er áðr hafði fylgt þeim brœðrum ok orrustu höfðu komizt. Egilss. 117. — Ligeledes: lið er hánum fylgdi, vistaðist þar sumt, en sumir fó norðr í land. Egilss. 174. — þat sama haust fór ha í Vík austr ok brutu þar skipit. Gisl. 44, 25. — fór jarl víða um Vestrlönd ok brenndu. Gisl. 44, 43. — Sverrir konungr samnadi nú saman öllu liði sínu ok reið við fimm hundrut manna ofan í Víkina — tók upp búit, en brenndu bœinn ok öll langskip . . . ok XL nauta lèt hann reka á Vermaland. Heimskr. IV, 41. — Eiríkr danski fór með hánum at vári, ok sigl til Garðaríkis. Fornald. III, 661. — Abram fór síðan með Loð bróðursyni sínum, ok byggðu á Jórsalalandi, ok gerðiz síðan svá míkill ástvinr guðs. Gisl. 44, 72. — sitt knarrarskip átti hvárr þeira, ok váru hlaðin með fjárhlut. Dropl. 4. — hann átti tvá sonu . . . hèt annarr Sámr, en annarr Eyvindr, vænir menn ok efni-

ir. Hrafnk. 4. — þeir aðrir mælti nokkorum orðum rr ór sinni spásögu. Alex. 65. — tólf þjóðir þær á sína túngu mælti hver. Alex. 20. — taka nú undan err sem mátti. Gisl. 44, 138.

Anm. Ved hvárrtveggi (uterqve, enhver af to) sættes sagnet i ettal. át hvárrtveggi sem tíðast. Sn. Edd. 31. þar komu berserkir tveir, er Haukr hèt hvárrtveggi. istn. 14. — hvárrtveggi maðrinn (er) ættstórr ok ðr. Band. 24. — váru þeir báðir konungar í Noregi, eptir um várit dró hvárrtveggi her samau. Egilss 140. Men hvor der tales om flere på hver side (utriqve) ruges hvárirtveggju eller hvárir tveggja med Flertal. engu þá hvárirtveggju af skipum, Flatey. 1, 58 = Fornm. 1, 38. — jafna rauðning eigu hvárirtveggju, eir ok hinir. Grág. 1, 47. — (Om hvárrtveggi konungnna, Fornm. XI, 351. s. ved ejeform). — Dog findes ed hvárrtveggi overgang fra ettal til flertal. hvárrtveggi eira sýndiz mjök reiðr ok þreyttu þetta. Fornm. 1, 9 = Flatey. 1, 66.

Det samme er tilfældet med hvárr og hvárrgi (hvorom videre ved ‚stedordene'). mælir hvárr þeira vel fyrir ðrum. Fornald. III, 668. — farit hingat ok liggi til innar handar mèr hvárr ykkarr. Fornm. 1, 9 (hvor latey. I, 43 har: farit hingat ok liggit til s. h. mèr verr ykkarr). — festi hvártki spjótit í skildi, námu bæði í jörðu staðar. Egilss. 165.

9. Når omsagnet består af vera, verða eller et andet uselvstændigt udsagnsord, hvortil er föjet et navneord (især ved lideform af at ‚kalde' og lignende), kan udsagnsordet i tal, ligeledes tillægsordet (tillægsformen) i kön rette sig efter dette sidste ord, især når det er stillet nærmest derved, isteden for efter hovedordet (grundordet).

þær þrjár skilningar er einn guð. Járns. 11 (hv
dog to håndsk. have eru). — annat (undr) váru pödd
margar, þriðja váru flögur. Gisl. 44. 76. — við þet
var lengt nafn hans ok kallaðr freysgoði. Hrafnk. 4. -
þetta lið allt saman váru tíu þúsundir. Alex. 20. -
reiða nú silfrit ok váru þat 3 merkr vegnar. Lax
30. — er þat sagt, at Reiðgotaland ok Húnaland sè n
þýðskaland kallat. Hervar. 56.

Anm. I lighed hermed siges: þorgerðr var el
barna Egils. Egilss. 166; dog også: hafði hann hi
sína, ok var fjögur hundruð manna. Egilss. 39. Lige
ledes: dauðir váru hálfr þriði tugr manna. Egilss. 189

10. Den såkaldte ‚upersonlige‘ sætning, hvorved ud
trykkes, at en handling eller et forhold finder sted ude
at det udsagte henføres til et bestemt grundord, har e
meget udstrakt anvendelse i det oldnordiske sprog. Herve
opnås ikke alene en usædvanlig korthed i udtrykket, me
derved bliver det lettere at udtrykke mange handlinger, til
stande eller forhold i almindelighed, som i andre sprog må
omskrives eller betegnes bestemtere (ved at henføres til en
vis handlende person eller kraft). Sådanne udsagn danne
nemlig ikke alene af rent upersonlige udsagnsord eller af
sådanne, der i visse betydninger bruges upersonligt, af uind-
virkende udsagnsord i lideform, af tillægsord i intetkön med
vera, men tillige og meget hyppigt af en stor mængde
handlende (aktive), indvirkende udsagnsord, hvor der må
tænkes et eller andet, mere eller mindre bestemt begreb
som grundord, ligesom ved lidende udtryk, hvor den per-
sonlige form kunde anvendes. Følgende ere de vigtigste
arter af det upersonlige udtryk.

1) rent (blot) upersonlige udtryk ere sådanne, der be-
tegne en årstid, dagstid, vejrlig eller deslige: vetra, sumra,

[d]aga, nátta, kvölda, morgna, vára, hausta, rigna, snjóa, [þo]gla osv. er váraði. Fornm. 1, 22. — er haustaði. [D]ropl. 33. — er morgnaði. Egilss. 133. — er náttaði. [V]isl. 44, 61. — tekr at kvelda. Alex. 81. — þegar [d]agaði. Sn. Edd. 33.[1] — lýsti ok mjök af hjálmi hans, [e]r sólin skein á. Flatey. 1, 60 = Fornm. 1, 44. — er [f]rosti. Hervar. 20. — glœddi ór forsinum. Gullþór. (Egilss. [l]ex. p. 252). — snýr hagli, men også hagl snýr (per[so]nligt) Egilss. lex. p. 754, ligesom hann rignir í allann [d]ag. B. Haldors. 2, 207 (ὁ θεος ὕει. Madv. gr. ordf. § 7, 1).

2) upersonlige udtryk (af ellers ikke upersonlige ud[s]agnsord) der betegne et forhold som finder sted med hen[s]yn til en handlings tilbørlighed eller mulighed, hvortil som grundord föjes en navneform (eller genstandsf. med navne[f]orm). Hertil slutter sig udtryk dannede af vera og verða med et som biord brugt tillægsord i intetkön, eller med en navneform. Således kann vera, at. Fornm. VI, 258. — má vera. Fornm. VI, 11. — þarf at segja; þurfti at grafa. Sn. Edd. 28. — unz þótti fulldrukkit. Atlam. 8. — er drekka skyldi. Sn. Edd. 45 (nærmende sig til den 6) omhandlede brug). — þèr er at þegja. Sn. Edd. 28. — er yðr þat at segja. Egilss. 156. — svá varð at vera. Egilss. 65. — illt er litlum at vera. Fornm. VI, 202. — gott er at ráða Rínar málmi. Sigurðarkv. III, 16. — mèr verðr felmt. Dropl. 29. — hánum var orðit erbitt. Dropl. 22. — mèr er krankt. varð henni illt. var þá ok eigi langt at bíða. Egilss. 137.

[1]) bruges endog lideformet: eptir um morguninn, er trautt var dagat. Egilss. 129, og Alvíssm. 36: uppi ertu, dvergr, um dagaðr, ligesom det også hedder hana dagaði uppi (dagen overraskede hende oppe på jorden). Grettis. 152.

3) sådanne upersonlige udsagnsord, der betegne stemning, påvirkning eller tilstand hos en person (som tilföjes i genstandsform eller hensynsform som den me eller mindre ligefremme genstand). Sådanne udtryk, nærmere omhandles med hensyn til deres styrelse ved pågældende forholdsformer, ere a) med genstandsform skortir, lystir, tíðir, girnir, fýsir, grunar, minni varir, væntir, gœlir, dreymir, kell, lengir (langar þyrstir, hungrar, syfjar, sildigere hasar osv. Dog vex ved mange den personlige og upersonlige udtryksmåde, lig som andre, der i almindelighed ere personlige, i visse ud tryk og forbindelser bruges upersonligt. Således mik gru nar. Sn. Edd. 30, men þú grunaðir þegar. Egilss. 21. mik fýsir fara, men Egill fýsti þorstein. Egilss. 221. mik dreymir, men sá maðr dreymir mik jafnan. Gi 44, 23; endog to genstandsformer: dreym dreymdi m í nótt (både personen og tingen) Gísl. Súrss. II, 10 Ligeledes henda: þat hendir margan, jfr. Band. 33, me med to genstandsformer skal okkr aldri þá skömm hend Egilss. 217. — Undertiden tilföjes þat eller et andet sted ord som grundord, endog et navneord. þat er fæstan varin Fjölsv. 20. — alþýðuna skortir ekki annat til mótgang við yðr en dirfð ok forstjóra. Egilss. 21. — b) Med hensynsform forbindes þykkja (þykkjaz), líka, sama, tjá, duga, hugna, œgja, byrja, förla, bera osv. som om-tales ved ‚hensynsform‘. Også disse bruges tildels per-sonligt. ef presti þykkir eigi áðr með fullu rètt at skirn farit. Grág. 1, 7. — hann þikkiz þurfa. Járns. 113.

4) upersonlige udtryk dannes af udsagnsord i lideform, når de ere uindvirkende eller styre hensynsform eller eje-form; ligeledes undertiden af indvirkende udsagnsord, der ellers bruges personligt i lideform. betra er óbeðit enn sè

afblótið. Hávam. 146. — ef skírskotit er. Jarns. 43. — var þar til dura gengit. Hrafnk. 10. — var þá farit eptir presti. Dropl. 36. — er þá þegar sent eptir Oddi. Band. 19. — var þar at kveldi um komit snimma. Hamarsh. 24. — er soðit var. Sn. Edd. 28. — þykkir vel drukkit. Sn. Edd. 32. — er nú víða leitað. Band. 11. — mèr endast til bana. Sn. Edd. 34. — þeim Agli fórst vel. Egilss. 138. — svá spyrst mèr. Korm. 58. — þá er konungi sagt, at —. Fornm. VI, 4. — sumir í þeiri ætt er kallat at ljótastir menn hafi verit. Ísl. Sög. II, 191. — var þá hringt öllum klokkum ok sungit te deum. Sturl. I, 3, p. 210. — Med dobbelt lideformet udtryk: líz oss þat líkaz til. Járns. 23. — Med ejeform: þó at þess hafi eigi hèr til gætt verit. Járns. 23. — kvað sèr nú leitað mikillar skapraunar. Gisl. 44, 10. — þá er eigi geymt laganna ok frelsis alþýðunnar. Gisl. 44, 173. Med blandet personlig og upersonlig udtryksmåde, idet et udsagnsord styrer gstf., et andet hensynsf. þeim var skotit í eld brennanda — ok bundnir rammliga í eldinum. Gisl. 44, 84. — var hón borin á bálit ok slegit í eldi. Sn. Edd. 38. — Med indvirkende udsagnsord (ligesom på Dansk, når sætningen begynder med ‚der') konur ok börn var rekit í eitt hús. Hrafnk. 20. — þá varð vant nær þrjátigi ásauðar eina nótt. Hrafnk. 6. — er ykkr þrungit þjóðkonunga. Hamdism. 4. — í fylking er talit VI ok dc lx ok VI menn. Gisl. 44, 175.

5) Mange ellers personlige udsagnsord i handleform bruges hyppigt upersonligt, idet der må tænkes til vel ikke et sprogligt (udeladt) grundord, men i tanken et begreb, der udfører handlingen (logisk subjekt), og som udtrykket selv indeholder det fornødne til at angive. Sådanne ere:

a) udsagnsord der betegne en blot omstændighed eller

et forhold til en handling (ufuldstændige omsagnsbegreber), der da gerne tilföjes i navneform eller med en genstands-sætning; undertiden stå de uden slig tilföjelse. er vára tók Egilss. 65. — þá tók at myrkva. Egilss. 90. — sv bar til at —. Dropl. 8. — þar kemr enn at —. Ale 47. — svá kom, at þeir týndu guðs nafni. Sn. Edd 144. — þat kemr saman með þeim. Gísl. Súrss. I, 41 — ferr sem ek get til. Dropl. 20. — fór sömu leið. Hervar. 11. — þegar af fór veginum. Egilss. 177. — því veitir þat jafnan. Járns. 53. — ef þeim gefi ibrot (til Svíþjóðar). Gisl. 44, 16. — gefr þeim vel. Laxd 26. Denne upersonlige brug kan da vexle med en lide-formet udtryksmåde, hvorfra den ikke er forskellig i betyd-ning. Således ef hánum gæfi fœri á. Flatey. 1, 44 — ef hánum gæfist fœri á. Fornm. 1, 12.

b) udsagnsord som betegne virkningen enten af en naturkraft (vinden, havet, varmen) eller et våben, redskab (sværdet, spydet, øxen) eller i almindelighed en kraft, der bevirker handlingen (en stemning, følelse). gerði á regn mikit. Dropl. 5. — um vetrinn, er daga lengdi. Hrafnk. 30. — fèll veðrit ok görði logn. Egilss. 133.[1] — mold-rykit setti. Alex. 109. — dag dökkti. Sn. Edd. 201. — þá lægði storminn. Helg. Hund. II, pros. — þá er vár kom ok snæ leysti ok ísa. Egilss. 35. — görði þá stórt á firðinum. Egilss. 195. — laust á firir þeim hríð mikilli. Dropl. 10. — ef þar rekr fugla eða fiska (driver i land). Járns. 95. — er lengir nóttina. Gísl. Súrss. 1, 44. — þoku dregr upp. Fornm. III, 97. — á dregr tunglit. Alex. 54. — reyk leggr upp á himin-inn. Gisl. 44, 136. — braut borð (borgir, kirkju).

[1]) smlgn. det franske il fait vent, chaud, osv.

Kristn. 120. — skip hans stóð uppi í Gufárósi; þat lók út um vetrinn. Kristn. 36 og 58. — rak þangat skipit. Egilss. 195. — fyllir skip. Fornald. II, 73. — skaut upp líkunum. Egilss. 195. — á þann aldr, er mann tekr undan ráðningu. Alex. 7. — sœr Skjöldungs niðr skúrum (det sår med —, regner med —). Sn. Edd. 134. — — mèr bítr (nl. sverð, knífr) Skáldhelg. 7, 48. — Helgi skaut í knèskel hánum ok renndi (nl. spjótit) ofan í legginn. Dropl. 23. — (hann) hjó til Hjarranda ok kom í lærit. Dropl. 24. — tók af skjaldarsporðinn. Hervar. 6. — víkingrinn fœrði við síðuna ok beit ekki á. Korm. 6. — blès upp fótinn. Dropl. 36. — hann hjó yxnina báða senn, svá at höfuðit tók af hvárumtveggja. Egilss. 75. — lind skerr í styr steinda (det skærer det malede skjold) Sn. Edd. 125. — — ári steyp-. Merlinussp. 2, 36. — — hèr hefr upp prologum. Bjórn. 1. — lýkr þar þessi sögu. Band. 43. — eptir þat skilr með þeim. Herv. 43. — hví skilr svá mikit? Sn. Edd. 13. — nú skil menn á. Járns. 104 og almindl. i lovsproget. — lýkr þar frá hánum at segja. Dropl. 37. — þrýtr þar fra Eiríki at segja. Fornald. III, 669. — hvernin söguna byrjar almindl.; ligesom þeim byrjaði vel. Egilss. 31. — allmjök dregr nú at því. Dropl. 21. — ef berr á annan dag. Grág. I, 29. — áðr lètti. Egilss. 145. — hóf hánum heldr upp brún. Egilss. 25. — bárur stœrir. Egilss. lex. p. 775. — setti hann dreyrrauðan. Egilss. 49. — hánum skaut skelk í bringu. Ir. Alex. 5. (adskillige af disse sidste og lignende udtryk kunne vanskeligt adskilles fra de a) sidst anførte).

6) 3die person ettal af mange indvirkende eller uindvirkende udsagnsord bruges i handleform med et almindeligt begreb som grundord (‚en‘, ‚man‘) uden at dog et be-

stemt ord er at underforstå. Dog kan det i visse tilfæl nærme sig til underforståelse af et bestemt grundord, nav lig ved anførelse af steder i skrifter, hvor ‚forfatter ‚digteren‘ må tænkes som grundord. sem hèr váttar (bevidnes). Járns. 1. — sjá má nú. Sn. Edd. 32. — s nú enn í dag merki til hauganna. Herv. 56. — of s Sn. Edd. 59. — finnrat frœknara — mann = eigi hi ir æðra mann. Sn. Edd. 142. — þar mátti þá sjá n an ok ungan riddara. Alex. 7. — svá at heyrir tra Alex. 36. — þá merkir. Sólarlj. 47. — hvalako váru þá miklar, ok skjóta mátti sem vildi. Egilss. — segja má (man kan sige) Fornm. VI, 138. ef má (hvis så skal være) Fornm. XI, 43. — þat sp fram í átt. Sn. Edd. 141. — nú skal segja nökku þeim íslenzkum mönnum. Bj. Hitdœl. 3 — þá mèr sýn þá. Fornm. VII, 163 (= gafz mèr).[1] — henni gæfi góðra ráð. Sigurðarkv. III, 59. — mild sízt getr (ɔ: gives) Sn. Edd. 141.

I lovsproget og befalinger almindl. skal: með lög skal land várt byggja. Járns. 5. — skal mik ok fi því svá jarða sem heiðna menn. Fornm. X, 384. — u kveldit, er drekka skyldi. Sn. Edd. 45.

þat er sagt, at — matsveinn — lèt fara skotit flokkinn — ok særði konunginn, sem áðr sagði (so fortællingen, forfatteren, jeg sagde) Fornm. X, 384. — svá segir í Völuspá. Sn. Edd. 10. — svá sem segir Völsungakviðu inni fornu. Helg. Hund. II, pros. — standa enn þau lög víða, sem býðr í þeiri bók. Gi 44, 98. — sem síðarr greinir. Sn. Edd. 145. — dýfliza stendr þar enn í borginni í dag ok heitir t

[1]) smlgn. det tyske es giebt.

hana ok er svá gör, at fyrst er inn kom í, skyldi ganga upp nökkut (når man kom ind, skulde man gå —). Gisl. 44, 175.

7) endelig bruges udsagnsordenes navneform upersonligt styret af láta, biðja, sjá, verða og nogle flere. konungr bað ganga eptir hánum. Gisl. 44, 17. — hann lèt setja þeim borð. Sn. Edd. 33. — lèt hann búð tjalda. Egilss. 216. — bað hann sik flytja norðr á Álreksstaði. Flatey. I, 61. — biðit skjótliga til skipa ganga. Helg. Hund. I, 22. — þeir sá firðinum upp lúka. Egilss. 56. — bera varð þann síðan. Atlam. 48. — endog dobbelt upersonligt: þá skal láta bera vætti. Grág. 1, 95. — konungr bað láta drepa hann. Gisl. 44, 20. — (lèt fallaz ɔ: han lod sig falde. Gisl. 44, 139).

Anm. Endnu hårdere bruges i lovsproget, efter at først et bestemt grundord er anført, en 3die person ettal om et almindeligt ubestemt begreb som et nyt grundord. ef så maðr færir eigi barn til skírnar, er skyldr er til, eða synjar hánum farar. Grág. I, 5 (og oftere). Her må til synjar tænkes ‚nogen‘, ‚en anden‘ som grundord.

II.

Forholdsformernes brug. Nævneform og Genstandsform.

11. De forhold hvori navneord eller andre som navneord brugte ord stå i sætningen, betegnes dels ved forholdsformer dels ved forholdsord. Medens forholdsordenes mangfoldige betydning og brug egenlig hører til ordbogen og kun for så vidt omhandles i sproglæren, som

de tjene til at udtrykke sådanne forholdsbetegnelser i sæ ningen, der ellers betegnes ved forholdsformer alene, ud forholdsformernes brug den vigtigste del af ordföjningslæ første afsnit.

Af de fire forholdsformer udgöre i Oldnordisk som de andre dermed beslægtede ældre og nyere sprog de første, Nævneform og Genstandsform hovedformer (casus recti), medens Hensynsform og Ejeform be tegne sideforhold i sætningen og derfor kunne kaldes b former (casus obliqvi). Ligesom derfor i böjningslæren to første høre nærmest sammen ifølge form og tildels ikke adskilles ved endelsens forskellighed, således må også i ordföjningen behandles i umiddelbar forbindelse.

12. I almindelighed må, forud for behandlingen de enkelte forholdsformer, göres den bemærkning, at der stå i samme forhold, sættes i samme forholdsf Dette gælder fornemmelig 1) i hosstilling (appositio); 2) ord der (med eller uden bindeord) ere forbundne i opr ning, inddeling, modsætning, sammenligning eller lign forhold, ligeledes når de forbindes ved nema, utan, en enn; 3) i spörgsmål og svar, når der svares alene ved nævne det omspurgte begreb, som da tænkes i samme fo hold som det tilsvarende i spörgesætningen.

1) þá var skipt Jótlandi í þrjú biskupsríki, o vígði Aðaldagr erkibiskup ór Brimum þrjá bisku Harald í Slèsvík, Leifdag til Rípa, Reginbrand Áróss. Flatey. I, 17. — hann átti tvá sonu, hèt ann Sámr, en annarr Eyvindr, vænir menn ok efnilig Hrafnk. 4. — Sigurðr — drakk blóð þeira be Regins ok Fafnis. Fafnism. 39, pros. — þat er andvi er menn bera í gegn því sem áðr er borit, vætti í g kvið eða kviðr í gegn vætti. Grág. I, 68.

2) engi jötun ek hugða jafnramman sem Vafþrúðni :ra. Vafþr. 2. — sýnist mèr slíkum mönnum illa farit :m þèr. Hrafnk. 11. — þú ynnir engum at hefna bróður ıns nema þèr sjálfum. Dropl. 29. — var öllum höfð- ıgjum til boðit í hans ríki utan Heiðreki. Hervar. 22. - hefir hann firi gert öllu því, er hann átti, nema ırðu sinni einni. Járns. 18. — hygg, ek, at þeir muni :ra þínir vinir meiri en ek. Egilss. 29. — þèr munut ik láta þeim ná sem aðra menn. Egilss. 156. — (þeir) ıðu hann blóta sem aðra konunga í Noregi. Fornm. , 381. — I denne henseende betragtes en ejeform = et estedord: þú hafir engis manns hóf við nema þitt. ;ilss. 212.

3) hvern dýrkit þèr — á krossi píndan? þang- 'andr svarar: drottinn vorn Jesúm Kristum. Kristn. 30. - hvers beiðist þú? segir Gizurr. — þess, at þú nnir eið, segir Gunnarr. Njál. 80. — hefir þú nökk- ra menn hitt í borginni, segir Arinbjörn, þá er þik uni kennt hafa? Enga, segir Egill. Egilss. 143. — ınn spyrr, hvers hann beiðizt. — ‚enskis annars enn í farir ór landi'. Olaf d. h. S. (Chr. 1849) 17. — 'at heitir hón? Helga heitir hón, segir þorgerðr. elga hin fagra, segir þorsteinn. Ísl. Sög. II, 201.

Anm. 1. Mærkes må den unöjagtighed i udtrykket, at mme ord på en gang kan være grundord for et udsagnsord ; genstand for et andet. Men dette kan dog kun ske i :t tilfælde, når formen for ordets nævneform og genstands- rm er den samme, som med stedordet er, sem. at svör- n þeim, er verða ok goðinn svarar hánum. Grág. 103.

Anm. 2. Ved fremmede, navnlig latinske navne ind- eder stundom den besynderlighed, at navnet styret af et

forholdsord står i den form, som det latinske forholdsord kræver, medens hosstillingen står i den form, som det brugte forholdsord fordrer: til Bocchum konungs. Gis. 44, 139.

13. Ved hosstilling betegnes ikke alene en almindelig blivende beskaffenhed eller bestemmelse ved et begreb (som i Dansk), men også almindelig (ligesom i Græsk og Latin) alene den tilstand, under hvilken det udsagte gælder om den omtalte person eller ting, den egenskab eller hensigt i hvilken dette omsagnsord tillægges hovedordet. Hákon sat þá einn konungr at Noregi. Fornm. X, 381. — þær er meyjar andast. Sn. Edd. 21. — ganga frá Helgi sjúkum. Dropl. 19. — er þetta talt hit þriðja níðingsverk unnit með Tyrfingi. Herv. 44. — ýta synir, þeir er vilja læknar lifa. Hávam. 148. — þú munt vörðr goða. Ægisdr. 48. — leyfð vartu ekkja. Atl. 91. — ór hans síðu sofanda tók guð eitt rif. Gisl. 66. — skildust þau þorsteinn ok Ástriðr góðir vinir. Fornm. I, 72 = Flatey. I, 75. Jfr. 21, 3) anm. 1.

Ligeledes udvides den almindelige tilföjelse af et omsagnsord ofte således, at den nærmer sig til en hosstilling: ef faðir skírir sjálfr barn sitt sjúkt. Grág. I, 6. — þeir sóttu hann ellifu. Egilss. 172. — hrindr hánum sv leiknum dauðum til jarðar. Alex. 37. — vil ek ei leingr berjast við þik, örkumlaðan mann. Ísl. Sög. 269. — ef þú sèr mik nökkut sinn þvílikan [sem synumst ek þèr. Alex. 16. — er vèr heil hjú heim várum. Völundarkv. 14. — með eigi meira liði enn þ höfðut, þremr hundruðum manna. Egilss. 22; jfr. li var skipt í sveitir, tólf mönnum saman. Egilss. 90 (hv den sidste bestemmelse retter sig efter liði istdf. efter sveitir).

Anm. 1. Om hosstillingen ved ejestedord og ved
re stedord handles i afsnittet om ‚stedordene‘ og ved
ormen 68, som mitt lík dauðs. Sn. Edd. 52. Her
endnu kun udhæves det tilfælde, når et personligt sted-
sættes foran en personbenævnelse for at betegne den
alte og hans ledsagere (s. 4, b, anm. 4 andet stykke
6, anm. 3), hvor da samme forholdsform anvendes.
r þorgils — þeira þorgils. Egilss. 33. — þeim
'steini. Egilss. 223. Ligeledes þeir sumir, þau engi,
gi sá osv. (s. Egilss. lex. p. 677).

Anm. 2. Hosstilling til hosstilling gennem en række
led finder især sted ved opregning af nedstammen i
gtregistre. á dögum Haralds konungs hins hárfagra
lfdánarsonar hins svarta, Guðröðarsonar veiðikonungs,
lfdánarsonar hins milda ok hins matarilla, Eysteins-
iar frets, Ólafssonar trételgju Svíakonungs. Hrafnk.
Undertiden retter et hosstillet ord sig efter det nærmest
ende, og ikke efter det egenlige hovedord. þá sendi
föðr svein þann, er Skírnir er nefndr, sendimaðr
ys. Sn. Edd. 19. Således behandles tilnavne, som Sig-
ir ormr í auga, der i ejeform hedder Sigurðar orms
uga. Flatey. 1, 39 = Fornm. I, 1. Ganske uregel-
ssigt (anakoluthisk) findes en løs navneform eller gen-
ndsform isteden for en hosstilling eller en anden ud-
ksmåde. þaðan af komu ættir, þat eru Hrímþursar.
an gamli hrímþurs, hann köllum vèr Ými. Sn. Edd.
— Egill var bundinn við staf einn, bæði hendr ok
tr (ɔ: både med hænder og fødder). Egilss. 91 —
rolfr var gyrðr sverði því, er hann kallaði Lang,
kit vápn ok gott (hvor de sidste ord enten ere at op-
e som en løs tilföjelse eller som virkelig hosstilling til
ng, efter den nærmest foregående bemærkning). Egilss. 109.

Anm. 3. Den formentlige egenskab eller det hvorme noget sammenlignes, tilföjes ikke ved hosstilling, men ve sem. þat skulu þeir vita, er hjá eru staddir, at þett skal vera sem ómælt ok þessu skulu eingi undirmá fylgja. Ísl. Sög. II, 207. — síðan seldu þeir hann sem þræl. Gisl. 44, 74. — þú ert háttaðr sem riddarar Kristn. 28. — gekk hann út of Miðgarð svá sem ung drengr. Sn. Edd. 35. — ek brúðar á flest um ráð sem faðir. Alvísm. 4.

14. I Nævneform sættes sætningens grundord, om hvilket omsagnet udsiges, og hvad der hosstilles dette, ligeledes omsagnsordet ved vera, verða, þykkja (þykkjaz), heita og et uselvstændigt lideformet eller tilbagevirkende (passivisk eller reflexivt) omsagn. Desuden föjes nævneform (uden videre tilsætning) af de ord, der betegne hvad noget kaldes, göres til, anses for osv. til lideform af omsagnsordene ‚kalde', ‚göre til', ‚anse for,' osv.

at bónda þess, er Álfr hèt ok var kallaðr Álfr hinn auðgi. Egilss. 184. — Fimbulfambi heitir sá er fátt kann segja. Hávam. 103. — Óðinn ek nú heiti, Yggr ek áðan hèt, hètumk þundr fyrir þat. Grimnism. 54. — hann þótti mestr maðr þar í sveitum. Gisl. 44, 9. — Haralldi konungi þóttu illir allir seiðmenn. Flatey. I, 43 = Fornm. I, 10. — síðan kallaz hvárr þeira öðrum meiri (kalder sig större end den anden). Gisl. 44. 101. — varð þórr þá lauss á fótum. Sn. Edd. 33. — sá nefndisk Grimnir. Grimnism. form. — teknir hafa (verit) ýmissir menn ok kallaðir konungar rangliga. Járns. 13. — hefir þat jafnan síðan verit kallaðr góðr bœr. Hrafnk. 22. (jfr. 9). — Vèmundr— görðist þar konungr yfir. Egilss. 5. — hann kvaðst Narfi heita ok kvað Runólf hafa sent sik. Kristn. 68. — nú teljumst

ı órlauss við þik. Egilss. 219. — ek læt fallast berr saxodd minn. Kristn. 64. — efni til at verða mikill ıaðr. Alex. 4.

Anm. 1. På denne måde bruges også 1) göraz ıed et tillægsord i betydningen ‚blive'. Egill Skallagrímsɔn varð maðr gamall, en í elli görðist hann þungɛrr — hann görðist ok fótstirðr. Egilss. 225. — 2) ere andre uindvirkende udsagnsord med en tilföjet nævneırm af et tillægsord. fèll hann dauðr til jarðar. Sn. Edd. 7. — þú fannt, at ek lauss lifi. Fafnism. 8. — fór þat á ekki leynt; fara allra·manna armastr. Egilss. 22 og 80. — ganga blindr, hræddr (= vera bl., hr.) s. Egilss. ːx. p. 223. — 3) udtryk der betyde ‚at synes.' sá dalr ýndist Hrafnkeli byggiligri enn aðrir dalir. Hrafnk. . — mun hánum þó eigi miklu þykkja launaðr uxinn. ·gilss. 222. — þess lèzk Vali verðr at hefna. Hyndl. 8. (s. Flatey. I, 14). — fellt hefir hón þá menn, er ıèr hafa litizt eigi ústerkligri enn þórr er. Sn. Edd. 3. — þóttiska þú þá þórr vera. Harbarðslj. 26. — þú ırðist okkr vaskr maðr. Hrafnk. 23. — þikir minn)n hvergi betr kominn. Fornm. VI. 5.

Anm. 2. En undtagelse danner udtrykket verða at - i betydningen ‚at blive til' ɔ: at forvandles til (vel egl. ke forskellig fra betydningen ‚at blive til' ɔ: foranledige, rårsage, som at bönum verðask. Völusp. 45. — verða e-m fári. Korm. 12. — verðr þat at morði þá (bliver til ord) Grág. I, 9. — verðrat hánum þat at sakarspelli. ·ág. I, 55). — verða at dupti. Sn. Edd. 146. — Narfi ınr hans varð at vargi. Ægisdr. eptirm. — niðjar þínir nám orðnir. Helg. Hund. II, 26. Således verða at alti. Gisl. 44, 83 (Egilss. lex. p. 246); verða at hèma. Gisl. 44, 117. — verðr at ösku ór miklu mann-

virki. Alex. 48. — Friere udtryk som hringr brestr at gjöf (annulus frangitur muneri). Sn. Edd. 133, må betragtes lige med en lideform svarende til de mange handlende udsagnsord der forbindes med at på denne måde (s. vedgenstf. 21, 3) anm. 2). Af lignende handlende udtryk opstå også fölgende lideformede: hann var þá til konungs tekinn; var lýsigull haft fyr eldsljós. Ægisdr. form. og lignende.

Anm. 3. Ejendommelig er brugen af forholdsordene á, at, í, ved egennavne på steder ved heita og kalla (især kallaz). Grunden til denne sprogbrug er vel nærmest at søge deri, at stednavne oftest forekom med et af disse forholdsord foran sig, så at det ligesom sammensmeltede med navnet. Dog sker det ingenlunde altid, men undertiden på en påfaldende måde. höfn þá, er á Flagðs hèt. Gisl. 44, 16. —, bœr hans hèt á Grund ok hèraðit á Glasisvöllum. Hervar. 3. — því heitir þat síðan í Geitdal. Hrafnk. 3. — kaupstaðr mikill, er hèt í Lundi. Egilss. 94. — þat er nú kallat at Grímsbyggðum síðan. Dropl. 33. — hann görir bœ í dal þeim ok kallar á Aðalbóli. Hrafnk. 4. — Af udtrykket bœr er á Stræti heitir findes også á bak bœnum á Stræti. Gisl. 44, 52. (uden noget tilföjet udsagnsord). — Af formen hón lætr bœ reisa þar, er síðan heitir í Hvammi. Laxd. 10 er opstået den udtryksmåde, at þar i dette slags udtryk bruges som grundordsbetegnelse (for þat eller et navneord). heitir þar síðan þrælavík. Dropl. 8. — þar er nú heitir þangbrandsrof. Kristn. 44. — þar, er kallat er á Nesi. Dropl. 6. — þar sem síðan heita Óttusund. Flatey. I, 17. — þar heita Bessagötur. Hrafnk. 26. — er þar kallat á Gufunesi. Egilss. 192. — þar heitir á Aski. Egilss. 74. (Det ses, at forholdsordet her dels tilföjes, dels udelades; ligeledes, at udsagnsordets tal retter sig efter navnet

tal). Endnu mere afvigende i samme retning ere følgende udtryk: í þeim stað kalla menn Glaðsheim. Sn. Edd. 8. — seg mèr, hvar Hjörvarðs haugar heita (sig mig, hvor det sted er, som hedder —) Hervar. 15. — í fyrndinni var kallat Jötunheimar norðr í Finnmörk (ↄ: det nordlige land) Hervar. 3. — þar kirkju gera, er byskop vill, ok svá mikla sem hann vill, ok þar kirkju kalla, er hann vill (kalde det k., som) Grág. I, 14. — Herved kan sammenlignes følgende udtryk. þá er sendimenn fóru heim, þá finna þeir í helli nokkvorum, hvar gýgr sat. Sn. Edd. 39. — ef hann enn sparir fjánda inn fólkská, þar er Reginn liggr (ↄ: sparer R. som ligger der). Fafnism. 37. — Endelig bruges også biord (navnlig spörgende) ved heita og kalla, ligesom i Dansk. hvè sá hólmr heitir. Fafnism. 14. — hvè þik heitir —? hvè þik kalla konir? Helgakv. Hjörv. 14 (= hversu heitir? Alvíssm. 10 og 14, eller hvat heitir?).

15. For den i sproget manglende kaldeform (vocativus) bruges nævneform i tiltale, udråb, befalinger, spörgsmål osv. enten eneståonde eller föjet til et stedord (þú, þèr, þit i hvilkensomhelst forholdsform).

þú hin ústaðuga hamingja! Alex. 23. — því skírskota ek undir þik, Arinbjörn! ok þik, þórðr! ok alla þá menn. Egilss. 126. — vápn, vápn, Grikkir! Alex. 31. — svá er háttað, frændi! at ek em ekki því vanr. Band. 7. — skikkju þá, prestr! er Brandr gaf þèr. Kristn. 132. — hón sagði drottningu allt þat, er Heiðrekr hafði henni sagt; hón svarar: mikil tíðindi! Hervar. 29. — konungr spyrr, hversu af hefði borizt um hann. sveinninn segir sem var. konungligt verk, fóstri minn! segir konungr ok hló at. Fornm. VI, 6. — Egill mælti: ek vilda, góðr drengr! at þú gengir inn í stuf-

una. Egilss. 143. — mundu við Atla, fugl fróð aðr! fleira mæla? Helgakv. Hjörv. 2. — fór ek hei at biðja þín, Guðrún! Atlam. 90. — ek biðr yðr, rar minir! Stjórn. 121. — hugða ek þik, Guð Gjúka dóttir! læblöndnum hjör leggja mik í gögr Guðr. kv. II, 37 (her er en hosstilling til en som k form brugt nævneform, der også må betragtes som kaldefo

16. Genstandsformen, der i sig selv kun bet ordet i almindelighed, blot ikke som grundord i sætni men ellers uden nogen bestemt, særegen forholdsbeteg (hvorfor den også anvendes, når et begreb henstilles nævnes i almindelighed eller når ingen anden bester betegnelse af forholdet er forneden),[1] er den forholds hvori genstanden for et indvirkende udsagnsord (bet lingsgenstanden) tilföjes. Når sætningsformen forandre handlende (aktiv) til lidende (passiv), skifte grundor genstandsord (objectum) kun rolle (idet det forrige grun bliver styret af et forholdsord).

blótuðu menn hann. Hervar. 3 = hann var bló [af mönnum]. Sn. Edd. 146. — menn runnu ti skilja þá, ok er þeir váru skildir. Egilss. 223. — s aði konungr (höllina) hraustum drengjum . . . ol höllin var skipuð. Fornm. VI, 3. — hèraðsmenn k biskup, ok mantu kosinn verða. Sturl. I, 3, p. 211 gráta Baldr ór helju — biðja, at Baldr væri grá ór helju. Sn. Edd. 39. — sigrið nú þá, er þegar sem sigraðir sè. Alex. 34. — at þeir væri því

---

[1]) Dette viser også formlæren, hvor genstandsformen er o rod eller stamme uden noget tillæg (som nævneformens r mange tilfælde er den = nævneform.

runaðir um þau svik (desto mindre mistænkte for —) Fornm. I, 59 = Flatey. I, 66.

Anm. Undertiden styrer ikke alene handleformen, men også den deraf dannede lideform, når den har indvirkende betydning (verba deponentia), en genstandsform, men da i en forandret betydning. S. herom nærmere ved 'udsagnsordenes former'; enkelthederne høre under ordbogen. Således eigna (tillægge) og eignaz (tilegne sig, bemægtige sig), hræða (forfærde) og hræðaz (forfærdes over, frygte), firra (fjærne) og firraz (fjærne sig fra, sky), ótta (forfærde) og óttaz (frygte). Undertiden styrer handleformen en anden forholdsform (hensynsform), men lideformen genstandsformen, som forða sèr, men forðaz þik, skirra (fjærne med hensf.) og skirraz (vende sig fra, afsky, med genstf.) ekki óttumz ek drekann. Fornald. III, 668. — forðaz þá. Flatey. I, 43 = Fornm. I, 9. — ef goðinn forðask fund hans. Grág. I, 49. — Også blot lideformede udsagnsord (deponentia) styre ofte genstandsform, som undraz, nálgaz (þingit. Gísl. 44, 46).

17. Da mangfoldige udsagnsords betydning tilsteder en forskellig opfattelse og derfor opfattes forskelligt i de forskellige sprog, kan der ikke ved reglen om at indvirkende udsagnsord forbindes med genstandsform gives nogen nöjere bestemmelse. Kun ordbogen og iagttagelse af sprogbrugen i det enkelte kan vise, i hvilke tilfælde det givne sprog har opfattet indvirkningen som ligefrem behandling, og i hvilke forestillingen har foretrukket en anden betegnelse (hensynsform eller ejeform — for her ikke at omtale de i det oldnordiske sprog såre hyppige forbindelser med forholdsord, der egenlig ikke vedkomme sproglæren, men høre til ordbogen). Medens der da ved de andre forholdsformers brug nöjagtigere angives, hvilke udsagnsord der forbindes med

dem (navnlig ved hensynsform, som sproget i mange ti fælde har valgt for genstandsform), kan her kun exemp vis anføres nogle af dem, der i det oldnordiske sprog f bindes med genstandsform på en fra vort nuværende mode måls opfattelse forskellig måde eller på grund af en sære retning i forestillingen.

Således forbindes med genstandsform kveðja (konun Egilss. 13), mæla (jötun orðum. Vafþr. 4, men og mæla einmæli við e-n. Grimnism. form.), biðja (ha biðr þrælinn sverðsins. Gísl. Súrss. I, 4), tala (e uppi, men e-m til. B. Haldors. II, 369), telja (t fyrir mönnum), kenna ligeledes; personens genstandsfor föjes også til níða, falsa, ljúga, dylja, leyna, ræn stela, skelfa, svelta, hálsa osv. (hvilke tildels kunne tag en anden bestemmelse til sig i en anden forholdsform ell ved et forholdsord); endvidere gisla. Kristn. 30, sig Herv. 32, fala (skjöldinn, Kristn. 30), blóta (‚dyrke so gud‘, men med hensf. ‚ofre, slagte‘). Undertiden har betyd ningen taget en særegen retning, som byggja: manndóms ást byggði brjóst konungs. Alex. 45. I lideform bruges da et personligt udtryk. sumir váru ræntir. Kristn. 76. — í öðrum stað á skilldinum var skrifaðr Nabogodonosor konungr. Alex. 35.

Anm. Mange udsagnsord have flere betydninger og deraf følgende forskellige forbindelser, som neyta, der kan forbindes med gstf., hensf. eller ejef. (s. Egilss. lex. p. 600). Navnlig bruges en stor del indvirkende tillige som uindvirkende, mange af begge slags forbindes i forskellige betydninger med forholdsord, andre i visse betydninger med andre forholdsformer, andre forandre betydning og styrelse som lideformede, tilbagevirkende eller gensidigvirkende. Alle disse kunne ikke bringes under regler, men må enkelt-

behandles i ordbogen. Det må her bemærkes, at lige sjældent som sproget sammensætter udsagnsord med [illegible]oldsord (til et virkeligt sammensat ord), lige så rig og [illegible]gfoldig afvexling tilsteder det i at lade forholdsord følge [illegible]r dem. Her kan kun anføres nogle prøver. kalla á [illegible]erserkina, Herv. 11), kalla til (göre fordring på) (fè [illegible] er þorsteinn kallaði til. Egilss. 157), ligesom kon[illegible]gr hèt á þór (påkaldte). Herv. 4. — taka við, t. til, [illegible] á, t. í (taka til orðs, t. á rás, varð vel við þeim [illegible]it), t. af: veggr — er tekr af jörðu til himins (ind[illegible]ger rummet ɔ: når). Fornald. III, 666. Ligeledes nema [illegible], n. upp (= taka upp). fá á, í, at, með, til. sjá [illegible] (konungr sá við hánum, betragtede ham. Laxd. 32), [illegible] í (er hann sá í hornit. Sinfjötl.), s. á (konungr sá [illegible] sveininn. Fornm. I, 16). — vinna á e-m (anfalde) [illegible]ms. 65. — bœta at = göra at (kirkju, göre ved —, [illegible]rág. I, 17). — heyr á endimi. Gisl. 44, 10; også [illegible]ed gentaget á: á heyra á. Grág. I, 48. — segja frá, [illegible]: segðu til nafns þíns. Harbarðslj. 8; engi mátti öðr[illegible] segja með orðunum frá sínum harmi. Sn. Edd. 37. — bera bruges dels indvirk., dels uden genstand (hefir þú þar borit. Ægisdr. 23 ɔ: født et barn), dels med forholdsord b. af (udmærke sig), b. frá, b. of. — hætta til (fordriste sig til), eiga við (have at göre med), láta af eller at, vekja til (indlade sig i samtale med): Oddr vekr til við Úspak. Band. 10. — ráða fyrir (ríki), men også ráða öllum lutum, uden styrelse: hann rèð lengi (regerede længe). Hervar. 58. — halda til (styre henimod), setja upp (hvortil også föjes skip), setja fram. Ligesom indvirk. uds. ord bruges uindvirkende (dœma, deila: eða ár deila. Grág. II, 80), således omvendt ríða lyn firir dyr (med larm ride foran dören) Sturl. I, 2,

p. 17; jfr. koma e-m dyn fyrir dyr. Fornm. VIII, og 189. — Med dobbelt forholdsordsstyrelse: síðan s aði hann til hólmgöngu á Friðgeir. Egilss. 159. (sådanne forbindelser med forholdsord ere ombyggeligt handlede i Egilsson. lexic. poet.)[1]

18. Der gives mange egenlig uindvirkende udsag ord, som i enkelte tilfælde antage en indvirkende betyd og da forbindes med genstandsform. De kunne henföres fölgende tre hovedarter.

1) nogle der udtrykke en sindsstemning, dens ytr i anledning af eller virkning på noget. Sådanne e Frigg grèt vá Valhallar. Völusp. 37. — margir m hörmuðu hann. Njál. 98. — hann harmaði þat. G 44, 169. — hann var svá harmaðr, at allir grètu dau hans. Flatey. I, 62 = Fornm. I, 47. — syrgði h dauða. Fornm. X, 379. — fóru menn út ór hverri b at undraz þá. Njál. 48.

Anm. En stærkere udvidelse af indvirkningsbegreb (transitivitet) findes ligesom i andre sprog (jfr. Dansk: ‚ligge, sidde noget itu', ‚læse sig ihjel' osv.), såsom: þegi hann sik þá í fjörbaugsgarð. Grág. I, 75 (tier sig bringer sig ved sin tavshed til —). — liggja konu. Járns 57 (endog legin kona). — sitja jörð (besidde, bebo Egilssen. lex. p. 709. — standa þik (undertrykke dig Grg. 9; jfr. Vígagl. 346: standa bjóð. Deraf standa

---

[1]) Mærkeligt er det, at medens forholdsordet almindeligt ve indvirkende udsagnsord styrer sin forholdsform (segja til sín lögheimilis síns. Grág. I, 20), står det uden styrelse (som bi ord), når det stilles bagved eller adskilt derfra, men betydningen = et sammensat udsagnsord. segja af ábyrgð sinni. Járns. 11 (hvor andre læse á. sína). s. herom ved forholdsordene.

ed genstf. ‚udholde', som Fornm. II, 315. — gráta Baldr helju. Sn. Edd. 39 (om det lideformede udtryk s. 16).

2) mange der udtrykke en bevægelse, tage genstandsform til sig af det ord, der betegner stedet, hvor, hvorover, hvorigennem bevægelsen foregår. sá hón þar vaða þunga strauma menn meinsvara. Völusp. 43. — þeir óðu ... Kristn. 14 og 64. — (hestr) er renn lopt ok lög. Sn. Edd. 21. — troða halir helveg. Völusp. 51. — hón var Valkyrja ok reið lopt ok lög. Helg. Hjörv. (pros.). — ríða brautir. Vafþr. 47. — ríða kjöl. Rígsm. 45. — hverir ríða þar Revils hestum hávar unnir? Sigurðarkv. II, 16. — fara land af landi. Hrafnk. 26. — fè þat, er keypr garð hans eða gengr þar inn. Járns. 101. — árgar brautir árna þú aptr. Fjölsv. 1. — vèr sjau daga svalt land riðum, en aðra sjau unnir kníðum, en ina þriðju sjau þurt land stigum. Gudr. kv. II, 34 (dette og flere steder af den ældre Edda anføres Egilsson lex. p. 777, men forklares der mindre rigtigt ved udeladelse af et forholdsord). — lètu (hesta) renna dala, Helg. Hund. I, 46. — renna land. Heimskr. V, 318. — ormr hinn langi skreið ölna vang. Fornm. II, 299. — þeim er ganga skal þær inar glœddu götur. Sólarlj. 31. Det ses, at disse udtryk ere mest digteriske. Jfr. 27, 3) anm.

3) andre kunne kun tilföje en genstandsform af et ord, som indeholder det samme begreb som ligger i handlingen eller et dermed nær forbundet. vega víg. Járns. 21. — fasta lögföstur. Grág. I, 35. — mæla mál. Járns. 45. — ráða ráð. Harbarðslj. 53. — dœma dóm. Hervar. 3; d. lög. Flatey. I, 39. — svefn þú nè sefr. Sigurðarkv. I, 29. — lèkum leik margan. Atlam. 68. — var blásit í konungslúðr herblástr. Egilss. 40. — þeyta nú hvárirtveggju lúðra sína ok herhorn. Alex. 35. —

fara kaupferð Fornm. VI, 7. — f. sendiför. Gisl. 21, (f. erinda, Gisl. 44, 2). — ríða þeir sína leið. G. Súrss. I, 34. — ganga veg, g. leið sína; fara leið, ferð, f. landveg (men også fara leiðar eller ferðar sí ar), renna skeið, men også ríða skeið. Helg. Hund. 41; ríða erindi. Atlakv. 3. — sigla kaupferð. Gisl. 24. — sigldu þá þjóðleið. Egilss. 36. — konungr si hraðbyrja. Egilss. 42. (ligesom sigla léttan byr ok g an, der kan nærme sig til en biordsbestemmelse, s. 4). — ef maðr gengr berserks gang. Grág. I, 23. Eiríkr hinn sigrsæli barðiz við Svein konung marg orrustur. Flatey. 1, 18. — drekka af horninu hi þriðja drykkinn Sn. Edd. 32. —

Anm. 1. I lighed med disse (egenlige) udtryk dann adskillige uegenlige (billedlige, overførte) udtryk, hvori be vægelsesbegrebet forsvinder. fara úsœmd (udsætte sig f forhånelse). Sn. Edd. 33. — fara enn fleiri úfarar (li nederlag) Dropl. 21.

Ved udeladelse af det med udsagnsordet beslægtede genstandsnavneord, som da må underforstås, fremkommer udtryk som öngvan (nl. svefn) máttu þeir sœtan sofa (de kunde ikke sove blidt). Sólarlj. 13. — at fara nokkra nl. för eller ferð) Fornm. X, 124; ligesom disse ord meget ofte udelades ved indvirkende udsagnsord (sagði eig sína slétta nl. för. Fornald. II, 349, hvor andre håndskr. har sínar ferðir sléttar).

Anm. 2. Af en anden art ere de udtryk, hvor vilja forbindes med en genstandsform, der egenlig styres af et udeladt hafa. hann vildi Egil ekki hér í landi. Egilss. 97. — konungr vill þik ór landi. Egilss. 175. — eigi vil ek þenna kost. Hrafnk. 9. — vilja fjör e-s (stræbe en efter livet), hvorom s. ved ‚udeladelser.‘

19. Udsagnsord, der sammensatte med et forholdsord re en genstandsform, ere dels sådanne, som allerede för mensætningen styrede en sådan (ligefrem indvirkende, s betydning da kun er lidet forandret), dels sådanne som g for sig ere uindvirkende og først på grund af forholdsdet kunne styre en genstand. Antallet af begge slags edes sammensatte udsagnsord bliver dog meget formindet derved, at i de ældre og bedre håndskrifter og derer besörgede udgaver skrives forholdsordet allerhyppigst r sig, selv om udsagnsordet følger umiddelbart efter; og nne løsere forbindelses rigtighed, der stemmer med rogets hele natur og væsen,[1] viser sig også tydeligt deraf, at forholdsordet lige så let eller lettere sættes bagefter ærevet (jfr. 17, anm.) eller på anden måde adskilles a udsagnsordet ved mellemkommende ord, eller gentages er et dermed sammensat udsagnsord. Dette gælder lige vel dem der styre hensynsform som dem der styre nsif. (rúnar) þær um vindr, þær um vefr, þær um tr allar saman. Sigrdríf. 12. — þær of rèð, þær of ist, þær of hugði Hroptr. ssted. 13. (um og of står r blot udfyldende, expletivt, jfr. Haustlöng., Sn. Edd. 63 .) — allar (rúnar) váru af skafnar, þær er váru á ristnar. Sigrdríf. 18. — flått er til sœkja. Atlam. 37 (skrives adskilt de i Rasks udg. og i Christiania udg., men som ét ord i Egilssons lexic., ligeledes Heimskr. II, 146; = Fornm. IV, 214, hvor det skrives adskilt), smlgn. tekr Haraldr við hálfum Noregi ok til sœkir. Fornm. X, 405 og sœkja til, ssted. 401. — sigldi suðr sem af tók — — en er á leið daginn. Egilss. 41 (adskilt i Reykjav. udg. 1856, men af-

---

[1]) endog navneord skrives i de ældste og bedste skindbøger således: í út eyjum. Grág. 1, 5.

tók og áleið i Arn. Magn. udg. 1809); ligeledes s
kveðit var Egilss. 107 (Reykjav. udg., men Arn.
ákveðit). — þèr skal minn þrúðhamarr Mjölnir
fyr nema. Ægisdr. 59 (Christiania udg., men i
udg. fornema, i Egilssons lexic. furnema). —
ek fyrir býð, hvè ek fyrir banna manna
mani. Skírnism. 34 (derimod fyrbjoða, fyrlíta.
36 og 62; fyrdœma. Alex. 25 (almind. fordo
fyrirverða styrer nu gerne genstandsform (ek fyri
mik, jeg skammer mig). — yfirkoma og yfirstíga
genstandsform (jfr. ved ‚hensynsform'), derimod s
yfir lesa. Alex. 25 adskilt; af vaniz. Alex. 17, li
af at láta þat fè (tage af ɔ: slagte) Grág. I, 24 =
fé af. Grág. I, 26. — ávítaði hverr annan (beb
Gisl. 44, 174. ásaka e-n, Alex. 68. — afsaka sik
skylde sig). Gisl. 44, 154. afrœktiz hón hann. Gis
164 (slå hånden af). — heilog orð eru áritin. Gr
80. — viðtaka. Flatey. 1, 46 = taka við; jfr. Forn
10; meðtaka. Fornm. I, 15. — gangaz við = viðga
Kristn. 76 og 78, ligesom ganga við e-u (vedgå)
I, 40. — Lideformet þá var Arrius fyrirdœmdr.
44, 104. Nogen bestemt og sikker regel lader sig
give om dette punkt.

20. En del upersonlige udsagnsord forbindes
genstandsform af benævnelsen på den person, der er gen
for begrebet (navnlig betegnende en følelse, sindsste
eller tilstand, der behersker personen på en vis måde).
upersonlige udtryk ere adskillige anførte 9, 3); her on
de med hensyn til styrelsen, hvorved er at bemærke,
flere kan föjes þat eller et lignende stedord som grun
medens atter andre forbindes med to genstandsforme
hvilke den ene er at betragte som indholdet af handli

en enkelt (personens) genstandsform forbindes skortir, ir, tíðir, girnir, fýsir, grunar, minnir, varir, væntir, ir, dreymir, kell, lengir (langar), þyrstir, hungrar, ir, hasar, hlœgir, minnkar og flere. — ef þik vita lystir. Hund. II, 7. — mik langar. Alex. 27 = mik ir. Fornm. V, 174 (også mik langar til. Orkney. eller mik lengir til.) — mun þik kala. Sn. Edd. 35; mik í höfuð. Völundarkv. 29 (hvoraf kalinn. Hávam. — mik fara tíðir. Vafþr. 1. — grunar guma grand. ng. Óð. 3. — þyrstir jörðina. Alex. 50. — þat hlœgir . Korm. 14; Fornm. X, 386. — vörumk. Alvíssm. sva sem mik varði. Sn. Edd. 33. — væntir mik. x. 22. — mik fýsir. Ísl. S. II, 47; fýsir aptr fán na gamans. Fjölsv. 5. — minnir þik eiða. Sigurðarkv. 45. — þat gœlir mik. Band. 39. — mik girnir. gssk. 114; þess girnir mik at fara til Englands. Fris. col. 203. — minnkaði mátt hans. Fornm. VI, 157.

Med en dobbelt genstandsform forbindes (dog således, den ene undertiden ikke er tilföjet, og at det bliver samme yrelse som ved de foregående) henda, skorta, dreyma. exemplerne 10, 3); dog vexler udtrykkets förm på flere der. henda bruges ogsaa personligt: hana hefir — slíkr öpr hennt. Járns. 65. — dreyma: svá hefir mik dreymt. lex. 30; — er járn dreyma. Guðr. kv. II, 38; men også: maðr dreymir mik jafnan. — mik ok fólk mitt skortir ldri mat. Band. 37. Ligeledes forbindes skotna med to enstandf. (s. Egilsson. lex. p. 737), hvorfor det nyislandske dtryk er mèr áskotnaz, (noget) bliver mig til del.

Anm. Adskillige udsagnsord, der ellers ikke ere uperonlige, bruges stundom således, med en genstand i genstandsform, såsom þrjóta, líða, dvelja, glaða, heiða, lygna. — mara þraut óra. Helg. Hjörv. 5. — unz miðjan dag

líddi. Atlam. 50; þá er inn mæra fimbulvetr líðr. V 44 (i ubunden tale med hensynsform nú líðr svá deginum. Fornm. XI, 269; er fram tók at líða s Orkney. 228). — daprt skilda ferð dvaldi. Heimsk 74. — glaða (= gleðja) mun þik minnst. Atlam. 7 heiðir aldri sorgar ský (det opklares aldrig) Skáldh. — lygnir vinda. Egilss. lex. p. 538. — litu er (da det oplyste farverne ɔ: da det blev klart lys) A 28. Disse udtryk stå dog i så nær forbindelse me 10, [6]) omtalte brug, at de vanskelig adskilles der må forklares opståede på samme måde. Smlgn. lig den brug af lideformede udtryk, som omtales 10, [4])

21. En del udsagnsord tage en dobbelt genstand til sig, nemlig foruden den egenlige behandlingsgenst navneord eller tillægsord i genstandsform som hosstilli genstanden eller omsagnsord, for at fuldstændiggöre ud ordets i og for sig ufuldstændige begreb. I lideformen k her to nævneformer, som grundord og dertil svarend sagnsord (efter 14). Sådanne udsagnsord ere:

1) de der betegne at ‚göre, udnævne, vælge, tage, til‘ noget, de der betyde at ‚have, give, antage til‘ eller noget, at ‚vise sig‘ som noget eller på en vis måde. ko hafði gört hann útlaga. Egilss. 68. — ef maðr er skógarmaðr. Grág. I, 109. — hvè görðu mik G arfar ástalausa ok eiðrofa? Helr. Brynh. 5. — konungr sett hann höfðingja yfir allt Firðafylki. E 141. — viljum vèr — þik einn konung hafa. Flatey. — sýnir sá sik illviljaðan ok svikanna sekjan. 25. — áðr hana Helgi höptu görði. Helg. Hund.

Anm. Nogle andre udtryk slutte sig hertil, som ó Atli, óðan hafði hann sik drukkit (havde drukk fuld) Atlakv. 40.

2) de der betegne at ‚kalde, nævne, anse, tælle, regne‘ noget. hverja kallar þú illa? konungr segir: heiðingja rækiliga kristna menn. Fornald. III. 664. — því lluðu þeir hann skautkonung. Hervar. 59. — alls svinnan kveða. Vafþr. oftere. — mik bráðan kveða goð . Ægisdr. 45. — hafr várn kalla þær Grím. Dropl. 34. — telja hinn sekjan. Grág. I, 9. — þýðskaland er talit f konungaríki sem Norvegr. Hervar. 56. — ek hygg t hègóma at trúa á goð. Hrafnk. 24. — Urð hètu eina, ra Verðandi. Völusp. 20. — reynda ek hann hinn ggvazta. Fornm. I, 69. — reyndizt Gunnlaugr hinn austasti ok hinn vaskasti drengr ok hinn harðasti rimaðr. Ísl. S. II, 264. — munk vinþjófr verða heitinn k váljúgr. Arinbj. dr. 14 (Egilss. 203). — ætlun Æsir la gátu. Hrafng. Óð. 2. — þik virði ek mann góðan k rèttlátan. Gisl. 44. 69. — ef konungr ætlar mik nú nan mann enn þá reyndi hann mik. Egilss. 29. — ana Brynhildi bragnar nefna. Sigurðarkv. I, 27. — Rán r nefnd kona Ægis, þræll hans er nefndr Reseldr. a. Edd. 69. — dœma Ásgerði ambátt. Egilss. 125. — el ek slœgjan Sigmundar bur. Helg. Hund. II, 10. — ètt em ek eigi ráðspakr taliðr. Sigurðarkv. I, 21.

3) adskillige ytrings- og menings-udsagnsord (verba eclarandi et sentiendi) ligesom også láta, der ellers styre n genstandsform med navnemåde eller en genstandssætning ned at eller endog en enkelt hensynsform, forbindes ofte (ved udeladelse af vera eller et lignende udsagnsord) med o genstandsformer. Sådanne ere vilja, vita, trúa, telja, iðja, vænta, játa, kveðja, segja, fregna, dœma, skilja, era (ɔ: bære vidnesbyrd om), kjósa. konungr bað hann velkominn. Fornm. I, 16 = bað hann vera velkominn. Flatey. I, 47. — þèr hètuð at segja mik yðr aldri af-

hendan. Gisl. 44, 20. — væntir ek þik mèr ok | altraustan. Gisl. 44, 112. — (þeir) telja hana fulli djarfa ok úvitra. Flatey. I, 40. = telja, at hón furðu djörf ok úvita. Fornm. I, 3. — ef þeir bera l hvárki drepinn nè údrepinn (bevidne at han er). J 30. — þeir er þik vilja feigan. Dropl. 35. — sá n er vèr vitum mestan ok ágæztan. Sn. Edd. 5. — þú þann guð? — játum vèr hann guð? Sn. Edd. 4 þik kveð ek óblauðastan alinn. Fafnism. 23. — d hinn vesta mann sekjan, þjóf ok manndrápsmann. I 18. — þingharðan frá ek þengil. Egilss. 104. (digterisk hón segir þá sátta. Band. 14. — Steingerðr kvað l vænan. Korm. 18. — at eiga þá konu, er hann vænsta. Helg. Hjörv. form. — lifna munda ek nú l er liðnir eru. Helg. Hund. II, 27. — hann vissi eigi þar til mjök úlíkan ok vanfœran. Stjórn. 2 jarlinn skilði í því kominn endadag sinn. Fornm. X, — hann lèt sèr konur allar jamt heimilar. Fornm 387. — þing skal laust segja. Grág. I, 107.

Anm. 1. Herfra må vel adskilles udtryk som he þingfarar kaup at hánum hálfan eyri. Grág. I, hvor der ikke egentlig er en dobbelt genstandsform, en art hosstilling, hvor vi bruge en anden udtryksı (‚½ öre som afgift = i afgift', eller ‚en afgift af ½ öı Heller ikke må hermed forvexles udtryk som taka kı nauðgar. Járns. 22; pína hann saklausan. Grimı form., hvilke henhøre til 3, anm.

Anm. 2. Ved mange af disse udtryk, især dem ere opstillede 1), bruges dog hyppigt forholdsord, isa (jfr. 14, anm. 2), men også fyrir, til. — hverr sèr k

1) smlgn. Madvig græsk ordf. § 19, anm. 2.

N. at þingmanni. Grág. I, 40. — ek görða þik at miklum manni. Egilss. 49. — hvern mundir þú þèr at kjósa? Korm. 52. — taka til konungs. Hervar. 59. — hefir kosit þik til biskups. Sturl. I, 3, p. 220. — r til biskups. ssted. 214. — nýdubbaðr til riddara. 7. — er körinn er til veganda at lögum. Grág. I, — þeir hèldu nokkurn annan fyrir betra mann enn n. Laxd. 26. — (jarl) bauð bóndum hann til kon-s. Fornm. I, 20 = Flatey I, 49. — hafa e-t fyrir t. Alex. 14. — hafa e-n fyrir hertoga, taka e-n fyrir aung, osv.

Anm. 3. I lighed hermed bruges forholdsordet at mange andre udsagnsord, dels indvirkende (eiga at, fa at, gefa at, bera at, fœra at), dels uindvirkende erða at), hvor en hosstillet forholdsform ofte er tilstrækkelig g ellers anvendes (smlgn. 14, anm. 2), ganske som i Ny-ssk. hvat hafa Einherjar at drykk? Sn. Edd. 24. — þau) áttu at sonum Gissur. Kristn. 136. — nema fœri èr Freyju at kvæn. Hamarsh. 8. — gamla gýgr fœðir t sonum marga jötna. Sn. Edd. 8. — hann báru at yni meyjar níu. Sn. Edd. 17. — Álfheim Frey gáfu í rdaga tívar at tannfè. Grimnism. 5. — seldu (hann) t gislingu goðum. Vafþr. 39. — þeir lögðu hánum at eði hönd Týrs í munn úlfsins. Sn. Edd. 17. — tröll-ona reið vargi ok hafði orma at taumum. Helg. Hjörv. pros.). — hánum var sú in sólbjarta brúðr at kván of veðin. Fjölsv. 42. — hann bauð þeim at handsala þat . Grág. I, 9. — fœrði Yngvarr Agli at skáldskapar-aunum kúfunga þrjá ok andaregg. Egilss. 64. — þessa ali, er ek sendi þèr at gjöf. Alex. 18. — hafa at gamni Skirnism. 30. — hann hafði at engu. Gisl. 44, 68. — afa sèr til lávarða. Alex. 33. — verða eller koma e-m

at liði. Gisl. 44. 101. — tók hringinn Draup[...] sendi Óðni til minja. Sn. Edd. 39 = at minjum. F[...] II, 246. — kvað sèr slíkt helzt henta í fóður[...] Gisl. 44, 61. — ungum manni tœmiz land í erfð[...] at gjöf. Járns. 84. — allt þat sem vegandi átti b[...] landi ok lausum eyri. Járns. 19.

Også ved udsagnsord der styre hensynsform kan [...] föjes en omsagnsbestemmelse, der udtrykkes ved hjælp [...] forholdsord: heilsa hánum fyrir konung. Fornm. X, 3[...]

22. En dobbelt genstandsform, betegnende en [...] mere og en fjærnere genstand, af hvilke den første an[...] den påvirkede person, den anden en indvirkning af den[...] grundordet udførte handling, findes ved nogle udsagns[...] hann hjó Björn banahögg. Dropl. 15. — því næst l[...] þú mik með hamrinum 3 högg. Sn. Edd. 34. — Gr[...] keyrði hann niðr fall mikit. (slog ham ned med [...] hæftigt fald). Egilss. 77.

23. Ved udsagnsord der i sig selv ingen behandli[...] genstand tilstede kan dog tilföjes en genstandsform af [...] störrelse eller mængde angivende begreb, især af et sted[...] eller et störrelse angivende tillægsord i intetkön, for at b[...] tegne handlingens indhold og omfang, mål og udstrækni[...] En sådan genstandsform kan også föjes til et indvirke[...] udsagnsord, som desforuden kan have sin egenlige behandli[...] genstand, og til sådanne, som styre hensynsform eller e[...] form. Denne genstandsform beholdes i lideformede sætning[...] lifattu mart at munuð. Hugsvinnsm. (Gisl. 44, 55[...]

[1]) Fra disse udtryk må vel adskilles andre med forholdso[...] som bezt til konungs fallinn. Flatey. I. 66, hvor forholdet er [...] andet. — láta e-n fyrir roða er vel omtr. = bera fyrir bor[...] forkaste, forsmå. De ældre forklaringer (gloss. Njál. ‚roðukross‘ [...] Egilsson lex. p. 673) ere næppe antagelige.

Bjöm var lítt í hernaði. Fornm. I, 11 = Flatey. I,
. — óx mikit hans ágirni. Gisl. 44, 183. — lítt hjálpa
r nú velgörningar feðr míns. Gisl. 44, 122. —
i hafa þín ráð lítit tjáð hèr til. Kristn. 136. — hefir
eigi nökkut riðit Freyfaxa hinn fyrra dag? Hrafnk.
— fjöld ek fór, fjöld ek freistaða, fjöld ek reynda
in. Vafþr. 3. — unni hann hánum mikit. Flatey. I,
. — kvazt lítt njóta þess. Dropl. 14. — varð hánum
unnandi. Ísl. S. II, 274. — enda skal slíkt þá met-
kviðr þeira, sem þá at í mál yrði borinn kviðrinn.
g. I, 65. — hvárt hefir þú nokkvat sèt Baldr á Hel-
i? Sn. Edd. 38. — hvárt varð hánum þessa nakkv-
hefnt? Sn. Edd. 39. — Kormakr — hleypti allt þat
hann fèkk. Korm. 66. — spurðu, ef Egill hefði
kkut þar komit. Egilss. 86. — [1]

Men af intetkönsform i flertallet er der næppe spor i denne
rbindelse; thi nú munu þau vera herbergjut hèr nakkvar
ánd í þorpum. Fornm. 1, 70 = herbergjut hèr nökk-
r í þorpinum. Flatey. I, 73 er biord, hvilket er udtrykt
ed nokkurstaðar på det tilsvarende sted i Heimskr. I, 190.

Sådanne oprindelige genstandsformer ere gåede over
il at blive mere eller mindre virkelige biord: mjög (mjök),
eirr, mest, meira, minnr, minna, fleira, flest, færa,
æra, og lignende störrelses- og grads-begreber.

Anm. Denne brug af genstandsform, der nærmer sig
il biord, findes også ved tillægsord og biord, og går der-
est næsten umærkeligt over til den nedenfor (25) omtalte
etegnelse af mål, omfang, afstand osv., hvor også biords-

---

[1]) På denne måde må også forklares udtryk som hann hjó
anat ok hit þriðja. Egilss. 165 (ɔ: huggede andet og tredie hug,
eller: h. anden og tredie gang).

forestillingen er den overvejende. gamall ok sýndr Egilss. 210. — svá langt seildiz þú upp, at skammt þá til himins. Sn. Edd. 34. — skammt frá. Kristn. (jfr. Æsir áttu skammt til hans. Sn. Edd. 39). — sem vitrari váru ok minnr druknir. Flatey. I, 66. Fornm. I. 59. — þórolfr var sárr mjök, en B meir. Egilss. 15. — váru þat Skotar flest (for st delen) Egilss. 113. — nökkut framar (= nokkuru Fornald. III, 668. — svá it síðarsta. Grág. I, 45. hefir hjörr komit hjarta ið næsta. Helg. Hjörv. 40. sat Egill um kveldit hit næsta Friðgeiri. Egilss. 1 — Sjældnere er udtrykket mun fleira. Atlam. 45 isted for det almindelige muni hœgri, muni síðar. Orkney. 8 smlgn. nokkurum mun seinna. Egilss. 52; jfr. ved ‚h synsform‘.

24. Genstandsform styres af forholdsord, som iføl forestillingen ikke krævede nogen anden af de særlige fo holdsbetegnelser, der udtrykkes ved hensynsform eller ej form. Her omhandles kun de, der alene forbindes me genstandsform. Disse ere dels enkelte, dels sammensat (enten af to forholdsord eller ved et tilföjet biord, d nærmere udtrykker forholdet.). Den fuldstændige fremst ling af deres betydning og brug hører mere til ordbog end til ordföjningslæren, hvorfor her kun kortelig skal giv en oversigt med oplysende enkelte exempler. — um (um umb, omm, om) tilligemed den gamle form of (uf), m sammensætningerne umfram og fram um, út um, inn u utan um og um-utan, yfir um, innan um, suðr u norðr um, umhverfis.

um har tre hovedbetydninger: 1) om stedet ‚om‘, ‚om kring‘, 2) om tiden ‚om‘ både om tidspunktet og varig heden, 3) om andre forhold ‚om‘ ɔ: angående, med hensy

i, i anledning af. Det samme gælder om of.[1] ganga erum fótum um eld brennanda. Kristn. 64. — leiddu inn of eik eina. Gisl. 44, 44. — vestr fór ek of ver. Ófuðl. (Egilss. 148). — um váginn, um sundit. Harðslj. 2 og 3. — of þá menn (angående) Grág. 1, 93. of óra sök (for vor skyld) Sigurðarkv. III, 60. — — nótt. Grág. I, 4. — fara um nætr, um daga. Egilss. 7. — fyrst um brunaöld, en nú um haugaöld. tey. I, 56 = Fornm. 1, 34. — um alþing. Kristn. — þeir lágu um akkeri (for anker). Egilss. 100. — aldr (stedse) Fornald. III, 663. — of sinn (= um n) Járns. 2 (hvor 1 hdskr. har om sinn). — umb genn, Fornm. X, 383. — um hríð (i nogen tid, for ogen tid siden) Gisl. 44, 174. — umfram aðra menn fremfor) Sn. Edd. 18. umfram ráð þeira manna (udver, videre end) Járns. 63. — utan um jörðina. Flatey. 31. = um jarðirnar utan. Fornald. III, 665. — suðr

---

[1]) um (of) har dog i det ældre og digteriske sprog ikke jælden hensynsform, især i tidsbetegnelser (om hvad der gentager sig i visse tidsafsnit) um sumrum, Flatey. I, 69 = Fornm. I, 8; um vetrunum (stillet mod hvert sumar) Fornm. XI, 97. Dog også i andre betydninger: er II húskarla á ok um sjálfum sér (foruden) Grág. I, 10. — sitja um matborði, Fornm. VIII, 212 not. 7; Ægishjálm bar ek um (= yfir) alda sonum, meðan ek um menjum lá (ɔ: á. m.) Fafnism. 16; sitja um Sigurði (ɔ: yfir S.); vel um sèr = vel at sèr; um dáðum (om) Arinbj. dr. 1 (Egilss. 201); um hvössum dýrum (fremfor) Guðrúnarkv. II, 2. (S. Egilsson. lexic. p. 831 fg.). Omtrent i samme betydninger findes of med hensynsform, s. Egilsson. lex. p. 611 og om uf p. 829. Det er altså unöjagtigt, når um i sproglærerne opstilles blandt forholdsordene som alene styre genstandsform.

um (norðr um) Stað. Flatey. I, 58 = Fornm. I, — umhverfis jörð. Fornald. III, 665. —

fyrir ofan, f. neðan, f. utan, f. innan, f. f. framan, f. handan, f. hèðan, f. norðan, f. sun f. vestan, f. austan. — fyrir sunnan landit. Egilss. — fyrir austan Miðgarð. Sn. Edd. 8. — fyr utan garða, fyr innan jötna heima. Hamarsh. 5. — ofan höfuð mönnum. Egilss. 144. — fyr handan (på hin side floden) Guðrúnarkv. II, 7; fyrir hèðan it (på denne side) Fornald. II, 240. — (áin) fellr framan selit. Hrafnk. 6. — fyrir land fram (langs Grág. 1, 25. Med det styrede ord imellem, hvilket er hyppigt ved fyrir neðan: fyr Niflhel neðan. V 43. — fyr sundit handan. Harbarðslj. 1. — fyr utan. Völundkv. 8. — fur bý norðan (digterisk) Fornm. I,

í hringum (í kringum, kringum); í gegnum gögnum, gegnum, gegnim); í staðinn fyrir, fram fram undir, til móts við. — í gegnum vegginn. Egi 140. — fram yfir valinn. Alex. 81. — til móts við kon. Flatey. I, 50.

Anm. Desuden forekommer flere af de med fy sammensatte forholdsord med udeladelse af dette fyrir, da mest med ejeform. innan húss. Grág. I, 3. — inn tíu vetra. Fornm. X, 380. — austan ver. Sn. Edd. 1 men austan fjarðar. Gisl. 44, 25. — vestan bæj Hamdism. 18. — sunnan Rínar. Brynh. 11. — of vígskörð. Heimskr. III. 354 (Egilsson. lex. p. 612). O findes á val ofan. Hamdism. 31. — Af disse forbindel dannes atter biordene sunnanlands, innanlands, utanlan osv., hvorom s. ved ‚ejeform', 61.

Endnu må mærkes, at sízt, der almindelig er et bind ord eller biord, enkelte gange står som forholdsord m

ıstandsform. sízt laugardaginn. Fornm. IX, 406 not. 5.

25, a. Når talen er om udstrækning, bevægelse eller tand i rummet, sættes det ord der angiver målet deraf i ostandsform ved udsagnsord. standa skammt frá, s. 23, m. — stund frá. Fornm. XI, 85. — var þessi orrtustaðr átta milur í kring. Hervar. 56. — þat var XX lur ífrá á þeiri. Gisl. 44, 134. (jfr. 85, b.)

b. Ligeledes angives en tings vægt eller mål ved gendsform i forbindelse med et udsagnsord. hvert haglkornit eyri. Fornm. I, 175. — gullhringa tvá, stóð mörk rr. Egilss. 152. — gullhring, er vá hálfa mörk. l. 44, 24. — þótt þat vegi meira enn hálfa vætt. g. I, 24.

Anm. Derimod forbindes tillægsord, der betegne en trækning (höj, lang, dyb, bred), ligesom gamall, med form, hvorom s. 64.

26, a. På samme måde udtrykkes tidens udstrækning varighed ved genstandsform. Gísli var þrjá vetr í irþjófsfirði — en aðra þrjá vetr ferr hann um allt land. Gísl. Súrss. I, 40. — gengu þau þann dag all-. Sn. Edd. 28. — þórr kvezt mundu róa eina hríð. . Edd. 35. — vit várum báðir samt langa æfi í víkg. Flatey. I, 73. — hríðin hèlzt hálfan mánuð. opl. 11. — hann var góðr öndurða æfi sína, en illr nverða. Gisl. 44, 79. — þat er eptir var þingsins : i den tid der var tilbage af —) Band. 39. — ef hann r eigi lengr verit heiman enn dagstund. Grág. I, 4. — verit hefir þú Gjúka gestr eina nótt. Sigurðarkv. I, I. — ýmist hann hugði jafnlanga stund. Sigurðarkv. I, 14.

b. Men også betegnelsen af tiden, når noget sker, eller den tid, i løbet af hvilken noget sker, udtrykkes ved

genstandsform. löghelga daga alla er mönnum rètt búa um lík. Grág. I, 8. — hinn efra hlut æfi h þá komu synir Eiríks til Noregs. Egilss. 201. — H var skírðr laugardaginn fyrir páska. Kristn. 46. — þeir nótt ok dag. Egilss. 177. — hann sèr jafnt sem dag. Sn. Edd. 17. — miðvikudag annat su eptir. Grág. I, 21. — þat mund (på den tid). Járns. — morgin hverjan. Völusp. 22. (= at morni). gerstan dag. Skírnism. 30; hverjan dag, margan — græti álfa in glýstömu (i det sörgelige morgenl Hamdism. 1. — einn laugar-aptan sat Helga í e skála. Ísl. S. II, 274. — ein sat hón úti aptan d Sigurðarkv. III, 6. — átta (ɔ: 8 ringe) af drjúpa ina unda hverja nótt. Skírnism. 21. — hinn fyrsta dag k ór steininum manns hár, annan dag manns höf þriðja dag var þar allr maðr. Sn. Edd. 4. — frá er sagt, eitt haust, at Gísli lèt illa í svefni, nótt ei þá er hann var á bœ Auðar. Gísl. Súrss. I, 41. hann var hertekinn tvá tíma af Vindum (2 gange Flatey. I, 18. — Således ein tíma, annan tíma. Gi 44, 17. — eitt sinn, annat sinn, þriðja sinn. Kri 72. — eitthvert sinn. Kristn. 130. — hvert sinn. H var. 5. — of sinn aptr taka, en eigi annat si Járns. 74.

Anm. Om brugen af hensynsform til betegnelse tiden, når noget sker, s. 52, a). — Mærkes må brugen forholdsord i samme slags udtryk: í dag, í nótt, í kvel í vetr, í þann tíma. Som rene biord bruges ár, al og flere, dog væsenlig i det digteriske udtryk.

27. Genstandsform bruges i visse udtryksmåder ud ligefrem at være styret, isteden for biord eller hensynsfor eller udtryk med forholdsord.

1) til at betegne vejen ad hvilken en bevægelse fore-
•. fóru þau veginn. Flatey. I, 73 = f. þ. veg sinn.
rnm. I, 69. — ganga rèttau stig. Gisl. 44, 52. —
ſfndu þeir þá fram hina neðri leiðina. Egilss. 188. —
i sendi hann menn alla vegu frá sèr. Hervar. 55. —
vil þat fótspor ganga sem faðir minn gekk. Gisl.
, 125. — (Hermóðr) reið níu nætr dökkva dala ok
ıpa. Sn. Edd. 38. — ferr leynistigu nokkura. Gisl.
134. — ríða erindi mar inum melgreypa Myrk-
inn ókunna at biðja yðr, Gunnar. Atlakv. 3. —
ın rákumk (ɔ: ráku mik) vindar kalda vegu. Fjölsv.
. — aka úrgar brautir. Rígsm. 36. — þaðan vappaði
(drev omkring på) villtar brautir. Fornald. III, 35. —
ıð hann meir þaðan myrkan veg. Rígsm. 34. — Lige-
ies ganga hit ytra. Egilss. 53. — hann flýði til lands
in efra til þrándheims (ad den øvre vej) Fornm. X,
ı2. — fór Rögnvaldr jarl hit iðra um Eiðsjó. Egilss.
. — fóru hit efra um Finnmörk. Egilss. 26.

2) i uegenlig betydning om vejen, for at betegne
ıåden, på hvilken noget sker, altså ved udtryk der ikke
ıkendegive en bevægelse. hverngi veg er þeir hafa áðr
ıetit. Grág. I. 75. — eða er annann veg enn ek hygg?
ı. Edd. 31. — ætla ek, at þú þurfir ekki annann veg
eptir at leita um víg þorgríms. Gísl. Súrss. I, 34. —
þetta gerðiz aðra leið enn hann hugði. Gisl. 44, 110.
— einn veg ríkum sem fátœkum (ɔ: såvel-som) Gisl.
ı4, 123. — hefi ek marga vega leitað mála við hana.
Laxd. 30. — illa þykkir mèr at þú ert þann veg til
ıörr. Hrafnk. 8. — er þetta mál þann veg. Hrafnk.
ı0. — hvern veg þeim hafði virzt þeira athœfi. Kristn.
ı4. — leizk þeira hagr annan veg almátkum guði.

Sólarlj. 17. — Hertil hører også udtryk som marga l[…] þessa lund, hverja lund, aðra lund, osv.

Anm. Her kan mærkes udtrykkene it sama[…] samme måde), svá it sama (ligeledes), slíkt sama og[…] nende, der bruges ganske som biord. fróðr sá þykk[…] er fregna kann ek segja it sama. Hávam. 27; Grimnism. 15. — þá ljósta Serkir upp heropi mi[…] ok svá Grikkir it sama. Alex. 35. — ríðr Korm[…] heiman með fimtán menn; slíkt it sama ríðr B[…] Korm. 82. — hví skýtr þú ekki at Baldri? hann svar[…] því at ek sè eigi, hvar Baldr er, ok þat annat, at[…] em vápnlauss. Sn. Edd. 37. — slíkt sama mun […] satt vera. Egilss. 9. — Ganske som biord bruges o[…] annat enn (undtagen): þar hèldust menn allir ok me[…] hluti fjár annat enn skip. Egilss. 142. — Smlgn. […] þat framar. Járns. 3; dog kan dette og andre lignende u[…] tryk være opstaaet af og altså forklares ved en udeladels[…] Hertil synes også at måtte henføres udtryk som slíkt[…] mun hafa farit um annat. Egilss. 27.

3) mest digterisk og forældet betegnes stedet, hvor[…] en bevægelse foregår, ved genstandsform alene, uden til[…] föjet forholdsord. stè hón land. Helg. Hjörv. 26. - sæing fóru síðan sína þau Högni. Atlam. 10. - senduð systr helju (til Hel) Atlam. 52.

Anm. Derimod må mange steder, hvor tilsyneladende en bevægelse til stedet betegnes ved genstandsform alene hellere opfattes anderledes, navnlig efter [1]), om en bevæ[…] gelse henover eller igennem. Jfr. 18, 2). fara ór Breiðdi[…] Hjarðarskarð og at þú farir Hjarðarskarð. Gisl. 4[…] 53. — gengu inn þaðan endlangan sal. Völundarkv. 7 [...] 28. — en hann utan stökk endlangan sal. Hamars[…] 27. — var móðir hennar — flutt land af landi. Egils[…]

24. — hann gengr stein af steini upp í bergit. Gisl. 4, 148 (fra det ene til det andet, om den fortsatte bevægelse benover). — fara Halland bröndum (drage over L. med sværd), hvor urigtigt antages udeladelse af et forholdsord i Egilssons lex. p. 155 og 222. Ligeledes: hann gekk á bak húsum ok þær dyrr, er þar váru — ok svá til skála. Grett. 108 (ad den dör, gennem den dör). — Også må udtryk som hann ætlaði hit eystra. Kristn. 18 forklares på denne måde (med underforståelse af fara).

4) aldeles løst (absolut) og blot betegnende en ledsagende omstændighed ved handlingen bruges undertiden genstandsform isteden for et udtryk med forholdsord. þeir sigla norðr um Sognsæ byr góðan ok bjart veðr, ok váru þá allkátir. Egilss. 52. — þeir sigldu austan at Hjaltlandi hvasst veðr. Egilss. 66. — gekk konungrinn undan merkjunum fram ímót hánum kappanum í silki skurtu ok hjálm á höfði, skjöld fyr sèr, en sverð í hendi. Fornm. X, 383.[1] — sigldi hann suðr um Stað svá hafhalt (holdende så langt ud i havet). Fornm. I, 62 = Flatey. I, 68. Således i beskrivelser: meðalmaðr á hæð, stinnleggjaðr, harðarmaðr, gult hár ok skegg. Flatey. I, 69. — (Derimod er udtryk som hón tók eitr mikit horn fult ɔ: så meget som kunde fylde et horn, Sinfjötl., en friere hosstilling). — Som rent biord bruges it fæsta (i det mindste), som fimm it fæsta, Heimskr. III, 127. — Mærkeligt er stedet i Harbarðslj. 13: harm ljótan mèr þikkir í því, hvor genstandsformen forklares ved en udeladelse i Egilss. lex. p. 528. — Om miðlung s. ved ‚ejeform'.

Anm. Opståede af denne (navnlig under [1]) og [2]) omtalte) brug af genstandsform ere adskillige sammensatte

---

[1]) smlgn. det franske il allait la tête nue, osv

angiver den hvad der er til gavn for, til bedste for eller ære for, tildels også hvad der er til forsvar for en (hvil sidste ellers udtrykkes ved forholdsordet fyrir). Denne ba af hensynsform, der ikke er styret af et enkelt bestemt (som i de følgende regler), men mere slutter sig til hi omsagnet, er den, der i sproglæren almindeligvis betegn ved navnet dativus commodi (et incommodi).

þrymr — greyjum sínum gullbönd snæri ok mörum sínum mön jafnaði. Hamarsh. 6. — biðja Gjúkunga lífs. Dráp Nifl. — vænta menn hánum miskunnar guði. Gisl. 44, 81. — opt sparir (nl. maðr) leiðu þaz hefir ljúfum hugat. Hávam. 39. — til skaða þei Sn. Edd. 19. — verða at bana Óðni. Sn. Edd. 20. — þá kaupir þorkell þeim Grími hesta ok fær þeim lei toga á Upplönd. Dropl. 35. — föng þau, er til atvin mönnum váru. Egilss. 58. — maðr sá, er Helgu ha rúnar ristit. Egilss. 190. — at beiða griða Baldri fi allskonar háska. Sn. Edd. 36. — bítia þèr þat svei er þú bregðir (det sværd bide ikke for dig). Helg. Hur II, 31. — bið ek þá virkta vinum mínum ok frændu Flatey. I, 62 = Fornm. I, 47. — eigi berjumz ek m einum til ríkis nè mínum mönnum. Gisl. 44, 184.

Ved tillægsord betegner således hensynsform den, hvem noget har en vis egenskab, ligeledes ved biord. v Angantýrr hverjum manni harmdauði. Hervar. 23. er þat illt manni? Egilss. 196. — þat er okkr úfalli Egilss. 217. — köld eru mèr ráð þín. Völundarkv. 29. Biord: ganga e-m vel, illa, greitt, andæris osv. s. Egilsso lex. p. 222.

Anm. 1. Det samme forhold kan udtrykkes ved fo holdsord. at göra eina gröf at beinum eða fleiri (til, benene) Grág. I, 13.

Anm. 2. Især er denne brug af hensynsform hyppig [ved] vera, verða, göra med et navneord eller stedord; hvor[til] dernæst flere lignende talemåder slutte sig. hvat er þèr? [Gu]ðr. kv. III, 1 (= nyisl.: hvat gengr at þèr? dansk: [hv]ad går der ad dig?) — spurði, hvat henni væri. Dropl. [—] hvat verðr Óðni? Vafþr. 52; þat verðr mörgum [m]anni (hændes) Egilss. 183; þat varð mèr. Ísl. S. II, 352. [s]ìdan verðr víti vörum. Hávam. 6. lètt er þèr (egenlig [me]d tilföjet í skapi, du er rask på det). Ægisdr. 49. — [ha]n gerði sèr lètt, gerði sèr svá mikit um —, gerði [sè]r um titt. Egilss. 3. — er þèr erbitt við orðit? Gisl. [—] 39 = er þèr meint við orðit. Flatey. I. 535. — er [ho]nungi allilla til hans (ilde sindet mod ham). Egilss. [—] — hvat er nú annt mínum einka sýni? (hvad ligger [dig] på hjærte —). Gróg. 2. — Dernæst ved koma, fara, [li]ggja, gefa og flere. kemr mèr nú í hug. Fornm. I, 70. [—] hón gaf sèr ekki fyrst at (brød sig ikke om). Dropl. [—] — kona hans fór sèr í dísar sal. Hervar. 26. — þèr [li]ggr hálmsvisk þar er hjarta skyldi. Kristn. 68. — kunna [þ]èr allt vel (være udmærket i alt). Dropl. 7 og 35. — þat [l]eikr mèr í skapi (det falder mig ind, står for min tanke). Gisl. 44, 8. — Grikkjum ferr fimt (det går rask fra hånden). Alex. 44. — Ligeledes talemåder med forholdsord som verða e-m at bana. Völundarkv. 31. — þèr til bana ráða. Sigurðarkv. I, 51. — ganga e-m á beð (ægte en). Guðr. hv. 14. — í sundr segi ek öllu við þik. Gisl. 44, 40. — verða mönnum at skaða. Járns. 48.

Det er denne brug af stedordenes hensynsform, der danner de tilbagevirkende (reflexive, mediale) former (gangaz, komaz), som omtales nedenfor 80 fg., smlgn. 28, og hvoraf spor endnu findes i ældre Dansk.

Anm. 3. Særskilt mærkes hensynsform ved vera

(ligesom i Græsk og Latin) om den der ejer, har eller besidder noget, altså = hafa med genstandsform. g... þèr nú. Sigurðarkv. II, 6. — er konungi mikit k... því. Egilss. 7. — konungi var styrkr mikill at s... mönnum. Egilss. 20. — så fjandskapr, er konung... á þeim feðgum. Egilss. 60. — Skallagrími var... kunnleiki á Brynjólfi (havde bekendtskab til —). ... 67. — Også ekki er oss um skatt at gjalda (vi har... lyst til at —). Gisl. 44, 3.

Anm. 4. Om hensynsform ved navnemåden (go... vammalausum vera) s. ved ‚navnemåden'. Sproget steder her to udtryksmåder: gott er góðr at vera og er góðum at vera (egl. det er godt for den gode at (god)); bauð hann þeim at fara fyrstum, men også: — at fara fyrsta. — alt er betra enn sè brigðum at v... (qvam esse fallaci, Madv. lat. sprogl. § 393, c). Hávam. 1...

Anm. 5. Hensynsform sættes således til udråbs... vei og svei (fy) enten med eller uden tilföjet sè (lige... gotisk vái). svei verði þínum legg! Fornm. VII, 162. — v... verði þeim. Alex. 61; Fornald. III, 206; Fagrsk. 131. Såle... også vel þèr! Fornald. II, 336; jfr. Egilsson lex. p. 80...

31. Hensynsform föjes til alle de indvirkende udsagn... ord, som foruden behandlingsgenstanden tillige kunne ha... en bibestemmelse af den eller det, med hensyn til hve... eller hvad handlingen foretages (hensynet, hensyns genstanden), idet handlingen udsiges som sigtende til e... person eller ting, i forhold til hvilken den udføres, og ude... hvilken hensynsforms tilföjelse forestillingen ikke er fuld stændig. Sådanne udsagnsord ere dels de for Oldnordisk o... andre sprog (der have forholdsformerne, som Græsk, Lati... Tysk) fælles, almindelige, dels mange særegne for dett... sprog, idet forestillingen er opfattet på en ejendommeli...

: andre sprogs opfattelse afvigende måde. — Ved sæt-
ıs forandring til lideformet bliver hensynsformen stående,
ıs genstandsform bliver til nævneform (idet genstanden
sætningens grundord).
ıann geldr ok gefr gull verðugum. Hyndl. 2 —
ı Óðni. Hávam. 139. — at göra prestinum mein.
. 18. — fá hánum sverðit. Sn. Edd. 23. — viltu
ır andsvör veita þessu máli? Band. 15. — hann
þeim aðra afarkosti. Egilss. 175. — Aðalsteinn
ıgr fèkk Eiríki til forráða Norðymbraland. Egilss.
— hánum eru áðr orð ger. Grág. I, 10. — hann
af ljá, låne) Grími bát. Dropl. 31. — ek mun gjalda
kuld þessa. Dropl. 27. — hvat leik vilit þèr nú
mèr? Sn. Edd. 32. — skal ek þat vel launa þèr.
ld. 23. — var þetta verk hánum allvel þakkat. Egilss.
Yngvarr þakkaði vel Agli vísuna. Egilss. 63. —
r gisluðu hann goðunum. Sn. Edd. 15. — at gipta
syni mínum dóttur þína. Band. 30. — þola
ıum kögursveinum köpryrði. Sn. Edd. 30. — þetta
ætla ek mèr sjálfum. Alex. 13. — kenna mönnum
trú. Kristn. 36 (men også kenna trú fyrir mönnum.
n. 48); ef konungs umboðs maðr kennir manni
ráð (beskylder en for landsforræderi). Járns. 21. —
ıa ránbaug konungi (tildömme kongen bøde). Járns.
— vinna fjandum fjörspell. Fornm. XI, 208; Dagr
ıason — vann eiða Völsungum. Helg. Hund. II. pros.
ıanna mjök manni mey. Egilss. 160. — spurðu,
hón vildi þeim. Egilss. 40. — at verja konungi
ina. Alex. 9. — brenna e-m illan díla (brænde-
ıe). Fóstbr. 107. — ráða eða göra manni fjörlöst.
. (A. M.) I, 187. — fè er ek fann þèr fyrir landit (ɔ: gallt
Grág. (A. M.) II, 206; jfr. finna e-m e-t at gjöf (give

til foræring). — **henni var þat meinat** (forment). H
13. — **eigna sèr ríkit.** Sn. Edd. 151. — **synja** e-
(eller at —). Sn. Edd. 26.

32. Hensynsform styres af en stor mængde uds
ord, hvilke dels ere de samme, som i andre sprog for
med denne forholdsform på grund af deres betydning,
ikke indeholder en ligefrem indvirkning, men mere be
en retning eller (billedligt) et hensyn, dels særegne
Oldnordisk, fornemmelig mange der betegne en bev
eller ydre forandring ved noget, uden at genstandens
derved lider en egenlig påvirkning. Handlingen betr
da som mere selvstændig, uindvirkende, og den tilfö
hensynsform kan ofte betragtes som midlet eller redsk
(f. ex. ved dem der desuden kunne tage en genstandsf
til sig). Ved mange er imidlertid den oprindelige betyd
fordunklet, så at det bliver usikkert, ja ofte umuligt at g
rede for styrelsens grund. Desuden må det mærkes,
adskillige vakle mellem hensynsform og genstandsform, ell
i forskellige betydninger tage den ene eller den anden for
holdsform til sig; nogle tage foruden hensynsformen till
en genstandsform til sig (navnlig de der betyde „at berøve
s. nedenfor), andre tage to hensynsformer til sig. Om dis
forskellige arter af udsagnsord handles enkeltvis i det føl
gende. Her skal endnu kun i almindelighed bemærkes, at
når en med et sådant udsagnsord dannet sætning forandres
til lideform, da beholdes i reglen hensynsform og udsagnsord
får den upersonlige form; dog sker det ikke sjælden, at
formen bliver personlig, idet hensynsform i lideformen for-
andres til nævneform.[1] **safna liði — var þá liði safnat.** —

---

[1]) om Græsk s. Madvig gr. ordf. § 35, anm. 3; om den endnu
sjældnere brug i Latin s. Madv. lat. sprogl. § 244, anm. 4.

fær nú ekki seinni lækningu komit við sótt mína.
ʻ får man ikke anvendt sen lægedom = da må der anvdes ikke sen l.) Alex. 24; jfr. Ungers bemærkn. dertil 178. — síðan var kistunni skotit firir borð. Flatey. 336. — var hánum þröngt frá í braut. Hrafnk. 18. ef maðr — heldr sèr sjálfr, þá skal hann bœta rètti, en ef hann verðr haldinn — þá er fullrètti. ns. 43. — sá er teflðr verðr til eyris, gjaldi kongi XII aura, ok svá sá er af hánum teflir. Járns. 8. — Hermed hænger sammen brugen af den forbigangne egsform af mange sådanne udsagnsord (endog af ganske udvirkende), som hólpinn, blessaðr, bölvaðr, ganske n om de styrede genstandsform. S. nedenfor.

33. a) Hensynsform forbindes med de udsagnsord der tegne en handling eller sindsstemning, der er for eller od, gunstig eller ugunstig, nyttig eller skadelig for nogen, tså de der betyde at behage eller mishage, hjælpe eller rtrædige, beskytte eller forvolde fortræd, nytte eller skade, ide eller misunde, skåne, sige ja eller nej (til en eller get), råde bod på eller hindre, plage, ynde.

ama: margt amar vesælum. Bj. Hald. (fortrædige). na aurum. Hugsvm. p. 16 og 25 (ødelægge sin formue, ætte overstyr).

angra: ef meintregar mèr angraðit (ærgre) Sigurðkv. I, 34. Dog styrer det også genstandsform i samme tydning. (angraz, at ærgre sig).

antigna: gat hón þó ýtum antignat nökkrum rænke, såre) Egilsson lex. p. 17.

aptra: aptra ferð sinni (eg. lade den gå tilbage, d. e. give den) Fornm. X, 17. var.

beina: beina aurum (forstrække, yde penge) Grág.

II, 26; — med to hensynsf. góðu hánum beindi (bj
en med godt, yde ham en velgerning). Sólarlj. 4.

bella: aldar frá ek at aldri þú belldir (ove
imod) Sn. Ol. h. S. 21 (udg. Chr. 1853) = Heimskr.
14. — eigi má úfeigum bella (få bugt med) Ísl. S.
305. — I omskrivende udtryk bella undri (foretage,
føre en underlig ting). Fornm. IV, 36. bella glaumi,
gleði, Guðr. kv. II, 29; Hamarsh. 10; Atlam. 55.
Egilsson. lex. p. 45).

bjarga: Ingjaldr hafði borgit Grími (bjærge, re
skjule, got. bairgan). Dropl. 35. — bjarga fari mí
floti. Hávam. 155; Rígsm. 40. — Biformen:

byrgja findes også med hensynsform Espól. Árb. I,

bægja: er þeim bægði veðr (forulejlige, forulem
Egilss. 95. jfr. Egilsson lex. p. 41.

duga: æði þèr dugi. Vafþr. 4 = ef þitt æði dugi
Vafþr. 20. — duga þèr. Dropl. 12; Hrafnk. 17 (nytt
hjælpe, jfr. hjálpa). Også upersonligt.

eira: Eiríki konungi eirði þetta stórilla (behage, til
fredsstille) Fornm. I, 19 = Flatey. 1, 48. — eira skyldu B
dri eldr ok vatn (skåne) Sn. Edd. 36. — eira sèr lítt. Atlam.
31. — at hánum mundi svá búit eira (nytte). Egilss. 179.

fulltingja: hánum fulltingir fenrir sjöfnar (hjælper)
Merlín. 2, 29, jfr. Hamdism. 13. — má ek þá nökkut yðr
fulltingja. Fornald. III, 666.

gamna, gagna, også gagnaz: gamna greystóði
(fornöje). Atlakv. 11. — at gagnaz e-m (gavne en); hánum gagnaz (han har lejlighed til —) B. Hald.

granda: engi grandaði öðrum (skade, fordærve)
Fornm. 1, 31 = Flatey. I, 54. — granda hánum. Sinfjötl.; Gróttas. 6. — Det kan også forbindes med genstandsform. granda vè (krænke freden). Egilss. 131.

há (háa): hár snarpr at þat sultr mannkyni ager) Merlín. 2, 31.

haga og hagna bruges mest upersonligt, eller med et ord i intetkön som grundord. þetta sama hagaði hán- til mikils háska (föje sig, bidrage til) Fornm. VIII, — þèr sè lítt til gamans hagat. Fornald. II, 225. högum vèr hálft yrkjum (udrette halvt arbejde). Atl- 57. — þat hagar mèr (nytter); þat hagnar mèr vel t lykkes mig); mèr hefir hagnat. Fornm. V, 233; 212. smlgn. 37.

henta (dels personligt, dels upersonligt): mèr henta i þeir menn (nytte, passe sig for) Grett. 123.

hjálpa, også hjálpask: hjálpa þèr, h. málinu. d. 31; Hervar. 23 (hjælpe). ef nokkur helpr þèr. rnm. XI, 192.

hljá ubrugeligt; deraf hlèðut (hjalp) þorfinni. Orkn. 22; s. Egilsson lex. p. 355.

hlífa: hlífa hánum. Fornm. VI, 6 (beskytte, dække, ne); hlífði sèr ekki. Fornm. 1, 40 = Flatey. I, 58. fðusk skjöldum (dækkede sig med skjolde) Atlam. 42 idlets hensynsf.) jfr. gotisk hleibjan, oldtysk lìpan.

hlýja: hlýrat henni börkr nè barr (ly, dække) vam. 49. Også i betydningen, ‚opvarme‘ med hensynsf., Egilsson. lex. p. 361.

holla findes en enkelt gang og styrer uden tvivl nsynsf. sá er hjálpendr holla (understøtte, hjælpe) gilss. 158.

hugna og hugnaz, begge dels personligt dels uper- nligt: hugna þèr vel (behage) Egilss. 139. — engum hugnar. Hugsvm. 21. — Viðris vald hugnaðiz skáldi l. Fornm. II, 52. — Formen högna: verk Rögnis mèr gna. (behage; ö = u). Sn. Edd. 52.

hyggja: hyggja e-m vel (være velsindet) Dropl. — verst hyggjum því. (det synes jeg værst om) Si arkv. I, 24. — hugat var því illa. Atlam. 28. S også fullhyggja, Guðrúnarhv. 15.

játa: játa því (bejae, sige ja til —). ferðin Edd. 29; også med dobbelt hsf. konungr játaði því. Egilss. 107. (Med genstandsf. ‚tilstå‘: j. glœp Gisl. 44, 67; med to gstf. j. e-n guð. Sn. Ed Jfr. 21, 3).

lesta (formindske, skade): l. e-m; styrer også standsform (som altid i Nyisl.). s. Egilss. lex. p. 51

litla (eller lilla): litla veri sínum (kæle for) sk. 121.

miskunna (ynkes over): Alex. 42. miskunna þ Gisl. 44, 174.

mislíka (mishage): þeim mun mjök mislíka. Njál.

misþyrma (ikke spare, mishandle) mönnum. Járns.

neita eller níta: Högni því nítti (sagde nej de benægtede det) Atlam. 7; n. því. Kristn. 59; Hrafnk. Egilss. 154. — Formen neikveða (?), níkvæða eller kvæða findes dels med hensynsform, dels med genstandsf s. Egilsson. lex. p. 600.

öfunda (misunde) har gerne genstandsform, s. Nj 47; dog ikke ganske sjælden hensynsform.

sinna (tage sig venlig af, bære omsorg for, bryde om): ekki sinni ek hègóma þínum. Ísl. II, 214; s. kvið Skáldh. 4, 3.

skeðja (skœða, skaða): skeðja jörðu (skade) Járn

[1]) Således også vilja med hensynsform: Gunnarr þèr sv vildi (tilsigtede dig det således) Hamdism. 7. — hamingja vi Alexandro betr enn oss. Alex. 27.

— öngu hári var skatt. Fornm. XI, 309; Fornald. 13. I betydningen ‚afskære'. Alex. 68. — Enkelte ge findes det med genstandsform.

snýta: snýtt hefir þú sifjungum (snyde, bedrage) m. 82. (men snýta bloði. Fornald. II, 320 er i betydn. le blod ud af næsen, altså at henføre til 39). Og-snita.

steypa: steyptum (styrtede) stilli, studdum annan. Edd. 80 (Grottas. 13).

stoða: sýsla min stoðaði eigi at eins þessar tiðar nnum (understøtte, hjælpe) A. M. 674 A, 1 = A. M 5, 1; stoðar huglausum. Gisl. 44, 176.

stríða: striða sèr harðla (stride imod) Atlam. 2; dism. 8; Gisl. 44, 122.

synja (nægte, afslå) þèr. Hervar 19. Dog kan også jes en ejef., s. 31 slutn.

tjá, (tjóa, týja) bruges mest upersonligt: ef þessum l ekki tjá (blive til held, lykkes) Egilss. 72. — nú n þèr þat ekki tjóa (nytte) Egilss. 124. — opt hefir öingjum mikit tjóat. Alex. 5. — fulltýja (hjælpe fuld-ndig): henðr mèr fulltýðu. Fafnism. 6.

tæla: þat tælir horska hugi (skuffer de kloges sind). vam. 90. — Dog styrer det også genstandsform, s. gsvm. (Gisl. 44, 549).

unna: jafnan hafa menn unnat (ynde, elske) menja korðum. Skáldh. 1, 5; med tilföjet ejef. u. e-m gamans. írnism. 39 (sjælden gstf. Fornald. I, 279); jfr. d. ‚unde'.

una: u. sinu = u. sèr (være tilfreds med) Atlam. l; Harbarðslj. 30; med to hf. u. sèr öngu. Hávam. 94.

vilna: i det ældre sprog med ejeform (ønske), i det nere sprog med hensynsf. (begunstige). Bj. Hald.

vægja: væg honum (vige for, give efter for, sk
Gisl. 44, 113. — veðr vægðit vendi. Heimskr. III, 4.

þyrma: engu þyrma þeir (skåne, spare). Alex.
— þyrma eiðum. Sigurðarkv. I, 47. — mun engi
öðrum þyrma. Völusp. 45.

34. b) Hertil slutte sig mange udsagnsord, hvis
tydning grænser til de ovennævnte, om de end i de
beslægtede sprog opfattes som ligefrem indvirkende.
danne ere de der betyde at forbande og velsigne,
hædre, rose, tilbede, hilse, vanære, true, hade, dadle,
se, skræmme, vredes på, hævne sig på, frygte.

blessa (bleza): þeim, fuglum ok fiskum (velsi
Stjórn 18 og 21.

bölva (= got. balvjan): bölvaði óvin sínum (
bande) Fafnism. (pros.).

frama: styrer dels genstandsform, dels hensynsf
Olafr lét mik framaz (hædres) Fornm. VI, 44. —
frama kvöðinni (fremme) Grág. I, 162.

fyrirmæla (formæla) s. nedenfor 43, 3).

gremjaz: ykkr (forbitres, vredes) Fornm. V, 2
(handlende: gremja guð at sèr. Fornm. XI, 364).

hallmæla: ekki er at hallmæla mèr um þetta (d
Egilss. 180. — þó at þèr sè hallmælt. Flatey. I, 4
Jfr. ámæla og fyrirmæla, 43.

hata: eldr ok vatn hatar hvárt öðru (hade). S
Edd. 126. — hata gulli. Sn. Edd. 142. Dog styrer
også genstandsform; skrives også hatta.

hefna: svá hefndi hánum þat mikla mikill
(hævne ɔ: straffe) Sn. Edd. 21 og 22. — konungr h
hefnt Thebanis þeira dirfð. Alex. 12. Hensynsform b
tegner den, hvem hævnen rammer; den der hævnes beteg
ved ejeform, s. 62.

hegna: heldr skal ek hánum eptir því hegna
:raffe) sem hann hefir til skyldat. Stjórn. 55.

heilsa: heilsa konungi (hilse) Flatey. I, 47 = heil-
á konung. Fornm. I, 16. — hánum var fyr konung
ilsat. Fornm. X, 380. (Efter Egilsson lex. p. 311 fore-
mmer det også med genstandsform, ligesom kveðja i
mme betydning).

hœla: hón hœlir presti sjálf (roser, berömmer).
;ilsson lex. p. 319. Også hœlaz (rose sig af — göre
; til af noget).

hrósa: hrósa sèr (rose) Gisl. 44, 126. Det betyder
l. ‚hæve‘: hann hrósaði mjök vápnum sínum. Ektors
Derfor betegner hensf. ofte ikke den der roses, men
t hvoraf man roser sig (= hrósa sèr af e-u): þá nam
Böðvildr baugi at hrósa. Völundarkv. 24, jfr. Har-
rðslj. 4.

kvíða: kv. því (frygte) Hervar. 8; mörgu kv. Fafn-
n. 40.

lúta: henni ek laut (tilbede med knæfald) Sólarlj.
l. — þeir lytu honum. Gisl. 44, 75.

niðra: niðraði blótum (nedsætte, vanære) Flatey. I,
}. — niðra þeira drambi. Alex. 10. (Det styrer også
:nstandsform); = hniðra stjórnum. Rafns S. 17.

ógna: dreki — ógnaði þeim (true) Fornald. III,
68. — ógna manni eller manni dauða. ógnaði hann
enni með vápnum. Gisl. 44, 164.

œgja: þeim œgi aflamunrinn (skræmme) Alex. 183.
- Med to hensynsf. œgðu mèr járnlurki. Harbarðslj. 39.
persönligt mèr œgir. Njál. 120.[1] —

---

[1]) I den Arn. Magn. udg. af Sæmunds Edda skrives urigtigt
;ðo (af óga); jfr. hon ægði mèr. Guðr. kv. I, 10 = œgði.

refsa: refsa þeim, er sekir eru, rètliga. Alex. 6. — refsa hánum. Járns. 53. — Med tilföjet genstandsform: r. þeim þeira dirfð. Alex. 10.

reiðaz: hefði goðin þessu reizt (vredes). Dropl. 11. — r. hennar orðum. Fornm. VI, 4. — r. slíkum tölum. Kristn. 90. (Både om personen og tingen bruges hsf.).

rœgja styrer gstf., kun i betydningen berøve ved bagvaskelse hensf., s. Járns. 46; jfr. sstd. firirrœgja med hensynsform.

skaprauna: skapr. gömlum manni (forhåne). Dropl. 15.

skripta: i betydn. ‚lade udstå kirkebod', hánum. Gisl. 44, 29.

sýta: s. því (angre, være misfornöjet med). Alex. 59.

ugga: styrer almindl. genstandsform, men hensynsform om den (det), i henseende til hvem man er i frygt: ugga lífi (frygte for livet, metuere vitæ) Fornm. VII, 67; uggum allítt Svía körlum. Fornm. VI, 89.

35. c) Hensynsform föjes endvidere til udsagnsord, der betyde at adlyde, tjene, tro, stole på, mistro, følge, nå, møde.

fylgja: henni fylgði heiman Nesland (følge som medgift) Dropl. 6. — þat fylgði því máli (hertil kom). Dropl. 15. Lideform: var þeim fylgt til rekkna. (Således tysk folgen, oldengl. fyligean). En enkelt gang findes afvigende genstandsform, Espól. Árb. I, 94.

gegna: þat er viti gegni (svare til). Alex. 6. — gegna þingfarar kaupi (erlægge) Kristn. 114; Grág. I, 26; også i betydn. ‚møde' (jfr. t. entgegnen, begegnen): at ellifu einum gegndi. Fornald. II, 54. — þat skaltu göra, er þèr gegnir vel. Hugsvm. 27 (passer sig).

hlýða, eller hlýðnaz, skrives også lýða: jarlinn vildi eigi hlýða kvæðinu (lytte til) Egilss. 206. — l. mínu

ūli (lyde) Helg. Hjörv. 41. — hl. hans banni ok ði. Kristn. 110. I betydn. ‚er tilladt': þèr mun þat ki hlýða. Egilss. 80; også i betydn. ‚sömmer sig,' hána hl. Fornm. VI, 364.

mœta: láta ráð ráði mœta (møde) Fornm. I, 15 Flatey. I, 46. — mœta hvelpi þeim er ór helju m. Baldrs dr. 2. — m. svikum ok flokkum. Fornm. 393. Jfr. got. gamôtjan med hensynsf.[1]

ná: þar er vatni náir fyrst (nå) Grág. I, 5. — ná ıgöngu. Alex. 47. — nesti ná. Ægisdr. 62. (Men til hans með sverðinu. Dropl. 25.)

treysta: treysta sinni gæfu (stole på). Alex. 53. — íþrótt sinni. Fornm. III, 217. Også treystaz: er sèr gi treystaz. Sn. Edd. 8. (Med genstf. ‚forsøge'. Egill rðiz við ok treysti stafinn til þess er upp losnaði ·øve på at rykke op) Egilss. 91).

trúa: sá er nesti trúir (tro) Hávam. 73. — þèr trúi bezt. Dropl. 29. — Hákon trúði ekki sögn hans. ıtey. I. 73. = Fornm. I, 70. (Om genstf. trúir þú þann ıð? s. 21, [3]). Også trúa á einn guð. Kristn. 100. Smlgn. ıt. tráuan). Ligel. mistrúa.

þjóna: þj. þeim (tjene) Járns. 14. — þj. hánum öll. in. Edd. 13.

36 d) Hensynsform föjes, ifølge en udvidelse af samme grundforestilling, til endel udsagnsord der betegne at tilkynde, ophidse, indbyde, tage (venligt) imod, give ro eller ıvile, lindre, standse, fremme, tage fat på, give slip, miste, ıbe, glemme, have evne til, magte, attrå, råde for.

---

[1]) Derimod styrer nálgaz (sv. nalkas), nærme sig', genstf.: nálgıtu mik. Grimnism. 53.

á eller æja: þeir áðu hrossum sínum (lade pu[...] ud, udhvile) Kristn. 24; Egilss. 177.

afla: det synes ligesom orka, valda egenlig at bet[...] ‚opløfte'; i betydn. ‚magte': afla þvi. Grág.; Fornm. I[...] 291; afla mikilli vinnu. Fornm. I, 289. Det styrer o[...] ejeform (s. 62), forbindes med personens hsform og ting[...] ejeform (forskaffe en noget): aflar liðinu mikils ót[...] Alex. 24. afla sèr fjár. Band. 4, — eller med person[...] hsform og tingens genstandsf.: afla sèr góðan orðst[...] Fornm. III, 151.

anna: anna frama (udrette store ting) Rekst. 32. [...] ek anna því ekki. Bj. Hald.

árna: med gstf. ‚at bevirke', med personens hf. [...] tingens ejef. ‚at udrette, forskaffe ved sin bön eller i[...] flydelse': bið þú Ólaf, at hann árni þèr grundar sin[...] Fornm. V. 110. — árna ánauðgum at undan gangi ([...] i forbön for —) Atlam. 60.

bjóða: b. hánum heim (indbyde) Dropl. 5; bj. gest[...] ligesom got. biudan; b. þangbrandi á pataldr. Krist[...] 32. Med tilföjet gstf. ‚byde en noget.' Ligeledes boða[...] hann boðar at sèr höfðingjum til umráða (sender b[...] efter) Gisl. 44, 173.

dvala: dv. förinni (opholde, sinke) Fornm. XI, 22[...] 115; digterisk med gstf.; jfr. dvelja.

etja: etja jöfrum (tilskynde, ophidse) Harbardslj. 2[...] — etja vandræðum við mik. Egilss. 151. — etja sam[...] sonum okkrum sem kapalhestum. Egilss. 217. — etja [...] mínu. Fafnism. 28.

fagna: f. hánum vel — var hánum þar vel fagn[...] (modtage venligt) Dropl. 19 og 27; Grimnism. form. E[...] enkelt gang forbindes det med gstf.

fresta: fr. drápi (opsætte, forhale) Gisl. 44, 175.

I

gleyma: gl. fóstrlandi sínu. Alex. 12. — gl. öllum)furs orðum (glemme) Guðr. kv. II, 24. — gl. guði inum. Stjórn. 448. — Sjælden med ejef. (Egilsson lex. . 251).

hafna: h. blótum (standse) Kristn. 16. — h. sínum kynnum (ophøre med sine fejl) Fornm. V, 218. — höfnum pt góðu. Atlam. 66 (forkaste). — hafna þèr. Korm.). — h. nytuverki. A. M. 674 A, 2 = A. M. 675, 1. 'orskelligt herfra er hafna (bringe i havn) med gstf.)

hrapa: hr. ferðinni (ile med, fremskynde) Egilss. 36. — hr. grepti. Grág. I, 9.

hraða eller raða: hr. sèr, fèrðinni, hánum, Fornm. I, 438 (drive på, fremskynde).

hvata eller hvatta: hv. göngunni (fremskynde) Sn. ld. 7. — var þá hvatat báli. Fornm. X, 379.

hætta: dels i betydn. ‚standse' h. tali. Dropl. 33, ls i betydn. ‚udsætte for fare' svá hætta ek höfði til. ivam. 106. — h. virðingu sinni. Hrafnk. 12. — h. r. Fornm. XI, 11.

kveðja eller kviðja: Urðar orði kveðr eingi maðr orhindre, modstå) Fjölsv. 47. — Også kv. hánum at. Grett. hdskr. (Egilsson lex. p. 485). Ellers styrer t gstf.

láta: l. lífi (lade, miste livet), landi. Sigurðarkv. III, '. — af at láta uppteknum hernaði. Alex. 53.

leiða: l. smámönnum (göre ked) Hrafnk. 18. — er nni leiddisk þat. Herv. 21. — mèr leiðist (tædet me) ex. 44. Lideformen forb. med gstf. i betydningen ‚afsky'. å ikke forvexles med leiða ɔ: lede).

lètta: l. einum fœti (lette) Sn. Edd. 33. — l. verki, (standse) Hervar. 8; l. akkerum. Kristn. 44; l. stormm. Flatey. I. 57; l. byrðinni. Flatey. I, 74. Uper-

sonligt: er þá lètt af allri sunnanþokunni ok úri Hrafnk. 6. (Også med gstf. eller med dobbelt hensyn

leyna: hann leyndi brèfi nökkuru (skjule) Al 26. — l. því. Ægisdr. 36. Fornm. X, 388. Med föjet gstf. (personen) foruden tingens hf. ,skjule noget for leyndi hón því eigi borgarmennina. Gisl. 44, 164.[1]

líkna: l. máli (lindre) Fornm. XI, 289. — l. bor lýðnum (skåne) Alex. 91.

linna (standse, ophøre med). Heraf det uperso linnir straumi (det svækker, mildner) Hrafng. Óð. 5.

ljúka (lúka) eller lykja: þeir sá firðinum upp lj (lukke) Egilss. 56. — l. málum mínum. Egilss. 218. þorgeirr lauk svá tölunni. Kristn. 98. — var lokit dr unni. Egilss. 151. I betydn. ,omgive en med noget' det gstf. og hensf. Det kan også (ligesom got. galûk styre gstf. i betydn. ,lukke, slutte': sögunni og sögu En biform er lykta med hf. (lukke, spærre): sandr ly aði sundum. Sn. Edd. 202.

lóga: l. konungsgjöfunni (give slip på) Kristn. 1 — lóga gripunum. Gisl. 44, 29; også ,rydde af veje Fóstbr. k. 44 (Grönl. h. m. II, 402).

lýsa: l. því (fremlyse, bekendtgöre) Band. 7. — l víginu. Hrafnk. 11. Dog bruges også gstf. i denne betydning, ligesom altid i betydn. ,belyse', ,oplyse'.

mega synes at styre hf. i samme betydn. som vald (stå sig imod, magte): mega tveir menn einir tíu hund ruðum Gotna. Hamdism. 23.

nenna: n. því (attrå, bestræbe sig) Hrafnk. 30. —

---

[1]) Men hylja (got. hôlôn) styrer gstf.

r þú á þingi munt enom þroska nenna Njarðar syni. rnism. 38.

orka: jfr. afla, valda. orka því (formå) Alex. 12. — þat er vápnum mátti orka (formå at bære) Fagrsk. 6. — Med tingens ejef. og personens hf. (forskaffe en get, jfr. afla), også med tingens ejef. orka tvímælis. Njál. 9; sjælden med gstf., s. Hugsvinsm. 28.

ráða: med gstf. at ‚forråde', ‚dræbe': Reginn mik rèð, nn þik ráða mun. Fafnism. 22. — at ráða einn jarl ı ríki. Flatey. I, 63 (= taka j. af ríki ok lífi, Fornm. 53). Med hf. i forskellige betydninger: 1) råde for eller er, besidde. ráða Danaveldi, r. sigri, r. öllum lutum. . Edd. 13; Vafþr. 38; Ægisdr. 28. — r. hringum (belde) Fagrsk. 5. — 2) råde, give råd. ráð þú mèr nú. fþr. 1. — 3) ráða ráðum (lægge råd op). — 4) rævse, ke. r. hánum. Grág. I, 18. — 5) talemåder. hefi ek ðit öllum hjónum mínum (fæste tyende) Hrafnk. 5. — rèðsk sverði til mín (huggede med sværdet) Herv. 43. tte ord styrer hf. i alle beslægtede gamle sprogarter. Jfr. ilsson i Scr. hist. Isl. I, 81 og lex. p. 646.

seina: ef því seinum (forsinke, være sen med, forsmme) Egilsson lex. p. 691.

sýsa forb. med gstf. eller hf. s. eyrendum sínum dføre, besörge) Fornm. IX, 345 (not. 8).

skirra: sk. vandræðum (afvende, forhindre) Egilss. 20; Korm. 240 var.; men skirraz (sky) styrer gstf.

skynda eller skunda: sk. hernum (fremskynde) Alex. ; skunda för. Fornald. I, 428; sk. ráðum. Gisl. 44, 174.

skora: at ek skora þèr á hólm (udæske) Njál. 15; så skora á eller med genstf., jfr. 17 anm. slutn. og Egilsn lex. p. 736.

slíta: slíta tali (slide, göre ende på), sl. málum.

Sigurðarkv. I, 32; sł. þingi. Grág. I, 108. — þe
veizlunni er slitið. Fornm. XI, 115. — Dog findes det
med genstandsform. Jfr. oldengl. slìtan.

sofa: med hf. i udtrykket sofa lífi (sove livet hen,
roligt, dø) Sigurðarkv. III, 11 og 58.

spilla: sp. blótum (spilde, forspilde, ødelægge), sœr
Band. 19. — spilla loptinu ok himninum. Sn. Edd. 26.
sp. sifjum. Völusp. 45. — þá var spillt skildin
Egilss. 208. — sp. meydómi. Flatey. I, 40. — sp.
þinni allri. Hervar. 18.

stefna: forbindes dels med hensynsform, dels
hsf. og genstandsform. stefna (stævne) saman liði. Eg
103. — st. Hrafnkeli um víg. Hrafnk. 11. — st. bá
skipunum (styre med) Egilss. 56. — st. hánum þi
Járns. 9. — st. þing fjölment. Fornm. I, 6 = Flatey
41. Også med to hensynsformer: ef maðr hefir st
manni — þeiri sök. Grág. I, 41. — stefna innanþing
mönnum þeim stefnum. Grág. I, 101.

snúða: lèt snúdat föru vestr (fremskynde) Cod. Fr
230 (Fornm. VII, 40).

sæta: i forskellige betydn. med hf. 1) ,efterstræb
2) ,søge lejlighed til', ,gribe', ,nå', s. Egilsson. lex. p. 6
þèr ætla ek at sæta áverkum við Helga. Dropl. 29.
sæta sannendum ok rèttendum (rette sig efter) Band. 1
Talemåder: s. afarkostum (lide vold) Egilss. 127; s. re
ingum (lide straf) Egilss. 40; s. pínslum. Gisl. 44, 17

taka: forbindes almindeligt med gslf. i betydn. ,tage
men med hf. i bet. ,modtage, ,antage', ,bifalde.' taka þv
Band. 9. — t. eyrindum. Kristn. 76. t. e-m vel (hils
venligt). Således også got. tèkan.

tapa: þar tapaði Unnr kambi sínum (tabe) Lax

l. — t. stórlyndinuu. Kristn. 130. — tapar henni sá
nir sauða (fortabe, ødelægge). Merlin. 1, 28.

troða: þèr var í hanzka troðit (stoppe ind i,
lespærre). Harbarðslj. 26. — þèr var troðit í kýl, sem
rni í belg. Fornm. VII, 21. Ellers med gstf. i betydn.
æde på, træde under fødder'.

valda: egenl. ,løfte', ,formå at bære', dernæst almind.
olde', ,bevirke'. hvat veldr því? Band. 17. — v. vápn-
n (føre). Hervar 55. — v. veum (herske over). Grimn-
n. 13; Sn. Edd. 17. — því Loki um-olli. Hýmiskv.
'. (Sjælden med ejef., s. Egilsson. lex. p. 843). Jfr. got.
ldan.

venja og venjaz: venjask benjum (vænne sig til sår)
gilss. 136. (digt.). — þeir bræðr vöndu sik allskyns
róttum. Dropl. 7. — at þat — veniz vápnfimi.
ex. 4. — sá er vandiz morði. Fornm. VII, 251.

verja: med gstf. og hf. ,omgive en med noget'; med
,holde borte fra': þèr muna verða of varið ástum
rmene) Alvíssm. 8. Deraf verjaz med hf. ,værge sig
od.' I betydn. ,beskytte' også med gstf.; med personens
og tingens gstf. ,at tildele en noget.' skyldi hverr öðr-
a verja (værge) Hamdism. 8; Hrafng. Óð. 2. — svá
al frœkn fjándum verjask. Atlakv. 19. Jfr. got. varjan.
- I betydn. ,omsætte': hann varði fè sinu — í lausa
ri. Egilss. 60. — vörðu varningi sínum. Egilss. 153;
r. Egilsson lex. p. 868.

vinna: med hf. i betydn. ,stå sig mod', ,vinde sejr
er'. sköpum viðr manngi. Atlam. 46; Sigurðarkv. I,
; Helg. Hund. 11, 27; Völundarkv. 39.

37. e) Hensynsform föjes til de udsagnsord, der be-
gne at styre, ordne, indrette, fordele, holde over, holde
, besörge, jævne, göre lige eller ligne.

fylkja: f. liði (opstille i fylking) Alex. 4; 109; Gisl. 44, 177.

haga og hagna s. 33. I betydn. ‚indrette, hold med‘: haga sèr vel (opføre sig vel). — svá sku haga inngöngu várri. Fornm. I, 16 = Flatey. I,

halda: *h. sáttum (holde, overholde) Sonart (Egilss. 199). — rœtr trèsins halda því upp. Sr 10. — hann hèlt hánum niðri. Kristn. 72. — el óhappamanninum. Dropl. 30. — h. fram ferðinni 8. — h. því til dóms. Grág. I, 11. Også i betyd holde‘, ‚besidde‘: h. lífi ok limum. Egilss. 40. Dog gstf. h. sœri (holde en ed) Band. 27, og begge fo former vexle ved siden af hinanden: h. imbrudaga imbrudögum. Grág. I, 33. (upphalda med hf. Sonart

hátta: h. svá ferðum þínum (indrette) Egils — sá er háttar flestu vel. Egilss. lex. p. 303.

jafna: styrer også gstf., men findes med hf. i ‚sætte lige med, sammenligne‘: ekki mantu feðr jafna við þinn föður. Fornm. VII, 352.

líkja: l. þèr við bestu menn (ligne, samme Bj. Hald. — med gstf. og hf. (‚at sammenligne nog noget‘) guðs orð líkir glósan sverði. Egilsson 518. I betydn. ‚ligne, være lig‘: guði líkjandi. Li

miðla: styrer almindl. gstf. (‚dele‘, ‚midle‘, ‚m men findes i det ældre sprog med hf.: miðlum fóts (trække sig tilbage) Fagrsk. 138 (jfr. Fornm. VI, — miðlum nú ekki várum úvinum nè eitt af sœmd. Gisl. 44, 146.

skipa: sk. lögum (ordne, fordele). Hervar. 43 ey. I, 41 (men også med gstf. skipa lög. Fornm. sk. höfðingjum (ansætte) Sn. Edd. 152. — sk. ræðum. Kristn. 86. — sk. liði. Alex. 8.

skipta: sk. liði sínu í þrjá staði (skille, dele) Her-r. 28. — sk. orðum. Helg. Hund. 1, 33; også i be-n. „skifte“: klæðum. Hervar. 32; hestum. Hrafnk. 30; öfum. Hávam. 43. — skiptusk þeir brœðr höggum við. ervar. 56. — sk. allmiklu (göre meget til sagen, være af r vigtighed). Egilss. 147.

skila: öllu því máli var þá skilat (afgöre) Egilss. 125.

stjórna: st. öllu ríki sínu (styre) Sn. Edd. 3; jórn 1; Alex. 8.

stýra: st. skipi (styre) Kristn. 70; st. penningum. afnk. 10. — stýr þú hingat eikjunni. Harbarðslj. 7. — erju geði stýrir gumna hverr. Hávam. 17. — st. ríki u. Fornm. X, 380. — eigi verðr mèr nú hógstýrt unum (let at styre fødderne). Egilss. 226.

stilla: at þú stilltir henni (stille, dæmpe) Band. 27. — stillti röddu. Völundarkv. 15. — stillti hánum til snar. Fornm. X, 391.

telja: forbindes alm. med gstf., men i visse forbin-elser findes hf. t. knèrunnum (opregne frændskab) Grág. . 47; t. langfeðgum. Fornm. X, 389.

varða: i betydn. „bevare“, „gælde lige med“ styrer tf. varðar fjörbaugsgarð hvárumtveggja þeira. Grág. , 3; men personen tilföjes i hf. þat varðar ekki bónd-a. (det kommer — ikke til skade.) Járns. 42. — hvat andi veslingr þessi varða mèr bátinn (holde borte, rmene) Egilsson. lex. p. 854. (Også i betydn.: er magt-liggende).

varðveita: v. öllum fjárlutum (bestyre, tage vare på) írns. 64. Det skrives også adskilt: er menn eigu vörð t veita. Járns. 81. jfr. veita og Index til Járns. p. 178.

38. f) Hensynsform föjes til adskillige udsagnsord, er betyde at ødelægge, dræbe, forstyrre, forvirre. Her

synes grundanskuelsen egenlig at have været forestill om en bevægelse (bringe af dage, fra livet), i det mi ved nogle af dem, til hvilke da andre slutte sig . samme betydning.

bana: buðlungs mönnum bana (dræbe) Helg. I 26. — refr banaði birninum. Gisl. 44, 54.

drekkja: drekðu þeir allri ætt hrímþursa (dr Sn. Edd. 5. — sumir drekkja sèr sjálfir. Alex. 4 dr. sonum í hafi. Helg. Hjörv. 19.

drepa: med gstf. ‚tilföje slag‘ ‚dræbe‘: ek munda hel drepa. Harbarðslj. 27; med hf. ‚slå‘, ‚—‘ kaste ned hafði niðr drepit merki sínu. Egilss. 111. — kon drap fœti (slog, stak sin fod) Grimnism. eptirm. — d gras höfði. Guðr. kv. II, 5. — kostum drepr k karla ofríki. Atlam. 69. — drepa í vatnit barnin at døbe) Grág. I, 6.

eyða: eytt fá þessu fólki (ødelægge) Alex. 4 eyða blótum. Hervar. 59. — svá er um lýða landi e Guðr. kv. 1, 21. Dog kan det også styre gstf.

fara: farit hafði hann allri ætt Geirmímis. Hund. I, 14 (ødelægge). — f. öndu sinni (ødelægge s Grág. I, 33. — verðr þá þínu fjörvi um farit. Æ 57. — fari þèr í svá gramendr allir. Dropl. 23 Gislasons forklar. og Egilsson lex. p. 156). Med brug må ikke forvexles en redskabets eller ledsag eller hensynets hf. ved fara: f. fram sínum ráðum þetta (efter egen tilskyndelse). Egilss. 121. — vil ek höndum um þik. Gisl. 44, 62. — Hákon fór til markar suðr tveim skipum. (= kom tv. skipum) F X, 381. — f. herskildi (anrette ødelæggelse), me föjet gstf., allt, Egilss. 103. — Med gstf. ‚nå‘, F XI, 377, var. 3.

ganga: i betydn. ‚lade fare‘, ‚tilintetgöre.‘ ganga
ni. Gisl. 44, 29. — gekk ór sèr öllum iðrum. Gisl.
95. Jfr. genginn. 44, 5).

glata: þú hefir Gjúka um glatat börnum (ødelægge,
be) Helr. Brynh. 4. — gl. sárum. Alex. 42. — gl.
fum (udrydde) Fornm. VII, 16.

glutra: glutraði hann þá gózinu (sætte overstyr,
rtødsle) Gisl. 44, 160.

hepta: med gstf. ‚hæfte‘, ‚lægge beslag på‘; med hf.
rydde‘, ‚ødelægge‘: víkingum hepti konungr fikjum.
rnm. XI, 298. Også i betydn. ‚standse‘: flóttamönnum
ei hœgt at hepta. Sturl. II, 7, p. 23.

herða: med gstf. i betydn. ‚hærde, anspænde‘, med
i betydn. ‚trænge på‘, ‚ødelægge‘. herða konungs fjörvi.
grsk. 36. — sóttin herði hánum. Fornm. X, 73.

mýgja: mun síðan hverr öðrum mýgja (ødelægge)
rnm. V, 348; jfr. Egilsson. lex. p. 588.

sóa: hefði hánum Suttungr of sóit (rydde af vejen)
ávam. 109. Jfr. sá s. 95 nederst.

standa: med hf. i betydn. ‚angribe‘, ‚undertvinge.‘
óð hánum elli. Ágr. Vígast. ok Heiðarv. 346. (Ísl. S.
. — Álfhildi stóð sótt. Heimskr. II, 199.

svarfa: sv. taflinu (forstyrre) Sturl. II, 8, p. 123;
ornm. VII, 219.

týna: t. meiðmum (ødelægge, tilintetgöre, miste).
igurðarkv. III, 15. — t. aldri, t. lífinu (dø); t. sèr.
ornm. X, 389. — týnir sól skini sínu. Sn. Edd. 8. —
. sjálfum sèr (tage livet af sig selv) Jfr. Hrafnk. 13.

39. g) Hensynsform forbindes med en stor mængde
dsagnsord, der betegne en bevægelse, således at det der
ættes i bevægelse står i hf., hvilken må opfattes enten
om midlet, hvormed bevægelsen udføres, eller vel som

genstand for en indvirkning, men da en ikke ligefr
indvirkning, idet sproget ved en ejendommelig opfatt
ikke betragter en genstands bevægelse som en hand
hvorved den ligefrem påvirkes, men som noget der på
mere ydre måde udføres med eller göres ved den.
adskillige udtryk viser sig dog en vaklen mellem hf.
gstf. eller en overgang til gstf., ved andre ligger virk
hensynsforestillingen nærmere, ligesom også andre
forbindelse med de 36 omtalte begreber af en retni
imod, en stræben hen til. At angive grundbetydnin
eller årsagen til styrelsen ved hvert enkelt udsagnsord
ofte usikkert, vel endog umuligt.

Således: lèt rigna eldi ok brennusteini (lat. pl
igne et lapidibus) Gisl. 44, 72. — höggva nösum
jarðar. Ísl. S. I, 164. — höfði sínu vísar á helve
en fótum til sólar snýr. Hervar. 34. — Haraldr k
ungr hèlt norðan liði sinu. Egilss. 15. — þeim l
skyldi stefna í móti Haraldi konungi. Egilss. 22. —
Fafnir hristi sik ok barði höfði ok sporði (slog m
hoved og hale) Fafnm. form. — var fyst skotit vápnu
því næst lögðu menn sverðum. Flatey. I, 60 = Forn
I, 44 (brugðu menn sverðum). Endog med tilföjet g
Atli skaut spjóti fulginn til bana. Helg. Hjörv. (pro
— Sådanne udsagnsord ere: bevæge, forandre [(sted el
stilling), skifte, vexle.

aka: (er) gott heilum vagni heim at aka (ag
køre) Egilss. 75. — Freyja ekr köttum tveim. Sn. Ed
16. — aka jó. Hávam. 89. — aka e-m í bug (dri
på flugt) Egilsson lex. p. 87. Hertil hører vel ykvið
hvelvögnum (køre på hjulvogne) Atlakv. 28; dog antag
Egilsson lex. p. 900 et udso. ykva.

ausa: hrópi ok rógi ef þú eyss á holl regi

) Ægisdr. 4. — jósu moldu. Egilss. 144. — hann íliku í augu oss upp. Egilss. 186. (Alm. gstf. og hf.: e-n vatni).

beita: b. sverði (sætte i bevægelse). Fornald. I, 173. b. hundum ok haukum (jage med), b. sverði, b. skipi. b. nautunum. Egilss. 214. Men det forbindes også gstf. i flere betydn., s. Egilsson lex. p. 43. Taleꝛ: beita brögðum (bruge svig) Rígsm. 42; Flatey. I — Også beitaz: stundum beittust þau vèlræðum. le list op mod hinanden) Fornm. I, 57. Jfr. 49, anm. 1.

berja: styrer almindl. gstf., kun det hvormed der , sættes i hf. (s. ovenfor). b. e-n grjóti. Harbarðslj. Upersonligt med hf. (det der i dansk er grundord.) Egilsson lex. p. 50.

blanda: bl. blóði saman (blande) Ægisdr. 9. — geði Hávam. 43. — sifjum er þá blandat. Hávam. 125. (ský) skúrum blandask. Alvísm. 18. Men også med f. og hf. blend ek meini mjöð. Ægisdr. 3; bl. jörð ði. Fornm. VI, 140.

blása: i betydn. ‚blæse' forbindes med gstf. om det r blæses på, som er genstand for påvirkning, men med om det der blæses ud (redskabet, det der sættes i begelse) eller den for hvem der blæses (hensynet). bl. trinu. Sn. Edd. 36. — bl. liðinu til ofangöngu. Egilss. ɩ. — bl. saman liði sínu. Heimskr. II, 168. —

bregða eller brigða: styrer dels hf. dels gstf. i beln. ‚bevæge', ‚forandre.' br. þumalfingrinum í kross. ág. I. 6. — brigða dómi (forandre) Járns. 7. — eptþat brá Egill búi (nedlagde sin husholdning) Egilss. 9. — br. sverði. Herv. 9; Rígsm. 32. — margt því bregða (forandre) Korm. 50. — brá henni í gulíki (forvandle) Sn. Edd. 148. — br. blundi, svefni

(vogne op). — br. mèr (forekaste) Fafnism. 8. gstf. br. bragð, rað (lægge snarer, råd op imod) Járns. 85.

breyta: lyndi breytti (forandre) Hrafng. Óð. br. nafni. Sn. Edd. 14.

dreifa: dr. herinum (drive, adsplitte), öllu liði frá sèr. Fornm. X, 388.

dreypa: (lade dryppe, stænke) Rask. anv. til § 460.

fálma: f. agnsaxinu (famle, bevæge usikkert) Edd. 36. — f. höndunum. Dropl. håndskr. kap. 5.

fleygja: fl. haukum (lade flyve) Guðr. kv. II. Upersonligt kólfi fleygði. Rígsm. 43. — sium fle (det gnistrede) Vafþr. 31.

fleyta: fl. skipi sínu (lade flyde) Egilss. 129.

fnœsa: eitri ek fnœsta (fnyse, udspy) Fafnism. Jfr. fnýsa, Egilsson lex. p. 188.

forða: egl. i betydn. ‚fjærne', ‚skaffe bort', s. Egils lex. p. 194, dernæst ‚udfri,' ‚redde'. f. fjörvi mínu (r livet ved flugt). Harbarðslj. 12; Hervar. 43. — f. m lífi. Alex. 166. — f. dauða sínum (fjærne ɔ: undgå den). — f. fingrum (udstrække f.) Atlam. 42. (jfr. för höndum, udstrække h.). — f. sèr (frygte for sig) H iskv. 12; Egilss. 137; forðit yðr (vogter eder). Eg 127. — forðaz styrer gstf., s. 16, anm.

forma: med gstf. ‚forme', med hf. ‚sigte', kólfi (si med et spyd). Fornm. III, 219.

glitra: gl. sverðum (lade blinke) Sn. Edd. 67 Egilss. 94 (digt).

gnúa: ek mun gnúa þèr (gnide) Fornald. II, 1 — gnúa saman lærum. Band. 38.

halla eller hella: hella út blóði sínu (hælde u

yde ud) Fornm. IX, 329; h. blóði. Alex. 3 og
· svá at — verði helt vatni á eða ausit. Grág. I,
h. rèttum dómi (forandre, afvige fra) Herv. 21;
også halla þèr frá rèttum dómi. Alex. 4. — Uper-
t hallaði bátinum (båden heldede), skipi. Egilss.
— hallaz, ‚hælde sig', ‚synke ned.'
arka: h. saman miklu liði (skrabe sammen) Knytl.
16 hos Egilsson. lex. p. 298.
enda: alm. med gstf. ‚tage i hånd', ‚gribe'; med
ndertiden ‚kaste': ek henda smábörnum, Fornald.
2 (men også gstf. i denne betydn.). I betydn. ‚hæn-
med en eller to gstf., s. 20.
laða: i betydn. ‚opdynge' med gstf., ligeledes i be-
‚lade' ɔ: fylde et skib; men det, hvormed det fyldes,
der bringes i bevægelse, sættes i hf. hl. hellum at höfði
re en stendysse over dit hoved). Dropl. 18. —
ek mærðar hlut minnis knarrar skut. Höfuðl. 1
ss. 148). — hlóðu seglum (tage sejlene ned) Helg.
d. II (pros). — valköstum hlóð ek vang (med lig-
er opfyldte jeg landet) Egilss. 115 (digt.). Biformen
ða: hl. gulli á Grana bógu. Sigurðarkv. I, 13. —
hleypa: hl. hesti (lade løbe) Rígsm. 34. — hl. upp
inum (sprænge retten) Hrafnk. 18. — hann hlióp
m fótum gegnum skipit. Sn. Edd. 36. — hl. brún-
(løfte brynet) Egilss. 185. — hl. ór hánum aug-
Gisl. 44, 23.
hnekkja: (hniggja, hnyggja, hnykkja) også hneigja,
ga (støde bort, forhindre, drive bort): guð hnekkdi
ofmetnaðarverki. Gisl. 44, 71. — hn. nautunum
í mýrar. Egilss. 211. — hnykkti hánum á stokk
. Egilss. 181. Tillægsform: miklu ertu hnugginn
vet).

hnepta: h. höfðum (stikke hovederne s
Heimskr. III, 22 = Fornm. VI, 43. (= hnippa).

höggva: med gstf. ‚hugge‘, men det hvor
hugges eller det der sættes i bevægelse ved ha
står i hf. s. ovenfor. h. hestinn sporum. Bj. Hald.
nösum til jarðar, h. skeggi niðr í gras, s. E
lex. p. 374.

hreyta: h. hringum (kaste ud, sprede) Rígs
hr. þeim. Atlam. 44. (jfr. hrjóða).

hrinda eller rinda: Geirröð — hratt út s
(støde, drive, kaste) Grimnism. form; r. upp ópi.
ald. I, 254. — er ek kalki sè ýr knjám hrundi
miskv. 32. — þorsteinn hratt garðinum ofan á G
Egilss. 211. — rinda hinum ellzta frá ríki. Gulaþ.
(Norges gl. love I, 3).

hringja: egl. ‚sætte i kredsformig bevægelse elle
ling‘, derfor: hringja klokkum (ringe med klokke
Grág. I, 16; men også hr. liði um e-n (stille rundt
omringe). Fornm. V, 53. Skrives også kringja. (Eg
lex. p. 396).

hrjóða (rjóða): med gstf., ‚rydde‘, ‚tömme‘, me
‚kaste,‘ ‚udstrø‘. brandr hrauð af sèr rauðu blóði. E
son. lex. p. 401. — hr. syndum. (befri sig fra). Fo
VII, 328. (Stedet Fornm. VI, 385 rauð spjótum er v
nok at forklare ved ‚farve rød‘). Egl. er rjóða = ry

hvata eller hvatta: var þá hvatat báli (fremsky
ile med). hv. gunni; hv. brúna miðstalli í feld. Eg
119. (s. Egilsson. lex. p. 421).

hvelfa: ‚hvælve‘, ‚dreje om‘, ‚vælte‘: þeir hve
skipum sínum. Gisl. 44, 119. Upersonligt skipinu hve
Færeyj. 165.

hverfa: (også verpa, varpa): almind. uindvirke

sig) som stærkt udsagnsord, men som svagt med
ere gstf.) i betydn. ‚vende‘. hugi ek hverfi hvítarmri
Hávam. 162.
sta: ef sjór eða vatn kastar líkom á land (kaste)
l, 11. — k. upp skildi sínum ok sverði. Dropl.
k. akkerum. Egilss. 56. — k. klæðunum. Kristn. 72.
aupa: i betydn. ‚købe‘ alm. med gstf., sjældnere hf.
k. sèr ór skógi. Járns. 36; med hf. i betydn.
‚købslå om‘, ‚slutte overenskomst‘. skulu vit því
kaupa (bytte med hinanden, enes om) Band. 12.
höfðum (skifte fyrster) Egilsson lex. p. 372.
keyra: i betydn. ‚pidske‘, ‚køre‘ med gstf., sjælden
bet. ‚omgive‘: hlífum keyrði hersa reifir um landit
Fornm. XI, 307.
kippa: greip hann til ok kippti fjötrinum. Flatey.
34 (rykke, trække i noget). — k. at sèr sverðinu.
. 135. — k. á brott exi sinni. Alex. 40.
klá: almindl. med gstf., en enkelt gang med hf. oddr-
þínu auga kló (gnide, klø) Skáldh. 6, 10 (Grönl.
. II, 528).
koma: i betydn. ‚bringe‘, ‚ombringe‘, i mange forskel-
forbindelser; jfr. got. usquiman. k. mörgum þjóðum
rúar. Fornm. X, 392. — k. ásum í vandræði. Sn.
18. — Hrunguis bani mun þèr í hel koma. Ægisdr.
— kom hann svá sinni rœðu. Hervar. 22. — því
lis koma (bringe det island) Járns. 53. — öllum ásum
skal inn koma Ægis bekki á. Grimnism. 45.
krœkja: kr. fingrinum í augat (krumme, sætte eller
de krumt) Egilss. 182. — kr. henni (tungu) aptr í
kann. Gisl. 44, 52.
leggja: l. skipum (lægge) Alex. 47; l. spjóti (men
også l. med sverði, með geirnum) Helg. Hund. II

(pros.). Dog styrer det alm. gstf., og kun hf. ı der betragtes som redskab, det hvormed handlingen ı

lenda: l. skipi (lande med et skib); l. Al (landsætte A.) Fornm. IV, 50; XI, 185.

ljósta: úlfrinn — laust fjötrinum á jörðina (slå kaste) Sn. Edd. 19. — Egill laust skildinum við unni. Egilss. 135. — lýstr upp fagnaðarópi Alex. 13 og 35; l. upp herópi. Egilss. 40. også upersonligt. Når der betegnes ‚at slå en med styrer det gstf. og hf. (l. annann illum steini), så altså også her er det hvormed handlingen foretage genstanden.

lypta: l. upp kettinum (løfte) Sn. Edd. 34. — lypt var spjótum. Fornm. VI, 154. Også siges lyı sinni. = hefja ferð. Fornald. III, 71.

má: styrer gstf. (afgnide, tilintetgöre), men kvistum má. Sn. Edd. 11 (Grimnism. 34), hvor de håndskr. har hf.

miða: m. spjóti (sigte med) Njál. kap. 49 (fragm. a i vers. Lat. 155. hvor texten s. 78 har n

muna: i betydn. ‚forrykke', ‚forandre plads for': várþingi. Grág. I, 107.

munda: m. atgeirinum (sigte med) Njál. 78. Jfr

ofra: o. sverðum (løfte ivejret) Sturl. II, 7, — o. vápnum, lofi þínu. Egilsson lex. p. 614.

raska: personl. eller upersonligt: þeir er guð raskaði. Olaf hell. S. (Chr. 1849) 22. — griðum (forstyrre, kaste fra sin plads) Sn. Edd. 124.

renna: r. augum til sjóðsins (lade løbe) Band. var rent gulli i stiklana: Fornald. III, 30. — þi í spor báðir rendut. Brynh. kv. 17. — r. skipum.

:18. Også i betydn. ‚drive på flugt', forjage, tilintet-
'. s. Egilsson lex. p. 657.

rètta: med gstf. ‚at rette, göre lige', med hf. ‚drive i
r. svíni. Edd. Lövas. (Egilsson lex. p. 659).

ríða: 1) ‚ride på', hesti sínum r. Herv. 23. — ríðr
i þeim hesti. Sn. Edd. 7. Men med gstf. om stedet,
gennemrides eller rides forbi: hann ok þræll hans
i riðu vakar nokkurar. Fornm. X, 388, jfr. 18, 3).
þá er Múspells megir fara ok ríða hana. Sn. Edd.
— 2) ‚gnide': ríða snænum á með höndum sèr. Grág.
. — þeir riðu blóði lambsins á ofdyri húsa. Gisl.
77.

riga (roga, ryga?): rigaðu þèr á fœtr (rejse op,
op) Fornald. II, 369. — fengu þeir hvergi rigat
um (løfte, flytte) Eyrbygg. kap. 63.

rjóða: s. hrjóða ovenfor.

róa: r. bátinum (ro) Harbarðslj. 53. — reru þeir
gskipinu. Egilss. 36 og 88.

róta: r. upp jörðinni (rode op) Fornald. II, 378. —
taflinu (forstyrre) Dropl. 31.

rugla: vindr ruglar sandinum (ryster om i, forvirrer)
ex. 50. — r. skapi þínu. Dropl. (håndskr.) kap. 11.

ryðja: alm. med gstf. (rydde, römme), dog også med
ersonens) hf. öllum almúga var rudt saman í stóra
inka. Hervar. 56. — r. bárum (kløve, nedslå bølgerne)
ilsson lex. p. 677. Men munu halir allir heimstöð
ðja. Völusp. 55. Jfr. hrjóða ovenfor.

sá: at sá silfrinu (så, udstrø) Egilss. 227. — sáði
i. Flatey I, 43 = Fornm. I, 9. — En biform er sóa.
lli seri. Atlakv. 39. Gotisk sáian ligeledes med hf.
t er det samme sóa som er anført 38 slutn.

safna (samna): s. sèr liði (samle) Dropl. 18. —

safna at sèr vinum sínum. Band 32. — Helgi sa
þá miklum skipaher. Helg. Hund. II. (pros.). Dog
gstf.: safna lið þetta. Alex. 9. — han samnar n
Fornm. XI, 27.

skara: s. skjöldum (lægge som tagsten over
andre) Alex. 47.

skella (skjalla, også skjanna): maðr skelldi m
belki (slå, støde, hugge løs på) Fornald. II, 334.
láta hamarinn skjanna hánum. Sn. Edd. 35. Ogs
gstf.: skelldu skip mitt. Harbarðslj. 39.

skjóta (med biformen skota): skaut Helgi sp
hánum (skyde, udkaste) Dropl. 10. — skutu þangat
máli. Fornm. I, 32 = Flatey. I. 55. — hafði þá Ýr
skotit nökkvanum. Sn. Edd. 35. — sk. slagbrandi
dyrr. Dropl. 29. — Med gstf. findes det også, nå
ikke er det, hvormed bevægelsen foretages.

skúfa (eller skýfa): med hf. ‚rive af‘, ‚drive
sk. e-m úr hásætinu. Fornald. II, 60.

slá: med gstf. i betydn. ‚slå, ihjelslå‘, med hf.
kaste‘, om en bevægelse. ek slæ eldi of íviðju (sl
Hyndl. 45. — þeir höfðu lausum slegit hundu
Hervar. 28. — slá upp herópi miklu. Gisl. 44,
(slá manninn, men slá öllu í rind. Rask. anv.)

sletta: hann sletti í munn sèr skegginu (kas
især noget usammenhængende) Dropl. 25; jfr. Fornald. III,

sleyngja (slyngja, slyngva): slöng upp vi
rauðum skildi (slynge) Helg. Hund. I. 33. — sl
hánum útbyrðis. Egilss. 53. — sl. silfri. Atlam
Skrives også slaungva (Egilsson lex. p. 746—49).

snúa: þeir snèru hestunum áleiðis (vende,
Kristn. 134. — sný ek hennar öllum sefa (hele h
villje) Hávam. 162. — sný ek þessu níði á hön

ss. 137. — aptr snúa her sínum. Alex. 27. Også findes
, i betydn. ‚sno‘. Det bruges også upersonligt med hf.
snýta, s. 33.
sópa: s. saman lèreptunum (feje, skrabe sammen)
ak. 25; Alex. 44.
sökkva: s. Ásgarði (sænke, lade synke ned) Sn. Edd.
— þeir söktu líkinu. Gisl. 44, 40 = Flatey. I, 536.
spenna: med gstf. ‚omfatte, omfavne‘, med hf. ‚spænde‘:
þeim um sik. Sn. Edd. 15. — hón spennir höndum
m um háls hánum. Ísl. S. II, 343; men sp. sik megin-
rðum. Sn. Edd. 29. Hf. betegner altså det, hvormed
lingen udføres.
sperna eller spyrna: med gstf. ‚sparke‘, med hf.
de, kaste ud eller bort.‘ álmr sparn broddi hart til
na. Sn. Edd. 246 (Háttalykill Rögnv. j.) — spyrna
i. Vígagl. (Ísl. S. II.) 338.
spretta: Helgi spretti af sèr belti góðu (spænde af)
pl. 19. — Egill spretti frá lokunni (rive fra) Egilss. 196
steypa: st. úr silfrinu (hælde ud) Band. 19. — st
um til jarðar (kaste) Alex. 38. — þeir steyptu vel-
da gulli í munn hánum (støbe, helde smeltet guld)
l. 44, 88. — st. stilli (nedslog en fyrste) Grottas. 13.
- steypti af sèr brynjunni. Flatey. I, 60 = Fornm. I,
L — st. yfir sik brynju. Hervar. 47. Det kan også
bindes med gstf. og bsf. þik gulli. Hervar. 49.
spræna: sp. rauðum legi (udgyde) Heimskr. II, 318.
ges også i betydn. udgydes.‘
spýja: sp. úr sèr gullinu (udspy) Alex. 44 og 50.
spýta: sp. upp miðinum (spytte) Sn. Edd. 49. —
hráka sínum. Sn. Edd. 47 (hvor dog det bedste hdsk.
hráka sína; jfr. Rasks udg. 83 og Arn. Magn. udg.
216).

stinga: med gstf. ‚gennembore‘, med hf. ‚stikk‘ bevæge ind i eller ned i. st. höfði í snöru. Grett. st. nösum i fellda. Heimskr. III, 22. — st. láði sik (underlægge sig land) Fornm. VI, 51.

stökkva eller steykkva: (ikke at blande sammen det uindvirkende: ‚løbe, springe‘) ‚drive‘, forjage.‘ hv þèr stökkt ór landi? Helg. Hjörv. 31. — hann stökkt tveim búendum úr búi. Dropl. 35; Alex. 26.

sveifla: sv. sverði (svinge rundt) Egilss. 36.

sveipa (svipa, svipta): svipti hón blæju af Sig Guðr. kv. 1, 13 (svøbe); sv. söðli (kaste) Oddrgr. 3. sveip sínum hug (svinge, vende hid og did) Sigurð III, 13. — sv. at sèr klæðum (svøbe om sig) Egil lex. p. 802. Smlgn. 42, b.

turna: þeim um at turna (vende op og ned på) A 22 og 42.

þrengja (þreyngja, þraungva, þröngva, þryn þröngja): þröngði sultr þeim (trænge ind på, tryk Alex. 53. — þr. undir sik Jökulsdalsmönnum (und kue) Hrafnk. 4; Hervar. 60. Men lideformet forekom er ykkr þrungit þjóðkonunga. Hamdism. 4.

þreifa: þr. fingrum at — (bevæge fingrene, bef Egilss. 119.

þrýsta: þ. þorns niðjum (trykke, undertrykke) Edd. 61. (med gstf. Fornm. VI, 311).

þyngja: þ. fólkinu (tynge, trykke) Járns. 13. mun mèr eigi þyngja þetta erbiti. A. M. 674 A, s. (Ann. n. oldk. 1858, 54) = mun mik eigi þ. þe erfiði. A. M. 675, s. 1 (sstd. 99).

varpa; jfr. hverfa: v. knífinum á borðit (ka Hervar. 47. — v. af sèr kápunni. Gísl. Súrss. I, 37.

veifa: hann veifði sverðinu at Grími (svinge) Dro

— veifði hann rœði veðrs annars til (vendte åren asteds hen) Hýmiskv. 25. — v. lausum hala, Egilsson. p. 66.

velta: þeim brœðrum var velt í sleða (vælte, trille,) Dropl. 26. — nema þú mèr í tryggð veltir. Har-lj. 34. — v. sèr; v. grjóti of garð risa. Grottas. — hamingjan sat ok velti hveli sínu. Alex. 23.

venda: v. sínum siðum eptir því (vende, vænne) Sn. 150. v. beiskum orðum (tale bitre ord) Skáldh. 1. — Jfr. venja 36.

verpa (egl. = varpa, got. vaírpan, oldengl. veorpan): ti verpa (kaste) Fornald. I, 173. — v. söðli af Skirnism. 40. — er verpumk orði á. Vafþrúd. 7. v. hundum. Rígsm. 32. — upp ek varp augum alda sonar. Harbardslj. 19. — v. litum (skifte e). (Også upersonligt med hf. vági verpr. Orkney. 82).

viða = vinna, med gstf. ‚udføre, med hf. ‚arbejde göre det af med‘, v. fjörvi e-s, Heimskr. I, 42.

víkja: med hf. ‚böje‘ ‚føre tilside.‘ v. svá reið sinni. 1. Súrss. 1, 36. — þvílíkr órskurðr — víkr skjótt arreikan (bringer til at vige, bortvender) Alex. 55.

vinda: v. upp sjóðnum (vinde i et nögle) Band. 26. vatt með austri upp lögfáki (løfte skibet) Hýmiskv. ; Guðr. kv. 1, 13. — höfði vatt þú. Atlakv. 6. (Også d gstf. ‚vinde, sno.‘)

vippa: v. sèr (svinge, dreje) Bj. Hald.

vipra: v. vörum (böje, krumme læberne) Bj. Hald.

víxla: v. litum (vexle) Sigurðarkv. 1, 37. — v. knif-við mik. Egilss. 183 (digt.).

yppa (ypta): svipum hefi ek nú yppt (løfte, fremvise)

Grimnism. 45. — áðr Burs synir bjóðum um y
Völusp. 4. — y. hurðum. Atlam. 45. Jfr. Egilss
p. 902 og Spec. gloss. Edd. Sæm. vol. I.

ýta: ý. skeiðum, liði (drive, flytte ud) Forn
47; VII, 7. — ý. gulli (yde), Sn. Edd. 83.

40. h) Hensynsform föjes til adskillige udsag
hvor den dels må opfattes som hensynsbetegnelse i
betydning, dels som betegnelse af midlet.

a) Til den første art henhører således

banna: banna ek þèr.. Egilss. 126. — b.
mönnum út at ganga (forbyde) Band. 42. Hertil kan
en gstf. b. e-m e-t, s. 31. Jfr. þakka, synja og ligne

bœta: ‚bedre‘, bøde.‘ bœta fullum bótum. J
26. — b. e-m baugi. Ægisdr. 12. Smlgn. batna og b

bergja: med hf. ‚smage på‘, b. ölvi. Ægisdr. 9,
b. á blóði. Fornald. I, 429 = Hervar. 13.

bæsa: b. nautum (sætte i bås), men også naut (
Det kan også henregnes til 39.

brynna: er hánum þar brynnt i skjólunni (v
give drikke) Dropl. 34.

falda: f. hjálmi (bedække hovedet, indhylle) F
76. — f. feigum hausi. Heimskr. V. 253.

gipta og giptaz: gipta þèr systur mína. Dropl.
— giptaz heiðnum manni; Starkaði. Hervar. 4.

kemba: med gstf. (k. höfuð), men personen sætt
hf. Steingerðr kembði sèr (kæmme sig) Korm. 24.
talemåden: þeir kembdu þeim ekki haglegar tjaldkú

kenna: med gstf. ‚kende‘, ‚lære at kende‘; med
og hf. ‚lære en noget‘ og ‚tilskrive, give en skyld for no
k. þèr. Alex. 4; k. sonum sínum. Egilss. 77. — ke
maðr öðrum manni stuld (tillægger, beskylder for) Já
'31. — hann kenndi mönnum trú. Krist. 36. —

nm fá; k. þèr ráð; k. Húnum vápn at búa. Hervar. 50.[1]

kunna: (ligesom kenna) i betydn. ‚vide‘, ‚kende,‘ ‚kunne.‘ ann skapi Hrafnkels. Hrafnk. 27. — k. ráðum Gunnar. Egilss. 99. Med gstf. ‚kende‘; med gstf. og eje-: mik þessa kunna (beskylde mig for dette) Hrafnk. Også i betydn. ‚finde sig i‘, være tilfreds med.‘ k. nm vel. Kristn. 136; k. illa tiðendum (tage sig nær) nk. 9. — Hertil slutter sig biformen

kynna: hann kynndi sèr siðu annarra manna. Fornm. 213. Jfr. Egilsson lex. p. 480 og 489.

orna: járn taka oss at orna (opvarme) Fornm. VII, — láta orna sèr. Fornm. XI, 141.

skemmta: s. sèr (more sig, fornöje sig) Laxd. 28; . 30. — sk. gumum. Njál. 278; Herv. 29. — eigi nn öllu skemmt (endnu er det lystigste tilbage) . 39.

skírskota: sk. því (bevidne, kalde til vidne på) . 119.

svala: dels ‚göre sval, kold‘, dels uindvirkende; med sv. sèr (afkøle sig) Sturl. II, 9, p. 189; upersonl. m svalaði. Sturl. sstd. mod slutn.

svara: sv. hánum blíðliga (svare) Alex. 42. — sv. vel i. Egilss. 13. — sv. spurðum lutum. Alex. 55. (Her- må ej forblandes midlets hf. svara öngu, ‚intet svare‘).

vaska: flóðs vaskar brim glóðum (vaske) Sn. Edd. . — vaska hánum betr. Ísl. S. II, 334 (også gstf. l. h. m. II, 110).

veita: med hf. i betydn. ‚yde‘, hjælpe‘. v. þessum nnum. Hrafnk. 17. — þorsteinn veitti hánum vel. II, 192. — veita vatni (lede) Grág., men også v. vatn.

---

[1]) læra (lære) styrer gstf.; l. marga ágjæta menn. Kristn. 108

Járns. 102 (hvor et hdskr. har vatni). Alm. v. med g
hf. ‚yde en noget.‘ v. yðr atgöngu með eldi ok vá
Egilss. 22; Hamdism. 15. — veita vörð = varðve
vísa: v. höfði sínu á helvegu (vende, dreje
imod) Fornald. I, 469; v. augum (rette öjnene) Hy
v. þeim til hafnar (vise) Kristn. 42; v. þeim til
Sn. Edd. 33; vísaði hvárr öðrum til Valhallar (e
hverandre) Hervar. 11; jfr. Helg. Hund. I, 19. — er
um hórbörnum er inn vísat. Járns. 56.

vitraz: í svefni vitraz Eriki úngr maðr (vise s
åbenbares for) Fornald. III, 670.

þvá: þar þvá þeir sèr (to, tvætte) Hrafnk. 13;
med gstf. hendr þvá ok höfuð. Sigrdríf. 34.

b) Som midlets eller redskabets betegnelse må he
form opfattes ved adskillige udsagnsord, der dog under
også kunne henføres til 39 (en sætten i bevægelse),
lèt rigna eldi ok brennusteini. Gisl. 44, 72 (jfr.
lapidibus). — titra augugum (skælve, blinke med öj
Band. 33. — þorsteinn stakk axarskaptinu á þr
(stikke med øxeskaftet = stikke øxeskaftet mod —) Eg
213. — stakk sverðinu í bug hringinum. Egilss. 11
Smlgn. koma, leggja, skjóta og flere 39. — Som lig
betegnelse af middel er hf. brugt ved blóta, hlíta, gle
mæla, neyta.

blóta: med hf. ‚ofre‘: bl. börnum. Atlam. 75;
tveim mönnum. Kristn. 92; men guden til hvem der o
sættes i gstf. bl. Óðin, goð (ɔ: dyrke ved ofring).
ovenfor 17 og Egilsson lex. p. 64.[1]

---

[1]) jfr. lat. faciam vitulo (nl. sacra) pro frugibus. Horat.
— Ligeledes forbindes got. blôtan med hf. og gstf. Det old
blôtan har derimod personens hf. og tingens gstf. Grimm. IV,

gleðjaz: gl. því (glæde sig ved); gl. vápnum ok ìum. Havam. 40.

hlíta (líta): hl. þeim váttum (nöjes med, være tills med) Grág. I, 106. — líta lögmanz órskurði. Járns. !. — hl. þinni forsjá. Fornm. VI, 8. — I samme ydn.: hl. okkrum flutningi. Hrafnk. 14. Jfr. Egilsson . p. 356.

mæla: alm. med gstf. ‚mæle‘, ‚sige‘, men der tilföjes e en hf. om de ord, hvormed talen fremføres. mæla im málum öllum. Grág. I, 49. — mæltu menn málum mm. Egilss. 216. — m. þeim lofsorðum um e-n. ıt. 140.

neyta: med ejef. (s. 62), hf. eller gstf. n. sverðum, n. valdi. Egilsson lex. p. 600, og nýta, Egilsson lex. p. 607.

Hertil kan endnu regnes

egna: e. snöru (angle, spænde snare) gstf., men e. ahöfði á aungul. Hýmiskv. 22. — e. tognu sverði. . Edd. 135.

erja: e. barði (plöje bølgen med stavnen) Orkney. p. 82; Sn. Edd. 188.

41 i) Endel upersonlige udsagnsord forbindes med nsynsform, hvilke i betydning svare til forskellige af de regående, men dog væsentlig have hf. efter dennes grundetydning og svare til de 33 anførte. Ved ikke få finder åde en personlig og upersonlig brug sted, hvorfor det også det foregående er omtalt ved flere. De der alene eller est bruges upersonlig, ere følgende.

batna: ef hánum batnar (bedres for ell. med) Grág. 18. Med ejeform, s. nedenfor 62.

ber: þèr ber arfrinn (tilkommer). — ber þeim let bør sig) Járns. 54.

byrja: svá sem hlýðnum lærisveini byrjar (sömmer

sig) Alex. 3 og 45. — mèr byrjar eigi at herja Heimskr. V, 62.

duga: dugir siklingum satt at mæla (duer, ny Helg. Hund. I, 45.

förlar: mèr förlar (jeg magter det ikke, det slår for mig) Egilsson lex. p. 192 ‚förlaðr.'

getaz: hversu þèr gezt at (synes) Band. 7. — mèr at kvámum þínum (behager) Gisl. 44, 10. s. 43,

haga og hagna, s. 33 og 37.

hœfa: med grundord eller uden det: skip þat hánum hœfði (passe sig, sömme sig) Egilss. 43. — þèr þat hœfa. Egilss. 218. — alldri þínum hœfir. A 18. — Også personligt: ek hœfi (træffe); h. hófi (tr det rette forhold) Járns. 55.

lata: þorgrími latar (lat. piget, bliver ked af) Grönl m. II, 76. — l. jelinu. Fornm. XI, 137. jfr. leiða

líka: Ölvi likaði þat vel (lide vel, behage) Egil 84. — ef hánum líkar. Egilss. 176. — lèt sèr li gjafir. Fornm. XI, 313. — Helgu líkaði illa. Dropl. 11. henni líkaði vel mansöngr. Sn. Edd. 16. Jfr. got. leika galeikan, oldt. líchên, gilíchên.

líða: med gstf. eller hf: líðr daginn og deginum, expl. 20, anm. er at leið stefnunni. Gisl. 44, 170.

lítaz: lideform af líta (se), i betydn. ‚synes.' lízt mé ráðligt. Band. 15. — lítiz þeim svá. Grág. I, 69.

sama: samir eigi okkr slíkt at vinna (sömme si passe sig) Sigurðarkv. III, 17. — hví mun mèr þat eigi v sama, er Ólafi konungi líkar vel? Gisl. 44. 24. Skrive også sœma: betr sœmði þèr. Helr. Brynh. 1, og sóma mèr sómir. Hugsvinnsm. 24. — Det kan også bruges per sonligt i betydningen ‚hædre': at hón sœmði þèr. Korm 58; da også med gstf. minn veit ek — boga bekk sœm

lakv. 7; ligesom personligt med gstf. i betydn. ‚billige‘, lög. Fornm. VI, 339.

standa: sem bónda stœði (anstå sig) Skáldh. 5, 15. sem mèr þótti standa. Fornm. V, 300. — stóð eindum herra. Gisl. 44, 175.

svíða: alm. personligt ‚svide‘, ‚brænde‘; upersonl. hm svíði (det smertede dem) Heimskr. IV, 185.

sýnaz: egl. lideform af sýna, ‚vise‘. mèr sýnðiz mes) Völusp. 37. — sá köttr var eigi sem þèr sýndist. . Edd. 34. — at því er Eiríki danska sýndist. Fornald. , 668. — Således også missýnaz, rangsýnaz.

tjá: s. 33. týja mèr (lykkes) Egilss. 68.

þykkja: bruges dels personligt, dels upersonligt (s. 4, anm. 2) med hf. þat þikki mèr undarlegt. Fornm. I, — Flatey. I, 40. — þótti mönnum hart at taka þat. n. 78. — Hallfreði þótti sú leið torsótt. Hrafnk. 4. Også þykkjaz, men uden hf.

þyngja: tók konungi at þyngja af elli (tynge, være besvær) Gisl. 44, 110. Jfr. 39.

vegna: hversu hánum hafði vegnat við Hrafn (befinde , gå på en vis måde) Gisl. 44, 39 = Flatey. I, 535. — vart fir Knúti vegnat (det er gået K. ilde) Heimskr. V, 232.

œgja: s. 34.

Anm. I almindelighed om den hyppige brug af upernlige udtryk smlgn. 10, 2) og 4) og 3); ligeledes neden- r 45, hvor hensynsform ved lidende udtryk (mèr finnz, èr heyriz) omtales.

42 k). Ved adskillige udsagnsord sættes to hensynsrmer (både personens og tingens), ved andre en hf. og n gstf. på den måde, at personen betegnes ved gstf., tingen ed hf. (omvendt af den almindelige brug).

a) Dobbelt hensynsform, af hvilke den ene betegner

det personlige hensynsforhold (dativus), den anden i redskabet (ablativus), forekommer ved følgende.

anza: a. hánum öngu (ænse, svare) Rask h Hald. I, 35; jfr. svara.

beina: s. 33.

bœta: s. 40. a. sínum rètti eða sárbótum hv þeira, en einum V mörkum konungi (bøde til e noget) Járns. 36.

bregða: smlgn. 39; med dobbelt hf. ‚at bebre noget.‘ hann bregðr því öðrum. Alex. 25. br. e-m h um. Njál. 227. En biform er brigzla, der ligeled dobbelt hf., s. Ungers ordreg. til Alex. s. 190.

heita: h. hánum sínu liðsinni (love) Hrafnk. ! hvártveggi heitr öðrum liði. Band. 38. Lideform: h er konu heitið. Band. 39. — þeir hètu hánum kostum. Fornm. I, 37 = Flatey, I, 57. — hefir mínn meyju sinni grimmum heitit Granmars syni. Helg. I, 18. I betydn. ‚true‘: hèt ek þèr hörðu (true hårdt) Atlam. 78.

hœta (hœtta): h. mèr hamri (true) Ægisdr. (hætir þar dauða þeim. Alex. 47. — þeim vápnum Alex. 62.

játa: s. 33. og stefna: s. 36.

launa: því skal ek þèr launa (lönne, belönne) 48. — l. hánum því eptirmál. Dropl. 18. — nú þú hánum þat allt illu launat. Brynh. kv. 17. (I heraf, at der foruden de to hf. kan tilföjes en gstf. o som lönnes).

lofa: med gstf. ‚love‘, ɔ: rose; med to hf. ‚l noget.‘ lofaði henni því.

neita: s. 33. n. þeim fýst sinni. A. M. 674 hvor A. M. 675 har: níta þeim fýst sína.

svara: sv. þvi þeim mönnum. Egilss. 216. — sv.
u sama (ɔ: svare det samme) Gísl. Súrss. I, 43. Også
etydn. ‚svare en bøde‘: sv. stórum skriptum. Járns. 53.
synja: s. e-m heiðri (berøve en hæder) Fornald. II,
l. jfr. 33 og 62.
una s. 33.
væna: med gstf. ‚love‘, men med to hf. þvi væni ek
r (det lover jeg dig) Vígagl. (Isl. S. II) 358 (= heiti,
n det andet håndskr. har). vænaz þvi (tillægge sig, rose
af) Gulaþ. l. (Egisson lex. p. 865).
verja: meyjar ástum muna þèr verþa af varið
gte) Alvíssm. 8. Deraf verjaz med hf.: hann versk
i (slipper fri) Grág. I, 11.
b) Nogle udsagnsord, der betyde at ‚berøve‘, tage
onen som genstand til sig i genstandsform, medens det
berøves ham eller borttages sættes i hf., der er at op-
e som den latinske ablativus ved privare, spoliare.[1]
se ere:
firra: f. hana heimanfylgju (berøve) Járns. 65. —
n firrir þik flestu gamni. Sigurðarkv. I, 29. — f. yðr
. Atlam. 40. Deraf firðr allri björg. Band. 18. — hinn
fir) firðan sik liði manna. Járns. 42. Lideformen firraz
erne sig fra, undgå, sky) forbindes med gstf. f. hans
d. Egilss. 32. Jfr. 16, anm.
fletta: fl. menn vápnum ok hestum (berøve) Sturl.
, 7, p. 25.
ræna: þèr ræntut hann fè öllu (rane, røve, berøve)
gilss. 145. — r. mik lögum. Egilss. 163. — hverr
nn — Óðins son aldri ræna? Baldrsdr. 8 (Vegtamskv.

---

[1]) Jfr. Madvig lat. sprogl. § 260; smlgn. Madv. græsk ordf.
25 med anm. 1.

13). — hefir ræntan mik miklu. Sonartor. 10. — þeir mund minn sigri ræntan í sæing vágu. Guðr. hv.

sníða: sníðit èr hann sinu magni (fratage, Völundarkv. 16.

svipta: sv. hana allri sœmd (hurtigt fratage). I, 71. Smlgn. sveipa 39.

stela: dels med genstanden alene i bf., dels med föjelse af den der bestjæles i gstf., dels med alene i gstf. st. nytinni. Dropl. 14. — várr skal annan stela. Járns. 128. — at stela eiginkonum heldr en kúm. Járns. 25. — stelr geði Hávam. 12. — áss er stolinn hamri. Hámarsh. margan stelr viti vín (vinen berøver mangen sin Sigrdríf. 29.

nema: námu þá ráðum (betage, berøve) Krist. — þú fræknan vilt fjörvi nema. Brynh. kv. 1. — mik Nidaðar námu rekkar. Völundarkv. 27. Dog det nema e-m blóði. Orkney. kap. 82 = nyisl. blóð,' årelade. — n. aldri = ræna aldri; nema magni. Om ejef. i nema staðar s. 62.

43. Udsagnsord med hensynsform formedelst mensætning med et forholdsord ere i Oldnordisk ikke talrige (smlgn. ved gstf. 19), da det er langt almindeligt at lade forholdsordet stå for sig enten som biord styrende sin forholdsform. er mèr svá frásagt ko (fortalt om k.) Egilss. 9 — skrives således rigtigere skilt frá sagt konungi, så at frá styrer konungi. — skal nú viðganga því er satt er. Egilss. 68 (i Rey udg. 1856 rigtigere skrevet við ganga). — Slige ud ord ere dels uindvirkende, som ellers ikke styre forholdsform, men ved sammensætningen få en for betydning, navnlig en tagen hensyn til noget eller gi

noget, som det enkelte ord ikke betegnede; dels ind-tende, som allerede i og for sig styrede en forholdsform, n nu tillige formedelst forholdsordet kunne tage en hf. foruden, eller ved betydningens forandring komme til at re hf., som de ikke för forbandtes med. Her bliver da rnlig at lægge mærke til følgende tilfælde.

1) Sådanne udsagnsord, der allerede för sammensæt-gen styrede hf., vedblive at styre den, sammensatte med hord, når dette ikke forandrer betydningen, men kun r den en nærmere bestemmelse. tilbjóða, fyrirbjóða hf. ligesom bjóða, afráða som ráða, tilhlýða hlýða, osv. var öllum höfdingjum til boðit í hans i. Herv. 22. — (aðra luti) þá sem mèr til heyrðu. rn 109. — því heldr af trúa. Egilss. 25. — til ða þessari sögu. Fornald. III, 674. — sumir lètu konungdómi. Flatey. I, 39 (= fýrirlètu konung-inn. Fornm. I, 1). — (konungr) bauð til Upplend-um. Fornm. I, 6. — Hákon bauð út her miklum. rnm. I, 22 = Flatey. I, 50.

2) Andre styre hf. formedelst forholdsordet, hvilket selv må styre hf. (især af, sjældnere á, við). De ægte mmensatte ere kun få. afhugaz (glemme) guði. — af-ekjaz (forsömme, overtræde) lögunum. Alex. 4 (dog har frœkja og det hyppigere afrœkjaz almind. gstf., s. 19). — svara þessu (afslå) Hervar. 27. — ámæla (påtale, be-kylde, dadle): máttu ámæla mèr fyrir þat. Egilss. 68 jfr. hallmæla 34). þeir er skírðir váru, ámæltu guðun-m. Kristn. 66. — ánauðga (undertrykke, bringe i træl-dom) fólkinu. Járns. 13. — álita: man því ekki verða litið (tages i betragtning) Ísl. S. II, 214. — atgetaz finde behag i) forlögum hans svá illum. Korm. 76. — lganga: sem hánum hafði til gengit. Egilss. 20. —

þetta dýr viðstendr sterkum flum. Men når betydn af forholdsordet træder tilbage eller forsvinder, beg genstandsform at indtræde. silfrborð áskipat br Fornald. III, 670. — hann ábyrgiz klyfjarnar. I, 27. — sá ábyrgiz þjóf, er bindr, v mörkum tager sig ansvaret for tyven under bøde af 5 m Járns. 130.

3) De med fyrir (dansk for) sammensatte uds ord, der få betydning af ‚fordærve', ‚forspilde', ‚forv det begreb, der egenlig ligger i handlingen, styre hen form, om de usammensatte end styre gstf. hefir hann vegit (ved drab forspildt) þeim arfi. Járns. 71. — hann firi stolit (ved tyveri forbrudt) fè sínu. Járns. — hefir sá firifarit sókn sinni. Járns. 41. — þú f farir (tabe, forlise) eigi í dauða þínum herbergi stórra íþrótta. Alex. 42. — hón bað konung va at eigi fyrgerði hánum fjölkunnigr maðr sá (foı forhexe) Grimnism. form. — hefir hann firi gert (fors friði sínum. Járns. 6. — hafa firirgert landi ok Fornm. XI, 363. (Skrives også adskilt: er svá ílla fyrir sèr gert. Gisl. 44, 53). — fyrir koma (omb þeim. Kristn. 14. — hafa þeir firir komit hve manni. Flatey. I, 43 = Fornm. I, 9. — fyr l hón öllum siðunum. Alex. 4. — fyrimæla (= mæla, forbande) annars fè. Járns. 60. — fyrir þínum ágætum kröptum. Gisl. 44, 188.

Anm. 1. Men fyrirmuna (fyrmuna) ‚formene', hindre' har tingens ejef. og personens hf. at hann muni mèr eigi þeirar sœmðar. Alex. 114.

Ved andre sammensætninger, hvor fyrir ikke ha ovennævnte betydning, findes de sædvanlige forholdsfo som fyrirgefa, fyrirbjóða (med hf. og gstf.): firi

rbyde) hánum þarsetu. Járns. 98. — fyrirgefa sèr ok nu sinni þessi afbrigði. Isl. S. II, 201. - (I udtryk þat er Helgi hafði hánum firir sagt. Dropl. 13 er r et biord.)

4) Hensynsform sættes ved de udsagnsord, der sammensættes med de uadskillelige forholdsord and-, jafn- og m-, om begreberne end ifølge deres betydning tage en stand til sig i en anden fhform, for at betegne en med anden lige, samvirkende eller tilsvarende (ved and modligeover for stående) virksomhed. De med and- sammensatte ere sjældne (andgeyflaz ‚trætte imod', ‚modsige'; svara, engl. answer; andtigna, ‚foragte'). Således vætta, jafnyrða, jafnvægja (hinum sterkastum nnum, holde ligevægt med, måle sig med). samvirða te lige med), samfagna (glæde sig tilligemed andre, til da kan föjes en anden hf. ligesom ved fagna). pínaz (συμπαθεῖν) sínum lýð. Nikol. kv. 11. — nœgja konungi þessum. Bragða Mag. S. 9. — samkja: samþykktu því allir Noregsmenn. Járns. 14.

Anm. 2. Sammensat med yfir styrer yfirgnapa hf.: lit sýniz mjök yfirgnapa öðrum fjöllum. Fornm. X, 3; yfirgn. sínu ríki. Fornm. X, 223. — Andre bruges nonligt i lideform. var þá áðr yfir kominn í orrustu. l. 44, 89. — Antónius var yfirstiginn. Gisl. 44, 89.

Anm. 3. Forholdsordet kan også gentages: frásegja á guðs stórmerkjum. Sn. Edd. 144.

44. Efter hensynsformens grundbetydning og den enfor (30) angivne almindelige brug af denne forholdsrm også ved tillægsord forbindes den med et stort antal llægsord, der i det hele i betydning svarer til de i det regående (33 og følgg.) anførte udsagnsord. Overgangen nnes af nogle, der egenlig ere tillægsformer, hvilke ved

at tabe tidsbetydning blive til virkelige tillægsord. — danne ere:

1) de der betegne et venligt eller fjendligt si lag, en gunstig eller ugunstig stemning, nyttig, s delig og lignende.

vinr: mangi er þèr í orði vinr. Ægisd. 2. i navneord med ejef., jfr. Hávam. 42. (nedenfor, anm. 3)

kærr: guði, þèr. Egilss. 73. hinn kærazti konu Fornm. I, 15 = Flatey. I, 46.

feginn: f. fundi okkrum (kær af); nótt. Hávam. 73.· því (glad ved) Kristn. 94; f. hánum (kærkommen) Kristn. 1

vildr (kærkommen): lið mildingi vilt. Fornm. VII,

virkr (kær, kærkommen): þeim guðum virka Egilsson lex. p. 886.

sinnaðr: vel, illa, meirr s. e-m (sindet) Gisl. 44, :

góðr: mönnum sínum bæði til fjár ok metna Egilss. 8. (med ejef. s. 64, e.)

mjúkr: m. ok linr litillátum, auðsóttr ok góðr b þurftigum, en harðr ok úeirinn (uskånsom, af (drambsömum. Alex. 4. — þèr mjúkari en mèr. Egilss. henni ómjúkr. Gisl. 44, 161.

mildr: úvinum sínum Alex. 45.

hœgr (gunstig): hánum. Band. 3.

hollr: hollir ok trúir várum konungi. Járns. — mist hefir þú þèr hollra. Atlam. 64.

gramr: gífrum gramastr (gram, grum). Helg. H. 15; Járns. 17. — öllum hugþekkr. Gisl. 44, 140.

grimmr: gr. fólkum. Hyndl. 24. Sjælden med form (Egilsson lex. p. 272).

reiðr: þessu (vred over dette) Flatey. I, 45. — hı um hann væri svá reiðr (v. på hvem) Sn. Edd. 22. varð mèr Óðinn ofreiðr. Helr. Brynh. 8.

. **leiðr:** fann ömmu mjök leiða sèr. Hýmiskv. 7. — ir **höfðingjum** (forhadt). Gisl. 44, 123.

tíðr: mèr tíða mey (kær). Skirnism. 6. Jfr. hánum títt (jfr. 30, anm. 2) og mik tíðir (20).

nýtr og **nytsamlegr** (nyttig): heiminum. Alex. 42.

gagnsamr (hjælpsom): mönnum. Hrafnk. 23.

skœðr (skadelig): skatna mengi. Sigurðarkv. III, 54.

hættr (farlig) brynju. Njál. 144.

þarfr og óþarfr: þessi hross lítaz mèr þörf búinu. fnk. 23 (gavnlig). — óþarfr öldu. Fornm. VII, 304.

indæll: nema så vili indælla gera hánum. (behage-, let). Járns. 9.

Andre bruges udelukkende eller mest i det digteriske og med hf. ballr (fjendsk, hård) Skånungum. Heims-III, 45. — dár mönnum (forhadt) Árn. bisk. s. kap. — ámunr ossum niðjum (fjendsk). Helg. Hund. II, — angrsamr (besværlig) öngum. Harmsól. 37. — kr (kær, kærkommen). Fornm. III, 86; II, 305. óþokk- (forhadt). Sn. Edd. 237. — ástúðigr (yndet af) fólki. Fornm. X, 178. (men: ástsæll af mönnum. stn. 110). — úsvífr (som ikke skåner) fira lífi. Sturl. 7, p. 89.

2) de der betegne en lighed eller ulighed, nærhed eller fjærnhed, slægtskab.

líkr (gammeldags glíkr. Hávam. 45, også pros., Egilss.): l. föðurfrændum. Hervar. 13 og 18. Ligeledes i sammensætninger: skaplíkr frændum sínum. Egilss. 72. úlikr: ólíkt hjarta Högna. Atlakv. 23.

áþekkr (lig med) Loka. Völusp. 38.

jafn: j. hinum fremstum. Egilss. 10. — öllum ifn. Alex. 23.

náin (nærri, næstr): náið er nef augum. Njál. 21.

— mèr nánastr maðr. Hrafnk. 10. — erfðum
Járns. 15. — er næstir eru vetvang þeim. Grág.
— þá var Hallfredr — nærr XX manni. Gisl. 4

[fjarr,] firri, firrstr: sólu fjarri. Völusp. 42.
vörnum. Egilss. 226 (digt.). — fjarri hugða ek v
fjöllum Rínar. Völundarkv. 14. — útibúr þat er fi
húsum. Njál. 168. Jfr. 48. — Ligeledes sammensætn

nákvæmr: hón er nákvæmust mönnum til
Sn. Edd. 16. — nálegr oss. Alex. 24. — næ
deilu þeira. Egilss. 217. — (þvínæst. þvílíkr.) -
lægr þeim jörðum. Gisl. 44, 65.

skyldr: sk. Helga Droplaugarsyni (beslæg
Dropl. 15. — mèr skyldri. Band. 9. — þat
skyldara (det ligger dig nærmere) Harbarðslj. 48
óskyldr.

sifjaðr: s. Óðni (beslægtet, besvogret med) I
21; Hyndl. 40.

œttgengr: er Agli mjök œttgengt (som
slægten). Egilss. 89.

klúss (jfr. engl. close): Petrúsi (nöje forbun
Fagrsk. 93.

fjöljáinn: fj. friði spjöllum (meget enig med
dr. 25 (Egilss. 204).

kenndr: k. Nörvi (som tilskrives ɔ: nedstam
Alvísm. 30. (auðkenndr þeim. Egilss. 142.)

samr: maðr er moldu samr (beslægtet m
bunden med) Sólarlj. 47. Også i betydn. ‚der
som' (ὁ αὐτός τινι, idem alicui): í sama húsi kon
— kom aldri í sama sæng Arngrími. Vígagl. 3
S. II).

Hertil kan også henføres gnógr og makligr.

gnógr sèr (sibi sufficiens, sig selv nok) Gisl

ı göra gnótt sparning þinni (satis facere, tilfredsstille) rnald. III, 665. — þèr makligr maðr (dig værdig) ßg. Hjörv. 25. — hèr hefir þú ok makligan mann r. Gisl. 44, 112.

3) de der betegne en lydighed, vane, troskab, roskab, ulydighed.

hlýðinn: prestar eigu at vera hlýðnir biskupi. Grág. 21. — h. þeim manni. Kristn. 112.

hlýðskyldr: hl. rangligum kröfum. Alex. 3. — lskyldir konungi. Fornm. I, 14 = Flatey. I, 46. Ligeledes óhlýðinn. — leiðitamr (föjelig) þínum úvinum. Hrafnk. . — fylgjusamr hánum. Egilss. 69. — sífleyttr (som r let): öllum jöfn ok sífleytt. Alex. 23.

handgenginn: gerðist þórólfr konungi h. Egilss. . hendilangr, hendifylginn. Egilsson. lex. p. 323.

vanr, vandr (vant til): þessu starfi; því. Band. 7. — ágirni vanr. Hýmiskv. 28. — verki vandr. Sn. Edd. 85.

tamr (vant til): valdi. Sn. Edd. 51. (Dog forbindes et også med ejeform.)

trúr: konungi þínum. Fornm. X, 392; trúr var ek ggja dýrum. Fornm. 1, 51. — útrúr hánum. Egilss. 41. — tryggr (tro) mèr. Egilss. 25.

4) de der ere sammensatte med jafn-, sam- og and- smlgn. 43, 4) og betegne en lighed, forening og modsætning af den egenskab, som det usammensatte tillægsord tilkendegiver.

búandi er skyldr at ala þingmenn jafnmarga hjúm. Grág. I, 24. — (elska) sáluna allra helzt sem sinni jafnkristinna (lige kristen med sin egen) Járns. 56. — gerða ek þik jafnkæran sonum mínum. Gisl. 44, 112. — váru dyrr á enda ok jafnbreiðar skálanum. Sn. Edd. 28. — jafnmenntr mèr (min ligemand) Hrafnk.

10. — jamsterkr konunginum. Fornm. X, 383. — j borinn þeim. Járns. 21. — jafnmikill þeim. Gisl. 150. — samlendr konungi (landsmand med) Alex. (men samlendr við mik Kristn. 96; Egilss. 27). — s þykkr sínum kompánum. Gisl. 44, 132. — samráð mèr. Gisl. 44, 173. — samtíða því (samtidig) Hervar — andvígr (voxen, lige i kamp) Ægis mani. Sonartor (Egilss. 198).

Her må det dog vel mærkes, at tillægsord samm satte med jafn- kunne vedblive at styre en hensyns på samme måde som det usammensatte, som báðum j skyldir (lige nær beslægtede med begge). Járns. 111, l hf. er styret af begrebet skyldr, ikke af jafn. — j nær rismálum ok dagmálum. Hrafnk. 25 (lige nær — ikke: lige så nær som —).

Andre sammensatte tillægsord forbindes også med formedelst forholdsordets betydning, hvormed de ere s mensatte, som fráskilja hánum (skilt fra), frábærr um mönnum (udmærket fremfor), afhuga Gunnl (alienus). Ísl. S. II, 274. yðr afhendan. Gisl. 44, 2(

5) adskillige egenlig tillægsformer, der ere bl ganske til tillægsord og i betydning svare til de o nævnte tillægsord, ligesom nogle på -aðr, der ikke virkelige tillægsformer, men dog afledes ligesom diss udsagnsord og have samme betydning.

horfinn þessu máli (ude af, berøvet). Korm. (men horfinn vinum, omgivet af, Dropl. 34). — firrðr fj (berøvet livet). Sigurðarkv. II, 7. jfr. 42; þrotinn (ber af þrjóta) elli, sigri. Egilsson. lex. p. 921. digterisk sjúkr lífi. (berøvet). Fornm. V, 94. — genginn afli (ber Brynh. kv. 16; jfr. ganga 38. — ávarðr Frey, góðum skyttet, yndet af) Gisl. Súrss. I, 32 (således læses nu

.gisning også Arinbj. dr. 20, s. bemærkn. til Egilss. s. i Reykj. udg). — kunnr (bekendt) mönnum, Skán-gum. Geisli 32; med biformen kuðr, Egilsson. lex. p. . úkunnr flestum mönnum. Fornald. III, 665; úkunn- hánum. Gisl. 44, 114. —

vingaðr (yndet) alþýðu manns. Egilss. 33. — eign-r Gauti (indviet til, tilegnet) Egilsson lex. p. 123, = maðr goðum. Hyndl. 27 (derfor også heilagt guði, istn. 44). hugaðr (modig) med vel: margir eru þèr hugaðir (vel sindede). Fornm. X, 267; også alene r hugaðr (velsindet) Sonartor. 14.

Endelig må hertil regnes de af udsagnsord afledede egsord (tillægsformer) på -r, der betegne handlingens adelighed eller mulighed: dræpr (som kan eller må ebes) hverjum manni Egilss. 132. rækr (som skal eller forjages) böndum í landi. Heimskr. I, 228. — ef um væri fœrt á Bifröst (hvis alle kunde befare B.) . Edd. 10. Også nægtende: úgilldr konungi ok frænd-. (som ikke er at gengælde, straffe af —). Járns. 23.

Anm. 1. Mange slige tillægsord, ligesom lidende til-gsformer, forbindes også med forholdsord. auðkenndr af u fólkinu. Alex. 8. — sumr er af sonum sæll, sumr af ndum. Hávam. 68. — hann var harmdauði af mönn- (hans død beklagedes af). Egilss. 162. — glaðr við tta. Gisl. 44, 20. — Ligeledes bruges forholdsord når r skal angives et andet forhold end det, der udtrykkes d den forholdsform, som ordet kan styre. úlíkr til killar speki (som ikke ser ud til at besidde megen vis-m) Hervar. 32. — Om ok efter lighedsbegreber (= em atque, similis ac) s. nedenfor (sætningsforbindelse).

Anm. 2. Ligesom tillægsordene, således forbindes så de tilsvarende biord med hensynsform; ligeledes nogle

andre, til hvilke ikke just svare noget tillægsord. hv góðu ertu þá nær enn áðr? Hrafnk. 11. — þessu n Band. 25. — því næst. — gumnum nær (nærmere menneskene) Grímnism. 28. — Om utarr (udenfor, længere udenfor) nesjum s. Egilsson. lex. p. 838. — váru líkara búnir konum enn hermönnum. Alex. 2(eigi meginfjarri (meget langt fra) med hf., s. Fornm. 288. — koma þeim á úvart. Egilss. 109; kom ú Sveini. Hervar. 60. — oss angrlaust. Egilsson lex. p (men i udg. af Korm. s. 182 forklares det på en a måde). — Ligeledes biord med jafn- og sam-: samhúss hánum; standa jafnfœtis yðr; jafnfram mér. Fornm. VIII, 410.

Anm. 3. Endogså navneord, der stå som på græ mellem navneord og tillægsord, navnlig sådanne der bet en person efter en egenskab, kunne forbindes med hf. vinr s. ovenfor 1). Vin sínum skal maðr vinr v þeim auk þess vin, en úvinar síns skyli engi maðr ar vinr vesa. Hávam. 42. — fjandmaðr þeim. A 62. — var Athanasius byskup mestr mótstöðum villumönnum. Gisl. 44, 96. — Omvendt bruges un tiden ord, der sammensatte med jafn- egenlig ere at tragte som tillægsord, som navneord med ejeform: m er heima þar höfðu upp vaxit ok váru jafnaldrar S agríms. Egilss. 38.

45. Hensynsform föjes til udtryk af lideform (pas og nødvendighedsform (gerundiva) for at betegne den l lende person, idet handlingen da ikke udtrykkes som der udføres af personen, men mere som et udbytte (r tat) for samme, ved nødvendighedsformen som et mål en opgave for ham. Ved de forbigangne tidsformer lægsformer) kan det ofte være vanskeligt nok at sige.

nsynsform er at opfatte på denne måde, eller betegner t, redskabet (ablativus), navnlig når hf. ikke er et nligt begreb.
dvaldist hánum í þeiri ferð fjóra vetr. Flatey I, (= hann dvaldist, som det hedder det tilsvarende sted . I, 9). — Norðimbraland var mest byggt Norðnum. Fornm. I, 23. — nú skalt þú vita, hvárt mèr skilizt (om jeg har forstået) Ísl. S. II, 206. — þorreyndiz hánum hinn bezti drengr. Gísl. 44, 38 = y. I, 535. — hann virðist þar vel hverjum manni. s. 12. — þat er hinum fyrrum konungi hafði vel z. Alex. 35. — mörgum tekst verr enn vill (mange re sig galere ad end de vil) Hrafnk. 15. — varð þeim saman komit sem þurfti, fyrir því at skógrinn var gr. Gísl. 44, 136. — þótti hánum sèr þá skjótara ast líflát Droplaugar (snarere glemmes af ham) Dropl. — geirveðr í för þeiri ödlingi fèkkst ungum. Fornm. 3 (digt.). — lifanda gram lagði í garð þann, er iþinn var innan ormum (ɔ: perreptatum angvibus) At. 31. — bækr inar bláhvítu ofnar völundum (vævede kunstnere) Hamdism. 7. — því var á legi mèr lítt kt etið. Helg. Hund. II, 7. — varð hánum misinnt, mælt (han kom til at fortale sig) Dropl. 18. — hversu þeim mæltist. Kristn. 88. — fórst hánum (det gik ham ɔ: han kom) Hrafnk. 12. — fórst þeim seint. ls. 177. — telst mèr þannig til (jeg beregner det des) Band. 25.
gerðu þat níðingsverk, er öngum dugandi manni geranda. Alex. 47. — at oss sè eigi ógeranda. rnm. I, 34. — er þèr þess ekki biðjanda (derom bör ikke bede) Egilss. 147. — orð finnaz mèr. Geisli 8. — Hertil høre talemåder: mèr fæst = mèr hlauzt

til þess. Fornm. VI, 86. mèr finnz at því (det m mig); mèr gezt at (det behager mig) Hávam. 129.

Anm. 1. Beslægtet med denne brug af hensyns er den ved de 44, 5) anførte tillægsformer og af uds ord dannede tillægsord. Derimod må hf. betragtes redskabsform ved upersonligt brugte udsagnsord især i tersproget: dreif dörrum (det fløj med landser), h strengjar drífr, osv.

Anm. 2. Særlig mærkes brugen af hf. ved till formerne alinn og borinn i det ældre digtersprog. al ásum. Vafþr. 38. — Nótt var Nörvi borin. Vafþr. — borinn Innsteini. Hyndl. 12. — upp óxu þar j bornir. Rígsm. 39. — þeim erum bornar. Grottas. (Men aukin (svanger) barni er redskabets hf.). E forekommer forholdsord: hón var af Most kynjuð ok fo Fornm. X, 384. — ættaðr af Arabia. Alex. 39. — k inn frá — ssted.

46. Hensynsform af de personlige stedord (mèr, osv.) og især sèr föjes ofte til udsagnsord for at give trykket en tilbagevirkende (reflexiv) betydning, idet h lingen betegnes udført i særdeleshed med hensyn til handlende person selv. — hann atti sèr bróður (gl. 'havde sig en broder') Gisl. 44, 27. — snotr fiðr (ɔ: ‚fi vèlar sèr at hefndum. Sigurðarkv. I, 48. — ek ætla mèr fara. Gisl. 44, 28. — jarl lèt sèr fátt til hans. Fornm. I. 58 faðir hans gerði sèr fátt um við hann. Flatey. I, 65. — h fór þá austr til Svíþjóðar ok leitaði sèr skipanar ok koma sèr í sveit með þeim er fóru í hernat at fá s fjár. Fornm. I, 61; jfr. Flatey. I, 68. — hverr sèr ken (vedkender sig) N. N. at þingmanni. Grág. I, 40. — Helga dóttir Fróða jarls átti sèr fóstru framsýna. Korm 4. — lèt Skallagrímr sèr fátt um finnast (udlod sig li

om) Egilss. 78. — nam Grímr sèr land. Dropl. 5. vinna til fjár sèr á sumrum. Dropl. 9. —

Det er denne brug af tilföjet hensynsform der har bragt den lidende form af mange udsagsord med handle, tilbagevirkende betydning (reflexive deponentier). Det også af anvendelsen snart af denne form, snart af den lende form med tilföjet hensynsform, endelig også af form med (da overflødigt) tilföjet hensynsform. Således es eigna sèr = eignaz. konungr er svá vildi eign-Noreg. Fornm. I, 2 = er sèr vili eigna Noreg allan. y. I. 40. — þykkjaz = þykkja sèr, beiðaz = beiða (hánum kom ok í hug at beidaz at verða consul. 44, 140) osv., som omhandles nedenfor. — mèr iz í (jeg har fordel deraf) Band. 31. — Endog med ende hf. siges hánum þótti sèr nú mikil ván. Gisl. 161.

Anm. I særdeleshed må her mærkes brugen af sèr af det danske ‚sær', ‚hver i sær', ‚en sær person'). ldi drekka saman karlmaðr ok kona, svá sem til ist, en þeir sèr ɔ: for sig, særskilt, hver især) er i væri. Egilss. 95. — Ligeledes sèr hverr (sibi quis-) Sonartor. 17 (Egilss. 199). — sèr hvern sendi-a lokkar hann. Gisl. 44, 118. (Men også kona — ein sèr. Járns. 117).

47. Hensynsformen af et navneord, der betegner en on, eller af et personligt stedord föjes meget hyppigt et navneord isteden for en af navneordet styret ejeform r et ejestedord, når det er et personligt stedord) for at ne begrebet henført til personen ved et tilbehørsfor-, navnlig hyppigst om legemsdele, men dog også om skaber eller ydre tilhørende genstande. Som oftest er rd, hvortil hensynsformen föjes, styret af et forholds-

ord. Det ved en sådan hensynsform bestemte ord står uden kendeord (artikel).[1]

at fótum sèr. Hervar 23. — millim herða hán Herv. 31. — í höfuð geltinum. Hervar 31. — í því einn maðr upp snækökk ok gerði harðan í hendi ok laust á kinn þórdísi. Dropl. 22. — höggr til hö konungi. Alex. 49. — rísta örn á baki e-m. Fornal 354. — þá làttu koma í hendr karli þessum sjóð ne urn digran. Band. 17. — drag þú mèr af hendi hr inn rauða. Hervar. 12. — til stríðs föður sínum. He 22. — tók hana í fang sèr (i sin favn) Sn. Edd. 1 — bítr í sporð sèr. Sn. Edd. 18. — í góminn inum. Sn. Edd. 36. — til matar sèr. Hervar. 23. brann skap konungi. Hervar 43. — Sigrún — ra háls hánum. Helg. Hund. II. (pros.) — hafði sè höfði hjálm. Sigrdríf. 14. — til hjálpar þèr. Oddrún 11. — gekk ek á beð — þjóðkonungi. Gudrúnarhv. — Skallagrímr sá í egg exinni. Egilss. 75. — þ er bróðir Býleists í för. Völusp. 50. — á aðra konungi. Fornm. I, 43 = Flatey. I, 60. — bræða s inn með höndum sèr (med sine hænder) Grág. I, 6. í nánd mèr. Gisl. 44, 52; í nánd herinum. Gisl. 79. — í augsýn sèr. Gisl. 44, 75. — til hœgri ha bróður sínum. Gisl. 44, 113. — (kyssa á hönd hán Gisl. 44, 158).

Anm. 1. Dog findes naturligviis også ejeform br i dette tilfælde, navnlig hvor en sådan henførelse til

---

[1]) Udtryksmåden, der undertiden kan synes os noget hård, lyses bedst ved at sammenholde í hönd hánum med: han s hánum sverð í hönd. Dropl. 29. Thi efter sin egenlige be ning og brug henføres hensynsform til et udsagnord, ikke t navneord.

ɪrsonlige begreb ikke er fremtrædende, ofte aldeles uden rskel. í munn hánum og ór munni hans, begge dele Edd. 20. — í munn drekanum. Fornald, III, 668 = munn drekans. ssted 969. — brjóta höfuð hennar. Edd. 38. — sneið ek af höfuð húna þinna (dine ners h.) Völundarkv. 32. — þeir váru í stafni á skipi ns. Egilss. 97. — hafa helvítisguðin hlaupit í búk þessa ðungs. Gisl. 44, 187. — menn er verit hafa at falli rólfs. Egilss. 46 (hvor hensynsform ikke kunde anvendes, her ingen henførelse er til personen). — Ligeledes må fra adskilles udtryk, hvor den tilföjede hensynsform er opfatte eller kan opfattes som en almindelig hensyns-tegnelse: til þurftar hánum (til nytte for ham = til ns nytte) Grág. I, 9; til heilindis sèr. Grág. I, 23; ra til háðungar hánum (til beskæmmelse for ham) Grág. 35. I disse tilfælde kan dog også stundom anvendes form.

Anm. 2. Det er denne brug af hf., der har frembragt killige udtryk, der bruges som (sammensatte) forholdsord endr, á hönd, á bak, at baki osv., hvilke omhandles enfor (48). — Ejendommelig hårdt forekommer denne , når det ord, hvoraf den styres, er udeladt og må un-forstås fra det foregående. stefna hánum í hvern garð hann vill, nema sèr sjálfum (ɔ: nema í garð sèr lfum, undtagen i sin egen) Járns. 116.

48. Som den forholdsform der betegner omstændighed tilbehør, bruges hensynsform ved adskillige forholdsord, s sådanne, der kun styre hf., dels sådanne der tillige styre f. De sidste afhandles i afsnittet om forholdsordene (V); behandles kun de første, der dels ere enkelte, dels sam-satte (af et forholdsord og et navneord eller af to for-

holdsord eller et biord og et forholdsord), dels sådann egenlig ere biord (nærmende sig til tillægsord i intetk

De enkelte ere af, frá, úr (ór)[1], undan, hjá sammensatte ásamt[2], gagnvart (-vert)[3], ígegn (ígi gegn, gegnt), í mót (á mót, á móti, ímóti, móti, ı at móti)[4]; á hendr (til handa, í hendr, á hönd hendi, at hendi, í hönd); á bak, at baki; fram ór, í undir, fram hjá, fram með; út af, út úr, upp úr, frá, úti frá, yfir frá (austr frá, norðr frá osv.), ((ɔ: á frá), á undan; námunda, endr; biordsform nær, nærri, næst, firr, fjarri (fjarran) firrst.[5] I kaupskip af Noregi í Borgarfjörð. Egilss. 76. — at

---

1) úr (ór, ýr) er = sv. or, got. us, t. aus. — ýr s. Hýmiskv

2) ásamt er egl. to ord á samt (intetk. af samr) med t på sidste stavelse; siden er det blevet ét ord, med tonen på fi stavelse. í samt skrives adskilt og bruges som biord, smgln. s 44, 2). ásamt, der altid skrives i ét ord, bruges også som bi ásamt við (una cum) forb. med gstf. þeir váru ásamt (=sam

3) gagnvert er egl. intetk. gstf. af det ubrugl. tillægsord g verðr (adversus); jfr. öndverðr, ofanverðr.

4) alle disse syv former dannede af mót bruges endnu landsk undtagen at móti. Forbindelsen til móts við styrer (s. 24) i betydn. = í mót. — á móti findes (digterisk) ejeform Fornm. XI, 315.

5) den første grad (positiv) fjarr er sjælden, derfor findes ikke med hf. Deraf er fjarran egl. gstf. hankön, der bruges biord og (med hf.) som forholdsord. Den höjere grad har hf. (s. 44). nær der egl. er den höjere grad, bruges som f grad. nærri bruges i det gamle sprog som tillægsord: n. hán men er nu trådt istdf. nær som første grad. fjarri har ve draget til at danne formen nærri (for nær), idet de 3 grad ‚fjærn‘ fremkaldte de tilsvarende af ‚nær‘. Begge rækker ko (som modsætn.) til at styre hf., ligeledes de tilhørende tillæg næstr bruges som tillægsord (s. 42.).

sótt. Egilss. 80. — af þessi áþján (på grund af) ilss. 6. — I overskrifter: af Birni = frá; om hjemvn: þorbergr af Vargnesi. Flatey I, 57; om et delingshold þessir af Innþrændum. Flatey. I, 57. — frá rgni til kvölds; frá fóstrjörð (fra, bort fra); frá því emfor) Sólarlj. 40. — Eiríkr leiddi þau ór garði. tey. I, 72 (ud af, ex); er hón ór þessi sögu. Dropl. ; ganga ór rekkju. Dropl. 28. — undan (egl. biord, , jfr. d. und-): ráða svá miklu ríki undan yðr. Fornm. 52. — undan merkjunum. Fornm. X, 383. — ganga dan manni. Hrafnk. 7. — man ek eigi undan því elaz. Hrafnk. 20. — leysa þorstein undan ferð þessi. ilss. 176. — stýra undan háskanum. Gisl. 44, 56. — á þóri í Mýnesi, — ok sat han við eld hjá húskörlum. opl. 9. — hjá því (i sammenligning med) Egilss. 58. — amt at sitja seimgildi fèmildum. Sn. Edd. 129. — ja gagnvart (en ældre form er gagnvert) sèr í öndgi. Egilss. 84. — gagnvert búð þeiri. Vígagl. 395 l. S. II). — vætti ígegn kvið eða kviðr ígegn vætti. ág. I, 68. — ígegn vindi. Kristn. 88. — gegnt hánum egl. intetk. af gegn) Band. 10. — leggja jörð jörðu egn ek eyri eyri ígegn. Járns. 61. — gegnt þeim. isl. 44, 20. — Ingjaldr fór í móti dóttur sinni. Dropl. 6. — á móti hánum. Egilss. 110. — móti þessum ofsa. gilss. 4. — ámót konungi. Fornm. I, 24. — á hendr rændum. Fornm. I, 12 (hvor Flatey. I, 46 ved en skrivjl har þrændr); á hendr Hrafnkeli. Hrafnk. II. — ek ldi í hendr þorgeiri bróður mínum. Hrafnk. 14. — hönd hánum. Fornm. X, 382. — til handa frændum. rág. I, 11. — þórólfr sá til beggja handa sèr. Egilss. 9 (hf. er her i lighed med af hendi sèr (47, anm. 2); et er = nyisl. handa. hendr bruges således undertiden

som en ren omskrivning: Högni varði hendr Gui (ɔ: forsvarede Gunnar) Atlakv. 20). — Skallagrímr at baki hánum. Egilss. 48. — ganga á bak má hlaupa á bak e-m, s. Egilsson lex. p. 35. — kem jafnan logn á bak vindi. Alex. 15. — fram með gi Hrafnk. 7. — fram undir hálsinum. Egilss. 177. - ífrá hólinum. Alex. 28. — órum höllum ofrá. \ 7. = á frá: síðan Sveinn fèll à frá. Fornm. X, ssted. 404 — námunda Múspelli (i nærheden af) Edd. 4. — endr (=and, atter, tilbage) med hf. ‚in endr skjöldungum. Fornm. XI, 196 (hvor et hdskr end). — brautu nær. Hávam. 71. þessu næst. I 25. — ef barn elsk svá nær páskum eða hvítadö; Grág. I, 7. (men som biord nær viku. Hrafnk. 6 ‚i n en uge‘, hvor viku er tidens gstf.). — þar er fir túngarði manns enn í örskots helgi við. Grág. I, 1

Anm. Om án med hensynsform s. ved ejeform. — it næsta (jfr. 23, anm.) forbindes med hf. hit n guði. Fornm. VI, 197; hjarta it næsta. Helg. Hjör (s. Egilsson lex. p. 599).

---

49. Den hertil fremstillede brug af hensynsform s (med undtagelse af styrelsen af nogle udsagnsord (s tildels også 42), der for ikke at adskilles fra de e udsagnsord med hf. ere opstillede der) til dativus i og andre sprog. Den herefter følgende fremstilling behandle denne forholdsforms ablativiske brug, dei dels svarer til den græske hensynsforms anvendelse i s

lde, nemlig som betegnelse af middel, redskab, ledende omstændighed, måden, tiden, stedet, grunden eller i henseende til hvilket noget udsiges.

Hensynsform bruges (ved udsagnsord) for at betegne del eller redskab, det hvormed, hvorved, ved hjælp af ket handlingen udføres eller sker.

þak hennar var lagt gylltum skjöldum. Sn. Edd. 2. Hrungnir sèr ekki vinaraugum til þórs. Sn. Edd. — Grímr vá jafnt báðum höndum. Dropl. 36. — sverðit vinstri handi. Dropl. 24. — þar var Ölvir dum tekinn. Heimskr. II, 168. — þunnu hljóði þegir, m hlýðir, en augum skoðar. Hávam. 7. — feigum ni mælta ek. Vafþr. 55. — ljóstu vendi mar, Tosti. m. 28. — mörgum pínslum vera píndr til bana. 44, 154. — Óðinn heitir mörgum nöfnum. Fornm. 377. — kallaði þá Knefröðr kaldri röddu. Atlakv. — mani mun ek þik hugga (trøste dig med ɔ: ved give dig trælle), mætum ágætum, silfri snæhvítu. m. 66. — vörðu þeir brœðr oddi og eggju lög sín k lönd. Gisl. 44, 85. — Jörmunrekr yðra systur unga aldri jóm of traddi hvítum ok svörtum á hervegi, rám, ganglömum Gotna hrossum. Guðrúnarhv. 2. — t Sæhrímni saddisk rakna. Hrafng. Óð. 19. — greip hamarinn Mjölni tveim höndum ok steig fram öðrum ti. Sn. Edd. 29. — hnippask orðum við þik. Hervar. — tveim skjöldum leik ek aldri. Fornm. I, 61; leika irum. Fafnism. 15; l. handsöxum. Fornm. II. 274. — klum ertu miði tældr. Grimnism. 51. — þeir seldu nur allar mansali (ved salg) Dropl. 4; selja sölum. ns. 131. — ganga fjórum fótum. Hervar 42. — at hafa illum dauða dáit (mala morte mortuum) Fornald. , 672.

Anm. 1. Hertil hører en hel del stående udtryk talemåder, som leiða e-n ástum, augum, sjónum. H iskv. 13; Fornm. II, 6; leiða aldri ver annarrar (tilbr livet med en andens mand) Sigurðarkv. III, 40. — t e-n málum (= nyisl. taka e-n tali, tiltale en); kv e-n lastastöfum. Ægisdr. 10. — bera e-n afli, ofríki vold imod en) Járns. 109. — sœkir sökum þorstein minn (anlægge sag imod) Egilss. 217. — Gyðingar r fjónum alla guðs vini (forfølge med fjendskab) Gisl. 82. — beita e-n vèlum (lægge snarer for) Gisl. 44, jfr. 39, og mangfoldige andre.

Anm. 2. I det foregående (navnlig 39 og 42) omtalt hf. ved adskillige udsagnsord, hvilken kan opf nærmest som midlet. Hertil hører: illum huga laun þú þá góðar gjafar. Harbarðslj. 21. — hylja mo Dropl. 16 = ausa moldu. Hervar. 14. — svaraði hán mörgum orðum ok illum göfigr maðr. Kristn. 22. — e svara, ráða, bœta. Hyndl. 47. — hafa þeir engu leiðar komit því. Gisl. 44, 22. — ekki mátti orðum hann koma. Fornm. I, 37. — mèr engu af skipta. Band. — Ligeledes upersonlige udtryk: snýr hagli, rignir bl tárum. I særdeleshed er hf. ved bevægelsesudtryk m almindelig, men undertiden synes opfattelsen at bero forestillingen om midlet. slá har genstanden, som sæ i bevægelse for at bibringe slaget, i hf. (men den, der slaget i gstf.). Helgi sló sverðshjöltunum undir þ hattin. Dropl. 13. — hjó konungr sverðinu til dverga Hervar. 5. — þú jóst mik vatni. Dropl. 25. — þórr tók hendi sinni niðr undir miðjan kviðinn. Sn. E 33 (men: Grímr tók hann höndum. Egilss. 77). — h lagði sverðinu á Barði miðjum. Egilss. 86. jfr. l þar öllum flotanum. — fara fram öllu liði = með ö

); róa bátinum. — hann lagði á Helga spjótinu. Dropl. , jfr. hann lagði ígegnum Helga með geirinum. Helg. nd. II. (pros.).

Undertiden kan midlets begreb smelte sammen med dens og ledsagelsens begreb: gekk jörðin skykkjum d rystelse) Sn. Edd. 29. — brenn ásbrú öll loga. imnism. 29; Hamarsh. 21. — þat gengr hnikkjum ok ikkjum (hulter til bulter) (ordsprog). Også kan en dan hensynsform stå temmelig hårdt, idet der tilföjes en den hf. af samme art. hón beð broddi gaf blóð at ekka hendi helfússi. Atlakv. 41 (ɔ: hun gav lejet blod drikke ved hjælp af sværdet med mordlysten hånd). — di inni hægri drep ek þik Hrungnis bana (ɔ: med lnir) Ægisdr. 61. — Meget hårdt er (hvis texten er tig) mund lætr hann standa hjör. Völusp. 54, hvorom Egilsson lex. p. 584.

Anm. 3. Særligt må mærkes denne brug af hensyns- rm ved udsagnsord (og især tillægsformer) der bemærke fylde: ‚at berige, forsyne, fylde, forøge', osv. og lige- des (på grund af den samme forestilling omvendt) ved angels og berøvelses udtryk. fyllisk fjörvi feigra manna. ölusp. 33 = fylliz með fjörvi allra þeira manna er eyja. Sn. Edd. 8. — ofaukit góðum liðsmanni. Egilss. 3. — gulli studdr ok silfri þakðr it sama. Grimnism. 5. — Böðvildr barni aukin (gravida) Völundark. 34. — arga málaferlum vefja (indvikle i) Hrafnk. 10. — n vall (af vella, vrimle af) möðkum. Gisl. 44, 90. — landa drykkinn úlyfjani (med gift) Egilss. 85; bjórr — agni blandinn. Sigrdríf. 5. — menjum göfgir (prydede d) Hervar. 12. — (skjöld) settan stórum járnslám. rvar. 6. — þeir rjóðuðu blóðinu blóttrè (besmurte af- dsbillederne med-) Hervar. 60. — mey veit ek — gulli

gœdda (prydet) Fafnism. 40. — brynjur blóði stokk (bestænket) Helg. Hund. I, 15. — dýrkálfr döggu slu inn. Helg. Hund. II, 36. — var ek snivin snjófi (be med sne) ok slegin regni ok drifin döggu. Baldrsdr. Således sveipinn. Fafnism. 42; þrunginn, hlaðinn, bor (verkjum, betagen af værk. Oddrúnargr. 5); hrísi vaxi Dropl. 23; grund gróin grœnum lauki. Völusp. 4. gnógðr blótum; brjóst runnit rauðum steini (farvet rød farve); gulli byrstr; álmi skeptr. Fornm. VI, 8 silfri hjaltaðr. — Om firra, ræna, nema osv. s. 42, ligeledes hf. ved auðga, leysa.

Anm. 4. Det samme forhold betegnes også (nav i ubunden tale, og mest i den noget sildigere sprogfor ved forholdsord: með, við, í, af. Således fyllisk fjör Völusp. 33 = f. með fjörvi. Sn. Edd. 8. I den æl Edda lifa og ala med við: við vín eitt Óðinn æ li Grimnism. 19. — þat fáir vitu, við hvat einherjar al Grimnism. 18. — Helgi bað hann með mjúkum orð Dropl. 15. — hann brá við skildinum. Dropl. 25. þá hafðak bundit með gresjárni. Sn. Edd. 34. — hjug vèr með hjörvi. Krákum. 1; jfr. sverði sundraðr. Herv 12 (digt.). — hann lèt verja brúarsporðana báða m vápnum. Kristn. 66. — þeir þröngdu hánum með grjó Hervar. 60. — tjaldit var þakið utan með vaðmálum gærum, en innan var búit inum dýrstum vefjum. Gi 44, 78. — lagðr með gulli. Alex. 35. — settr af dýru steinum. Alex. 37 = settr steinum (besat med) Egils 207. — fylla heiminn af sínu kyni. Gisl. 44, 66. — hlaða vagna af gulli. Alex. 44. — kaupskip- hlaðit malti ok mjölvi. Egilss. 36. — Således bruges af ikk alene om midlet, men om årsagen og den virkende grund: r klofna af stórum höggum. Alex. 34. — af han

þegnum gengu synir Israel yfir Jórdán þurrum fótum. Gisl. 44, 78. — fèllu borgarveggir allir — af hornblástri ok herópi. Gisl. 44, 78.

Anm. 5. Som en særegen anvendelse af midlets hensynsform må endelig betragtes prisens hf. om det, hvorfor (med) noget købes, sælges, betales, lejes osv., ligesom straffen, som en idömmes, også betegnes ved hf. — At det egenlig opfattes som midlet ses af sådanne udtryk: bœta löstinn kirkjunni XII aurum (bøde krænkelsen til kirken med 12 ører) Grág. I, 8. — mun ek mey ná mundi kaupa (købe for medgift) Sigurðarkv. I, 30. — mundi keypt. Egilss. 1. — frágu fræknan, ef fjör vildi gulli kaupa. Atlakv. 1. — at gjalda aptr sendimenn hans manngjöldum (betale mandebod for —) Egilss. 185. — gjalda þann hlut — tvennum gjöldum (duplo) Grág. I, 15. — leigja skip þrimr aurum. Korm. 70. — skip í nausti, er ek het halfri mörk á leigu. Korm. 68. (om meta s. ved hensynsform 65.). — hann vill leysa þær út XXXm punda gulls. Alex. 60. — veðja höfði (vædde om —) Vafþr. 19. Dog bruges også forholdsordet með: Björgólfr keypti hana með eyri gulls. Egilss. 11. — þau veðja um þetta fé. Grimnism. Form. — sekiz hann V mörkum við konung en XVIII aurum við sakar ábera. Járns. 5. — þeir seldu hann fyrir XX penninga. Gisl. 44, 74. — varða forbindes med gstf. varðar hánum fjörbaugsgarð. Grág. I, 5 og 8 osv.; þat varðar eyri silfrs. Stedet Kristn. 10 varða fjörbaugsgarði er usikkert.

På samme måde står hf. ved tillægsordene útlagr og sekr: útlagr III mörkum. Grág. I, 4; sekr III mörkum, sammested; sekr um VI mörkum. Grág. I, 15.

50. Hensynsform bruges endvidere til at betegne den side eller del, den egenskab hos noget, i henseende til

hvilken omsagnet viser sig, det begreb, med hensy hvilket det udsiges — dels ved tillægsord (tillægsfor dels ved udsagnsord. hann var öllum riddaraska kursteisi umfram of aðra menn. Fornm. X, 381 þeir váru menn fríðir sýnum, litlir vexti, vel viti b ir. Egilss. 11. — litill sýnum, en mikill ráðum. Forn 380. — hann var allr numinn öðrum megin (lamslå den ene side) ok mátti ei mæla meir enn hálfum m Annal. reg. a. 1267 (Egilsson lex. p. 607). Således um megum. Egilss. 110; öðrum megin. ssted. 172 menn er mörgum hlutum (i mange dele, hensee vèltu um annars eign. Sólarlj. 63. — skógland merkjum (af udstrækning). Hrafnk. 22. — haltr fœti. Sn. Edd. 28. — svá skapi farinn; mikill (mægtig; höj af karakter) Band. 12 og 24. — fríðr sý Hervar. 26. — mikill (lítill) maðr vexti. Dropl. 7 eðlum góðr. Sigurðarkv. III, 67. — þá hafði Helga hugum stóra Borghildr borit. Helg. Hund. I, 1 leggja fèlag þeira saman fjármagni (efter, i forho godsets störrelse) Járns. 61. —

Anm. 1. Det samme forhold betegnes også alm ligvis ved forholdsordene á, í, af, fyrir, men i særdel at. vel búit at vápnum ok hestum. Hrafnk. 19. — at fè. Dropl. 13. — rammr at afli. Band. 6. — fimn at aldri. Kristn. 106. — vestfirzkr at kyni ok runa. Hrafnk. 13. — hón var furðuliga gömul at artali ok máttug í eðli. Sn. Edd. 145. — Numidi at filunum mestr styrkr. Gisl. 44, 136. — mjök breytinn at hátium. Sn. Edd. 18. — gjöfull at en glöggr flugar, ítr álíti ok í orðum spakr. Si arkv. I, 7. — líkari eru þeir þursum at vexti sýn enn mennskum mönnum. Egilss. 48. — svelti

mat. Flatey. I, 39. — hrœsinn at hyggjandi sinni, tinn at geði. Hávam. 6. — skjöldr sjöfalldr á þykt- (i tykkelse) Alex. 35. — hvítr fyrir hærum (af grå r) Alex. 8. — hvítr á hár ok bjartr álitum. Egilss. 3. — svænskr at ætt. Egilss. 162.

Anm. 2. Mærkelig er brugen af denne hensynsform pörgsmål, styret af hvat (,hvad i henseende til'?) isteden ejeform. spurði Skallagrímr, hvat mönnum þeir væri. lss. 67. — er hestrinn kenndi', hvat hrossi þetta r. Sn. Edd. 26. — þórr þóttist skilja, hvat látum læti, lyd: ,hvilken lyd') verit hafði of nóttina. Sn. l. 29. — sèr hvat leið drykkinum. Sn. Edd. 32. — t þar fari fram málum manna (hvilke sager der for- dles). Band. 15 og 17. — hvat er þat hlym hlymja? vældig stöj) Skirnism. 14. — hvat brèfum þat var, hann fór með. Gisl. 44, 171. — hvat manni Óli n girzki væri. Flatey. I, 218. — Foruden hvat manni es også hvat manna, men sjældnere. Jfr. ey manni. fþr. 55 (hvor de ældre udgaver har ey manns), og gilssons bemærkn. derom lex. p. 144.

Anm. 3. På denne måde bruges hensynsform ved höjere sammenligningsgrad for at betegne, hvor meget den er höjere, i hvilken henseende noget er större osv. d noget andet. Denne brug udstrækker sig dernæst også former af den höjeste grad (superlativer) og til andre greber (biord) der indeholder en sammenligning (kompa- ive udtryk), såsom áðr, fyrir, eptir. Det er navnlig rrelses begreber (alm. stedord, talord) der anvendes i på denne måde. VII hlutum fegri enn sól (septem rtibus ɔ: 7 gange) A. M. 674 A, 3 = A. M. 675, 1. kaupa hálfu údyrra (halv så billigt, en (halv) gang ligere) Grág. I, 9. — hálfu gjarnara, h. fremr. Ham-

dism. 2; h. meira. Sn. Edd. 26. — h. heldr. Oddrú — því firr (desto fjærnere) Gróug. 13. — því bragð. Egilss. 141. — því framarr. Sn. Edd. 31 verr, því seinna, því firr. Hrafnk. 12 og 29. — (s því med den höjeste grad: því mest. Jómsv. p. Egilsson lex. p. 930). — nökkuru fyrir dag. Egilss — nökkurum missarum síðarr. Dropl. 16. — svei ek liggja í Sigars hólmi fjórum færa enn fimm (ɔ: 50 — 4 = 46); eitt er þeira öllum betra. Hjörv. 8. — fimm mönnum fleira; fjórum vetrum ri. Dropl. 36. — höfði hærri enn aðrir. Hervar. höfði skemmra. Hýmiskv 15. — feti framarr. Sk 40. — hóti neðar (en smule længer nede) enn þeir Hrafnk. 13; hóti fleira; jfr. ekki hót (ikke mindste). Egilsson lex. p. 383. — litlu firir dagaı Edd. 30. — níu röstum neðar. Helg. Hjörv. 16. — var þat mörgum öldum enn jörð var sköpuð. Sn 3. — einum vetrum, XIV náttum eptir vápnatak. F 19. — skömmu eptir — litlu firir várþing. Dropl. sextán vetrum áðr kristni væri lögtekin. Kristn. 2 átta röstum fyr jörð neðan. Hamarsh. 8. — kon inn hafði tveim skipum meirr enn hálft annat h að. Alex. 12. — muni síðar (= nökkuru síðar), hœgri. Orkney. 81; mun fleira. Atlam. 45; nökk mun seinna. Egilss. 52. — Óðinn bar þeim mun þenna skaða (tog sig i den grad mest nær). Sn. 37. — Gamli Eiríks son var nökkuru þeira Fornm. I, 29. — einn miklu mestr. Dropl. 22. — veit ek eina miklu fegrsta. Fafnism. 40. — fr nökkvi (i nogen henseende). Guðrkv. II, 30. — þ hóti makligaz. Flatey. I, 534. — Hertil hører også þ um (hf. flt. af þokkr, sjæl): þokkum síðarr (noget

n. X, 430; þokkum fleira. Fornm. X, 432; jfr. ks og þokka 67, 3. Endog findes denne gradsbestemle ved navneord, men da sådanne, som væsenlig an- en beskaffenhed, som hinir mestu illgerðamenn. ey. I, 60 = Fornm. I, 43. — hinir mestu fársmenn ðum. Gisl. 44, 49.

Anm. 4. Om den brug af hensynsform ved udtryk af höjere grad, der betegner det andet sammenligningsled udeladelse af sammenligningsordet enn, handles neden- (VII, 88) nærmere. Her skal det kun vises, at det lig er den samme brug af hf., der opfattes på en måde, idet andet sammenligningsled („det „end et") udtrykkes som målestokken, i sammenligning med en eller hvorefter, det „i henseende til hvilket" den höjgrad finder sted. varð ek þeim öllum efri at ráðum re med hensyn til, i sammenligning med ɔ: end) Harlj. 18. — hamingja hvívetna grimmari (ɔ: qva nimetrius). Alex. 23. — Elfi austarr (= fyrir austan). Fornm. — hverjum manni meiri ok sterkari. ss. 73. — öllum lengr. Brynh. kv. 12. — skýjum efri. . Hund. II, 3. — einn rammari hugðumk öllum . Fafnism. 16. — þeir er gull vili ok minna því mèr þiggja. Sigurðarkv. III, 47. — hánum lengr. . 62. — Endog to sådanne hensynsformer kunne stå men (på denne måde og efter anm. 3): engu miðr lagrími (nihilo minus ipso S.) Egilss. 121. — Fra ens side mindre nöjagtig er denne udtryksmåde ved eber, der betegne „mening", „forestilling", „forventning", r det der ikke svarer til en sådan fordring uden videre rykkes som större eller mindre end den (istdf. end

dism. 2; h. meira. Sn. Edd. 26. — h. heldr. Oddrún — því firr (desto fjærnere) Gróug. 13. — því r bragð. Egilss. 141. — því framarr. Sn. Edd. 31; verr, því seinna, því firr. Hrafnk. 12 og 29. — (sj því med den höjeste grad: því mest. Jómsv. p. 8 Egilsson lex. p. 930). — nökkuru fyrir dag. Egilss. — nökkurum missarum siðarr. Dropl. 16. — sverð ek liggja í Sigars hólmi fjórum færa enn fimm (ɔ: 50 — 4 = 46); eitt er þeira öllum betra. I Hjörv. 8. — fimm mönnum fleira; fjórum vetrum ri. Dropl. 36. — höfði hærri enn aðrir. Hervar. 6 höfði skemmra. Hýmiskv 15. — feti framarr. Skírn 40. — hóti neðar (en smule længer nede) enn þeir s Hrafnk. 13; hóti fleira; jfr. ekki hót (ikke mindste). Egilsson lex. p. 383. — litlu firir dagan. Edd. 30. — níu röstum neðar. Helg. Hjörv. 16. — var þat mörgum öldum enn jörð var sköpuð. Sn. 3. — einum vetrum, XIV náttum eptir vápnatak. Hr 19. — skömmu eptir — litlu firir várþing. Dropl. 8 sextán vetrum áðr kristni væri lögtekin. Kristn. 2C átta röstum fyr jörð neðan. Hamarsh. 8. — konu inn hafði tveim skipum meirr enn hálft annat hu að. Alex. 12. — muni síðar (= nökkuru síðar), ı hœgri. Orkney. 81; mun fleira. Atlam. 45; nökkı mun seinna. Egilss. 52. — Óðinn bar þeim mun þenna skaða (tog sig i den grad mest nær). Sn. 37. — Gamli Eiríks son var nökkuru þeira e Fornm. I, 29. — einn miklu mestr. Dropl. 22. — veit ek eina miklu fegrsta. Fafnism. 40. — fra nökkvi (i nogen henseende). Guðrkv. II, 30. — þ: hóti makligaz. Flatey. I, 534. — Hertil hører også þ um (hf. flt. af þokkr, sjæl): þokkum síðarr (noget e

m. X, 430; þokkum fleira. Fornm. X, 432; jfr. ks og þokka 67, 3. Endog findes denne gradsbestemme ved navneord, men da sådanne, som væsenlig anen beskaffenhed, som hinir mestu illgerðamenn. ey. I, 60 = Fornm. I, 43. — hinir mestu fársmenn ðum. Gísl. 44, 49.

Anm. 4. Om den brug af hensynsform ved udtryk af höjere grad, der betegner det andet sammenligningsled udeladelse af sammenligningsordet enn, handles neden- (VII, 88) nærmere. Her skal det kun vises, at det lig er den samme brug af hf., der opfattes på en måde, idet andet sammenligningsled (‚det ‚end et‘) udtrykkes som målestokken, i sammenligning med en eller hvorefter, det ‚i henseende til hvilket‘ den höjgrad finder sted. varð ek þeim öllum efri at ráðum re med hensyn til, i sammenligning med ɔ: end) Harlj. 18. — hamingja hvívetna grimmari (ɔ: qva nietrius). Alex. 23. — Elfi austarr (= fyrir austan). Fornm. — hverjum manni meiri ok sterkari. ss. 73. — öllum lengr. Brynh. kv. 12. — skýjum efri. . Hund. II, 3. — einn rammari hugðumk öllum . Fafnism. 16. — þeir er gull vili ok minna því mèr þiggja. Sigurðarkv. III, 47. — hánum lengr. . 62. — Endog to sådanne hensynsformer kunne stå men (på denne måde og efter anm. 3): engu miðr llagrími (nihilo minus ipso S.) Egilss. 121. — Fra ens side mindre nöjagtig er denne udtryksmåde ved eber, der betegne ‚mening‘, ‚forestilling‘, ‚forventning‘, r det der ikke svarer til en sådan fordring uden videre rykkes som större eller mindre end den (istdf. end

efter den, end i overensstemmelse med den.[1]) dusk vánum framar (sætte större pris på sig selv efter hvad der kunde ventes) Sólarlj. 66; vánum Band. 12; ónu verr. Ægisdr. 36. — Selv til et navn der indeholder et sammenligningsbegreb kan denne sættes: ofríkismaðr þeim. Járns. 117.

Anm. 5. Idet endelig hensynsformen i adskillige tryk og vendinger bruges uden sammenligningsbestem nærmer den sig til at blive biord. Disse anvendelser af henhøre dels til denne, men dels også til den 51 frem brug (s. 51, anm. 1), så at det undertiden ikke kan göres med bestemthed, hvilken betydning der er den lige eller oprindelige. vex hánum ásmegn hálfu (det halve ɔ: til en halv gang så meget). Sn. Edd. 1 nú gekk ek þrem fótum til skammt (tre fod for k Egilss. 41. — missir þó stórum (der er stor fors Atlam. 33 = i ubunden tale: skiptir þat þá m Egilss. 212; engu skipta. Egilss. 213. — mörgum litlu (mangen bryder sig lidt om). Atlam. 33. — ber stórum (stærrum, allsmám). Fornm. ofte. — S Goði kom mestu í leið við Vestfirðinga (udrettede hos V.) Kristn. 100. — fátt er svá illt, at einugi (i ingen henseende). Alex. 46; jfr. Hávam. 134 og G I, 42. (i Nyisl. siges nu almindl. ekki eingaungu). svá nökku (hf. intetk. af nökkvat, = nökkvi) — (omtrent således som). Fornm. II, 9; også svá nökk — sem. Fornm. V, 319; svá nökkuru. Njál. 34, tilföjet mjök: svá nökkuru mjök (omtrent så meget). N 228; lið svá nokkuru mart. Form. XI, 48. — Om

[1]) Om samme udtryksmåde i Latin s. Madvig lat. spr. 304, anm. 4; i Græsk s. Madvig gr. ordf. § 90, anm. 4.

a (hvívetna). s. Egilsson. lex. p. 384. — Andre
åder ere: þeir er nokkurir eru borði (som du til
t, ere af nogen betydning). Egilss. 4. — er þórólfr
viti borinn (så udrustet med forstand) Egilss. 23. —
des bruges også feiknum og forverkum ganske som
d: feiknum frostharðr (usædvanlig hårdfør i frost, af
a, umådelighed). Fornald. II, 134. — er forverkum
við þik (ɔ: knapt, af et ubrugl. navneord) Band. 40.
51. Hensynsform bruges også til at betegne den en
ling ledsagende omstændighed, den betingelse hvor-
r eller måden hvorpå den sker, enten ved et navneord
eller ved et no. med et tillægsord (ledsagelsens,
krivelsens, mådens hf.) hann bergr þeim kosti
nni (på den betingelse) Grág. I, 55. — gengu þeir
i gegnum þurrum fótum (med törre fødder). Gísl.
77. — sigldi Rútr liði sínu suðr. Njál. 7. — ef
m væri at farit. Kristn. 78. — á fellr austan —
um ok sverðum (med mudder og svær). Völusp. 40.
leika lausum hala. Ægisdr. 49. — gráta þurrum
m. Sn. Edd. 39. — aftak hans segja eigi allir ein-
hætti (på én måde) Fornm. X, 390 (= með þeim
tti, ssted. 391); fögrum hætti (smukt) osv. — sitja
usetri (sidde som en snyltegæst, med løven og snak)
ns. 52. — sönnu sagðr (på en sand måde, med sand-
d) Sigrdríf. 25. — beystu bakföllum (de roede med til-
etrukne legemer) Atlam. 35. — aurgu baki (med våd
) þú munt æ vera. Ægisdr. 48. — gráta hástöfum
ed höj røst) Merlin. I, 13. — ef þú litum færir
ed forklædning) Harbarðslj. 50. — hann var vistum
i ophold) á Gilsbakka. Kristn. 96. — at Egill sè ekki
gvistum í mínu ríki. Egilss. 89. — samvistum er
hann (er sammen med ham) Grág. I, 18. — með-

allagi (med måde, mådeligt) er þat ráðligt. Gisl. 44,
— ósynju (= at ósynju, uden nødvendighed)
44, 139.

Men også denne brug af hensynsform smelter i
tilfælde sammen med den 49 eller den 50 omha
brug, ligesom den også nærmer sig den af visse ud
ord styrede (39). kom skipi sínu til Íslands og fór
sínu til Grikklands. Sn. Edd. 148. — fór hann þ
byggðum (flyttede derhen) Dropl. 9. — farit he
blóðgum brandi (med blodigt sværd) Egilss. 96. —
huldu höfði (med tilhyllet hoved) Egilss. 142. —
ok Atli lágu skipum (lå med skibe) Helg. Hjörv. (p
— Ásmundr hafði fleira lið ok lagði eigi öll
orrustu. Korm. 4. — hann kom í Limafjörð
skipum. Fornm. X, 386 = með níu skipum, sstd.
Ligeledes einu nafni hètumk aldregi. Grímnism. 48.
Ægir, er öðru nafni hèt Gýmir. Ægisdr. form.

Anm. 1. Mange slige hensynsformer (både af na
ord og tillægsord) bruges ganske som biord (jfr.
anm. 5). Úfeigr var fálátr löngum (som oftest) Band.
Egilss. 55; lengrum. Fornm. XI, 99; lengstum. Alex.
Gisl. 44, 39 (men löngu = fyrir löngu, for l
siden), også ,ofte og længe ad gangen' Hervar. 51;
Súrss. I, 40. — drjúgum (af drjúgr, dröj): reið dr
um hverr bóndi til þings (hartad). Kristn. 1
drjúgum allr (omtrent, næsten hel) Egilsson lex. p. 1
— hann hjó til hans hart ok tíðum. (ofte, med k
mellemrum) Dropl. 24. — stórum (egl. i store ma
også stœrrum): hann steig heldr stórum (med s
skridt). Sn. Edd. 29; svelgr allstórum (meget store dr
Sn. Edd. 32. — stórum ágjætr. Gisl. 44, 147.
smám ok smám (lidt efter lidt). Alex. 23. — skö

Alex. 4; skemmrum, skemmstum (men skömmu = skömmu, for kort siden) Egilsson lex. p. 716. — var stundum með bergrisum, en stundum með um (snart-snart) Hervar. 3; sjallstundum (sjælden) 35. — hríðum (af hríð, vindstød) vera hríðum á en stundum í Saurbœ. Sturl. I, 6, p. 241; haf gengr m við himin sjálfan. Hyndl. 39. — bráðum bar gilss. 129. — drifu menn þá flokkum (i flokke, vis) á Egiptaland. Gisl. 44, 75; flokkum þeir fóru j. 63; også flokkum saman, ligesom þúsundum , hundruðum saman; alene þúsundum (tusindvis) . VI, 409; hundruðum. Fornm. VII, 349. — hlaupa riðlum á þá (i små hobe) Gisl. 44, 150. — næst- næste, forrige gang). Egilss. 144; Fornald. II, 88. rnum (i höj grad): hans vörn hefðiz firnum. Rekst. firnum nýtr þat er firnum fær (ordsprog). Fóstbr. . — fyrrum (fordum) Egilsson lex. p. 216. — sæj- (i hele seer): kýrnar mjólka sæjum. Bj. Hald. (men um ɔ: massevis, Fornald. II, 167). — lotum (under- , af lota, uafbrudt handling) Egilsson lex. p. 535. ýmsum (vexelvis) Egilss. 116. — ganga rèttum (gå og ned, af rèttr, bølgegang) Grett. 14. — fíkjum igt, egl. hf. flt. af fíkr) ved tillægsord: f. illr, mr, Fornm. I, 172; f. hepta (trykke stærkt) Fornm. 298. — einkum (hf. flt. af det ubrugel. eink, der den forekommer i ejef. ettal einkar og flt. einka som d: især, fornemmelig) Alex. 21 og 101. — kynjum en underlig måde, i höj grad) = und kynjum, også ngjum, s. Egilsson lex. p. 488;[1] undrum (vidunder-) Egilsson lex. p. 834.

---

1) Rimeligvis er forðum (= d. fordum) en sådan hf. ungr ek forðum. Hávam. 46; Sn. Edd. 10. Ligeledes synes hertil

Endog til at forstærke et tillægsord kan en så bruges: faðir hennar ok móðir urðu stórum (bleve meget glade) Egilss. 183.

Anm. 2. Visse stedords hf. bruges på denne og ere blevne rene biord: því at eins (kun således på den betingelse). Flatey. I, 40. — (sammensat uvís. Alex. 24, osv.)

Anm. 3. Ligesom denne hf. undertiden, e ubunden tale, står så hårdt, at en udeladelse må (som Valdarr Dönum ɔ: V. með D. Guðr. kv. þann jarl þremr skútum, s. Egilsson lex. p. 56 ledes tilföjes også undertiden með: með hverju mó sótt þeira. Gisl. 44, 5; seggr með fögru skeggi með stóru megni. Dette er nemlig nødvendigt, i intet udsagnsord er at henføre hf. til.

Anm. 4. Denne brug af hf. nærmer sig und til en hensigts betegnelse, hvilken ellers ikke fi sproget. ber þú Ottari bjór at hendi eitri bl mjök illu heilli. Hyndl. 46. — þú vart Brynhildr, dóttir, heilli verstu í heim borin. Helr. Brynh. 4. ok ómi (til strid og kamp) váru bornir Arngríms Hyndl. 23. — Således góðu heilli, illu h., ö (med godt — uheldigt varsel) Gisl. 44, 181; s. E lex. p. 311. I tidsudtryk: einu dœgri (for eller dag) mèr var aldr um skapaðr. Skírnism. 13. — á Freyja átta nóttum. Hamarsh. 26. Endelig udtr

---

at måtte henføres heiptum (i vrede, hæftigt): at man heiptum gjaldi harm. Sigrdrif. 12. — heiptum skal kveðja. Hávam. 138 (hvor Egilsson lex. p. 314 og 484 u står í eller við: in ira, adversus iram; mindre rigtigt v Jfr. Hazelius, indl. til Hávam. p. 38.

e-m grandi (til skade) osv. (Dette hører til den betydning af hf.)

52. Hensynsform bruges til at betegne a) tiden, noget sker, eller b) stedet, hvor.

a) nóttum fóru seggir (om natten) Völundarkv. 6. næstum (næste ɔ: forrige gang) Egilss. 144; Fornald. 8. — átta nóttum (i 8 nætter) Helr. Brynh. 12. — vetra. Vafþr. 29. — skömmu (for kort siden) Gisl. 116. Især hyppigt bruges sinn således: einu sinni. Edd. 17; mörgu sinni. Hýmiskv. 9; hinsta sinni. r. 12; tólf sinnum. Hrafnk. 7; hundrað sinnum, sinni, osv. Men her bruges også dels genstandsform 6, b med anm.), dels forholdsord: í sinn annat. rðslj. 59. — optarr at sinni. Sn. Edd. 22. — at i (denne gang) Egilss. 89. — í sinn þetta. Atl-12.

b) stedets hf. er heller ikke meget hyppig, da her mæssigt anvendes forholdsord, men findes dog især i ældre digtersprog. (kráka) sat kvisti ein (på en t) Rígsm. 44. — auri tröddu með jóa fótum (i) Guðr. hv. 16. — hjaldr gjöldum (i slagtumlen) m. XI, 138. — sóknum (i slaget) Heimskr. II, 378. Hertil høre de med megin dannede udtryk: öllum gin (på alle kanter, som forholdsord med ejeform) lss. 90; öðrum megin. Alex. 26; tveim megin. Alex. ; þeim megum. Alex. 47; hvárum megin vágsins. stn. 84; hinum vinstra megin. Hrafnk. 13; öðrum gin sundsins. Harbarðslj. begyndl.; öllum megum. ug. 7. Jfr. Egilsson lex. p. 553 og Gloss. Njál. gin 2.

53. Grundens hensynsform (lat. ablativus causæ motis) findes sjældnere, da forholdet mest betegnes ved

forholdsord. Dog er der spor deraf i det ældre d
sprog. þrunginn móði (svulmende af vrede) Völusp.
þrúnginn sáðum. Rígsm. 4. — gulli gladdr. Si
35. — bjóri var hón lítt drukkin. Atlakv. 15. —
ligum verkum þú hrósar verðinum (på grund af
frokost) Harbarðslj. 4. — gengr óskum (efter
Heimskr. V, 349. — eigi eklu (af mangel ɔ: for
Dönum svik gjallda. Heimskr. III, 48 (= af eklu.
ald. II, 43).

På denne måde er opstået brugen af því og hví
den indflydelse, hvorefter noget sker), der bruges so
ord (d. thi, hvi; i oldbøgerne þí, d. thi, fordi)
þvíat, der skrives i ét eller adskilt. því mátti þangbr
eigi vera í Danmörk. Kristn. 32. — frètti, hví h
væri úglaðr. Band. 12. — því hafði Helgi þessi m
at ekki váru... Dropl. 17 (også fyrir því. Alex. 81).
því at eins (i det tilfælde alene) Grág, I, 6. — hvor
kan følge at eller ef, Járns. 93; Gisl. 44, 170.

Anm. Men hyppigst betegnes grunden ved af:
gulli glóa. Alex. 166. — Sigrún varð skamml
harmi ok trega. Helg. Hund. II eptirm. — at spring
harmi. Guðr. kv. 1 form. — boginn mjök af elli. A
8. — af vèl (af, med list) Fornm. X, 386. — n
þeim heiptum hvetjask at vígi. Sigurðarkv. III, 10.
af hví (= hví) Grág. I, 76. — sárr af því. Dropl.
— af því sári úvígr. Dropl. 25. — drepr orm af m
Völusp. 55.

54. Dobbelt hensynsform bruges for at bet
samme forhold som den latinske ablativus consequ
(Madv. lat. sp. § 277) og den græske dobbelt ejef
sædvanlig med tilföjelse af at (hvilket dog næppe er d
oprindelige udtryksmåde), dog også uden dette. at þe

ru (hoc facto) Gisl. 44, 134. — at sèr heilum (ok
da). Kristn. 118. — Ved biord: at svá görvu, at svá
. — at uppverandi sólu. Harbarðslj. 58. — at
öllnum sæ. Grág. I. 28. — at liðnum III vetrum.
. 1, 32 = Fornald. III, 667. — þat mundi eigi
nema hánum nauðgum (nisi eo coacto) Fornm. X,
— þriðja dag eptir — óskaddum sínum guðdómi
hann upp af dauða. Gulaþ. lög. 40. — nykrar
heste) svá stórir sem fílar — gleyptu þá oss ásjánd-
(i vort påsyn) Alex. 167. — liðnum þeim VII
m tók árangr at spillaz. Gisl. 44, 75. — sönnum
lèttanða (ademplo legitimo jure) Gullþór. 15. S. videre
d Forholdsordene (at) og Tillægsformerne.

IV.

Ejeform.

55. Ejeform betegner i almindelighed et sammen-
sforhold mellem to forestillinger (den der betegnes ved
rm og en anden, der henhører dertil). Sammenhængen
enten 1) en umiddelbar, mellem to navneord eller
tændige begreber, af hvilke det ene bestemmes ved
andet, eller 2) den viser sig deri, at noget ved en
dling eller en beskaffenhed, der går ud på noget andet
r stræber hen til eller griber ind i det, henføres der-
, eller endelig 3) således at det ene henregnes til eller
ordnes under det andet (som delen under det hele,
eltheden under arten, en störrelse under det slags hvor-
den er tagen).[1]

1) Jfr. Madvig lat. sprogl. § 279; gr. ordf. § 46 med *).

I sammenligning med den latinske og navnlig græske ejeforms brug er den oldnordiske ejeforms br[illegible] et noget mere indskrænket omfang, fornemmelig for[illegible] sprogets langt hyppigere anvendelse af forholdsord [illegible] mange sammensatte navneord, der gör brugen af (især latinske) genitivus objectivus og qvalitatis langt sjæl[illegible] — Derimod har sproget, fremfor Latin, men i lighed [illegible] Græsk, Gotisk og de tyske sprogformer en hel del uds[illegible] ord der styre ejeform, ligeledes mange forholdsord [illegible] forbindes med den. Men hverken prisens betegnelse [illegible] ejeform eller dens løse (absolute) brug er så almi[illegible] som i Græsk og Latin.

56. Den forbindende ejeform (genitivus con[illegible] tivus et possessivus) betegner den, der ejer eller har [illegible] den eller det, hvortil noget hører ifølge en forestilling [illegible] ejendom, besiddelse, oprindelse, slægtskab eller andre [illegible] nende forbindelsesforhold. — Men meget almindelig er forbindelsen af to sådanne (navneords) begreber til ét [illegible] mensat ord eller det ene begrebs betegnelse ved et till[illegible] ord, ligesom forbindelsen også (som i Dansk) langt let[illegible] udtrykkes ved forholdsord end i Latin og Græsk.

Yggs barn. — Loki Laufeyjar sonr. — (hann [illegible] sættir manna, vörðr goða. Sn. Edd. 17. — sá — sumir kalla rógbera Ásanna ok frumkveða flærða[illegible] ok vömm allra goða ok manna. Sn. Edd. 18. — [illegible] galtar þess, er Særímnir heitir. Sn. Edd. 23. — ek [illegible] Óðins sonr, Meila bróðir, en Magna faðir, þrúðva[illegible] goða. Harbarðslj. 9. — báðir hnefar þórs. Sn. Edd. [illegible] — Æsirnir tóku lík Baldrs. Sn. Edd. 37. — ok [illegible] enn þess merki (dets mærke, mærke deraf) Gisl. Súrss. 44. — hann hefir eðli ættar þinnar, arf fjörsunga, [illegible] sik þrungit. Helg. Hund. II, 18. — tveir heimam[illegible]

a (to af deres husfolk.) Dropl. 19. — at fáir væri
s líkar. Hrafnk. 25. — ranna þeira míns veit ek
t magar. Grimnism. 24 (at min söns er det störste af
huse): her er først delens ejeform, dernæst ejendoms
nelse styret af et ord der er at underforstå til mest
n). — Nogle navneord forbindes med ejeform på en
, der nærmer sig genstandsforholdet, som lausingi
teins. Egilss. 221. — hann mundi vera ræningi
. Egilss. 219. — níðingr hvers manns (ɔ: en som
er anser for en niding); andre have en overflødig til-
ejeform (idet de allerede selv indeholde samme eller
gnende begreb), som: fólkvaldi goða. Skírnism. 3.
Endvidere kan ejeformen isteden for umiddelbart at
til det styrende navneord, forbindes dermed ved vera,
a, så at der udtrykkes, hvis noget er eller bliver,
n det tilhører, eller ved göra, kalla og lignende for
betegne, hvis ejendom noget göres til, anses for osv.
ek þeira hjörtu ok á teini steiktak, selda ek þèr
n, sagðak at kálfs væri (nl. hjarta) Atlam. 80. —
Anm. 1. Mærkes må de i digtersproget så overmåde
ppige omskrivninger af et begreb ved flere ord, som
re hverandre i ejeform, ofte gennem en række af 4—6
verandre afhængige ejeformer. steypir dals árstrauma.
nskr. II, 367. — andspillis vanr — góðrar meyjar
nis. Skírnism. 12. — háfjall skarar ofljótt ofan úlfs
tbróður (ɔ: ulvens broders baghoveds hæslige höjfjæld)
niskv. 23. — Endnu hyppigere i skjaldenes viser, som
Egil Skallagrimsons: hæings maka markar drottinn.
inbj. dr. 6. — land álnar lyngs gríms (ɔ: armens
g-geds land ɔ: kvinden) Ísl. S. II, 245. — háls búð-
húð (hvalens boligs ɔ: havets hud — om isen) Ísl.
pa 2 (A. M. 748, 4). — ærir hauka háklifs elds

(høgenes höjklippes (ɔ: håndens) ilds (ɔ: guldets) udd
(ɔ: mænd)) Fornm. III, 6.

Anm. 2. Brugen af forholdsord isteden for (n
den latinske og græske) ejeform er meget almindelig,
for genstandsejeform (s. 57 anm. 5), men også for at
tegne oprindelse, slægtskab og i det hele forbindelse. h
ingja ór Roma. Gisl. 44, 121. — konungr yfir No
Fornm. VI, 7. — merki til hauganna. Hervar. 56.
forstjóri firir hirðinni. Flatey. I, 39; ligeledes om d
arten, hvorom nedenfor.

Omvendt findes ejeform, hvor der kunde vent
forholdsord: á inu VIIda ári aptrferðar sinnar (
septimo reversionis[1]) Fornald. III, 673. — þeir vá
leiðinni Egiptalanz ok Jórdánar (ɔ: på vejen fra
til J.) Gisl. 44, 77.

Anm. 3. Mærkes må udeladelsen af ordet hús
lignende betegnelse af hjem, bolig ved en ejeform sty
forholdsordet at (ligesom i Græsk og Latin). at ins fr
Fjalars. Hávam. 13. — at míns föður. Hervar. 12.
herjaföðrs at. Vafþr. 40. — heima at sín. Egilss. 1
(Derimod udelades ikke sonr som i Gotisk og Græsk).

Anm. 4. Når en ejeform skulde styres af et af
holdsordet af afhængigt ord som udelades, sættes istede
ejeform hensynsform af dette ord. þar váru ok fallni
Hrafnkeli tólf menn (ɔ: 12 mænd af Hr.s nl. m
Hrafnk. 28. — fèll þar lið margt af Eyvindi (meget af
vinds hær) Egilss. 100. — hrauð hann tólf skip af Dön
Egilss. 191. Udtryksmådens oprindelse ses bedst af
men: varð þar allmikit mannfall af Norðmönnum.
tey. I, 51 = Fornm. I, 24 (hvor ingen udeladelse

---

[1]) jfr. Madvig lat. sprogl. § 276 anm. 6 slutn.

Anm. 5. Ved vera og kalla kan denne ejeform beden, hvem noget er ejendommeligt, passer sig for, er et tegn på (ligesom i Græsk og Latin). þat var is manns at inna. Gísl. Súrss. I, 38. — valfalls k kalla. Sn. Edd. 198 (efter cod. Worm.), s. on lex. p. 844.

57. Som genstand föjes ejeform (genitivus objectil sådanne navneord (eller som navneord brugte hvis begreb går ud på noget andet og som i almined afledes af eller dog i betydning svare til indvir- udsagnsord (såvel dem der styre gstf. som dem der hf. eller ejef.). Sådanne ere især de der betegne en lende person eller en handling, endvidere sådanne som ne en evne, magt, lyst, stræben, attrå, lejlighed, mud, vane osv. eller de modsatte begreber. — almáttigr faðir allra luta skapari. Stjórn 4. — heimting allra aura. Járns. 87. — meiðing þorleifs spaka. I, 534. (= firir þat er hann meiddi þ. Gisl. 8.) — fór þorgeirr á fund Helga. Dropl. 14. — a útburð. Kristn. 100. — sólar sýn (synet af-) m. 67. — þess bót (bøde derfor) Völundarkv. 18. líks dœmi (exempel på-) Oddrúnargr. 13. — ef þess efni. Grág. I, 81. — sakar afl. Sonartor. 9 (Egilss.). — eiga kost virðingar mikillar. Egilss. 7.[1] — lyst . Atlam. 74. — Bersi á vald konunnar. Korm. 74. eiga ráð dóttur sinnar. Gisl. 44, 12. — ek brúðar st um ráð sem faðir. Alvísm. 4. — forráð liðs. ss. 104. = forræði liðsins. Hervar. 14. — nú mun f vera góðra vápna. Hervar. 8. — elds er þörf. Hávam.

---

1) Uregelmæssigt er: hit bezta mannval, þat er kostr var. s. 20 (isteden for ejeform.)

3. — veit ek mèr engis ótta ván. Hrafnk. 26. — k illra svara vera ván af hánum (at man kunde v værre svar af ham) Sn. Edd. 22. — þess frètt. Fj 32. — gjölld sinna tilverka. Alex. 38; eins dryk gjölld. Grimnism. 3. — ágirni seims (= fjár) B 24. — í trausti Hörðabrúðar ok Irpu. Fornm. XI, — á vit e-s. Hávam. 58. jfr. Egilsson lex. p. 888. hvers þú leitar eða hvers þú á leitum ert? Fjölsv — aleyða (fuldstændig mangel på) vígra manna. H 50. — slíks eru jarteiknir. Eyrbygg. kap. 56. — f leiks trè góðs ok ills. Gisl. 44, 66 (hvor ejef. ikk styret af trè, men af fróðleikr). — Personbenævnelser hefnir (= hefnandi) ligesom hefnd, játari, meiðir, m aðr, mœtir, miðlendr osv. have denne ejeform. bar ans hluttakari. Alex. 35.

Anm. 1. Stundum lader en ejeform sig opfatte som genstands- og dels som ejendoms- betegnelse, yfirmaðr, formaðr eyjanna. Dropl. 4; höfuðsmaðr þ arar hólmgöngu. Hervar. 11. — var þórólfr höf þeirar ráðagjörðar. Egilss. 22. — gjörði (hann) E konung yfirkonung sona sinna allra. Egilss. 131. í líking annarra manna (i lighed med-) Sn. Edd. — at andspilli ins unga mans (til samtale med-) S ism. 11. — at launum skemmtunar. Sn. Edd. 1. — úfriðr (ufred med ham) Hervar. 28. — Undertiden g ser udtrykket nær til beskrivelsens ejeform: lyng langr lands Haddingja (fra H.s land) Guðr. kv. II, Ligeledes ved sådanne begreber der betegne en handl person (som stå den handlende tillægsform nær i betydn sums ertu sjálfskapa (selv skyld i) Atlam. 64. — s ráði ferða sinna. Gisl. 44, 10.

Anm. 2. Ofte udtrykker sproget dette forhold v

mensat navneord, som hrossa- kjöts- át (spisen af stekød); bólstaðargjörð. Egilss. 56. — fjárvarðveizlaðr (formynder — med dobbelt sammensætning) Járns. — úlfstannlituðr (den som farver ulvens tand ɔ: eren) Egilss. 94 (digt.).

Anm. 3. Adskillige udtryk og talemåder henhøre til e brug af ejeform. hann leggr þess hönd á helga k ok því skýtr hann til guðs. Járns. 2 og 16 (hvor s næsten er = derfor); det kan også hedde til þess ek hönd. Járns. 44 (i nogle afskrifter). Jfr. 66, 3.

Anm. 4. Når handlende tillægsformer antage tillægs- eller navneords betydning, betegnende den person der rer noget eller som har en magt, evne osv., styre de rm (selv om udsagnsordet styrer en anden forholds-). saka sœkjendr ok verjendr saka. Grág. I, 46 (egl. tillægsform, men dog af samme betydning). — lögndi fjár enna ungu manna. Grág. I, 17. — eigandi ar (som har mod = modig) Hervar. 19. — þess ndi. Sn. Edd. 152. — stýrandi himins ok jarðar. Edd. 5. — vitandi margs. Sn. Edd. 11; jfr. Völusp. ; sá er vitandi vits. Hávam. 17. — dómandi allra a. Hervar. 3. — fárs flýtandi (som bringer fare). Atl- 4. — flytjandi þess máls. Egilss. 82. Meget hyppigt digteriske omskrívninger: morðáls metendr. Fornm. 328, bógsvells metandi. Harmsól 47. — beiðendr ju. Gísl. Súrss. 1, 45; b. móins leiðar. Grett. 32. samvitandi þessa ráðs. Gisl. 44, 162.

Anm. 5. Isteden for genstands-ejeform anvendes ogke sjælden forholdsord, mere og mere eftersom sprogen bliver yngre. upphafsmenn at drápi. Gisl. 44. 89. ágirni til fjár ok mannmetnaðar. Sn. Edd. 145. — r við Grís. Gisl. 44, 14. — brigð til þess landz.

Járns. 84. — hertogi fyrir liði. Egilss. 51. — ól við guð. Gisl. 44, 66. — forstjóri fyrir búi. Egilss. — ráðamaðr fyrir liði. Egilss. 51. — til fund Grím. Dropl. 32. — hann var elskr at Agli (elsk Egilss. 77. — forvitni mikla á fornum stöfum. 1. — sè ek elsku þína við mik. Gisl. 44, 15. — us hafði á hánum elsku mikla ok virðing. Gisl. 4 — sök til þess. Sn. Edd. 72. Således også: var sveit gott til sterkra manna (forråd, fylde af) Egilss.

58. Ved ord der betegne mål, tal, mængde overhovedet störrelsesbegreber, tilföjes en ejeform (ar ejeform, genitivus qvantitatis eller generis) for at udt arten, hvoraf den givne störrelse (mål, tal osv.) er og hvortil den er at henføre. Denne ejeform kan alene styres af navneord, men også af mængdes-till i intetkön, af talord og stedord, ja endog af biord. er vel at adskille fra delens ejeform (59), skönt di forhold tilsidst umærkeligt flyde over i hinanden.

riðull manna. Gisl. 44, 46. — stakkr töðu stak fedt hø) Egilss. 211. — útal liðs. Alex. 41. veita þrjú löss viðar ok tvau skafs (tre læs brænd to (læs) grenebrænde) Gulaþ. I. 344. — hálfa vett 40 ℔) sinna fata (töj) Grág. I, 24. — níu fylki engla. Fornald. III, 663. — hunangs lækir. Fornald. 669. — forverk heys (forråd af hø); of fjár. Egilss. A. M. udg. skrives offjár); auð fjár. Egilss. 210. — landa eðr lausafjár. Sn. Edd. 15. — fjöldi fiska. Si arkv. II form. — mergð fjár. Egilss. 22. — úgr fjár. Alex. 87. — mestan þorra fjárins. Alex. 28 drykk mjaðar. Ægisdr. 6; Hávam. 105. — mörk g eyri silfrs. Band. 19. — III hundruð VI álna aura. Gr 19. — M. punda silfrs. Gisl. 44, 139. — sáld þrjú mj

mål mjød) Hamarsh. 24. — tólf álnar vaðmáls. ...d. 4. — með mikla sveit manna. Hrafnk. 18. — ...ft hundrað silfrs. Dropl. 4. — þar kemr ok mikit ...k Hrímþursa ok Bergrisar. Sn. Edd. 38. — V fylki ...ðra manna. Sn. Edd. 38. — mikill fjöldi manna ...a. Hervar. 50. — með flokk manna. Band. 8 (også ...da manns. Egilss. 20, með her manns. Egilss. 32. ... samlingsbegreb). — mart barna. Dropl. 6. — fátt ...na. Band. 10. — gnótt manna, vista ok vápna. ... 44, 137.[1] — flest gesta. Dropl. 28. — fleira vápna. ...fnk. 22. — fjöld (der vakler mellem navneord og ...gdes-tillægsord) á ek meiðma, fjöld á ek menja. ...arsh. 23. — skammt stórra höggva. Hervar. 11. — ...gt manna. Hrafnk. 28. — fátt kvikfjár. Egilss. 58. — ... mantu — fornra spjalla. Helg. Hund. I, 36. — hvat ungra manna vestr þar í sveitum? Band. 28. — ...t segir þú tíðinda? Dropl. 31. — hvat kvenna ertu? ...opl. 4. — hvat leika? Hrafnk. 27. — hvat er þat ...nna? Vafþr. 7 og 44. — hvert er þat dýra? Hervar. ... — hann Hallfreðr er svá manna, at ek skil sízt ...at manna at er. Gisl. 44, 23. — hverr (enhver) ó-...ðra apa. Grimnism. 34. — ekki var manna úti. Band. ... — hvat mun enn vera æfi minnar? Sigurðarkv. I, ... — þá er þetta var tíðinda. Egilss. 192. — ey ...nns (ikke nogen af mænd) Vafþr. 55. (hvor nu læses

---

[1]) gnótt (egl. intetkön af gnógr, ‚tilstrækkelig,' smlgn. t. ...ug = d. nok) skrives også nóg: nóg allra handa ár-...zka. Sn. Edd. 148. Heraf dannes gnóga, et biord, der bruges ...som lat. satis med artens ejeform. gnóga máls ok mannvits. ...óug. 14. Men også uden ejeform som omsagnsbestemmelse: ...ver váru ok nóg ok eggver. Egilss. 19.

ey manni, s. 50 anm. 2 slutn. Ligeledes œrit alls. Egi son lex. p. 139. — œrna staðlausu stafi (alt for m af tomme ord) Hávam. 28. — vætr véla (ingen s Atlam. 5 (men nærmere som delens' ejeform hafða þess vætkis vífs. Hávam. 101). De som tidsbiord bru lige udtryk æfi daga (alle dage) Hervar. 41 og ó vetra. Sn. Edd. 5 (Vafþr. 35) ere også måske rettere opfatte som delens ejeform, ligesom langa stund d Gisl. 44, 66 og lignende. En dobbelt artens ejeform hundrað manns hinna vöskustu drengja. Hervar. 9.

Anm. 1. Ofte udtrykkes dette forhold også ve sammensat ord, ligesom ejendomsforholdet og genst forholdet (s. 57 anm. 2), som viðarhlass. Egilss. 182. guðvefjarskikkja (purpurkappe) Fornm. VI, 186. — leguvíkingr. Flatey. I, 69. — leiðangrslið. Fornm. 62. Dog er skrivemåden vaklende; bedre ere ofte ad lelsen i to ord.

Anm. 2. Regelmæssig er brugen af denne ejef ved talord. De lavere tal kunne bruges enten som tillæ ord eller som navneord med en styret ejeform, men höjere ɔ: de med — tigi sammensatte (tierne) samt hun að og þúsund (i ettal og flertal) styre som navneord a ejeform. hann hafði IX skip, en Eiríks synir meir e XX skip. Flatey. I, 58 = Fornm. I, 40. — nætr n Skírnism. 39. — epli ellifu. Skírnism. 19 og 20. — kom ek heima. Vafþr. 43. — ellifu sona, brœðr, dœ Hervar. 11. — tíu — tungur, tuttugu augu, fjörutíu fó Hervar. 42 (digt.) — sextán sár. Hervar. 11. — sautj dagleiðir. Hrafnk. 11. — tuttugu menn. Hrafnk. 20. með átján skipum. Dropl. 4. — þrjá vetr (þrjú su ur). Kristn. 24. — tólf manna. Kristn. 86. — þrett manna. Kristn. 10. — XXX skipa. Fornm. X, 394. -

brutigi manna. Hrafnk. 19. — sjautigi manna. Hrafnk. . — sex tigir marka vegna (vejede mark) Fornm. VII, 9. — fjóra tigi geldinga. Band. 11. — þrettán tigi ra silfrs. Band. 36. — áttatíu vetra. Kristn. 108. — tíu vetra. Kristn. 4. — hundrað þeira aura. Dropl. . — með 2 hundruð manna. Kristn. 24. — tólf hundr- vápna. Hervar. 48. — höfða hundruð níu. Hýmiskv. — átta hundruð einherja — fimm hundruð dura. nism. 23. — fimm hundrut gólfa ok fjórir tigir. Edd. 14. — þat váru fimtigir hundraða. Alex. 9. - þúsund vetra. Kristn. 102. — hundrað þúsunda lna ok hálfr níundi tugr mílna. Fornald. III, 665. — -hundruð þúsunda liðs. Alex. 19. — með VI hundr- um múla ok III hundraðum úlfallda (kameler). Alex. . — C þúsunda fótgönguliðs ok XX þúsundir riddara. ex. 22. — Også hálfr þriði tugr manna. Egilss. 189. - hálft annat hundrað langra skipa. Heimsk. III, 124. og findes hundrað også brugt som tillægsord med det föjede ord i samme forholdsform: VI hundrat (ɔ: hundr-) húnferils hreina (gstf.) Fagrsk. 123; også sextigir ip. Fornm. VII, 76; sjötigu skip. Fornm. VI, 319, undtagelse (digterisk). Ligeledes við tólf manns, ndrað manns. Hervar. 9, ligesom i nuværende Dansk.

Ved forbindelsen af större og mindre tal retter sty- sen sig efter det nærmest stående; dog kan gentagelse navneordet også findes i den behørige form. hann var ra vetur ok tuttigu biskup. Kristn. 108. — tuttigu fimm vetur. Kristn. 114; men: þrjátigi ára ok sex. istn. 118. — þúsund eitt hundrað ok átján ár. Kristn. 18. Dog også: þrjátíu ok fimm skipa. Kristn. 120. - með tveim skipun ok átta tögum skipa. Fornm. X, 4. — dcccc ára ok XII. Gisl. 44, 68. — dccc ok

lxxxx ok V ár. ssld. — ccc ok lx ok V ár. Gisl. 44,
— II þúsundir ára ok cc ok lx ok II ár. Gisl. 44,
— af ccc ok XVIII byskupum — af cc byskupa. G
44, 104.

Anm. 3. Mærkes må den digteriske forstærkni
et begreb derved at ordets egen ejeform i flertal föjes
hvat er þat hlym hlymja? (her dog måske hf., s. 50, anm.
Skírnism. 14. — hverr er sá sveinn sveina — k
karla? Harbarðslj. 1 og 2. — vaki mær meyja. Hy
1. — nú er rökkr rökkra. ssted. — mær var ek me
Guðr. kv. II, 1. — Jfr. om denne sprogbrug Egilsson
p. 563; Grimm. d. gram. IV, 726; Arn. Magn. udg.
Sæm. Edda I, p. 314 not.

Anm. 4. Som en underafdeling af artens ejef
kan den bestemmende ejeform (genitivus definitivus)[1]
tragtes, der undertiden (men forholdsvis dog temm
sjældent) föjes til et ord for at angive det, hvori
styrede ords almindeligere begreb på en vis særegen m
indeholdes og betegnes: skurðgoða villa (error deastro
den vildfarelse som består i afguderi) Sn. Edd. 146.
askr Yggdrasils. Völusp. 48; Grimnism. 44. — h
baðms meiðr. Hrafng. Óð. 7. Navnlig ved navne på st
og lande: allt ríki Italielands. Gisl. 44, 108. — Sèrkl
hèruð — Rómaborgar ríki. Gisl. 44, 120. (Derimod
fattes udtryk som gjölld fimmtigu marka. Fornm.
204 rettere som beskrivelsens ejeform).

Anm. 5. Stoffet hvoraf noget er gjort eller be
udtrykkes almindelig ved forholdsord (af, ór), hvortil
föjes tillægsformen gjórr. — dúkr af hörvi, sk
[gervar] af brenndu silfri, vængr af járni, met af gu

---

1) Jfr. Madvig lat. sprogl. § 282; græsk ordf. § 49, a.

rnm. XI, 128. — hjarta ór leiri. Korm. 200. — Men så det samme forhold, som udtrykkes ved artens ejeform, n betegnes ved af: útalligan her af lands fólki. Fornm. , 17. — þeir höfðu byrðar af blýi. Sólarlj. 63. — fjölmennt af bóndum. Fornm. I, 32. — nokkura bita hrossakjöti. Flatey. I, 57 = b. af hrosslifr. Fornm. 37. — Også siges of fjár í gulli. Gisl. 44, 147; kit herfang í gulli ok brenndu silfri. sstd. 149.

59. Delens ejeform föjes til ord der betegne en del et helt for at angive det hele der deles. På denne de styres ejeform af navneord eller andre som navneord gte ord (talord, tillægsord — især i den höjeste grad ler i den höjere grad, når den bruges for den höjeste , i hankön eller intetkön, stedord, endelig grads-, steds- tids-biord.)

í austrhálfu veraldarinnar. Stjórn 67. — í þriðja rt veraldar. Stjórn 68. — þriðjungr ríkis — fimmt- gr Englands. Egilss. 102. — fjörðungr tíundar hans rar. Grág. I, 14. — þann hlut tíundar er eptir stóð. rág. I, 15. — meiri lutr manna. Kristn. 114. — þá fði Jón fjóra vetr hins sètta tigar (ɔ: var 54 år mmel) Kristn. 116. — þat var á 9da ári hins 7da tigar s 10da hundraðs frá holdgan várs herra ok á öðru i hins fjórða tigar ríkis Ottónis hins mikla keisara. rnm. I, 67 (jfr. Flatey. I, 71). — hinn níundi hverr ngmanna hans ok þingheyjanda. Grág. I, 107. — iðblaðnir er beztr skipanna. Sn. Edd. 27; jfr. Grimn- n. 44. — fyrstr manna. Alex. 37. — Sinfjötli var tr hans sona. Sinfj. — hesta beztr þykkir hann. fþr. 12. — allra dverga hagastir. Hervar. 5. — manna sælastr. Kristn. 130. — er þat mála sannast. Band. . — várrar sveitar tíu. Egilss. 130. — allra flestir.

Helg. Hund. II, 26. — svá at þèr brotnar beina hv (hvert ben) Ægisdr. 61. — heyrði hvárr þeira orð a ars. Kristn. 16. — bani annars hvárs þeira Helga Dropl. 25. — engi hans manna. Hervar. 15. — hv þeira. Egilss. lex. 425. — engi várr. Dropl. 26. — hvat þe manna. Fornm. VI, 203. — þat er sá augnanna. Edd. 28. — hvat er þat fira? Alvíssm. 2. — hvat þat álfa nè ása sona? Skírnism. 17. — hvárgi þe Dropl. 23. — einn sinna manna (ene af — ɔ: ad fra —) Hervar 5. —[1] hón var hærd kvenna bezt (b behåret ɔ: med det smukkeste hår af alle —) Korm. — vígr var hann manna bezt. Dropl. 7. — allra h — allra verst. Járns. 56. — allra mest. Gisl. 44, (som biord). — hvat er þess vorðit í ferð þinni? Dr 31. — allt vilja þíns (alt hvad du vil) Sólarlj. 25. mart var þar ása ok álfa. Ægisdr. form. — fleira m (plus virorum, både som delens og artens ejef.) Eg 133. — er ek minna barna bazt fullhugðak. Gudrú 15. — alls fyrst (allerførst) Hamarsh. 2 og 3. — h ar mátti nú ekki sjá annat enn grundvöll einn. Al 14. — hón þat orða alls fyrst um kvað. Brynh. 5. moldar hvergi (nusqvam terrarum) Hervar. 19; hv jarðar nè upphimins. Hamarsh. 2. — sið sumars. Eg 76. — forðum daga. Fornm. VI, 143; IX, 497. —

---

[1]) heraf er atter opstået brugen af einna som blot for kende biordstillæg. Þar einna sízt (aller sidst) Fornm. I, = Flatey. I, 57. — engi er einna hvatastr (den alle tigste) Fafnism. 17; Völusp. 32; Hávam. 63. — Ligeledes br allra (allra flestir. Helg. Hund. II, 26) i betydn. ‚i alt‘: hundruð allra. Völundkv. 7, ligeledes i betydn. ‚aldeles‘ H iskv. 31, ganske som biord. — Derimod betyder flestir ‚næsten alle‘. Gisl. 44, 87. Jfr. 92 anm. 4.

im degi árs ok svá viku. Gisl. 44, 66. — árla dags. l. 44, 121. — síð dags. Fornm. I, 69 = Flatey. I, . — dvaldist þar lengi sumars. Fornm. I, 19 = tey. I, 48. — hvarvetna þess er maðr spyrr (når helst) Grág. I, 41. — snemma dags. Atlam. 63, tn. 134. — meirr minnar æfi — hvat mun enn a minnar æfi? Sigurðarkv. I, 14 og 18. — ár var a. Völusp. 3. — fram var kvelda. Brynhild. 12. — n dags. Egilss. 39. — at morgni dags. Egilss. 41. þar lands, hvar lands? Egilsson lex. p. 417. — svá a mála (på det punkt af —) Hrafnk. 19. — Med og andre uds. ord: hvat er hlæst Húnalands? Odd-. 4.

Anm. 1. Det samme forhold findes også betegnet forholdsordet af. mart manna af þeim. Gisl. 44, 72 or en delings ejef. ved siden af en artens ejef. vilde re utydelig). — Freyr er hinn ágætasti af ásum. Sn. d. 16. — Yngvarr var einn af þessum mönnum. ilss. 60. — mikinn hluta af Englandi. Egilss. 104. þorkell var bezt vígr af þeira liði. Dropl. 24. — rkri var einn af þeim enn tveir. Fornald. III, 662. þann mun ek kjósa af konungum. Guðrkv. II, 33. — öllum hirðmönnum virði konungr mest skáld sín. ilss. 12. — Undertiden findes en af begge udtryksmåder ndet form: hann rèð öllum lutum á jörðu ok í lopti, ins ok himintunglanna, sjóvar ok veðranna. Sn. d. 145.

Anm. 2. Delens ejeform findes også anvendt løsere, ret af ord der ikke egenlig betegne en del, eller også des, at det styrende (delende) begreb ikke ligefrem er öjet, men må underforstås efter meningen. emkat ek a nè ása sona. Skírnism. 18. — liðs var sá yðars

(var af —, hørte til) Atlam. 41. — mar ok mæki ek þèr míns fjár (af mit gods) Ægisdr. 12. — h biðja skal hverrar bœnarinnar (i hver bön) Sn. Edd. — þykkir mèr þetta verk í verra lagi víga þeira, ek hefi unnit (af værre beskaffenhed af — ɔ: end drab) Hrafnk. 9. — Således fara ferðar sinnar, le sinnar. Gísl. 44, 163, der må opfattes som grundet forestillingen om en del eller et stykke af —.[1]

Anm. 3. Ejendommelig er uudladelsen af deling tegnelsen i adskillige udtryk, især ved mængdes-tillæg hafa margir þeir (mange af dem) borit lægra hlut. 44, 3. — satt er þat flest er fornkveðit er. Hr 25. — flestir vestanmenn (de fleste v. = de fleste v.) Kristn. 100. — nú reiðir hann suma leigu, en s eigi (udreder noget af lejen) Járns. 91. — hefir flestum hinum beztum sínum höfðingjum. Gísl. 143 (hvor vi sige: de fleste og bedste af sine h.). hafa vil ek hálft allt þat er Heiðrekr átti. Hervar. — þrjá aðra þá fremsta. Hervar. 56. — fèllu menn flestir er þar váru. Egilss. 44. — með áeg sumra sinna manna. Fornm. X, 379 (hvor alle ejeform ere sideordnede). — liðit spariz sumt (ɔ: tildels) A 27. — (hann) sèr enga liðveizlumenn sína. Band. — flest allt liðit. Alex. 32. — þjóðrekr — hafði látið flesta alla menn sína. Guðrkv. II form. — m var alls beini (der blev ydet næsten alt) Atlam. 8; m var alls sómi. Atlam. 92. — svá at Fróða man sofnaði. Grottas. 4. — váru margir synir hans alrös ir, en margir dauðir. Fornm. I, 5 = Flatey. I, — þeir váru þá margir ofstopamenn. Fornm. I, 6.

[1]) smlgn. Madv. gr. ordf. § 51 anm. (εἶναι τοῦ προσώ).

rði einn sinn (en af sine) þjónustumann í konungs-
naði. Fornm. X, 392. — Ligeledes ved inddeling (pa-
axis):[1] allir aðrir skyldu sumir skjóta á hann, sum-
höggva. Sn. Edd. 36. — því at þèr erut sumir vin-
mínir en sumir frændr. Band. 19. — þeir gátu II
nu þá er annarr hèt Abel, en annarr Kain. Gisl. 44,
. — konungar þeir er annarr hèt . . . (de k. af hvilke
a ene hed —) Kristn. 98. — Hvárrtveggi bruges lige-
les hosstillet, ikke så almindeligt med delings- ejeform:
árrtveggi maðrinn. Band. 24. — kistur tvær — er
árttveggja er full af ensku silfri (som begge, lat.
rum utraqve) Egilss. 227. Smlgn. 8, anm.

Særlig kan mærkes allir af þeim. Alex. 12, med
lingsbetegnelse, skönt der intet delingsforhold finder
id.[2]

Anm. 4. Afvigende og fra tankens side uregelrette
e visse udtryksmåder, der må henføres til denne brug af
form, idet det egenlige begreb, der skulde styres, er
sladt, og isteden derfor et andet kommer til at stå i eje-
rm: gaf þeim mestan mála allra sinna manna (ɔ:
n störste af dem som alle hans mænd fik) Flatey. I,
) = Fornald. III, 662. — ok hafði af hánum mesta
ðing húskarla hans (ɔ: den störste af hans huskarles
, ikke: huskarle) Egilss. 24. — Om udtrykket þèr
iput menn af hánum. Egilss. 145 s. 56 anm. 4.

Anm. 5. Særegne afvigelser indeholde også følgende
gs udtryk: at miðjum degi þann dag. Grág. I, 107
for istdf. en delings-ejeform ordet er tilföjet i genstands-

1) smlgn. Madv. gr. ordf. § 50. anm. 3.
2) jfr. engl. all of them, og Madv. gr. ordf. § 49 anm. 1
πᾶν μοχθηρίας).

form, som en tidsbestemmelse ‚når'). — Endvidere: hann hefir manna til. Grág. I, 50 (ɔ: si habet viror nl. qvem, hvor altså delingsordet ganske er udeladt). Endelig: hèr kom þjóðrekr með þrjá tigu, lifa þeir einir þriggja tiga manna. Guðrkv. III, 5 (hvor mening er: ‚ikke en eneste af de 30 lever endnu,' altså for: li þeira nè einn, idet inddelingen er forsömt at betegn men desuagtet følger delings-ejeformen þriggja tiga mann

60. Beskrivelsens ejeform bruges af et navneo med eller uden tilföjelse af et tillægsord, stedord eller tal föjet til et navneord (med eller uden vera) for at bete dette sidstes beskaffenhed, art, klasse, störrelse, v krav, eller en lignende bestemmelse derved.

hálfs mánaðar frið. Egilss. 89., — hálfrar me ból jarðar. Járns. 83. — þriggja nótta jól. Flatey. 55 = Fornm. I, 32. — öll V marka mál ok IV ma mál. Járns. 135. — byskup göfugs máttar (af udm magt) Sn. Edd. 185. — til þriggja nátta veizlu Egil 21. — þó þú sèrt lítillar ættar Fornm. VI, 10. — m tólf vetra mengi ok tvævetrum fola. Hervar. 50. hverrar ættar hón var. Egilss. 64. — þeir váru al eins liðs. Egilss. 124. — var ölsmið allra tíma. Egil 198 (ɔ: ‚að vera hamingjulauss' Egilsson til Sonartor. — hann var allra landa maðr (færdedes i alle la Egilss. 175. — III mánuðr XXX nátta (3 måneder h på 30 nætter) Grág. I, 37. — ek vænti, at sá sè mik háttar, er sveinninn vill hefja, hverr eða hverrar ti ar hann er. Flatey. I, 74. — til rètts nafns ma (mand med rette navn) Járns. 32. — sýnaz þeir b vera karlkindar ok kvennkindar; — — sem eru a ars kyns ok kindar; VII ok VII karlkyns ok kven kyns. Stjórn 57. osv. — hvers þeir 'ro kyns er ko

am. 133. — brökun berserkja böls margskonar. stöjen med mange slags ulykker) Hyndl. 23. — sex-hundraða sex álna aura vöruvirðs fjár (6000 ører ærdi 6 alen i vareværdi) Kristn. 126. — Isteden for til-ord kan tilföjes en anden ejeform: hón var bergrisa r. Sn. Edd. 22. — eigi var Guthormr Gjúka ættar. dl. 26. — salr ór gulli sindra ættar (af klippeart). sp. 41. — aðrar (eru) álfa ættar, en enar III dverga r. Sn. Edd. 11; jfr. sumar eru álfkungar, sumar eru ngar. Fafnism. 13. — einn rögnakindar (af gud-melig slægt) Hyndl. 34. — En enkelt ejeform tilföjet denne måde betegner ofte det samme som et tillægsord en tillægsform: heimska harðræðis (misgernings dår-ɔ: en dårlig, afsindig misgerning) Atlam. 83. — vöndr (= temjandi vöndr) Skírnism. 26. — hjálm iðs (= huliðs hjálm) Alvíssm. 19. — blóðs hold digt kød) Hervar. 42. — Forholdet går lidt efter lidt til artens ejeform: skallatz mötull. Kristn. 130. — u grjót (flintsten) Hervar. 37. — I udtryk som stormr rs. Gisl. 44, 61 er en ombytning af begreberne (for r storms, stormvejr).

Anm. 1. Særskilt må mærkes de herhid hørende indelser af et stedord eller tillægsord med et navneord betegner måde eller beskaffenhed og art, der egenlig ere rivende ejeformer, men bruges næsten ganske som til-ord. þesskonar tölum. Alex. 11. — nokkurskonar Sn. Edd. 31. — allskyns íþrótt. Dropl. 7. — rgskonar þjóð. Sn. Edd. 38. — allrahanda árgæzka. Edd. 148. — með þessháttar erindum. Fornm. I, — þesskyns, þessligs, nokkurs kyns. Grág. I, 23. mikils háttar. Fornm. VI, 10. — mestháttar. Stjórn — engisháttar (for intet at regne) Hrafnk. 25. —

allskonar. Egilss. 31; hverskonar, hverskyns (også skilt: opt vitu ugörla hvers þeir 'ru kyns er ko Hávam. 133). Også hinsvegar, hinsegin. Kristn. 132.

Anm. 2. En sådan beskrivende ejeform findes o uden at henføres til noget navneord, så at den må sæ i forbindelse med omsagnet. ef þeir mega nokkurs k ar ná hánum. Flatey. I, 74. — annars kostar er hö uligt. Gisl. 44, 185. — þat er lítils háttar, er m mínir hafa tekit... Stjórn 457. — ganga ór lögre nauðsynja eyrindis. Járns. 6. — fara til konungs þ erendis at ganga til handa hánum. Egilss. 50 og 9 Alex. 45. — er ek alls hugar (af ganske hjærte) u þóttumk. Sigurðarkv. I, 32. — Daniel sá enskis hei á Bel (så med ingen ærbødighed på B.) Egilsson lex. 317. (Der ventedes i disse tilfælde enten hensynsf eller anvendelse af et forholdsord).

Anm. 3. Hyppigt bliver den enkelte beskrivelse ejeform tilligemed det styrende ord til ét begreb og til ord (idet skrivemåden dog også her i de ældre håndskri er at adskille ordene, medens den senere skrivebrug er forbinde dem). öfundar maðr (d. avindsmand), ákafam frægðarmaðr, kappsmaðr, fremdarmaðr, rausnarma iðjumaðr. Egilss. 58; slenskaparmaðr. Alex. 42; fra kvæmdarmaðr. Fornm. I, 15 = Flatey. I, 46. — a verksmaðr. Gisl. 44, 68. — fegins lúðr. Grottas. 5. uppivöðslumaðr. Egilss. 210 og 211; afreksmaðr, gl maðr, heiðarmaðr. Fornm. XI, 295 = heiðrsmaðr; h urs jungfrú; einvaldskonungr. Alex. 23; lærdó klerkr, sœmdarorð, sœmdarverk, afar kostr, afar k (også ved tillægsord: afar auðigr, afarhreinn); afbur mikill. Band. 19; uppivöðslumikill. Band. 6. At s sammensætninger med maðr bruges som tillægsord i be

ng, kan ses af steder som: Gunnhildr kona hans var — r ok margkunnig, glaðmælt ok undirhyggjumaðr ikill ok hin grimmasta. Fornm. I, 19 (hvor Flatey. I, har: fjölkunnig ok full af unðirhyggju). — Også d tillægsformer dannes slige udtryk: dugandimaðr = gandis maðr. Gisl. 44, 137. — brúnhvítr (med hvide n) er egl. et sammensat tillægsord, men bruges også navneord brúnhvít. Hýmiskv. 8; jfr. ssted. 10.

Anm. 4. Isteden for en beskrivende ejeform kan og-bruges forholdsordet af: vísur af fúlu klámi. Skáldh. 26. — þar var ok mikit lið af bœndum. Egilss. 4. — Lucius var af hinum beztum ættum. Gisl. 44, 9. Forholdet smelter dog let sammen med artens eje-m (jfr. 58 anm. 5); undertiden bruges begge udtryks-der ved siden af hinanden: er konunga kyns váru eða hinum göfgustum ættum. Alex. 21.

Anm. 5. Særskilt må mærkes brugen af ejeformerne s, draums og svefns henførte til udsagnsord. þeir er s eru (ɔ: á lífi eru) Dropl. 26; Stjórn 456. = hann ð lífs. Fornm. X, 394. — lètu öngvan lífs undan nga. Gisl. 44, 141. — þú komir aldri hèðan lífs d livet) Egilss. 144. — at fœra hánum hann annat-árt lífs eðr dauðan. Gisl. 44, 138. — draums og efns danne med en hensynsform et slags upersonligt tryk. draums ætlik þèr (jeg antager dig for at drømme) ndl. 7. — draums kveð ek þèr vera. Helg. Hjörv. (hvilket forklares Egilsson lex. p. 105 ‚ek ætla þú rt í draumi, ek ætla þik dreyma‘, jfr. ssted. p. 816). - svefns er þèr. Gisl. 44, 36 (hvilket på det tilsvarende d i Flatey. I, 499 hedder: sefr þú). — Herhid hører åske også udtrykket: allt þat er hann verðr sins um om han lider tab) Járns. 91.

Anm. 6. Endelig gå visse af denne art ejeform til at bruges som rene biord. raunar (egl. ejef. af ‚prøve‘, ‚erfaring‘): raunar mjök. Fornm. XI, 143 ey. 158; i betydn. ‚i virkeligheden‘, s. Egilsson 645. — reyndar (egl. ejef. af reynd, ‚erfaring‘) i ‚virkelig‘. reyndar var þetta ekki nema prettr vera) Fornm. I, 59 = Flatey. I, 66. — þat var i ar. Dropl. 34 (i grunden). — mjöðdrekka — var ar full af silfri. Egilss. 93. Også ofreyndar. E lex. p. 614. — forkunnar (egl. ejef. af forkunn undring‘): forkunnar vel. Egilss. 97. — fork. sýn. 48; kona fdrkunnar væn (beundringsværdigt, ualmi Fornm. I, 70. — einkar (af det ubrug. eink): með dryk kar (særdeles) góðum. Fornald. III, 670. — einkar Egilss. 127. — hlítar (af hlít, ‚det tilstrækkelige‘, syndr hlítar vel (tilstrækkelig dygtig i at svømme) ald. II, 268. — ofs (af of, ‚overflod‘): ofs miki óframir, Fornald. III, 37. — ofsa (af ofsi, ‚over s. Egilsson lex. p. 615. — ógnar (af ógn, ‚sk ógnar sterkr. Harms. 47. — stundar (af stun stærker tillægsord og biord: stundar heilráðr. Gr m. I, 606; stundar hátt (meget lydeligt) Fornm. VI — ofraðar (som af ofraðr, med forstærkende betyd ofraðar vel. Fornm. XI, 47. — furðu (af furða under‘): furðu mikill. Egilss. 177. — máta (af ‚måde‘): máta góðr (temmelig god) Nikol. 2; má A. M. 132. Jfr. Gisl. 44, 35.

Anm. 7. Ligesom udstrækningen i rummet b ved ejeform ved tillægsord, og udstrækningen i tid deren) ved gamall står i ejeform (s. 65), således de samme begreber betegnede uden tillægsord ved alene, hvilken da er at betragte som beskrivelsens e

ti mikla nær álnar fyrir munn. Egilss. 212. — var ek itra tólf. Helr. Brynh. 6. — sveinar er váru sex vetra la sjau. Egilss. 62. (En udeladelse af tillægsord er her ke at antage).

61. Adskillige forholdsord forbindes med ejeform, ls enkelte, nemlig til, án, auk, innan, utan, millum illim, á milli, á millim), dels sammensatte eller uegenle (en forholdsform af et navneord): á meðal (á miðli, milli osv.), í stað, fyrir sakir (f. sökum osv.), vegna mt de med megin sammensatte udtryk.

til ýmissa landa. Fornm. I, 11. — til beggja handa begge sider) Flatey. I, 58.

án (uden, t. ohne): fögnuðr án enda. Fornald. III, 13. — hvárrgi mátti annars án vera. Sólarlj. 11. Også ed hf. i det ældre sprog; sjældnere gstf. án ráð, s. Egilson lex. p. 14, jfr. got. inuh mik. án minu ráði. Gisl. I, 47. (48, anm.)

auk (egl. = ok); auk þeira (foruden den), s. Gisson i Annal. f. n. oldk. 1858, s. 151.

innan (der også forbindes med gstf., s. 24, anm.) inna þriggja nátta. Gisl. 44, 38. — innan hrepps. Grág. 10. — innan garða. Fjölsv. 4. — innan borða (indenbords, ombord) Hervar 9. Deraf innanborðs. Egilss. 67 hvoraf d. indbyrdes), der kan styre en ny ejeform: naglra innan borðs. Sn. Edd. 106. Som biord bruges innlands ok utanlands. Egilss. 33 (= útlendis, erlendis), anlendis. Egilss. 76; innanborgar-utanborgar Gisl. 44, 9. ·útbýrðis. Egilss. 88; også som tillægsord (eller beivende ejeform) innanlands menn. Flatey. I, 63 = rnm. I, 52. — utan (udenfor): utan garða. Fjölsv. 1; an steins. Hervar 5. — (Også med gstf., s. Egilsson

lex. p. 838). — í staðinn (i steden for): í staðinn kv
váttana. Grág. I, 56.

millum himins ok jarðar. Fornald. III, 665.
meðal bjúgra — Ketils rifja. Egilss. 130 (digt.) —
í milli Fornm. I, 6 = sín á milli. Flatey. I, 41.
heipt millum virktar vina. Sólarlj. 13. — þeira í
um. Grág. I, 88. — alþinga á milli. Grág I, 21.
húsa á meðal. Járns. 46. — í miðil. Járns. 67. —
im. Fornm. VI, 271. — meðal manna. Alex. 47
at milli þeirra. Egilss. 80. Også milli eller miðli
hvilket er hf. af miðil, ‚midte', eller á miðli, miðlu
Egilsson lex. 574. — fyrir sakir (f. sakar, f. sök
fyrir veðrs sakir. Grág. I, 5. — fyrir sakir orm
annarra eitrkykkvenda. Alex. 1. — Med det st
ord imellem: fyrir mínar sakir. Alex. 16. — sakir ok
vináttu, også sakar (ældre gnstf.) og hf. sökum (s.
son lex. p. 758). — fyrir frændsemis sakar. Hrafnk. 11
fyrir aldrs sökum. Hrafnk. 23. — sökum sona mi
Hrafnk. 21. — sakir þess tröllskapar. Gísl. S
I, 40. — fyrir sakir bœnar þinnar. Egilss. 89. —
um stundar sakir (for en tid) Alex. 15 og 99. (Uden
form siges fyrir þá sök. Sinfjötl.) — vegna Katiline
K.s Vegne) Gísl. 44, 166. — minna vegna, på mine ve
— tveim megin Gautelfar (på begge sider). Egilss. 32.
öðru megin árinnar. Fornald. III, 668; således bá
megin, hinum megin osv.

Anm 1. Ved milli må mærkes den udtryksmåde,
af de to begreber, der egenlig altid skulde styres deraf,
det ene udelades som underforstået fra det foregående (
udtryksmåden þeir Eiríkr 6, anm. 3): fyrir austan Ran
milli ok Þverár (ɔ: mellem den og Þ.) Egilss. 45.
fyrir innan eyna var vaðilsund nökkut grunnt, milli

rrar eyjar. Egilss. 172. — fyrir norðan Jökulsá
m ok Lónsheiðar. Flatey. I, 249.

Anm. 2. Ligesom ejeform ved milli, megin, sakar
de deraf dannede udtryk egenlig er at forklare af at
ere navneord, hvortil en ejeform regelmæssigt föjes,
es findes flere lignende udtryk, der i betydning bruges
forholdsord. annan veg brekkonnar (på den anden
brinken) Fornm. X, 379. — fyrir hönd konu þinnar.
. 122. — talaði jarl af hendi (til bedste for) Há-
r. Fornm. I, 20 = Flatey. I, 49.

Anm. 3. Om sunnan Rínar. Brynh. 11; vestan bœj-
Hamdism. 18, s. 24, anm. Til synes et sted at styre
árum snúa ýmsum eldi til. Sólarlj. 16. Men her kan
etragtes som biord (uden styrelse) og underforstås at:
msum eldi til ɔ: ad ignes varios versus (d. ad — til),
ilsson lex. p. 815.

62. Udsagnsord med ejeform. Adskillige ud-
sord forbindes med ejeform, idet genstanden for hand-
n opfattes (nærmere eller fjærnere) som det der sættes
rbindelse eller sammenhæng med den handlende, eller
griben efter, tragten efter osv., eller omvendt som det
udgår eller adskilles fra — (den ophævede sammenhæng).
må imidlertid skælnes mellem 1) dem der tage gen-
den i ejeform, til hvilke undertiden kan föjes personens
gnelse i hensynsform, og 2) dem der tage genstanden
sig i gstf. (hf.) og dertil föje bibestemmelsen i ejeform.

1) árna: almindelig med gstf. ‚at tilvejebringe‘, med
sonens hf. og tingens ejef. ‚ved bön eller indflydelse at
skaffe en noget‘: bið þú Ólaf, at hann árni þèr grund-
sinnar. Fornm. V. 110. — á. góðs fyr mèr. Heimsk.
81.

afla: afla gullsins (erhværve) Sigurðarkv. II, form. —

afla sèr fjár, góz, kaupeyris. Band 4; Korm. 2; E
70 (med tilföjet hf.) •Det har også hf. s. 36. Bif
efla har gstf., s. Band. 5.

batna: bruges dels uindvirkende („bedres"), dels
sonligt med ejef., hvortil kan föjes personens hf. (s.
þess batnar þèr (det lindres du for) Korm. 154. —
mun batna alls (det bedres med —, alt ondt
standse) Völusp. 60.

bíða: bíða þess (bie, oppebie) Atlam. 56; Ale
— biðu þeir flœðar. Egilss. 56. — b. hinnar þ
Krist. 20; Ægisdr 39. — b. Helga (vente på) Dropl
— b. morgins. Egilss. 91. (med gstf., få ‚opnå', s.
son lex. p. 56.)

biðja: b. e-m böls (ønske ondt over en) Hávam.
— er þú brœðr þínum biðr forskapa (ønsker forba
over —) Helg. Hund. II, 32. — b. meyjar öðru
handa. Sigurðrkv. I, 36. Med tilföjet gstf. (s. ne
2) bað Bárðr sèr orlofs konung. Egilss. 13.

bindaz: b. böls (afholde sig fra —) Egilss.
(digt.); b. rœktar (afh. sig fra elskov) Fornm. II,

búaz: b. þeir þá ferðar sinnar. Fornm. I, 3 =
til ferðar. Flatey. I, 40. — bjuggust menn ferða si
Egilss. 39. jfr. búinn (albúinn) med ejef. som til
ord, 64.

bœna: en enkelt gang med ejef.: hverir bœndu s
(bede om) Sn. Edda. 212.

dylja: Sigurðr duldi nafns síns (dølge) Fafn
(pros.) — eigi þarftu þessa at dylja. Band. 13. (Pe
nen, for hvem noget dølges, sættes i gstf., s. 17).

fenga: fèkk Eiríkr þá Gunnhildar (få) Fornm.
10 = fèkk hana. Flatey. I, 43; thi det styrer også gstf.
fær hánum þetta svá mikils (går ham så nær). Gisl.

– hann fèkk hennar. Guðr. hv. form. — þat hefir lindi langs of trega fengit (skaffet kvinden sorg) . 183. — fær hánum þat mikillar áhyggju. 174.

řètta: fr. margs frá Oddi (fritte, udspörge) Band. 12.

freista: fr. sín (friste, prøve) Sn. Edd. 31. — hví ið mín? Völusp. 22. — þú vilt þíns um freista . Vafþr. 11; Harbardslj. 16. (Dog også med gstf. tta víg. Fornald. II, 479; eller med um og of (prøve ;et) Sn. Edd. 32). Det kan have hf.: fr. höggum. . 161 (digt.); fr. orðspeki minni. Egilsson lex. p. jfr. fresta 36. (skrives også fresta).

·ýja: þèr frýit mèr hugar (frakende en noget ɔ: le en mangel på noget) Sn. Edd. 20. — frýðir mjök hugar. Hrafnk. 13. — frýr þú mèr grimm- Egilss. 98. (Også med hf. alene, hvor da under- hugar, s. Egilsson lex. p. 208 og jfr. Index Járns.).

·rmuna eller furmuna: fyrman hón Guðrúnu góðra formene, misunde) Brynh. kv. 3. — ef hann vill na hverjum várum þess hins litla ríkis. Fornm. 17. (Også alene med hf. og en genstandssætning: ıèr fyrmundu mínir brœðr, at ek ætta ver öllum a. Guðr. kv. II, 3).

;á: hvárkis þeir gáðu (lægge mærke til) Sólarlj. 12. nokkurs. Korm. 28; Hávam. 115. —gára þú manna.)arkv. I, 29.

;eta: opt skal góðs geta (omtale) Hávam. 102. — er þeirar (gætte) Hervar. 33. — er Svertings var Krist 80; þessarrar orrustu hefir verit getit. Her- 7. — þess getr Glúmr. Fornm. I, 25 = Flatey·

gæta: g. þeira (passe på, vogte sig for) Hra 21; Sn. Edd. 17. — hvat gætir þess staðar? (be Sn. Edd. 12. — g. spektar ok siðsemdar. Járns. 6. gæta skipa. Hervar. 28. — gæt þin vel fyrir kon Egilss. 49. Også med gstf. g. frið, g. landsfólk. G 16 (i Flatey. og Fornm. V, hvor andre hdskr. have landfól

geyma: g. þess sem þú segir (gemme, passe Dropl. 35; Sn. Edd. 148; Járns. 13; Hrafng. Óð. Også med gstf. g. hana. Gisl. 44, 166.

girnaz: nú girniz hann engis annars (attrå, lyst til) Alex. 7. — drottning girtiz hans. Gisl. 44, — (Dog også med gstf. g. ríkit. Gisl 44, 110, især sonligt mik girnir; hana girndi, s. 20).

gjallda: g. úskyggnleika síns (undgælde, bøde Hrafnk. 16. — þess galdt hón gedda. Hervar. 45. vás [váss?] gjallda. Atlam. 58. — g. húsþinga mála. For VII. 181. — g. frá hánum tiltœkja föður síns. For IX, 477; jfr. njóta e-s frá e-m. Fornm. VII, 103. (gstf. ‚betale', ‚yde', ‚víse').

hefja: det forbindes almindelig med gstf., men ejeform i visse udtryk: h. handa (løfte hænder) Njál. Færeyj. 246; h. höfuðs. Njál. 213. Jfr. Egilsson lex. 308. — (Usikkert er stedet haukaklífs at hefjaz. Egil 119 (digt.)).

hefna: styrer almindelig ejef. i betydning ‚at hævn både en ting og en person, men i betydn. ‚hævne sig en' tager det hf. (om den, hvem hævnen rammer, s. 3 h. þessar skammar. Dropl. 9. — h. föður síns. Dro 21. — þá væri þèr hefnt Helga dauða (da var H.s d hævnet på dig) Helg. Hund. II, 31. Også, hefna á þei Járns. 24. Men h. hánum. Egilss. 77; Hrafnk. 16.

iðraz: man þú þess mest iðraz sjálfr (angre) Hrafnk. Sn. Edd. 23.

kenna: kenndi þess (kende) Sn. Edd. 36; Hrafnk. — þegar beinsins kenndi (upersonl. nåede til —, på benet) Dropl. 24. — kennir Hermundr sèr sóttar stinga undir höndina Band. 41. — k. ríkis (vim iri) Fornm. IX, 375.

kosta: k. mans (lægge sig efter) Harbarðslj. 16; k. afls ege, prøve). Völusp. 7; k. megins. Grottas. 22. (Med personligt og upersonligt, at skade, krænke, ødelægge.)

leita: l. hánum kvánfangs (lede efter, søge). Egilss. — l. þeira mála við hann. Egilss. 170. — þeir ðu sèr ráðs. Dropl. 30; Alex. 26. — þíns fundar . Dropl. 28. — l. sèr leiðar, vistar. Hrafnk. 5 og — mèr munar l. Guðrkv. I, 8. (Også med forholdsord g til, Sn. Edd. 28; Atlakv. 17, jfr. Egilsson lex. p.).

ljá: ljá mèr fjaðrhams (låne en noget) Hamarsh. 3. inn lèði Dag geirs síns. Helg. Hund. II, 27 (pros.) — er þorvaldi Kristr hvíldar lèr. Kristn. 104.

minnaz, s. nedenfor 63.

missa: þeira má hann eigi missa (savne, miste) Sn. l. 15. — er hann missir sverðsins. Sn. Edd. 23. — fjár. Band. 27. — þeir missi (perdant) reiðu sinnar löndum. Járns. 3. — Upersonligt: missti engis sauðar r savnedes) Band. 7. — ef Gunnars missi. Atlakv. 11. så findes genstandsform).

nema: styrer almindl. gstf. (og hf., s. 42), men ejef. ldtr. nema staðar (tage plads, standse) Gisl. 44, 46; ef. er numit var staðar. Hervar. 40. Dog også nemr ð. Alex. 37; Gisl. 44, 44.

njóta ell. neyta: n. svefns ok matar (nyde) Hrafnk.

12; Hávam. 70. — neyta hálfrar merkr. Járns. 83. sá er eigi vill öðrum laga unna, hann skal eigi njóta. Járns. 5. — yndis njóta. Völusp. 62. — s njóta. Brynh. 3. — hann neytir vápna sinna (nytte, nytte) Alex. 2 og 5. — neyttu þeir þar fœzlu ok dr Fornald. III, 670. Men nýta (bruge, anvende) gstf.: n. fá skip. Alex. 12, eller hf. (s. 40).

nýsaz: nýsumz hins (få nys om, udspejde) Son 13 (Egilss. 199).

orka: almindel. med hf. (s. 36), sjælden med hvar skal ek þess orka? Fornald. III, 72.

reka: r. alls harms (t. rächen, hævne, straffe). urðarkv. I, 9. — þess mun Viðarr reka. Vafþr. 53, r. þess rèttar (hævde retten) Hrafnk. 25; r. máls (følge sin sag).

sakna: s. hamars (savne) Hamarsh. 1; Völund 10. — s. vinar síns. Gisl. 44, 46.

skammaz: skúa ok bróka skammisk engi maðr hests in heldr. Hávam. 60; ofte i Skuggs. (N skammaz sín fyrir e-t).

sverja: sverjum þess (sværge på, besværge) Eg 117; Njál. 146. — þess sver ek. Gisl. 44, 154. (d dog sjældent).

svífaz: sv. fárs (spare i sin vrede, holde måde m Gisl. 44, 17.

synja: hann synjaði þess (nægte, afslå) Flatey. I, — muntu eigi vilja synja mèr máls. Band. 23; H barðslj. 54 (jfr. varna). — eigi á kona at synja bó sínum fèlags. Járns, 60. — slíks synja (forhindre). Atl 66. — synja aldrs (berøve livet). Med to hensynsfor s. 42 og 33, jfr. 31 slutn.

þurfa: styrer almindel. gstf. eller at med navne

også (især upersonligt) ejef. liðs þurfa (t. dürfen, betrænge til) Fornm. I, 31 = Flatey. I, 54. — þá hann eigi annarra manna (med følg. at) Grág. I, — þá, er ráða hans þurftu. Egilss. 1. — ef þú nokkurs trausts eðr halds. Kristn. 30. — ekki þess. Dropl. 23; (også þurfa við: þar er liðs þyrfti Dropl. 13). Men også: Oddr þurfti eigi langan búnað. . 8. Biformer, der ligeledes forbindes med ejef. þerflaz. Fornm. V, 27 og þermlaz. Fornm. V, 27 og ., (det sidste også med hf. i betydn. ‚være fjern fra') þremlaz (mangle) jarðar. Merlin 2, 61.

unna: med hf. i betydn. ‚ynde, behage', s. 33, med om det, man under en. þess unna þèr. Hrafnk. 21. . þeim bezt ríkis. Fornm. I, 7 = Flatey. I, 42. — annlu Guðrúnu góðra ráða. Sigurðarkv. I,45. — unna laga. Egilss. 155. — ek ann engum manni hefnda ir Helga. Dropl. 29.

vána (vona): ek vána konu fundar (håber, venter) ney. kap 81.

varna: v. þèr máls (nægte, afslå) Band. 23. — ef n varnar þess. Grág. I, 4. — á þèr eigi þessa at varna mene dig det) Hervar. 32. (Men at varna við kjötvi holde sig fra kød) Grág. I, 32).

vænta: þess vænti ek (venter) Band. 24. Upersont: þess væntir mik. ssted 25; s. 20. — Biformer hertil vetta: v. friðar. Fornm. VI, 177 = vætta, Hávam. 95. burum sínum bölva vætti (erklære for forventet) Guðrkv. 32.

vilnaz: vilnumk ek þess nú, at — (ønsker, længes ler) Völundarkv. 29; Fornm. V, 153.

vita: v. góðs (iagttage, prøve, varsle) Hávam. 19; v. kis (= kenna ríkis) Egilss. lex. p. 662. — angrs vita

(varsle ulykke). Baldrs dr. 2 (norske udg. app. 195); hr
þat vissi (er tegn på) Atlam. 97.

vitja: v. föður sins (besøge) Band. 4. — at þit v
hans. Hrafnk. 17; Hervar 14. — at vitja Vafþruð
Vafþr. 1. — vitja heita þeira. Egilss. 141 og 118. -
friðar. Gisl. 44, 184.

œskja (eller öskja, óska ‚at ønske): þess vild
œskja. Alex. 14.

Anm. 1. I lighed med udtrykket nema staðar
nema) dannes der lignende, som íss gaf staðar ok
eigi. Sn. Edd. 3. Måske kunne slige udtryk som:
þú þeira orða. Hamarsh. 18 (ti med —, afhold di
—), jfr. Guðr. kv. I, 24, opfattes som delens ejef., lig
den græske sprogbrug ved visse udsagnsord.[1] Tvivlsom
stedet Guðr. kv. III, 11 þá Guðrún sinna harma (af
gja: fik oprejsning for sin uret), hvor der måske e
underforståelse (bót, bœtur), hvis det ikke er af þeg
betydn. ‚afholdt sig fra klage'. Tvivlsomt er ligeledes st
Atlam. 63.

Anm. 2. Når et af disse udsagnsord sammens
med et forholdsord, styre de endnu ejef. Dog er samm
sætningen her næsten altid en blot løs sammenstilling,
ef engra ráða er í leitat. Fornm. I, 68 = Flatey. I,
63. 2) Ejeform (om tingen) og gstf. (om perso
der her er den ligefremme behandlingsgenstand) føjes
følgende udsagnsord.

beiða: beiddi hann föður sinn fjárskiptis (be
Hrafnk. 4. Deraf lideformet med ejef. alene; hvers h
beiddizt. Egilss. 40. — beiddizt hann af Birni br
sínum skatta ok skulda. Flatey. I, 44. — beiddiz Ba

[1] s. Madv. græsk ordf. § 51, d.

.. sinnar. Sn. Edd. 48. — beiða oss þess eina. Fornm. 34.

biðja: s. 1). biðja mun ek þik bœnar einnar (bede en bön ɔ: böns opfyldelse) Sigurðarkv. III, 62. — hann .r þrælinn sverðsins. Gísl. Súrss. I, 4. — hann bað .. liðs. Dropl. 12. — hennar bað þ. Dropl. 6. — .. sér friðar. Sn. Edd. 28. — bað hann fulltings. ..rvar. 32.

dylja, s. 62. dylja þik þeira ráða (celare te con-..) Gisl. 44, 167.

eggja: e. konu ofgamans (ægge, tilskynde en til —) ..drif. 32. — e. þess borgarmennina. Alex. 9.

firna: f. annan ástar, vitar (lægge en noget til last) ..vam. 92 og 93.

fregna: hvers fregnit mik? (spörge) Völusp. 22. — ..va ráðs at fregna. Hávam. 109.

fylla: især fyllaz: fyllaz þeirar dirfdar (fyldes af ..er med) Alex. 7. — fylla skaptker mjaðar. Grimnism. .. (Men også med hf. þá fylldi hann herbergit hinum ..rlegsta ilm. Alex. 16. — fylliz fjörvi. Völusp. 33).

fýsa: Arinbjörn fýsti þessa ráðs (give lyst til —, ..kynde til —) Egilss. 120. — augna gamans fýsir aptr .. (få lyster det [at gå] bort fra öjenslyst) Fjölsv. 5. — ..sta ek þik fararinnar. Egilss. 49. — þess fýsa þeir ..rium konung. Alex 27. Om den upersonlige brug mik ..sir s. ved gstf. 20.

hvetja: hvetja valsœfendr vígs (hvæsse, ophidse til) ..imsk. I, 29. Deraf hvatir heiptar (optændt til vrede) ..nh. 3. Jfr. Egilsson lex. p. 426.

krefja: kr. arfs Angantýr bróður sinn (kræve) ..rvar. 46. — kr. hann orða. Sn. Edd. 22. — kr. hann ..ka slíkra. Járns. 126.

kunna: mik þessa kunna (beskylde) Hrafnk. 16; fyrirkunna hann þess. Egilss. 97.

kveðja: kv. sèr hljóðs (forlange) Band. 32. — kvö síðan Sigmundar bur auðs ok hringa. Helg. Hun 11. — þá kvaddi Sigurðr hann máls. Sigurðarkv. form. — máðr skal kvatt hafa váttorða allra. Grá 51. — kv. e-n arfs. Hervar. 45. — hann kvaddi (sammenkalde) Hervar. 25.

letja: margir menn löttu þess Hjalta (göre. ked fraråde) Kristn. 82. — lèta mann sik letja langrar gö Sigurðarkv. III, 42 og 44.

meta: ejeform herved er at forklare som prisens tegnelse, s. 65.

minna: hún hefir minnt mik þeira luta (minde om noget) Fornm. I, 3 (= minnt mik á þá luti. Fla I, 40). Også upersonligt (s. 20) minnir þik eiða. S urðarkv. I, 45. — Lideformet minnaz (mindes) med e minnaz þeira hluta. Fornald. III, 672. — Korm minntist hæðiyrða hans. Korm. 34. (m. á. Völusp. 5 Det sammensatte áminnaz har gstf. ám. umliðit sun þykki. Alex. 6.

spyrja: þess mun glaðr konungr Geiti spy (spörge) Sigurðarkv. I, 3. — þess skaltu spyrja Á Dropl. 12. Lidef. þeir váru spurðir tíðinda. Dropl. 31. (Og spyrja at, Egilss. 157; sp. til — Egilss. 9; sp. ept — Egilss. 8, sp. um osv.)

vá (ubrugl.): ókynnis þess vár þik engi maðr (fore kaste, bebrejde) Hávam. 18; jfr. ssted 74 (usikkert).

vara: upersonligt: mundi mik annars vara (vente af yðr. Egilss. 148. Jfr. 20.

æsta: æsta þingmenn liðs (bede, forlange) alm. i

ene; œsta taks. Járns. 131. œ. sèr griða. Járns. 39. œ. vistar (søge, bede om herberg) Fornm. IV, 188.

Anm. En del forskellige talemåder må her nævnes, hvilke ejeform nærmest må betragtes som styret af et udsagnsord, skönt udtrykket dannes ved sammensætning med udsagnsord og et navneord. Således: mèr verðr lífs ...it (der forundes mig) Flatey. I, 62 = Fornm. I, 47. — þeir sem lífs var auðit. Egilss. 15, 39, 117. — þèr ...ðr heilla auðit. Sigurðarkv. II, 22. — mèr er vant ...s; hánum var vant fjárins. Hrafnk. 6. — mèr er ...nt gulls. Skírnism. 22. — fás er fróðum vant (mangler) ...vam. 107. — Ligeledes einnar mèr Freyju ávant þikkir. ...marsh. 23. — strengja heit þess (forpligte sig til no...t ved et løfte, egl. binde et løfte om noget) Fornm. XI, ...2, dog også med til: Helg. Hjörv. 30 (pros.) — vinna ...ða (aflægge ed på, sværge på): þèr mun ek alls þess ...ða vinna. Guðrv. kv. III, 3 jfr. sverja 62. — Desuden ...rekommer flere talemåder med fá: fèkk þat angrs — ...ögnum öðrum. Baldrs dr. 3 (norske udg. append. p. ...95). — hvat er þess vorðit — er fær þèr nú hlátrar (som får dig til at le) Dropl. 31; jfr. opt fær hlœgis. Hávam. 19. — svá fèkk hánum mikils. Flatey. I, 117. — fá e-m langs trega (skaffe — en lang ulykke) Egilss. 183. — Hertil hører også: ills gengsk þèr aldri (ulykken forlader dig aldrig) Atlam. 65 (forskelligt fra: þèr gengsk illa, ‚det går dig ilde', Atlam. 53).

64. Ejeform forbindes med mange tillægsord, dels om genstand for det i ordet liggende indvirkende begreb, dels på en løsere måde, i det ejeformen tilkendegiver det hvilket (i henseende til hvilket) beskaffenheden viser sig. ...ndelig forbindes de tillægsord, der betegne en udstrækning ...tid (gamall) eller i rum, som i de fleste beslægtede

sprog have denne tilföjet i genstandsform, i Oldnordisk m ejeform.

a) Først må nævnes handlende tillægsformer (udsagnsord der styre en genstand i gstf. eller hf. eller ej der bruges som tillægsord (eller navneord), s. 57 med an 1 og anm. 4, hvor exempler på denne sprogbrug ere a førte og overgangen mellem navneords- og tillægsords-fo stillingen påpeget. Ligeledes gives der (også blandt de ned for anførte tillægsord) mange, der egenlig ere lidende tillæg former, som fylldr grimmdar. Sturl. II, 5, p. 140; dulin duldr, duliðr (af dylja, skjult for ɔ: ubekendt med —) þú gangir lengr duliðr þess. Sn. Edd. 13. — hvat heiptar s. 63 (hvetja). — fýstr (af fýsa, s. 63, ophids begærlig) göndlar. Rekst. 32. — auðbeðinn (af biðja, 63, let overtalt til —) þessar farar. Egilss. 8. — Her til høre også de nægtende tillægsord, dannede af ó — o en tillægsform: þótti hánum óhefnt illmælissins. Drop 11 (s. hefna 62), — ókvíðinn níðs (uforfærdet for for- hånelser) Völusp. 55, — óhræðinn (uforfærdet) oddgaldrs Fornm. XI, 137. (Alle disse udtryk ere især hyppige i digtersproget).

b) Med ejeform forbindes de tillægsord, der betegne en magt, evne, indsigt, kundskab, lyst (mod, glæde, sorg), erindring eller de modsatte (nægtende) begreber. (Denne styrelse er dog ved mange tillægsord kun digterisk.)

völdugr (mægtig): guð sem alls er völdugr. Sn. Edd. 146. (Sjælden valdr. Sturl. I, 11 p. 17; Fornm. IV, 381).

víss (vis): verða víss hins sanna. Band. 12. — margra tíðinda víss. Sn. Edd. 24. — veggbergs vísir. Völusp. 52. — hann varð þess víss. Fornald. III, 662.

frár (rask til) flestra dáða. Fornm. II, 274.

kœnn (kyndig) vígs. Heimsk. III, 91.

fróðr (indsigtsfuld, vís) mærðar. Fornm. X, 54. —
• ferju. Heimskr. I, 130.
varr (var, — som mærker noget: bónði verðr þess
. Band. 41; Hervar 13; Sn. Edd. 21. — vamma varr
ı vogter sig for, undflyr). Sonartor. 19.
fimr (kyndig) stjórnar. Geisli 15. — heiðrs f. Egilsson
p. 170.
ítr (glimrende, udmærket) lista. Rekst. 11. — armbliks
. Sturl. II, 7, p. 90.
fúss og ófúss (som har lyst eller ulyst til —) fúss
. Skírnism. 13. — hann var ófúss þessa. Dropl. 15.
gjarn (begærlig) gunnar. Egilss. lex. p.246 — dyggðar
n. Skáldh. 7, 38 = dyggðar fúss. Fornm. II, 282.
lystr (lysten) meins. Brynh. 4. — lystir sleitu.
nm. VI, 339.
rœkinn (ivrig for eller efter) ráfáka. Njál. 160 (af
kja, udfolde.)
snarr (kyndig) lista, sn. málma skúrar, s. Egilsson
k. p. 752.
snjallr (snild, kløgtig til eller i —) manndáða, sn.
frðar, sn. böðvar. Egilsson lex. p. 754.
svinnr (vis) gunnar, sv. heilags tafns ok sylgs.
ilsson lex. p. 802.
Nogle stå på grænsen mellem denne afdeling (b) og
n der har den løsere ejeform (e) som ítr, góðr (der dels
‚god til' ɔ: dygtig, istand til, dels ‚god i henseende til').
c) Ligeledes de der betegne fylde og mangel (frihed, frielse).
fullr (fuld af —) ljóða ok líknstafa, góðra galdra
gamanrúna. Sigrdríf. 5. — hrímkalki fullum forns
ıðar. Skírnism. 37. Jfr. fylldr med ejef. Sigurðarkv.
8; Sn. Edd. 90.

þrútinn (svulmende af) eitrs. Njál. 13.
saðr (mæt, t. satt.) þess. Harbarðslj. 3.
hlaðinn (tillægsform, der alm. styrer hf. ‚ladet, b
set med‘): knerrir hlaðnir hölda ok hvítra skjalda,
vestrœnna ok valskra sverða. Heimskr. I, 95.
ríkr (mægtig, rig på) fjölnis hróts. Fornm. VII
læsíks ríkr. Fornm. II, 323.
heill (hel, helbredet for —) sára sinna. Eg
16, 190. = gróinn sára sinna. Fornm. IV, 164.
þurfi (trængende til —) laðar. Vafþr. 8; Harb
32; Band. 24. — Også þurfinn og þurftigr (bœna. Alex.
þarfi er mere navneord, men bruges dog på samme m
hann þykkiz liðs þarfi vera. Fornm. XI, 24.
nœgðr (rig på, af nœgja ‚er nok‘, skrives også gnœ
sóma, auðnu, s. Egilss. lex. p. 597.
andvani (berøvet) auðs, lífs. Held. Hund. II, 31; H
12. = det uböjelige andvana (udelagtig i —, manglende)
Fornm. III, 95. (andarvanr eller andarvani, livløs,
ejef.) Men andvarr (ivrig, opmærksom på) átu. H
Hund. I, 5. — Også vanr og ávanr (manglende) med
einnar mér Freyju ávant þikkir. Hamarsh. 23. — v
blóðs vanar benmás granar. Höfuðl. 11 (Egilss. 1
Skírnism. 12; Ægisdr. 13 og 39, jfr. 63 anm.
áni (udelagtig) alls. Sólarlj. 28. — snauðr (udel
tig) fremdar. Lil. 65; Bj. Hitd. 25.
tómr (tom for) dyggðar. Skáldh. 3, 22. — lattr (
røvet) lífs (af letja) Heimskr. I, 33. — blindr (b
for —) ins sanna. Alex. 23. — glöggr (udelagtig i
hugar. Fóstbr. 95; gl. flugar (skrives også gleyg
Sigurðarkv. I, 7. — sparr (berøvet) andar. Fornm. X, 4
— varr (undflyende) vamma. Sonartor. 19 (Egilss. 199).
Adskillige af disse kunne også henregnes til d). — Her

i mærkes de ved endelserne — vanr, — lauss og — tómr nede tillægsord, der dels skrives i ét ord som sammen- e, dels (i de ældre håndskr.) adskilt i to ord. (Heraf ryk som mitt ríki er þá ákallslaust ok pyndinga (nl. laust, frit for skatter og afgifter) Gisl. 44, 155). larvanr (livløs) Fornald. I, 472; handarvanr. Hávam. 70; nðarvanr. Fjölsv. I; kostavanr = kostalauss. Skírnism. ; sœmdarorðalauss. Fjölsv. 3; bardagalaust. Alex. 24; naðartómr (troløs) Alex. 46.

d) De der betegne delagtighed, skyldighed, rd, vane, beredskab eller det modsatte.

skyldr (skyldig, forpligtet til —) þess. Egilss. 176. sekr (anklaget, beskyldt for —) slíku. Járns. 2; sekr anna. Alex. 25 og 65.

sannr (overtydet om) þess. (almindl. med at, ligesom reyndr at stuld. Band. 18).

makligr (som fortjener) þess. Band 40; m. dauðans. d. 18. — hönd maklig afhöggs. Alex. 34.

búinn (beredt til —) ferðar sinnar. Egilss. 70 og 8. — þess búinn. Band. 27. þess albúinn. Band. 10.

görr (geyrr, beredt til —) ills hugar. Hýmiskv. 9. - þess görvir. Atlam. 55. — görr galdrs (kyndig i —) n. Edd. 61.

verðr, verðugr, verðigr og úverðigr (værdig, uvær- ig, s. Fornm. VII, 158) nökurs verðr. Band. 9 og 15. — allmælis v. Sn. Edd. 8. — lítils (mikils) v. Dropl. 10; gilss. 216. — engis vert. Egilss. 98. — verðr em ek riggja sverða. Gisl. 44, 21. — óvirðr (= örverðr) bródrs. Arinbj. dr. 14 (Egilss. 203).

vendr (= vandr med hf., vant til —) ríkis, Fornm. VII, 45; ofstopa v. Landnám. (Ísl. S. I, 126).

annvanr (vant til —) saums segls. Sn. Edd. 78.

samr — úsamr (vant — uvant) váss. Sn. Edd. úsamr breks (uvant til klage) Merlin. 2, 2.

tamr (vant til) unnar. Heimskr. V, 325; også hf. (s. 44, 3); desuden tamiðr gunnar. Jómsv. dr. 1:

Anm. Flere af disse (under b, c og d) at tillægsord forbindes dog også med forholdsord, i ubu tale især, og hyppigere i det senere end i det ældre s| Andre, der i betydning komme dem nær eller ere dem forbindes altid med forholdsord, f. ex. nœfr (mægtig, tig) um marga hluti. Fornm. V, 221.[1]) — Således: ; til nýjungarinnar. Gisl. 44, 141. — sannr at því. 44, 22; sannr at sök. Grág. I, 21. — fullr af h Sn. Edd. 22. — fúss, óðfuss til — Band. 7 og 8; F XI, 89. — við þetta herlaup urðu þeir ekki varir. K 24 og 26; við víg varastr ok skjarrastr við skot. Æ 13. — flárr (listig) til fjár. Hervar 38. — fœrr t (istand til) Band. 8. — kunnigastir um — Hrafı

c) Ejeform föjes løsere til mange tillægsord for a tegne det, i henseende til hvilket egenskaben vis (ikke hvad den går ud på), det hvori eller på gru hvilket den viser sig. Undertiden vakler betydninge at begrebet kan opfattes forskelligt. Her kan også n let og hyppigt et forholdsord træde isteden for forl formen.[2]) Således: góðr órlausna (i henseende til a hjælp) Band. 5; Hrafnk. 24; gott frásagnar (i he omtale) Hervar. 23; góðr matar (largus cibi) = m góðr, matarmildr. Hávam. 38 = mildr matar. Fjöl Men også illr af mat, mildr af gulli. Fornm. I, 3

---

[1]) om tillægsords forbindelse med navnemåde (gjarn, lystr s. ved denne.

[2]) Jfr. Madv. lat. sprogl. § 290, g.

g. I, 55. — góðr fjárins (gavmild) Hrafnk. 23. — • viðskiptis (god at komme ud af det med) Egilss. 63 [1]. lr tiltaks. Egilss. 170; illr viðreignar (af eigaz við) ›l. 35; land illt yfirfarar. Grág. I, 21. — argr ignar. Egilss. lex. p. 19. —ýgr viðskiptis (vranten i g) Band. 11. — snarpr (rask, dristig) áræðis. Gisl. 10. — trauðr (uvillig, besværlig) flótta (til at for- Helg. Hund. II, 18. — trauðr góðs hugar (forladt af, et) Guðr. kv. II, 10. — alltrauðr (utilböjelig til) flugar. Hund. 1, 52. — ótrauðr (ufortrøden) gamans. Fornald. 8; ótr. vígs. Skírnism. 24. — fulltrauðr framreiðar ig til at ride frem) Heimskr. III, 218. — léttr lofs om med —) Grett. 190. — örr þess (gavmild) Egilss. rr gunnar (rask, dygtig i kamp) Fóstbr. k. 13. — n (fortvivlet) lífs. Sigurðarkv. III, 51. — glaðr rjóts. Fornm. X, 354. — villr (vildfarende) vega. m. 46 og 156: v. staðar. Höfuðl. 5 (Egilss. 149). — l (elendig) mála. Hervar. 20 (digt.); v. vígs þeira. . 58; alls v. (ɔ: manglende alt) Hávam. 68; v. ertu s (i henseende til din holden) Dropl. 30. — dapr (be- et) alls hugar. Fornald. III, 36. — er konungsgarðr r (rummelig) inngangs ok þröngr (trang) brottfarar. ss. 169. — Desuden talrige digteriske forbindelser, som kr gunnar (modig i kamp), gnógr orða (snaksom), rr dýrða (stor i bedrifter), skeleggr hjaldrs (dristig i p), móðr hjaldrs, ramr hervígs, mildr hervígs, ðr mærðar, frækr mannvits (= kenndr), hallr hlèborðs eldende til læsiden) o. m. fl., der findes oplyste i Egilssons poet.

Endelig findes denne brug af ejeform ved tillægsord i

---

[1]) vel at adskille fra góðr med hf., s. 44, [1]).

den höjere og höjeste grad. minni málsgerða. Ísl. S. 254. — fegrstr ásyndar. Flatey. I, 69. – hæstr (i glans) Heimskr. V, 360.

65. Ved tillægsordet gamall sættes alderens be nelse (tidens udstrækning) i ejeform. Ligeledes ved de lægsord der betegne en af udstrækningerne i rummet: l bred, höj, tyk, dyb, vid tilföjes betegnelsen af ud ningens mål i ejeform. — dœgrs eins gamall. Helg. H I, 6. — tíu vetra gamall. Egilss. 223. — piltr nökk vetra gamall. Fornm. I, 70. — yngri menn enn vetra gamlir. Grág. I, 17. — tveggja álna löng. E 109. — fimm fóta þykkr við jörð. Járns. 101. — rastar djúpan. Hýmiskv. 5. — heiði rastar bre Heimskr. III, 34. — fingrar þykkum gullspöngum. A 165. — sú jörð — er hón er fimm fóta löng. Alex. 1 — örk þriggja hundraða álna langa. Gisl. 44, 69. lát hana þar eigi víðara verða enn einnar álnar. Stjórn 56. tólf fóta háfir. Stjórn 68. — (örkin) var CCC álna lö L álna breið ok XXX álna djúp. Stjórn 57.

Anm. Alderen, som en har, kan også betegnes v hafa.[1]) hann hafði VII vetr ok XX, er hann kom Noreg. Fornm. X, 393. Men alderen betegnes ogå (u gamall) ved en beskrivende ejeform (s. 60 anm. 7): hann er XVI vetra. Grág. I, 17. — Agnarr var tíu ve en Geirröðr átta vetra. Grímnism. form. — Grímr v ellifu vetra eða tíu. Egilss. 77. Endog (hårdere) ud vera: dóttir bónda raun á gólfinu tíu vetra eða elli Egilss. 178; smlgn. exi mikla nær álnar fyrir mun Egilss. 212 (hvor udeladelsen af ‚bred‘ ligger nærmere antage, skönt det ikke er nødvendigt).

---

[1]) som i Fransk: avoir vingt ans (være 20 år gammel).

66. **Prisens** ejeform föjes til udsagnsord der betyde katte, vurdere, når prisen angives almindeligere, ubeit ved mikils, lítils, engis osv. (hvorimod prisen ved ıdsagnsord, der betyde at købe, sælge osv., når den ves bestemt, som en vis værdi, sættes i hf., s. 49 anm. · Dog kan også ved meta og virða den bestemte pris gnes ved ejeform. — lítils virði Brynjólfr þá. Egilss. — engis munu þín orð metin (nl. verða) Gisl. 44. — hans orð mikils virða. Gisl. 44, 14. — virða a svá mikils. Alex. 91. — konungr mat þá mikils. lss. 33. — svá mikils virðu goðin vè sín ok griðaii. Sn. Edd. 20. — hversu mikils þú metr goðorð steins. Egilss. 212. — á þann kvið enskis meta. Grág. 8. — hálfs eyris met ek hvern. Vígagl. (Ísl. S. II) . — virð ek (hana) Engla jarðar. Korm. 26. — öl n met ek auga annat — hundraða þriggja. Korm. . — Også ved hafa (have, få noget for noget): öln nè ning hafðir þú þess aldregi vanrèttis vesall (du fik rig en skilling for —) Ægisdr. 40.

Anm. 1. Som prisens ejeform kan ikke betragtes næsten ganske til grads-biord blevne beskrivende ejemer hóts, hœfs eller hófs: eggjumz hœfs (efter formeste) hildar hyrsennu. Ísl. S. I, 90. — hóts (af ót, „noget") ɔ: for en del, til en vis grad, s. Egilssons x. p. 383. — hófs (af hóf, „måde") hart = mjök hart, gilssons lex. p. 371. S. 60, anm. 6.

Anm. 2. Prisen betegnes også ved biord eller ved rholdsord (fyrir, at, við, til). sá er átti þrælinn, mat ınn fyrir þrjár merkr silfrs, ok mat hann hálfu dýrra ın meðalþræl. Egilss. 212. — dýrt meta hana alla. ›rm. 26. — meta eigi dýrra enn at XII mörkum.

Grág. I, 21. — tunga min var til três metin (for træ) Sólarlj. 44. — smíð, er til afbragðs me for et kunstværk) Fornald. II, 464. Også ved bruges forholdsord. eru allir lutir falir við fè. Gisl.

67. Ejeform bruges endelig på flere måder so bestemmelse, især til at betegne tiden, stedet elle for en handling, hvortil slutter sig nogle andre, anvendelser.

1) om tiden når eller i løbet af hvilken no kemr — fára nátta (om, inden få nætter) Helg. I, 19; Guðr kv. II, 42. — ens hindra dags (Hávam. 109. — annars dags. Völundarkv. 20. — tíðar (for nærværende tid) A. M. 675, 1. — þeirar Fornm. VI, 85. — eins dags. Fornm. I, 67 (= dag. Flatey. I, 72). — þriggja nótta. Helg. Hjö (= á þr. n. fresti, som det strax efter hedder i tale). — sams misseris. Guðr. kv. I, 9. — lo slutning) Fornald. III, 667, = loksins (þat vard l Gisl. 44, 143) = at lokum. Hervar. 40. — langs at löngum, langt om længe) Sn. Edd. 198 [1]; også b langs (endelig bjærgedes vi) Grönl. h. m. II, 342.

2) om stedet hvor noget findes, og veien ad en bevægelse sker. þeir er illa gera þessa heims (i verden) ... þeir sem gott hafa gört þessa heims. 12. — annarstaðar. Egilss. 174 = annars staðar. I, 45; Járns. 108. — allzstaðar. Flatey. I, 68. — annars staðar. Grág. I, 20. — sumstaðar. Egilss — þarlands. Fornm. VII, 77. — þvers (d. tvers) Fornm. I, 72 (= þvert. Flatey. I, 74). — gekk

[1]) Jfr. d. Arn. Magn. udg. II, 178, læsemåden efter cod.

bæði yfirlits ok at skaplyndi. Egilss. 2. — dagr fyrr koma alls misseris tals (i al årsberegning) nótt. Grág. I, 37. — For at bestemme og forhöj höjere grad: þess betr (des bedre, desto b.) Band. 37; at meir. Egilss. 196; þess at fleiri. Guðr. kv. II nokkurs at auðnara (med noget bedre skæbne) Alex. Endogså mådens eller årsagens betegnelse synes denne at nærme sig: leituðu flestir sèr at hafa hættuminna, at þeir verðu sik frýju (dog således at de undgik tanke for fejghed) Sturl. II, 7, p. 68). Jfr. Egilss. p. 905. — fyr því at þeir eru guðs umboðsmenn, ok annars (ɔ: og dertil af den grund, for det ande þat sjá allir, at þeira má á enga lund missa; ins þriðja, at sjálfr guð virðiz at kalla sik með nöfnum. Járns. 12. — (Om miðlungs staddr. Grö m. II, 352 og mundangs (middelmådig) sterkr, breið Egilss. lex. p. 574 og 584). þokks megnara (bet större) Fornald. III, 23; þokka mun betri (noget b Harmsól 13.

Anm. Som opståede ved udeladelser må derimod digteriske udtryk forklares: senduð systur helju (ɔ: Atlam. 52. — marga menn sá ek moldar gengna (i jorden) Sólarlj. 60. — ganga heljar (ɔ: til h.) Helr. I 8. — Vel også lagat var drykkju (til dr., beredt til kelag) Atlam. 72. — Om ordsproget lítilla sæva sanda Hávam. 52 s. Egilss. lex. p. 696: verba per brachylogiam expressa sic informo: þar sem v lítilla sanda, þar er ván lítilla sæva, ubi parvæ (brevia) exspectantur, ibi parvi fluctus exspect

---

[1]) jfr. Vidensk. selsk. d. ordb. I, 597.

ıd in re maritima verum esse docet experientia.' Anledes Lüning, jfr. Hazelius, indl. til Hávamál. p. 23.

68. Ejestedord træde isteden for ejeform af de sonlige stedord. Ligeledes står en hosstilling til et ejelord i ejeform (s. 13 anm. 1). mitt lík dauðs. Sn. L. 52. — sönn munu verða öll mál okkur beggja. g. Hjörv 33. — sú er bœn Kveldúlfs ok allra vár. lss. 13. — þat er upphaf laga várra Íslendinga. Járns. — þat er vætti várt allra (omnium nostrum) Grág. l. — lèt hami vára hugfullr konungr átta systra undir borit. Helr. Brynh. 6. — okkarar kvámu brœðra. ndism. 25. — þat verðr ykkarr beggja bani. Sigurðarkv. 6. — orðs þikkir enn vant ykkru hváru. Hamdism. — um mál okkur Eiríks konungs er yðr þat at gja. Egilss. 156. — um skipti vár sona Eiríks. Egilss. 0. — hvárum tveggja okkrum mundi þykkja ólíkligt. lss. 217. — at taka son ykkarn Tryggva konungs. nm. I, 71. — var hverjum várum deildr hálfr hleifr auðs. Gisl. 44, 54. — nöfn vár ættmanna. Gisl. 44. 3. — allra yðvarra vegsemd. Gisl. 44, 116.

Ejestedord bruges således også for at betegne delingsholdet: ek mun okkur (for okkar) œðri þikkja (tykkes bedste af os to kvinder) Helr. Brynh. 3. — hann n engan yðvarn spara. Egilss. 50. — lízt mèr svá, n engum várum brœðrum þikki trúligt. Fornm. I, 53 engum várum brœðra. Flatey. I, 63. — þrju várum stkin — skipi hvert várt (enhver af os) stýrði. tlam. 96.

Anm. Istedenfor en ejeform kan en hensynsform föjes il et ejestedord. sèr varla sitt fœri einum við slíka öfðingja (at han neppe kan stå sig mod —; suum soli r suum solius —) Band. 22. — Omvendt findes mín

(ejef. af ek) for mèr, þín for þèr i visse udtryk. er þó djarfligt slíkt upp at kveða. Fornm. II, 239. — líkt (for mèr l.) Fornm. II, 204 (digt.); þín líkt. 154 (digt.); þesslíkr (for þvílíkr). Fornm. XI, 1

Almindelig anmærkning om Ejeform (og synsform). Ved sammenstød af flere ejeformer (eller kan enten den ene være styret af den anden eller de stå anvendte i forskellige forhold. Det første er tilfældet i digtersprogets omskrivninger. örfi mestr branda skevaðar lands lýsi bliks. A. M. 757 (s. lex. p. 540). — þó ek bólstr verð um bera þorða hæings markar drottni. Arinbj. dr. 6 (Egilss. 202). margs var alls sómi manna tiginna. Atlam. 92 (jfr. lex. p. 549). — lyngs fjarðölna ljósheims bör (lyng lysbjems bærer) Egilss. 136. — Om den digt. omskriv ved ferð, sinni jfr Egilssons bemærkn. til Sonartor. (Reykj. udg. s. 266). — hann skal ok hafa kvatt d uppsögu vátta eða sáttargerðar vátta. Grág. I, 85. (skrives slige ord helst som sammensatte). — M. punda sil Gisl. 44, 139 (dobbelt artens ejef.). — nema nokkut g í vörn hins þess er hann vili þá til sókna hafa te Grág. I, 69 (hvor hins styres af vörn, þess af nokk — Hf. úlíkir þeim sýnum (i udseende) Sn. Edd. 12, Sigurðarkv. II, 26 og III, 58. — hann bergr þeim k sökinni. Grág. I, 55. — þeim rigndi fezlu ór hi þeiri, er manna heitir. Gisl. 44, 77.

V.

Forholdsord.

69. Forholdsordene ere egenlig biord, og i det old-
[..]ske sprog have de så godt som uden undtagelse ved-
[..]oldt mere af biords-brugen end i noget af de beslæg-
sprog. De anvendes nemlig her overmåde hyppigt løst
[..]den at styre en forholdsform, altså som biord, medens
[..]n ved at have en styrelse blive til virkelige forholds-
Ofte er imidlertid forholdet en mellemting af disse to,
[..]styrelsen er underforstået eller løsrevet (ved mellem-
[..]e ord), eller forholdsordet stillet bagefter eller tilsyne-
[..]de aldeles overflødigt (i diglersproget kun udfyldende
[..]dig plads uden betydning, som ór, um, of, til. Hávam.
55, 56). Dette hænger sammen med sprogets ringe
til at sammensætte forholdsordene med udsagnsord,
[..]e derimod kunne få mangfoldige betydninger ved at for-
[..]s med deres genstand ved hjælp af forskellige forholds-
eller blot tilföje et sådant som biord, hvorved betydnin-
får en afskygning eller helt anden retning.

Læren om forholdsordenes betydning og brug hører i
[..]ldstændige udvikling ikke til ordföjningslæren, men til
[..]ogen. Da imidlertid flere forholdsord forbindes med
end én forholdsform, og deres brug i det hele hænger
sammen med forholdsformernes brug, og de i mange
[..]lde træde isteden for disse, må her i ordföjningslæren
tillæg til de foregående afsnit gives en kort oversigt
disse forholdsords forbindelser, ligesom der ved gen-
[..]dsform, hensynsform og ejeform (s. 24, 48 og 61)
[..]mere er handlet om de forholdsord der kun styre én
[..]holdsform. Det nærmere må søges i ordbogen.[1])

[1]) Dette punkt (om forholdsordenes styrelse) er også i almin-

Der gives i det oldnordiske sprog kun forhol
denne art der kan forbindes med to forholdsform
(som i Græsk) med tre [1]), og brugen deler sig d
gstf. og hf. De forbindes almindeligvis med gstf. (
for sig ikke medfører forestilling om et særegent
når der betegnes en bevægelse til (hen ad, hen ov
der udtrykkes et overført, ikke stedligt forhold,
udledes af dette, — tildels også når tanken om et
hold aldeles forsvinder; derimod med hensynsform
ningen ‚ved', ‚hos', om en virkelig eller billedlig
stedet (som i de beslægtede sprog, Tysk, Latin
også Græsk). — Grunden til forholdsords forbinde
forskellige forholdsformer er desuden den, at nogl
oprindelig have en så almindelig og ubestemt betydni
den forgrener sig på en så fin måde, at dette ikk
lader sig forfølge i det enkelte, men først kan b
ved de tilföjede bestemmelsesord og det styrende
á, í, at, hvorved betegnes dels forholdet ‚i', ‚p
‚ved' noget, dels retningen af noget). Ligesom d
dere ofte er vanskeligt i den overførte betydning af
ord at genkende den oprindelige betydning, således
i visse tilfælde betydningen af to forskellige sty
nær sammen, at der kan finde en forvexling af d
Endelig må iagttagelse lære, hvorledes sproget, ogs

---

delighed behandlet med forkæriglhed og udførlighed i o
sproglærerne og ordsamlingerne, hvilket end mere er
korthed her.

[1]) En undtagelse gör vel án (s. 61), men det er
og forældet. Om at, der foruden gstf. og hf. også tils
forbindes med ejeform (ved en udeladelse) s. 75, om
. 24 *).

Samfundet har udgivet:

I. Hrafnkel Freysgodes Saga, besørget af K. Gislason oversat af N. L. Westergaard. 1847. Bogladepris 40 Sk.

II. Droplaugarsona saga, besørget og ledsaget med Analyse og Ordsamling af K. Gislason. 1847. Bogladepris 1 Rdl. 8 Sk.

III. Hervarar saga ok Heiðreks konungs, besørget N. M. Petersen og oversat af G. Thorarensen. 1847. Bogladepris 72 Sk.

IV. Bjarnar saga Hitdœlakappa, besørget og oversat H. Friðriksson. 1847. Bogladepris 84 Sk.

V. Vápnfirðinga saga, þáttr af Þorsteini hvíta, þáttr af Þorsteini stangarhögg, Brandkrossa þáttr, besørget og oversat af G. Thordarson. 1848. Bogladepris 76 Sk.

VI. Sagan af Þórði hreðu, besørget og oversat af H. Friðriksson. 1848. Bogladepris 72 Sk.

VII. Lucidarius, en Folkebog fra Middelalderen, besørget ved C. J. Brandt. 1849. Boglpr. 80 Sk.

VIII. Tvær Sögur af Gísla Súrssyni, udgivne af K. Gislason. Med en Forklaring over Kvadene af S. Egilsson. 1849. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

IX. Kong Valdemar den andens Jyske Lov, ved N. M. Petersen. 1850. Bogladepris 84 Sk.

X. Bandamanna Saga, ved H. Friðriksson. 1850. Bogladepris 60 Sk.

XI. Grágás, Islændernes Lovbog i Fristatens Tid, udgivet og oversat af V. Finsen. (Förste Hefte.) 1850. Bogladepris 68 Sk.

XII. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammershaimb. I. *Sjurðar kvæði*. 1851. Bogladepris 1 Rdl. 24 Sk.

XIII. Valdemars sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 1852. Bogladepris 80 Sk.

XIV. Eriks sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 1852. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

XV. Föstbræðra Saga ved K. Gislason. (Förste Hefte.) 1852. Bogladepris 68 Sk.

XVI. Grettis Saga ved G. Thordarson. (Förste Hefte.) 1853. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XVII. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. [illegible] 1853. Bogladepris 64 Sk.

...ånske Lov, ved P. G. Thorsen. 1854.

...zk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og Jón ...e Hefte.) 1854. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XX. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammersh
(Andet Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXI. Grágás, udgivet og oversat af V. F
(Tredie Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXII. Grágás, udgivet og oversat af V. F
(Fjerde Hefte) 1856. Bogladepris 2 Rdl.

XXIII. Oldnordisk Formlære, ved K. Gis
(Förste Hefte.) 1858. Bogladepris 64 Sk.

XXIV. Íslenzk fornkvæði. ved Sv. Grundtvig o
Sigurðsson. (Andet Hefte.) 1858. Bogladepris 1 R

XXV. Grettis Saga, ved G. Magnússon og G.
darson. (Andet Hefte.) 1859. Bogladepris 1 Rdl.

XXVI. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig o
Sigurðsson (Tredie Hefte.) 1860. Bogladepris 1 Rd.

XXVII. Bárðarsaga Snæfellsáss, Víglundar
þorðarsaga, Draumavitranir, Völsaþáttr, ved Guð
Vígfússon. 1860. Bogladepris 1 Rdl.

XXVIII. Hávarðar saga Ísfirðings, ved G. Th
son, med en Forklaring af Viserne ved G. Brynjul
1860. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

Til Pressen forberedes:

Oldnordisk Ordföjningslære af G. F. V. Lund. (Andet
Oldnordisk Formlære, ved K. Gislason. (Andet
Fóstbræðra saga ved K. Gislason. (Andet Hefte.)
Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og J. Sigurð
(Fjerde Hefte.)
Grágás, besørget og oversat af V. Finsen. (Femte
Udsigt over Nordens gamle Literatur ved P. G. Th
Njáls saga ved K. Gislason.
Færöiske Kvæder, ved V. Hammershaimb. (Tredie

Tiltrædende Medlemmer kunne erholde alle af Sam
udgivne (I-XXVIII) Skrifter for 24 Rdl. Anmeldelser om
trædelse i Samfundet modtages saavel hos Samfundets
Medlemmer: *K. Gislason* (Forhaabningsholmsallee Nr.
A. F. Krieger (Nørregade 24), *O. Stephensen* (S
gade 16), *P. G. Thorsen* (Kronprindsessegade 5
N. L. Westergaard (Gammelstrand 34), som i den *Gy*
dalske Boglade (Klareboderne 3) og udenfor Kjøbe
hos dennes Commissionærer.

Nordiske Oldskrifter

udgivne

af

t nordiske Literatur-Samfund.

XXX.

Oldnordisk Ordföjningslære,

af G. F. V. Lund.

Andet Hefte.

KJØBENHAVN.

Berlingske Bogtrykkeri ved L. N. Kalckar.

1862.

Udgivet for förste Halvaar 1860.

DET NORDISKE LITERATUR-SAMFUND.

Det nordiske Literatur-Samfund har til Formaal at ud Kundskab til Nordens ældre Literatur, navnlig ved at udgive diske Oldskrifter paa en med Almeenhedens Tarv overeensstemm Maade, og ved at udbrede disse i saa vid en Kreds som m Samfundet vil derfor nærmest foranstalte Haandudgaver af de tigste islandske og andre oldnordiske Skrifter med en vel bearb Text, og vil ved Siden heraf ogsaa søge at fremkalde lignende gaver af de senere Sprogmindesmærker, navnlig af Levningern vor egen Middelalder. Men da Kundskaben til Nordens Olds er saa lidet udbredt, vil Samfundet, i det mindste indtil Til bringelsen af andre fornødne Hjælpemidler gjør det overflødigt, søge hine Textudgaver med Oversættelser eller saadanne Oplysni som ere nødvendige til fuldstændig at forstaae det udgivne. D Samfundet besørgede Skrifter skulle indrettes saaledes, at Tex og Oversættelserne eller Oplysningerne kunne samles i sær Bind. Samfundets Love ere:

§ 1. Samfundet har til Formaal, at fremme Kundskal Nordens ældre Literatur, nærmest ved at udgive og udbrede nor Oldskrifter og de til disses Benyttelse fornødne Hjælpemidler.

§ 2. Aarlig afholdes i Kjøbenhavn et Møde, hvorpaa s lige Medlemmer have Stemmeret.

§ 3. Til at bestyre Samfundets Anliggender vælges paa aarlige Møde et Raad af 5 Medlemmer. Af disse afgaae efter første Aar tre, næste Aar to, og saa fremdeles.

§ 4. Medlemmer optages af Samfundsraadet. Det halvaa Bidrag er 1 Rdl. Den der undlader at betale, betragtes som traadt af Samfundet. Ethvert Medlem erholder uden Betali Exemplar af de efter hans Indtrædelse udgivne Skrifter.

§ 5. Naar Samfundet tæller 500 Medlemmer, paaligger Raadet, at bringe under Forhandling i Samfundet, hvorvidt n udførligere Love skulle vedtages. Indtil da skal Raadet pa aarlige Møde afgive Beretning om det forløbne Aars Virksomh aflægge Regnskab.

Samfundet har udgivet:

I. Hrafnkel Freysgodes Saga, besørget af K. Gisl og oversat af N. L. Westergaard. 1847. Bogladepris 4(

II. Droplaugarsona saga, besørget og ledsaget en Analyse og Ordsamling af K. Gislason. 1847. Bogl pris 1 Rdl. 8 Sk.

III. Hervarar saga ok Heiðreks konungs, besø af N. M. Petersen og oversat af G. Thorarensen. 1 Bogladepris 72 Sk.

IV. Bjarnar saga Hitdælakappa, besørget og ov af H. Friðriksson. 1847. Bogladepris 84 Sk.

ldsord, der kun styre én forholdsform, opfatter visse old, virksomheder eller tilstande under andre rumsfore-nger end vi i andre sprog ere vante til at finde, og r anvender andre forholdsord, end disse i de samme lde anvende.

Her tilföjes prøver på forholdsordenes løsere brug (som d, egenlig med underforstået styrelse), med dennes for-lige former.

Tigris fellr fyrir austan, en Eufrates fyrir vestan det för nævnte: landit.) Stjórn 73. — mun ek an hlut í eiga, hvern veg sem yðr ferr. Flatey. I, . — konungr verðr glaðr við, er hann skal firir hafa it þá menn, er eigi spari við at nema. Alex. 46. — búa um lík ok göra kistu at ok með at fara ok grafa. g. I, 8. — hann skal sjálfr fá húðir til at bera n í (hvor til hører til fá, í til bera.) Grág. I, 13. — ll fór fyrir (jfr. lat. ire præ) Egilss. 188. — var regr svá góðr undir hans ríki, at hann var eigi munaðr ri (i bedre tilstand) fyr utan þat at eigi var kristni Fornm. X, 381. — þar er síldferja var ok menn á. og der var mænd derpå) Gisl. 44, 7. — eða hvárt kkut sinn mau þar koma, at ek muna styrk til hafa hrinda því ánauðaroki af, er á er lagt ríki föður ns. Alex. 2. — þar lá hjá (lå hos ɔ: ved siden deraf) ksneið. Flatey. I, 252. — unz varð ór (ɔ: deraf) jötunn. þr. 31. — bauð hánum kost á, hvárt hann vildi ldr. Kristn. 18. — hann sleit af höfuðit ok fór með sjóar. Sn. Edd. 35. — ok þeir af tóku (nl. ringen) þeir á létu fyr einn utan, er þeir af létu. Völundkv. — hann hafði með at fara skjöld (førte med sig) ilss 209. — þessarrar orrustu hefir helzt verit getit í rnum sögum, ok mest mannfall í orðit. Hervar. 57.

Om forholdsord föjede til indvirkende (tildels også virkende) udsagnsord s. 17 anm. Således **bera** á, af um (of), upp; **fá** á (gribe), í, at, til; **fara** á, at, í, með, um, við, yfir; **halda** á, af, fyrir, undan, u **hyggja** á, af, at, fyrir, of, til, um; **koma** á, at, c við, yfir; **láta** á, af, í, ór; **leggja** á, at, fyrir, ge í, með, undan, yfir; **sjá** á, fyrir, til, um, við; t af, í, til, við, mót.

70. Ved denne løsere forbindelse og brug af forl ordene fremkommer endnu følgende tilfælde, der må m 1) at forholdsordet kan løsrives fra sin styrelse ved lemkommende ord, 2) at det (navnlig af denne grund gentages, idet det først sættes ved udsagnsordet, d (efter indskudte ord) foran det styrede ord, 3) at de sjælden, især i digtersproget, sættes bagefter sin st 4) at flere forholdsord kunne støde sammen, dels h rende til forskellige udtryk, dels tilsammen danner mere sammensat forholdsbegreb.

1) munum við Gissurr ganga til fyrir várn fjó sigurgjafarinnar. Kristn. 94 (hvad der ssted 96 er u regelmæssigt: ór Norðlendingafjórðungi genga til gjafarinnar). — ofrhita, er á er fœtinum (er i f Hrafnk. 15. — vilja eigi ór rísa dóminum. Grág. = at rísa ór dóminum. ssted. Digterisk stendr grœnn Urðar brunni. Völusp. 19. — höfðu vinát meðal farit hans ok Haralds konungs. Flatey. I, 6 konungr er at kominn bana. Alex. 23. — verða ei staddr fundinn. Egilss. 223. — váru sogns með syni Maddaðar staddir (hvor með styrer syni) He III, 359. — (Både adskilt og stillet bagefter: ger mann þann er Helis heitir skýtr hann ígegnun gaflaki. Alex. 40). Om milli s. 61 anm. 1.

2) mikill ávöxtr hefir á orðit á góðsi mínu. Hrafnk. — hann skar ór lepp (skar ud en lok) ór hári þess ...s. Hervar. 27. — láta af tjöld af skipum. Egilss. — Ligeledes ved sammensatte udsagnsord: at fråsegja guðs stórmerkjum. En. Edd. 144.

3) þú gekkz árbrú yfir. Hervar. 33 (digt.). — lönd Hervar. 36 (digt.). — velli á. Hervar. 50. — náströndu Völusp. 42. — mann yfir. Vafþr. 22. — vígi at. Vafþr. — Ásum ok álfum nær. Grimnism. 4. — sofa ek nè ...k sæfar beðjum á (på søkysten) fugls jarmi fyrir fugleskrig) Sn. Edd. 16 (digt.). — heimisgarða til ...m. 6. — (Sat ind imellem: síns til geðs. Hávam. 11.) ...nden tale finder denne omstilling (anastrofe) især sted í millum: deila yðvar í millum (d. eder imellem) ... 30. — Endog med flere mellemsatte ord: örlögum ...um skylit aldregi segja seggjum frá. Ægisdr. 25. öllum almúga — var ausit moldu yfir. Hervar. 56. — hefi hánum ekki í móti gert. Hrafnk. 26, jfr. [1]) sidste ... I skjaldenes kunstigt byggede vers ere ordene ofte ...des løsrevne fra hverandre, at et forholdsord kan stå ... linier fra det styrede ord, som of. Sn. Edd. 93, ...m. XI, 191.

4) þau eiga bú á Svölustöðum ok fá menn til fyrir vera (ↄ: få mænd satte dertil, at stå for det) Band. 10. sá hlutr, er ek var úfúsastr til með at fara. Band. — engan vanda ætla ek mèr á við Þorstein (ingen ...pligtelse for mig mod Þ.) Egilss. 212. — hèr fysir ...ung til á sund at fara. Alex. 22. Sammensatte for...dsord ere dels anførte ovenfor (24, 48 og 61), dels ...komme flere nedenfor. Her skal blot exempelvis anføres á. Grág. I, 3; á utan. Járns. 118; yfir inn. Grág. I, 72; frá. Egilss. 215; á milli, á meðal, s. 61; á eptir, á

mót. sumir flýðu frá í brott. Gisl. 44, 148. á þat o
Gisl. 44, 155.

Anm. 1. Ved det henførende stedord er sættes
holdsordet ofte løsere langt bagefter (ligesom ved d. ,
var þat allra manna mál, at hann mundi vera hinn
þórólfi Kveldúlfsyni, er hann var eptir heitinn (
han var opkaldt efter) Egilss. 62. — sendi hann þá
Sigurði ok öðrum höfðingjum þeim er hánum var
af von. Flatey. I, 58 = Fornm. I, 38 (med at. D
som han kunde vente hjælp af). — jötunn, er ór
var höfuðit á. Harbarðslj. 15. — eptir þeim öllum
er þeim var uppreistar at von (hvor at henføres til
Fornm. I, 61. Også finder dette sted ved sem: br
borgina, sem öllum mátti mestr skaði at vera ef
gengt yrði. Gisl. 44, 173.

Anm. 2. Forholdsord der styre flere led kan
ved det første alene og må da underforstås ved det
eller de andre. Sjældnere og digterisk kan forholds
stå ved det senere eller sidste af flere led. fyrr ro
at afli ok atgervi enn vetra tali (ɔ: enn at v. t.) F
I, 30. — er þèr miklu meiri vandi á við Eirík ko
enn Egil (ɔ: enn við E.) Egilss. 147. — Hel býr
einni, annarri Hrímþursar, þriðju mennskir m
Grimism. 31. — í vindi skal við höggva, veðri á
róa, myrkri við man spjalla. Hávam. 81. — Saaledes
lades forholdsordet ved sem: á þeim sama hól sem
hafði fallit (nl. á, som han var faldet på) Hervar. 56
Ved et følgende led: hjálmi ok með brynju, hvössu s
Hervar. 17 (digt.). [1])

[1]) jfr. Rask anv. t. Isl. § 481.

Anm. 3. Forholdsordene kunne i Oldnordisk, ifølge s løsere og friere anvendelse, ikke alene styre en forsform, men også et stedsbiord, en navnemåde, ja en sætning (i hvilket sidste tilfælde overgangen til biords ning ofte er umærkelig). en er þeir koma at þar þar at) er skipit lá. Egilss. 53. — þar at. Dropl. 13 7. hèðan af. Egilss. 145; hèðan í frá. Egilss. 215; undir niðri (der underneden) Egilss. 198. — muntu t hafa þar fyrr um rœtt. Egilss. 163. — þar á ofan i købet) Egilss. 144. — Atli hinn skammi var þar (ibi præerat) Egilss. 163. — hérað, þar sem sá r lèt sik ór vera (hvor þar styres af ór) Járns. 34. örit þá eþtir sem yðr finnast sannindi til. Egilss. 30. tlar hann at gjörast konungr yfir norðr þar. Egilss. — láta af at þjóna konungum. Egilss. 7. — hann r spurn af at þú er göfugr maðr. Egilss. 7.

nm. 4. Om forholdsordenes hyppige anvendelse istefor brugen af blotte forholdsformer (navnlig i Latin) andlet ved omtalen af disse. I det hele viser sproget en re tilböjelighed til den løsere og ydre forbindelsesmåde lem forestillingerne. Det hedder ikke blot laugardag r paska. Grág. I, 7 (idet et navneord ved sådanne forhold, som et tidsforhold regelmæssigt forbindes med et t ved forholdsord), men også findes: mikit lið af bœndum. ss. 124; örvar af álmboga (pile udsendte fra elmetræs- n) Heimskr. III. 299; hjarta ór leiri. Korm. 200; tilli til fjár. Egilss. 124; brjóst á fylkingum (forsiden lagordenen) Alex. 26; skaði mikill eptir mann sinn t, ved mandens død) Egilss. 16; í allmiklum kærleikum konungi. Egilss. 13; greifi yfir Siriam. Alex. 37; flaki lífðar móti grjótflaug. Alex. 46; — undertiden samnstød af flere forholdsord: þá sneri hann svá til, at

Skotlandi, á Írlandi og á mörgum öðrum lönd
Fornm. X, 392. — hvíla á sæing; á hlassinu, á skjöld
á baki (nl. hests). — Herfra umærkelig overgang til
hvad der findes på, udføres på eller ved (også i ove
betydning): hafa skúa á fótum; rista rúnar á hjalti hj
sumar á vettrimum, sumar á valböstum, Sigrdríf. 6. —
stóð á brèfinu. Alex. 24. Men også hann brann á fó
(brændte sig på fødderne) Kristn. 64; menn skeind
vápnum sínum. Kristn. 24; ved tillægsord: særðr á f
skjótr á fœti (let tilbens). vinna eið á bók, taka h
e-m. — 3) om tilstedeværelse, deltagelse i noget:
á vist, á veizlu, á gistingu, á einmæli, á þingi osv.
b) om tiden, dels dens varighed (med forestilling om
tagelse), den tid der medgår til, eller i løbet af hvilken
sker, dels tidspunktet når det sker. á vetrum, á sum
(om vinteren ɔ: hver vinter eller for det meste hver
á kveldi (= at kveldi), á því ári, á jólum, á þ
nótt, á hverju (sama) ári, á fára vetra fresti. Kristn.
á 3 nátta fresti. Alex. 24; á dögum Haralds konungs.
guð skapaði á sex dögum alla skepnu. Gisl. 44,
á gamalsaldri, á ungum aldri; þá var hann á sjau
vetri (på 7de år) Egilss. 77; á XIIII nóttum (i løbet
= inden forløbet af) Grág. I, 4; á III árum. Járns. 1
— c) om andre (overførte) forhold: en stilling, tilsta
egenskab eller del: ‚ved', ‚angående', ‚med hensyn til'.
sundi, á reið, á lífi (i live), á valdi e-s; limar á trè, h
á manni; litr, vöxtr, verð á e-u; þungr (lèttr) á
ved udsagnsord (taka á); sèr þat á steininum (ser det
stenen) Egilss, 61; og mange talemåder: mèr er hugr
hafa ást á, eiga vald á, eiga kost (sök, fjandskap) á
om en fjendlig gåen ud over: vinna á e-m, nídask
göra níðingsverk á þèr. Egilss. 152; om midlet hvorv

…ik særir þegn á rótum rás viðar. Hávam. 152; … sik á vápni (jfr. a, 2); lifa á, fœðask á.

Anm. á bruges i mange tilfælde særskilt (absolut), …biord: (var) þar á knífr (nl. á beltinu) Dropl. 19; …fóru með tvá uxa ok þar á sleða. Dropl. 8. Lige-… hyppigt i udtryk der betegne en vejrforandring (med …forstået ‚jorden'): þá gerði á regn mikit; laust á …þeim hríð mikilli. — Sammensætn. uppá (ɔ: uppi á) kan …hf. (standa uppá múrnum) = upp á, Fornm. V, 12.

72. í styrer ligeledes gstf. om en bevægelse, hf. om …væren på eller i.

1) med gstf. a) om en bevægelse ind i, hen på, ned …1) om virkelige stedforhold: koma í Hvamm. Kristn. … fara í fjós, inn í skálann, inn í bœinn; sigla í haf, … í haf. — þá kom ör í gólfit yfir höfði hánum. …tn. 20. — lagði hana í sæing. Flatey. I, 40. (men …i þat i lögum. Fornm. I, 6); koma í staðinn. Fornm. …24. Dobbelt: farðu í sess í sal. Vafþr. 9. — reið …ð hánum í Dal. Njál. 175. kom til Íslands í Breiðdal. …fnk. 3. — ek vil senda ykkr til Vápnafjarðar í Kross-…k til Geitiss. Dropl. 10. — Således bruges í ved navne … øer og visse egne, især dem der ende på - dal, …nes, - bœ, - vík; også í Sogn, út í Tungu, í fjörðu …n. — falla í sjó, niðr í vök; í sleðann, í hönd sèr. … Egill rak exina í höfuð hánum. Egilss. 78. kom …ástr í fót Gríms ok allt upp í kviðinn. Dropl. 36. — …g ek málit í þínar skálir. — Hertil slutter sig 2) …tryk der ikke egenlig betegne en bevægelse til et sted: …ra í víking, í herför, í kaf, í dóm. Grág. 1, 53; nefna …n í dóm; ganga í brott. býz hann (bereder sig til at …rage) í Númidiam. Gisl. 44, 146. — drepa e-n í hel. …arbarðslj. 27; kyrkja sik í hel (d. ihjæl) Alex. 48.

deyja ór helju hinnig. Vafþr. 43; þangat deyja í fjall Grönl. h. m. I, 544. — 3) udtryk af en delende, s drende, indtrængende eller forstyrrende virksomhed. ætt deild í þriðjunga. Grág. I, 26. — veröldin var gre í þrjár hálfur (delt i 3 dele) Sn. Edd. 147. — deil tvau. Hervar. 48; í tvau áss brotnaði (brast itu) Hými 12; brotnaði í spán. Egilss. 142. brjóta sundr í mar parta; skipta liði í sveitir. — b) om tiden når n foregår: í þann tíma. Fornm. I, 15; í þenna tíma e Egilss. 138; í annat sinn, í dag, í nótt, í morgin, kveld, í vetr (her steder gstf. dog stærkt sammen med s. II, b); og i tidsudtryk er gstf. forholdsvis hyppig end i andre slige tilfælde; men hf.s brug er historisk d ældste: í degi er den ældre form for í dag). — c) andre forhold, om hvad der tages i besiddelse, hvad anvendes eller bestemmes til noget: setjaz í búit (tag besiddelse), fára í leit, ganga í gjöld, taka í gisli taka í lög. Kristn. 110. hann settist í borgina (besat byen). fœra e-m e-t í brigzli (til bebrejdelse). í mi frama (til min fordel) Hávam. 104. Endog siges hve var fólk í hópinn þann? ‚hvilke mennesker vare i d hob'?' Skáldh. 6, 47.

II) med hf. om en væren i eller på (navnlig en ind slutten af noget omgivende) a) om 1) virkelige stedforhold vera í húsi, í tjaldi, í bœnum, í fjósi. þeir lágu einni höfn; í ey þeirri er Mostr heitir. Kristn. 32. Tinzdal (således i de navne der ende på - dal, - ne - bœ, - haga, - fjörð og i visse gårdsnavne), også personer benævnes af et sted: þórir í Mýnesi. Dropl. 9; Halldórr í Skógum. Dropl. 18. (Om udtryk som land, er nú heitir í Atlavík s. 14, anm. 3). Også í fjalli, í ánni, í sæing, í klæðum, í skyrtu ok línbrókum, í hendi sér

uegenligt om stedet: í dóminum (men þeir sættask í ungsdóm), í hernaði, í ferð þinni (på din rejse), í num. — b) om tiden i hvilken noget sker: í vetri, í sti, í ári (iår), í degi, í kveldi, í því, í þessu, í sari tíð, í því bili, í þeiri svipan, í stað (strax på tet). — c) om andre forhold (overført), en tilstand: í tum, í lífi, í vindi, í svefni; liggja í sárum (med k fremtrædende bibetydning af årsag), í miklum auka eller med stor berömmelse); om egenskab hos en eller hold i noget: í syni mínum var efni. Sonartor. 11. í rju orði; ,i henseende til: í öngu, í allri atferð. of r í gulli ok í brenndu silfri. Gisl. 44, 147.

Anm. í bruges også ofte som biord uden at styre et (med underforstået styrelse), altså i betydningen ,deri', riblandt': koma fimm kúgildi í. Dette forholdsord mensættes med andre ord i í brott og í brottu, í móti, illi, ígegnum, íhjá; undertiden også í frammi. (Sjælden á. Dropl. 23 — forstærkende, smlgn. d. ihvo, ihvad, ad end).

73. með [1]: 1) med gstf. a) i betydningen ,med', om n uvilkårlig ledsagelse, en fuldkommen afhængighed af det om følges, i hvis magt det følgende er. koma með kina, með marga menn. Egilss. 60. fór hann þá í rott með Gunnhildi konu sína ok börn þeira. Egilss. 40. Det er især hyppigt i udtr. fara með — (bringe, re med sig, give sig af med, forestå, bestyre); men det hedr både f. með lið sitt og f. með liði sínu. (I yngre ndskrifter, fra 14de århundrede findes með med gstf.

---

[1]) = goth. mith, oldengl. mið; har også biformen meðr, der est styrer gstf. og bruges i betydningen ,imellem' og ,hos', s. ornm. II, 316; med hf. Sn. Edd. 148.

for det ældre um i udtryk der betegne en omstændig… ved eller med nogen, f. ex. ‚det er besynderligt med h… Ligeledes tala með hinn ríka mann, koma til tals … hann. Orkney. 378 istdf. det ældre við). — b) om … ledsagende omstændighed. skógarmaðr með þrek stó… (= þrekstórr). Sturl. I, 4, p. 87. — c) digterisk i bet… ‚iblandt', ‚hos', ‚til'. hvaðan vetr um kom með f… regin. Vafþr. 26; Hávam. 26. siti Hákon með he… goð. fara með (ɔ: til) heiðin goð. Egilssons lex. p. 5…

II) med hf. a) om en ledsagelse (af noget ledende el… styrende eller uafhængigt). hann gekk út með konu sin… fara suðr með liði sínu (altså = við eller blot hf. … sínu, efter 51, anm. 3). Således bruges með også til omskrivn… af en ledsagende beskaffenhed. seggr með fögru skeg… þegn með stóru megni. — b) ‚hos', ‚iblandt', digter… også ‚til'. með þèr at vera; hann er með konungi; landi… var skipt með þeim. með jötna sonum. Vafþr. … (iblandt). — sú á, er deilir með jötna sonum ok m… goðum. Vafþr. 15. — c) ‚langs med'. suðr með lan… Egilss. 6; utarr með vatni. Dropl. 6. upp með bergi… Gisl. 44, 148. berserkirnir gengu með öðru borði fra… en öðru aptr. Hervar. 9. — fram með gilinu. Hrafnk. … — d) om redskab, middel eller en ledsagende omstændig… hed. með nokkorum hætti (quodam modo). — með þ… at (af den grund fordi, på den måde).

74. við (med biformerne viðr, vit, vitt, sjælden veð… I) med gstf. a) om stedet ‚ved', ‚henimod'. þeir v… komnir við Ísland (henimod, i nærheden af) Egilss. 5… kom við Noreg, við Saxland. Hervar. 26. — h… glóa við himin sjálfan (op imod) Helg. Hund. II, 3… — sitja við eld, við bœinn; vera við skip. — b) om andr… forhold, der betegne en forbindelse eller retning. 1) o…

person, til hvem handlingen henvendes eller på hvem går ud. tala við = mæla við þá. Kristn. 42, mæla likt við Ásaþór. Sn. Edd. 33. — hann rèzk um vini sína. Egilss. 4. mál eller tal við e-n, til fundar til föruneytis við; samlendr við mik. sá er við (til års) Band. 16. — 2) om en ledsagelse ‚med', ‚tilsammen med'. við þat lík at lifa. Hávam. 96. — ganga við tigi manna, koma við tólfta mann; deyja við klœki skændsel); óðr görr við lof (sang gjort med ɔ: til ros). — 3) om anledning og grund ‚ved', ‚formedelst', ‚grund af', ‚efter'. við þat (formedelst) Grimnism. 45, við þat (med hensyn til det) Hávam. 8. við hann kennt Einbúanes (efter ham er opkaldt) Egilss. 59. við eggjan hennar (efter hendes tilskyndelse) Dropl. 16. Således liggja við e-t (være forbundet med — afhængigt af). II) hf. i betydningen ‚imod'. a) om en retning eller bevægelse imod (‚henimod' om tiden), dernæst i mange udtryk ved en overført betydning. snúa baki við úvinum sínum. sjá efni sín við ofrefli (ɔ: ligeover for, sammenlignet med) Egilss. 34. líta við hánum (se på ham — at man vender sig mod ham). skera af sèr böndin við öxinni (med øxen, egl. mod øxen, ved at holde den dermod). váru seglin við hafi (viste sig mod horizonten). taka við föðurleifð sinni, taka vel við máli; sjá við, liggja við, leita við, búa við, bregða við, vakna við, hlæðaz við slíku (= við slíkt). mèr lá við falli (= við fall, jeg var nærved —) osv. Om tiden við sólarsetri (mod solnedgang) Fornald. I, 518. — b) ‚tilligemed'. Þórr við Grimni; höfuð við hjarta. — við henni gat Loki til börn (ved hende fik = med h. avlede) Sn. Edd. 18 — c) ‚imod' ɔ: til hinder for, som et middel imod. gott við mörgum sjúkdómum. gæta sín við e-m (vogte sig

for eller mod). við bölvi, meinum (ɔ: til at afvæ s. Egilsson lex. p. 891. — d) ‚imod' = for, ved u at købe, sælge og lignende. selja vápn við e-u (for ı = með e-u); hann seldi sumum (land) við litlu (for ringe pris) Egilss. 45.

Anm. við bruges ofte løst (med underforstået sty eller næsten overflødigt, i betydningen ‚derved'. varð l illt við; hann vaknaði við ok mælti; hann brá við við. Næsten ganske overflødigt i þurfa e-s við.

75. at[1]) styrer I) gstf. kun i det ældste spr i tidsbetydningen ‚efter', undertiden nærmende sig til år betydning. Således almindelig på runestene: lèt reisa at feður sinn; at reisa kumbl at frænda sinn; at taka a hann; at hann liðinn eller dauðan (jfr. ved tillægsforme at skilnað ykkarn; at þat (siden efter, postea) Rígsm. ligeledes meirr at þat. Med overgang til årsagsbety at þat (efter = ifølge det) orðstír of gat Eiríkr. H 6 (Egilss. 149). I Grágás hyppigt med gstf. i tidsbetyd

II) med hf. Denne brug er meget udstrakt og m foldig forgrenet. a) om stedlige forhold bruges at (lig gr. πρός) dels om retningen mod, dels om en værer dels om en udgåen fra (tilbage fra, dog ikke om virk stedforhold). 1) om en bevægelse eller retning imod (f lig eller ikke fjendlig). var skógi vaxit at húsum, sv rann at borðinu, gekk at tjaldinu; vafði rekkjuva at sèr (tæt til, om sig) Dropl. 20. fara at heyi (f bente hø) Dropl. 10. sentu at Saxa (send bud e

---

[1]) at, med en sjældnere (mere nyisl. form) að, er = at, d. ad; det er som forholdsord egl. det samme som a navnemåden (jfr. ι, zu; engl. to) ligesom lat. quod og gr. ὅ das = dass; og det er opstået af þat ved bortkastelse af þ

kv. III, 6; skríða at Ölrúnu (for at søge —) Völundkv. ...neri hjöltum sverðsins at konungi. Flatey. I, 46, ...a at konungi (gå løs på) Fornm. I, 38. — sigla at ..., koma fram at þröngva dal þeim. Alex. 26. — 2) om ...evægelse ‚henad', ‚hen over'. — renna at aski. Grimnism. ...— ganga at ísi. Dropl. 9; drífa at vegi. Fjölsv. 4; ...a at stræti. Fornm. VI, 361; draga at ísi. Fornm. ...19 og 246. — 3) om en væren ‚ved' eller ‚på', at ... þèr (bag ved dig); at þingum, at vígum. Grimnism. ...49; at löndum eldaz (ɔ; i, herskende over landene); ... konungr at Noregi (alm. í eller yfir) Járns. 15. ...igt ved stednavne: at Hafrsá, at þinghöfðum, at ...ölum, at Valhöllu. Grimnism. 23 (= í V.), at Urð-...unni, at himins enda, at eldi ljósum. Atlam. 9. — ...r (hos dig = með þ.) Ljósv. (Ísl. S. II.) 36. — 4) en ud-... fra ligger egenlig til grund for forestillingen i udtryk ... kaupa at hánum (købe af ham), eiga fjárheimtu ...eim manni. Dropl. 27; ligeledes hlógu menn at (lo ..., en Helgi brosti at (smilede) Dropl. 18; illa var ...it at henni (det blev hende ilde optaget ɔ: hun fik ...n til tak); nema at mönnum (lære af —) Harbarðslj. ... sendr at goðum (sendt af —) Ægisdr. 34. mèr var ...sótt orð at drottni (ɔ: jeg fik let af drotten lov til at ...) Fornm V, 180. þiggja at mèr. Sigurðarkv. III, 47. ... b) om tiden: 1) ‚når'. at kveldi (= í kveldi) Hávam. ... at vári (om våren) Egilss. 61. um morgininn at ...ði (ved flodtid) Egilss. 140. — 2) om den tid ‚til hvil-...n', navnlig en tilkommende tid. at sumri (til næste ...mmer), at vetri, at þriðja morni (til iovermorgen) ...yndl. 42. at ári (ad åre). At denne brug ved tidsudtryk ...genlig er den samme som a, 3, ses af udtryk som at ...ktum (til slutning), at sinni (for denne gang) Egilss. 151.

— c) om andre (overførte) forhold. 1) om midlet ‚v hvilket, eller det i henseende til hvilket noget udsiges (‚p at vísu (med vished) Alex. 25. — óhöpp at þèr ulykke hos eller ved dig) Hávam. 118. — at öllum má (i enhver sag). at öðru. skiljast at því. — kenna at vápnum. Fornm. VIII, 141. — Hertil slutter sig b gen af at ved tillægsord (og biord): seinn at för, st at aldri, rammr at afli, ríkr at fè, gætinn at geði, fall at frændum, ungr at vetrtölu, góðr (betri) at sèr, v vel at sèr. Dropl. 15. vel at sèr görvir. Egilss.

— 2) om anledningen ‚ifølge‘ hvilken, det ‚udaf‘ el ‚efter‘ hvilket noget sker, ‚betingelsen‘ på hvilken no sker. at því sem flestir ætluðu. Alex. 26. — at sí ráði (efter egen bestemmelse) Grág. I, 10. vita at ætt nafni. — kauss þú at afli ok at álitum (valgte e styrke og udseende) Gróttas. 8 (Sn. Edd. 79). at r frænda. Egilss. 68. at lögum (efter lovene) Grág. I, 11. at vilja, vanda sínum. Egilss. 146. yðr skal allt óskum (efter ønske) ganga. Gisl. 44, 164. — at munu at frètt, fréttum (efter ryglet). at óleyfi þóris (mod Þ vilje) Egilss. 65; at öreyndu (uden prøve) Flatey. I, 6 at tvoru (ɔ: at hvoru = hváru, i hvert af to tilfælde, al fald, alligevel) Alex. 30, 137. — at þessu (på den b tingelse), at öðrum kosti. Egilss. 4. — Herfra er overgang meget let til betegnelse af 3) grunden, årsagen ‚hvorfor det ‚formedelst‘ hvilket noget sker. at gráti (for gråd ligesom gráta at —, sveltaz at Sigurði (sulte sig forme delst S., for S.s skyld). sekr at falli e-s (anklaget for —) ryðja dóm at guðsifjum, at sökum (på grund af uafgjort drabssager) Grág. I, 48. — at því — at. Dropl. 29. —

3) om den ledsagende omstændighed, ‚med‘ eller ‚tillige med‘ hvilken noget foregår. at öllu liði (tilligemed hele

n) Fornm. VII, 189. at œði (med raseri) Hyndl. 44; hófi (med måde) Hávam. 18; at gnógu, at lofi, at n (med rette), osv. — 4) om en hensigt eller bemelse, ‚til‘ hvilken noget er, en nærmelse eller henelse til noget. hafa hana at kvæn (til kone); verða bönum (blive til bane for en); göra at öngu, varð steini; at fullu (tilfulde), at gagni, at næstu; at ttum (til skat, f. ex. betale noget). var þat at erend- (til hensigt) Egilss. 62. — hitta menn at máli. ss. 142. — vinna at sauðfè (vogte får) Dropl. 16. koma at máli; spyrja at —; kemr at því, dregr at . — Hertil slutter sig betydningen ‚isteden for‘ eller n‘: hafðr at mani (til træl, som træl); kenndir at num (erkendte for, som undersåtter). — 5) ved tilsformer (og tillægsord) med et tilföjet navneord eller rd, for at betegne en ledsagende omstændighed, i hvilket fælde at også kan udelades, så at udtrykket bliver en bbelt eller løs hensynsform, hvorom. s. 54. at vitanda nungi. Alex. 26; at uppverandi sólu. Harbarðslj. 58. — at svá mæltu, at svá görvu (at sogöru) Egilss. 64 78. at ölum stilli (rege ebrio). — 6) ved udtryk navnlig biord) i den höjere grad, hvor det dog ikke kan s, om det er hensynsform: at harðara, at meirr. Fornm. , 383. at betri, at verri (desto bedre, værre) Járns. 3. — at heldr. Egilss. 220. (også þeygi at heldr, þess t fleiri). því at eins (i det tilfælde alene). Grág. I, 6. eins er et biord, så at at eins er = at einu).

Anm. 1. At forbindes også III) med ejeform, men an ikke siges egenlig at styre denne forholdsform, da her r udeladelse finder sted, ligesom når frá står med eje-

form.[1] Der må underforstås et ord som hús, hof, he
ili i hf. at míns föður (nl. húsi) Hervar. 12; at Fr
Egilss. 196; herjaföðrs at. Vafþr. 40 = at herjafö
Völusp. 35; at ins fróða Fjalars, at ins tryggva vi
Hávam. 13 og 66; inni at manns. Grág. I, 9. heima
sín. Egilss. 132; Grág. I, 15. At forestillingen om et
stemt underforstået navneord efterhånden udviskes, ses d
af steder som fara til húss at þeira búanna (drage
huset i de mænds hjem) Grág. I, 162 (= A. M. udg.
50), dels af udtryk, hvor et bestemt ord ikke kan v
udeladt i tanken, men at får betydning af ‚igennem‘,
biðr út at andar — mik skynda (ud af forstuen, dör
Bj. Hitd. 23 og veit mèr atgang at fangs (hjælp mi
kampen) Vígagl. (Ísl. S. II) 354. Med tilföjelse af sted
navn: í Austrey í Götu at þrándar. Heimskr. II, 227.

Anm. 2. at bruges ofte særskilt, uden at styre no
ord (men således at der kan tænkes et begreb til). ga
az at; hann kom at ok mælti; hann var at ok sm
aði skot. Vemund. (Ísl. S. II) 313. — Dog mærkes (ef
Egilsson lex. p. 26), at dette at udtales altid langt be
tonet, medens forholdsordet foran sin styrelse og det næ
tende at er kort, hvoraf den bekendte tvetydighed opstår
i Glúmrs ed: at ek vark- at þar (at jeg var tilsted
der, eller: at jeg ikke var der) Vígagl. (Ísl. S. II) 388
— Ligesom at brugt på denne måde kan stode samme

[1]) Forholdet er det samme som i Latin ved ad eller prope (prope Cloacinæ. Liv. III. 48). s. Madv. lat. spr. § 280 anm. 3, i Græsk ved ἐν og εἰς, undertiden ἐξ, s. Madv. gr. ordf. § 47 anm. 2. Om frá med ejef. s. t. ex.: hann hafði langskip af Gelmini frá Gunnars, annat af Viggjum frá Loðins. Heimskr. II, 42; at ríða frá Bjarnar.

! at som navnemådens mærke (váru Varbelgir at at taka þau lög, sem eptir váru. Fornm. IX, 512), således det også være tvivlsomt, om at er betegnelse for det te eller det sidste af disse to ord (gekk ramn at þar kka ɔ: enten: þarat at drekka eller: at drekka þar. ·I. II, 7, p. 84.). Jfr. at várum þar aura — einn ok — at meini. Gísl. Súrss. I, 41.

76. eptir (med den digteriske biform ept, Skírnism. og oftere) styrer:

I) gstf. i betydningen ‚efter' a) om tiden, efter hvilken et sker. eptir vígit, eptir miðjan dag, eptir fall Tryg-, eptir þingit, med en tilföjet tillægsform eptir In-ld liðinn (post I. mortuum) Dropl. 37; eptir liðinn ıi. Fornm. X, 430. Ofte eptir þat (derefter) vaknar an. — b) med overgang til årsagsbetydning: det ‚efter' ilket, formedelst eller i anledning af hvilket noget sker. ına haug eptir e-n (efter ens død); hefndir eptir —, kirmál eptir e-n, ligesom mæla eptir son sinn (anlægge gsmål efter ɔ: i anledning af sin söns drab), gráta ept-' oflátinn (begræde en afdød); skaði mikill er eptir enn slíka, Egilss. 41; föðurleifð eptir frændr. Hyndl. 9.

II) hf. Denne anvendes a) om den eller det i retning oraf noget foregår (i egenlig eller uegenlig, overført be-dning). senda menn eptir mey einni. Flatey. I, 39; ra eptir e-u (gå efter noget) Fjölsv. 28. — göra ept- þeim orðsendingu. Kristn. 136. fara eptir presti ır at hente p.). Skallagrímr kastaði eptir henni steini iklum. Egilss. 79. snerust eptir girndum heimsins. — ertil slutter sig b) betydningen ‚efter' ɔ: i overens-mmelse med. eptir því sem ek ætlaða. Hrafnk. 30. kölluð eptir móður sinni (opkaldt efter-) Skáldh. 7, . — eptir því sem áðr er nefnt. Járns. 3. — eptir

bœn konungs. Egilss. 102. — þórðr lèt þat eptir h
um (rettede sig heri efter ham) Egilss. 77. — c) ,l
med,' ,hen ad'. eptir ísi; rekr eptir ánni (driver ned
åen) Hervar. 31. — hann fœrði eptir Rangá hinni v
til sjóvar skipit, ok er þeir fóru eptir ánni ofan,
rann maðr eptir landinu ok hafði spjót. Kristn. 68.
sigldu þeir inn eptir Borgarfirði. Egilss. 56. —
undertiden betegner eptir et særligt forhold, der vel s
i forbindelse med den foregående betydning, men på D
må gengives ved et andet forholdsord (,med,' ,om'). b
Svíar hann eptir sèr (bare med sig). Hervar. 59.
segja eptir hánum (ↄ: røbe ham) Gisl. 44, 164,
leyna eptir sèr (bevare sine hemmeligheder) ssted. þ
er kveðit eptir viðrœðu þeira (om, angående) Hervar.

Anm. eptir bruges ofte som biord, uden at st
noget eller med underforstået styrelse, dels ved tidsbet
nelser: þar eptir, um várit eptir, eptir um vetrinn (
um v. eptir þetta, vinteren efter dette ↄ: næste v.),
sumar eptir = eptir um sumarit, — dels ved udsagnsor
tala eptir, mæla eptir, — dels ved biord: ofan ept
(langs ned ad). — eptir bruges også = aptr (tilbage)
finnaz eptir (= aptr, atter) Völusp. 59; meðan ek l
eptir. Dropl. 29; jfr. koma aptr, hverfa aptr.

77. fyrir[1] med sine biformer betyder ,for', ,foran,'

---

[1]) fyrir har følgende forskellige former: fyrir, fyrer, fyri,
fyr = firir, firer, firi, fir, også fyre og fire, desuden f
(furi, furir) for og fer. Da ordet i håndskr. almindl. skrives a
kortet, er det vanskeligt at bestemme, hvilken form der angives.
Af de sjældnere former findes fer Fornm. X, 187 (digt.), fir næsten
altid i Harmsól, for undertiden i Sæm. Edd., fur (skrevet helt ud)
lib. dat. Reykh. 1224, Ísl. S. 1, 389; furir flere gange i Ágrip
(Fornm. X, 377 fgg.); firir hyppigt i cod. reg. Sn. Edd.

styrer I) gstf. om en retning eller bevægelse hen foran et. a) om virkelige stedforhold. ganga fyrir konung, ga fyrir borð (over bord). gekk inn fyrir Harald ıung. Fornm. I, 15 = Flatey. I, 46. steig fyrir ð. Egilss. 61. — fyr jötna öl framborit. Hamarsh. — niðr firir skaflina (ned fra ɔ: ned foran snedri-) Dropl. 25. — fyrir merkistangir (foran). Hertil ɜ de mange forbindelser af fyrir med et biord på-an betegne en retning (f. austan, vestan, sunnan, norð-neðan, ofan, innan, utan, framan, handan, sædvan-stillede sammen, undertiden adskilte) og forbindes med ., hvorom s. 24. — I betydningen ‚forbi‘: sigla firir d, f. lönd suðr, f. Lista. koma fyrir Reykjanes. lss. 56, sigldu þeir vestr um landit fyrir sandana. lss. 44. — b) i flere overførte betydninger. 1) ‚for‘ grunden hvorfor, eller hindringen. á hólm þeir gengu ið horska víf. Sólarlj. 14. — fyrir þá sök. Egilss. l (jfr. 61). fyrir engan mun. fyrir mik (d. for mig, me) Alex. 29; fyrir lækningina (for ɔ: ved, ved lp af-) Alex. 24. hann hafði þá eigi náð lögum fir-ríki Eiríks konungs (om den hindrende grund) Egilss. 5. — 2) ‚for‘ om prisen, erstatningen hvorfor noget es, ligeledes ‚isteden for‘. gjalda fyrir sik. Korm. 90. ást fyrir brynju, spjót fyrir bœnir, brynhosa ir heilagar göngur. — senda menn fyrir sik, ıra fyrir sik. Alex. 25. — fur skillinga, fur hringa ld. Hamarsh. 32. — taka þat fyrir satt; halda e-n rir konung. — 3) ‚for‘ i betydn. ‚til gavn, til bedste, fordel for.‘ gott fyrir, gagnligt fyrir börn. kaupa nd fyrir Orm; bjóða fè firir Grím. Dropl. 33. — verr nefndi þik í dóm firir goðorð sitt? Dropl. 13. —

c) om tiden ‚för' fyri þat. firir várþing, firir dag, [...] miðjan dag. fur þjóða rök. Hávam. 146.

II) hf. om en væren ‚foran' noget. a) om virk[...] stedforhold. fyri landi, fyri sandi (foran strandbredd[...] fur durum, fur höllu; lagði niðr fyrir smiðjudur[...] Egilss. 61. — frammi fyrir öllum merkjum. Alex. [...] — hafði (sverðit) fyrir sèr í hendi. Fornald. III, [...] — Hertil slutter sig betydningen ‚foran' ɔ: i nærvær[...] af, for öjnene af. — fur Ásum. Ægisdr. 65. — [...] fyrir. Gisl. 44, 146. — hafa virðing fyrir e-m; s[...] mik fyrir minni fylkingu. Alex. 24. — verð aldri f[...] mèr (kom aldrig for mig, for mit åsyn) Egilss. 151. [...] b) i forskellige overførte betydninger, såsom 1) ‚for' [...] til bedste for: flytja mál fyrir hánum. Egilss. 72; h[...] bœnar firir e-m; hverr biði fyr mèr. A. M. 674 A. [...] — 2) ‚for' ɔ: til hinder for. eigi vera í friði fyrir h[...] um. stendr þat firir skírninni. Grág. I, 5. — hal[...] rèttu fyrir kóngi (forholde kongen sin ret) Gisl. 44, [...] måske også udtryk som: at göra ráð fyrir svá miklum m[...] Alex. 32. — 3) ‚for' ɔ: til forsvar for, eller styren[...] regerende over noget. láta lífit fyrir kristni. Fornm. V[...] 172. — ráða fyrir þrándheimi. Flatey. I, 29. — v[...] fyrir sveit. Gisl. 44, 4; höfðingjar fyrir Rómverju[...] Gisl. 44, 156. fyri langskipum (sat over). — 4) ‚fo[...] i betydningen fremfor: vera fyrir öllum mönnum, fyr[...] flestum konum. þórðr Granason var helzt fyrir þeim[...] Egilss. 77. — Hertil slutter sig udtryk som mikill fir[...] sèr (kraftfuld, dygtig). Dropl. 20. þú ert miklu minn[...] firir þèr enn ek hugða. Sn. Edd. 33. — 5) ‚for' i betydn. ‚ligeover for', imod. forða fjörvi sínu fur e-m; Harbarðslj. 12. falla fyrir e-m falde for ɔ: i bryden elle[...] kamp imod. — 6) ‚for' om årsagen eller grunden. fyrir því,

því at —, fyr hræzlu (af skræk), fur sköpum norna. ...ism. 44. — fyr sjón jötuns. Hýmiskv. 12. — eigi ...r því at síðr. Fornm. X, 379. — 7) ‚for‘ ɔ: bebu... noget, til tegn eller forbud på noget. vera mun þat ...ekkvi (for noget, til noget) Atlam. 25. — fyrir val... (som en forløber for nederlag) Njál. 276. — c) i ...tryk. fyrir löngu, f. skömmu (for længe, kort siden); ... hánum (för ham) Gisl. 44, 173.

Anm. fyrir bruges ofte som biord, uden styrelse ... med underforstået styrelse. borgarmenn höfðu fyrir ...t vápna ok vista. Gisl. 44, 148. vera fyrir (forestå), ...a fyrir (bøde derfor), sitja, standa fyrir, vita fur, fur. lagðist nefbjörgin fyrir út af annan veg. Fornm. ... 45. — fyrir kveð ek mèr minna at fremja leik ...a. Atlam. 60. (ɔ: ek kveð mèr minna verða fyrir ...) — at, s. Egilss. lex. p. 215).

78. undir (under, digt. und) styrer

1) gstf. i betydningen ‚hen under‘, ‚henimod‘ a) om bevægelse hen eller ind under. hann fleygði því undir ...ðit. þeir komu undir bakka einn (hen under ɔ: til ...en af, som lat. sub montem). gengu þeir út ór garði ... undir ás þann. Dropl. 10. — Egill tók undir hönd ... mjöðdrekku eina vel mikla ok bar undir hendi ...r. Egilss. 92. I overført eller uegenlig betydning: lagði ...dir sik. Egilss. 5. — eignir liggja undir hann (til...re ham, egl. strække sig ind under hans område); i lo...ne: standa undir þat mál (gå ind på den sag, tage sig ... den). fela undir þegnskap sinn (bevidne på sin ære). — ek tók engan mann undir Gísla (under ɔ: dækket ...) Gísl. Súrss. I, 15. — undir bónda sinn. Járns. 64. ... ofte i Grág. — b) ‚henimod‘, om en tilnærmelse i störrelse. ...ndir þat (henimod, næsten så meget). — c) om tiden

'henimod'. undir jól, undir kvöld, undir sumar

II) hf. i betydningen 'under', om en hvilen eller under noget. a) om stedforhold. undir borðinu, undir gafelli, undir miðgarði. Harbarðslj. 23. — ef þú heyrir úlf und asklimum. Sigurðarkv. II, 22. — herðum. Hervar. 19; und kvernum. Ægisdr. 44. i overført betydning. hálf eru völd und Kálfi. Forn 35. — vera undir slíku. Fornald. II, 42. — fel sína undir guði. — ek á ekki undir hánum (ikke på —). mèr þikkir eigi undir því (det syne ikke magtpåliggende); undir því komit (beroende d (þótti) allr sigr ok fullting undir hánum ver bero på ham) Gisl. 44, 156.

Anm. undir bruges også som biord, uden st eller med underforstået styrelse. at vera undir (være Atlam. 12. — undir niðri (underneden = nedenu þar undir.

79. yfir (med biformen ifir) styrer

I) gstf. i betydningen 'hen over', 'op over'. a) virkelig bevægelse. hann hljóp yfir garðinn. gang ána, vatnit, út ifir háls, yfir fjöll. — b) uden vi bevægelse, men i betydning af en retning. yfir þá steinbogi. Fornald. III, 668. — eitt skal gang okkr báða (gå ud over os begge). Egilss. 72. — höfðingja yfir herinn. Gisl. 44, 146. — c) i betydr 'over' ɔ: mere end- yfir sex stundir. — d) 'ov angående, i anledning af. útlegging yfir textann. stur yfir bókinn.

II) hf. om en hvile 'over', 'ovenpå' noget. a virkelige stedforhold. hvat er yfir jörðunni? Fornald 664. — þat sitr yfir dyrunum. hann gerði kross yfir saxinu. Kristn. 64. — b) uegenligt om stedfo

rún sat yfir Sigurði dauðum. Guðrkv. I, form. — m en magt over noget. hafa vald yfir e-m. konungr öllum Noregi. goðorð yfir öllum sveitum. Hrafnk. — d) i visse talemåder: láta vel yfir e-u (være tilmed —).

Anm. yfir bruges også som biord, uden styrelse med denne underforstået. þar yfir, ganga yfir. — yfir kemr. Hávam. 80. — hann bar skjótt yfir. 194.

VI.

Udsagnsordenes former og disses betydning.

80. Hvilken betydning der er knyttet til den handle eller lidende form af et udsagnsord og hvorvidt et nt bruges i begge former med forskellige betydninger, er egenlig ikke til ordföjningslæren at bestemme; og ne kan heller ikke gå i det enkelte i dette punkt, der er hjemme i ordbogen, men kun i almindelighed påvise, rledes lideformen, der er ejendommelig for Olddisk, medens den ikke findes i de øvrige beslægtede tisk- germaniske) sprogarter,[1] har udviklet en temmelig gfoldig og meget udbredt anvendelse. I ordföjnings-

[1]) I Ulfilas Gotisk findes spor af, at denne sprogart har dt lideform; men som sproget nu ligger for os, er den svækket næsten uddød. Den findes kun i den fremsætt. og forestill. des nutid, men med ufuldstændige personendelser. Dansk og ensk har bevaret den (ligesom Græsk og Latin), men anvenden er her ligesom i Oldnordisk meget indskrænket, idet de med lpeord omskrevne former have taget overhånd (jfr. Rask anv. §

læren er det i og for sig ligegyldigt, om denne eller betydning er udtrykt ved den ene eller den anden f Den har kun at påvise, hvorledes dels den handlende kan have en ikke alene uindvirkende, men næsten lid betydning, dels hvorledes lideformen bliver udtryk de en ny handlende betydning, dels for en handlende be ning, hvortil ingen handleform findes (deponens), dels en handlende betydning, hvorved handlingen udføres hensyn til den handlende selv (reflexivt, medialt), angå eller til bedste for den handlende selv, dels endelig en gensidig handling, hvorved flere indbyrdes virke hverandre (reciprokt).

Den for det oldnordiske (og de ny- nordiske) s ejendommelige lideform, der, som formlæren oplyser, da af handleform ved simple endetillæg (— sk = st = for 1ste person mk, mz, mst osv.), hvilke egenlig ere kortede og vedhængte former af de personlige stedord, altså oprindelig ikke en lidende, men en tilbagevirke (reflexiv) betydning, det er: betegner en handling der i alene går ud fra grundordet, men tillige går ud på sam ligesom det græske medium. Den bruges også virke mere i en sådan eller lignende betydning end i den li frem lidende betydning, der (selv i det ældste sprog) m udtrykkes ved omskrevne former (ved hjælp af vera verða). Ligeledes adskilles fra den med tilbagevirke betydning brugte lideform den udtryksmåde, hvorved til handleform föjes et tilbagevisende stedord i genstan

---

454; Grimm. d. gramm. IV, 4; Egilsson lex. p. 453). Disse bli undertiden tvetydige, da de også kunne betegne handlingens ve varen eller tilstanden (jfr. de slaviske sprogs form i verba i perfectæ actionis).

eller hensynsform, idet lideformen da ikke bruges denne tilbagevirkende betydning, skönt undertiden e udtryksmåder findes ved siden af hinanden. Således bregða sèr, göra sèr, hafa sèr ikke det samme som ðaz, göraz, hafaz; derimod ek forða mèr er om- i = ek forðaz. Her må imidlertid lægges mærke til kellen mellem dem der tilföje en genstandsform og dem tage en hensynsform til sig, (ligesom nedenfor ved de rmede med tilbagevirkende betydning).

Endelig skal her, dog kun exempelvis, anføres nogle uindvirkende udsagnsord, som i handleform have en ning der er lig med eller kan træde isteden for lide- af et tilsvarende indvirkende, om et sådant end ikke findes (navnlig til dem der dannes af tillægsord).[1] ne ere batna, brotna, hnipna, hnigna, harðna ir manna höfðu harðnað. Gisl. 44, 146), klofna, a, sortna, vakna, visna, þrútna, versna — altså de med endelsen — na.

Anm. Enkelte handlende udsagnsord bruges dels ind- nde, dels uindvirkende i forskellig betydning. Dette er navnlig om heita, der ligesom i Gotisk, gl. og ny dels kan betyde ‚at kalde‘, dels ‚at hedde‘. ek i Sigurðr, men hètu mik Hnikar. — verða ‚at blive‘ den), men med en genstand ‚at finde, træffe‘. þrællinn þá fjörit (fandt, erholdt, fik lov til at beholde livet) ld. I, 218. — ýmsar verðr, er margar ferr (ord- g) Egilss. 75, hvilket også udtrykkes således: sá verðr mæta mörgu misjöfnu, er víða ferr. Fornald. II, 74.

81. Lideformen, der egenlig har en tilbagevirkende

[1]) Om disse, ligesom om dem der af samme rod danne ind- nde og uindvirkende uds. ord, s. Rask anvisn. § 389—390.

betydning, bruges vel, endog i det ældste digtersprog, mange tilfælde også i det senere ubundne sprog med frem lidende betydning, som jörð fannsk æva nè upp inn. Völusp. 3; þar mannlíkun mörg um gör Völusp. 10; hvoraf görask i betydningen ‚ske‘: hvat fyrst görask? Sigurðarkv. I, 8; — men dog hypp om en handling for hvilken grundordet tillige er ge (reflexivt), medens den lidende betydning udtrykkes omskrivning. þat er sagt, hann verðr (varð) drep endog ved handlende uindvirkende udsagnsord: verða = deyja, litlu síðarr var þessi sveinn dauðr (ɔ: Gisl. 44, 161. Det kommer her ikke i betragtning, udsagnsordet i handleform forbindes med genstands eller med hensynsform, men kun om den i den lid endelse liggende stedordsform er at opfatte som gen for handlingen eller kun som hensynet. Fremstillingen imidlertid her ikke gå i det enkelte, men iagttage sprogbrugen og ordbogen må bestemme, hvorvidt en brug er sjældnere eller almindeligere, ældre eller y blot digterisk eller tillige brugelig i prosa. Ofte er vanskeligt at afgöre, til hvilken af de følgende arter et tryk rettest er at henføre, især da mange af dem kunne føres til flere af arterne, som bregðaz, sakaz, ráðaz, kv

a) En ligefrem tilbagevirkende betydning (grundordet tillige er genstand for virksomheden) fi i lideform af mange udsagnsord, der handlende be samme virksomhed udført på en anden genstand. Såd ere: angraz, ærgre sig (af angra, ærgre). beraz ór-, sige sig (af bera) Grág. I, 58. — bjóðaz, tilbyde (af bjóða, byde, tilbyde) Egilss. 223 = bjóðaz til tilbyde sig. Band. 28. — binðaz, forbinde eller pligte sig (af binda) Kristn. 78. bjargaz, bjærge

...e sig ophold (af bjarga) Fornm. VI, 407. dragaz, ...e til sig (af draga), dog også efter c) og d) drage til sin side, og drage ɔ: rejse, gå. búaz, berede sig (af berede). bregðaz, bevæge sig, komme i en ny tilstand (af ...ða, jfr. 83, anm. 1.) Fornm. X, 378. brjótaz, brydes med, ... modstand mod- (af brjóta) Fornm. IV, 233; brjótaz ... bryde ud ell. løs. Járns. 26. fáz við, prøve kræfter ... (af fá), Sn. Edd. 33; fèkkst um mjök, anstrængte ...meget. Sn. Edd. 20. felaz, skjule sig (af fela); både ...k og fal sik. Sn. Edd. 39. fœraz við, anstrænge sig ...fœra) Egilss. 91. festaz, fæste sig (af festa), og stað...az, fæste bolig. Hervar. 5; Egilss. 75; Gísl. 44, 5. ...az, flytte sig (af flytja) Dropl. 31. gefaz, give sig ... föje sig (af gefa) Hervar. 29; Band. 7. hafaz í-, ... fyrir. forholde sig, give sig af med, osv. (af hafa) ...d. 7. — hirtaz, holde sig fra (af hirta, tvinge, holde til...e) Merlin. 2, 100. haldaz, holde sig (af halda) Kristn. ... — hefnaz, hævne sig (af hefna) Hugsvm. 18. hœlaz, ...e sig, prale (af hœla, rose) Band. 39. hvílaz, hvile sig ...f hvíla, bringe til hvile) Dropl. 22; også hvíla sik. ...æðaz, klæde sig på (af klæða), også afklæðaz. knýjaz, ...uge sig, anstrænge sig (af knýja, knuge) Sn. Edd. 33. ...az, udlade sig, udtale sig. Dropl. 36; lade livet. Alex. ... (af láta, lade). leggjaz lægge sig (af leggja) Járns. ... leynaz, skjule sig (af leyna, skjule) Fornm. I, 66. ...ysaz hèðan, befri sig, gå bort (af leysa). mataz, spise ...f mata, made) Egilss. 91. metaz, göre sig til af-, göre ... stolt af- (af meta, vurdere). miklaz, göre sig stor af ...f mikla, göre stor). nefnaz, nævne sig, kaldes, hedde ...f nefna) Flatey. I, 43. sakaz, at anklage sig selv (af ...ka, anklage). samnaz, samle sig, forsamles (af samna) ...sl. 44, 172. sannaz, prøves, vise sig som sand (af sanna, be-

bides (af bíta) Járns. 51. drepaz, dræbe hverandre (af drepa) Heimskr. I, 28. eigaz við —, have med h andre at göre (af eiga við e-n) Hervar 5. etaz, o hverandre (af eta) Ísl. S. II, 165. finnaz, træffes, t sammen (af finna) Fornm. I, 24; Vafþr. 17. firraz, hverandre, s. nedenfor d). gætaz, rådslå indbyrdes (af g passe på) Völusp. 6. handsalaz, give hverandre håndsl handsala, love med håndslag) Grág. I, 107. hendaz, på hverandre (af henda, kaste eller gribe med hå Atlam. 85. hjálpaz, hjælpes ad (af hjálpa). gangaz, hverandre (af ganga) Grimnism. 1; g. á eller at, gå l hverandre. Krist. 98. hittaz, træffes (af hitta) Sn. 30. kastaz orðum á —, tale sammen (af kasta, Egilss. 128. kífaz, kives = kífa. Skáldh. 3, 13. kip rives eller strides om noget (af kippa, rykke, træk noget) Fornm. X, 390. kannaz við, vedkende sig andre (af kanna). kaupaz, købslå indbyrdes (af ka Járns. 116. kveðjaz, tale sammen (af kveðja) 6. klóaz, rive hverandre med kløerne (af klóa, rive kløere, hvilket sjælden findes, s. Egilsson lex. p. Fornald. II, 82. höggvaz, hugges (af höggva) Vafþr. mælaz, tale sammen (af mæla). miðlaz við, komme ens om (af miðla, meddele) Járns. 93. mœtaz, mødes mœta) Sn. Edd. 31. njótaz, nyde hverandre (af njó rennaz, løbe mod hverandre (af renna); r. at, r. Egilss. 129 og 161, jfr. hlaupaz at. Egilss. 165; A 35. ryskjaz, ruske hverandre (af ryskja). sendaz gj á millum, sende hverandre gaver (af senda) Kristn. sendaz fárhugi, angribe hverandre med fjendskab. Atl 85. sakaz, angribe hverandre (af saka, jfr. a) Ægi 5; Egilss. 217. sláz, slås (af slá). sœkjaz, søge hv andre (af sœkja). sjáz, ses ɔ: se hverandre (af

gsm. 24; Atlam. 34. skiljaz, skilles ad (af skilja), afnk. 23; også skiljaz við e-n, skille sig ved — eller — Flatey. I, 56; Alex. 50. skjótaz á, skyde på hverdre (af skjóta) Gisl. 44, 177. spyrjaz, spörge hverdre (af spyrja) Band. 6. takaz í hendr, tage hverandre ænderne (af taka) Egilss. 218. smlgn. vèr skulum fir hendr á leggjaz. Gisl. 44, 185. Men takaz á dr, påtage sig noget. Band. 8, og þat tókst eigi, det edes ikke. Fornm. X, 394. talaz við, tale sammen tala) Egilss. 67. trúaz, stole på hverandre (af trúa,) Skírnism. 5. veitaz at, hjælpes ad (af veita, hjælpe) ss. 148; indgå pagt med hverandre. Helg. Hjörv. pros.

Anm. Her mærkes det digteriske erosk eller erost sig ɔ: ere indbyrdes) Hávam. 31 og 40. I prosa finogså vorost eller várost. Fornm. XI, 39, 55, 89. ertiden tilföjes við eller saman for nærmere at udtrykke gensidige forhold. þeir skiptust gjöfum við at skilnaði. lss. 190. — mælomk í sessi saman. Vafþr. 19.

83. d) Eftersom den tilbagevirkende betydning af lidem taber sig (jfr. b)), opstår lidt efter lidt en ny handde betydning, forskellig fra den der findes i handleform deformede udsagnsord, deponentia). Disse ere enten dvirkende (deponentia activa), eller uindvirkende ep. neutra), hvor forholdsforbindelsen betegnes ved et holdsord. Nogle kunne bruges på begge måder; men begge slags må de adskilles, hvor enten den tilbagekende betydning ikke har tabt sig eller hvor den slet e kommer i betragtning, f. ex. hvor en virkelig lidende tydning er tilstede, om den end på Dansk gengives på den måde. Således bruges af ifa (efa), betvivle, lidef. az dels som handl. indvirkende: ifaz e-t, betvivle, dels m handl. uindv. ifaz um e-t, tvivle om. — leita, søge

— leitaz við eller at, forsøge på, prøve på. bægja, ulempe, — bægjaz við, sætte sig op imod, undslå sig Heimskr. I, 140. annaz, bære omsorg for (af anna, Band. 7; Bj. Hitd. 37 (efter Egilssons læsemåde). de (af enda, ende) Sn. Edd. 207 (måske = andaz, anda, drage ånde, hvoraf andaðr). firraz, sky, fjærne sig fra, af firra, fjærne); det bruges også (efter i betydn. ‚sky hverandre‘. fordaz, undfly, sky (af fjærne, rædde) Egilss. 68; med hensynsf. forða sèr, med hensyn til sig. Egilss. 137. fýsaz, attrå, have (af fýsa, tilskynde) Fornm. VI, 398. hataz við være hadsk mod en (af hata, hade) Egilss. hefjaz, opstå (af hefja, hæve) Hervar. 51 og 58. true (af heita, hedde, kalde, love) Korm. 186; dig virkende heitaz við. Hervar. 22. hlaupaz eller á brott, undløbe (af hlaupa, løbe) Egilss. 68; Grág. I, hræðaz, frygte (af hræða, göre bange, hræðr) Egilss. Hervar 20. Dropl. 18; leiðaz, blive ked af (af leiða, ked, keder) Hávam. 131. nýtaz, forslå, strække til (af nytte, nyde) Geisl. 19. óttaz, frygte (af ótta, forskræk Fornald. III, 668; Dropl. 29. sýnaz, synes (af sý vise) Völusp. 37.

Anm. 1. Som virkelig lideformet må derimod op tes: göraz, ske; bifaz, bæve, ryste, — af bifa, bringe at bæve. Skírnism. 14; Alex. 39. bregða, forandre bregðaz, forandre sig (eller efter a) Gisl. 44, 14; I, 50. Ligeledes faraz, omkomme. Band. 12. Tilb virkende er betydningen i dveljaz. Flatey. I, 42; fremj Alex. 33; komaz, med vanskelighed at komme, undkom Dropl. 22; Egilss. 77. skipaz, ordne sig, sætte sig bords; sk. við, forbedre sig. steypaz, falde om. For X, 383.

Anm. 2. Nogle udsagnsord bruges dels handleformet lideformet uden forandring i betydningen, som: efaz efa, tvivle, eldaz og ella, ældes. fjá, afsky. Ægisdr. 35 fjásk. Skírnism. 33. girna, begære (af gjarn) bruges upersonligt og er overhovedet sjældnere end girnaz irnaz). iðraz, angre. Fornm. X, 384, men også mik r þess. gáz á fylkingar, Egilss. kap. 54 (= gangast, 1856, s. 113), hvortil findes det mangelfulde gá = ga. óaz, frygte, hvortil biformen óa. Skírnism. 16. z = œða, blive rasende, Fornm. VIII, 352.

e) Rent lideformede (deponente) uden tilsvarende handle- ere ligeledes en del udsagnsord, som for största delen af- s af navneord eller tillægsord og gerne have en uind- ende (neutral, neutro-passiv) betydning. Sådanne ere: ðraz, vanslægte (fra fædrene, af faðir), aflýjaz, udhvile (hvortil handl. lýja), jfr. Egilss. 71. á leikaz, tabe legen r spillet (leikr). á skotnaz, erhverve. álpaz, tosse om, = áz áfram. B. Hald. argaz, forringes, blive værre (argr). maz, forarmes (armr). blómaz eller blómgaz, blomstre og findes blómga, bringe til at blomstre). böðvaz, orme frem. Hamdism. 21. fíkjaz, attrå (af fikr) Sólarlj. 4. ferðaz, færdes (af ferð) Ísl. S. II, 359. frævaz, ive frugtbar (af fræ = frjór, frjófr) Gisl. 44, 66. laz, forskrækkes. Fornald. I, 519; dog findes fœla, for- krække. B. Hald. fyrnaz, forældes (af forn) Geisl. 24. kkjaz, flokkes (af flokkr) Atlam. 40. gægjaz, kige er. Lil. 60. kvángaz, gifte sig, også kvænaz (hvortil væna). látraz, leire sig (af látr, et lejested) Fornald. II, 84. laufgaz, grönnes, få løv (lauf) Sn. Edd. 200. mægjaz, svogre sig (af mágr) Band. 29. nálgaz, nærme sig. rág. I, 58. ólmaz, blive rasende (ólmr). óróaz, for- roliges. Fornm. X, 410; IX, 482. reiðaz, blive vred

(reiðr; dog findes reiða, göre vred). röskvaz, blive (röskr) Sonart. 11. sálaz, dø, = andaz, Flatey. sælaz, blive lykkelig (sæll) Hugsvm. 18, 6. skipnaz mildes (af skipa). skreiðaz, skride, gå langsomt fr skríða) Gisl. 44, 148. smeykjaz, flygte (egl. blive sm glat, slibrig) Egilss. 91. sýkjaz, blive syg (sjúkr) 44, 124. undraz, undres (dog upersonl. mik u Fornald. III, 663. vilnaz, ønske. vitkaz, komme t stand (vit) Gisl. 44, 26. ýlfaz, blive rasende (som e úlfr), = ylmaz, ulmaz. Fornm. VII, 357; X, 420. findes formen ylfa i Gulaþ. l. þekkjaz, antage, billi þekkr, kærkommen) Flatey. I, 43; Fornm. IV, 42. | trives, jfr. þrífaz.

VII.

Tillægsord og biord. Sammenligningsgradernes bru

84. Et tillægsord står enten ligefrem föjet navneord (attributivt), eller som omsagnsord (prædil for at betegne en egenskab i almindelighed ved et nav eller hosstillet et navneord (i appositio) for at tilken dettes tilstand med hensyn til udsagnsordet, under ha gen. Jfr. 3, c, anm. Eiríkr konungr sat upprèttr. I 151. — hann bar (skjöldinn) hallan (hældende, på Egilss. 135. — sátu þeir þar veðrfastir (tilbagehol vejret) Egilss. 158. — Sigurðr hafði tekit konu nauðga (invitam, med vold) Fornm. X, 386. — vildi þó feginn (libens = libenter) Band. 8. — hei farir heill þú aptr komir. Vafþr. 4.

Her må mærkes følgende ejendommeligheder i de nordiske sprog:

a) Bestemmelse af antal, mængde, alder og lign. udtrykkes gerne ved tillægsord, hvor vi nu bruge andre udtryksmåder. heimamenn Skallagríms fóru þangat til leiks margir (multi, i mængde) Egils. 77. — váru þar komnir mundr allfjölmennir. Flatey. I, 57 (= komnir allfjölmennt Fornm. I, 36). — Sigurðr jarl er frændmargr. Fornm. I, = Flatey. I 63. — hversu margmennr er hann? Hrafnk. 14. — sá mun Óðins sonr einnættr vega. Hrs. dr. 11. — hann var þrèvetr. Egilss. 62.

b) Hyppigt bruges de tillægsord der betegne orden og de hosstillede et navneord, hvor vi bruge et biord henført til udsagnet eller en omskrivning (med ‚er‘ og en henførende sætning). þeir eignuðust fyrstir Norðmanna Dýflina. Fornm. I, 8 (hvilket også kan hedde: þeir eignuðust fyrst Norðmanna D. Flatey. I, 42). — Vermaland hafði unnit fyrstr Ólafr trètelgja. Egilss. 174, men ssted: er fyrst var unngr i Noregi sinna kynsmanna. — ríðr Nótt fyrri. Edd. 7. — ek mynda við þèr fyrstum tekit hafa. Hrafnk. 5.— þrym drap hann fyrstan. Hamarsh. 31. — ekþiðurs blakka borðvallar gaf fjórða kennimeiðr — rbeð (gav som det fjerde) Egilss. 64 (digt.).

Hertil kan også regnes de tillægsord som ende på verðr og betegne en retning. í utanvert Digranes. Egilss. . — á öndverðri gó (i begyndelsen af måneden Go) Istn. 34. — á framanverðu nesinu. Egilss. 140. — á nnanverðum himinsenda. Sn. Edd. 12. — at setum innverðum. Egilss. 139. — á vestanverðum Mýrum. Egilss. 58. — í Sámsey sunnanverðri. Hervar 14. — í miðanverðum dalnum. Hrafnk. 4. — í ofanverðum hólmum. Alex. 28.

c) Ligeledes bruges, afvigende fra den nydanske sprogbrug, einn, allr, hálfr, miðr, þverr, margr, fár, flestr og

nogle flere andre som simple tillægsord, föjede til et nav
ord. einn hans riddari (en af hans riddere) Gisl. 44, 1
— hestrinn var vátr allr af sveita. Hrafnk. 7. — hóll
var allr grœnn utan. Alex. 28. — ek hefi allan mik
lagt. Egilss. 220. — um þvera búð, Grág. I, 44 —
þveran háls (tværs over åsen) Hrafn. 11 (men þvers br
som biord: snýr þvers á braut í skóginn frá þeim
Edd. 30.) — skaut spjóti á hánum miðjum Dropl.
— nær miðri nótt. Hervar. 45. — til miðs dags.
Edd. 30. — á miðja ána. Gisl. 44, 33. — í miðju
Gisl. 44, 182. — gaf þorkatli skipit hálft, en hálft
hón austmönnum. Dropl. 36. — hón er blá hálf.
Edd. 18. — hánum gaf hann alla hina beztu gripi
hálfa við sik. Hrafnk. 4. — fá mèr hálfan her þann
— (halvdelen af den hær ɔ: halv så stor en hær) Gisl.
157. — hann keypti hálfa Arneiðarstaði. Dropl. 11.

Anm. 1. Mærkes må brugen af hálfr ved tal,
svarer til den danske brug af ‚halv‘, men ikke har noget
svarende i andre sprog. hálft fjórða hundrat, hálf ön
alin; hann var þar varla hálfan annan dag (halvanden
$1^1/_2$); hálfþrítugr, hálffimtugr (25, 45 år gammel; jfr.
‚halvtreds‘, ‚halvfems‘, men i en forskellig betydning). fé
þeir — hálfum fjórða tig skipa. Olaf h. S. (Chr. 18
55. — Ligeledes bruges allr ved talord i betydningen
alt‘, ‚i det hele‘. nú emk ellifu allra — ok tveggja ma
ráðbani orðinn. Heimskr. III, 112. — ellifu allar skeið
Fornm. I, 28; og i betydningen ‚hel‘, ‚fuld‘: nætr a
níu. Hávam. 139; eigi allra X vetra. Fornald. I, 129.
hann var höfði öllu hæri (et helt hoved höjere) e
aðrir menn. Fornm. X, 381. — þriðja dag var þar a
maðr. Sn. Edd. 5. — allr hann við gull glóir. Fjölsv

1) — Einn bruges både i ettal og flertal i betydn, ‚‚alene‘, ‚ens‘. hafði Týr einn djarfleik til. Sn. 19. — mikit eitt (alene noget stort) Hávam. 51. — þú ert einn orðinn svá fáviss, Sn. Edd. 13. — þeir (ii soli) Hrafn. 4. — menn skulu eigi hafa ein (unas leges) á landi hèr. Kristn. 96; enn vèr höfum ein lög ok einn sið. ssted. 98. með XI einum skipum kun 11 skibe) Fornm. X, 394. — Denne betydning hæves ved at tilföje saman, der ligeledes kan föjes til og andre mængdebegreber. einn saman, Hávam. Dropl. 5; báðir saman, Dropl. 8; stóðhross sjau an. Dropl. 13. — sauðamaðr Helga sagði hánum saman tíðindin. Dropl. 8. — geng ek einn saman. ism. 2. (ekki ein saman bruges som en omskrivende gnelse af ‚svanger‘, Dropl. 15). — þetta lið allt saman. x. 21; af þessi rapan allri saman. Alex. 40. — lætit eitt saman. Alex. 6. — Også bruges einsaman biord; einsaman fègirni (alene gærrighed) Band. 34. Jfr. også allir senn (alle tilsammen) Egils. 188; allt n. Alex. 27.

Anm. 2. Endnu må mærkes brugen af adskillige tilsord, navnlig i ettal, på en for den danske sprogbrug igende måde, såsom fár og ófár, meiri og mestr, ri og flestr, smár, margr, osv. hvártki meiri maðr minni Járns. 43. — eigi er smátt, hvat guðin birta r óverðugum. Gisl. 44, 187. — fás er fróðum vant. vam. 107. — Ingjaldr varð fárr við (talte kun lidt) sl. 44. 57; konungr var færi við hann en áðr. Gisl. , 21. — fár er fullrýninn. Atlam. 11; fárr jötunn. Ísl. S.

1) Udtr. verða allr, vera allr (= sv. ‚blifva all af bemring‘) Gróug. 5; Háv. Ísf. 50 betyder ‚at dø‘.

I, 84; fárr einn (ganske få) Fornald. I, 173; også fåt (ganske lidt); ófár drengr. Fornm. VI, 408; görðist um með þeim. Egils. 211. — þú ert mestr i mál sem refarnir i hölunum. Háv. Ísf. 9. — flestr Höfuðl. 3 (Egilss. 149); Oddrún. gr. 15. — hvat er at segja stórmerkja (ejef. flt.) frá askinum? Sn. Ed — satt er þat flest, er fornkveðit er. Hrafnk. 25. flestir allir s. 59. [1]) — fjöld ek þèr sagða, en þó um mant. Grimnism. 52. — mart segjum þèr ok m enn fleira. Hyndl. 30 og 33. — hann sagði ekki frá sèr. Grimnism. form. — færa veit er fleira d síns til geðs gumi. Hávam. 11.

85. a. Tillægsord bruges undertiden som navn for at betegne personer eller ting (begreber) af en vis e skab. I hankön, ettal eller flertal (hvor denne brug d sjældnere) betegnes derved mennesker af en vis art, i i kön ettal (eller flertal) begrebet i almindelighed (eller til en art henhørende enkeltheder). Navnlig til hank formerne kan tilföjes kendeordet, når talen er om en stemt. þá er horskr ok þögull kemr heimisgarða sjaldan verðr víti vörum. Hávam. 6. — haltr ríðr hr hjörð rekr handarvanr, daufr vegr ok dugir; blindr betri enn brenndr sè. Hávam. 70. — hugða ek þat aðal (kendetegn på en blødagtig, et blødagtigt menne Ægisdr. 23. — lærðir (de lærde, men også lærðir me yfirmaðr allrar alþýðu lærðra. Geisl. 9. — um k blás ok blóðugs á þing (de apparitione livescentis sangvine respersi) kap. reg. yfir lögbók Hák. k., Járns. XXIX (cod. V). — á gamals aldri (skrives også i ét o på sine gamle dage. Gisl. 44, 184. [1]) — vildu af há

[1]) Herfra må vel adskilles sådanne udtryk, hvor tillægso

gott geta, fagrt skaltu við þann mæla, en flátt hyggja. nm. 44. — konungr hvessir sljóva (de sløve), en ir hugrakka (de modige) Alex. 33. — lokkaði hón a (de små, nl. börn) Atlam. 73. — mist hefir þú þèr ra. Atlam. 64. — Intetk. segja mart, mest, flest (jfr. anm. 2), mæla færra, fleira, Hrafnk. 9. — verðr þar i fleira til tíðinda. Band. 21. — þar er nú flest um t. Band. 22. — þótt ek vildi fleira til yðvar rita, þá ar ek því eigi. Gisl. 44, 168. — bíta á beisku (bide t bedske, lide smerte) Sturl. II, 9, p. 195. — verit hefir ra (ɔ: större kærlighed) við þórólf af þinni hendi nú er. Egilss. 98.

Anm. 1. Således dannes mange udtryk ved forholds-som styre et tillægsord (i intetkön), der bruges som eord. koma til lítils (nytte lidet) Gisl. 44, 53. — ka horn til hálfs. Egilss. 99. — bregða sverði til s (trække halvt ud) Egilss. 135. — í öllu = at öllu. ss. 31; Hrafnk. 24 með öllu (ganske) Egilss. 46; einn ö. ‚ganske ene' Hýmiskv. 15. — af slíku ok mörgu u. Sn. Edd. 148. — at fullu. Hervar. 12. at illu (til ærv) Hervar 17. — at öðru (i anden henseende); at nu (med sandhed) s. Egilss. lex. p. 684. — at öllu yndu (uden at have prøvet noget) Hrafnk. 27. — at rgu. Fornald. III, 661. — at gervöllu (i alle hen-der) Fornm. X, 382. — allt at einu (med alt det, evel) Hervar. 22. Dertil slutter sig udtryk med at og

---

en udeladelse kun tilsyneladende står som navneord, som mikill underforstået kostr, munr, atburðr eller lign. hví svá varð kill at — (hvorledes noget så mærkeligt gik til at —) Ólaf d. S. (Christ. 1819) 11. — Þá fékk Erlingr af því mikinn (nl. okka) Fagrsk. 179.

Anm. 2. Endelig hører hertil allt som biord ‚gan ‚aldeles', ‚lige' til (i stedsbetydning). koma allt á í Fornm. VIII, 329. — sendi Gunnhildr menn til Uppl ok allt í Víkina. Fornm. I, 68 = Flatey. I, 72. — til ragnarökrs. Sn. Edd. 17. — öll Austrríki allt Garðaríkis. Hervar. 57. — Det bruges også i betydn ‚overalt': váru þar allt menn fyrir. Egilss. 87, eller fulde': allt veit ek, Óðinn! hvar þú auga falt Völusp. 22. Formen alls (allz) bruges dels i bety ‚i alt': alls þrír, dels i betydn. ‚aldeles': alls ekki alls fyrst (af alt, = allra f.), alls mest, alls öngar s Harbarðslj. 28. alls hvergi (neqvaqvam) Grág. (A. M.) I, 1

86. Ligesom tillægsordene gå over til at bruges biord, således anvendes på den anden side biord istede tillægsord til omsagnsbestemmelser (prædikativt) ikke a ved udsagnsord, men endog ved navneord. Dette g især dem der betegne en retning eller beliggenhed (til fra stedet, på stedet), hvilke gerne for anskuelighe skyld tilföjes, selv om stedsangivelsen udtrykkelig er till ved en vis forkærlighed for at udtrykke en bevægelse tillæg af dens retning efter verdenshjörnet, og en stedsbet nelse efter stedets höjere eller lavere beliggenhed. Sådan ere austr, vestr, norðr, sudr (betegnende ‚til stedet' dog også ‚på' stedet); austan, vestan, norðan, sun (‚fra' stedet); upp, niðr og ofan, neðan. — hann djarfliga bæði norðr ok suðr. Kristn. 34. — ek á norðr leið til fjalla þessa. Sn. Edd. 30. — Egill fór þess, er hann kom vestr af skóginum. Egilss. 190. niðr ok norðr liggr Helvegr. Sn. Edd. 38. — eitth sinn er hann fór sunnan. Kristn. 130. — (at hann sky fjölmenna norðan til hans (samle mange folk) Dropl. — Således: í Saxlandi suðr; vestr þar; í Vík aus

af fjalli; suðr til Rómaborgar; í jörð niðr; norðan landi; norðan ór Vágum osv. Men også: móðir ar var Járngerðr — norðan ór Skörðum. Band. 3. þorgrímr bjó á Giljum í Jökulsdal norðr. Dropl. 7. fyrndinni var kallat Jötunheimar norðr í Finnmörk. ar. 3 (jfr. 14 anm. 3.). Det hedder ikke alene ek var r. Harbarðslj. 23 og 30; austr sat hin aldna í Járn- Völusp. 32; — men også: gramr, þú ert frækn r. Fornm. VI, 258, og föjet til navneord alene: hregg an (storm fra øst), byrr austan. Fagrsk. 173; ógn- r austan. Fornm. IV, 53; Haraldr sunnan. Fornm. 42 og 140; rekkar sunnan (ɔ: Danskerne) Fornm. 436; svanni sunnr (= suðr) Geisl. 32; hjálm- ofan. Hýmiskv. 31.

Anm. 1. Af andre biord bruges især vel og illa med eller verða. þorsteinn var vel at sèr (s. 75, II, c, atn.) Dropl. 15. — han var vel í yfirbragði. Hrafnk. 13. þèr verðr lítilmannliga. Band. 15. — undarliga mundi þykkja. Sn. Edd. 32. Med et navneord alene: vesall ðr ok illa skapi (improbo ingenio præditus) Hávam. 21 [1]. er illa með okkr. Band. 27; svá var Ísleifr, s. 2, anm. 2. Med hafa: úlfgi hefir ok vel (ulven har det ler ikke godt) Ægisdr. 39. — Endelig ved de spörgende rd af stedord: hvè og hversu. hitt vil ek vita, hvè orledes) Vafþrúðnis salakynni sè. Vafþr. 3. — hversu nn verðr við. Hrafnk. 15. — hvè heitir = hversu itir = hvat heitir. s. 14 anm. 3 slutn.

Anm. 2. Særligt mærkes ordet einka ‚eneste, ypperste‘

---

[1]) Egilsson lex. p. 436 vil her underforstå farinn, og Lüning da p. 267 vil ikke anerkende det som biord. Smlgn. dog udtr. l verðr þú skapi = vel verðr þú mèr at skapi.

(der ikke må forvexles med einga af einn og — gi, s. G
Njál. p. 662) der dels bruges som biord, dels som (uböj
tillægsord, dels sammensættes ved et navneord, dels e
böjes eller antager forskellige formendelser, nl. ei
(ejef.) og einkum (hf.). einka örr (særdeles flink) F
IV, 13; einkar mildr. Fornm. II, 259; einka d
einka sonr. Hervar. 17; einka vin. Alex. 124; ei
stórr. Alex. 168. (Men eingason. Fornm. XI, 54; Gró
eingadóttir = engadóttir. Völundarkv. 34.) — Som
egent biord bruges einkum (unice) Sólarlj. 28; Alex.
Jfr. 51 anm. 1.

87, a. Sammenligningssætninger. Når to
(begreber) sammenlignes ved et tillægsord eller biord i
höjere grad, föjes det andet sammenligningsled til det f
ved en (enn)[1] i samme forholdsform som det første,
det samme udsagnsord eller det samme styrende be
også hører til det andet led og kan gentages derved. (
12, 2). — Ljósálfar eru fegri en sól sýnum, en Dö
álfar eru svartari en bik. Sn. Edd. 12. — Girkir v
kallaðir snjallari enn þeir. Gisl. 44, 174. — þó at h

---

[1]) enn, der er = d. ,end', engl. ,than', gr. ἤ, (lat. qu
fr. que) er egenlig det samme ord som en (men), der også fi
skrevet enn, ligesom dette enn også skrives en; i Nyisl. udt
en (men) altid som enn (smlgn. brugen af engl. but i samm
ligningssætn.). Enn bruges også (som d. ,end',) til at forst
den höjere grad. enn meiri enn áðr (end ɔ: endnu mere) Hr
17; varð nú orrostan enn ákafari enn fyrr. Hervar. 55; e
breiðara. Hamarsh. 25. enn eigi ɔ: end ikke, endnu ikke. Kris
92. En anden form er in eller inn (s. Egilsson lex. p. 4
annarr inn mátkari (etiam potentior) Hyndl. 41. Jfr. eigi i
heldr, nė in heldr (= eigi, nė, nyisl. nė heldr). Egilsson
st.: (usurpatur) cum comparativo et in sententia negativa, fere e
pletivum aut saltem ita, ut salva sententia abesse possit.

i viðlendari, fyr sakir margra skattkonunga ríkari, a fèsterkari, af ágætu forellri tignari, fyrir alldr r ok frægðar i sínum ríkdómi fullkomnari en Alexr, þá varð hann þó þegar i huginum lægri. Alex. — þat skalt þú fyrir víst vita, at betri þykkir trúliga haldin hlýðni sinna boðorða heldr en fœring hrúta eða hafra. Stjórn. 457. — þeir lifa at dœmum Achillis en Nestoris. Alex. 8. — Hrafnelskaði ekki annat goð meir enn Frey. Hrafnk. 4. m ek vápnaðr betr en þú. Egilss. 214. — þèr þikkú biðill þinn betri en ek. Gisl. 44, 12. — einn r var miklu betr sundfœrr enn aðrir. Kristn. 72. — i eru nökkurs verðir enn hann einn. Band. 15. — mèr mánaðr minni þótti en sjá hálf hýnótt. Skírn- 44. — stundu síðar en Skallagrímr hafði út kom- gilss. 59. — ekki þorði dróttningin ok meira yfir- hánum at veita en einum hverjum öðrum úkunnum nstumanni. Skuggs. 98. — eigi er þat síðr enn segir Njáll, at ek veit gerr enn þèr, hvat eptir koma. Njál. 171. — móð hefir meira en maðr all (nl. hefir) Sigurðarkv. II, 13. — sat Gissurr innar lendir menn. Kristn. 82. — gáði hann meirr leiks en landráða. Fornm. IX, 259.

Anm. 1. Ved udtryk af den höjere grad bruges dnere sammenligningsordene sem, nema og utan (der almindelige ved henførende og betingede udtryk), meget dent en omskrivning med frá eller um. —[1] Betr ir þú, bróðir! at þú i brynju fœrir, sem hjálmum greypum at sjá heim Atla (ɔ: end at besøge). Atla-

[1]) smlgn. t. ‚wie' (grösser wie er = als er); lat. ‚nisi' og hr. מִן, arab. مِنْ.

kv. 16. — fyrr mun dólga dynr, nema ek dauðr
Helg. Hund. I, 20. — þú skalt eigi hèðan fleira
í fèmunum utan þat er þú hefir hingat haft. H
29. — máttig frá því sem fyrri var (mægtig frem
mægtigere end-) Sólarlj. 40. — Ligeledes kan áðr
samme betydning som enn eller áðr enn: ef hann k
eigi heim áðr um þat er konungr fœri norðan (
Egilss. 24.

Anm. 2. En overflødig bredde finder undertiden
i det ældre digtersprog ved tilföjelse af sè efter udtr
med enn. — blindr er betri enn brendr sè. Hávam.
— byrði betri berrat maðr brautu at enn sè m
mikit. Hávam., jfr. sstd. 11, 71, 127; Skírnism. 13.
hænger denne udtryksmåde tildels sammen med den
tankens side rigtige sprogbrug, at danne en ny sætning,
begge sammenligningsled ikke stå i samme stilling i fo
til udsagnet.[1]

Anm. 3. Overflødig er også tilföjelsen af heldr
enn, når der går en form af den höjere grad foran.
ingina skaltu eigi fyrr láta fram koma heldr en
þèr gengr reiðin. Alex. 6. — þessir menn skulu o
berjaz með djúpsettu ráði ok snjallri tungu heldr
með öxi eða sverði. Alex. 8. — betr sœmði þèr b
at rekja heldr enn at vitja vers annarrar. Helr. Br
1. — Ligeledes tilföjes efter heldr undertiden et o
flødigt áðr, s. Korm. 186 (s. Egilsson lex. p. 319).
Sjælden sættes enn foran ordet af den höjere grad,
en þú færa. Sn. Edd. 52. — heldr- en vægja- de
Njál. 118. (Dette er her tilfældet i den fri digteriske o
stilling).

---

[1]) jfr. Madv. lat. spr. § 360, anm. 4 slutn.

b) Når derimod det første led er styret af et begreb ke tillige hører til det andet led, eller dette ikke har udsagnsord (som kan gentages dertil), må det andet trykkes ved en ny sætning. Dette sker således, når sordet, om end det samme, må tænkes i en anden til det andet led. þeir menn, er ekki munu vígrligri á velli at sjá enn ek em. Egilss. 156. — mátti fyrr sjá manna ferð, enn þaðan sem þeir váru. Dropl. 22. — fellt hefir hón þá menn, er hafa litizt eigi ústerkligri enn þórr er. Sn. Edd. 33. Julius var miklu meiri ok ógurligri enn fyrr hann verit. Gisl. 44, 185. — eigi girniz sá luta, er meiri maðr vill vera en ek hefir verit. 44, 193. — skulu mikit þín orð mega við mik, til verra dragi enn vera skyldi. Njál. 175. — eru miklu meiri efni í en vèr fáim í þessi sögu Biskupa S. 408. — Allígevel indtræder undertiden en ed i udtrykket, der kan blive utydelig, som: Samuel ði, ef Ysai ætti fleiri syni enn hann hafði þá sèð. 460 (ɔ: enn þá er hann —). — fáir sjá nú fram lengra en Óðinn mun úlfi mœta. Hyndl. 41 (ɔ: ere end til den tid, da O. —).

Anm. 1. Overensstemmende hermed udtrykkes også dssammenligninger. œrit langt er nú talat fyrir svá kum mönnum sem þèr erut. Gisl. 44, 146. — slíkan n sem Silla er vilja þeir eigi missa. Gisl. 44, 155. þola ofríki slíkum manni sem Ljótr er. Egilss. 159. þetta kalla ek forsending svá göfgum manni sem ert. Egilss. 175.

Anm. 2. På samme måde som former af den höjere d forbindes også annarr med følgende enn. hann skal menn nefna aðra enn sik. Grág. I, 67. — engan

lut vil (ek) sjà mèr til gjafa annan en þat, at ek ... Olaf h. S. (Chr. 1849) 66. — Også i betydningen efter': hann hefir vitrastr verit — annarr en S Kristn. 110. — Meget hyppig følger efter annat navnemåde eller en hel sætning. fèkkst ekki annat a Helgi rèði einn (andet end at-) Dropl. 17. — til ars — enn at kýla vömb vára (fylde vor vom) Hervar. — mun ek fá mèr annat til skemmtanar enn tal mál Odds. Band. 23. — nú gera þeir eigi annan daga enn maðr tekr prestling til kirkju sinnar. I, 17. — Helgi mátti eigi forðask annan veg en klæði ambáttar (ikke anderledes end at han tog-) Hund. II, 1, pros. — Ligeledes veizlur aðrar- en (anderledes end för) Egilss. 12. — Om áðr enn brug áðr (förend) s. ved d. forest. måde.

Anm. 3. Mærkes må brugen af enn uden at går et ord i den höjere grad eller annarr eller andet menligningsord forud, således at et sådant må tænke som foresvævende tanken. þann flokk, er mest var v aðr, ok var þar ekki fólk í enn greifar ok baró (ikke andet end-) Gisl. 44, 177. — þitt skyli hj hrafnar slíta- en þú vilir manna. Guðrúnarkv. II, hvortil kan efterses bem. i d. Arn. Magn. udg. II, p. 2

88. Dog kan forholdet i sammenligningssætningen så udtrykkes kortere således, at enn udelades og det sammenligningsled sættes i hensynsform (jfr. 50 anm. ikke alene, når det første led er et navneord i nævne eller genstandsform, men også friere, f. ex. når der i første led bestemt er udtrykt, eller det er styret af et f holdsord.[1] — háls hvítari hreinni mjöllu. Rígsm. 26.

[1]) jfr. Madv. gr. ordf. § 90 med anm. 1; lat. sprogl. § med anm.

veit ek standa, sólu fegra, gulli betra. Völusp. 62
Sn. Edd. 12. — horni harðara, hrafni svartara,
lli skyggnara, skapti rèttara. Hervar. 35. — hón
hverri konu vænni. Fornald. II, 196. — þú munt
ollum drýgari verða. Njál. 171. — mun eigi þú
etran mèr betra- óðarsmið finna. Egilss. 63 (digt.).
Julius vildi öngvan vita sèr meira, en Pompeius
an sèr jafnan. Gisl. 44, 181. — höfum vèr þessa
ögn af oss ellrum mönnum ok meirháttar numit.
upa S. 216. — er hánum þótti þèr vera meiri maðr.
nk. 30. — at œpa hæra úlfi (at skrige höjere end en
) Harbarðslj. 47. — mergi smæra mölða ek þá
kráku (knuse mindre end marv ɔ: i mindre stykker)
dr. 43. — nú sá ek öngvan duga öðrum framar
mfor de andre) Hervar. 9. — hafði hann traust til
t sèr meiri manna. Egilss. 121. — gott siðferði
ltu virða gulli betra (agte höjere end guld) Alex. 4.
sá maðr er flóttann hyggr hverjum lesti ljótara.
x. 31.

Anm. 1. Ved en kort og mindre nöjagtig udtryks-
de sættes på denne måde foran et ord af den höjere
d en hensynsform af et navneord der betegner ‚forvent-
g, håb, vane‘ og desl. for at angive, at noget er större
er mindre end eller ikke svarer til denne forestilling (jfr.
, anm. 4).[1] onu verr (ringere end man skulde vente).
isdr. 36. — framarr venju, venju seinna (solito cele-
s, tardius) Alex. 55. — vánum þykki mèr þú nú vitr-
i vera (visere end jeg havde ventet) Hervar. 42 (digt.)
daglig tale vons heldr, s. Egilsson lex. p. 188).

[1]) jfr. Madv. lat. sprogl. § 304, anm. 4; gr. ordf. § 91, nm. 4.

Anm. 2. Af denne brug af hensynsform re forende stedord (der er så almindelig i Latin og at den der er blevet regel, s. Madv. lat. sp. § 304 og gr. ordf. § 90) findes også spor i Oldnordisk. s — er með góðum sáat menn hit meira foral. 9 og 11 (hvor er kan opfattes som hf., henført ti = qva non majorem videbant viri. Eller også er delsen unöjagtig og blandet: ‚som (gstf.) hos menneskene ikke så en större svig' ɔ: sådan, at så en större svig', nl. end den).

89. Når en störrelse der er udtrykt ved et øges ved meirr en eller formindskes ved minnr (m föjes disse bestemmelser (meirr en, minnr en) til sens navn uden nogen indflydelse på forholdsforn bliver den samme som sammenhængen vilde kræve af disse tilföjelser. eigi váru þeir meirr en CCC Stjórn 393. — segir, at Antonius hafi verit m XXX vetra í her rómverskra manna. Gisl. 4 — nú er eigi meirr en ein míla til borg Gisl. 44, 286.

Anm. 1. For at udtrykke ‚mere end — gamme også vedkommende talangivelse med dertil föjet c som: tólf vetra gamlir ok eldri; tvævetrir o Hervar. 50.

Anm. 2. Mærkes må her taludtryk, der bete fradragning af et mindre tal fra et större og udtryl minnr (miðr) enn. Her bruges samme forholdsfo og efter miðr enn. með XVII skipum miðr hundruðum. Gisl. 44, 86. — þat var II vetrun en fjórum tigum vetra. Gisl. 44, 92. — þá nótt miðr enn XXX (undetriginta ɔ: XXIX) til J messu. Grag. I, 30. Dette må ikke forvexles

ske udtryk ‚der var et hundrede mennesker mindre f' Vidsk. selsk. ordb. IV, 158 (ɔ: minus 4, 100—4 -96, ikke: 100 mindre end fire), men hensynsformen ligefrem at forstå efter 50 anm. 3, altså 2 mindre ɔ: e end 40 år ɔ: 40— 2 = 38.[1]

90. Til at forstærke graden af en egenskab anvender get mange betegnelser (dels ved at sætte dem foran til- ord og biord dels også ved at sammensætte dem med sådant ord), hvilke enten ere biord eller som biord brugte er af navneord (ejeform, hensynsform). Sådanne ere

a) biord (tillægsord):

1) mjök: mjök þyrstr. Sn. Edd. 32; margir mjök. var. 37; langt mjög. Dropl. 11.

2) all (aldeles) og al (meget) i sammensætn.:[2] allvell, illa, allmjök, alllítill, allmikit, allnær, allharðr, al- tr; alls eingu. Járns. 25. Ved biord allt: allt upp.

3) stór: stórríkr. Dropl. 1; stórilla líkaði þat innum. Kristn. 18.

4) of, dels særskilt, dels sammensat: vèr várum of ilgir (alt for snaksomme) Hrafnk. 9. — of lengi, of , of margir, of mikil ras. Band. 30. — ofrgamall. rvar. 49.

5) vel: vel dýrr (temmelig, vel dyr) Hrafnk. 9. — öðdrekku eina vel mikla. Egilss. 92.

6) harðla: harðla lítit; harðla kærr konungi. Alex. ; harðla fjölmennt þing. Hrafnk. 12.

---

[1]) jfr. lat. duo de qvadraginta annis, gr. δυοῖν δέοντες πεντή- τα = πεντ. δυοῖν δεόντων.

[2]) jfr. sv. aljemt, engl. almost. I Nyisl. har det en svagere dn., = d. ‚ganske god', ‚ganske vel'.

7) heldr: heldr úvarligr (temmelig uforsigtig), h
horskliga. Sigurðarkv. I, 10; h. úspakliga. Kristn. 7
8) höllzti (halzti, helzti, af helzt til, efter Eg
lex. p. 377 og gloss. Fornm. XII; jfr. mikilsti). h
harða hríð. Egilss. 101. — menn hölzti vaskligir.
37 og 41. — halzti höfu vèr verit auðtrygg. H
30 = Fornald. I, 531.

9) mikilsti (ɔ: mikils til, jfr. 8)): mikilsti sne
(alt for tidligt) Hávam. 65.

10) geysi (formodl. biord; tillægsord geysiligr, u
af geysa, sætte i hæftig bevægelse): geysi mörg h
(gruelig mange navne) Sn. Edd. 14; geysi mikit m
Sn. Edd. 23.

11) gerfa (af gerr, perfectus): gerfa allr = g
allr. Fornm. VI, 175; ved udsagnsord Fornm. VII, 80.

12) ákafa (till. ákafr): ákafa fagr (overvættes) G
44, 86; ákafa snarpr. Ísl. drápa 20.

13) yfrit (af yfrinn, overflødig): yfrit mikit; yf
fè (som tillægsord) Alex. 44.

14) œrit (af œrinn, overmåde stor): œrit er ha
styrkr. Sn. Edd. 17; œrit löng dagferð. Hervar. 43.

15) sí- (uadskilleligt): síbyrðr (forbundet, ved sid
af) Heimskr. II, 303; síreiðr (meget vred) Njál. 2
(hvor udg. af 1772 urigtigt har sír eiðr); símálu
(snaksom) Kungskugg. 71.

16) til i det ældre digtersprog: til mart. Hávam. 2
til snotr (altfor vís) Hávam. 54 fgg.; også i ubunden ta
til forsjáll (temmelig forsigtig) Fornm. V, 150; til fanga
fár. Fornm. X, 103.

b) visse forholdsformer af navneord (jfr. 60 anm. 6)

17) afar (formodl. en ejeform af öf, overflod): afa

. Alex. 5. afarstór, afarþúngr. Sn. Edd. (æfar val. 44, 153.)
48) auð (af auðr, formue? eller tillægsordet auðr, øde?): . er auðkent. Grimnism. 9; auðsèt er nú. Sn. Edd. uðtrygg (alt for lettroende) Hervar. 30.
19) brigða (formodl. ejef. flert. af brigð): brigða . Rekst. 2; brigða brátt, skjótt. Fornm. X, 429.
0) furðu (af furða, vidunder): furðu slœgr. Band. rðu mikil smíð. Sn. Edd. 6; fyrða fegrst. Hávam. 53.
1. Den höjere grad (gradus comparativus) bruges:) når to egenskaber (hos samme eller forskellige gen-) betegnes ved sammenligning at stå i et sådant d, at de gensidigt afhængige af hinanden forøges eller dskes samtidigt, under de samme betingelser. Dette es ved því — sem eller er ved tillægsordets eller ts höjere grad. — þat er natura höggormsins at æ því grimmari sem hann þyrstir meirr. Gisl. 44, — þeir váru því lægra niðr settir sem þeir klifu a upp. Gisl. 44, 179. — bað hann guð í hug sín- þó at hann væri mállaus ok með sútfullu hjarta öllu trúfastari er hann var sjúkari. Ol. h. S. (Chr. 9) 80. — hlutr ykkarr feðga mun æ því verri, er dir várar standa lengr. Egilss. 220. — því kan stå ange, nemlig også i den henførende sætning, når denne først. því harðara er hann brauzt um, því skarpara banðit. Sn. Edd. 20. — því harðara er þórr knúð- át fanginu, því fastara stóð hón. Sn. Edd. 33.

Anm. Andre udtryksmåder for samme form af tanken lels med den höjeste grad: þeim mun verst — sem n kunni mesta skyn (ita pessime- ut maxime) Sn. . 37; dels med þess at isteden for því: þess at fegri, færra of sèr. Hervar. 41, hvorom s. 67, 3.

b) når to genstande sammenlignes, hvor den sprogform gerne anvender den höjeste grad, men hvor og Latin ligeledes anvender den höjere grad. nema snotrari sèr (nl. af os to) Vafþr. 7. — þau sonu, hèt hinn ellri Þórir, en hinn yngri Hrafnk. 4. — haltr eptra fœti (om Thors buk; et (af de to) bagben, — ikke hinum ept. f., betegne det ene af to ben) Sn. Edd. 28. — ek á konur tvær — þá kom inn draumkona mín hi Gisl. Súrss. I, 41. — þá skal freista, hvárr (uter) viti, gestr eða hinn gamli þulr. Vafþr. 9. — mælti: þá skal vita, hvorir ríkari eru (utri ditiores Gísl. 44, 2. — mæla svá at meiri hlutr dómanda (major pars, flertallet) Grág. I, 61. — höfðu þá tveggja her svá mikinn, at engi var munr, hvárir mennari váru. Egilss. 113. — nema hjöltin við gómi, en efra gómi blóðrefillinn. Sn. Edd. 20. sjá, hvárt betra er af at kjósa, at hafa fè ok s eða missa fjár ok taka við úvirðing. Band. 27.

c) når der, uden nogen bestemt sammemligning en anden genstand, skal betegnes en temmelig höj eller en alt for höj grad eller en höjere grad end skulde vente. — þat er vænna (det er mere, snarere vente, nl. end det modsatte) Dropl. 22. — lifa mun með lofðum lengr (omtr. = lengi, temmelig læ meget længe) Ísl. S. I, 82; Fornm. X, 430. — H hører også talemåder som verða lèttari (forløses, komme med et barn): verðr hón lèttari með sveinba Ol. hell. S. (Chr. 1849) 3.

Anm. 1. Det samme forhold (en temmelig höj e for höj grad) udtrykkes også ved heldr og tillægsord den første grad (positiv). Dog har et sådant udtryk

…l. et anstrøg af ironi, idet ‚noget, temmelig‘ egenlig …betydningen af ‚meget‘ (litotes). brugðusk heldr reið…tlam. 35. — heldr fáklæddr (‚temmelig let klædt‘ …: ‚ganske nøgen‘, thi i det foregående er sagt, at han … upp ok tók rekkjuvaðmál sitt ok vafði at sèr) …l. 20. — (hornit) sýnist ekki mikit ok er þó heldr …t. Sn. Edd. 32. — ok heldr til mikill (et impendio …r, alt for stor) Grimnism. 1. — [1] En for höj grad af …kaben kan også betegnes ved enn, med tidsbetydning …u for‘-). Helgi kvað hann enn ungann til ferða … ung ɔ: endnu for ung) Gisl. 44, 62.

Anm. 2. Den höjere grad kan forstærkes ved foran …tage en tilföjelse: 1) heldr: heldr sœmri (langt … passende) Helg. Hund. II, 2. — 2) enn, sjældnere in: enn betri, enn breiðara. Guðrúnarkv. I, 10; …rsb. 25. — 3) miklu: miklu betri. Völunðarkv. 25; …50 anm. 3. — vandræði miklu meira ok torveldra. …. 15. — 4) meirr: hróðr geri ek of mög mæran …rr Sigröðar fleira. Sn. Edd. 96 (digt.) — meirr fleiri …vinir (endnu flere). Fornm. II, 313. Også stillet bag…r: heldr meirr (= heldr), innarr meir (= innarr) …ald. I, 298; firr (fjarr) meirr, hvoraf d. ‚fjermer.‘ —

---

[1]) heldr er et biord i den höjere grad (ubrugeligt i første grad), … höjeste grad helztr (som tillægsord), jfr. d. ‚hellere (heller), …t.‘ S. 90, 7) og 87, a, anm. 3. — nú helzt. Sn. Edd. 32. Om heldr brugt som modsættende bindeord: Þat er sagt, at …i …., heldr segja menn hitt, at- Band. 6; ek hefir eigi …n tekit til þess at herja á fóstbræðr mína, heldr öllum … til friðar ok náða. Gisl. 44, 167, s. nedenfor ved ‚sætnings…bindelse.‘

tin og Græsk). námu menn þá sem mest lönd í hèr inu Hrafnk. 24. — Tullius bað hann aptr fara s skjótast ok seggja sendimönnum, at þeir skyldu þes hvern mann leyna, en fari sem til flestra manna til sem fl. m., efter 70 anm. 1 slutn.) þeira er í þe ráði væri, ok göri oss sem kunnigast bæði mennina ráðin, ok fara þó sem leyniligast með. Gisl. 44, 1 — sem rèttligast, sem lengst. Hrafnk. 17; sem tíð Sn. Edd. 31; sem skjótast. Band. 26. — sem m mátti hann (qvam ɔ: qvantum maxime potuit) Hervar. 5 — sem ákafligast má hann. Sn. Edd. 32. — svá s fyrst má (så snart som muligt) Grág. I, 5. — skulu gÖra mèr sverð sem bezt kunni þit. Hervar. 5. hljóp í skoginn sem mest mátti hann. (qvam celerri potuit) Hervar. 15. — sem þú hvatast kunnir. Hervar.

Her må mærkes brugen af sem ved má uden tilföje af en höjeste grad. þeir ríða nú undan sem máttu (godt de kunde) Hrafnk. 28. — verðr ferð vár slík s má. sstd. — Omvendt udtrykkes det samme forhold ved höjeste grad uden tilföjet sem, men således at den s ind i en henførende sætning. tók Hængr knörru tvá, er hann fèkk mesta (de störste han kunde få) Egil 44. S. herom videre 99, anm. 3.

Anm. 3. Den tilnærmelsesvis höjeste grad beteg ved nær föjet til den höjeste grad. er nær var bezt v í herinum (næstbedst) Alex. 33. — Den næsthöjeste g udtrykkes ved annarr föjet til den höjeste grad, lige den tredie ved þriði, osv. þú ert annarr maðr skyld til at hefna Helga bróður míns (den næstnærmeste) Dr 29. — Birgir var hinn þriði mestr ráðamaðr í landi Fornm. X, 27. — En anden udtryksmåde er følgende:

sli hafi lengst allra manna í sekt gengit annarr enn ettir Ásmundarson (næst efter) Gísl. Súrss. I, 41.

Anm. 4. Den höjeste grad forstærkes ved tilföjelsen allra, einn, hvorom s. 59 med bemærkn. (jfr. ovenfor n. 1). — flestir allir betyder ‚næsten alle‘, ‚de allerste‘ af et bestemt givet antal. láta brott fara fjárhlut n flestan allan. Alex. 27. — flest allt stórmenni. ilss. 98. Ligeledes ved miklu: miklu mestr. Dropl. ; mey miklu fegrsta. Fafnism. 40. (Jfr. 50 anm. 3).

VIII.

De påpegende og henførende stedords brug i sætningen.

93, a. Når et påpegende stedord står alene, men er hen til et navnnord i det foregående, retter det sig efter i tal og kön som et andet tillægsord. Í þessum rðum orti hann gamanvísur 16, ok eitt er niðrlag á lum. þessi er ein. Fagrsk. 112. — Viser stedordet hen flere forbundne navneord, retter det sig med hensyn til kön er de almindelige regler (jfr. 7, anm. 2): sól ok tungl ok llar stjörnur — þau. Gisl. 44. 65; — og hvis navneordene tegne personer af forskelligt kön, bruges intetkön (jfr. 4, anm. 4). síðan skildust þau (ɔ: han og hun), en þeir an og mændene) fóru til bœjar. Dropl. 19. — sèr nn þá ok svá þeir hann. Gísl. Súrss. I, 37. — Begner stedordet en ikke för nævnt genstand og der tænkes genstandens bestemte art og navn, retter stedordet sig i ön derefter. þær er meyjar andast (de kvinder der de om piger) Sn. Edd. 21. — Men tænkes genstanden ubestemt og uden noget vist navn, sættes stedordet i intetkön. mjólk

sú er riðin er ór selju börk þá er hón er blómgoð
þat birtir enn augu ok bœtir mjög. Gisl. 44, 473.
pors grœnn stappaðr vel ok blandaðr við súrt vín
þat er gott at þvá höfuð við. Gisl. 44, 472. — hv
er þetta þín ráð eða annarra manna? Dropl. 21. —
er nú Lögrinn kallaðr. Sn. Edd. 1. — er hitt bœn
ok vili. Egilss. 29 (jfr. 4, b anm. 3 og 6 anm. 4).
váru þat lög, at-. Flatey. I, 327.

Anm. Dette gælder også spörgende stedord. hvat
sannkenningar? Sn. Edd. 122. — segðu mèr, hvat
grind heitir — hvat sá garðr heitir? Fjölsv. 9 fg. (
2, a, anm. 1).

b. Når et påpegende stedord (‚det', ‚dette') fo
sættes ubestemt enten i nævneform som grundord ved ve
þykkja eller et lideformet udsagnsord, eller i genstandsfo
som genstand for et udsagnsord, der betyder ‚at kald
‚anse' eller lignende, og derpå bestemmes ved et navneor
kan stedordet enten (som i Dansk) stå i intetkön (hvor d
almindelige forestilling fastholdes eller med eftertryk u
hæves), eller (som almindeligt i Latin og Græsk) rette s
efter navneordet i kön og tal. sú ein er rètt sök (rett
for hdsk. trúa) til hræzlu þinnar at þú veiz. Gisl. 4
369. — eru þat mikil svik ok ógurlig, at menn trúi
þat, er miklu er minna en þèr sjálfir; því at sú ei
er skepnan, at manninum skal þjóna ok hlýða, en han
skal yfir bjóða. Flatey. I, 403. — geta skal þess, ef s
er sök, er hann lýsti fyrra sumar (om den er sag
= om det er den sag som-) Grág. I, 40. — þótti Óla
konungi sú neisa með sneypu (det syntes- en forhånelse
Fornm. X, 394. — þat eru fordæskapir ef maðr gerir ..
Grág. I, 23. — þat er lögvilla, ef maðr svarar öðru en
er. Grág. I, 42. — þat var blóðrefill — þat var hrafna-

Höfuðl. 8 og 10. — til Brandisar — þat er ein org á Púli. Gisl. 44, 194. — þú Apollo — (þat köllvèr sólarguð). Gisl. 44, 187. — hann barðiz ok við þjóðir er Athenienses heita — þat er í Grecia. . 44, 157. — váru þat bæði duflarar ok drykkjum; sumt váru raufarar ok ránsmenn. Gisl. 44, 161. er þetta, sem þèr megit heyra sjálfir, konungr! vili ákafi höfðingja. Flatey. I, 56 = Fornm. I, 35. — konungi gjafir, þat var hestr gauzkur ok þar með silfr. Gisl. 44, 3. — sú er bœn mín önnur. 44, 17.

94, a. Da sproget ikke har andre henførende sted- end er og sem, hvilke ere uböjelige, sættes i almindeld, når ikke et andet stedord går i forvejen eller det eord, hvortil stedordet henføres, står umiddelbart foran, påpegende stedord foran, men rettende sig i kön, tal orholdsform efter det ord, hvortil det (som tillægsord) r, med mindre det selv står som navneord (som sætens grundord, genstand, hensyn osv.). Men idet et nt påpegende stedord ikke altid er stillet umiddelbart n det henførende, men ofte adskilles derfra ved nærre at forbindes med sit navneord, får det henførende er r sem udseende af större selvstændighed (som en pående sætning, hvortil er föjet en henførende blot ved sem). Efter den almindelige brug i udgaverne, hvor lletegn bruges i overensstemmelse med hvad der er vanligt i andre sprog — thi i håndskrifterne bruges e skilletegnet (,) —, sættes skilletegnet (,) foran det pegende stedord, isteden for bagefter dette og foran det nførende, hvorved begge stedordsformerne nærmere forndes, ligesom til ét ord.

engi maðr, sá er nokkurs er verðr. Band. 9. —

ek man jötna ár um borna, þá er forðum mik höfðu. Völusp. 2. — váru allir drepnir, þeir varð (som hensynsform) Egilss. 129. — þá flög konunginum, sú er engi vissi hverr skaut (s standsform) Fornm. X, 384. — illmælit, þat er þ hafði við hana talat. Dropl. 9. — afreksverk seint verðr öll at rita. Gisl. 44, 168. — aðrir þeir sem hann hafði áðr sèt. Hrafnk. 4. — s norrœnaði. Stjórn 2. — allir menn váru leysti sem þar váru. Kristn. 80. — kúskarlar hans ok eru skyldir at ljá hrossa biskupi, þeir er han til. Grág. I, 19. — enda er rètt at stefna há þess búanda, er hinn vill er sœkir, þeirra er h ir kirkju haft í þingum þau misseri (qvorum hab pago (sogn)) Grág. I, 20.

Anm. 1. Overflødigt (eller gentaget) står det gende stedord i udtryk som ok skyldu þeir göra n þau öll, er þeim þœtti þau betri enn hin forn ok skyldi þau lög segja upp ok þau öll hald meiri lutr manna mælti eigi í móti. Kristn. 11 (Men allt var þat þá kyrrt í veiðistöð, er þat var manni. Egilss. 58 betyder: ‚da var det alt roligt på stederne, da det var uvant med mennesker).

Anm. 2. Fra den regel, at det påpegende retter sig efter det foregående navneord i forholdsfo viges sjældent (idet det da retter sig efter det f henf. stedord), som dverga — þeir er. Völusp. 1 (Læses þær er. Njál. 276 for þann er, er her inge gelse, når ordene forbindes vefr, er þær randverks fulla blárauðum vefti).

b. Men den henførende sætning kan også, når den henføres til et bestemt navneord eller som

t stedord, betegnes ved er alene, som da bruges til
udtrykke alle kön, tal og forholdsformer, oftest ved
gnsord, sjældnere ved navneord, men også ved for-
ord, som da adskilles derfra og (ligesom i Dansk)
s bagefter, ved sætningens slutning. Undertiden tilföjes
påpegende stedord ved navneordet for tydeligheds skyld.
em bruges ligeledes for alle former (men sildigere),
gen for ejeform.
einn kastali hèt Capsa, er kominn var torsóttliga
eyðimarka nökkura. Gisl. 44, 306. — völdugr
sá (vera), er þessir englar þjóna. Kristn. 44. —
aldr son hans — er átti Kolltorfu systur Hjallta.
n. 86. — Hákon bróðir hans var vestr i Englandi með
lsteini konungi, er faðir hans lifs hafði hann sendan
fóstrs. Fornm. X, 380. — in hnæfiligu orð, er ek
rða aldregi hnæfiligri (hensf. „qvibus nunqvam audivi
biora") Harbarðslj. 43. — eptir þeim öllum — er
n þótti uppreistar at ván (hvor er styres af at) Flatey.
3. — þar er kominn son Kveldúlfs, sem ek sagða
r i sumar at Kveldúlfr mundi senda til yðvar. Egilss.
— á sá sök, er hann hefir mál á höndum (mod
n h. har sag) Grág. I, 53. — tjald þat er þeir váru
Kristn. 44. — jötun er ór steini var höfuðit á. Har-
ðslj. 15. — þeira hlutr, er Oddr var i sveit með.
nd. 4. — gripi þessa, er svá gengi miklar sögur af.
fnk. 23. — hraunit, er nú stöndum vèr á. Kristn.
. — hèraðsmenn, er prestr hefir sèr fengit vistar
eð. Grág. I, 21. — þann (dag), er drottinsdagar verða
I á millum ok jóladags. Grág. I, 33.

Anm. 1. er bruges ligesom dansk der dels som sted-
rd, dels som biord eller bindeord, ofte således, at det
inskeligt lader sig bestemme som andet end et almindeligt

henførende forbindelsesord.[1] Således bruges er = þ
Fafnism. 14, og = þá er (qvum ɔ: tum qvum), I
betydn. da og når; også = ef. Sigurðarkv. III, 66,
var. 17, eller = at (som betegnelse for en genstan
ning), s. Atlam. 53; Harbarðslj. 15; Egilss. 183
udg. af 1856 har at um myrkvan staf villist, medens
af 1809 efter håndskr. har er). — fyrr var hitt er
Hliðskjálfar gat ek sjálfan blóta. Fornm. II, 5
fordum var det at- eller: ɟ. var det da-). — allı
kom Loki á leið, er hann olli fyrst því, er Bald
veginn, ok svá því, er hann varð eigi leystr frá I
Sn. Edd. 39. — gekk Hallfreðr á bœ þann, er I
jarl var, ok at stofu þeiri, er jarl drakk inni.
132 (Gisl. 44, 38) = gekk H. — á þann bœ,
jarl var firir. hann gekk þegar at stofu þeiri, eı
var inni ok drakk. Flatey. I, 534. — settu upp skip
bœttu er brotit var. Egilss. 66 (der hvor det var i
de dele der vare itu). — ef maðr rýfr þann dóı
dœmdr er á alþingi ok vápnatak er at átt innan
rèttu ok utan, þá sekiz hann. Járns. 7. — um
auðæfi öll er kirkju þeiri hafa fylgt, er upp váru
bein (hvor ben blev optagne) Grág. I, 13. — þar
hverr halda kirkjudag, er byskup vill. Grág. I, 1
þann dag er Helgi sat þar, þá kom. Dropl. 19. -
fyrsta sumar er. Kristn. 34.

Anm. 2. sem bruges også, ligesom dansk som
som stedord, dels som biord (hvor) og bindeord,

---

[1]) for er findes formen es, f. ex. Grág. I, 13; Herva
især i de sammentrukne ord sás, sús, þats, þanns, þeims,
þærs osv. (ligesom sems. Atlam. 103). Formen et for er
f. ex. Fornm. IV, 136; þar et. Ísl. S. I, 231 var. 12.

n samme almindelighed som er, desuden som sammen-
gsord (‚som‘, ‚ligesom‘, ‚som om‘). sem ritat er í
hans. Kristn. 32.

Anm. 3. Flere henførende sætninger kunne afhænge
erandre, idet den følgende bestemmer et begreb i den
lende. þá menn, er fè þat hafa at varðveita, er sá
hafði átt, er sekr er orðinn. Grág. I, 93. — Og-
mne flere henførende sætninger med er vise hen til
llige begreber i hovedsætningen, som derved be-
nes. Her må det vel mærkes (efter meningen), til
t begreb hvert er skal henføres, især når flere så-
t henførende sætninger ikke stå hver ved sit ord, der
bestemmes, men samlede bagefter hele hovedsætningen.
finder især sted i det gamle lovsprog. þeir skulu
þá menn aptr, er barn færðu til skírnar, er utan
u. Grág. I, 5 (hvor det første er går på þá menn,
ndet på þeir). — þeir váru í þat vætti nefndir, er
a sitja, er hann bar (det første er viser hen til þeir,
ndet til þat). Grág. I, 56. — þeim einum mönnum
ir elði þeira manna, er sekir verða á várþingi, er
la (ɔ: for de mænd ene, der få kundskab derom, gæl-
lom strafskyldig ernæring af de mænd der domfældes
årtinget) Grág. I, 108. — Udtrykket kan blive end
utydeligt ved sammenstød af er med den ligelydende
af udsagnsordet vera: unz þar kemr, er sá máðr
er í dómi sitr, ok sá maðr, er þar er aðili er
ar eða varnar. Grág. I, 47; eller endog virkelig unöj-
t: á sá madr lík hans til kirkju at fœra, er næst
þeira manna, er II húskarla á ok um sjálfum sèr
r á henføres til grundordet istdf. til þeira m.) Grág.
) og 11.

Anm. 4. Når forholdsord udelades ved det henførende

er (s. ovenfor anm. 1), kommer det tilsyneladende stå som biord (‚hvor, hvori, hvorpå, hvoraf‘ osv.). þat, er hjöltin váru ór gulli ok meðalkaflinn. Forn 17 = Flatey. I, 47. — þar var engi stufa svá er þat fjölmenni mætti allt inni vera (uden Egilss. 20. — bœr er sá inn þriði, er blíð regin þökðu sali. Grimnism. 6. — Undertiden kræver forbind en ejeform i flertal. þeir gátu II sona þá er annarr Abel, en annarr Kain. Gisl. 44, 67. — konungar er annarr hèt ... Kristn. 98. (Jfr. 59, anm. 3).

Anm. 5. Stedordet hverr, der egenlig er ub (‚enhver‘) eller spörgende (‚hvo‘), bruges sjældnere henførende. sáði heilagra guðs orða, hver frjóvaz með fullkomnum ávexti, hverr at þekkr ok þæg mun verða hinum hæsta himna konungi. Forn 159 = Flatey. II, 24. — föður Heyangrs-Bjarnar, er ríkr hersir ok ágætr var í Sogni. Ísl. S. I, 328; Egilsson lex. p. 425 fg.

95, a. Ligesom det påpegende stedord ikke beh at sættes foran det henførende er eller sem, når der et navneord, hvortil det kan vise hen (94, b), således det henførende stedord stå, uden at der er noget or henføre det til, men således at der af sammenhængen underforstås et påpegende stedord i hovedsætningen (grundord, genstand eller i et andet forhold). hvalak váru þá miklar, ok skjóta mátti sem vildi (ɔ: hvo vilde, eller: som man v.) Egilss. 58. — settu upp skipit bœttu, er brotit var. Egilss. 66, (jfr. 94 b, anm. 1). — munda ek nú kjósa, er liðnir eru (dem, der ere døde) Hund. II, 27. — ef eigi væri betra fagnaðar at sá er áðr þolir sár ok sviða til banans (ɔ: bedre for som forhen har tålt-) Sn. Edd. 24. — Således også

n er: kostir 'ru betri — hveim er fúss er fara enhver som-) Skírnism. 13. — ofrmælgi mikil hygg t illa geti hveim er kemr (ɔ: for hvem der —, = þeim Vafþr. 10 jfr. Egilsson lex. p. 422 om Sigrdríf. 19. edes hvor det skulde styres af et forholdsord. hverr r kemr, hverfr af sótt ok elli (fra ham viger sot de) Hervar. 3.

b. Også kan det henførende er udelades, når det ende stedord står foran, selv om det ikke skulde være eform, men genstandsform. I andre forholdsformer sker ppe, og selv i de nævnte former er det sjældent,[1] digterisk og gammeldags. Undertiden er formen så- t den sætning, der efter meningen skulde være hen- e, synes at stå løs, afbrudt uden forbindelse med det ende (så at der ikke er nogen udeladelse af er at). Dragvandill sá brugðum (som vi svingede) . 165, hvor Reykj. udgaven indskyder er. — ek mœrrar meyjar biðja öðrum til handa, þeirar ek vel. Sigurðarkv. I, 36. — þann annars glepr eyra- . Völusp. 43; jfr. Egilsson lex. p. 678, hvor flere r anføres. — en er verra þat vita þikkjumk. Sigurð- II, 8. — reiðiverk þau þú vunnit hefir Sólarlj. 26. i imbrudögum, þeim á hvítadögum verða. Grág. I, — þeir menn, til þess eru talðir. Grág. I, 29. — ur, þær hèr verða. Grág. I, 78 (hvor den A. M. I, 72 har þær er). — kallar á girzkan riddara,

---

[1]) Udeladelsen er altså vel af en anden art end i Nydansk og e udstrakt, nemlig til nævneform (grundordet), men ikke så delig brugt, navnlig som genstandsform. Derfor har man i verne ofte villet hjælpe derpå ved at indskyde er. Jfr. þá for r, ved ‚sætningsforbindelse'.

þann Horestus heitir. Alex. 39. — Björn kaup sumir kalla Bunu (= er s. k. B.) Fornm. X, 37 hafði hann fengit eignir þær, hann hafði átt. 167 (hvor Reykj. udg. indskyder er, men d. A. M. efter håndskr. ikke har det).

Anm. 1. På denne måde kan opstå en tiltr (attraheret) form, som: nam son minn — þann ek v varnaði („som jeg ved vogtede sig“: þann retter si gstf. son minn, hvilket vilde være efter reglen, h ikke var udeladt, þann er ek veit; ved udeladelsen krævedes nævneform sá- varnaði) Egilss. 199 (So 19), jfr. Egilssons skýringar p. 267 i Reykj. ud En anden uregelmæssighed er det, når er først står nævneform (grundord) og derefter må underforstår gstf. (genstand), hvorom s. 99; jfr. 12 anm. 1

Anm. 2. For at forebygge tvetydighed eller lighed, som let kan opstå ved det uböjelige er, kan den henførende sætning tilföjes en form af det pers stedord. sá er skilgetinn er faðir hans (den hvis er-) Járns. 66. — sú kona, er hón leggsk á lau skal hón ganga í konungs garð. Fagrsk. 10 (hvor temmelig overflødigt er tilföjet). — rètt er ok um þann ung, er undir hánum eru skattkonungar (ɔ: under der er-), at kalla hann konung konunga. Sn. Edd. — þess — er seggjum siða bót af því hljótiz hvoraf menneskene få forbedrede sæder) Harmsól 3; Egilsson lex. p. 138. — Smlgn. á þeim meiði, er m veit hvers hann af rótum renn (ɔ: som man ikke hvor udspringer) Hávam. 139.[1]

[1]) smlgn. hermed den hebraiske udtryksmåde for henførende o אֲשֶׁר בּוֹ, אֲשֶׁר מִשָּׁם.

Anm. I det ældre digtersprog findes også spor af en ike overflødig (blot udfyldende, expletiv) brug af det ørende er.[1] sáttir þínar er ek vil snemma hafa. ssm. 7. — ójafnt skipta er þú mundir með Ásum liði. barðslj. 25. — níu röstum er þú skyldir neðar vera. g. Hjörv. 16; jfr. ssted. 22.

96. Til de henførende stedord må også regnes de stemt henførende, hvilke opstå ved at det henfør. eller sem föjes til et ubestemt stedord (hverr osv.). nne udtryk ere; hverr er (sem). Grág. I, 107; Hávam. = hverr sá er. Járns. 5. — hánum fylgja tólf hross, t sem þu vill hafa þèr til þarfs af þeim, skulu þau til reiðu (nl. vera). Hrafnk. 6. — þu ert höfðingi ill ok óttaz ekki, hvat sem fyrir er, ok lætr aldri hlut, við hvern sem þú átt. Band. 24. — hvat sem endi kemr. Fafnism. 31. — œrnar eru sakir til við , hvat sem (qvidqvid) ek læt göra við hann. Egilss. — hvern er hann hafði þar gjört. Egilss. 38. — ki er þik dreymir. Atlam. 19. — hvatki er dvelr n, bíð ek hans. Fornm. V, 211. — hvetvetna þat er vildi. Grottas. form. — hvervitna þess sem. Járns. — hverrgi er á landi býr. Grág. I, 14. — hvertki Grág. I, 23. — á hveriga lund er — Grág. I, 23. hveim er — Vafþr. 10; Hávam. 75.

Anm. 1. Af stedordet hvárr (hvilken af to, uter) i bindelse med er eller sem dannes ligeledes et ubestemt

---

[1]) På adskillige steder kan det dog opfattes som ikke blot udende, s. Lüning Edd. Gloss. og hans bemærkn. Edd. p. 220 og imod Egilsson lex. p. 138. Smlgn. brugen af det hollandske Grimm. IV, 445 og gloss. Edd. Sæm. I ed. A. M. — Om brugt på lignende måde s. Egilsson lex. p. 27.

henførende stedord, som: Einarr kveðst eigi hirða, hann ynni, hvárt sem þat væri eða annat (ligesom utrum, som stedord: ‚hvilken af delene det så var det var det ene eller det andet) Hrafnk. 6. — taka eða lausa aura, hvárt er þú vilt heldr (utrum l Egilss. 116. Heraf dannes atter spörgeordene hvárt (eller er) — eða, hvorom s. andet afsnit VII om ningsforbindelse‘. [1]

Anm. 2. På samme måde dannes ubestemt henfø biord. hversu mikil nauðsyn sem þèr er á (qvantac necessitas). Hrafnk. 6. — hversu sem ferr (utc acciderit) ssted. — hvervitna þar sem (ubicunqve). . 102. — huggisk ið, horskar! hvegi er þat göı Atlam. 33, jfr. verit kátar, hversu sem með oss (det pros. udtryk derfor i Völsungas, kap. 35). Forna 214. — hvegi lengi sem hann drugði slíkt athæi görðisk — Fornm. X, 392. — drepa Björn hvai hann yrði á hendr. Egilss. 66. — hvargi er — ; 103 = hvargi sem, s. Egilsson lex. p. 422, hvor omtales hveregi er ell. sem.

Anm. 3. I steden for det påpegende udtryk ef henførende eller ubestemt henførende sætning sætte þá, som om der gik en tidssætning (når) foran. þ sá augnanna, þá hugðiz hann. Sn. Edd. 28. maðr er með sök ferr, þá verðr hann útlagr. I, 53. — sá er skorar á mann annan til eir hlutar, ok fengi sá sigr er á skoraði, þá skyldi sá

---

1) jfr. lat. utrum — an, græsk πότερον — ἤ. Det enten, svensk anten, antingen er opstået af gl. d. ai oldnord. annattveggja, et af to, og bruges således endnu i lov: enten af dem I, 24, 27; V, 4, 4. (Vidensk. selsk.

mál þat, er hann hafði til skorat. Egilss. 161. —
ıerr er þar var saman kominn, þá setti konungr
yfir höfðingja. Egilss. 104. — kraptr ok manndómr
:r nú eyðiz mjök, þá veit ek, at þú — Gisl. 44,
, Jfr. Alex. 22; Hervar. 22. Ligeledes kan følge en
ing med þó at: skal sá konungsson konungr vera,
ıt hann sè eigi skilgetinn. Járns. 15.

97. Det henførende stedord kan forbindes med enhver
dsagnsordets tre personer, efter som det ord, hvortil det
riser, kræver det.

heyrit nú, góðir hálsar, er reyndir erut at dáð ok
gskap ok mèr hafit jafnan fylgt í mörgum háskum.
44, 176. — meðan einhverr várr bóndanna er
sem nú erum hèr á þinginu. Fornm. I, 34. —
ek, at þeir muni vera þínir vinir meiri enn ek,
ikt hafa upp borit fyrir þèr. Egilss. 29. — sýniz mèr
m mönnum illa farit sem þèr, er þikkiz lögkœnn
ok ert gjarn á smásakar, en vilt eigi taka við
máli. Hrafnk. 11. — þá gengr þú yfir þat mark,
áttúran hefir sett þèr ok öðrum, er alla gerir at
sæla, þá er hennar ráði vilja fylgja. Alex. 132.

98. Når det henførende stedord viser tilbage til et
avneord i hovedsætningen, men der i den henførende
ing tilföjes et andet navneord som omsagnsord ved vera,
, kallaz eller et lignende udsagnsord, kan omsagnet i
kön rette sig enten efter det første eller efter det
.

sendi Saul þá sína menn til þeira þjóða, er Cinei
kallaðir. Stjórn 456. — til borgarinnar, er kallat er
ðr. Sn. Edd. 30; men þar er enn sá staðr, er
björg heita. Sn. Edd. 12. — þar er einn sá staðr, er
ablik er kallat. Sn. Edd. 12. — Ragna — átti

byggð þá náliga alla, er þótn er kallaðr, ok Land he
ok ey þá alla, er nú Eynbyggð er kölluð. Fagrsk. 10
hann á þar ríki, er þrúðvangar heita. Sn. Edd. 14
við þær þjóðir, er kallaðir váru synir Móab ok s
Amons. Stjórn 455, — (hvor håndskr. B. har kall
— rönd þá, er baugr var kallaðr (for kölluð), s.
anvisn. § 451.

Anm. Ved en lignende henføren til det n
stående ord isteden for til det egenlige begreb er o
formen: segðu mèr — hvárt sè vápna nökkut. Hæv
heitir hann. Fjölsv. 26 (hvor der fordredes þat henf
vápn, ikke hann, hvilket er fremkaldt ved Hævateinn).
ledes hvat þat barr heitir? Mímameiðr hann heitir (
efter meiðr, da barr er intetk.) Fjölsv. 20. Jfr. 93,

99. Det påpegende stedord og det deraf med er (
dannede henførende stedord sættes undertiden én gang
vis forbindelse i én forholdsform således, at det i de
gende sætning er udeladt og underforstås i en ande
bindelse og forholdsform.

þeim var skotit í eld brennanda at ráði Nabo
nosor konungs ok bundnir (ɔ: ok þeir váru bun
rammliga í eldinum. Gísl. 44, 84. — ek sigraða ok
þann konung, er aldri var yfirkominn ok Lucius
hvarf frá (hvor er først er grundord, siden styret af
Gísl. 44, 194. — hinn skal nefna vátta at svörum
er verða ok goðinn svarar hánum (hvor er før
grundord, derpå genstand). Grág. I, 103.

Ligeledes kan, når en henførende sætning föjes t
anden ved ok eller eða, den sidste udtrykkes ved e
ladelse af er (eller ef), endog i en anden forbindelse.
menn allir, er sakar hafa at sœkja eða verja, eða
eru kvaddir þingfarar (ɔ: eller de mænd som — —

nænd ere opfordrede). Grág. I, 44. — þau riki, er bal hafði átt, ok enn þers konungs (nl. ríki), er ax hèt ok hann hafði átt i Afríka (og som han haft). Gisl. 44, 109.

Anm. 1. Når det påpegende og henførende stedord af samme forholdsord, kan dette udelades i den (efterfølgende) henførende sætning. Lèt Angantýrr síðan heygja hann im sama hól sem (ɔ: på hvilken, hvor) hann hafði . Hervar. 56. — hann lendi þar við i einum stað i andi, sem (ɔ: hvor) var einn mikill guðs vinr. Fornm. 92. — hann hendi meðalkafla sverðsins með þeiri li, sem áðr hèlt hann skildinum. Konrádss. 5.

Anm. 2. Overgangen fra den henførende til den påpegende form finder også sted ved et slags unöjagtighed, dog også findes i andre sprog [1]. segðu mèr — hvárt æta (hæder) nokkut, þat er menn hafa ok verðr hin fölva gýgr fegin (‚og bliver derved' istdf. ‚hvor-) Fjölsv. 29. — þeim mönnum, er hófsmenn sè ok munu með trúleik þjóna ok hèr eigu kyn ok þeira ar hafa hèr áðr haft þvílíkt starf. Egilss. 23. — ok hygg ek at finnaz mundi bjórr ok safali meiri enn er þórolfr fœrði þèr ok fór með þorgils gjallandi og det hvormed Þ. kom'. Her er ikke så meget overtil påpegende form, som udeladelse af stedordet i det . Egilss. 32.

Anm. 3, Når en henførende sætning forbindes med tryk af den höjeste grad for at bestemme, i hvilken ækning graden skal forstås, sættes tillægsordet i den te grad ind i den henførende sætning. Også ellers, n henførende sætning især sigter til en ved et tillægs-

---

[1]) Om Græsk s. Madv. gr. ordf. § 104, b, om Latin Madv. rogl. § 323 med *).

hafði fallit. Hervar. 56. — at jafnt er sem. Njál. 11
jafnt sem. Grág. I, 89. — jamlengi sem. Dropl. 1
jafnheimilt sem. Egilss. 22. — engi jötun ek h
jafnramman sem Vafþrúðni vera. Vafþr. 2. (Om ok
slige begreber s. ved ‚sætningsforbindelse').

Anm. 3. Om brugen af stedsbiordene hvar og
sem isteden for en genstandssætning eller årsags
(þá sjá þeir, hvar fimm menn gengu saman. Hrafn
— hver ván man þess, at ek senda hánum son mi
fóstrs, þar sem hann sveik Harald konung mág
(qvippe qvi). Hervar. 27) handles videre nedenfor.

101. Undertiden svarer et stedord mindre nöjagti
et foregående ord, idet der mere tages hensyn til me
end til det foregående ords sproglige form. Således
efter et navneord i ettal følge et stedord i flertal,
tanken går over fra det samlede begreb til enkelthe
hann stefndi þar þing ok dreif allt fólk á hans
þeir er komaz máttu. Flatey. I, 49, hvilket på det
rende sted i Fornm. I, 21 hedder: dreif allt fólk á
fund, þat er komaz mátti. Jfr. hvat er ungra
vestr þar í sveitum, þat er þèr þykki líkligt til
höfðingja? Band. 28. Omvendt overgang fra fle
ettal: eigi skal konur til skips leiða nauðugar,
hón kann þat at segja... Fornald. II, 194. — Om
sonbenævnelser af intetkön med derefter følgende ste
hankön eller hunkön s. 4, b. anm. 3. Således: hví
guðin eigi hefna sinna meingerða? eða hví man s
(dette ord forskrevet i hdsk.) hamingjan vándra
at þeir megu öngum stýra nema vesölum mö
einum? (hvor þeir må henføres til guðin, ikke til v
menn). Gisl. 44, 199.

Andet Afsnit.

Om sætningers forhold, især om betegnelsen af udsigelsens måde og det udsagtes tid.

I.

Om sætningernes art og forbindelse i almindelighed.

102. Sætningen er enten enkelt eller sammensat. enkelte sætning er altid en selvstændig sætning eller edsætning, der udsiges ligefrem, for sig. Den sammsatte sætning består af en forbindelse af en hovedsæt- og en eller flere bisætninger, der ikke udsiges stændigt for sig, men föjes til og bestemme en anden ning (hovedsætningen) i det hele eller en enkelt del f. Hovedsætningen er undertiden ufuldstændig uden til- lse af bisætningen; den kan også have flere bisætninger slutte sig til den på forskellige måder, ligesom en bi- ning atter kan have sin bisætning (bisætning af anden d) osv. Den hele forbindelse af hovedsætning og bi- inger eller den sammensatte sætning udgör et sam- nhør (periode), hvorved en mening eller tanke fuld- dig er udtrykt således, at talen ikke kan standse, för hele er fremført.

Da det oldnordiske sprog i skrift er et sandt og rligt udtryk for det levende talesprog, og folkets

hele åndelige ejendommelighed og oprindelige simpelhed spejler sig i udtrykkets lette og korte form, i modsæt til de ældre (klassiske) sprogs og de nyere höjtda folkeslags med kunst udviklede skriftsprog, som altid eller mindre fjærner sig fra talens løsere og friere form, det i sin ægte ældre skikkelse en stærk, for os endog påfaldende forkærlighed for korte, enkelte og løse sætni enten stillede efter hverandre uden al forbindelse eller sammenknyttede ved et bindeord, uden al stræben efter frembringe afvexling eller afrunde udtrykket, ikke e efter at sammenfatte til ét hvad der dog for tanken sammen og danner én samlet forestilling. I de ældre gaer og de i alle henseender bedste og mærkeligste hi riske fremstillinger, som Njála, Eigla, Grettis Saga, S lunga Saga og hos Snorri, er denne til talesproget sig mende korthed og simpelhed stærkt fremherskende, lige i de ældste love. Først senere, da man begyndte at flittigt, og fornemmelig da de med klassisk fordannelse rustede kristne munke og klerke, der stode den gamle fjærnere og tildels oversatte eller bearbejdede frem skrifter, bleve de mest fremtrædende forfattere, indtr lidt efter lidt en forandring, et forsøg på at uddanne skriftsprog i en i det hele mere bunden form. Dette sig allerede i Fornmanna Sögur, men endnu stærke skrifter som Alexanders Saga, Stjórn og lign. Medens egenlige sætningsbygning og stillingen af sætningerne handles nedenfor (3die afsnit), skal her kun anføres pr dels på den løsere form, dels på virkelige sætning bindelser.

Af det ældste digtersprog: **sat á berfjalli, bauga álfa ljóði, eins saknaði, hugði hann at hefði Hl dóttir Alvitr unga, væri hón aptr komin. Völund**

I. — Alföðr orkar, álfar skilja, vanir vitu, vísa norn-
i elr íviðja, aldir bera, þreyja þursar, þrá valkyrjur.
mfng. Óð. 1. — Af den ældre sagastil: nú göra þeir
á. Vali ríðr heim. ekki var manna úti. opnar váru
rr. gengr Vali inn. myrkt var í húsum, ok er
innst varir, hleypr maðr ór setinu ok höggr — —
nd. 14. — fór ok mikit orð af fríðleik hennar. þetta
yrr Höfundr son Guðmundar ok ferr hann ok biðr
rvarar ok fær ok flytr heim. Hervar. 21. — Svein-
gr hèt maðr, er bjó á Bakka í Borgarfirði, hann var
risson, hann var mikill maðr ok sterkr ok vitr, hann
r vinr Helga Droplaugarsonar. Dropl. 14. — Længere
kker af denne art s. Egilss. k. 35 slutn. (p. 70) og k.
beg. (p. 101). Derimod:
en er goðin vissu til, at þessi 3 systkin fæddust
p í Jötunheimum, ok guðin rökðu til spádóma, at
systkinum þessum mundi þeim mikit mein ok óhapp
nda, ok þótti öllum mikils ills af væni, fyrst af
ðerni ok enn verra af faðerni, — þá sendi Alföðr
guðin at taka börnin ok fœra sèr. Sn. Edd. 18;
l. sstd. 19 everst. — þegar þórólfr kom til skips,
er hann hafði tekit við exi þeiri, er Skallagrímr
ði fengit á hendr hánum, þá kastaði hann exinni
rir borð á djúpi, svá at hón kom ekki upp síðan.
ilss. 80. — en sá sem norrœnaði, kennandi sinn fátœk-
m ok vanfœri, tók þetta verk meir upp á sik af
ðskap ok forsögn fyrri sagðs virðulegs herra enn
t at hann vissi sik eigi þar til mjök úlíkan ok van-
ran. Stjórn 2. — þá er VII dagar váru liðnir frá
daga þeim, er nú hefir nokkut verit frá sagt, ok
exander konungr hafði jarða látit lík tiginna manna
ira, er fallit höfðu, eptir þeim sið, er þá var, ferr

hann til þeirar borgar er Sidon heitir. Alex. 46. Med et indskud (parenthes): fám dögum síðar var snimma einn morgin, þá er Arinbjörn var í her sínu (var þar þá ekki margt manna), þá lèt hann þangat Egil. Egilss. 170.

Anm. 1. Om sætningsformen ved ubestemt h- rende ord. s. 96 anm. 3.

Anm. 2. Særligt må mærkes den i det ældre sprog almindelige løsere form, hvorved sætninger op- ved siden af hinanden, medens de egenlig forholde sig (betingelses) bisætning til en hovedsætning. nú náir vatninu eða sjó, getr snjó, hann skal gera kros snænum. Grág. I, 6 (ɔ: hvis man ikke kan få fersk eller søvand, men man kan få sne, da skal han —). — þykkir presti eigi rètt at skírn farit, hvárt sem sk orð eða alferli, þá varðar fjörbaugsgarð körlum konum. Grág. I, 6. — For- og eftersætning kunne stilles så løst og selvstændigt hver for sig, at de (sprogligt) danne én sætning, men kun efter meningen opfattes således: nú hleypr hann út aptr, ok er h eigi þá útlagr. enn ef hann hírir við, ok verðr h þá útlagr. Grág. I, 72. — ef dómendunum þykkja m ganga of mjök at dómi — þeir skulu beiða, er í d inum sitja, goða þá ... (da skulle de bede-) G I, 72.

103. Bisætninger tilföjes enten ved bindeord eller henførende (sted- eller bi-) ord eller som (afhæng spörgesætninger eller i navnemåde (med eller uden til forholdsform). Den løseste art er den henførende sæt der ofte indeholder ikke en blot omskrivning af et en begreb, men et forhold til hovedsætningen, som ellers mindelig udtrykkes ved et hensigts-, årsags- eller a

…bindeord. Efter deres indhold ere bisætninger enten …gelses- eller tids- eller årsags- eller genstands- eller …- eller hensigts- og indremmelses- eller mådes- sæt…er. Medens disse alle behandles hvert på sit sted, for …vidt der er noget ejendommeligt ved udtryksmåden, … her kun nogle exempler i almindelighed på, hvorledes …knyttes til hovedsætningen.

… ef menn hafa eigi gengit við þingfesti þess manns, …t var spurt, fyrr enn dómar fari út, eða við heim… fangi, eða svá ef maðr svarar einugi, þar er hann …purðr sjálfr, eða svá þótt hann svari lögvillu, enda …hann þat hafa til varnar fyrir sik, enn hinn segi …nan dóm sökina, enn koma eigi, eða annarr goði … XII kvið um hann enn sá er í þingi með, eða eigi … hans heimilisbúar borit um hann, ef sá átti til …koma: þá skal sækjandinn láta bera vætti þat í dóm …n, er sökin er í sótt ... Grág. I, 42. — geymit …til, ef þèr verðit við nökkut varir, því at eigi er …ligt, ef þau heyra manna málit, því at þau vitu … ótta ván, at þau feli barnit en forði sjálfum sèr. …ey. I, 74. — þó at þú vissir verk vár, þau er ek … at þèr þikkja góð, þá ætla ek þó at rita til þín …luti, sem ek sá ok heyrða á Indialandi ok minning…eru verðir, því at þeir eru með margföldum hátt… teljandi, er ek sá, ok öngum manni munda ek …, þótt mèr segði, at þar væri svá mikil undr, ok … margra málma, dýra ok aldina jörðin er þar …ðir, ok enginn mann er svá vitr, at því mundi trúa, … hann hefði sjálfr sèt. Alex. 164.

Anm. 1. Ved en mindre nöjagtig udtryksmåde kan … i en forsætning, som i sin helhed er bisætning til en …rfølgende hovedsætning, indsættes en sætning, der danner

ligesom eftersætning til en del af forsætningen eller
sætning i den. er þat spurðist, at Ólafr Skotakoi
hafði fengit sigr ok hafði lagt undir sik mikinn
af Englandi, hafði hann þá her miklu meira
Aðalsteinn, — þá sótti til hans margt ríkism
Egilss. 104.

Anm. 2. Om den uregelmæssighed, at der i
henførende sætningsform, hvorefter skulde følge en
henførende sætning, gås over til en påpegende (n
bindeord) s. 99. anm. 2.

104, a. Sideordnede kaldes sætninger der er
lede lige med hensyn til afhængighed eller uafhængigh
jævnsides således, at de ikke stå i noget (sproglig
hængighedsforhold til hverandre. Slige sætninger e
enten alle hovedsætninger eller alle bisætninger til s
hovedsætning på samme måde. Forholdet betegne
ved den simple stilling ved siden af hverandre del
(forbindende, adskillende eller modsættende) bindeord.
ordnede sætninger have i reglen udsagnsordet i s
måde, men ikke altid i samme tid. — Her anføre
exempler, da de dels forekomme overalt, dels flere
holdes i de 102 og 103 anførte steder.

b) Dog stå sideordnede bisætninger i visse tilf
forskellig måde.

1. I hovedsætninger gås over fra det be
(fremsættende eller bydende) udtryk til den foresti
måde for at betegne en opfordring, antagelse, foruds
eller lignende. þá skal bœta hálfum bótum ok sý
vilja síns. Járns. 50. — þá er hann útlagr ok
þeim er hann lagði. Járns. 51. — meta föng
hvárt þau eru meiri eða hennar föng sè. Járns. 6
gör nú annathvárt: gak frá dóminum við svá bui

r munum fœra fram vörnina. Band. 16. — mun þat
gefaz við ofsa föður míns, ok ríði eptir hánum ok
hann hafa ketilinn. Gisl. 44, 45. Jfr. 117, anm. 6.
2. I bisætninger findes ligeledes overgang fra den
msætt. til den forestill. måde, fornemmelig når den første
ætning er udtrykt ved et hjælpeord (vill, skal, má osv.),
ikke findes i den anden. Således i betingelsessætn.
hann vill eigi kunna ok hafi hann vit til, ok varðar
num þat fjörbaugsgarð. Grág. I, 7 (hvor den anden
tning kan opfattes som en selvstændig antagelse: ‚hvis
vil — og sæt at —, lad ham have' —). — I indröm-
nde sætninger med þó at: þó at allar sè heiman gipt-
ok er eigi skipt heiman fylgju til jafnaðar þeira í
llum, þá taki .... Járns. 59 (hvor der gås over fra
forestill. m. til d. fremsætt., uagtet den anden sætning
sideordnet og tillige styret af den ikke udtrykte betin-
se). — sagði, at þá var miðnótt ok enn væri mál at
a. Sn. Edd. 30. — undarliga spyrr þú nú, at Allföð-
mon bjóða til sín konungum ok jörlum — ok muni
a þeim vatn at drekka. Sn. Edd. 24. — þeir láta
líka, ef Egill ferr, ok siti þorsteinn heima. Egilss.
6. — Således også overgang fra en af et udsagnsord
ret navnemåde til d. forestill. måde. bað þá fara til
ar ok siti þar — ok taki þá höndum ok hafa þá
r í borgina. Gisl. 44, 170. — ek ætla at fœra föð-
mínum ok hafi hann til Valhallar ok beri þar fram
vápnaþingi. Njál. 119. Da den bydende måde også
des styret af at (jfr. 133, anm. 2), findes ligeledes over-
g fra den til den forestill. måde. eiða skalltu mèr áðr
vinna — at þú kveljat (byd. måde med nægtelse)
n Völundar, nè brúði minni at bana verðir (forest.
de) Völundarkv. 31; jfr. Egilsson lex. p. 482 kveljat.

Anm. I det gamle digtersprog opstilles undertid[e] sætninger som sideordnede isteden for at den ene s[k] være en tids-, årsags- eller betingelses-bisætning. verit [...] ir þú Gjúka gestr eina nótt, mantattu horska H[e] fóstru. Sigurðarkv. I, 31 (ɔ: når du har været — mindes du ikke = du har ikke været — för du glem[...] Således som et løst indskud hvad der skulde være en [...] førende sætning: hitt kvað þá Sörli, svinna hafði [...] hyggju. Hamdism 9.

II.

Den fremsættende måde og dens tider.

105. Af de personlige måder (modi): den fr[em]sættende, forestillende og bydende er den første (m[odus] indicativus) den, hvori noget ligefrem udsiges i den be[kræf]tende, benægtende, spörgende eller betingende form, [...] nogen bibetegnelse. Den fremsættende måde bruges d[erfor] i alle hovedsætninger og bisætninger, i hvilke ikke sær[lige] grunde fordre anvendelsen af den forestill. måde, og [...] har i Oldnordisk for så vidt et videre omfang end i [...] gamle sprog, der have en fuldstændig udviklet beteg[nelse] af sætningsafhængigheden (som især Latin, men tildels [...] så Græsk), som her mange forhold, der kunde beteg[nes] som afhængige, udtrykkes som ligefrem udsagte; lig[e]der også (som tildels i Græsk og Tysk) er et noget fri[ere] spillerum og mindre strængt afstukne grænser for hvad [der] skal betegnes som afhængigt eller uafhængigt. De nær[mere] regler gives nedenfor, navnlig III om d. forest. måde.

Kolbeinn spurði þenna mann at nafni. Hra[...]

ði ek, segir hann. — Hvat villtu mèr? segir Kolbeinn. — Ek vil biðja þik, at þú flytir mik um Íslands — Kolbeinn spyrr: hvers son ertu? Njál. 128. — var móðr mjök ok sofnaði fast. Lá hann þar allt fram, en er á leið morguninn, stóðu heimamenn upp, ok kvámu konur tvær í stofu fyrst; þat griðkona ok dóttir bónda. Grettir var við svefn, ok fötin svarfazt af hánum ofan á gólfit. þær sáu, hvar lá, ok kenndu hann. þú mælti griðkona: svá vil heil, systir, hèr er kominn Grettir Ásmundarson, þykkir mèr raunar skammrifjamikill vera ok liggr; en þat þykki mèr fádœmi, hversu litt hann er niðr, ok ferr þetta eigi eptir gildleika hans öðru. Grettis. 170. — þorkell fann sveininn ok mælti: Gríms son? — Svá er, kvað sveinninn. — þormælti: hvárt er faðir þinn heima? — Ekki veit ek; enda munda ek ekki segja, þótt ek vissa. Dropl. — þá mælti Skallagrímr reiðr mjök: hví vartu svá, at þú fórt á minn fund? eða vissir þú eigi, hver var með okkr þóri? Egilss. 68. — hvat hafa herjar at drykk? eða er þar vatn drukkit? Sn. Edd. — þat man satt vera: ef vèr slítum lögin, þá slítu friðinn. Kristn. 98. — hver gjöld fá gumna synir, þeir höggvask orðum á? Sigurðarkv. II, 3. — í vatni druknar, ef í vindi rœr. Fafnism. 11.

Anm. Ved den betingede sætningsform, der bekræftende udtrykkes ved ef,[1] benægtende ved ef eigi, er at mærke følgende særegenheder. Betingelsesordet (ef) kan udelades aldeles, eller når den betingende sætning består

---

[1]) ef, det engl. if, bruges også i afhængige spörgesætninger, som nedenfor.

af to eller flere led, da kun sættes i det første, som når betingelsen udsiges ligefrem, har den fremsætt måde, medens det eller de andre led få den forestill. Ved udeladelsen af ef får imidlertid forsætningen ofte selvstændigt præg, at sætningsforbindelsen kan betr som opløst og hvert led som stående løst for sig. nú maðr ekkju, ok á hón börn til arfs síns, ok eru ómegð, ok vil hann þó leggja fèlag sitt við hana, skal hann gera stefnu. Járns. 60. — skór er ska illa eða skapt sè rangt, þá er þèr böls beðit. Há 127. — nú gef ek mönnunum frið ok farsæld, þá þeir mik, en ef ek kippi frá þeim, þá fasta þeir Alex. 23. — ef leiglendingr náir eigi fundi land anda, er hann farinn af landi eða ór fjórðungi, ok hann þá skyldr — — Grág. I, 17. Ofte er ef udel håndskrifterne, men i udgaverne indskudt, som ok (ef) veitir — þá. Alex. 6; jfr. Sonartor. 8 og Egilsson lex. 119. — I to sideordnede sætninger udelades undertiden i den ene (første), men sættes i den anden. nú stell þriðja sinn til eyris, láti húð, en konungr taki 6 af fè hans; en ef sá hinn sami stell optar, þá er dræpr. Járns. 129. — Ligeledes kan ef udelades i en en henførende sætning knyttet betingelse. á sá veð (er fyrri tók, en hinum er veðflærð, er síðar tók vitu þat váttar (ɔ: når vidner vide det) Járns. 125. Også kan (i lovsproget) en betingelsesforsætning synes stå uden eftersætning, i det eftersætningen begynder en ny (underordnet) betingelse. ef manni er kennt, hann hafi ráðit lönd ok þegna undan konungi, ok synjar, þá skal hann synja með tylftareiði (ɔ: hvis beskyldes — —, da skal han, hvis han nægter, nægte —) Járns. 134.

Om betingelsessætninger udtrykte ved **nema**, **utan**, ved **enn**, **þó** s. ved ‚sætningsforbindelse‘ (164).

106. Foruden betingelses-bisætninger have ogaå de andre arter af bisætninger i og for sig den fremsæt- måde, så som genstandssætninger (at), henførende og temt henførende sætninger (med stedord eller biord), ngige spörgesætninger, årsagssætninger (því at), følge- ninger (svá at) og tidssætninger. Medens alle disse af bisætninger også kunne udtrykkes i den forestill. i visse tilfælde, og derfor nöjagtigere bestemmelser gives nedenfor (III), skal her kun t i d s - b i s æ t- g e r nærmere omtales, fordi disse som sådanne kun den fremsætt. måde.

Tidssætninger betegnes a) dels ved henførende binde- b) dels ved egl. tidsbindeord. a) henførende udtryk : **er**[1] (alene eller forb. med **þá** til) **þá** er, **þegar** er **sem**, **þar** er, **þat** er, **þar** sem, **svá** sem, **hvar** sem, **til** er, **til þess** er, **í því** er, **nær því** er, **þangat til** **eptir** er, **eptir þat** er, sem, **hvar þess** er = **hver- þess** er, **síðan** er (s. b, **síðan**), **svá lengi** sem, **lengr** er.

en er jarl sá þetta, lèt hann vápnaz alla hirð sína. tis. 58. — er Hrafnkell kom heim, beiddi hann ur sinn fjárskiptis. Hrafnk. 4. — þat var nokkurum rum fyrr, er þeir funduz — þá skyldi ... Dropl. . — þá er Ólafr konungr hafði fengit Gyðu drottn- ar, dvaldizt hann í Englandi. Flatey. I, 151. — **þeir** höfðu upp brotit kirkjuna, þá kveikti hann eld- **með** fjallrapa þurrum. Kristn. 20. — ætlar hann

---

[1]) for **er** findes formen **en**, s. Egilsson lex. p. 136 og gloss. d. **en**.

at fara — þegar er veðr gæfi. Gisl. 44, 203. — þ
ars (ɔ: þegar es, er) hón rèð vakna. Atlam. 10.
þegar sem Marius vissi þetta. Gisl. 44, 148. —
(ɔ: þar er) vèr á þjassa drifum. Ægisdr. 50 = þ
èr á þjassa drifuð. ssted. 51. — þat, er viðir b
eða gnesta, þat heitir brak eða brestir. Sn. Edd.
— hvars (hvar es) = þars findes Helr. Brynh. 3
ár var alda, þat er ekki var (da intet var) Sn. Edd
dog har hdskr. her også þar er eller þá er; jfr. Vö
3, hvoraf stedet er en gengivelse. — þar sem þeir sp
Alex. 13. — í morgin, sem ljóst er (ɔ: ut illu
skulu vèr ... Egilss. 87. — nú sem Svafrlami
fall föður síns. Hervar. 4. — hvar sem — Járns.
— svá sem (så snart som) ek varð varr — fór
Gisl. 44, 121. — þar til er — Járns. 6. — þar t
hann var tólf vetra gamall. Band. 4. — til þess er
kom. Sn. Edd. 35. — nær því er (næsten på samme
som) Hervar. 59. — þangat til er Hrafnkeli var h
til varnar. Hrafnk. 18 og 23. — eptir er Kveldúlfr
dauðr. Egilss. 55. — eptir er menn eru á braut f
Grág. I, 10. — eptir þat, er Sveinn er konungr o
þá þótti hánum. Flatey. I, 163. — sem þeir kom
skóginum. Hervar. 50. — hvar þess er — Grág. I,
= hvarvetna þess er (nårsomhelst) Grág. I, 66. —
lengi sem ek lifi. Sigurðarkv. II, 9; Sigrdríf. 21.
også med udeladt sem: Egill ok Einarr hèldu vi
sinni svá lengi þeir lifðu báðir. Egilss. 208 (A.
udg. p. 701). — lengr er (længere end ɔ: efter at) l
er varit. Grág. I, 18 og 22. — lengr er menn h
sókn fram fœrða. Grág. I, 71.

b) som tids-bindeord bruges følgende (for största d
egenlig biord).

þegar, nær, alls (allz), meðan, (á meðan), uns
z, unst), áðr (áðr enn), fyrr enn, síðan (síðan er),
(sitz), at.

vèr erum forystulaus, þegar (så snart som) bóndi
ekki heima. Dropl. 32. — en at morni þegar dag-
Sn. Edd. 33. — óvíst er at vita, nær verðr á veg-
úti geirs um þörf guma. Hávam. 37; Skirnism. 38.
eigi veit ek, nær ek get svá mikinn mun gört.
var. 22. — alls[1] mik fara tíðir. Vafþr. 1 — seg þú
þat eina, alls þú vera þykkir hverjum kongi hyggn-
Hervar. 43. — meðan vit lifum báðir. Band. 41.
ámeðan hann lifði. Hrafnk. 30 (Bruges både i betydn.
dens og så længe som). — fara uns[2] þeir koma
urbæ. Korm. 56. — liðit flýði, unz þeir fengu enga
öku. Egilss. 90. — fló þá Loki — unz fyr utan
Ása garða. Hamarsh. 5; jfr. Vafþr. 40; Hýmiskv. 6.
áðr (förend) Grímr gekk inn, tók hann riðvöl í
nd sèr. Dropl. 29. — áðr liðit kvam at. Grettis. 58.
gerði Agilulfus mörg vandræði — áðr (indtil, donec)
eodolinda kona hans bað hann af láta at herja. Gisl.
99. — Da áðr egl. er biord (som: goðorð, sem
gi hafði áðr haft), tilföjes ofte enn (ligesom d. för
förend): áðr enn þeir munu flýja. Alex. 34; áðr
n þeir riðu frá — Kristn. 86. Det bruges også i be-
ningen hvis ikke: þórr mundi brjóta höfuð hennar,
r enn guðin öll báðu henni friðar. Sn. Edd. 38. —

[1]) = tysk als, bruges dog hyppigere og egl. med årsagsbe-
ln.. tildels med forest. måde, s. nedenfor.

[2]) uns er det gotiske und; det skrives også unds, undz og
ist. Fornm. IV, 185; XI, 138; Fornald. III, 667 (måske af und
t es). Det findes også med forestill. måde, s. Sonartor. 11.

fyrr enn (förend, anteqvam) stilles enten sammen adskilles. fyrr enn Týr lèt fram hönd sína hœgri Edd. 20. — hann sá ekki fyrr enn hann kom. Sn. 38. — aldri fyrr skyldi hann setjask í hásæti föður enn hann hefði hefnt hans. Hervar. 44 (med f måde, hvorom s. nedenfor). — síðan (siden, siden at): síðan vèr settumz. Egilss. 108. — aldri hló l síðan Helgi var fallinn. Dropl. 27. — hann sat l um kveldit, síðan Angantýrr var genginn. Hervar. — Med tilföjet er: síðan er þú kemr frá mínum fi þá kom þú aldrigi í augsýn mèr. Egilss. 151. — ſ er sammentrækkes (digterisk) til síðans (es = er) am. 78, og dette atter til síz (sítz eller sízt); den i landske form er síðan að. á níu vetra fresti, sítsz brœðr höfðu í Noreg sótt. Fornm. X, 382. — sízt minn sóttar brími heiptuligr úr heimi nam. Son 19 (Egilss. 199). — síz ek með fólkum fór. Gr ism. 48. Det får let årsagsbetydning (ligesom dansk den), som sízt u arma þína lagðir ítrþvegna um bróður bana. Ægisdr. 17. — Sjældnere udtrykkes sætninger ved at: nú er þat langa hríð, at ekki sj til Úspaks; ok um haustið, at menn gengu at geld um, fundu þeir — Band. 42. (Ligesom omvendt er bruges for en genstandssætning. ef þik vita lystir, e björnu tók í Bragalundi. Helg. Hund. II, 7). — þ findes Grág. I, 16.

Anm. Skönt de fleste af de ovennævnte bindeord lig ere biord, som þá (tum), þegar (mox), síðan, e áðr, meðan, á lengr (siden efter), og bruges som så (f. ex. Friðgerðr var meðan (imedens, imidlertid) í h ok blótaði. Kristn. 16. — meðan draup eitrið á I Ægisdr. eptirm.; jfr. Harbarðslj. 15. — Helgi drap

-a) þrælinn; (þegar í stað)) — og egenlig først bindeord ved tilföjelse af det henførende er, frem-e ved dettes udeladelse dog selv som bindeord. endog þá alene: þá ek var kominn. Sólarlj. 53; alene: þar til um síðir falla til jarðar hestar lex. 37. — Derimod er þegar blevet så alminde- bindeord, at þegar er og þegar sem bruges e. — Det kan også mærkes (s. expl. ovenfor a), þá er i forsætn. gentages ofte þá i eftersætn., også kan ske efter er og sem. Mellem er og þá er den forskel, at er gerne bruges når en del af n går forud, hvortil tidssætningen slutter sig, eller bindeord (ok er, en er), þá er derimod begynder ny sætning. Om nærgi (nærgi er, nærgi sem) son lex. p. 599.

7. Brugen af den fremsættende mådes

Da det oldnordiske sprog (ligesom de beslægtede prog) ikke har en så fuldstændig række af tidsfor-m andre gamle sprog (Latin og Græsk), men egen- to tider: nutid og fortid, må sproget for at ud-le forskellige tidsforhold dels hjælpe sig med disse danne andre ved sammensætning (omskrivning) af ordets tillægsform og hjælpeord (vera og hafa, osv). I den enkelte sætning eller hovedsætningen tænkes tre tidsforhold: den nærværende, forbi- og tilkommende handling.[1] Disse betegnes ved de andleform, tildels også i lideform) enkelte tider: ; fortid, hvorimod fremtid må udtrykkes ved sam-

---

et er således ganske rigtigt, når Snorri i sit Háttatal at er tíðaskipti? Þrennt. Hvernig? Þat er var, þat er r verðr. (Sn. Edd. 124).

mensætning (for så vidt man ikke kan nöjes med at trykke den ved nutid, det er undlade at betegne og efter sammenhængen forstå det tilkommende), hvilket mere angives nedenfor (112). I bisætningen indtræder imod, efter de samme tre tidsforhold, et samtidigt, för og eftertidigt forhold til enhver af hovedtiderne; der altså være tre gange tre udtryk for bisætningens tider, disse (som i Latin og Græsk) skarpt betegnedes. sker imidlertid ikke (ligeså lidt som i de beslægtede sprog), idet meningen og sammenhængen tilstrækkeligt sætningernes indbyrdes tidsforhold. Det samtidige tre hovedtider betegnes ved disse selv, ved fremtiden og oftest ved nutid. For det förtidige derimod egne tidsformer: förnutid (hvorom 110) og förfor (111); også förfremtiden kan betegnes ved et eget tryk (113), skönt den i reglen ikke har sin egen nelse. Eftertiderne (efternutid, efterfremtid) ikke nogen særegen betegnelse, undtagen efterfortid, udtrykkes ved fortiden af hjælpeordet (vilda, skylda) udsagnsordets navneform; thi som egenlige tidsformer de med munu dannede udtryk (114) ikke betragtes, da almindelig indeholde en biforestilling.

Anm. 1. Skönt det nærmere hører til formlæren fremstille, hvorledes hjælpeordene bruges til at danne sammensatte tider såvel i handle- som lideform, skal dog her for fuldstændigheds skyld omtales, hvorledes lide formens tider udtrykkes. Der findes nemlig vel de to enkelte tidsformer for nutid og fortid i lideform, disse bruges ofte mest eller udelukkende med en tilbag virkende (reflexiv, medial, deponent) betydning, med den ligefrem lidende betydning, især for fortiden, udtryk ved omskrivning. Den hele række til handleformens ti

ende lidende tidsformer bliver da: ek em kallaðr, ek k., ek hefi verit k., ek hafða verit k., ek man vera verða k., ek munda vera ell. verða kallaðr. Men er ikke alene i fremtiden at vera og verða begge s til samme tids betegnelse; også i nutid og fortid begge omskrivninger, ofte uden forskel, men også med den forskel, at formerne med verða bestemt be- handlingen, medens formerne med vera også kunne ne tilstanden,[1] men atter med overgang fra hand- s fortid til tilstandens nutid osv. Stundom lader sig påvise en ældre og en yngre sprogbrug, som den, at rne med vera ere ulige hyppigere i den ældre Edda le med verða, medens i Nyislandsk udtrykket holder nær ved sagasprogets. ek verð gefinn (jeg gives) er nyisl. er gefinn, hvorimod er gefinn oftere er = hefr verit gefinn. Nogle prøver på lideformede ud- tilföjes. hennar bað þiðrandi, ok var hón hánum (blev givet) Dropl. 6. — váru þeir flegnir ok born- l ketils (de bleve flåede og bragte —) Sn. Edd. 28. — ð verðr oss slíks, ef vèr görva skolum telja vömmin Ægisdr. 52. — sú sýsla vinnz þann dag til kvelds. x. 19. — var hlutat — ok hlautz (der blev kastet — og loddet traf —) Kristn. 84. — knattleikr var ðr á Hvítárvöllum á öndverðum vetri. Egilss. 77. fádœmi verða í flestum stöðum goldin grimmliga vindicantur) Sólarlj. 14. — váru allir þeir á kafi nir, en engi komst undan. Egilss. 137.

---

1) Jfr. Grimm. d. g. IV, 9—19; Rask anv. § 277—81; Madv. sprogl. § 344. De nydanske former elskes, bliver elsket, lsket, er blevet elsket, har været elsket viser de samme gange.

Anm. 2. Om forskellen mellem brugen af hafa o[...] til at danne den handlende förnutid (og förfortid) e[...] heller ikke stedet til en udtömmende betragtning. N[...] alle handlende udsagnsord bruge hafa, selv de uindvir[...] i almindelighed, og de tilbagevirkende. Nogle kunne[...] former med begge hjælpeord, men da i forskellig bet[...] eller med forskellig brug, som ek hefir verit, men e[...] orðinn; ek hefir gengit, farit, komit, men ek em[...] inn; ek hefi sofnat, hafða sofnat (om handlingen), ek em sofnaðr, var sofnaðr (om tilstanden) s. Eg[...] lex. p. 757. — þeir höfðu viðtalazt, þat hefir um b[...] hefi ek komizt at raunum, s. Rask anv. § 278 Grimm. IV, 159—167.

108, a. Nutid bruges til at betegne det nærva[...] (også det som nærværende tænkte forbigangne eller[...] tidige) og det dermed samtidige; ligeledes om det der[...] er eller sker.

ósnotr maðr hyggr sèr alla vera viðmælendr[...] þá þat finnr, er at þingi kemr, at hann á formæ[...] fá. Hávam. 24. — Sigyn kona hans stendr hjá h[...] ok heldr möndlaugu undir eitrdropa — þar[...] hann í böndum til ragnarökurs (om det der tænkes vedvarende) Sn. Edd. 40. — eptir þessi sögu hefi[...] þjóðólfr hvinverski í haustlaung. svá segir þar[...] Sn. Edd. 59; således svá segir í Völuspá. Sn. Edd[...] = svá er sagt í Völuspá. Sn. Edd. 42; svá sem[...] er. Sn. Edd. 24 = svá sem hèr segir, sstd. 25. -[...] sem sagt er í sögu hans ok finnst í kvæðum þeim[...] um hann hafa ort verit. Egilss. 191. — er han[...] sögu þessi. Njál. 121; lýkr hèr frá hánum at s[...] ok lúku vèr þar Brennu-Njálssögu. Njál. 282.

Anm. 1. I mange tilfælde får den lideformede

betydning af nutid, i det den for nutiden forbigangne
dling udtrykker den nutidige vedvarende tilstand
107 anm. 1) Således sem fyrr segir = er sagt.
y. I, 71. — annarr deyr nú, en annarr er dauðr
öllu. Alex. 41.

Anm. 2. Ofte bruges nutid for fremtid, ikke alene i
ingen, hvor (ligesom i Dansk) det fremtidige i hand-
ikke særligt betegnes, når det fra hovedsætningen er
men også i hovedsætningen. Således i beskrivelsen
narökr: vetr sá kemr, er kallaðr er fimbulvetr;
ífr snær ór öllum áttum, frost eru þá mikil ...
ðr ganga svá aðrir 3 vetr, at þá er um alla ver-
orrustur miklar, þá drepaz brœðr fyrir ágirni sak-
k engi þyrmir föður eða syni. Sn. Edd. 40; eller i
fremskuende spådom: hart er í heimi hórdómr
ll, skeggöld, skálmöld, skildir 'ro klofnir, vindöld,
öld, áðr veröld steypisk. Völusp. 46 (ligel. det føl-
e). — bíðit þess, er ek kem til yðar. Fornm. I,
— 10 vetrum síðar enn þú komir aptr, þá mun
itja þín. Fornald. III, 672. — opt ætla ek at við
mst þessa. Egilss. 218 (ɔ: vi vil komme til at angre
). — hvat gætir þess staðar, þá er Surtalogi
nir himin ok jörð? Sn. Edd. 12. — nóga heill skaltu
ldr hafa, meðan þú mín orð of mant. Gróug. 16;
eigi skal þik várt fullting skorta, meðan vèr meg-
vápnum valda, ok mun lítil raun vera at berjaz
borgarmenn vára. Gisl. 44, 185.

Anm. 3. Mærkes må brugen af nutid isteden for for-
ved áðr. margr kemr til Valhallar, er dýrt mundi
kjaz kaupa vatnsdrykkinn, ef eigi væri betra fagn-
ar þangat at vitja, så er áðr þolir sár ok sviða til
ans (som för har tålt —) Sn. Edd. 24. (Denne ud-

tryksmåde må ikke forblandes med brugen af áðr bindeord i betydn. förend (s. 106, b), hvorefter kan dels nutid, dels fortid).

b). I livlig fortælling og skildring, i særdeles ens tale anføres, bruges ofte den historiske nuti fortid, idet forbigangne begivenheder omtales som rende og personer indføres som talende, som i en samtale. Dog er her en hyppig og pludselig vexlen nutidige og fortidige betegnelse, idet snart den fort forfatter træder mere frem, snart begivenheden selv foregår for læserens öjne. þrír Æsir fóru heiman, ok Loki ok Hænir, ok fóru um fjöll ok eyði ok var illt til matar. En er þeir koma ofan nakkvarn, sjá þeir öxnaflokk ok taka einn uxa snúa til seyðis. En er þeir hyggja at soðit mun raufa þeir seyðinn, ok var ekki soðit .... þá þeir mál í eikina upp yfir sik ... þeir litu til, ok þar örn ok eigi lítill .... Sn. Edd. 45. — nú te nýju mikit mannfall í hvárratveggju lið. höfði sjálfir taka nú at falla hverr at öðrum. bardagagy er Bellona heitir, hristir dreyruga vèbranda ok allskonar dauða. sumir eru skotnir í gegnum bar eða í smáþarmana, sumum liggr heilinn úti, su bana af skotum eða slöngum ... Alex. 41. — þá með þeim; ríðr Gunnarr heim til Hlíðarenda, Kollskeggr ríðr til skips ok ferr utan. Hallgerðr fegin Gunnari, er hann kom heim, en móðir lagði fátt til. Gunnarr sitr nú heima þetta haust vetrinn, ok hafði ekki margt manna með sèr. Nj 112. — Hreiðarr mælti: hvat viltu þá þinna r Hann segir: eigi veit ek. þá segir Hreiðarr. girnizt ekki til konunga .... Vígagl. (Ísl. S. II.) 326.

Anm. 1. Som det af de anførte steder ses, er det
lig i korte, løse hovedsætninger at denne nutid
es; dog findes den også anvendt i afhængige bisæt-
r, men sjældnere, især når hovedsætningen er fortidig.
ælti Útgarðaloki, at hón skal taka fang við Ása-
Sn. Edd. 33. — Nutid kan endog bruges om hvad
ke kan tænkes nærværende (som en historisk nutid)
samtidigt med en nutidig hovedsætning, idet den ellers
ndige forandring af sætningens tid efter hovedsæt-
s krav ikke iagttages. þeir nefndu sèr vátta . . .
gill Skallagrímsson skyldi einn göra um mál
, svá sem hann vill (for vildi) Egilss. 218. — þat
gt, at Össurr er vitr maðr (ɔ: var) Dropl. 8.
ammi fyrir öllum merkjum var einn ungr maðr á
þeim er Bucifal heitir, þat var sjálfr Alexander.
33. Jfr. nedenfor (114) og første expl. 109.

Anm. 2. På samme måde findes undertiden anvendt
rnutid isteden for fortid, ved en livlig henførelse af
elsen til nutid. hann var þó löngum með þorkeli
ssyni, ok hefir hann nú sex vetr verit í sektinni.
Súrss. I, 40.

109. Fortiden betegner dels i almindelighed en for-
ngen handling, begivenhed eller tilstand, uden at hen-
den til en bestemt forbigangen tid, dels bruges den til
dtrykke hvad der tildrog sig på den tid, da en angiven
ivenhed foregik (om det med fortiden samtidige).[1]
Ólafr konungr stóð í lyfting á Orminum. bar hann

---

1) Her er ikke tanke om nogen forskel mellem en aoristisk og
ktisk, eller imperfektisk tidsbetegnelse, som i Græsk og Latin,
så lidt som vi i nuværende Dansk have nogen datid, men
en fortid i almindelighed.

hatt. hann hafði gýlltan hjálm. hann var mjög kendr frá öðrum mönnum, hann hafði silkihjúp an steyptan utan yfir brynjuna. En er Ólafr kon sá flok sinna mótstöðumanna riðlaz ok upp váru merki firir höfðingjum, þá spurði hann sina hverr höfðingi fyrir þeim er at gegnt oss eru. Fl I, 481, jfr. Fornm. II, 321 (om bisætn. s. 108, b, 1). — fyrr var þat mörgum öldum enn jörð var uð. Sn. Edd. 3. — ek em einn einhleypingr (l ledig person), kom ek út í fyrra sumar, hefi ek utan sjau vetr. Hrafnk. 13. — heima hafðir þú vit er þú sagðir mèr til. Hrafnk. 8. — þá var mèr einu sinni, er þeir grenjandi gengu af öskum ok andi á ey stigu, tírarlausir váru tólf saman. H 9. — rak þangat skipit, fannst þat inn við Rey hamar. Egilss. 195. — var Sveinn þá til konungs inn yfir alla Svíþjóð. var þá fram leidt hross þingit ok höggvit í sundr ok skipt til áts, en rjó blóðinu blóttrè. Hervar. 60. — þar mun Höðbr Helga finna — á flota miðjum, sá er opt hefir sadda, meðan þú á kvernum kystir þýjar. Helg. H I, 35. — Sabura barðiz slæliga ok hnekktiz undan dróz at herbúðum. Gisl. 44, 205.

Anm. Fortiden betegner også den oftere gent handling, som: er munnlaugin var full, bar hón út ið (hver gang — var fuld, bar hun) — Ægisdr. epti hvilket hedder en þá er full er munnlaugin, þá g hón ok slær út. Sn. Edd. 40. — Det må også bemær at var, som bruges til at danne fortiden i lideform, til bruges som selvstændigt omsagnsord i betydningen bl forblev. hann var eptir (blev tilbage) Kristn. 86. Sveinn mágr konungs var eptir á þinginu. Hervar.

110. Förnutid udtrykker det forbigangne som sket
ldendt i nutiden, i modsætning til det som nu foregår.
betegnes i handleform ved sammensætning af hafa
den vera, s. 107 anm. 2) og udsagnsordets lidende
sform, i lideform ved tillægsformen forbunden med
. Hvargi er maðr hefir komit vápni sínu, þá sekz
eigi, þótt annarr maðr skeiniz á. Grág. I, 166. —
anum skjótt deyja, er við höfum sèt drottinn lík-
um augum. Stjórn 410. — þat segir þú, at allir
menn, er í orrustu hafa fallit frá upphafi heims, eru
omnir til Óðins í Valhöll. Sn. Edd. 23. — guð
allt þat, er nú er orðit ok verða mun. Fornald. III,
— í þessi borg hefir fyrst funniz ok kennt verit
óf. Alex. 48. — ek hefi verit úhlutdeilinn um mál
hèrtil (hidtil) Band. 32. — þeir sjá þá, at Bersi
ominn á skip þorveigar. Korm. 68. — bardagi
i tókzt — sem nú hefir sagt verit. Alex. 32. —
hefir áðr gerzt minn maðr. Fornm. I, 50. — þær
r, er hèr hafa görz á þingi. Grág. I, 54. — hefir
verit fèransdómr. Grág. I, 95. — ei hafa skattar
izt. Gisl. 44, 2. — hús hefir upp lokizk. Fjölsv. 44.
farið er, þaz ek fyrir vissak. Sigurðarkv. I, 19.

Anm. Her må mærkes den ovenfor (4, b. anm. 2)
lte form for udtrykket af förnutiden, ifølge hvilken til-
sformen ved hafa ikke står uböjelig (supinisk), men
er sig efter genstanden for handlingen i kön og tal.
ek þik nú minntan (nu har jeg mindet dig) Atlam.
— er þeir höfðu aukin þrjú hundruð manna. Egilss.
2. — einn drottin hefig áttan. Fornm. I, 50. — Og-
findes dette ved uindvirkende udtryk. hefir um orðinn
fastr (er bleven nyttigst), s. Egilsson lex. p. 284, og
upersonlige udtryk, þenna mann hefir of gervan

glíkan Steinari. Korm. 112. — Dog kan der og denne betegnelse ligge en afskygning i begrebet, idet står mere selvstændigt (næsten = besidde): þ þeir hafa hann ór helju heimtan (have ham hentet hel ɔ: opstået fra de døde) Egilss. 173.

111. Förfortid bruges til at betegne det der rede var sket på en vis forbigangen tid eller da en nu forbigangen handling foregik. Den dannes, i lighed förnutid, ved sammensætning af hjælpeordets fortid og lidende tillægsform.

konungr sá at þat var satt, at skattrinn var meiri ok betri, enn fyrr hafði verit. Egilss. 25. — Julius hafði þetta mælt, þá brutu hans riddarar klæddir upp hurðina. Gisl. 44, 197. — er Eiríkr jarl kominn ofan á skip sitt, þá mælti Ólafr konungr sinna manna. Flatey. I, 488. — nú með því at fallit mart lið af Barðanum, en flestir menn sárir mjök, er á lífi váru, þá lagði Eiríkr jarl at landi. ssted. er Aðalsteinn hafði tekit konungdóm, þá hófuz upp úfriðar þeir höfðingjar, er áðr höfðu látit ríki Egilss. 101. — uppi á klettinum svaf þrándr ok h leyst af sèr skúa sína. Egilss. 213. — á leiðinni k þeir við hellu, þá er nú heitir Hákonarhella; þar h hann fœddr verit (natus erat) Fornm. X, 384. — þá þeir höfðu marga daga villzt á skógum ok undarl háfum fjöllum, ok þá hafði skilit helzt á um leiði þá komu þeir um síðir at á. Fornald. III, 668. — lausafjár, er dregizt hafði saman í sköttum — sumt hafði fengizt í hernaði. Fornm. I, 25 = Flatey. 51. — þar hafði staðit forðum borg. Alex. 14. — þá genginn af þeim berserksgangrinn. Hervar. 9.

Anm. 1. Som det kan ses af flere af de anf

er, følger gerne efter en forsætning i fördatid en efter-ing i fortid; dog kan også eftersætningen være förfortid, der skal betegnes, at noget var færdigt eller udført, da t andet var sket. þá er þessir þrír konungar höfðu t landinu þrjá vetr, þá hafði Sigurðr konungr búit sína ór landi með miklum kostnaði. Fagrsk. 159.

Anm. 2. Formedelst sprogets naturlige tilböjelighed til korte, løse sætninger, dels til at udtrykke enhver ning så levende og selvstændigt som muligt, betegnes den for eftersætningen förtidige forsætning blot ved isteden for ved förfortid. um várit eptir fór þang-dr at boða kristni ok Hallr með hánum. en er þeir vestr um Lónsheiði til Stafafells — þar bjó þor-hann mælti mest í móti trúnni ok skoraði þang-d á hólm —, þá bar þangbrandr róðukross fyrir dinn. Njál. 158.

Anm. 3. Förfortid i lideform går ofte (efter det anm. 1 bemærkede) over til at betegne en simpel til-dens fortid isteden for handlingens förfortid. þar lýsigull haft fyr eldsljós (ↄ: havdes) Ægisdr. form. ptir er Kveldúlfr var dauðr. (døde, ikke var død) s. 55.

112. Fremtid betegner en tilkommende handling r tilstand som tilkommende enten i almindelighed eller en vis tid. Denne tid udtrykkes egenlig og bestemt ved peordet skal og udsagnsordets navneform, og lidefor-ved skal vera og tillægsformen eller skal ved den nde navneform. I første tilfælde udelades gerne vera. g kommer denne form med skal (ligesom i Dansk) let at indeholde en befaling eller nødvendighed. Da imid-id vill (ligesom i Gotisk) altid indeholder betegnelsen n vilje og ikke kan bruges til at udtrykke det ligefrem

fremtidige, betegnes det ofte enten slet ikke, idet a
bruges som fremtid, (s. 108, a, anm. 2) eller tilke
ved en omskrivning med man (mun), der egenlig e
tryk dels for en mulig eller efter al rimelighed indtr
handling, dels for det man står i begreb med eller h
hensigt at göre (jfr. 114)[1], eller hvad der er bestemt
ske. ek hygg, at ykkr skal at öðru verða (det sk
eder anderledes) Flatey. I, 321. — með orlofi yðr
ek segja nökkut af náttúru þeira. Gisl. 44, 41
herrann mælti: ek skal fá þèr i hendr þrjá gi
(skal betegner her den simple fremtid); þá skaltu
hendr kóngi yðrum (skal med bibetydn. af en be
Gisl. 44, 416. — þá mœlti Bárðr: hvat skal n
ráða taka? (med bibetydn. af nødvendighed eller p
— því at menn þessir munu veita oss atsókn
bibetydn. af den personlige hensigt eller tanke) Njál.
— þat er nú mun ek telja. Grág. I, 23. — nú er
eigi sýnt, hvern enda hafa mun þetta hit rangliga ríki,
hvenær hann mun ætla af at láta ósómanum (
finem habiturum sit, om en bestemmelse) Gisl. 44,
— þú munt vera ágætr konungr (ↄ: du skal b
Fornm. X, 392. — saman munu brullaup bæði dr
(nl. vera) Sigurðarkv. I, 42. — man þitt nafn uppi
vera) meðan heimrinn stendr. Alex. 6. — Med st
skulu þar vaða þunga strauma menn meinsvara ok morð
gar. Völusp. 43 smlgn. eptir salnum renna eitrár, ok
þær ár eiðrofar ok morðvargar. Sn. Edd. 43 (hvor en best
melse er udtrykt ved nutid). — bræðr munu berjask
at bönum verðask, munu systrungar sifjum spilla. Völ

---

[1]) det nuværende svenske monu, danske monne har
langt svagere betydning.

— muntu Oddrúnu eiga vilja, en þik Atli mun láta (nl. eiga); ið munuð lúta á laun saman, hón þèr unna. Sigurðarkv. III, 56.

Anm. 1. Det må imidlertid ved brugen af skal vel ...rkes, hvor bibetydningen af en befaling eller nødven... er tilstede, som enten udelukker eller betydeligt ...ker betegnelsen af det fremtidige. Således i lovsproget: ...er mælt, at engi maðr skal leggja bólstað sinn í leg. ...nn getr eigi leigu við, þá skal hann fara til húss ... manna.... Grág. II, 92. — heiptgjarns hugar ... skal verða. Brynh. kv. 10 (hvor intet blot tilkomm. ...es). — bera heim hvárt sem skal at menn beri ... (hvor det er nødvendigt at —) Grág. I, 23. — ok ...ð þó hèr komnir (nl. vera) Atlam. 46 (skulle, efter ...nens vilje). — munu bruges også i betydn. ,være nær at göre noget: mundi hón springa. Guðr. kv. I, 2.

Anm. 2. Ikke alene i hovedsætningen, men fornem... i bisætningen (om det med fremtiden samtidige) ...es nutid. ef þú hefir boðorð drottins guðs þíns, þau ...ek býð þèr í dag --- ok fylgir þú eigi skurgoðum ...blekktu, þá mun sjá blessan öll yfir þik koma. ...rn 343. — at eins þessar tíðar mönnum ok þeim ...síðarr eru. A. M. 674, A. 1.

Anm. 3. Et par steder, hvor vill nærmer sig til blot ...tidsbetegnelse, anføres hos Egilsson lex. p. 880.

113. Förfremtid betegner den tilkommende hand...g som fortidig for en anden tilkommende handling eller ...en vis (tilkommmende) tid. Den udtrykkes ved mun ...al) hafa eller vera og udsagnsordets lidende tillægsform. ...gså her udlades almindelig vera.)

Bersi man kominn til heimilis, áðr þèr finnist. ...m. 66. — lítt munu vápn yðr hafa raufat (sønderrevet)

innýfli þeira, ok litlu blóði munu þeir út hafa hellt, enn þeir munu flýja. Alex. 34. — ef Egill skal hèðan viku í brott í friði, þá mun hann kominn vera) til Aðalsteins konungs á þessi stundu. E 147. — skal ek ríða eptir hánum ok drepa (hánum var þá sagt, at Einarr hafði riðit snimma morguninn.) mun hann nú kominn vestr til Dala. E 208. — skulut þèr þá allir komnir (nl. vera), er svarar erut við þetta mál. Njál. 192. — Helgi þá mun Flosi kominn austan, ok munu þeir allir k til móts við hann. Gisl. 44, 517.

Anm. 1. Ligesom fremtiden ofte udtrykkes blot nutiden, således betegnes förfremtid ofte ved förnutid (som i Dansk). hvat mun fyrst görask til farnaðar, er ór garði emk genginn? Sigurðarkv. I, 8. — þá er malit (da vil der være malet vel, nl. når det för nævnt sket eller sker) Grottas. 5. — Også kan förfremtid (fremtid når den falder sammen dermed) udtrykkes videre ved nutid. þá er ek kem at öðru sinni, mun hèr staðfestast. Egilss. 75. — þèr skulut fara hèr á hálsinn, ok þá er þèr komit þar yfir, þá mun verða fyrir yðr bœr mikill. Egilss. 177. — með s þessi skal ek temja þá Serkina, þá er ek hefi fèhir uppbrotit. Alex. 18. — skulum vèr ríða til Bergþó hvols — ok ganga eigi fyrr frá, enn þeir eru dauðir. Njál. 193.

Anm. 2. Den for förfremtid brugelige form bet undertiden kun en med forsigtighed eller beskedenhed udt fortid (förnutid)[1]. engi mun sèt hafa jafngóða gráv (har vel set, må have set) Egilss. 25.

[1] jfr. den latinske udtryksmåde aliqvis dixerit, s. Ma lat. sprogl. § 350, b.

Anm. 3. Som en art förfremtid kan også betragtes
k dannede med fá, i lighed med den danske brug
l. svá at þèr kœmi þat í frið, af þú fengir drápuna
hánum (ɔ: si attuleris ei —) Egilss. 146. Men ofte
t blot et omskrivende udtryk, som: svá fær aurlyndr
r sjúkum bót unnit ok auðkýfingr öreiganum. Alex.
svá er at segja, sem útrúligt mun þykkja, at engi
fèkk hann leyst ok engi álarendann hreyft, svá at
eri lausari enn áðr. Sn. Edd. 29.

Anm. 4. Vel at adskille fra en förfremtidsbetegnelse
så brugen af munu i betydn. måtte, om en mulighed
nødvendighed. konungr tók þá til orða ok mælti:
unt þessu ráðit hafa, Þyri! segir hann, er höllin
þessa leið búin? (du har vel —? = du må have —)
. XI, 17. Dette er den oprindelige og egenlige be-
ing af munu, men når den forsvinder, indtræder det
e tidsbegreb.

114. Eftertiderne (efternutid, efterfortid)
ykkes ikke i almindelighed ved særegne former, men den
e betegnes ved mun (skal) ligesom simpel fremtid, den
n (efterfortid) ved munda eller skylda og udsagns-
ts navneform. vita megu þat allir, hversu hræddr
dinn mundi vera, er hann sá, at þórr lèt síga
nar (vilde blive, men med bibetydn. måtte blive)
Ed. 28. — mun þat þó svá aukanda fara um yðra
virðing, at þèr munut ekki fá at gert, fyrr enn þèr
git vandræði á yðr. Njál. 139. — hann segir þá tvá
ti vera, at hann mundi sök fram hafa, eða Þorkell
di hánum Þverár land. Vígagl. (Ísl. S. II) 347.

Anm. Da det ved formerne munda (- di) og skylda
i) i almindelighed er umuligt (udenfor første person og i

flertallet) at adskille den fremsættende og forestillen
former, er det ofte vanskeligt af sammenhængen
afgöre, om formen hører til den ene eller and
Man må da holde sig til de bestemt adskilte form
des: yðr er ok kunnigt, þá er menn skyldu d
sín i sjálfri Rómaborg, hverja kórónu hann s
dómandana. Gisl. 44, 183. — lögin sjálf mu
hafa sínu fullu frelsi (ɔ: skulde have nået) Gisl.
— nú em ek hèr, en mest man ek (ɔ: futu
út á Indíalandi. Gisl. 44, 417. — ef ek hefða
— at þórir mundi koma í för vára með lið s
sem hann hefir, þá mundu vèr hafa hálfu flei
með oss. Flatey. II, 256.

115. Forskellige tiders forbindelse
det foregående skal egenlig, når hovedsætningen er
hele udsagnet ses fra nutiden, den förtidige bisætn
udtrykt i förnutid, ligesom når hovedsætningen
den förtidige bisætning være förfortid. Men idet f
gen med stor lethed, navnlig i den fortællende
over fra fortid til nutid, bruges meget ofte nutid
tid, idet læseren ligesom mere levende sættes he
venhedens tid og den fremstilles som foregående
öjne. (Jfr. 108, b med anm. 1.) Det samme ga
betegnelsen af det eftertidige (for nutid eller fort
heilsar hánum ok mælti. Dropl. 5. — nú eru þ
saman ok fóru upp í Eyvindardal. Dropl. 21.
næst sofnar Skrýmir ok hraut fast, en þórr t
baggan ok skal leysa (lutter hovedsætn. vexlend
og fortid) Sn. Edd. 29. — Ved historisk nutid ve
men bestandig: Hallfreðr vaknar ok íhugar, h
hann hefir borit, ok segir þeim manni, er hj

A. M. 132 (Gisl. 44, 36) = Hallfreðr vaknar hugsar, hvat firir hann hafði borit, ok sagði minn einum búðarmanni sínum. Flatey. I, 499. — r konungr hefir þetta mælt, þá undraðist Eiríkr . Fornald. III, 663. — með því at hann var frillu- þá vill konungr ekki ríki gefa hánum, en fœddi upp svá sem sína sonu. Gisl. 44, 109. — Ólafr ngr stendr þá upp ok mælti, segir at svá hafa hinir fyrri konungar. Fornm. IV, 163. — er þeir aptr í kirkjuna, þá leiddi biskup konunginn til síns fyr norðan dyr í kórinn, en er Ólafr konungr niðr sezt, þa tók Hrærekr konungr á öxl Ólafi ngi. Fornm. IV, 172. — er hón spurði, at þau í Svíþjóð, þá sendi hón enn sama mann Hákon. . I, 73 = er hón spurði, et þau váru í Svíþjóð, endir hón hinn sama mann Hákon. Flatey. I, 75.

III.

Den forestillende måde og dens tider.

116. Den forestillende måde (modus conjunctivus) er dnordisk som i Latin og Græsk udtrykket for den blot te forestilling, således at det udsagte derved betegnes ikke selvstændigt (uafhængigt) stedfindende. I flere bisætninger betegner denne måde vel noget der udsi- som virkeligt og stedfindende, men da bruges denne ængige) form for talen kun for at betegne sætningen (sproglig) afhængig, for at udtrykke, at det således sagte er at opfatte som et underordnet led til en anden

hovedtanke. I andre tilfælde derimod undlader sproget (som Græsk og Tysk) at betegne afhængighedsfork som tilstrækkeligt viser sig af den hele forbindelse, selv det, der er blot tænkt eller henhører til en blot forestilling, på en friere (og ligesom livligere) måde ud kes uafhængigt i den fremsættende måde. Idet bruge den forestillende måde ikke er så regelbunden og s bestemt efter tankens fordring (den logiske konseq som i Latin, men det ofte står den talende eller skriv frit at vælge denne eller hin udtryksmåde, må det ops som hovedregel, at denne måde kun da nødvendigvis vendes, hvor trangen til en afhængig betegnelse bes føltes, medens i mange andre tilfælde, som i genstand ninger, følgesætninger, afhængige spørgesætn., i og fo ikke kræves den forestill. måde, men kun da, når der trykkelig skal tilkendegives, at udsagnet underordnes en sons forestilling og tanke (den subjektive forestilling).
105. — Det må også bemærkes, at sproget ofte anve hjælpeord til at udtrykke den afhængige forestilling, som Dansk, Tysk og andre nyere sprog, i modsætning t gamle (klassiske) sprogs betegnelse, men at anvendelsen dog er mindre udstrakt formedelst besiddelsen af en v lig og fuldstændig form for en egen afhængig måde.

Brugen af den forestill. måde behandles rettest hovedstykker: I) dens brug i hovedsætninger og II) brug i bisætninger. I hovedsætninger bruges den 1) fordrende og ønskende, 2) antagende, forudsættende et virkeligheden tænkt tilfælde (hypothetisk), 3) betegnend mulighed (potentielt og koncessivt).

117. Den forestillende måde bruges til at udtr et ønske, en opfordring, formaning (hvor dens

ær til og går over i den bydende måde (som i andre 1).

mættu mèr nýtaz máltól (utinam mihi lingva va- Geisli 19. — hjálpi svá mèr guð í þvísa ljósi ru, sem ek hygg þat. Grág. I, 78. — bítia þèr erð, er þú bregðir, nema sjálfum þèr syngvi um l Helg. Hund. II, 31 (nægtende ønske, med fortsat nde form endog i bisætn., jfr. skríðiat þat skip, er þèr skríði, þótt óskabyrr eptir leggisk. ssted 30). ill þú farir, heill þú aptr komir, heill þú á sinnum Vafþr. 4. — svá láti Áss þik heilan í haugi! (så lade Odin dig uskadt i höjen) Hervar. 17 (digt.). — svá (nl. ek) trú minnar, at allmikill höfðingi er Óðinn. dd. 25. — látum lausa hesta vára, ok geymi tuttugu . Hrafnk. 20. — maðr mæli þarft eða þegi! Vafþr. 10. eyri jötnar! heyri hrímþursar! Skírnism. 34. — víst uðunum þökk! Gisl. 44, 196. — ef þeir koma eigi llalaust, segi lögmaðr þeim engi lög. Járns. 2. — guðin, at ek mundi enn þolinmóðliga bera, þótt veitti oss áhlaup, ef þeir þyrmdi borginni ok mætti skaði endrbœtaz. Gisl. 44, 174. — taki menn þá sin! segir Arinbjörn. Egilss. 143. — hèr skyli engi um granda! Grottas. 6. — eigi hann jötnar, ef hann ðr lygi, gálgi görvallan, ef hann á grið hyggði! m. 31. — siti hann á auði, sofi hann at vilja!

1) navnlig i 1ste person flert., der mærkeligt nok ligesom i sk lånes fra d. fremsætt. måde i bydende tale, medens 2den on flert. tages af den forestill. måde. Jfr. Grimm. d. gr. IV, g.; Rask, kortf. vejl. § 129. Smlgn. det franske allons osv.

Grottas. 5. — enn mælti hann: sjám fyrst, kal hingat kerlinguna, fóstru mína, Elli, ok fáist þ hana. Sn. Edd. 33. — haldi maðr á keri, drekki hófi mjöð. Hávam. 18.

Anm. 1. Da den bydende måde kun har 2den ettal, men låner sine øvrige former af den forestil (med undtagelse af 1 pers. flert.), falder, som over mærket, disse måders betegnelse her sammen, hvi anførte exempler også vise.

Anm. 2. Den opfordrende eller ønskende der ifølge sin natur må være en hovedsætning, kan for sproget ejendommelig udtryksmåde undertiden bisætning, styret af et bindeord eller henførende þú nú þars (ɔ: þar er) þik hafi allan gramir! Ha 60. — en því ráðum vit þèr þetta, at vit vil þèr tœkist allt vel (vi vilde ønske at —) Hrafnk. Jfr. de ovenanførte steder af Helg. Hund. II., 30 Hermed stemmer den brug, at den bydende måde o stå i en afhængig sætning, hvorom s. nedenfor.

Anm. 3. Særskilt mærkes brugen af d. fores vilda (= lat. velim, d. jeg vilde bede, vilde øns at udtrykke en beskeden, høflig bön. leyfi vilda ek sumar at sigla. Gisl. 44, 24. — nú vilda ek, fa vit lengdim líf okkart. Egilss. 196. — vilda ek at hæsta guði mætti verða til heiðrs ok ágætis, til sáluhjálpar. Flatey. I, 321. — vilda ek gjarn gefit til mikinn hlut eigu minnar, at þeir he eigi komit í þetta sinn. Gretiss. 42. — Det brug isteden for den forestill. nutid. Undertiden kan være tvivlsomt, om formen er fremsætt. fortid eller fattes som forestillende fortid på denne måde, son

heldr enn án vera þat ið mjallhvíta man. Al-
. 7.

Anm. 4. Den forestill. måde bruges også i harmfulde
. þá mælti Egill: gefi hann allra manna armastr!
naverit omnium miserrimus) Egilss. 208.

Anm. 5. Den ønskende form forbindes også med den
nlignende således, at medens ønsket (alm. med svá)
kes i den forestill. måde, betegnes den dermed sam-
nede sætning, som virkelig stedfindende, ved den
tt. måde. svá hjálpi þèr hollar vættir, Frigg ok
 ok fleiri goð, sem þú felldir mèr fár af höndum.
nargr. 10.

Anm. 6. Efter en sætning med mun, skal eller
udtryk for mulighed eller nødvendighed følger ofte en
 i d. forestill. måde som opfordrende eller (mildere)
nde. mun þat illa gefaz við ofsa föður míns, ok
eptir hánum ok biðr hann hafa ketilinn. Gisl. 44,
Jfr. ovenfor 104, b, 1.

118. Den forestillende måde bruges i betinget tale
det der betegnes ikke at finde sted, men som udtryk-
som blot antaget udenfor virkeligheden, såvel i hoved-
ingen (den betingede sætn.) om det der vilde finde sted
r en vis forudsætning, som i bisætningen (den betin-
le), der betegnes ved ef, (en, Alex. 96 og 114), ef
, nema, utan, sjældnere ved þótt (þó at), uden for-
 hvilken af de to sætninger der stilles først. Stundum
lades betingelsesordet (ef), hvorved bisætningen får
eende af större selvstændighed (som en antagende hoved-
ning). — Om det der nu eller i fremtiden vilde finde
d eller (mod virkeligheden) forudsættes at finde sted,
ges fortid (da ɔ: på den antagne tid); om det der i
tiden vilde have fundet sted eller forudsættes at have

fundet sted, bruges förfortid. Om en endnu muligj dog som blot tænkt udtrykt betingelse (som kan find og indtræde, men som dog betegnes ikke at være elle blive virkelig) bruges den forestill. mådes nutid.

var þat kaup gert við smiðinn, at hann eignaz þat, er hann mælti til, ef hann fengi gert ina á einum vetri; en hinn fyrsta sumarsdag, ef urr lutr væri úgörr at borginni, þá skyldi h kaupinu; skyldi hann af öngum manni lið þig verksins. Sn Ed. 26. — ef þèr hefðit . . . í fyrstu, þá aldri orði á hafa verit komit, ok myndi yðr þ svívirða í vera; en nú hafit þèr af hina mestu ra 139. — ef slíkir hefði allir verit með Helga, se var, þá hefði engi várr í brott komizt. Dropl. ef Thebani hefði tekit slíkt ráð sem Athenien: myndi þeir hafa fengit stöðvat reiði konungs. A — ef fyr utan værak, svá sem fyr innan emk, - þitt bæra ek í hendi mèr. Ægisdr. 14. — ef vi eigi slíkir vinir, þá munda ek þessa sárliga Band. 13. — fljótt myndir þú fríðri segja mína þú mættir þat. Sigurðarkv. I, 53. — ef þú vaxi fyr þinna vina brjósti, sæi maðr þik reiðar Fafnism. 7. — fè ok fjörvi rèði sá inn fráni ormı þú frýðir mèr hvats hugar. Fafnism. 26. — þœ ekki mikils vert um fèlát þetta, ef nú fœri eigi meira eptir. Egilss. 34. — fúss mynda ek (ni at gefa yðr betra drykk, ef til væri. Egilss. 84. högg mundi fœrt hafa Philotam til heljar, ef ei af hánum borit. Alex. 40. — (þann kvið, a mundi fyrr út koma, ef sól um sæi. Grág. I, þeir hefði aldrei sigraðir vorðit, nema Grikki heitið á guðin. Sn. Edd. 150. — þeir skulu

›ina, sem þeir myndi fjár, ef ván væri í garðinum. I, 13. — rètt er at goði gangi við þingfesti hans, ı eigi eru hlutaðar framsögur saka, enda sè eigi áðr XII kviðar. Grág. I, 41. — ek munda þèr þá þat ef ek viðr of kœmumk (ell. kœmiz) Harbarðslj. r. ssted. 27.

Anm. 1. þóat (þótt), der egenlig er indrömmende, også betingende („om endog‘, etiamsi, qvamvis). k sakar eiga, þá mun ek forða fjörvi mínu fyr sem þú ert, nema ek feigr sè. Harbarðsl. 12. — ri líkara, þótt Grikkir hefði farit jamlanga stund óran sæ, at eigi hefði þeir þar harðara niðr enn í sandhöfum þessum. Alex. 51. — hann ergð fjár, þótt hann hefði þat eina, er hann ætti (selv om han kun havde) — Egilss. 22. — ok at þótt þeir væri frjálsir menn, þá væri þeir þó menn. Egilss. 220. (Det ses af exemplerne, at sætn. kan være udtrykt fremsættende, når den inde-r noget virkeligt givet).

Også kan betingelsessætninger betegnes ved þá at, genlig er et tidsudtryk, eller ved det henførende er, i forestill. måde, når det er en blot antagen betingelse othetisk). lèzt þorsteinn nú fúsari í haf at láta enn t hánum væri því brugðit á Íslandi, at hann hefði ei t föður síns. Gisl. 44, 4. — hann mælti, at veizlan i at rausnarligri, er rauðr lögr rynni um dúka. var. 22. — Endelig bruges at (genstandssætning) un-iden med betingelsesbetydning: vel þœtti mèr, at mèr i svá farit at frètt sem þèr. Band. 24, hvorom s. enfor 122, anm. 3.

Anm. 2. Når betingelsen udtrykkes nægtende ved nema, es i reglen den forestill. måde, selv om hovedsætn. be-

tegnes ved den fremsættende og der i det hele kun
et ligefremt (ikke blot antaget) betingelsesforhold.
óttask, nema illt göri. Sólarlj. 30. — Egill mu
letjaz láta, nema þú sèr eptir. Egilss. 99. — eigi
þeir skíra börn, nema svá sè sjúkt, at úlærðir
ætti at skíra. Grág. I, 22. — þar úrðu flestir me
dauðir, nema fyrir vápnum deyi eða dýr drep
44, 118. — ek munda þèr þá trúa, nema þú
tryggð vèlir. Harbarðslj. 34. Dette grunder sig ve
at nema (t. ausgenommen) egl. betegner en tænk
tagelse, medens ef eigi er den simple nægtende bet
Dog findes det med d. fremsætt. måde, som Form
28; Oddrúnargr. 23; Guðrúnarkv. III, 4. — Det
gælder om utan, der dog bruges sjældnere (hvoraf sv. u
sumir (vilja) drepa hann, utan hann segi, hverir fè
tekit. Gisl. 44, 127. — Om enda s. expl. 119 b.

Anm. 3. Undertiden findes fortid isteden for för
i betingelsessætninger ved en unöjagtighed i udtrykket
for at udtrykke det forbigangne som nærværende, me
vis livlighed, efter sprogets ejendommelighed i denne
seende i almindelighed. einn mundi Sigurðr öllu
ef hann lengr litlu lífi hèldi. Brynhildkv. 7.

119, a. Som allerede i flere af de ovenfor behan
tilfælde har vist sig, kan en betinget sætning udtryk
den fremsættende måde, uagtet den betingelse, under hv
den udsiges, som blot antagen er udtrykt i den forestil
måde. Hovedsætningen udtrykkes da med en vis selv
dighed og uafhængighed, medens bisætningen, der står
løsere forbindelse dermed, nærmer sig til et ønske ell
for sig antagen betingelse, idet der ofte i tanken kan
sættes et forbindelsesled mellem begge sætningerne.

ef ek ætti kost at falla fyrir yðrum vápnum

r mik til þess hvárki þrek nè hreysti; en nú vèr biðja yðr friðar. Gisl. 44, 202. (hvor skortir s bestemt som stedfindende, uafhængigt af den mod gheden antagne betingelse ef ek ætti: ,hvis jeg —, da vilde jeg ikke mangle, thi jeg mangler i elighed ikke —). — ekki mun ek lið auka ór því ná hefir til eiða gengit, því at vèr höfum ærit ., ef oss kœmi þat vel at haldi. Njál. 192 (ɔ: vi — og vilde altså have — hvis vi kunde —). — ar áttu vèr konur, ef oss at spökum yrði (,når vilde blive' —), horskar áttu vèr konur, ef oss væri. Harbarðslj 18. — sýn var svipvísi, ef þeir ði (listen var klar, når de blot vilde vogte sig) Atlam. veit ek þat sjálfr, at í syni mínum var ills þegns axit, ef så ranðviðr röskvast næði, unz hergauts r of tœki. Sonartor. 11. (Egilss. 198). — Endog unn hvor betingelsen synes udsagt ligefrem, men hvor bestemt tilfælde angives (,når i almindelighed', ,så om det måtte ske'): mátti konungr ok hans menn gi koma á meginland, en drepnir (nl. váru) menn im, hvar sem staddir váru, en skotit á þá, ef þeir nær meginlandi Fornm. VIII, 419. — Det samme er ig tilfældet med nema, hvor hovedsætn. fremsættes ngigt af betingelsen: ek má at öngum kosti komaz, ek njóta yðvars fulltings. Fornald. III, 666, hvorom 8, anm. 2.

b. En ejendommelighed er brugen af den forestillende e i den anden af to sideordnede bisætninger, ikke alene gelsessætninger, men også henførende sætn. eller bindebisætn. (som tidssætninger), når den første er udtrykt n fremsættende måde, vistnok for at betegne sætningen afhængig på samme måde som den foregående, idet

udeladelsen af bisætningsbetegnelsen (ef, er osv.) på denne måde; dog også hvor ef er udeladt i de betingelsessætning. Således almindeligt i lovspr maðr hefir stefnt manni fyrir fardaga þeirri XII kviðr fylgir, ok hafi hann eigi spurt hann þi í hèraði, enda sè stefnt at heimili hans, þá sl spyrja þingvistar hans á þingi. Grág. I, 41. — maðr eigi til öndverz þings, enda komi hann daginn fyrra í þingi, ok er sá þá þingheyjan I, 44. — ef stefnuváttar hans sitja heima allir, ef þeir halda vætti, enda sè þeir kvaddir, o fjörbaugsgarð. Grág. I, 56. — Steinarr — lèt va baugsgarð um hvárt vígit, því at þat váru lög, váru drepnir fyrir manni, enda væri eigi fœrð þræ fyrir hina þriðju sól. Egilss. 215 (ɔ: når . . . og ikke . . .). — ef hann freginn erat, ok nái hann þruma. Hávam. 29. — ef þitt œði dugir, ok þú, Va vitir. Vafþr. 20; jfr. alls þik svinnan kveða, ok ssted. 24. — ef ek lifi ok megak ráða, þá ska optarr í hana koma. Sn. Edd. 34. — hvervetna hann lofar þeim eigi heimasetu ok beri þat kvi Grág. I, 56. — hvar þess er maðr hefir . . . hann — þá skal hann. Grág. I, 66.

Anm. 1. I den betingede hovedsætning kan ordet udelades og underforstås i behørig form, is ef hann skyldi kjósa, hvárt hann vildi heldr hafa sigr eða verjaz ór stað ok vera sigraðr : mönnum, væri sá einn fyr hendi at taka þ annarhvárn, meiri ván (nl. væri) at hann efaði: hánum þœtti miðr til sœmdar. Alex. 31.

Anm. 2. Når hovedsætningen er den byden står sjælden og digterisk en dertil knyttet betinge

ll. måde. nálgaztu mik, ef þú megir. Grimnism. 53. tu, ef þú hjálpir. Oddrúnargr. 5. — vega þú gakk, reiðr sèr. Ægisdr. 15.

Anm. 3. Her kan også mærkes den overflødige brug i sammenligningssætningens andet led, hvorved beteg-at dette led er noget kun tænkt (jfr. ved sammen-udtryk ovenfor 87, a, anm. 2). hugr er betri en sè megin (mod er bedre end et skarpt sværd vilde være) n. 30. — ef býr fordæða vammafull á vegi, ganga a en gista sè. Sigrdríf. 26. — einn er minn betri allra Húna. Atlakv. 7. — Jfr. ef þú vill heldr fram líf þitt, en hann sè drepinn. Egilss. 148.

Undertiden er den forudsætning, under hvilken vilde finde sted, ikke angiven ved en egen betingel-ning, men enten blot antydet på en anden måde eller gger skjult i hele talens sammenhæng. Sætningen vedsætningen) udtrykkes da som om den underfor-betingelse var betegnet på sædvanlig måde. skyldr ss væra ek at fara þessa ferð, en krankr er ek ok ek heima vera. Dropl. 19. — þat væri ráðligra at rètt ok satt. — eigi mundi svá fróðr maðr spyrja spörge således) Sn. Ed. 13. — hvat er þèr Atli? mundi œðra jörlum þykkja, at við menn mæltir ok sæir, Guðr. kv. III, 1.

Anm. Her kan mærkes den forestill. mådes brug ved enn (potius qvam). hón bað hann þá drepa einhvern a hans, heldr enn allt bæri undan. Egilss. 99.

120. Blot antagne sammenligningssætnin-det er sætninger hvori noget udtrykkes som blot an-for sammenligningens skyld, eller udsiges som tænkt edelst en lighed med det omtalte, tilföjes med sammen-ngsordet sem i den forestillende måde.

sýndist nú öllum, sem Loki hefði látið l
Sn. Edd. 31. — hann bannaði sínum mönnum
þar strandhögg eða göra annat úspakligt, ja
hann ætti sjálfr hvetvetna þat er fyrir var.
13. — þeir lètu sem þeir heyrði ekki þat
talaði. Dropl. 9. — Oddr lætr sem hann viti þ
Band. 11. — svá sýnist mèr, sem þá muni goð
bezt komit, er þú hafir sem lengst. Hrafnk. 17.
var sem einn logi væri allt at líta um haugana.
18. — en er þeir komu í kirkjugarðinn, sýndi
sem eldr fyki um alla gluggana á kirkjunni. Kr
— fèkk hón enga nótt svefn ok var sem hamst
Egilss. 182. — skal prestr veita því (barnin
skírn, sem áðr hafi ekki verit yfir sungit Grág. I,
lætr sem sólginn sè. Hávam. 32. — mèr þótti s
færim þessa leið, sem nú förum vèr. Dropl. 22.
munt hvíla — hjá meyju, sem þín móðir sè. Sig
I, 41. — svá var minn Sigurðr hjá sonum Gjúk
væri geirlaukr ór grasi vaxinn. Guðr. kv. I, 18.
skaltu láta sem þeir lifi báðir Sigurðr ok Sigmu
þú sonu fœðir. Guðr. kv. II, 28. — ek fylgðak
sem við brœðrum tveim of bornar værim. Oddrúnar

Som det ses af de anførte steder, retter tiden
antagne sammenligningssætning sig efter hovedsætning
(ligesom i Latin) [1], og her bruges kun da fortid, når h
sætningen er fortidig — ikke som i Dansk, hvor slige
ninger altid betegnes ved fortid eller førfortid (som
for det blot antagne, da en egen forestill. måde ma

Anm. 1. Disse sætninger kunne også betegnes
svá sem, sem þá at (som da at ɔ: som det vilde vær

---

[1]) s. Madv. lat. sprogl. § 349 med anm.

eller eigi annat enn (ikke andet ɔ: anderledes om —). skjótt ferr sólin ok nær svá sem (næ-ɔ om) hón sè hrædd. Sn. Edd. 7. — hann skal ›arninu í snæinn — sem þá at hann drepi því í Grág. I, 6; jfr. sstd. 23 og 24. — eigi sám vèr n þeir Egill væri þá spánnýir (splinterny, med :riske kræfter) Egilss. 189.

m. 2. Dog overholdes den nöjagtige tidsfølge ikke en der kan anvendes fortid isteden for nutid, lige-›ansk, eller tiderne kunne blandes sammen. þá er sól, ef maðr stendr í fjöru, þar er mœtiz sjór at hálfföllnum sæ, ok mætti hann sjá í haf er sól gengr at vatni, enda sýniz hánum svá, t væri sett undir sólina, þat er maðr mætti taka til fals, at oddrinn tœki undir sólina, en spjóts-halinn á sjó niðr, ef í heiði mætti sjá. Grág.

nm. 3. Afvigende er en sådan sammentrukken sæt-›rm, hvorved hovedsætning og den sammenlignende ing smelte sammen til ét, idet hovedsætningens ud-rd bortfalder. hárit þat á höfði sem silki gult væri irit þat á höfði var gult sem silki [væri]) Fornm. 11.

ınm. 4. Hertil kan også henregnes de ovenfor (119, n. 3) omtalte udtryk med tilföjet sè, som kostir 'ru :n at klökkva sè (qvam ut singultiendum sit) Skírn-3. Thi ved tilföjelsen af sè fremkommer en mod ;heden antagen sammenligning.

21. Ifølge den forestillende mådes grundbetydning 6) bruges den endelig i flere forskellige arter af ætninger: om hvad der muligvis kunde ske, hvis et gjordes (potentielt), om hvad der udsiges med et

forbehold, forsigtighed eller beskedenhed (hvad d[illegible]
turde være tilfældet), eller således, at dets tilst[illegible]
eller antagelighed indrömmes (koncessivt); endelig i[illegible]
lende spörgsmål, hvis mening er det samme som e[illegible]
gere) nægtelse. — I de fleste tilfælde anvendes [illegible]
munu, hvorved det tænkte eller antagne (subjektive) [illegible]
trykket bestemtere fremtræder; og efter som dette [illegible]
ord selv anvendes i den forestillende eller frem[illegible]
måde, får udsagnets form et forskelligt præg, idet [illegible]
ofte står den talende frit.

verit myndi þat hafa, at ek myndi eigi leit[illegible] víða, ef þórhaddr væri jafnnær. Gisl. 44, 42. — [illegible] ungr segir, at Egill skal ráða ferðum sínum; e[illegible] þœtti mèr, at þú værir með mèr ok görðist la[illegible] armaðr minn ok rèðir herliði mínu. Egilss. 15[illegible] maðr er vel auðigr at fè ok gerr at sèr um [illegible] hit mesta mikilmenni, ok megit þèr fyrir því ger[illegible] um kostinn. Njál. 51. — þess væri vert, at vèr [illegible] upp bæði hey ok mat ok legðim verð í staðin[illegible] 73. — hvat mynda ek síðr enn þykkiaz fyrir [illegible] mönnum öðrum, en vera til einskis maðr, þe[illegible] nökkut reyndi til? Grettis. 174. — virði þat hve[illegible] vill (lad enhver —) Gisl. 44, 36 = Flatey. I, [illegible] hví mynim hèr vilja heyra á þá skrækt[illegible]un? ([illegible] skulde vi ville —) Atlam. 60. — þá hraut við in[illegible] inkunngi baldr í brynju, sem björn hryti (som e[illegible] kunde brumme) Hamdism. 26. — þat mundi faðir [illegible] ætla, þá er hann lèt mik ei út bera, at ek mundi [illegible] ut minnast at hefna hans, ef hann yrði ei sött[illegible] Gisl. 44, 4. — engi mætti sá mikill þykkiaz, er [illegible] þverr eigi seinna en hann vex, þegar er ha[illegible] vill svá. Alex. 145.

Anm. Brugen af den forestill. måde i ovennævnte til- indskrænkes dog meget derved, at slige udsagn med af det formentlige, mulige osv. gerne udtrykkes ved i den fremsættende måde, hvilken udtryksmåde rig- let nærmer sig til og går over til en (mindre be- fremtidsbetegnelse. Jfr. 112, 113 og 114. — Lige- udtrykkes det mulige bestemtere ved mega (nú má má sjá, osv.), ligesom skulu kan bruges, når der en tilbørlighed. ek mun hljóta at ausa austr skal formodenlig —) Sn. Edd. 51; mundu æ vera (du vil sagtens altid mangle) Ægisdr. 13. — erfitt þeira líf (deres liv var vistnok elendigt) Skáldh. 6, — svá skyldi hverr öðrum verja til aldrlaga sverði bitu, at sèr nè striddit. Hamdism. 8.

122. II. Den forestillende måde i bisætninger. Genstandssætninger. Det gælder om genstandssæt- ninger såvel som om de fleste slags bisætninger, at de udtrykkes dels ved den fremsættende, dels ved den forestillende måde, efter som afhængigheden (den tænkte stilling) ikke betegnes eller betegnes, ofte dog med fri fribed i valget, endog med vaklen mellem begge ud- tryksmåder uden nogen bestemt, synlig grund. — Genstands- sætninger, der begynde med at bruges:

a) efter udsagnsord der betyde: at sige, ytre, til- kendegive, lægge for dagen, vise, mene, tænke, vide, høre, se, indse, frygte osv. (verba dicendi, sentiendi, sentiendi). Her bruges den fremsættende måde, genstandssætn. indeholder noget for sig bestående, uaf- hængigt af det styrende ord, men den forestill. m., når den angiver indholdet af en tanke, ytring eller mening, men ikke tillige betegnes det deri udsagtes selvstændige be-

ståen eller virkelighed. (I begge tilfælde kan også br Gstf. med Nm., s. 145).

Forskellen ses tydeligt af steder som følgende: hugðum vèr bœndrnir, Håkon konungr! þá er þú ir hit fyrsta sinn þing átt hèr i þrándheimi ok höfðum þik til konungs tekit ok þegit af þèr óðöl at vèr hefðim þá höndum himin tekit; en nú vèr eigi, hvárt heldr er, at vèr munum frelsit hafa eðr mantu nú vilja þrælka oss. Fornm. I, 3 Udtryksmådens vaklen ses af følgende. því at þat er at sá sè útignari, sem öðrum fóstrar barn. Forn 16 = þat er mælt, at sá er útignari, er öðrum f barn. Flatey. I, 47. — er hann varð þess víss, at váru Norðmenn ok ætluðu víða at kanna hei Fornald. III, 662 = Eirikr segir, at þeir væri N menn ok konungasynir ok ætlaði at kanna víða h Flatey. I, 29. — Andre prøver ere: hygg ek, hón vörnuð byði. Atlakv. 8. — gat fyr Guðrúnu, hann væri grimmr Atla. Atlam. 86. — þeir menn, alþýðan hugði at údauðlegir myndi vera. Alex. 20. ek ætla, at menn muni settir (nl. vera) fyrir y skóginn. Egilss. 186. — þá lèt Ármóðr, at há þœtti þat illa, er hann hafði ekki mungát at þeim. Egilss. 178. — óumk, at hèr úti sè minn b ur bani. Skírnism. 16. — strengdi hann heit ok s við höfuð sitt, at hann skyldi enga eigna konu e Fagrsk. 10. — sýndi hann, at þessi átrúnaðr hafði gómlegr verit. Alex. 19. — er hann sá, at styrkri einn af þeim. Fornald. III, 602. — Således d. frem m. efter nú er frá því at segja —, nú er þar til taka —, men forestill. m. efter þat er sagt, er svá sa er þat mál manna, osv., dog med vaklen.

b) efter udsagnsord, der betyde at bede, ville, be-e, foreskrive, bestemme, bestræbe sig for, hindre, bevirke, udrette, udføre osv. Genstands-ingen betegner her ikke indholdet eller noget givet, en virkning (eller noget der skal bevirkes), og den derfor altid den forestillende måde. 'sendi hann orð indi, at hann kvæmi (at han skulde komme, ut veni-á hans fund. Fornm. I, 50. — þá sendi hann orð gi sínum, at hann sendi hánum (ut mitteret sibi) rk af sínum her. Gísl. 44, 180. — hann bað guð, þat væri sannat með því at hann mundi leggja rreyfi í laukagarð ok fèlli dögg á reyfið, en garðr-væri þurr, ef guðs vili væri' til at fólkit væri t. Gísl. 44, 79. — báðu Egil, at hann dræpi eigi óð. Egilss. 181. — bið ek þik — at fyrir fullting rar sœmdar greiði þèr mína ferð. Fornald. III, 666. Hrist ok Mist vil ek, at mèr horn beri. Grímnism. — vil ek, at vit farim eina leið bæði. Egilss. 196. vit (se til at —, lat. vide ut —) at þú náir sverði Dropl. 28 (men i betydn. at vide at — med gstf. navnemåde). — Egill fýsti þorstein (opfordrede, til-dede) at hann lèti hann þangat fara. Egilss. 221. — fylgdi því máli, at þórdís fór kona ekki ein sam-Dropl. 15. — seg Katli, at hann komi til mín (dic, veniat) Dropl. 5. — þeir gördu þat, at þeir sóru um (tilsvor ham) at fylgja hánum. Hervar. 26. — gördist þar at, at — (hine factum est ut) Kristn. 88. kom því til leiðar, at — (udrettede at —) Kristn. 2. — var þat í lög tekit, at — Kristn. 38. — lagði á þat, at — Kristn. 112. — stefndi Helga um þat, hann hefði myrðan dauðan mann. Dropl. 16. — ræð

ek, at vèr leitim hans, þar til er vèr finnum
Vígagl. (Ísl. S. II) 330.

Overgang til de følgende udtryk danner f. e
upersonlige þat hlýðir eigi (det sömmer sig ikke) at
sè eigi erfðr. Egilss. 196. — þat er mèr opt í
fœrt, at ek sè of varr (er altfor forsigtig) Dropl.
þat býðr mèr í hug, at — Hrafnk. 26, osv.

c) Hertil slutter sig mange udtryk af lignende
ning, navnlig de der betyde at være, ske, hendes;
næst tillægsord med vera („det er godt, bedst" osv.),
navneord: ráð, mál, kostr og lignende. Ofte går de
pegende stedord (sá, sú, þat) foran for at udhæve be
Her indtræder atter forskellen mellem udtrykket i den
sætt. og forestill. måde på samme vis som i førs
fælde (a).

þar kemr, at sú in ágæta borg brennr up
(accidit ut) Alex. 48. — þat var, at — Hrafnk.
má vera, at —. Gisl. 44, 182; kann vera, at — Sn.
8; kann vera, at enn sè sem fyrr. Egilss. 18. —
kom, at — Sn. Edd. 144. — varð enn sem fyrr, at.
— svá bar til, at — Band. 9. — þat var fyrst, a
önduðust. Egilss. 62. — mun ei þat vænst, at þèr
með oss? Gisl. 44, 5. — er miklu sannligra, at hó
hrœrð. Fornm. X, 379. — sendimenn kalla þat mak
at konungr sendi ok tœki hana með úsœmð. Forn
3 = Flatey. I, 40. — hafði stórnær (det var meget
ved) at þeir mundu berjaz. Kristn. 86. — þat var
manna, at hann væri mjök hamrammr (med bers
natur) Egilss. 2. — þótti flestum ráð, at út væri borit
barn) Hervar. 13. — er kostr at sœkja hina um
at þeir hafi borit ljúgkvið. Grág. I, 68. — hitt er
vænna, at farinn sè at hamingju. Fagrsk. 138. —

ið mitt, at þú sèr trúr konungi þínum. Fornm. X,
— var nú búit, at hann mundi þat eigi vel launa.
s. 22 (det var nær ved at —). — hvárt hyggið èr
ði nokkurs at auðnara, at hann fái knúta leyst eða
með hverri list þeir eru saman riðnir. Alex. 19.
at var inn mesti hègómi, at Geirröðr konungr væri
matgóðr. Grimnism. form. — þat er várkunn (en
tyldning ɔ: undskyldeligt), at þèr sè sárr fótr þinn.
ik. 15. — at veði (til pant på) at þetta sè falslaust
Sn. Edd. 20. — man þat nú makligt, at sá taki
hánum, er hann á. Hrafnk. 23. — eru nefndir vátt-
t dómsorði væri á lokit. Band. 19. — litlu síðarr
t þat upp af heimamönnum, at þau — hefði lengi
Dropl. 17. — kom þat saman með þeim, at Drop-
væri firir (præstaret) flestum konum Dropl. 9. —
lízt mèr á þik, at ekki sè víst, at þú særir Helga
djúpu sári sem ek munda vilja. Dropl. 29. — er
líkara, at hèr dragi öðrumhvárum til bana.
. 142.

Anm. 1. Efter de først (a) anførte udsagnsord, der
de at sige, mene osv. betegnes en genstandssætning
ten uden forskel ved at med følgende fremsætt. eller
still. måde og ved genstandsform med navnemåde (accu-
us cum infinitivo), således at endog det samme ud-
sord i samme sætning kan forbindes først med den ene
derpå med den anden styrelse.[1] vèr skulum trúa
dir firilátaz. Járns. 11. — ætla ek, at þær lyktir
ni á verða. Egilss. 9, men sstd: ek ætla mik skulu
hánum hljóta hinn mesta frama. — blæju hugða ek

[1]) Om den samme frihed i Græsk s. Madvig gr. ordf. § 159
m. 3. I Latin finder ikke noget lignende sted.

þína brenna í eldi (gstf. med navnem.), hryti hár hús mín í gögnum (ɔ: at h. l. hryti, forest. hrjóta) Atlam. 15; jfr. sstd. 17, 22, 25; Guðrúnarkv. 41, og nedenfor 145 med anm. 1.

Anm. 2. Isteden for en genstandssætning med følger ofte en henførende sætning med er, hvorved betegnes et løsere forhold, stundum et tidsforhold, (som i Latin memini, qvum-, i Græsk μέμνημαι ὅτε en genstandssætning). fyrir þat, er hann var um sök veginn. Dropl. 15. — ek iðrumz, er ek hefi inn skapaðan. Gisl. 44, 69. — Grikkir bíða — þess Darius kæmi (vente på at —) Alex. 33. — hánum aði stórilla, er Hákon konungr hafði herjat á hans. Fornm. I, 29. — þat man ek enn, er upp hóf í goðheim Gauta spjalli ættar ask. Sonartor. (Egilss. 199). — í öðrum stað var skrifaðr N. kon ok þat, er hann fór ... (ɔ: id qvod-) Alex. 35. — ek eigi, er þèr væri álvara við at taka (at det var alvor = om det var) Band. 11, hvor andre (mindre hdskr. har at. — þat mun á höldа hvert land fara hón lèt sveltask at Sigurði. Oddrúnargr. 20. — ei mest undrumk, mákað ek enn hyggja, hvat þá vitri, er skyldi villt rísta. Atlam. 12, hvilket sam Völsunga s. kap. 34 (Fornald. I, 212) hedder: undr ek um svá vitra konu, er hón hefir villt ristit (runerne galt). — (Omvendt findes en gst. sætn. med hvor der ventedes en sætn. med når: leituðu þess ráðs, at hitta konung, at hann var í góðu sk Egilss. 72).

Anm. 3. Isteden for en genstandssætning med kan følge en sætning med ef, nema eller þó at (en tingelsessætn., afhængig spörgesætn. eller indrömm

ı., som udtryk af forsigtighed eller beskedenhed). vittu, þú hjálpir (se til om- = se til at-) Oddrúnargr. 5. · kunde også siges: at þú hjálpir. — ek veit eigi, na þá komir þú þar niðr, er mèr er öll varfúsa á. lss. 65. — Egill sagði, at þat var vel, þótt þeir lei- i þá i annan stað. Egilss. 101. — vera kann, at ekki llist við, þó at ek koma til. Egilss. 182. (Omvendt at ef eller hvárt: vita, at hann vili sættast. Band. 14. r andre (de fleste yngre) hdskr. har ef eller hvárt. — er mèr á, at ek væra enn kominn jötna görðum ór, ek Gunnlaðar nè nýtak. Hávam. 108).

Anm. 4. Ved de sidst (c) anførte udtryk kan stå en elt navnemåde (jfr. 136), endog ved siden af en gen- ıdssætn. med at. þat er it fyrsta, at hann hjálpi eigi m manni ... fjórða, at vera eigi síð úti hjá frillu ni, fimmta, at ríða eigi bezta hesti sínum. Hervar. 23.

Anm. 5. Et udsagnsord, der betyder at sige, mene ɪr lign., kan isteden for at styre en genstandssætn. ind- ɾdes (sættes parenthetisk) i den uafhængigt fremførte tning. þær, hygg (ↄ: tror jeg, opinor), mæltu þvígit íra. Oddrúnargr. 8.

Anm. 6. I genst. sætn. kan at udelades (som i ısk), når den forestill. måde følger efter. þeir sá, ell- ır mundi seint safnast fjölmennit svá mikit sem ɾfti. Egilss. 104. — ætla ek stappi nær yðr brœðrum det vedkommer) Hervar. 8. — hygg ek nú muni rf vera góðra vápna. sstd. — þorfinnr kvað hánum reiðu skyldu (nl. vera) penningar. Grettis. 49. — ır grundordet er udeladt (underforstået), kan at også ude- des: þat hugða ek, at væri húskarl ..., ok væri í kápu la, en riði hesti — ok hefði í hendi ... Gísl. Súrss. II, 104.

123, 2. Hensigts- og bestemmelsessætninger,

der i almindelighed udtrykkes ved at alene, stå i den
stillende måde. Også udtrykkes hensigten ved til
eller með því at, nægtende ved at eigi. Betydningen
ofte over til en betingelse, altså nærmende sig en
sætning.

hann var tekinn til konungs á Eyraþingi um
daga, at hann skyldi vera konungr yfir hinum
hlut landsins. Fagrsk. 171 — með því at þèr sè
hug, þá prýddu þik fyrst með ráðspekinni. Alex.
var þar mestr gaumr at gefinn (der blev givet
på), er Egill var ok sveitungar hans, at þeir
sem ákafast. Egilss. 179. — dulhetti — er konung
hafði á höfði til laundar, at þá væri hann tork
enn áðr. Fornm. X, 383. — taka oss annan höfð
til þess at vèr haldim í frelsi þann átrúnat, sem
viljum. Fornm. I, 34. — til þess at heldr mætti
segja eðr í minni festa, þá gáfu þeir nöfn með sjá
sèr. Sn. Edd. 145. — (dýr) er svelt váru til þess
væri þau ólmari en aðr. Gisl. 44, 84. — en at ek
gnótt (satisfaciam) spurning þinni, þa heyr þat,
segi þèr. Fornald. III, 665. — nú at menn þurfi
griplandi hendi eða leitanði eptir fara, hverr kon
á rèttlega at vera í Noregi, þá sè þat kunnigt
Norðmönnum ... Járns. 14. — gaf hann meir
fjórðung biskupdóms síns til þess at heldr væri
biskupsstólar á Íslandi enn einn. Kristn. 112. —
fjórða degi skapaði guð sól ok tungl ok allar stj
at þau mætti deila dægr ok mánuðr ok misseri ok
heim þenna. Gisl. 44, 65. — ráðumk þèr, Loddfá
at þú ráð nemir (for at du skal tage imod råd) Háv
114 og 116. — liðs þíns væra ek þá þurfi, þórr! at
hèlda þeiri enni línhvítu mey (for at jeg kunde få

ıarðslj. 32. — buðu við þegnum bauga rauða, at eigi til Atla segði. Oddrúnargr. 26. — af bragði sendi, at kvæmi brátt mágar. Atlam. 2. — at engi ti (ne cui videretur) svá sem konunglikt vald minnkt eða skelfðist við þenna tíðenda pata, þá lætr ins ... Alex. 17. — mun ek rita þá luti er fyrr luz, til þers at þá verði skilnari frásögnin. Gisl. 108.

Anm. 1. Hertil kan henføres sætninger med at og still. måde efter tillægsordene verðr og sœmr. þú væress verðust kvenna, at fyr augum þèr Atla hjöggsæir brœðr þínum blóðugt sár. Sigurðarkv. III, 32. væria þat sœmt, at hann svá rèði Gjúka arfi. Brynırkv. 8.

Anm. 2. En hensigtssætning kan også betegnes på 'e måder, men da ikke så bestemt, f. ex. ved den hennde form, ved en betingelse eller afhængig spörgeform, ılig ved simpel navnemåde (enkelt infinitiv). sitr eigi snör nè dóttir, sú er Guðrúnu gefi hnossir (som give, til at give —) Guðrúnarhv. 18. — uppi ok :i leitaða ek œðra vegar, hvar mèr væri greiðastar ar. Sólarlj. 52. — hverr vildi mèr ... hugat mæla, þeir mætti mèr margra súta tryggðir vinna, ef ek ı gerða (egl. 'i den hensigt at prøve, om' —[1] ligesom ; si) Guðr. kv. II, 20. — buðu þeir heim Högna, ef ın þá heldr fœri. Atlam. 7. — þeir fóru víða um Ísd at boða trú. Kristn. 12. — sendi hann Leif Eiríkstil Grœnlands at boða þar trú. Kristn. 82, — smlgn. nfor ved Navnemåde (139).

---

[1]) Det hedder også freista, at vèr fáim drepit þá. Fornm. = Flatey. I, 43.

Anm. 3. Endnu kan mærkes brugen af hel
bindeord til at betegne en art af hensigt (qvo magis
eo magis), med følgende forestill. måde, ligesom
satte síðr (qvo minus — ne). Egenlig er det
(‚hellere') hvorefter følger en løs (opfordrende)
måde. heldr þú látir hana eina vera. Ægisdr. 53.

121, 3. Følgesætninger (og beskaffe
sætninger), der i almindelighed betegnes ved
have (ligesom genstandssætninger) den fremsætten
når en simpel, virkelig indtrådt og stedfindende
siges, men den forestillende måde, når følgen fr
som tænkt, det er ikke stedfindende, men med for
om en mulighed eller udhæven af beskaffenheden.
påpegende stedord står at alene. veltum grjóti of
risa, svá at fold fyrir fór skjálfandi. Grottas. 1
ölr ertu Loki, svá at þú ert örviti. Ægisdr. 4
þá var svá litill vápnaburðr, at ein var stálhúfa
alþingi. Kristn. 124. — Men: þeir höfðu svá tjal
eigi væri menn í hinu þriðja hverju tjaldi ok þó
einu. Egilss. 105. — hann lifir eigi svá lengi, at
sè eigi dáligr. Völsunga s. (Fornald. 1, 218). —
biskup þorvald telja trú fyrir mönnum at lög
svá at hann væri hjá. Kristn. 22. — hánum var
leyniliga harpa, ok sló hann með tánum, því at
hans váru bundnar, svá at allir ormarnir sofnuðu.
Edd. 76. — svá er sagt, at Sigmundr Völsungsso
svá máttugr, at hann drakk eitr, ok sakaði ekki.
Edd. 77. — Men: ek hefi ekki menn at fá þèr til fy

---

[1]) svá at kan også skrives i ét ord svot, som Sn. Edd.
Egilssons udgave (hvor A. M. udg. har svát): hann er ljóss
heitr, svot hann er logandi ok brennandi.

svá at þèr sè styrkr at. Egilss. 186. — hann lèt upp háfa viðu tveim megin veggjarins, svá at eigi (kunde falde), þó at þungi kæmi á. Gisl. 44, 199. svá var mælt með okkr, at ek skylda veita þèr svá, þú kœmir málum þínum fram. Egilss. 219. — hann ei nærr enn svá at hann mætti tala við þá. Her- 54. — verðit maðr svá tryggr, at þessu trúi öllu. am. 88; jfr. Völundarkv. 35. — björn hugða ek hèr kominn, bryti upp stokka, hristi svá hramma, at hrædd yrðim. Atlam. 17. — fannka ek mildan mann svá matargóðan, at ei væri þiggja þegit, eða síns svá gjöflan, at leið sè laun ef þægi. Hávam. 38. — hann svá menntr, at hefnd væri í hánum (at han var at hævne sig på). Hrafnk. 26.

Beskaffenhedssætninger, der angive eller udfylde stillingen om en vis beskaffenhed og udtrykke dens virk-, betegnes gerne efter et påpegende udtryk ved en sæt- med at i den forestillende måde. Dog anvendes også fremsættende måde, uden bestemt forskel. þykkir yðr sá beini beztr, at yðr sè borð sett ok gefinn nátt- ðr? Egilss. 178. — þurfti þann stað at vanda (se udvælge med omhu), at hann væri slèttr, er miklum skyldi fylkja. Egilss. 105. — þeir einir eru hèr nn innbyrðis, at þèr munut kenna (at ɔ: sådanne at, anne som) Egilss. 128. — er mik þat undir frètt ri, at ek vil vita. Grág. I, 41. — hann er matníðingr at (den at ɔ: en sådan at, talis ut —) hann kvelr sti sína. Grimnism. form. — sá mun verða okkarr ndr, at vit munum ekki báðir heilir skilja. Dropl. 18. hvar er sá, at gat af göfuglyndum œðri gjöf al- ldssyni? Egilss. 152. — þú skalt þá eina stund vera r í landi, at þú metir eigi meira útlenda menn en

mik. Egilss. 170. — hafit með yðr menn svá marga, þat sè víst, at engi þeira komist undan. Egilss. 186.
Med en nægtelse: Heiðrekr — strengði þess heit, engi maðr skyldi svá mikit hafa af gört við hann, á vald hans kœmi, at eigi skyldi kost eiga at dóm spekinga hans (hans vismænds) Hervar. 31. — kanntu nökkura þá leið til Austfjarða, at eigi sè mannavegr? (uden at den er = som ikke er —) Hrafnk.

Anm. 1. En sætning med svá at og den forestill. fremsætt. måde betegner undertiden ikke en følgesætning, en indskrænkning som udhæver beskaffenheden ved et almindeligt udsagn (som i Latin henførende sætn. med qvidem) så maðr, er alls var þess luttakari er Alexander gerði svá at frásagnar væri vert. Alex. 38. — þat er mest, svá at menn hafa gert (qvas qvidem fecerint homines, for så vidt som —) Sn. Edd. 14. — hann var astr maðr, svá at menn viti, í fornum sögum. Völs. arkv. form. — svá at ek vissi (qvod sciam)[1] Járns. — svá at vèr vitim. Gisl. 44, 98.

Anm. 2. Når efter et udtryk af hindrende eller modstræbende betydning det nægtende hæves ved en anden (foregående) nægtelse, får følgesætningen, der betegnes at eigi, samme betydning som i Latin en sætn. med qvin eller qvominus, eller i Dansk at jo. engi er svá lítill drykkjumaðr, at eigi gangi af (nl. horninu) í þrimr (drykkjum) Sn. Edd. 32. — einn hlut þykkir mönnum at skorta, at eigi sè ráð hans með allri sœmd, at hann er maðr goðorðslauss. Band. 7. — þar var maðr sá, er aldri drakk svá, at eigi segði hann sik þyrsta. Egilss. 8

---

[1] s. Madv. lat. sprogl. § 364 anm. 2: antiqvissimi, qvorum qvidem scripta extent. — qvod sciam.

alldri er svá mikill mannfjöldi í Vallhöll, at eigi þeim endaz flesk. Sn. Edd. 23. — engi segir svá ít frá, at eigi sè þó meira. Band. 24. — konungr hi þat mælt, at menn skyldu ekki hafa þat til saka i áðr, ef þeir vildu skíraz láta; at eigi skyldu frið i. Kristn. 76.[1] Også her kan altså bruges fremsætt. måde.

Anm. 3. Følgesætningen kan undertiden betegnes ved alene. hón sá jóreyki stóra suðr til skógarins, svá sum fal sólina. Hervar. 51. — hallæri mikit — svá gi máтti hjá þeim vera. Gisl. 44, 5. — eigi allamt, svá eigi sá skipin af þingvellinum. Egilss. 127. væengi þeir skóku, svá víða mèr þótti springa hauðr himinn. Sólarlj. 54. — Som exemplerne vise, står sætgen da i den fremsætt. måde. Men følgesætningen kan h betegnes ved at alene, men da kræves den forestill. le, og betydningen går da over til at angive en omstænhed, betingelse osv., under hvilken noget sker. þú þykkþó eigi góðr viðskiptis, at þú sèr údrukkinn (omnt = þó at, om endog, endog når) Egilss. 63. — lætr n (prestr) rètt skírn uppi, at hann láti at kirkjubœ m næsta (således at = når han —) Grág. I, 4. re exempler på at brugt isteden for ef, eller rettere på sætn. hvor der ventedes betingelsessætn., s. Egilsson p. 26.

Anm. 4. Ved svá at betegnes ikke altid en følge-

---

1) Uregelmæssig og løsrevet (anakoluthisk) er formen: eigi hátt forat kemr at hölda sonum, hvern þær ór nauðum a (istdf. ‚at de jo fri ham‘ ɔ: enhver fra nød) Fjölsv. 40. — k også: at eigi skyldi allir svá haldinorðir, at þú mundir r verða við þessi tíðindi (ɔ: at du jo —) Egilss. 23. (hvor á dog måske står ligefrem i betydn. så; jfr. svá vel sem — at vil. Njál. 24).

sætning, men undertiden blot en ledsagende omst[illegible]
eller måden (nægtende i betydn. ‚uden at'), eller [illegible]
(så som, = því at). unda ek aldri — fimm vetr[illegible]
svá at minn faðir lifði. Oddrúnargr. 15. — þeir [illegible]
frið millim þeira, svá at þeir vildu eigi (ɔ: imod [illegible]
vilje). Kristn. 98. — svá kom ek næst, at in n[illegible]
vígdrótt öll um vakin (således at hele besætningen [illegible]
gen) Hávam. 99. — Jfr. fór hón þá fram sem [illegible]
meyjar, at hón vandisk við borða ok handyrðir. [illegible]
21. — var ok frændsemi mikil milli þeira, s[illegible]
(således at, så som) Eyvindr var sonr Gunn[illegible]
Fornm. I, 49. — En følgesætning og en indrö[illegible]
form blandes sammen ved svá þó at: mun ek e[illegible]
fyrir þèr einhvern mann, þann er fènu fylgir, s[illegible]
at þú fylgir sjálfr. Egilss. 215.

Anm. 5. Forbindelsen med svá-at (i to sæt[illegible]
betegner undertiden en forsikrende sammenligning (jfr.
anm. 5), idet udtrykket: ‚så vist sker dette eller hint,
det er tilfældet' er det samme som: ‚lige så vist er
tilfældet, som hint sker': svá komask meir aptr [illegible]
at vitja geirnjörðr hniginn á Goðþjóðu, at þú (al[illegible]
sem þú) erfi at öll oss drykkir. Guðrúnarhv. 8.

Anm. 6. Det danske ‚så meget mere som' udtry[illegible]
(ligesom lat. eo magis qvod) ved því meira —
fórst hánum því seinna, at hann átti lengri leið. [illegible]
12. — hestr þessi sýnist mèr eigi betri enn aðrir [illegible]
ar, heldr því verri, at margt illt hefir af hánum [illegible]
(så meget værre — som) Hrafnk. 23. — Flere steder [illegible]
føres Egilsson lex. p. 26. Derimod findes ikke at ved [illegible]
forestill. måde, når den står ved enn efter et ord i [illegible]
höjere grad. goði skal eigi síðarr koma til várþings, [illegible]
hann hafi tjalldat búð sína laugardag fyrr enn sól [illegible]

ná (ikke sildigere end at han kan have —) Grág. I, — várþing skulu þeir eigi eiga síðarr enn sex r sè af sumri, er lokit er sóknarþingi. Grág. I, 96.

Anm. 7. Undertiden står den sætning, der efter forilsen i tanken egenlig skulde være en følgesætning, løst tilföjet. Dette er dog en digterisk frihed. ek þèr svá drykkju, dreyra blètt ek þeira. Atl-79 (hvor efter den almind. sprogbrug vilde være sagt: — at ek blètt hana (drykkjuna) dreyra þeira).

Anm. 8. Isteden for en følgesætning i den sædvanorm kan endelig også anvendes den blotte navnemåde lt infinitiv). hafði svá ætlat ferð sina, at fá sèr ð á Íslandi. Egilss. 59. — grimm vartu, Guðrún, á gera svá máttir, barna þinna blóði at blanda drykkju. Atlam. 82.

125, 4. Årsagssætninger, der i reglen betegnes því at[1] (með því at, fyrir því at, af því at), have i for sig den fremsættende måde, når nemlig den virkelige uafhængigt bestående (faktiske) årsag eller grund an-. Derimod anvendes den forestillende måde, når en kt årsag, som kun antages af den talende, uden at der s, at den er virkelig, skal udtrykkes, navnlig nægtende ad der ikke er grunden til noget).

hón gerði sèr skrópasótt (en opdigtet sygdom) fyrir nda sínum, því at (hvor det andet hdskr. B. har fyrir at) hón vildi með öllu einsaman vera ok allt hljótt sik hafa. Stjórn 199. — því at þat er þèr nú mest aðsyn. Dropl. 20. — eptir þat eggjaði hón Gunnar Högna at drepa Sigurð; en fyrir því at þeir váru

[1]) Om dette því, der egenlig er hensynsform i betydningen rved, i den henseende, og derfor kan gå over til andre betede betydninger, smlgn. 53 audet stykke.

eiðsvarar Sigurðar, þá eggjuðu þeir til Goðorm, b
sinn at drepa Sigurð. Sn. Edd. 75. — sá er sæ
sjálfr um á lof ok vit meðan lifir, því at ill ráð
maðr opt þegit annars brjóstum ór. Hávam. 9. —
þarf ek at spyrja at því, því at ek veit, at þú h
þat nú. Flatey. I, 439. — því vartu viltr, attu h
eigi fyrr it sanna. Fornald. III, 664. — hann sag
vandræða sinna, at berserkr — hafði skorat á h
hólmgöngu fyri þá sök, at hann synjaði hánum
ur sinnar. Vígagl. (Ísl. S. II) 331. — með því at
mátti leynask ferð hennar — þá sendi hón barnit á
Fornm. X, 390. Men: Hákon rèð eigi fyrir því ei
Noregi, at hann ætti (non qvod haberet) eptir
taka, er næst höfðu áðr fyrir hánum konungar
nema fyrir styrks sakar ok megins ok at hann var
maðr. Fornm. X, 389. — þá halldiz því at ei
bróðir hennar vili (nærmende sig til betydn. ‚alene
tilfælde, dersom' —) Járns. 63. — kann vera,
mælir mart höllzti satt, eigi fyrir því at þèr gangi
til. Hrafnk. 26. — þat ræddu margir, at því
þann veg í móti beraz, at hánum mundi þar
auðit verða. Vígagl. (Ísl. S. II) 331.

Anm. 1. því — at adskilles ofte, endog med
mellemrum. því em ek hróðugr, at drekka Hropts
allir öl saman. Ægisdr. 45. — því verðr engi up
yðr ungra manna, at yðr vex allt í augu (fordi
bange for alt) Hrafnk. 11. — því var þetta kveði
standa mèr augu of eld til Gráfeldar, at maðrinn
fríðr sýnum. Fornm. X, 385. — því lèt ek laust
at ek munda ekki vita, at betr væri, at (derfor
jeg = fordi jeg — ikke) Dropl. 30. — því, segir sj
nú bæri veiði í hendr. Njál. 252. — Begrundet i den

…se er det uden tvivl, at årsagssætningen også ofte be… ved at alene. komu Kvenir til hans ok sögðu, at …váru sendir til hans, ok þat hafði gört Faraviðr …ngr af Kvenlandi, at (ɔ: því at) Kyrjálar herjuðu …d hans. Egilss. 26. — allir mæltu, at Egill væri …versti maðr af þessu verki, at hann skyldi eigi … út, er hann vildi spýja. Egilss. 180. — er yðr …einn hlutr vel gefinn, at svá er allt snarligt ok …rligt um yðr (da det går så nemt for eder) Band. — úverðigr er Svertingr þess at Hjallti veiti hán… orðum, at faðir hans sótti Hjallta um sakleysi. … 80. — Også meir af boðskap … en þat at … vissi (qvam qvod) Stjórn 2. — Ligeledes fyrir …den at): fyri því páfinn stóð í mót villu þeiri. … 44, 100. — þat alene kan også angive en årsag …vod, ὅτι): at þá mundi skilja fèlag þeira, þat er … var heiptrækr (fordi han var så hævngærrig) … 26.

…Anm. 2. Andre betegnelser af årsagen ere følgende: … þá sök at —, þar er, þar sem eller þars, svá sem, … er, der kunne nærme sig til at betegne: ‚efter som,' ‚så … ‚for så vidt som,' ‚dersom,' (ligesom því at også kan gå … til den svagere betydning af en foranledning, lejlighed, …ndighed. því er öldr baztr, at aptr of heimtir hverr …geð gumi. Hávam. 13.) — menn undruðust þetta …, hví þeir hefði svá skjótt skapskipti tekit, þar … þeir váru úglaðir. Hrafnk. 17. — ek nenni eigi at … þat, sem þèr er eigi gott at þiggja, þar er mèr … þú góðs eins verðr frá mèr. Vígagl. (Ísl. S. II) … — þá varð hann þó þegar í huginum lægri, þar … hann mátti í hvívetna meiri vera, ef hann hefði …gnógan vilja til at verja lönd sín. Alex. 17. — fyr-

ir þá sök, at hann vildi. Stjórn 199. — þars (
qvando qvidem) hón geldr stundum vándum m
aptr. Alex. 46. — konan var metnaðargjörn, í
hón vildi samlíkjaz við guð (eftersom hun vil
Stjórn 35. — Alexander konungr undraz mjög er
spyrr þetta, svá margar þúsundir sem — vára
drepnar, at ... Alex. 52; jfr. (om svá sem) Sn.
149. — Ligesom með því at går over til at b
måden (s. Hervar. 23 og 51), således også af þ
med efterfølgende þá, som Járns. 12 og 13.

Anm. 3. Digterisk bruges også alls i årsag
ning: alls þengill mik til þess neyðir. Sigurðar
25. s. 106, b. — Mærkes må også er þó (da dog,
dog): bað föður sinn, at hann gæfi Birni eigi þe
sök, er þó hafði hann tekit við Birni. Egilss. 69.

126, 5. Afhængige spörgesætninger, s
genstand for et udsagn, men have en spörgende form
et spörgende stedord, biord eller et eget spörgeord)
dels i den fremsættende måde, når indholdet af de
hængige sætning er noget uafhængigt, virkelig best
dels i den forestillende måde, når der ikke derved
andet end en tænkt forestilling. Dog er sprogbrugen
melig vaklende,[1] hvilket kan ses dels af overgang fra
ene måde til den anden, dels af forskellen mellem s
sætnings udtryk i forskellige affattelser (som i Form
Flateyjarbók). Björn gekk í skálann inn ok leitaði
heilla við menn ok spurði á enn œðra bekk ein
mann, hvárt hann væri jamsnjallr hánum. — —

---

[1]) smlgn. hermed den græske sprogbrug, Madv. gr.
§ 130.

vil ek þik, ef þú þikist jamn við mik. — hann r: nú veit ek eigi, hvárt ek mætta þá við þik l. Vígagl. (Ísl. S. II) 337. — Kveldúlfr spurði hvat Þórólfr vann til frama, áðr hann fèlli, svá verir vápn báru á hann, eða hvar hann hafði mest eða hvernig fall hans yrði. Egilss. 46. (hvor der i er overgang til d. forestill. måde.) — at Bölverki spurðu, ef hann væri með böndum kominn, eða hánum Suttungr of sóit. Hávam. 109. — þeir tal mikit um þat, hverjar konur væri fremstar þar ði. Dropl. 9. — Konungr sá á sveininn ok spurr, nn fór svá. Fornm. I, 16 = konungr spurði hví hann fœri svá. Flatey. I, 47. — spurðu þeir fyrst, hvar þeir væri at landi komnir. Egilss. 67. al hann spyrja þann mann með vátta, er sök hefendi hánum, ef hann hafi sókn svá fram fœrða á hánum sem hann hyggr, eða hafi hann eigi. Grág. — Men: spyr þú, hvenær hann ætlar at efna orð Dropl. 20. — er þeir sá, hverr inn var kominn, uðu þeir allir. Ægisdr. (pros.). — minniz þess, hvè peius hèlt yðr fyrr í vandræði, er þèr náðut eigi rjaz ok verja yðr. Gísl. 44, 220. — þá luti, sem hefir gert, veit ek eigi hvárt meirr er skammgt at heyra á eðr frá at segja. Gísl. 44, 149. — r frá þeim sagt, hvè glœpiliga þeir lifðu eða hvè a þeir dóu. Fornald. III, 664. — I overskrifter: su goðar skulu koma til þings. Grág. I, 43. — t af et navneord: þangat fór Alexander konungr fyr tni, ef hann mætti sjá nokkut merki þeira stórtíð-. Alex. 14. — frètti fyrr túlkinn, hverir þeir væri hvaðan þeir kœmi eða hvert þeir vildi fara. Forn- III, 662, hvilket bedder: frètti þá eptir, hverir þeir

sè eða hvaðan þeir væri komnir eða hvert | at fara. Flatey. I, 29. — tók hann á (nl. hjar ri sínum ok skynjaði, hvárt fullsteikt væri. I (pros.). — frètti Atli, hvert farnir væri sv leika, er hann sá þá hvergi. Atlam. 76. hugsa nú, hverneg þeir skyli skjótast ey fólki. Alex. 47.

Anm. Som det ses af flere af de anførte tegnes den afhængige spörgesætning også ved ordet ef (= engl. if), ligesom i Fransk bruges tın (skönt sjældnere og udenfor reglen) si. ekki benda — framvísar mèr dísir (varsle Bj. Hitd. 62. — Her kan ligesom i de spörgesætninger stå dels den fremsætt., dels måde. Det kan også mærkes, at ligesom efter styrende udsagnsord kan følge først en afh. og dernæst en genstandssætning (med at), sor hversu horfir, frændi, at þèr mislíkar. Hra ledes anvendes ofte den spörgende sætningsfoı ventede en genstandssætning, som sjá þeir, hv liggja í höfn. Hervar. 9.

127, 6. Indrömmende sætninger, noget finder sted, uagtet en hindring eller r tilstede, betegnes ved þó at (þótt)[1] og den måde. Ofte adskilles þó — at ved mellemsa stilles hvert i sin sætning, ligesom forholdet ı

---

[1]) þó er egenlig = dansk dog, engl. thou tyder altså egl. dog at ,det eller hint finder sted, — ɔ: uagtet. Dette ses bedst af sådanne steder, skilles fra at eller står alene, (s. de ovenanførte eı sammentrukne form þótt skrives også þót, s. Egilss

rykkes ved þó alene eller ved at alene. þá mælti
an: sèt hefi ek handleggi þína — ok þykkir
gi undarligt, þó at mörgum verði þung högg
l at einskis manns handleggi hefi ek slíka sèt.
átti þó þat, sagði Grettir, at ek mynda eigi
il leiðar koma, sem ek hefi unnit, ef ek væri
lknár. Betr þætti mèr, segir þorsteinn, þó at
njórri ok nökkuru gæfusamligri. Grettis. 96. —
aðr hinn, er vetki veit, þótt hann mæli til mart.
26; jfr. sstd. 15 og 71; Sonartor. 17. — munu
irki þessar skammar hefna nè annarrar, þótt við
gör. Dropl. 9. — margir góðir menn, þó at
væri. Kristn. 64. — eigi mun þat aukit (nl.
ære overdrevet) þó at hann sè sagðr ríkastr maðr
di. Band. 24. — er þó nokkur várkunn á, þótt svá
l. 174. — þó munda ek gefa þèr, þótt ór gulli
k þó selja at væri ór silfri. Hamarsh. 4. —
eigi mèr — þótt ek værak í víkingu. Helr.
3. — í þessum hætti eru 4 samstöfur í vísuorði,
eigi rangt í enu fyrsta ok þriðja, þótt 5 sè. Sn.
39. — ok berr þó morð af veganda, at hann sè
. Járns. 34. — mun hánum þó eigi miklu þykkja
r uxinn, er hann gaf mèr í fyrra haust, at ek
hann, ef hánum þykkir máli skipta. Egilss. 222.
hellir hann út blóði hjartarins með huginum, at
megi eigi með tönnunum. Alex. 3. — skal hann
rlutum varðveita, meðan líf hennar er, at hann
gi optar við henni taka. Járns. 64 (hvor dog nogle
har vili). — Med þó alene: auð nè heilsu ræðr
naðr, þó hánum gengi greitt. Sólarlj. 8. — óvin-
inum trúðu aldregi, þó þèr fagrt mæli fyrir.
. 19. — þó faðir hennar sè frilluson. Járns. 68.

— þó ek hitt óumk, at hèr úti sè minn bróður h
Skírnism. 16. — Med at alene: eigi mundi hón
meirr hvata göngunni, at hón hræddist bana sinn
endog) Sn. Edd. 7. — eigi sukku þau, at þau ge
sæ (de sank ikke, om de end gik på søen) A. M. 544

Anm. 1. Skönt sjældent, findes dog þó at med
fremsætt. måde. þó at gefit var fleira. Fornm. XI,
— þó at röng mál eru á gangi. Njál. 160. — Men
fra må vel adskilles biordet þó (dog), hvorefter følger
genstandssætning med at: þeir vissu þó, at hann h
mikinn afla. Alex. 13. — þó forbindes også med
(jfr. engl. although): alls þó hefir þetta með me
fádœmum gengit — þó vil ek bjóða. Band. 32.

Anm. 2. þó at bruges også med overgang til
tingelsesbetydning. þessar rèttarbœtr lèt Magnús kon
þvísa fylgja, at, þó at níðingsverk eða skemmdarv
vegin, þá skal fyrst lúka mannbœtr af fè veg
Járns. 48. — Jfr. sstd. 49, og ganske = ef bruges
Járns. 73. Men undertiden findes i denne betydning
tilföjet: ef þó med den forestill. måde. ef þó væri h
önnur til reiðar. Hrafnk. 6. — at þeir fœri (þing)
saman, ef þó væri áðr slitin. Grág. I, 108. — Lige
bruges þóat isteden for en afhængig spörgesætning og
genstandssætning, med mere eller mindre bestemt bibety
af en betingelse. er þat ok mála sannast, at vel
þótt Oddr vissi, at fleiri eru nökkurs verðir enn
einn. Band. 15 (om O. vidste). — þat er válítit,
sèr varðir vers fái. Ægisdr. 33. — þat eru eigi
tíðindi, þótt Hrafnkell drepi menn. Hrafnk. 10. — m
um mönnum þykkir vel, þó at þann veg hafi at
(ɔ: at det var gået således) Hrafnk. 19.

128, 7. Tidssætninger, som angive, at en h

foregår eller er foregået eller skal foregå på en vis tid
hold til en anden handling (hovedsætningen), have i
den fremsættende måde (s. 106), når simpelthen an-
virkelige tilfælde, men den forestillende måde, når der
betegnes et blot tænkt tilfælde eller sætningen udsiges
del af en tænkt forestilling (s 130). Kun må her
ilt mærkes den forestillende måde ved áðr og fyrr
(ligesom i Latin ved ante qvam og prius qvam),
når der tales om nu virkelig indtrådte handlinger,
grunden dertil egenlig kun er tilstede, når der tales
det, som endnu ikke er sket (altså når hovedsæt-
er fremtid), som altså endnu står som en mulighed,
der udsiges noget som sket förend noget andet kunde
(hvilket sidste altså ikke blev virkeligt).[1]
buðu þau hánum þar at sitja með förunauta sína
ss er gott væri færiveðr. Egilss. 158. — fyrri
bræðr vegaz enn mèr (ɔ: vèr) tapim konum vár-
k börnum. Gisl. 44, 199. — strengði hann heit
a suðr í heima, unz hann fyndi Ódáinsakur. Forn-
III, 661 (= at leita ef hann fyndi Ó. Flatey. I,
— þú skalt vera brottu frá Ánabrekku, áðr far-
sè liðnir. Egilss. 220. — hann heitr ok því gyð-
sem hann efndi, at þeir skyldu æ í friði vera
bðu yfirlæti, meðan hans ríki stæði. Alex. 17. —
r Marius gerr consul áðr enn hann kæmi heim
qvam domum veniret) Gisl. 44, 156. — ef goðinn
eigi dóm fullan, áðr sól komi á þingvöll. Grág. I,
fr. sstd. lengr enn sól komi á þingvöll. — hann

---

[1] Jfr. Egilsson lex. p. 34. áðr, priusquam, cum conjunctivo,
tio cogitatur ut futura, cum indicativo, ubi actio cogitatur ut
ita; alternant indic. et conj. Heimskr. I, 83.

vill at vísu ná Dario fyrr enn flottinn bresti. Ale
— sextán vetrum áðr kristni væri lögtekin. Krist
— skaltu nú, konungr, kjósa um þessa kosti áðr
inu sè slitit. Fornm. I, 34 = Flatey. I, 56. —
memnon Grikkjakonungr sat um hana (Troiu) X
áðr hann fengi brotit hana. Alex. 14. — vildi u
kastalann, áðr enn aptr kœmi sendimenn. Gisl. 4
— sásk til síðan, áðr í sundr hyrfi. Atlam. 34. –
indi mín vil ek öll vita, áðr ek ríða heim hèðan.
ism. 38. — skulu þessir allir dauðir — áðr kv
Hervar. 10.

Anm. 1. Dog bruges undertiden den fremsætt.
hvor der efter sætningens beskaffenhed (stilling for
elsen) kunde ventes den forestill. måde. aldri bauð
manni til matar, áðr en móðr ok meginlítill g
götu kom. Sólarlj. 2 (hvor der ikke er tale om et
ligt stedfindende tilfælde, men om en fremgangsmåde
mindelighed). — mart mun í geraz, áðr vèr erum
ir. Gisl. 44, 48.

Anm. 2. Undertiden findes en sætning med
den for er eller þegar (tidssætning), s. 122, anm. 2.
leituðu þess dagsráðs, at hitta konung, at hann
góðu skapi. Egilss. 72 (når han var —). — þat
lög þar, at menn fèllu jammargir, at þat skyldi
jamvegit, þótt mannamunr þœtti vera. Vígagl. (
II) 383. — kvað hœfa jamnan, at fjölmenni kœmi
an, at nokkut væri þat mælt, er þá væri mest
til. sstd. 372.

Anm. 3. Når der skal udtrykkes, at noget
eller hellere må eller vil ske end at noget andet
ske, sættes den anden sætning, selv om den første
ved blot navnemåde, i den forestill. måde. (jfr. M

l. § 360, anm. 4). þótti betra at brenna borgir ok
la enn þeir gæfiz upp sjálfkrafi, er áttu. Gisl. 44,
— vil ek heldr fè bœta fyri þá, enn þeir verði
um álýgi. Vígagl. (Ísl. S. II) 340.

129, 8. Henførende sætninger, der tjene til
at bestemme et foregående begreb, ligesom også
emt henførende sætninger (s. ovenfor 94 og 96), have
indelighed den fremsættende måde, når de simpelthen
en bibestemmelse, men derimod i flere tilfælde den
illende måde, når enten beskaffenheden udhæves (som
dan at) og en følge (som = så at han), eller der deri
oldes en hensigt (som = for at han, det osv.) Dog
les ofte den fremsætt. måde, hvor den forestill. måde
ventes, med temmelig stor frihed.

a) beskaffenhedssætninger og følgesæt-
er. er menn freistuðu at bera upp gátur fyrir hán-
þá varð engi sú upp borin, er hann rèði eigi.
r. 31. — þat veit trúa mín, at margr kemr sá til
llar, er dýrt mundi þykkjast kaupa, valsdrykkinn,
i væri betra fagnaðar þangat at vitja. Sn. Edd.
— eigi eru þeir hlutir, er meirr fyrkomi góðu
ði, enn konurnar ok ofdrykkjan. Alex. 6. — engi
r sá í þessum heimi, er sèr megi treystaz. Sn.
8. — far þú nú þar, er smyl hafi þik (hvor hafi
kan opfattes som indeholdende et ønske. Jfr. 117,
2) Grimnism. form. — er bóndinn skyldr at fá
bæði hest ok mat — þann hest, er þingfœrr
rág. I, 63. — eitt plógsland — þat er 4 öxn
upp dag ok nótt. Sn. Edd. 1. — Björn sagði
utum sínum, at þeir skyldi varast at segja þat
ðum sínum, er þeim stœði vandræði af. Egilss.
œði kan også forklares efter 130 som led af den af-

hængige tale eller tænkte forestilling). — ef maðr a
í úteyjum, ok eru þeir menn skyldir at fœra
kirkju, er á meginlandi ætti til at fœra. Grág. I,
— segðu mèr — hvárt sè matar nokkut, þat er
hafi ok laupi inn meðan þeir eta. Fjölsv. 17. —
lig findes den forestill. måde efter et nægtende b
fengu þar engi skip, þau er fœr væri. Egilss. 5
mann veit ek engi fyr mold neðan, þann er fle
fram enn þú. Sigurðarkv. I, 22. — gull vissa ek
á Gnitaheiði, þat er við ættima annat slíkt (qvod
haberemus aliud tale ɔ: simile) Atlakv. 6.

b) hensigtssætninger. mar gefðu mèr þá,
er mik beri. ok þat sverð, er sjálft vegisk. Skírn
(smlgn. den uafhængige form i den følg. strofe). —
hann hafa II menn aðra, er þat legði undir þeg
sinn (ɔ: som skulle (ville) erklære på ære) Grág. I,

Anm. 1. Dog have ikke sjælden sådanne henf
sætninger den fremsætt. måde, især når det begreb,
der henvises, tænkes som et bestemt og givet. Egill
menn sína, at þeir skyldi engan láta með lífi
komaz, þann er á karfanum var. Egilss. 136. —
þat hit fyrsta högg, er haussinn brotnaði í smán
(det hvorved = et sådant at —) Sn. Edd. 27.

Anm. 2. Derimod have henførende årsagssæt
ikke (som i Latin) den forestill. måde, men udtrykkes
pelthen som ligefrem udsigende. eigi þótti mèr goðin
af trúnaði (med fasthed) brúna, er hón skal
mega (siden den skal kunne gå itu), er þau megu
sem þau vilja (da de kan göre som de vil) Sn. Edd.
þú kannt ekki fyrir þèr at vera í fjölmenni,
drykkjur eru miklar, er þú þykkir þó eigi góðr
skiptis, at þú sèr údrukkinn (siden du synes ikke

da god —) Egilss. 63. — at styrkja hann með fangi, er hann var maðr fèlítill. Kristn. 134. — er ok ekki af fjandskap mælt af mèr við þik, er þeyrir einn á. Band. 13. — œrr ertu Loki, er þú telr ljóta leiðstafi. Ægisdr. 29. — hvar er nú Sigseggja drottinn, er frændr mínir fyrri ríða? Brynh. Overgangen fra årsagsbetydning til tidsbetydning i hende sætninger og omvendt (smlgn. 106 slutn.) er ofte kelig, således som de sidst anførte steder vise, og da tydelig, når et tidsbiord går foran. sifjum er þá dat, hverr er segja ræðr einum allan hug (når en en anden hele sin mening) Hávam. 125. — þegar ek láta þik hafa silfr, er ek veit, er þú þarft (når ved at du trænger). Egilss. 139. — Om þar er som betegnelse (fyrir hví reittu þessu hrossi, er þèr bannat, þar er hin váru gnóg til. Hrafnk. 8) s. 125, 2. — Om henførende sætningsform (er) for en gensætning s. 122, anm. 2. — Ligeledes nærme hende sætninger sig undertiden til en betingelsesbetydning, , b, anm. 1. eigi veit ek, hvat tala fjandmenn , er slíkt tala vinirnir (når, hvis) Band. 13. — hánþótti þá komit í úvænt efni (en ulykkelig tilstand) ndinu, er menn skulu eigi hafa ein lög á landi. n. 96. — I alle disse tilfælde bruges i og for sig den sætt. måde.

Anm. 3. Endnu må mærkes, at den henførende sætform kan bruges for at betegne et ubestemt henførende b, når svá går i forvejen, således at der ligesom efter genlig ubestemt henførende ord følger en eftersætning. i dette tilfælde anvendes den fremsætt. måde. svá n sem þèr kallit mik (hvor stor eller hvor liden, tulumcunqve), þá gangi nú til einnhverr ok fáist

því, at þau lög skyldi halda, er hann rèði upp at (qvas pronunciasset ille) Kristn. 98. — þá mun þíns fundar leita, ef ek ætta Gríms hlut, er flest gesta ok þú ættir mart at annast. Dropl. 28. — kvazk vilja á vág róa, ef ballr jötunn beitur Hýmiskv. 17. — þat er ok mælt, at engi geti so gjöld, nema sjálfr ali, nè þann nið, er öðrum s inn maðr í bróður stað. Sonartor. 16 (Egilss. 199) hann ætlaði sèr einvald yfir Rómaborg, ef Po væri frá ráðinn. Gísl. 44, 162.

Anm. 1. Når derimod bisætningen i den af tale indeholder en deraf ganske uafhængig best udtrykkes denne som ligefrem udsagt i den frems måde. Dette sker ofte på en temmelig hård måde at det der egenlig var at udtrykke som afhængigt, videre fremsættes som uafhængigt. ek vilja vita, hv manna nökkut, þat er megi inn koma, meðan djarfir sofa. Fjölsv. 15. — hann gerir nú þat r þegar er herr hans kœmi fram ór dalnum þann og rúmlent var, skyli gerða (ↄ: indeslutte) utan um ingar Grikkja með múginum, svá at þeir mætti veg undan komast. Alex. 32. — svá at kviðr berr at önd væri í brjósti manni, þá er hann var niðr inn. Grág. I, 9. — er allir menn váru upprisnir en þormóðr, þá kemr Bessi at rekkju þormóð spurði, hvárt hann væri sjúkr, er hann reis eigi sem aðrir menn. Fóstb. 117 (i Flatey. II, 154).

Anm. 2. En bisætning til en betingelsessætni selv står i den fremsættende måde, kan udtrykkes i forestillende måde, når derved skal betegnes, at denne ning ikke udsiger noget uafhængigt bestående, men noget, der hører med til betingelsen. ef goði nefnir

n í dóm, er frá var skiliðr, eða nefnir í annan , enn hann hafi hlotit, ok er hann útlagr um þat. . I, 39.

131. Den fortløbende afhængige tale (oratio obli-), når indholdet af hele taler, overvejelser eller betragter af andre fremstilles i afhængig form, findes i reglen i Oldnordisk (som i Latin, eller som den kan gives i de nyere sprog), men den afhængige form vexler g med den uafhængige, ofte ved en pludselig og brat ang, og ved indskydelse af segir, svarar, mælti, , spyrr, spurði osv., hvorved talen får et livligere udde og det hele ligesom foregår for læserens öjne (drak), s. f. ex. samtalen mellem Sámr og Þorkell i Hrafn- 13—15. Overhovedet er det almindeligst ved anføn af ens tale eller samtale mellem flere at begynde den afhængige form og derfra at gå over i den uafige, hvortil også hører, at at kan sættes foran den ængige tale.[1]

þar eptir gerðu þrændir för at hánum á Mærini báðu hann blóta sem aðra konunga í Noregi; ella m vèr þik af ríki, nema þú gerir nekkvern hlut í þykki eptir oss. Fornm. X, 381. — um daginn eptir st þorgeirr upp ok gerði orð í búðir, at menn gi (ut irent —) til lögbergis; ok er menn komu til ergis, mælti hann, at hánum þótti þá komit í út efni á landinu, er menn skulu eigi hafa ein lög á i hèr, ok bað, at menn skyldu þat eigi göra, sagði, ar af mundu gerast bardagar ok úfriðr, ok mundi ryðja til landauðnar. Kristn. 96. — þorvalldr gekk gat, er Dalla sat dóttir hans. Hón mælti: hverir

[1]) ligesom i Græsk ὅτι, s. Madv. gr. ordf. § 192.

komu þar menn oss úkunnir? Hann sagði henni
Hvert var erindit? sagði hón. Hann sagði, at þat
bónorðsför til hennar. Hón mælti: hversu fèk
faðir því svarat? Hann sagði henni þat. Hón m
eigi mundi þetta fyrir hafa staðit, ef þið rædduð
við mik. Hann spyrr: ertu þessa mjök fús? Hón s
fyrir þat mun ganga ... Kristn. 136. — bað hann
fara sem skjótaz ok segja sendimönnum, at þeir sk
þessu hvern mann leyna, „en fari sem til flestra ma
þeira er í þessu ráði væri, „ok göri oss sem kunn
bæði mennina ok ráðin ok fara þó sem leynil
með." Gisl. 44, 169. — Björn mælti, at hann sk
sitja upp sem aðrir menn, ok spurði, ef hann
jamsnjallr hánum. En Glúmr kvað hann ekki þurf
eiga við sik, ok kveðst eigi vita um snilli hans: ok
ek af því engu við þik jamnast, at út á Íslandi m
sá maðr kallaðr fól, er þann veg lèti, sem þú l
Vígagl. (Ísl. S. II) 338. — þá svarar Freyr ok sagði
hann hafði sèt konu fagra, ok firir hennar sakar
hann svá harmfullr, at eigi mundi hann lengi lifa,
hann skyldi eigi ná henni; ok nú skaltu fara ok b
hennar mèr til handa. Sn. Edd. 22. — eptir þetta
konungr með allri blíðu Höskuldi ok bað hann g
á sitt skip, ok ver með oss meðan þú vill í Nor
vera. Laxd. 32. — Kveldúlfr sagði, at þat var h
hugboð, at „vèr feðgar munum ekki bera gæfu
þessa konungs, ok mun ek ekki fara á fund ha
Egilss. 8. — hón talar til Úspaks ok biðr hann sjá
ráð sitt, „hefi ek þat frètt, at þú ert búmaðr mikil
Band. 9. — hann svarar, kvað konu sína brott te
til ek nú biðja þik ásjá um þetta mál. Dropl. 20.
— Egill vakti þat mál við þórólf, þá kvað hann

a ván, at „ek muna þik flytja með mèr á brott.“
s. 80. — nú segir Ástríðr þeim feðgum, at „mèr
at þið vilið mjök fyrikoma mínu ráði, ok sjáið þat,
èr þrýtr forystu. Vígagl. (Ísl. S. II) 340. — svarar
n svá rètt, at hann svari, at „ek em á vist með
m“. Grág. I, 43.

Anm. 1. Hvorledes den uafhængige og afhængige
form går over i hverandre ses bedst af sådanne ste-
hvor samme beretning er affattet og fremstillet for-
gt i forskellige oldbøger. Således Hallfreðr kvaz þat
a vilja. Gisl. 44, 38 = þat vill ek gjarna, segir
freðr. Flatey. I, 534. — hann hefir þess guð beðit,
á ykkarr skuli sigraz á öðrum, er rèttara hefir at
. Flatey. I, 499 = hann hefir svá firir mælt ok
guð, at sá ykkarr skyldi sigr fá, er betri mála-
hefði. Gisl. 44, 36 (efter skindb. A. M. 132 fol.).

Anm. 2. Af den ovenomtalte brug af at sat foran
ligefrem anførte tale må det forklares, at det også kan
foran en bydende form. (s. 133 a, anm. 2). Overgangen
af steder som følgende. vil ek at þú farir heim með
ok ver þar nokkura stund. Dropl. 22.

Anm. 3. Også kan eftersætningen (efter en betin-
ssætning) begynde med at, uden at den er afhængig
oget. Dette er navnlig tilfældet i lovsproget. ef VI
endr eru út komnir eða fleiri, at þat er rètt ...
g. I, 53; jfr. ssted. 61. — Ligeledes efter en tidsfor-
ing: þá er um er dœmt eina sök, at þá eigu þeir
at ganga. Grág. I, 82; jfr. sstd. I, 100 nederst.

132. Den forestillende mådes tider. Om
es brug er alene følgende at bemærke: Da der kun
s to for den forestillende måde ejendommelige tids-
er, nutid og fortid, og deres anvendelse (ligesom i

Latin og andre sprog, der have en egen form for den still. måde) beror på den styrende hovedsætnings tid, trykkes regelmæssigt det med en nutidig hovedsætning tidige ved den forestill. nutid, og det med en fortidig hovedsætning samtidige ved den forestill. fortid. Da den fore måde imidlertid lige så vel som den fremsættende hjælpeordene hafa og vera danner sammensatte udtryk förnutid og förfortid, bruges disse i overensstemmelse med de enkelte tidsformers brug og i lighed med de svarende tider i den fremsættende måde om det for en tidig og fortidig hovedsætning förtidige eller forbigangne. Ligeledes betegnes (som tildels i den fremsætt. måde) fremtid ved förnutid (efter en nutidig eller frem hovedsætning) eller ved förfortid (efter en fortidig hovedsætning). Også det eftertidige kan betegnes ved sammensatte udtryk af mun og skal i den forestill. nutid fortid i forbindelse med et udsagnsords navnemåde, som det er eftertidigt for en nutidig eller fortidig hovedsætning. Dog gælder det også her, at ifølge den overgang fra fortid til nutid blandes tidsformerne hyp og uden iagttagelse af den nöjagtige regel mellem andre, ofte med en brat overgang; hvortil endnu kommer den indflydelse, som iagttagelsen eller ikkeiagttagelsen den afhængige taleform naturlig har også på tidernes vendelse. (Prøver på sprogbrugen findes allerede ofte det foregående).

sælar væri sálurnar, ef þær vissi firir, hvat góði maðr tekr upp firir sína tilstundan, er hann ferr heiminum, eða hvat vándir menn eigu firir höndum eigi myndim vèr þá gefa svá mikinn gang ágirni lostasemi, ok seinna myndi þá margr svelgja sinn urarf eða girnaz einkum á þat vín, er svá væri st

la fengi tunnan haldit. Alex. 114. — í öðru orði hón, at Hèðinn væri búinn at berjaz, ok ætti i af hánum öngrar vægðar ván. Sn. Edd. 89. — minntist þá á marga luti, þá er fur höfðu verit n hans daga höfðu atborizt, ok hverr brugðit hafi ríki ok sælu, en gört hann at ölmusumanni; en ikkir mèr þó þungast at vita, segir hann, er þú. . . . IV, 165. — svá var hann kappsamr of þetta, nn vildi eigi vera at veizlunni, nema hón sè í rekin. Njál. 51. — kom þú til mín með þeim , at þú megir þar inn leiða mína riddara leyni- Gisl. 44, 114. — Ólafr konungr spurði Rauðulf hluta, er þá váru enn eigi fram komnir hvern verða mundi. Flatey. II, 293. — með þessum eið- at hann leggr þess hönd á helga bók ok því skytr til guðs, at þá menn hefir hann nefnda til al- is at því sinni, er hánum þótti vel fallnir til — ok gerði hann firi annarra manna sakir: ok svá skal afnan gera, meðan ek hafi þetta starf. Járns. 2. — tu á brottu verða — áðr hálfr mánaðr sè liðinn, skal ek fœra þik á brott. Gisl. 44, 47. — Skrýmir nar ok spyrr, hvárt laufsblað nakkvart fèlli í höfuð num, eða hvárt þeir hefði þá matazt ok sè búnir til kna. Sn. Edd. 29 (blandede tidsformer efter den histo- ke nutid, der tildels betragtes som fortid). — sá var únaðr borgarmanna, at engi myndi leyst fá sköklana i okinu, nema sá, er síðan fengi sigrat allt Asiam. x. 19. — þat kemr til þess, at mèr þikkir aldri firir komit, at hefnt muni verða bróður míns, meðan ek eptir. Dropl. 29. — hvenær ætlar þú, at fundr ykk- skili verða (forestill. fremtid) Dropl. 21. — sagði ndi, at hánum þótti þat ráð, at drepinn væri hverr á

fœtr öðrum. Egilss. 91. — Aðalsteins menn sögðu dag frá degi, at konungr þeira mundi þá koma vera kominn. Egilss. 106. — ef maðr er utanlandz, hafi hann sótt fè sitt á X vetrum hinum næstum, s hann kom aptr. Járns. 80.

Anm. 1. I særdeleshed må mærkes brugen af forestill. mådes fortid i blot antagne sammenligninger, efter en hovedsætning i nutid (i lighed med danske udtryksmåde). (hann skal) svá ráða hánum, þat sè sveininum úvegslaust ok frændum, ok svá göra, sem hans barn væri. Grág. I, 18. — Det f dog også sted i andre arter af bisætninger, som: Rómverjar vili mèr öngva sœmd gera, þá væri þó s ligt at láta þá menn hafa sitt verkkaup. Gisl. 44, — hann skal mæla svá, at hann heyrði. Grág. I, 46.

Anm. 2. Når en bisætning styres af en hoved ning i nutid, som atter er afhængig (som bisætning) af fortidig hovedsætning, retter dens tid sig efter den nær styrende sætnings tid. er sendimenn konungs komu Kveldúlfs ok sögðu hánum sín erindi ok þat, at k ungr vill, at Kveldúlfr komi til hans, — þá sva hann. Egilss. 4. — Således når i hovedsætn. nutid og f tid blandes eller vexle med hinanden. Arinbjörn lèt yfir verkum þessum ok segir feðr sínum, at hann v skylldr til at sætta Egil við konung. Þórir segir: mun mál manna, at Bárðr hefði verðleika til þess, hann var drepinn, en þó er Agli of mjök ættgengt sjást lítt fyrir. Egilss. 89. — Lærerigt er det også i d tilfælde at sammenligne forskellige affattelser af samme retning, som: þó at hón svaraði annann veg þeira eri um enn þeir vildi, þá sá þeir engan sinn kost til þ at sinni at hafa hana í brottu, nema hennar vili v

Fornm. I, 3 = . . . þá sá þeir öngvan sinn kost til at sinni at hafa hana burtu, nema hennar vili sè Flatey. I, 40. — bœndr segja, at þeir vilja, at konblóti til árs þeim ok friðar. Flatey. I, 56 = bœndr at þeir vildi, at konungr blótaði til árs þ. m. I, 34.

Anm. 3. I den ønskende tale bruges fortiden vilda ntid, hvorved ønsket får udtryk af beskedenhed (s. 117, 3); men uagtet ønsket betegnes som antaget for mufølger bisætningen efter i den forestill. fortid, rettende fter hovedsætningens tid. vilda ek, at þú segðir mèr, væri í ráðagjörð þinni. Egilss. 227. — sýna vilda t þó í nokkuru, at ek væri konungs son at sönnu. 2.

IV.

Den bydende måde.

133, a. Den bydende måde (modus imperativus) bruges samme måde som i andre sprog til at udtrykke en be-, opfordring, forskrift, formaning, bön osv. Da den nde måde, efter sin natur, væsenlig er anden person, den derfor kun har former for denne person i ettal flertal, må den, når befalingen udsiges til tredie person, en indbyrdes opfordring udtrykkes ved første person al, låne de dertil henhørende former fra den forestille måde, hvorfor dens brug heri støder sammen med e måde som indrömmende, tilladende osv. (jfr. 117), agen første person flertal, der er = den fremsættende

mådes.[1] Sproget adskiller heller ikke (som Latin og Gr forskellige tider i den bydende måde, men har alene nutid, idet befalingen eller opfordringen udsiges som n (som den der nu skal udføres), om end handlingen, er en følge deraf, altid er fremtidig. Da et bud e altid må udtrykkes for sig og uafhængigt, kan den by tale kun findes i hovedsætninger (enkelte sætninger som eftersætning til en foregående bisætning), og der ikke med hensyn til dens anvendelse være mere at mærke om den i ordföjningslæren end om kaldeform bl forholdsformerne. (Nogle enkelte afvigelser i brugen tales nedenfor).

haf mitt ráð ok legg niðr sem skjótast vápn. A 18. — seg nú, Björn, þat er ek spyrr þik. Flatey. 289. — verlu nú varr um þik. Njál. 109. — g nú heim ok verit kátir, — en segi þit engum m at vit höfum liðveizlu heitið ykkr. Hrafnk. 17. — ek bjóða þèr hólmgöngu ok þat með, at vit beri hèr á þinginu; hafi sá okkar fè þetta, lönd ok l aura, er sigr fær, en þú ver hvers manns níðingr, þú þorir eigi. Egilss. 126. — gakk þú til ok drep grím ok leita þegar í skóginn. Gisl. 44, 3. — mi þess, herra. Gisl. 44, 20. — huggastu, Sigrún (qviesce) Helg. Hund. II, 27. — lifðu heill, konu Sigurðarkv. I, 17. — ver þú heill, Hýmir. Hýmiskv. — vega þú gakk. Ægisdr. 15. — ráð þú mèr

[1]) Ligesom Oldnordisk kender Gotisk og de germaniske sp arter ingen 3die person af den byd. måde, hvorimod Gotisk (de slaviske sprog) har en 1ste person flert., der lyder som fremsætt. mådes. Men derfor kan disse former (ligesom og Oldnordisk) gerne være oprindelig forskellige.

gg. Vafþr. 1. — standit upp, jötnar, ok stráið bekki, fœrið mèr Freyju at kván. Hamarsh. 22. — statt þú þ ok gakk til rúms þíns ok lát oss vinna verk vár. ss. 226. — stöndum upp ok heyrum á úsómann. d. 36. — tak þú hesta ok eyki, ok förum eptir n. Dropl. 26. — þèr takit nestbaggan ok búit til ürðar yðr. Sn. Edd. 29. — förum vit lítillátliga at Hrafnkel. Hrafnk. 10. — Som eftersætning: ef þú ir eigi því, er ek segi þèr, þá far þangat ok sjá ina, en snú aptr, ef svá sýnist sem ek segi þèr. lss. 187.

Anm. 1. Hyppigt udtrykkes befalingen ved skal, lket er den almindelige form i lovsproget, men som dog så vidt kan blive et mildere udtryk, som det egenlig e udsiger et bud, men mere en nødvendighed, underen kun en bestemt fremtidig handling. þá er sá maðr ar at dómi, er sœkir um skáldskap, skal hann nefna ta. Grág. II, 184. — ef menn búa tveim megum ok vill annarr þeira göra brú yfir, þá skal sá bjóða um at gera brúna. Grág. II, 93. — um daginn eptir n Sveinn bjóða þèr ok öllum öðrum til fjárskiptis. skalt ok koma ok hafa II hesta með þèr söðlaða; skalt fyst inna til máldaga við Svein — — síðan ltu ríða sem harðast á brottu. Flatey. II, 8. — sendihefi ek hugat þèr, segir hón. þú skalt fara í rkjubœ. ok hvat skal ek þangat? segir hann. þú alt stela þaðan mat á tvá hesta ok hafa smjör ok ost, þú skalt leggja eld í útibúrit. Njál. 74. — þú rgrímr skalt fara út yfir Háls til Bjarnar ok bið hann gat koma. Dropl. 21. — þú skalt þiggja af mèr ikkju þá. Kristn. 130, hvad der sammesteds også

hedder: **þigg af mèr skikkju þessa.** (accipe-acci[p] accipies).

Anm. 2. En ejendommelighed ved brugen af den [by]dende måde er, at den også kan anvendes i en afhæ[ngig] sætning (med at) som genstandssætning,[1] jfr. 104, [i] slutn., hvor stedet af Völundarkv. 31 er anført, i hvilket til findes en overgang fra den bydende til den forestill[ende] måde. Det er atter et træk af den lethed, hvorved i ta[lens] livlighed den uafhængige og afhængige form gå over i [den] anden. Ligeledes: **haf ráð mitt, tak með þökkum engi hólmganga verði.** Skindb. A. M. 132 (Gisl. 44, = **haf þú mál mitt, at því at þú tak með þökkum eigi verði hólmganga.** Flatey. col. 260 (udg. I, 499); **þat ræð ek þèr, at þú bið Helga duga þèr.** Dropl. men også: **at þú finn Helga ... ok skorir á ha**[nn] ssted. 20. — **en þú Egill, hálta svá ferðum þínum, síðan er þú kemr frá mínum fundi út af þessi st[und], þá kom þu aldrigi í augsýn mèr.** Egilss. 151. — Hýmiskv. 26; Fornm. XI, 57 og 62.

Anm. 3. Nær beslægtet med den nys omtalte f[orm] er også overgangen fra den opfordrende forestill. måde [til] den bydende eller omvendt, idet opfordringen eller b[udet] snart udtrykkes mildere, snart bestemtere og strængere herom 117 med anm. 1 og 6. **ræð ek þèr nú, Sigu[rðr], en þú ráð nemir ok ríð heim hèðan.** Fafnism. 20.

Anm. 4. Skönt den bydende måde egenlig kun fi[ndes] i nutid, kan dog også budet udtrykkes som det der [skal] være udført, altså som en bydende fortid. **þá skaltu y[rkja] kveði um jarl ok haf gert** (ɔ: du skal have gjort

[1]) Smlgn. brugen af den græske m. imperat. i en afh[ængig] sætning, Madv. gr. ordf. § 141, anm. 1.

have det (gjort) færdigt) innan þriggja nátta. Gisl. 38, = haf búit á þriggja nátta fresti. Flatey. 84.

b) En befaling udtrykt i almindelighed, til en ikke mt person (en, man) betegnes ved 3die person af forestillende måde. konungr mælti: gangi eptir þeim ríðast ok kalli þá inn hingat! Egilss. 84. — nú hest minn! Egilss. 208.

c) Et forbud udtrykkes ligefrem ved en nægtelse til den bydende måde (eigi, ekki, digterisk -at). eigi þat, blöndum eigi giptu við úgiptu. Gisl. 44, — hræðiz þèr eigi at höggva þenna skóg. Gisl. 199. — sè við þú ok far eigi. Fornald. III, 668. — ðu eigi goð at þèr. Ægisdr. 12. — ekki skaltu segir Skallagrímr. Egilss. 63. = digterisk skalattu göra (noli facere). Ægisdr. 15. — nótt þú rísat u ne surrexeris) Hávam. 113. — kjósattu Hjörvarð hans sonu (vælg ikke-) Helg. Hjörv. 3. — Undertiden nægtelsen ikke synlig (formedelst sammentrækning), men efter meningen tænkes til, som farit èr (rejser ikke ɔ: — at þèr) Heimskr. I, 115. Med dobbelt nè: gest nè geyja nè á grind hrækir. Hávam. 136.

Anm. 1. For at betegne den nægtende befaling eller budet bruges også omskrivning med hirða (cavere). ð eigi þá at hopa á hæl Hvítanesgoði. Njál. 170. — ða þú höldum heiptir gjalda. Guðrúnarkv. II, 28; ða þú bjóða. ssted. 31. — Jfr. formen for udtrykket: ttu, Arinbjörn, ok tala ekki svá langt um þetta. lss. 147. — En anden udtryksmåde er et nægtende ord t til den forestillende måde. síðr oss Loki kveði lastafum (minus nos alloqvatur) Ægisdr. 10; síðr þú Ásöfund um gjaldir. ssted. 12.

Anm. 2. Undertiden udelades udsagnsordet i e
dende sætning, så at det hele ser ud som et blot ı
til þèr hingat (kom hid, i der!), ek held óhappam
um. Dropl. 30. — vel þú kominn (vær velkommen)
var. 47. — heilir Æsir, heilar Ásynjur! Ægisdr. 1
heill sá er kvað, heill sá er kann. Hávam. 165.

Anm. 3. Angående stedordets tilföjelse eller ı
delse ved den bydende måde s. i afsnittet om „udel
og tillæget om „stedordene". Ved anden person k
og þèr enten sættes til eller udelades (s. expl. ov
ved første person i flertal er tilföjelsen af vèr sjæld

V.

Navnemåden (navneform).

134. Navnemåden eller som den for så vid
tere kunde kaldes Navneform (svarende til benæv
„tillægsform"), som den ikke er nogen selvstændig og
de foregående måder sideordnet udsigelsesmåde af
lingen, er den ud af al personbetegnelse trædende fo
udsagnsordet, der passer lige godt til alle personer
og tal), og kun udtrykker handlingens begreb i alm
lighed (verbets substantivering), dog med betegnel
dens henførelse til en vis tid, som samtidig, fortidig
eftertidig for det styrende udsagnsord eller navneord.
hører nemlig med til navnemådens natur, at den ikk
bruges selvstændigt, men egenlig altid er styret og
stillet i afhængigheds eller underordnings forhold. I
tiden kan den föjes løsere til et udsagnsord for at best
det, tildels ved hjælp af et forholdsord.

Den oldnordiske navnemådes brug stemmer i det hele overens med den græske, tyske og flere nyere sprogs med den latinske, for så vidt som den temmelig let og anvendes i mange forbindelser, hvor Latin fordrer en bunden form (gerundium). Men den lethed, hvormed sk ved hjælp af kendeordet en navnemåde kan træde ten ethvert navneords-forhold og styres af forholdsord, ikke i Oldnordisk.

Anm. At navnemåden nærmer sig til navneords be-kan ses dels deraf, at den kan styres af et forholds-navnlig til (hvorom videre nedenfor 146, 1), dels deraf, en kan stilles sammen med og sideordnes et navneord, at láta líf sitt fyri þýfsku eða útilegu — ok svá morð ok fordæðuskap —, at vekja tröll upp ok ja heiðni með því. Járns. 22. — ek ætla hánum a dauða enn drukna (end det at drukne) Gisl. 44, 55.

135. Navnemåden kan stå som grundord i en sæt-når handlingen i almindelighed skal betegnes (i hvil-ilfælde ofte et af udsagnsordet dannet navneord, der samme betydning, anvendes), ligeledes som omsagns- eller som genstand for et udsagnsord, i hvilket til-ofte et påpegende stedord går i forvejen, hvortil måden da slutter sig. I begge tilfælde har den navne-ns mærke at foran sig.

gott er at ráða, illt er at hrapa, skylt er at veita osv. skapligt er at taka alldin af trènu fyrr enn fullvaxit Alex. 18. — öng er sótt verri hveim snotrum manni sèr öngu at una. Hávam. 94. — er þat drengskapr efa hánum frest. Egilss. 147. — opt hefir höfð-m mikit tjóat at berjaz at eins með frameggjan. 5. — þat var siðr hólmgöngumanna at þurfa at bregða sverði sínu á hólmi. Egilss. 164. —

b) med at står navnemåden efter udsagnsord i al
delighed af de ovenfor angivne betydninger, såsom
hafa, kunna, duga, hyggja, hugsa, vilja, ætla,
sta, þora, nenna, þurfa, vita, muna, ná,
taka, ráða, seina, dvelja, spara, bila, gá, kjósa,
hluta, öðlaz, tegaz, treystaz, fýsaz, girnaz, ve
vinna, leita, þreyta, af láta, verða, koma, fara,
osv. ligeledes upersonlige udsagnsord som lystir,
girnir, fýsir osv. (s. 20), byrjar, dugir, líkar,
(sœmir), hœfir osv. (s. 41). Dog kan at også her
dum udelades. fár átti því fagna (med udeladt at)
um. 19; átt þú slíkt at frètta. Atlam. 78. — þèr,
gautr, eigu vèr gjalda fals veigar. Sn. Edd. 51 (s.
með á at fara — en eigi á jörð at opna. Grág.
lideformet: sá máldagi á at haldaz allr. Grág. I, 17
hafa at varðveita eina kistu eða tvær. Egilss. 13
hvat hefir hann at fá þeim at vistum? Sn. Edd. 23
ætlaði Þorgrímr at ríða heim. Dropl. 10; ætluðu
Ketill at halda samflota. Dropl. 5; lideformet ætl
fara ór landi. Fornm. XI, 62. — freista at mæl
Edd. 37. — eigi mantu þora at berjaz við mik.
64; jfr. Hyndl. 41. — þú þorðir at fara á fund
Egilss. 144. — nenna at gista Óðin í kveld. Hervar
nennir at segja. Alex. 46. — sóknargagna þeira
er hann hugði fram at bera (som han tænkte på at —)
241. — tók at leita. Sn. Edd. 33; tók at styrkna.
23; tekr at drekka. Sn. Edd. 32; Húnar taka
herja um landit víða. Hervar. 51. — nam at
Völundarkv. 2; þat nam at vinna toginn skjóma.
kr. I, 175; ek nam ei trúa á þat er hann sagði.
son lex. p. 598. — hann náði at sofa með drott
unni sjálfri. Alex. 1; þeir náðu eigi fram at

ı. 24 og 48; men ef þú vaxa næðir. Fafnism. 7; ıávam. 29 og 67. — þurfa at bjóða. Sn. Edd. 33; arf at tjá. Gisl. 44, 183. — man (erindrer) at . Grág. I, 60. — öðlaz at heyra (= fá at heyra) skugg. 173. — þetta vitu allir at segja. Sn. Edd. — kjósa at deyja. Alex. 48. — ek hlaut at sitja. Edd. 129. — dvelja at berjask. Hervar. 8; dvaldi at gera. Gisl. 44, 73. — eigi spörðu þeir at veita högg ok þiggja. Alex. 48; spari ek við hæl at t (nolo colloqvi) Sn. Edd. A. M. II, 363; spara t. Njál. 160 (digt.) — seinat er at segja. Atlam. of seinat hefr þú at segja. Fornald. I, 196. — bila ade af frygt) at koma til einvígis. Sn. Edd. 57. — búaz na. Alex. 40. — tegaz (vise sig, lidef., hvortil tildels . svarer tjá) öld at sœkja kastala ferðir (tænke på, ıte) Orkney. k. 81. — treystaz at halda bardaga. 44, 139. — hann gáir ekki (bryder sig ikke om) ıgsa. Alex. 6. — hann fýstiz at byrja ferð sína. Sn. 151. — girnaz (have lyst til, få lyst til) at hafa. 23. — þreyta (stræbe) at komaz í borgina. Sn. 30. — venjaz (vænne sig til) at veiða. Gisl. 44, — af láta at herja. Gisl. 44, 99. — leita (lede ɔ: ge) at drepa. Gisl. 44, 80. — vann leita. Skáldh. I, og i den sildigere sprogform, medens den ældre har sform, s. nedenfor 149).

Ved de udsagnsord, der betegne en bevægelse, som ganga især fara (fara at deyja, give sig til at dø, dø) nærmer ıdelsen sig let til at blive en hensigtsbetegnelse (s. 139), gekk at eiga þá konu (ɔ: ægtede) Hervar. 59; eiga Álmveig. Hyndl. 15. — Men den kan også være et blot rivende udtryk for den simple, enkelte handling (hvortrax nedenfor). Derimod hører den enkelte navnemåde

efter trúa, heita (love), játa, strengja heit til 14(
kelte udtryk stå på overgangen, som skammaz a
Alex. 48. — Exempler på navnemåden efter upe
udsagnsord findes 20 og 41, som mik fýsir ell. g
fara, svá hœfir mèr at göra. Fornald. III, 664.
sem fram leið at yrkja kvæðit. Egilss. 200. — I
det enkeltstående ef þat bíðr at verða (= verðr)
40. — hlýtr þat at göra. Hrafnk. 19, men ogs
þú hljótir at fara. Hrafnk. 19. — tjá, der almindl
som en digterisk omskrivning: tjá blœða undir (
sig til at bløde) Helg. Hjörv. 40; hyggja tæði (ga
at tænke) Brynhildkv. 13, — anvendes også i bet
‚tykkes‘: skal nokkut tjá at leita um sættir með
Egilss. 40.

Anm. 1. Som allerede ovenfor antydet, finc
sjælden, især i digtersproget, en sådan navnemåde s
et udsagnsord af en almindeligere betydning (son
nema, taka, ná, ráða, geta, verða, knega) blot
omskrivning for den simple betegnelse af handling
vedkommende udsagnsord alene. Dog ligger der
bibetydning i udtrykket, idet det styrende ords b
mere eller mindre forsvinder og det bliver til en bl
betegnelse. þótt hinn geri eigi svara þessum
Grág. I, 69. — eigi gerir hugr minn hlæja vi
um. Fornald. I, 122; også geraz: Guðrún
at deyja (omtrent: „beredte sig til at dø“) Guðr
1. — ef hánum koma gerði. Völundarkv. 5. —
á vág at vaða (tager fat på) Harbarðslj. 47; ré
sofna (beredte sig til at sove) Rígsm. 5 = rèð at
ssted. 17. — þegars hón rèð vakna (= vaknaði)
10. — hverr er segja ræðr (= segir) einum alla
Hávam. 125. — rèði upp at segja (= segði up

— gatk at unna (= unnak) Oddrúnargr. 21; sá syndum taka. Sólarlj. 6; gat hrafn at slíta holld. D. — flaust — fljóta knáttu (fled). Helg. Hund. :ná falla (= fellr), kná þiggja (= þiggr), s. lex. p. 468. — Om nema s. ovenfor, jfr. Völusp. flere; Helg. Hund. I, 9; om ná: náði leggja (= náði at eyða (= eyddi) s. Egilsson lex. p. 591. s bruges det digteriske feta i samme betydning som þylja fat (= þulda) Höfuðl. 3 (Egilss. 149); ek 'at. Höfuðl. 19. — gron lind varð springa (ɔ: i tvau. Sn. Edd. 106; varð hníga. Helg. Hund. men om urðum vaða. Helg. Hjörv. 5 s. næste anm. ·nm. 2. En særegen betydning (af pligt, nødvendiger tilbørlighed) få udtrykkene er at-, verðr at-, á ifir at-, som svarer til det latinske gerundivum af l, som i Oldnordisk følger efter i navnemåde. er at (dicendum est) Gisl. 44, 198; Vemund. (Ísl. S. II) – þangat var at fara harða mikit torleiði. Alex. þat er með sönnu at segja. Sn. Edd. 25. — þèr segja (tibi tacendum est) Sn. Edd. 28. — yðr er ına (det er at tilskrive eder, med en digterisk udeaf at) Atlam. 51. — þat er svá at undirstanda · således at forstå', ligesom nuv. dansk) Stjórn 1. ı mart at annaz, at tala. Band. 8. — þèr er þat ja (det er at sige til dig) Egilss. 170. — svá varð upp (ita ut extrahendum esset) Egilss. 177. ðr hann þegar til lands at leggja (han må-, nø-·) Alex. 22. — urðu allir fyrir hánum at láta. 36. — hvat er hvert verkit — hefir at merkja. 1. — margs á ek minnask. Sigurðarkv. III, 55. — fri at gjalda fjárnám mikit. Helg. Hund. I, 11. r áttu at hafa. Egilss. 87. — svá varð at vera.

Egilss. 65. — varð hann þegar brott at fara. l 99. — þó urðu þeir mik fyrri friðar at biðja (til først at bede) Harbarðslj. 29. — verða flestii lausn þola. Hyndl. 46. — urðum síðan Sæmorn Helg. Hjörv. 5.[1]

137. Navnemåden föjes til de udsagnsord dei ken forholdsform de end ellers forbindes med) bet indvirkning på en, for at bringe denne til en h navnlig sådanne der betyde at bede, opfordr skynde, forlede, vænne til, befale, tving lade, råde, påminde, lære og lignende begrebe ledes til dem der udtrykke at forbyde, frarådi dre, osv., ligesom også til talemåder, der i betydnii til slige udtryk.

Úspakr biðr nú á hans valdi vera (at det sl på hans bestemmelse) Band. 8. — hann bað n upp merki sitt ok veita Haraldi konungi atgö drepa hann. Hervar. 26. — bjóða þeim mön lýða. Grág. I, 79; bjóða at ganga á hólm. Ko og 138. — vill ek leyfa (tillade) þèr at yrkja u Gisl. 44, 491. — leitaði þeim um at turna. A — þeim er goðinn seldi at nefna fèránsdóm. 92; Járns. 83. — hann bauð mèr með sèr Flatey. II, 137. — hver villa (vildfarelse) eggjar vilja svá rapa til helvítis? Alex. 42. — allvaldr at leggja mót. Heimskr. III, 151. — eggjaði Reg

---

[1]) Hermed må ikke forvexles vera at i betydn., være eller for at,‘ som: var at kona nokkur at binda sár Fornm. V, 91. Ligeledes findes en genstandssætning me vera: þat var tysvar, at Davíð lèt Saul ór fœri Gisl. 44, 80.

ıt vega Fafni. Sigurðarkv. II, 14 (pros.); Atlam. 54. un hón Brynhildar biðja fýsa (tilskynde til at bede) ari til handa. Sigurðarkv. I, 35; deraf lideformet (jfr. 136): fýstisk Ólafr at freista þess. Fornm. '2; jfr. ssted. fústi at finna. — hvetja — mínu at fara. Fafnism. 5; margir hlutir letja mik, en hvetja at tala. Gisl. 44, 125. — hvetið mik eða nik sorg at segja eða svá láta. Brynhkv. 14; også : lattist herr með höttu Hangatýs at ganga. . (Ísl. S. II) 396. — at leiða (göre ked af-) smá-ım at sœkja mál á hendr hánum. Hrafnk. 18. — (formene) mönnum inn at ganga. Gisl. 44, 121. nna mèr (forbyde) at hefna. Gisl. 44, 121. — slíkt • mèr at sofa lítit (bevirker at) Fornald. II, 56; e-m at lúta í gras, höggva skeggi í gras. Fornm. 38. — ferr hugrinn rasandi (er ustyrlig i —) at vilja sinn. Gisl. 44, 110. — áminna med navnem., lsson lex. p. 14.

ı n m. 1. Ligesom det vel må mærkes, hvorledes en nåde afhænger af et styrende udsagnsord — f. ex. hann ıann engum segja (at sige det til ingen) Dropl. 8; bað Arneiðr Ketil at ganga á land upp (bad, at nåtte gå), eller A. bað K. ganga (bad at han vilde Dropl. 5; — således må det også erindres, at der ːn for en enkelt navnemåde kan følge en genstandssætning at efter de samme udtryk. báðu Egil, at hann dræpi Ármoð. Egilss. 181. — Egill fýsti Þorstein, at lèti hann þangat fara. Egilss. 221, osv., hvorom s. b. Nogen bestemt forskel kan der ikke siges at finde mellem den ene og den anden af disse to udtryks-r. De anvendes iflæng, og valget bestemmes enten af 'n til tydelighed eller vellyd.

Anm. 2. Til et udsagnsord kan undertiden f navnemåder på forskellig måde, for at betegne for forhold, eller således at den ene styres af den þarf hann eigi annarra manna at leggja undir skap sinn at sanna frændsemis tölu (ɔ: trænger — for at-) Grág. I, 47. — þá eiga gat Ríkr a (kom til at hedde R.) Rígsm. 42.

138. Den enkelte navnemåde følger efter e gende udtryk (stedord eller biord) for nærmere at indholdet eller virkningen af det begreb, som er ved det påpegende ord.

goðinn á þat at göra, ef hann vill, at g þingbrekku á várþingi ok nefna sèr vatta. Grág. — skal okkr aldri þá skömm henda, at vera þ sköruugar, at sætta þá eigi. Egilss. 217. — er var vígðr, at boða lýðum guðs nafn. Fornm. X, þess fýsumst ek, at fara til óðala minna í E Fornm. VI, 398. — byskop er við þat skyldr, í löghrepp hvern (hvor dog navnemåden også k som styret af skyldr) Grág. I, 19. — rètt er a hana svá, at kalla hana selju eða log þess, miðlar. Sn. Edd. 68; jfr. ssted: hvernig skal ha við þessa luti? svá, at kalla hann vinnanda eða anda (jfr. om svá at med navnemåde ovenfor 124, — ekki er at gleyma eða ósanna svá þessar sö taka ór skáldskapinum fornar kenningar, þær er skáld hafa sèr líka látit. Sn. Edd. 154. — jörð til þess, at grafa niðr lík. Grág. I, 8 (jfr. her anm. 1).

Anm. Også her må det bemærkes, at ofte for den enkelte navnemåde følger en genstandssæt at i den fremsættende eller, når beskaffenheden ud

en af den blot tænkte forestilling göres gældende,
stillende måde. Dette bliver navnlig da nødvendigt,
påpegende begreb ikke bestemmes ved et enkelt
sbegreb eller en handling af det samme grundord,
er nævnt, men ved en hel ny sætning. vill ek nú
inu lúka málum mínum, at þat líki vel Oddi
ri. Egilss. 218. — er vèr þat frægim, at þú sök
tlam. 99. — nú gjörði Metellus þat í hug sèr,
stundin tœki at skemmaz of sumarit til skipt-
ganna (comitia), þá vildi hann þó heldr bíða
ok semja riddara með erfiðum. Gisl. 44, 265.
i veg fór ek innann um alla hallina, at ek gat
gum ór sæti kipt, ok þat er yðr sannast at
herra, at eigi brá þar sèr meirr við hinn yzti
ok hinn minnsti, heldr enn Böðvarr bjarki.
II, 137.

9. Navnemåden med at (sjældnere og digterisk
) föjes til udsagnsord for at betegne hensigten af
en; ligeledes til talemåder af lignende betydning.
fornemmelig bevægelses-begreber, som dette gælder
g bruges også andre på samme måde, ligesom ud-
den grænser til de ovenfor omtalte (136, anm. 2)
ord eiga, hafa, vera med navnemåde.

inn ferr við úlf vega. Völusp. 53. — Atli frètti, hvert
hans væri farnir leika (num lusum abissent) Atlam.
hann kom í Noreg at boða þar guðs erendi. Kristn.
hann hafði tekit fè til af Dario konungi at
Alexandrum. Alex. 26. — ek hefir hèr verit at
unnastu. Fornm. I, 8 = Flatey. I, 43. — sendi
ðir mik — orð bera Agli. Egilss. 178 (digt.). —
allr) sitr þar við himins enda at gæta brúar-
for at vogte broen) Sn. Edd. 17. — gengu menn

at heyra tíðir. Kristn. 74. — ganga á land upp at l
sèr aldin. Dropl. 5. — allt mun ek til vinna at k
af mèr (göre alt for at frigöre mig fra —) yðvarri r
Gisl. 44, 21. — þær settusk at hvílask. Völundarkv.
— leggjaz niðr at sofna. Sn. Edd. 29. — þorkell
för til Eyjafjarðar at sætta þingmenn sína. Dropl.
— (þeir) höfðu gengit upp á eyna at vita. Hervar.
— váru nú sendir menn til Heiðreks konungs at l
um sættir. Hervar. 30. — þeir munu þá sofa ga
Sn. Edd. 29. — (hann) setti tólf höfuðmenn í st
um at dœma lands lög. Sn. Edd. 152. — þórðr r
inn til Borgar at hitta Egil. Egilss. 138. — gerði h
(ɔ: sendte) af Meðalhúsum þræla sína at taka h
Fornm. X, 388. — gerði einn sinn þjónustumann í k
ungs búnaði, hans hjálpræða at leita sèr undir k
ungs nafni. Fornm. X, 392. — at hefna þess þá s
aði hann her. Fornm. X, 394. — senda vin sin
ávíta konunginn. Gisl. 44, 80. — einkamál váru t
— at minka manndrápin (for at formindske) Járns.
— XII menn nefna í dóm at dœma um sakir. Grág.
98. — ekki dýr fær þá forðast. Flatey. I, 43 (= e
má forðast þá hvárki menn nè dýr. Fornm. I, 9.)
þau (epli) mun ek þèr gefa frið at kaupa. Skírn
19. — Uden at: gekk bera (gik for at bære) Hými
8. — hverf þú sœkja. Hýmiskv. 17. — at þeir mu
þar koma ræna hana ríki. Flatey. I, 71.

Anm. 1. Hènsigten betegnes også bestemtere ved
at eller til þess at med følgende navnemåde. ek fór til
ræsta hann (for at rense den, bækken) Dropl. 34 (
til dog måske rettere forbindes med fór, og navnem
står alene) menn skulu eigi fara með steina eða m
þá til þess at binda á menn eða á fè manna. Grág. I,

Anm. 2. Om følgesætninger med svá at og navne-
den, når der ikke skal betegnes en bestemt, indtrådt
ge-handling, men kun i almindelighed, hvad der kan
r skal blive følgen, er der talt ovenfor (124, anm. 8).
ryksmåden er beslægtet med hensigtens betegnelse ved
nemåde, og betydningerne gå let over i hinanden. svá skal
str leysask frá kirkju at læra annan í stað sinn.
når han-) Grág. I, 18. — má hann svá kröfu verja,
kveðaz þá skulld öðrum golldit hafa. Járns. 110.

140. Den enkelte navnemåde kan föjes til ytrings-
menings-udsagnsord (verba dicendi, declarandi, senti-
), der ellers have en genstandsform med navnemåde
sativus cum infinitivo) eller en genstandssætning med
g den fremsættende (eller forestillende) måde, når der
amme grundord til den styrende og den styrede hand-
, såsom játa, neita, heita, strengja heit, hugsa,
., i særdeleshed til sådanne udsagnsord i den tilbage-
nde (reflexive) form, hvor endelsen tilkendegiver at der
amme grundord for begge handlinger, som kallaz, segj-
kveðjaz, látaz, þykkjaz, sýnaz.
játa at geraz hans eiginkona. Flatey. I, 40 =
m. I, 3; játa at ganga. Gisl. 44, 165. — Kassius
at sverja. Gisl. 44, 170. — strengdi hann heit at
Fornald. III, 661. (= str. þess heit at fara. Flatey.
). — bað hann eigi neita með öllu at gera sem
dr vildu. Flatey. I, 56 = Fornm. I, 35. — ek trúi
bezt (tiltror dig) at skipa þessum mínum málum.
. 218. — hann hugsaði alla luti mega með fè
a. Gisl. 44, 123. — Austmaðrinn kvaðst mundu
seldt hánum, ef hann hefði fyrri komit með því-
verði sem Steingrími, en segist nú ekki mundu
litla mútu. Vemund. (Ísl. S. II) 251. — hann kall-

aðist eigi mundu bíða hinnar þriðju. Kristn. 20. kallast hann guð vera ok segist stjórnari himins allra luta. Sn. Edd. 148. — Búi lèzt vera barr at f Sigvalda. Jómsv. dr. 12. — sá er land kallaz Járns. 85. — sagðist hann bústað vilja reisa þar. ks. 4. — kallaðist þórólfr eiga einn farm allan. E 32. — hann kvaðst Narfi heita ok kvað Runólf sendt sik. Kristn. 68. — mèr Atli þat sagði, at h lèzk deila gull nè jarðir. Sigurðarkv. III, 37 (med fledigt gentaget udtryk for ‚sagde'). — kallaz sá meis er gert hefir bókina, flest hafa ritað eptir fyrir Sveins konungs. Flatey. I, 17. — Salustius kveðzt hafa sjálfan Krassum segja. Gisl. 44, 172. — kv þeir sjálfir heyrt hafa. ssted.

Anm. 1. Særskilt må mærkes brugen af láta, h efter enten følger en handleformet navnemåde med tilfø af sik eller en lideformet, når der udsiges noget grundordet lader udføre ved sig selv. lèt Koðran þá s sik. Kristn. 12. — lèt þorkell Krafla primsignaz. Kr 14 (= bað föður sinn skíraz (at lade sig døbe) Kr 10). — lætr fallaz (lade sig falde) Alex. 40. — m lætr í dóm nefnaz. Grág. I, 38. — Derimod br handlende navnemåde (ligesom i Dansk) isteden for lid om det en lader udføre ved noget andet. hann hafði heita mungát út þar. Egilss. 138. — láttu leiða út ok höggva hann. Egilss. 145. — þat var allt niðri liggja (man lod det ligge, forbigik det) Alex. Jfr. 142, b. — Herfra må vel adskilles láta (sige) látaz (udlade sig med) med følgende navnemåde. lætr vaxa megin (siger, at hans styrke voxer) Sn. Edd. 62. ýtar látaz eigi finna (sige, at de ikke finde) Fornm. II, — Rata munn lètumk rúms um fá (omtrent: lod sk

rum) Hávam. 106. — mèr Atli þat sagði, at hvárki deila gull nè jarðir (mecum collocutus dixit s. dixit se decrevisse-) Sigurðarkv. III, 37. — þú munt því a, en týna mun ek þá þeim frœðum, er þú lèz mèr na. Gisl. 44, 18.

Anm. 2. Også nogle andre med de ovennævnte beslæg- udsagnsord forbindes på denne måde med navnemåden, heitaz (true med): heitaz heldr fljóta hvatt sem n á vatni. Korm. 186. — Ligesom sýnaz har enkelt nemåde (mèr sýnist Odd nóg nauðsýn til reka (nødigheden synes at drive O.) Band. 15), således lidenen af sjá: þá váru ok sènar eldingar stórar fljúga nordri. Gisl. 44, 186. Men sjá i handleform har gstf. d navnemåde, hvorom s. nedenfor 145.

Anm. 3. Om at tilföjet eller udeladt i dette tilfælde er den regel, som de anførte exempler vise, at ved den formede navnemåde udelades det, ligeledes når navnen styres af et lideformet udsagnsord, men når det nde udsagnsord er handlende, sættes at foran den lende navnemåde.

141. Navnemåden föjes til mange tillægsord, der gne a) en egenskab som går ud på en handling, så- de der betyde at være vant til, beredt til, dygtig mægtig til, skikket til, de der betegne en lyst, tiljelighed, tilstrækkelighed, berettigelse osv. lignende; b) dernæst til sådanne, som efter deres bening kan tage en bestemmelse til for at angive det, i seende til hvilket egenskaben viser sig.

a) Af det første slags ere skyldr, vanr, búinn, fúss, úfúss, verðr og úverðr, gjarn og ógjarn, makligr, r og vanfœrr, frekr og frœkn, kœnn og úkœnn, nn, snarr, bráðr, görr, barr, drjúgr, trauðr, lystr,

máttigr, liðugr, örr, rèttr, samr, til kominn osv. sk
ok fúss væra ek at fara þessa ferð. Dropl. 18. —
konungr viti sik skylldugan lög at halda. Járns. 16
þat er skylt at vita. Sn. Edd. 13. — skyldasti
fylgja þèr. Hrafnk. 19. — verðr at bera. Alex.
jfr. det digteriske bærr (at heyra), værdig til at
Fornm. III, 26. — ekki em ek fúss at segja upp g
ina. Band. 36. — úfúss em ek at láta þetta band á
leggja. Sn. Edd. 20. — vápn þau, er hann var va
hafa. Egilss. 134. — þat er hirðmenn eru van
drekka af. Sn. Edd. 32. — hross vön at ganga u
manni. Hrafnk. 7. — gjarnari at særa aðra en
hlífa sèr. Gisl. 44, 138. — ógjarn gott at vinna. F
ald. II, 212. — þeir eru búnir brautt at ganga.
Edd. 33; albúinn at reyna. Sn. Edd. 31. — þykkist
makligri (værdigere til) mína bœn at þiggja enn
serkir þessir. Hervar. 7. — þess, er engi er til f
(istand til) at segja. Sn. Edd. 27; jfr. herfœrr at
á herskipum. Egilss. 7. — því at hann vissi sik v
fœran at skipta orðum við konung. Hervar 32. — drj
at ljúga. Sn. Edd. 61. — til kominn at vera konu
Fornm. I, 63 = Flatey. I, 70. — rèttr (retmæssig, berett
til) kviðu at bera. Grág. I, 63. — sízt em ek samr (værdig
at rœða of þik baztan. Egilsson lex. p. 682; men også i bet
ningen ‚beredt til‘: Atli lèzk ok samr göra (ɔ: at göra,
öldrykkju) at sína. Atlam. 71; jfr. Fjölsvm. 30. — úsa
at eiga lut í stórmálum (ɔ: usömmelig ɔ: uberettiget
Sturl. II, 7, p. 7. — fulliða og velliða (tilstrækkelig
synet med mandskab til-) at fœra hann af jörðu. Já
96. — seinn at fœra. Korm. 104; seinn er göltr þ
goðveg troða (sen til at træde) Hyndl. 5. — frekr (
gærlig): alls þú frekr ert dvergs at reyna dug. Alvís

— frœkn at hefna föður. Grimnism. 17. — heldr
bráðr at byrja. Fornald. I, 250. — kœnn og
nn: Metellus var eigi úkœnni at koma af herinum
i úvenju enn í orrostu sjálfri. Gisl. 44, 132. —
(beredt) at fylgja. Jómsv. dr. 12. — gjörr (eller
, færdig, beredt til) grund at verja. Fornm. IV, 214;
yrjur görvar at ríða. Völusp. 24. — trauðr em ek,
r, trega þèr at segja. Helg. Hund. II, 28. — mátt-
t verja. Hrafng. Óð. 2. — liðugr (beredt til) at
a hana með grjóti í hel. Skáldh. 6, 20. — lystr at
Sólarlj. 36. — bítr at berjaz (kæk til at kæmpe)
br. kap. 50. — líkligr og ólíkligr: ólíkligr at þurfa
s. Gisl. 44, 23. — ótrúligr at halda sættir. Gisl. 44,
— örr at efla tafl (som er rask til) Orkney. kap.
— bragningar snarir at magna her (hurtig til at-)
m. IX, 450. — emk hraðkveðr hilmi at mœra (hur-
til at berömme) Arinbj. dr. 1 (Egilss. 201). —
r (tryg, fast i troen) at trúa hánum. Sonartor. 21.
b) Af det andet slags ere góðr, illr, fagr, fríðr,
r, tryggr, víss og úvíss, dýrr, sváss og mange andre,
ikke betegne det hvorpå egenskaben går ud (af en
ende person), men det i henseende til hvilket egen-
en viser sig (nærmere lidende, ved en påvirkning af
nden). fagrt at segja. Sn. Edd. 28. — ræðiligr at
(ræddelig at se) Alex. 37. — vaskligr at sjá. Alex.
— svást at sjá. Fjölsv. 5. — dælligr (venlig, affa-
) undir brún at líta. Alex. 33. — fríðara at sjá enn
at fólk. Hervar. 4. — þessi kostr þykkir mèr all-
iligr at taka. Egilss. 154. — firðir illir yfir at fara.
l. 44, 119. — hvatlikt (verk) at vinna. Fornm. X,
. — óvíst at vita. Hávam. 1. — satt at segja. Sn.
d. 29; — hvoraf det som indskud i talen almindelig

brugte ok þèr satt at segja (for at sige dig sa
Sn. Edd. 34, og fyrst at segja (for først at tale
Óðni. Sn. Edd. 38. — auðvelt at flytja (let at
Fornm. X, 393. — mest at vita (ɔ: det værste
Harbarðslj. 5. — dýrr at kaupa. Korm. 70. —
danne udtryk som nær varð hann — þeim í
selja. Gisl. 44, 83.

Anm. 1. Af de anførte exempler vil det ses
tillægsord sættes at foran navnemåden, og kun
findes det undertiden udeladt. — For resten er d
skellige opfattelse af navnemåden føjet til tillægs
undertiden kan gå over fra den ene til den anden
begge arter også kunne findes ved det samme til
forskellig betydning, svarende til ejeform ved sa
lignende tillægsord, der snart er at opfatte efter
d, snart efter 64, e. Mange af disse tillægsord
også med forholdsord (s. 64, anm.), af hvilke t
har en følgende navnemåde, som búinn til at fa
ligr til at göra, skylldr til at veita. Alex. 28

Anm. 2. Ved tillægsord, der betegne en g
en sådan navnemåde for at angive, hvori denne
grad viser sig eller i hvilken henseende den gæld
ket tilfælde vi sige ,for (stor, god osv.) til at'.
synja (for lidet til at nægte det = minús qvam
barðslj. 56. — sá þótti mèr ungr at krefja eið
ung til at kræve ed af ham) Sn. Edd. 37.

Anm. 3. Mærkes må endnu en løsere og
bindelse af et tillægsord med navnemåde, således
måden (ligesom ved udsagnsord, s. 139) tilnæ
betegner en hensigt eller bestemmelse. þeir
höfðu fimm klyfjahesta ok einn at ríða (ɔ: til a
Gisl. 44, 25. — ellifu eru nætr, þær er lö

fasta (hvor navnemåden forbindes med tillægsordet
ssere forhold: „i hvilke det er lovbefalet at man
faste“) Grág. I, 32, hvilket regelmæssigt hedder
mar) þær er lögskyllt er at fasta. Grág. I, 36. —
ed står også i forbindelse brugen af lidende tillægs-
r med en navnemåde, når udsagnsordet selv kan tage
dan til sig. rytningar eru firiboðnir at bera (dolke
forbudne at bære = det er forbudet at bære d.)
, 50.

142. Endelig kan den løse navnemåde med at (digt.
uden at), ifølge den store lethed, som sproget har i
je denne til allehånde begreber, i hvilken sproglig
de end fremtræde, også forbindes med navneord,
s ellers forbindes med en ejeform eller et forholdsord
lig til),[1] eller også med en afhængig sætning (genstands-
ng) med at. Sådanne navneord ere kostr, ráð, leyfi,
mál, starf, afl, fýst, vilja, erendi, ván, lyst og i
ele de der betegne en handling, der går ud på noget,
t da kan betegnes ved en tilföjet bestemmende og
rende navnemåde, ligesom også begreber, hvis ind-
eller virkning angives ved en navnemåde, som orð,
ferð, görð og lignende; desuden i almindelighed be-
r, hvortil bestemmelsen eller hensigten dermed kan
s i navnemåde.

Alexander hafði ok lítið afl at vinna svá stórt sem
m bjó í hug. Alex. 3. — vilinn at gefa (voluntas
) Alex. 5. — fýst at berjaz. Alex. 12. — kostr
i. Alex. 35. — starf at grafa þá niðr. Alex. 51.

---

1 Denne brug af navnemåden svarer således til den latinske
us gerundii eller gerundivi (Madv. lat. sprogl. § 417) og den
infinitivus med artiklen (Madv. gr. ordf. § 156).

— kostr at dvelja. Atlam. 61. — leyfi at sigl: navigandi) Gisl. 44, 24. — at enn væri mál at sc Edd. 30. — mál er mèr at ríða (tempus est e Helg. Hund. II, 47; mál kveð ek okkr fara (til a Skírnism. 10. — bið ek eirar syn geira sitja (je kvinden om fred til at sidde) Egilss. 226 (digt.). liggr firir mèr — at finna föður minn. Gisl. 44. orð þau — at skíra barn (de ord, hvormed börr Grág. I, 7. — görð þessi er úmerkilig ok heimsl göra þrettán aura silfrs — fyrir svá mikit má 38. — man hann eiga erindi at hitta vini sína. 26. — jötunn sína talði litla fýsi at róa lengra iskv. 20. — lyst várumk þess lengi at lyfja yl Atlam. 74. — at fá betra dagráð at tala við Egilss. 24. — margar ferðir bæði til aftöku ma fè upp at taka. Egilss. 33.

Anm. Exempler på de nævnte andre forb måder ere følgende. efni til at verða mikill mai 4. — vilja til at berjaz. Alex. 9. — enda er hann lýsi til fjárins á þingi. Grág. I, 20 og þat váru lög, at þann mann skyldi drepa. (20. — þat er ráð mitt, at þú látir reka at hest Hrafnk. 13. — er þat langa hríð, at ekki sj hans. Band. 42.

143. Til navnemåden kan föjes nærmere melser (omsagns-bestemmelser) ved navneo tillægsord i forskellige forholdsformer efter de fo måder, på hvilke navnemåden udsiges, enten henfø foregående begreb som grundord eller i almin uden at have et sådant at rette sig efter. Her følgende tilfælde at bemærke.

1. Omsagnsbestemmelsen står i nævnefor

wed navnemåden henføres til et bestemt grundord i ≈form, som ved vera, verða, þykkja, heita (s. 14), r, når et af disse udsagnsord er styret af et udsagnsder forbindes med den enkelte navnemåde (s. 136), ved sådanne som betyde at sige og mene (140), endvidere e lideformede udtryk med tilbagevirkende betydning: z, kveðjaz, játaz, látaz osv. (140), endelig til virkedeformede udtryk, der betegne at kaldes, göres, anor[6] osv. (14). Men desuden bruges nævneform i ombestemmelser, hvor navnemåden ikke henføres til et mt grundord i nævneform (hvor Latin og Græsk ane genstandsform [1]). Exempler på sprogbrugen ere tilranførte på de angivne steder. Her endnu disse. eigi ru (nl. vera) mèr trúr úkunnum manni. Hervar. 24. þá nam ek frævask (efflorescere) ok fróðr vera. m. 142. — gott er at ráða Rínar málmi ok unauði stýra ok sitjandi sælu njóta. Sigurðarkv. III, — þeim þótti hann vera kátr. Njál. 118. — hefir a skipat tveim sínum þjónum at vera augsýnilega s umboðsmenn. Járns. 12. — efni til at verða mikill r. Alex. 4. — nú teljumst ek ór lauss við þik. s. 219. — ek læt fallaz berr á saxodd minn. tn. 64. — lètt er lauss at fara. Sólarlj. 37. — sá r sýndist Hrafnkeli byggiligri (nl. vera) enn aðrir ir. Hrafnk. 4. — sveinninn kvaðsk úfúss (nl. vera) ssarar ferðar. Hervar. 28. — Skírnir kvezt ganga ndu ok eigi fúss (uden at have lyst) Sn. Edd. 22. — r kom kona ok lèzt vera læknir. Dropl. 36. — samr k ok Atli (nl. vera) Atlam. 71 (ɔ: lod som han var i samme, havde det samme til hensigt). — illt er illr

---

[1]) Madv. lat. sprogl. § 388 og 393; græsk ordf. § 158.

at vera. Grett. (131 i B. Markussons udg. Hólum hvor udg. af 1853 har er illt illum at vera; jfr. n 3.). — þikkir mèr hann heita mega þjóðkor Fornm. I, 3 = Flatey. I, 40. — þótti hánum s skjótara fyrnaz líflát Droplaugar. Dropl. 9. — þeim sèr eigi uœgjaz heimrinn. Sn. Edd. 146.

2. I genstandsform tilföjes omsagnsorde det er at henføre til genstanden for et udsagn eller som af en anden grund står i genstandsform (i o stemmelse med brugen af dobbelt genstandsform 21, 3 nævnte udtryk). Kjartan bað Bolla vera k Kristn. 72. — biðr hann konung úhræddan d Alex. 25. — munu guðin eigi láta þann dóm svá liga dœmdan yðr vítisslausan verða. Gisl. 44, 1 þeir sá Rómverja nær alla laupa þar vápnaða. G 149. — bað þá alla vera skólausa ok hattlausa 44, 148. — biðit skjótliga til skipa ganga ok verða. Helg. Hund. I, 22. — þeir töldu hann mundu ágjætan mjök at afli. Sn. Edd. 19. — en un ek hugða jafnramman sem Vafþrúðni vera. 2. — mæki ek sè liggja míns vinar allan i drifinn. Grimnism. 52. — ár kváðu ganga grœnar öflgan ok alsœman ás kunnigan, ramman ok r Ríg stíganda. Rígsm. 1.

3. Hensynsform föjes til en navnemåde, er en foregående hensynsform at henføre omsagnso men også, uden at der er nogen anden hensyns henføre den til eller som bevirker dens fremkomst udtryk med tillægsord (er gott, illt), hvor den tragtes som udtryk for et hensyn (efter 30), men i tilfælde også nævneform bruges. Jfr. 30, anm. 4. siges både hann bauð þeim at fara fyrstum og b

ra fyrsta; illt er illum at vera og illt er illr at
s. ovenfor 1). gott er vammalausum at vera. Sól-
80. — illt er litlum at vera. Fornm. VI, 202. —
betra enn sè brigðum at vera. Hávam. 125. (Noget
ledes: hvar ætlar þú þeim Ketilormi at hvíla? (hvor
n bestemt for K. at hvile? = bestemt, at K. skal
Dropl. 28; þèr ætla ek at ganga inn at sæta
um (for dig bestemmer jeg at gå ind ɔ: bestemmer
går ind) Dropl. 29.)

144. Navnemåden med en løs dertil föjet genstands-
(gstf. og navnemåde*, vel at adskille fra den følgende
gstf. med navnemåde[1]), således at ved udtrykkets for-
g til lideformet en nævneform forbindes med navne-
, bruges ved láta, biðja samt ved udsagnsord der
e en sandseiagttagelse (sjá, heyra). Denne udtryks-
danner således overgangen til den følgende: gstf. med
måden, og begge ere undertiden smeltede sammen så-
at det er vanskeligt at göre en adskillelse.
vil ek, at þú látir mik vita. Egilss. 168. — bið ek
sifjar duga. Ægisdr. 16. — lèt sèr fylgja fjör-
manna. Hrafnk. 19. — biðr þá nú vel fara. Her-
8. — þorvaldr bað biskup fara til Íslands. Kristn.
- lèt Arnoddr fara aðra höndina um hann. Dropl.
— hann lèt þá fara með sem þeir vildu. Sn. Edd.
— hann sèr útlenda menn koma í höll föður síns.
2. — hefi ek beðit Steinar sættaz við þorstein.
s. 217. — Faldende sammen med gstf. med navnem.:
èr líka gjafir. Fornm. XI, 313. — ef þú þjóta heyr-

---

1) Jfr. Madv. lat. sprogl. § 390; Grimm. d. gr. IV, 629
ssen, bitten, lassen).

ir úlf. Sigurðarkv. II, 22. — þá sjá þeir átján renna í móti sèr. Dropl. 23. — sjá IV ljós h Njál. 118. Den lidende form (nævneform med navn bliver altså denne: þá váru ok sènar eldingar fljúga ór nordri. Gisl. 44, 186. — Eyólfr lèt pri ast. Kristn. 10. — eigi mun konungr láta at e Egilss. 145. — er hón lèt sveltaz; lèt himinríki s. Egilsson lex. p. 496. (Om láta med tillægsf nedenfor 153, 2).

Anm. 1. Her bliver dog vel at mærke den der opstår eftersom den tilföjede genstandsform er g for navnemåden eller grundord dertil. Thi i første hvor intet grundord er udtrykt, står navnemåden (li nuværende Dansk) ligesom upersonligt eller isteden lidende navnemåde (som i dette tilfælde anvendes lætr hann handtaka þann mann. Grimnism. form. hann búð tjalda. Egilss. 216. — hann lèt leggj fjötrinn. Sn. Edd. 19. — hann lèt setja þeim b Edd. 33. — Derimod står genstf. som grundord i: velta látit slíka sem þú ert. Egilss. 122, men s upersonligt kan udtryk som hann ætlaði at lát bíða (agtede at oppebie dommen) Egilss. 216 opfa

Anm. 2. Også ved disse udtryk kan stå en med at og den fremsættende (eller efter omstændi den forestillende) måde, uden egenlig forskel fra de for angivne styrelse. þá báðu menn biskup, skyldi fyrirkoma þeim. Kristn. 14. — þá bá Cæsarem, at hann skyldi tala. Gisl. 44, 173.

Anm. 3. Meget usædvanlig er formen i sted um lètu frœknir um fjöll at þyrja marina me myrkvið inn ókunna. Atlakv. 13, da láta ellers nemåde uden at; jfr. dog láta fróðir klerkar

sem þeir finna, at snara til þeirar þjóðar tungu. ꝟl. 159 = II, 4 (ed. A. M., var. 1) og Egilsson 27.

ꝟ5. Genstandsform med navnemåde (accusa-ꝟm infinitivo) eller den form for udsagnet, at grund-ꝟettes i genstandsform og omsagnet i navnemåde for ꝟgne det hele udsagt som en forestilling, der er gen-for et udsagn eller omdömme, er i sin anvendelse så hyppig i Oldnordisk som i andre gamle sprog,[1] fordi samme forhold uden forskel og i mange tilfælde ꝟere udtrykkes ved en genstandssætning med at og fremsættende (eller forestillende) måde, dels fordi et ikke, som i særdeleshed Latin, fremstiller en hel gig tale eller tankegang i den strængt afhængige form, med stor lethed går over fra den begyndte afhængige til den uafhængige, og overhovedet langt mere holder i den ligefremme (direkte) udtryksmåde.

Den egenlige og regelmæssige anvendelse for denne af talen er efter udsagnsord og udtryk, der betyde at , ytre, mene, tro, tænke', men også efter at vide, og dem der betegne en erfaring eller sanseiagt-e: se, høre, føle, mærke. Her er udeladelsen af gelmæssig. Udtryksmåden er i det hele almindeligere i ældre end i det yngre sprog. bað þá heila fara ok hittaz. Fornm. IV, 171. — lætr sèr — vaxa n ɔ: dicit sibi crescere vim. þórsdr. 7 (Sn. Edd. 61). ıð hana skammt fara. Dropl. 5. — bað menn vápnaz. r. I, 60. — at Æsirnir bæði þá heila hittaz. Sn. 30. — (Expl. viser overgangen fra den 144 omhandlede

---

[1] s. Madv. lat. sprogl. § 394 fgg., græsk ordf. § 159, 164 Grimm. d. gr. IV, 114 fgg.

form). — þeir sögðu okkr eiga börn saman. 22. — þeir sögðu hann svikit hafa lánardrottir Hervar. 24. — hann kvað þat eigi vera. Hrafnk. ekki er því at leyna, at ek ætla Úspak sto Band. 12. — þá er guð faðir sá son sinn vilja verk göra at stíga yfir djöful ok hjálpa mön mannkyni, þá veitti hann hánum dyrlekt verk 675, 17 (A. o. n. 1858, 121). — allt er þ mínum húsum vera. Hrafnk. 9. — kalla ek ; yfirkomna. Sn. Edd. 28 (dico vos superatos e þeir trúðu hann guð vera. Sn. Edd. 148. — þe hann öngum fyrr sèt sitt höfuð hneigja. Alex tel ek brœðr þína hafa fallit úgilda á sjálf verkum. Egilss. 163. — ek hygg hann vera ei þinn. Egilss. 169. — ek get Harald skjótt n koma. Egilss. 4. — Heiðrekr segir son Hara ungs vera œztan, en konungr kallaði son vera œztan. Hervar. 25. — eigi nennir Darius at segja hamingju blinda vera. Alex. 46. — l hann mundu því ráða, en kvað sèr mart haf mót gert af Haraldi. Gisl. 44, 60. — Macedo helgan anda eigi guðdóm hafa. Gisl. 44, 10 hann lítinn sinn styrk at rísa í móti Metello. 145. — hygg ek nú hèr vera komna velflest Gisl. 44, 3. — þat ætla ek yðr kalla Ódáinsak ald. III, 666. — taldi þræla Steinars hafa nó til gört Egilss. 216. — land er ek sè liggja um ok Álfum. Grimnism. 4. — engi jötun e jafnramman vera. Vafþr. 2. — hygg ek þik œ (credo te ululaturum) Harbarðslj. 47. — at þú kveðir óleiðastan lifa. Skírnism. 19. — veit ok opit standa sonar skarð, er mèr sjár u

-ør. 6 (Egilss. 198). — sal sèr hón standa, ask
-k standa. Völusp. 62 og 19. — þik kveð ek allra
-a vergjarnasta vera. Ægisdr. 17. — Billings mey
-n beðjum á sólhvíta sofa. Hávam. 96. — ek sá
-a mèr tíða mey. Skírnism. 6.

-Anm. 1. Forskellen mellem en genstandssætning med
- den fremsætt. (forestill.) måde og en genstandsform
-navnemåde efter de ovennævnte udsagnsord er (lige-
-i Græsk) umærkelig, hvilket ses også deraf, at det
-e ord endog i samme sætning vexler i anvendelsen af
to udtryksmåder. Således hygg ek at þú ljúg-
-wortil svares satt hygg ek mik segja. Harbarðslj.
-g 50. — sagði hann þó fellt hafa marga menn
sagði, at hann myndi láta systur sína, ef þeir
hann eigi efla. Vígagl. (Ísl. S. II) 331. — á þeim
-i hyggjum vèr þenna stað vera - - en Ljósálfar
-jum vèr at nú byggvi þá staði. Sn. Edd. 13. —
-u þeir, at konungr Hiempsal var drepinn af lands-
-nu fyrir grimmleik sinn, en sögðu Adherbalem
gört her á hendr Jugurtha fyrr, ok yrði síðan
-itta. Gisl. 44, 117. — hann kveðzt ætla, at hann
-li ei keppa við Harald konung. Gisl. 44, 4. —
-m kom þat í hug — at hann skyldi freista, at
fengi slíka uppreist. Gisl. 44, 160.

Anm. 2. Efter de samme udsagnsord kan også følge
-ikelt navnemåde (jfr. 137 med anm. 1), navnlig når
-om i Græsk)[1] der er det samme grundord for den
-le handling, fornemmelig altså efter de lideformede
-gnsord med tilbagevirkende betydning: segjaz, kveðjaz
(s. 140). Hallfreðr kvað eigi lofa mega. Gisl. 44,

---

[1]) s. Madv. gr. ordf. § 160 (lat. sprogl. § 401, anm. 2).

14. — Jósteinn bauð at fara með hánum (ɔ: Gísl. 44, 22. — Upersonligt: heyrða ek segja sige) Oddrúnargr. 1.

Anm. 3. Særskilt mærkes biðja (bede), der den almindelige styrelse, nemlig en genstandssætni at eller en genstandsform med en løs tilföjet nav (s. 137, anm. 1 og 144 med anm. 2), der un nærmer sig en genstandsform med navnemåde (s. 145 de første exempler), kan have gstf. med navne betydning segja at skyli (sige at — skal). bað ön örnu klóaz (sagde at de — skulde) Heimskr. II, 30 þann báðu fylki frægstan verða (sagde, at — blive) Helg. Hund. I, 2. — bað hlífa sèr (sagde, at skulde bevare sig) s. Egilsson lex. p. 56.

Anm. 4. Den danske udtryksmåde: „om N. N. man, at han' — betegnes (ligesom på Latin)[1] enten ved form upersonligt (‚der siges at') eller personligt ved form med følgende gstf. med navnem. (‚han siger at' —). kvað hann sèr send hafa verit. Gísl. 44, 166. — Hel Sváfa er sagt at væri endrborin. Helg. Hjörv. eptirm. — er sagt, at þat var einn dag snimma um várit, at ko gekk eptir stræti. Heimskr. I, 300. Det personlige bruges ikke i reglen i lideform, da den får tilbagevir betydning. sagðiz gjarna vildu vera vin Rómverja (om sig selv — at han —) Gísl. 44, 145.

Anm. 5. Om udtryksmåden: hón sagði skilit Þorgrím (erklærede sig skilt fra Þ.) Dropl. 20; henni svá búit (at det var gået således til) Band. 10 nedenfor 151.

146. Endnu forekommer nogle enkelte anvendelse

[1]) s. Madv. lat. sprogl. § 395 anm. 7.

V. Vápnfirðinga saga, þáttr af Þorsteini hvíta, þáttr af Steini stangarhögg, Brandkrossa þáttr, beserget og oversat af G. Thordarson. 1848. Bogladepris 76 Sk.

VI. Sagan af Þórði hreðu, beserget og oversat af Friðriksson. 1848. Bogladepris 72 Sk.

VII. Lucidarius, en Folkebog fra Middelalderen, beserget ved C. J. Brandt. 1849. Boglpr. 80 Sk.

VIII. Tvær Sögur af Gísla Súrssyni, udgivne K. Gislason. Med en Forklaring over Kvadene af S. Egilsson. 1849. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

IX. Kong Valdemar den andens Jyske Lov, ved M. Petersen. 1850. Bogladepris 84 Sk.

X. Bandamanna Saga, ved H. Friðriksson. 1850. Bogladepris 60 Sk.

XI. Grágás, Islændernes Lovbog i Fristatens Tid, udgivet oversat af V. Finsen. (Förste Hefte.) 1850. Bogladepris 68 Sk.

XII. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammershaimb. I. *Sjurðar kvæði.* 1851. Bogladepris 1Rdl. 24 Sk.

XIII. Valdemars sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 1852. Bogladepris 80 Sk.

XIV. Eriks sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 1852. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

XV. Fóstbræðra Saga ved K. Gislason. (Förste Hefte.) 1852. Bogladepris 68 Sk.

XVI. Grettis Saga ved G. Thordarson. (Förste Hefte.) 1853. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XVII. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. (Andet Hefte.) 1853. Bogladepris 64 Sk.

XVIII. Skånske Lov, ved P. G. Thorsen. 1854. Bogladepris 2 Rdl.

XIX. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og Jón Sigurðsson. (Förste Hefte.) 1854. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XX. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammershaimb. (Andet Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXI. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. (Tredie Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXII. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. (Fjerde Hefte) 1856. Bogladepris 2 Rdl.

XXIII. Oldnordisk Formlære, ved K. Gislason. (Förste Hefte.) 1858. Bogladepris 64 Sk.

XXIV. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og Jón Sigurðsson. (Andet Hefte.) 1858. Bogladepris 1 Rdl.

XXV. Grettis Saga, ved G. Magnússon og
[illegible]. (Andet Hefte.) 1859. Bogladepris 1 Rdl

XXVI. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig
Sigurðsson (Tredie Hefte.) 1860. Bogladepris 1 Rdl.

XXVII. *Bárðarsaga Snæfellsáss*, *Víglund*
þórðarsaga, *Draumavitranir*, *Völsaþáttr*, ved G
Vigfússon. 1860. Bogladepris 1 Rdl.

XXVIII. *Hávarðar saga Ísfirðings*, ved G. 1
son, med en Forklaring af Viserne ved G. Bryn
1860. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

XXIX. XXX. *Oldnordisk Ordföjningslæ*
G. F. V. Lund. 1862. Første og andet Hefte; Bog
for hvert 1 Rdl. 16 Sk.

Til Pressen forberedes:

Oldnordisk Ordföjningslære af G. F. V. Lund. (Tredi
Oldnordisk Formlære, ved K. Gislason. (Andet
Fóstbræðra saga ved K. Gislason. (Andet Heft
Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og J. Sigur
(Fjerde Hefte.)
Grágás, besørget og oversat af V. Finsen. (Femte
Udsigt over Nordens gamle Literatur ved P. G. T
Njáls saga ved K. Gislason.
Færöiske Kvæder, ved V. Hammershaimb. (Tredi

Tiltrædende Medlemmer kunne erholde alle af Sa
udgivne (I-XXX) Skrifter for 27 Rdl. Anmældelser
trædelse i Samfundet modtages saavel hos Samfund
Medlemmer: *K. Gislason* (Forhaabningsholmsallee N
A. F. Krieger (Nørregade 24), *O. Stephensen*
gade 16), *P. G. Thorsen* (Kronprindsessegade
N. L. Westergaard (Gammelstrand 34), som i den G
dalske Boglade (Klareboderne 3) og udenfor Kjøb
hos dennes Commissionærer.

Nordiske Oldskrifter

udgivne

af

t nordiske Literatur-Samfund.

XXXI.

Oldnordisk Ordföjningslære,

af G. F. V. Lund.

Tredie Hefte.

KJØBENHAVN.
Berlingske Bogtrykkeri ved L. N. Kalckar.
1862.

Udgivet for andet Halvaar 1860.

DET NORDISKE LITERATUR-SAMFUND.

Det nordiske Literatur-Samfund har til Formaal at ud Kundskab til Nordens ældre Literatur, navnlig ved at udgive diske Oldskrifter paa en med Almeenhedens Tarv overeensstemm Maade, og ved at udbrede disse i saa vid en Kreds som m Samfundet vil derfor nærmest foranstalte Haandudgaver af de tigste islandske og andre oldnordiske Skrifter med en vel bear Text, og vil ved Siden heraf ogsaa søge at fremkalde lignende gaver af de senere Sprogmindesmærker, navnlig af Levningern vor egen Middelalder. Men da Kundskaben til Nordens Old er saa lidet udbredt, vil Samfundet, i det mindste indtil Ti bringelsen af andre fornødne Hjælpemidler gjør det overflødigt sage hine Textudgaver med Oversættelser eller saadanne Oplysn som ere nødvendige til fuldstændig at forstaae det udgivne. I Samfundet besørgede Skrifter skulle indrettes saaledes, at Te og Oversættelserne eller Oplysningerne kunne samles i sa Bind. Samfundets Love ere:

§ 1. Samfundet har til Formaal, at fremme Kundsk Nordens ældre Literatur, nærmest ved at udgive og udbrede no Oldskrifter og de til disses Benyttelse fornødne Hjælpemidler.

§ 2. Aarlig afholdes i Kjøbenhavn et Møde, hvorpaa s lige Medlemmer have Stemmeret.

§ 3. Til at bestyre Samfundets Anliggender vælges pa aarlige Møde et Raad af 5 Medlemmer. Af disse afgaae efte første Aar tre, næste Aar to, og saa fremdeles.

§ 4. Medlemmer optages af Samfundsraadet. Det halva Bidrag er 1 Rdl. Den der undlader at betale, betragtes son traadt af Samfundet. Ethvert Medlem erholder uden Betal Exemplar af de efter hans Indtrædelse udgivne Skrifter.

§ 5. Naar Samfundet tæller 500 Medlemmer, paaligge Raadet, at bringe under Forhandling i Samfundet, hvorvidt n udførligere Love skulle vedtages. Indtil da skal Raadet p aarlige Møde afgive Beretning om det forløbne Aars Virksomh aflægge Regnskab.

Samfundet har udgivet:

I. Hrafnkel Freysgodes Saga, besørget af K. Gis og oversat af N. L. Westergaard. 1847. Bogladepris 4

II. Droplaugarsona saga, besørget og ledsaget en Analyse og Ordsamling af K. Gislason. 1847. Bog pris 1 Rdl. 8 Sk.

III. Hervarar saga ok Heiðreks konungs, be af N. M. Petersen og oversat af G. Thorarensen. Bogladepris 72 Sk.

IV. Bjarnar saga Hítdælakappa, besørget og o af H. Friðriksson. 1847. Bogladepris 84 Sk.

nemåden, hvilke dels ere sjældnere, dels bero på en e udtryksmåde.

1) Navnemåden bruges efter forholdsordet til, gamlags ved án, men ellers ikke styret af forholdsord uden les at der tilföjes et stedord i den beherige forholds-, hvortil da navnemåden slutter sig som en hosstilling. tími til at ganga á fund konungs. Egilss. 13. — við löst at lifa (uden at leve med laster) Hávam. 67. kil sœmd var hánum í því, at sigra. Alex. 14. örð at opna til þess, at grafa niðr lík. Grág. I, 8 138). — þá skildi hann, at þat mundi vèl vera til aka fiska. Sn. Edd. 39. (Men herfra må vel adskilles nne udtryk, hvor forholdsordet vel står foran en navnee, men ikke styrer den, som ek skal fá menn til at ja hennar. Gisl. 44, 11. — hann hafði með at fara öld. Egilss. 209. — vilja eigi ór rísa dóminum. ág. I, 82. Jfr. ovenfor 69 og 70).

2) Navnemåden kan sættes efter nema (undtagen, en) isteden for den fremsætt. eller forestill. måde. jarls di þótti mèr ekki vera, nema við þat lík at lifa (uden leve ɔ: undtagen ell. hvis jeg ikke levede) Hávam. 96.

3) Navnemåden kan föjes løst til et udsagn for at ane en indskrænkende bestemmelse derved. eigi síðarr n sól kemr á gjábakka inn hæra frá lögbergi, ór sögumanns rúmi at sjá (at se fra — ɔ: således at n ser = når man ser —) Grág. I, 52.

147. Navnemådens tider. Disse ere kun den elte form for nutid eller rettere samtid, og de to samnsatte for fortid eller rettere förtid og fremtid eller rete eftertid,[1] hvilke alle tre, såvel i handleform som i

[1]) En egen form for navnemådens förtid findes af adskillige udsord. Skönt det nærmest hører til formlæren at angive disse,

lideform bruges ligesom i de beslægtede sprogarter r mæssigt om det med det styrende udsagnsord sam det derfor förtidige og eftertidige, uden at anven frembyder særegne afvigelser eller ejendommeligheder, undtagelse af den, at de især af hjælpeordene bru

anføres her dog de vigtigste, da de (såvidt vides) ikke ere lede forhen. I lighed og overensstemmelse (analogi) med og skulu dannes nemlig af nogle udso. en förtid på - u (svarende former i Gotisk s. Grimm. IV, 170; en form forekommer (hann kvaðz eigi ríða mundi. Njál. 47) s. Egi lex. p. 585.): først almindl. mundu, skyldu, vildu, dernæst brugte i digtersproget) fóru (af fara): nú frá ek Þórólf lok fóru. Egilss. 46 (digt.); báru (af bera): ek frá Drop arson báru hærra hlut. A. M. 748; burguz (af bjarga): ek aðra jafnmarga svá burguz. Jómsv. dr. 38 (Fornm. 174); frágu (af fregna): þat kveð ek mik frágu. Heimskr. 370; frömðu (af fremja): fremd Ólafs kveð ek frömðu fle sigr ins digra. Heimskr. II, 316; frýðu (af frýja): hygg an þá frýðu. Krákum. 5 (Fornald. I, 301); funduz (af fin farar vanda hygg ek funduz. Rafns S. strof. 14; gerðu göra): ek frá Mörð Gýgju gerðu gunnhríðir. Njál. 34; ken (af kenna): ek hygg Karl kenndu lofut brynju. Orkney. kap. knáttu (af ubrugl. knega, ek kná): rétt hygg ek kjósa kn karlfólk. Fornm. VI, 40; komu (af koma): ek hygg son Try va komu til lands. Fornm. I, 224 var. 2.; kunnu (af kunn frá ek arfvörð Geira kunnu vel fylgja Gunnhildar bör. A. 748; mistu (af missa): ferð hykk friðar mistu. Fornm. I, náðu (af ná): hykk þjóð náðu at láta líf þúsundum. For VI, 409; sendu (af senda): lofða lofkennda frá ek sendu at jarli. Fornm. III, 30; stóðu (af standa): hykk í hunðr flokki Haralds bróðurson stóðu. Heimskr. III, 34; váru vera): leitt hygg leifa brautar lognárungum váru. Fornm. 315; hvat hyggr þú — undir því váru? Gísl. Súrss. I, 67. ses, at ligesom disse former dannes i lighed med fortidens flert den fremsætt. måde, således er det netop af de almindeligst fo kommende udsagnsord at digterne dannede dem.

former (mundu, skyldu, vildu) også kan anvendes
udtrykke det med den fortidige hovedsætning samti-
medens nutidsformerne bruges om det med nutiden
ige. Prøver på den almindelige sprogbrug ere oftere
mne i det foregående.

þeir sögðust fara skyldu. Dropl. 9. — hón kvadz
hest (kindhest) muna skyldu ok launa, ef hón
. Njál. 75. — kvað þann einn skyldu á hánum
er hefna villdi Gunnars. Njál. 118. — ósnjallr
hyggsk munu ey lifa (sperat se victurum) Hávam.
— hitt er líkligra, at ek muna nú ráða vilja fyrir
mínu. Egilss. 213. — Dog også konungr segir sik
lu (for skulu, efter historisk nutid) hans ráði fylg-
ornm. VI, 9. — þá lofaði hón hánum at drekka
iðinum 3 drykki. Sn. Edd. 49. — Skírnir kveðst
a mundu, ok eigi fúss, ok kvað illra svara vera
af hánum. Sn. Edd. 22. — menn ætluðu þangat
ndann hlaupit hafa. Dropl. 30. — ætla ek mik
lengi munu biðja bótanna. Egilss. 47. — hugðusk
pp skulu taka gull ok silfr ok aðra góða hluti.
k. 109. — þorsteinn býðr at fara með hánum;
r segir þess eigi þurfa. Vígagl. (Ísl. S. II) 344. —
— þetta mál hafa at óskum gengit. Dropl. 14. —
r lèzt ekki mundu ganga. Dropl. 19. — Óðinn
hana giptask skyldu. Sigrdrífr. 4 (pros.). — man ek
þèr tvá kosti — at vera drepinn; hinn er annarr
Hrafnk. 29. — skulu þessir allir dauðir (nl. vera
verða). Hervar. 10. — rauðu gulli hygg ek mik
munu (skulle komme i besiddelse af) Sigurðarkv. II,
þeir vilja heldr drepa sik sjálfir en vera drepnir
ikkjum. Alex. 48.

Anm. 1. Her må dog mærkes brugen af förtidens

navnemåde ved hjælpeordene **kunna, skulu** og vilja, ved ken forbindelse udtrykkes en art blot antaget (hypot navnemådens fortid. Dog kan formen også ligefre tegne en navnemådens förfremtid, i særdeleshed i og forskrifter, som i lovsproget. ef þú vilt borgit sundi seglmörum. Sigrdríf. 10. — eða man þat skulu ætlað vera (en end mere sammensat form, hjælpeord, svarende til det lat. existimatum fuerit), sjá son hins versta manns? Alex. 2. — ef þeir hlýtt hafa (hvor betydningen ikke er synderlig for fra: ‚ville lytte‘) Grág. I, 61. — at hann vildi til ars lands farit hafa. Grág. I, 91. — þat er mæ drottinsdagaveiði alla ok messudagaveiði, þar skal inn fimmta hlut ok hafa gefit á sjau nóttum inum um. Grág. I, 25. — valldzmaðr skal nefnt haf páskir til þings svá marga menn. Járns. 1.

Anm. 2. Undertiden udtrykkes, med en vis unöjagt i at betegne tidsforholdet, ikke det tilkommende eller tidige, men navnemådens samtid sættes isteden for eftertid (jfr. ovenfor 112 og 113), ligesom også fö undertiden står tilsyneladende for samtid eller ikke forskellig derfra. Således bruges samtid efter udsag der betyde ‚håbe, nægte, true‘, hvor egenlig eftertid s bruges (i lighed med det danske udtryk, men fors fra det latinske). Exempler herpå ere allerede fore i det foregående (140 med anm. 2).

VI.

Tillægsformerne.

148. Tillægsformerne danne overgang fra udsagnsordet til navneordet og kunne betragtes som tillægsord med tidsbetydning, kun deri altså forskellige fra virkelige tillægsord, at de betegne beskaffenheden som henhørende til en vis tid, enten som handling eller tilstand. De blive virkelige tillægsord ved at tabe denne tidsbetydning, idet forestillingen af den enkelte handling eller den til en vis tid henhørende tilstand går over til den almindelige betegnelse af egenskab eller beskaffenhed. Oldnordisk er ligesom de øvrige gotisk-germaniske sprog ikke rigt på tillægsformer og ikke meget tilböjeligt til at anvende dem på forskellige måder (som Græsk og Latin). Sproget har kun (som de fleste nyere sprog) de to tillægsformer: den handlende nutid, der betegner handlingen eller tilstanden samtidig med sætningens hoved-udsagnsord, og den lidende förtid, der på samme måde udtrykker en i forhold til udsagnet förtidig lidende tilstand. Men denne sidste får en meget omfattende anvendelse ved i forbindelse med hjælpeordene at danne de sammensatte tidsformer, dels, især med hafa, i handleform i reglen uforanderlig (supinisk) i intetkön, dels med vera og verða, i lideform foranderlig i kön og tal efter det navneord, hvortil den er at henføre. Men foruden disse to således almindeligt brugte tillægsformer må i oldnordisk mærkes den (også i de deraf afledede og dermed beslægtede sprogformer) om end temmelig enkeltstående og sjældnere, dog tydeligt nok fremtrædende[1] sær-

[1]) s. Rask anvisn. § 452; Grimm. d. gr. IV, 65—69. Jfr. det sælgende hus, med sit førende skib, hans befrygtende døds-

egne anvendelse af den handlende tillægsform som i dende nødvendighedsform (gerundivum), der i kan forklares således, at denne tillægsform oprindi egenlig hverken havde nogen udpræget handlende el dende betydning, men kun som tillægsord betegne begreb, som udsagnsordet indeholdt som handlende som der overhovedet både i Oldnordisk og i andre finder overgang sted fra den handlende til den lidea tydning og omvendt i tillægsformerne, og den lider lægsform findes ikke alene som biform (supinisk) i virkende udsagnsord til at danne de sammensatte (han tidsformer, men endog med ren tillægsords bet ingenlunde med lidende, men nærmere med handlend tral) betydning.

For øvrigt kan den handlende tillægsform tage styrelse til sig som udsagnsordet, hvortil den he modtage de samme videre bestemmelser som omsag selvstændig sætning. fyrir þá sök at hón misgörði af trèssins ávexti. Stjórn 38. — hann afsak kennandi konunni sina sekt (undskyldte sig i skød skylden på konen) Stjórn 39.

---

fald, det underhavende mandskab, t. der zu ehrende man essende speise; die fallende sucht = den faldende syge (ved man falder); sitzendes leben = siddende, gående arb det villande haf (ɔ: hvor man farer vild), forgyllande st visor), samt tillægsord med samme endelse: djupande haf, lund, blommande kind. Af Latin hører herhid vehens, pascens (s. Madv. lat. sprogl. § 111, anm.) og på den måde: juratus, potus, cretus, nupta osv. (s. Madv. anf. st anm. 3). Hos Grimm er endvidere samlet exempler af tyske sprogarter, Hollandsk osv. Tidsbetydningen, navnlig betydningen går da tabt.

149. Tillægsformerne, især den handlende, föjes (som illet) til et navneord i sætningen for at betegne en hovedhandlingen samtidig (eller förtidig) handling eller ınd, der står således i forbindelse med hovedhandlingen, \en ikke alene kan bestemme dens tidsforhold, men også ı måde og andre omstændigheder, som grund, anledning, ıgelse, modsætning osv., hvilke forhold almindelig ellers ı på Dansk) udtrykkes ved bisætninger (med bindeord ı henførende udtryk) eller ved en forholdsordsforbindelse. ıt denne brug ikke er meget almindelig (som i Græsk ıatin), tjener den dog ikke sjælden til at give talen ıed og böjelighed, da tillægsformerne på denne måde ıe föjes ikke alene til sætningens grundord, men også til ıtanden, hensynet og andre led deri.

ı hlæjandi Völundr hófsk at lopti, grátandi Böðvildr ık ór eyju. Völundarkv. 27. — (hann) hafði tekit lax ıforsinum ok át blundandi. Sn. Edd. 72. — ór hans ı sofanda tók guð eitt rif ok fylldi rúm rifsins með ıði. Gisl. 44, 66. — sá sem norrœnaði, kennandi sinn ıekdóm ok vanfœri tók þetta verk upp á sik af boð-ıp ok forsögn fyrri sagðs virðuligs herra. Stjórn 2. — ıer kaupir vís vitandi (sciens, med sit vidende, således ıhan ved) Grág. I, 15. — hón drottningin þetta sjándi ıc videns, ved at se dette) fylldist spáleiksanda ok ılti svá. Biskupa S. 217. — at fengnum andsvörum ırðra luta ok offraðu miklu fè. Alex. 51. — drukku ıar öl þegjandi (tiende ɔ: uden at råbe dertil), en ında ölker stóð. Hervar. 41.

Anm. På denne måde bruges såvel de med ú — og ıgsformer sammensatte nægtende tillægsord som også ıelige tillægsord. mátti enginn kvennmaðr við hana ıátandi skilja (uden at græde, uden tårer) Gisl. 44,

228. — nú skiljumz ek hèr með þik dauðan. 44, 232.

150. Tillægsformerne, såvel den handlende som lid anvendes ofte som en blot tillægsords-bestemmelse ved i ord (i betydning lig en omskrivning med en henførend ning) uden at betegne nogen særlig omstændighed med h til hovedsætningen. Navnlig forsvinder eller svækkes betydningen således, at den handlende samtid ofte ikl kendegiver, at det navneord hvortil den er föjet, n noget, eller den lidende förtid, at noget forhen er gjo ved, men begge kun i almindelighed betegne en beskaf eller tilstand, så at de ganske eller næsten ganske et tillægsords natur. Dog blive de ikke (som i sprog) så aldeles til tillægsord, at de kunne modtage böjning.

hann finnr þá drepna —. Vemund. (Ísl. S. II — þá tók Geirröðr með töng járnslu glóandi. Sı 61. — skínandi geisli ok lýsandi ljósker (lygte) helgi Ólafr konungr. Fóstbr. kap. 1 (udg. af 18: brestanda boga, brennanda loga, gínanda úlfi, { kráku, rýtanda svíni, rótlausum viði, vaxanda vág anda katli, fljúganda fleini, fallandi báru, brotnu — akri ársánum trúi engi maðr. Hávam. 84 hverr dugandi maðr í herinum. Alex. 28. — vel litar (bene susceptæ formæ) hefi ek vel notið. 107. — svarða eiða (jfr. jus jurandum) Atlakv. eisandi (fremstormende) gekk lofðungs floti. Helg I, 27. — gestr gangandi (circulator) Sólarlj. gest nè ganganda (en fremmed eller tigger) Hávam. ! gangandi menn (fodfolk) Gisl. 44, 142. — farand f. menn (omstrejfende, rejsende købmænd) Orkney. — hjálmat ok brynjat riddaralið. Alex. 31. —

di menn (posteri) Sn. Edd. 150. — mjólkandi kyr ko) Ægisdr. 23. Med forholdsord: eptir tekinn drykk. 25. osv.[1]

Ved den lidende tillægsform er her at mærke, at den på denne måde ikke alene af indvirkende udsagnser styre genstandsform, men også af dem der styre asform eller ejeform, ja endog af ganske uindvirkende, enlig kun have tillægsformen til at danne de sammentider.

með brugðnum sverðum. Gisl. 144, 172. — eptir nn sigr. Alex. 18. — með fengnum sigri. Alex. r geta fengins fjár. Alex. 44. — Alexander man r ok dýrðarlauss vera flettr, kastaðr á bera jörð a sinna. Alex. 24. — Således bruges holpinn, bölv- blessaðr (bölva styrer altid hf., blessa gerne i det e sprog), spilltr. — Af ganske uindvirkende udsagnsord es denne form som tillægsord, idet den først tjente til anne förtiderne, dernæst blev brugt som tillægsord med ede betydning. Således þeir sofnuðu þegar — en r eru sofnaðir svá fast. Flatey I, 43. — er kolnat Grág. I, 8. — á förnum vegi. Grág. I, 4. — var n þá nývaknaðr. Sn. Edd. 30. — hinn komni maðr. L. 44, 62. — eptir nokkur ár liðin. Gisl. 44, 63. — ökumaðr hins andaða (mortui) Grág. I, 8. — uppi i dagaðr. Alvíssm. 36, hvorom jfr. 10, 1, not. 1). — oss liðnum (apud nos mortuos) Helg. Hund. II, 44; n lands ván (tabt, opgivet håb om land) Fornald. II, . — hann hafði hönd visnaða (visnet, vissen) Sturl.

---

1) stolinn bruges ikke alene i betydningen ‚stjålet', men også stjålet': maðr stolinn fé sinu. Járns. 132, ja endog handlende ydn. ‚stjælende': með stolinni hendi (furtiva manu) Járns. 24.

I, 3, p. 189. — grund lauki gróin (begroet m Völusp. 4. — drukkinn (potus) Atlakv. 15; Sigrdı — moldar gengnir. Sólarlj. 60; eptir genginn (post defunctum virum) Hávam. 71. — fleinn fl Höfuðl. 13 (Egilss. 150). — Således bruges (d. voxen), vaðinn (gået) Atlakv. 29; sofinn, s sokkinn (af sökkva) osv.; med overgang til virkelige t ord, som hrymdr. Dropl. 15 (hvorom s. Gislason til 77 og Egilsson lex. p. 406).

Anm. Her må særligt mærkes overgangen fra t former til tillægsord ved sammensætning, dels m nægtende ú —, dels med andre foransatte ord, c således, at skönt den sidste del af sammensætning form af en tillægsform, findes dog intet tilsvarende u(ord. óbeðit. Hávam. 146, óbiðandi, óborinn Sigurðarkv. II, 8, óbúinn. Atlam. 41. — svá áttu — margann vetr (ulevet ɔ: tilbage at leve i) Gísl. S(42 = II, 127; således også hann mundi skamm úlifat. — fullsofit er. Dropl. 30; unz þótti drukkit. Atlam. 8; fyrr var fullvegit. Atlam. ; helgenginn, nýgenginn, dáðreyndr, harðhendit. I II, 148 (hvorom s. Egilsson lex. p. 301).

151. En tillægsform kan også bruges som n((= en omskrivning med et henførende stedord), den handlende; og flere sådanne ere blevne til v navneord, styrende ejeform, medens udsagsordet h(standsform. Andre ere mest brugelige som navn digtersproget i dettes hyppige omskrivninger. I almi hed bruges tillægsformer dog ikke således, hvor utydelighed eller tvetydighed kunde opstå. Den illægsform bruges sjældnere som navneord, dog und(sær i visse udtryk, i intetkön; dog ogsaa (om pers

ankön eller hunkön med kendeordet. hönd höggvanda (den ıuggendes hånd) Alex. 34. — farandi (den vejfarende) Fjölsvm. 10. — brjótandi bauga (ringenes bryder ɔ: den ɑvmilde) Fornm. II, 311. — eigandi Brísingamens (ɔ: ejer F.—) Sn. Edd. 63. — hinn slœgi Áss, rœgjandi ok ɑlandi goðanna. Sn. Edd. 56. — hvernig skal kenna ɑór? svá at kalla hann — stýrandi ok eigandi Mjölnis, ɑrjandi Ásgarðs — vegandi Hrungnis. Sn. Edd. 53. — ɑ þú ert hugar þíns eigandi. Færey. 171; Kormak. 200. ɑledes almindeligt i lovsproget eigandi (ejeren, ejermanden), ɑómandi (dommeren); jfr. 57, anm. 4, hvor flere exempler ɑ anførte. På grænsen mellem navneord og tillægsord stå ɑanne som allskannandi, allsorkandi, allsráðandi, allsɑdandi, allsstýrandi osv., der ved sammensætninger ere ɑvne til uegenlige tillægsformer (s. 150, anm.). Således ɑandi (= eyðir): eyðendr arnar hungrs, geima vals. ɑnm. VI, 197. — áfestandi (som bestandig fastbinder): ɑi ægis áfestöndum hesta þurfa... Njál. 65. — fárs ɑandi (som bringer fare). Altam. 4. Hertil hører egenlig ɑ fjándi (fjende) af fjá (hade); og búandi (af búa). ɑ udeladelse af vedkommende navneord må antages i såɑne som kveðandi (sang, = kvæði), brinnandi (ild), ɑ., s. Egilsson lex. p. 82.

ef hann átti meira fè, hinn andaði (mortuus) Grág. ɑ1. — þat fè eigu frændr hins andaða (mortui), er ɑn hafði átt i öðrum stöðum. Grág. I, 10. — sá hann, ɑhánum mundi ekki svá búit duga. Dropl. 24. — ɑir hánum svá búit. Gisl. 44, 2 (jfr. 1 med not. 1).[1]

[1]) Egenlig er svá búit (således indrettet) at opfatte som tilɑet navneord, men ved dettes udeladelse eller underforståelse ɑ almindelig (navneords) forestilling bruges det enestående (som

— mæla hugat. Sigurðarkv. I, 10. — Heiðrekr sagð skilit við drottningu. Hervar. 27. — sögðu] hánu gört. Hervar. 8. — at sköpuðu (efter bestemmelse fato), Sturl. II, 7, p. 7; láta skeika at sköpuðu (o skæbnen sin gang) Fornald. II, 305. — láta skapat Fornm. VIII, 88. (skönt nævneform skapat ikke bruge navneord).

152, a. Undertiden bruges et navneord med föjet tillægsform styret af et forholdsord således, at ikke så meget skal udtrykkes personen eller tingen sel vis forfatning, som den derved fuldbragte handling eget navneordsbegreb. Dette finder sted ved eptir, især at (med gstf. i betydningen ‚efter' — egl. om men med overgang til årsagsbetydning, med hf. i ningen ‚ved, under' — om en ledsagende omstæn s. 75, I og II, c, 5), hvilken sidste udtryksmåde g i formen ‚dobbelt hensynsform' (54). Herved frem navnlig en korthed i udtrykket (i lighed med det la Madv. lat. sprogl. § 426) og erstattes ofte mangle navneord, der betegner en handling eller tilstand.

eptir Ingjald liðinn (post I. mortuum, efter I. Dropl. 37. — eptir genginn guma. Hávam. 71. J I. — við þat talit (hoc dicto) Band. 4. — við sv Band. 16 og 19; Hrafnk. 8. — at lyktaðum þessu daga (finito hoc certamine) Gisl. 44, 226. — at komnu herfanginu (post prædam comportatam) Al — at öllum öðrum sofandum. Alex. 15. — at fallinn (post G. cæsum) Fornm. X, 382. — (at

---

navneord). Det styres også af forholdsord: við svá búit. A Gisl. 44, 3; at svá búnu. Egilss. 99; Band. 29, = at sv Gisl. 44, 7; ok segir Eyólfi til svá búins. Gísl. Súrss.

Sigurðarkv. III, 52; at Hrungni dauðan. Harbarðslj.
a samme måde, uagtet dauðr er et tillægsord, men som
ı betydning er ligt en tillægsform, mortuus). — at
agnu ríki (regno nuper accepto) Fornm. X, 387. —
á föllnu máli. Band. 21. — at svá mæltu (ita hoc
= facto) Dropl. 14. — at sogöru (ɔ: at svá göru
;örvu, re ita constituta) Sigurðarkv. I, 24.

b. En tillægsform (ligesom også et tillægsord) for-
et med et navneord (eller som navneord stående andet
som et stedord) kan stå i hensynsform (uden at,
en tilföjelse næppe er den oprindelige udtryksmåde, og
heller ikke må underforstås, hvor den ikke findes, da
en af den blotte hensynsform er at forklare som en
gelsens eller mådens betegnelse), således at betegnelsen
r til Latinens ablativus conseqventiæ, s. 54. Der be-
s nemlig herved, at hovedhandlingen sker samtidig eller
ig med hensyn til den tilföjede bestemmelse (eftersom
er tillægsformens samtid eller förtid); men der angives
d ikke alene et tidsforhold, men også en måde, anled-
, betingelse osv. Prøver på denne sprogbrug ere an-
ovenfor (54) side 143. Meget hyppig er dens an-
else ikke.

153. Ved visse udsagnsord finder en særegen brug af
;sformer sted, om hvilken følgende må mærkes.

1. Den handlende tillægsform bruges ved fara, koma
;anga, hosstillet grundordet, men således at det tillige
ører til udsagnsordet, udfyldende den ved omsagnets
gnsord ufuldstændigt eller ubestemt udtrykte virksomhed,
rende nærmere måden eller beskaffenheden af bevægelsen.[1]
þá kemr laupandi njósnarmaðr. Alex. 30. — fljóð

[1]) Jfr. det danske ,komme gående, k. løbende, ridende.'

fór leitanda at fœðu. Egilsson lex. p. 157. — fór r böðvar ský (ibat dirumpens clipeos) Heimskr. V, 24 kemr dreki fljúgandi. Völusp. 64. — hann fór svá andi ok emjandi. Fornm. X, 383. — þeir gengu andi ok óðu elda. Kristn. 14. — kom Völundr li um langan veg. Völundarkv. 8. — fór mjök hra (vaklende) Hrafnk. 15.

2. Den lidende tillægsform forbindes med fá, láta, desuden undertiden også med eiga, ki orka, vinna, og på en sig dertil nærmende måde, ide en navnemåde (vera) er udeladt, med hyggja, fr bjóða, samt med sjá og heyra isteden for en navne idet disse udsagnsord bruges som et slags hjælpeord auxiliaria) og forbindes med tillægsform ligesom hjælpeo men dog udtrykke en mere selvstændig, om end ufuldst virksomhed.[1] Tillægsformen bruges her dels uböjelig ved hafa i de sammensatte handlende tidsformer), n ved fá og geta, samt når den er af et uindvirkend sagnsord, dels böjelig efter genstandsordets kön o (som ved vera og undertiden ved hafa), navnlig ve og dem der betegne en sanseiagttagelse.

getr brotit allar vèlar þeira. Gisl. 44, 149. — þú þangat komizt. Grettis. 155. — at hann fái l þessa (gstf. flert.) leyst. Alex. 19. — Andhrímnir Sæhrímni soðinn. Grimnism. 18. — fær þórr eigi fi þenna leik. Sn. Edd. 33. — hann gat eigi h dóminum. Kristn. 66. — menn fengu hvártki rètt nè hafit. Egilss. 139. — fær vakit þá. Fornm. I, Flatey. I, 43, = getr vakit þá. ssted. — at þit drepit sonu Skallagríms. Egilss. 98. — allar ógnir

[1]) Jfr. det danske, ‚få gjort', ‚få udrettet.'

eigi vitat. Sólarlj. 68. — engi gat fylgt hánum. rvar. 44. — ek get svá mikinn mun gört. Hervar. 22. þeir mundu eigi fá bundit úlfinn. Sn. Edd. 19. — gu þeir hánum ekki náit. Fagrsk. 167 (jfr. Fornm. VII,). — Ívarr lèt skorit ara [á] bak Ellu. Fornald. I, . — ek heyrir góðs manns getit. Kristn. 140. — yrði hann við felldan. Gisl. 44, 26. — sèr Jugurtha rændan mönnum ok vápnum. Gisl. 44, 139. — er n frá Saul konung fallinn (spurgte ham falden ɔ: hans) Gisl. 44, 80. — knátti vakit oddhríð (pugnam ciebat) mskr. III, 238. — fá gört hann heilan. Alex. 24. — u vel gætt allra þessa hluta. Alex. 6. — Men digterisk: Skaney herjaða. Heimskr. II, 269; lèt ek hersi heim sóttan (hjemsøgte) Arinbj. dr. 3 (Egilss. 202); gulli ypta lèztu Gýmis dóttur. Ægisdr. 42; Suttung svikinn n lèt sumbli frá ok grætta Gunnlöðu. Hávam. 110. ef þeir vinna heptan hann at. Grág. I, 23; vinna ngit (= ganga), v. þvegit (= þvá) s. Egilsson lex. 885; om orka med tillægsform (orka aptrat, få standset, hindret) s. ssted p. 627.

Anm. 1. Med den omtalte udtryksmåde må ikke forxles den 21, 3 oplyste sprogbrug, hvor en navnemåde er ladt: ek kveð þik tældan (siger dig skuffet ɔ: at du er uffet) Alvíssm. 36. — þitt veit ek líf um liðit. Grimnism. . — bauð fingrgull gefit tröllum. Korm. 190. — gða ek hèr í túni teina fallna, þá er ek vildigak vaxna ta. Guðr. kv. II, 39. — frá ek benja reyr roðinn. eimskr. I, 166. Blanding af begge: Egill hafði látit eyta skipi sínu ok fluttan farm til. Egilss. 129.

Anm. 2. Undertiden er en sådan form kun en omskrivning for det enkelte, simple udtryk, som átti borit (for bar) Fornm. VII, 67; eiga mælt, gert, skilit, s.

gloss. Fornm. XII og Egilsson lex. p. 123. — sem áttir eiða opt um svarða (har svoret eder) Atlakv. 30. láta sèr getit at e-u = e-m gez at — (finde behag Grettis. 149; Fornm. II, 25. — er þá lèztu þèr báð baðm um tekit (nl. vera) = tók þú. Ægisdr. 26; Atlakv. 32. — létumk brugðit = lèt mèr bregðaz. Egils 46 (digt.).

154. Den handlende tillægsform af endelsen -an bruges ikke sjælden dels ganske som tillægsord föjet til navneord, dels i intetkön med er som et slags gerundi dog ikke blot med betydning af tilbørlighed og nødvendighed, men også stundum med betydning af mulighed og tilladelighed[1], dernæst med umærkelig overgang (efter de 148 udviklede) til betydning af en simpel lidende samtidig tillægsform.

til vatz þess er drekkanda væri (drikkeligt) Alex. 167. — svá er lœkr várr saurugr, at varla er drekkanda ór (bækken er så mudret, at man næppe kan —) Dropl. 34. — eigi er það trúanda (credendum); ætlanda er slíkt (rimeligt) Band. 13. — segjanda er allt sínum vin. Egilss. 120. — hengjandi þjófr (som fortjener at hænges) B. Hald. I, 349. — krefja skuldanda skarfs ór gulli (næsten kun: ‚som skyldes‘, skyldig) Hervar. 53. — er þèr þess ekki biðjanda (hoc tibi petendum non est) Egilss. 147. — þetta er þiggjanda þýjar barni (skal tages af trælkvindens sön) Hervar. 49. — á deyjanda degi (dødsdag) Svarfd. (Ísl. S. II) 132 og 134; Laxd. 106. — er nú gott berandi borð á horninu. Sn. Edd. 32. — eru þau (váðaverk) með athygli skoðandi (contemplanda) ok með skynsemd grein-

---

1) Jfr. de græske former på -τέος og -τός, Madv. gr. ordf.

di (discernenda) Járns. 49. — leynandi laustr (ɔ: som les) Járns. 123. — skógarmaðr ferjandi (som det er adt at føre ud af landet) Grág. I, 89. — þeir eru með rgfölldum háttum teljandi. Alex. 164.

Anm. 1. Af endelsen -iz (-isk) findes f. ex. sèr gjandiz (sibi sufficiens) af nægja. Lilja 8. — dveljandiz. örn 97. Ligeledes findes med ú- sammensatte nægtende, n úferjandi (som ikke må føres ud) Grág. I, 12 og 88. n ligesom herfra vel må adskilles de 151 omtalte som handde navneord brugte tillægsformer, således også de af denne rm, der betegne et navneords-begreb, som hyggjandi (skön, önnende).

Anm. 2. Endnu må mærkes en egen art tillægsord på -r dannede af udsagnsords-stammer, som stå på grænsen il tillægsformer, idet de betegne udførelsen af handlingen som tilladelig eller tilbørlig. Sådanne former ere følgende: tækr (af taka, til at tage, accipiendus) Járns. 120. — ütlægr ok dræpr. Gisl. 44, 183; dræpr ok deyddr. Járns. 24; grœfr (sepeliendus) Járns. 15; færr (førlig) Grág. I, 58; ætr (til at spise, som må spises) Grág. I, 34; sœrr dag (dag til at sværge) Járns. 2; eigi er ykkr saman vært (til at være) Gisl. 44, 22; eiga vígt (have ret til at dræbe) Járns. 8; eiga fœrt. Grág. I, 109; eiga kirkjugengt, eiga lægt at kirkju (have ret til at gå eller ligge) Grág. I, 7 og 8.

Almindelig anmærkning til tillægsformerne. Det hører egenlig nærmere til formlæren end til ordföjningslæren at bestemme, hvorledes den lidende tillægsform behandles i de dermed sammensatte tider af udsagnsordene. Her skal det derfor kun kortelig omtales, at i de med vera

(og verða) dannede tidsformer, der egenlig ere lideform… men dog også bruges i nogle handlende (uindvirkende) … sagnsord (höfðingjar eru þá heim gengnir, hann … heiman riðinn, s. 4, b), er tillægsformen forander… rettende sig i kön og tal efter sætningens grundord. … konungr var sofnaðr... váru nú enduð þau álög … fundu hann dauðan — í þeim stað, sem konungrinn … drepinn; var sá haugr viðum snúinn ok görr ra… byggiligr; var Heiðrekr þar í lagðr. Hervar. 44. — I … handlende tidsformer, der dannes ved hjælpeordet hafa, … tillægsformen i reglen uböjelig (brugt supinisk); men ik… sjælden retter den sig dog i tal og kön efter sætninge… genstandsord. Prøver på denne sprogbrug ere anførte d… 4, b, anm. 2, dels 110, anm.

VII.

Sætningsforbindelse, især ved bindeord. Spörgende og nægtende sætningsform.

155. Efter at der i det foregående er handlet om mådernes og tidernes brug og alle de formers anvendelse, som sproget har (ligesom i første afsnit om navneordenes forholdsformer), skal her endnu omtales de ydre forbindelsesmidler mellem sætningerne (ligesom der i første afsnits V gaves en fremstilling af forholdsordene, de ydre betegnelser af forhold, hvor forholdsformerne ikke vare tilstrækkelige). Hertil benytter sproget bindeord. Af disse kunne vel nogle, navnlig de forbindende og adskillende (conjunctiones copulativæ et disjunctivæ), også tjene til at betegne forholdet mellem enkelte begreber eller ord, men i reglen er det dog sætningers forbindelsesforhold, som

…ved angives, og derfor har fremstillingen af deres brug sin …ds her. — Ved bindeordene udtrykkes dernæst dels sæt…ngers sideordning, dels deres underordning. Af den første …t ere de forbindende, adskillende og modsæt…ende (adversative), af den anden art ere at (betegnende …mstandssætninger), de der angive følge-, hensigts-, …rsags-, tids-, betingelses-, indrömmelses- og …ammenlignings- sætninger, desuden de henførende …rd og de særegne småord, der betegne det spörgende …g nægtende udsagn i de forskellige forbindelser, hvori …e kunne fremtræde (som afhængige eller uafhængige, en…elte eller dobbelte), endelig de bindeord der udtrykke en …tigende (opad eller nedad stigende) sætningsforbindelse, eller alene tjene til at forstærke eller på en eller anden måde at bestemme udsagnets form.

156. Det forbindende ok[1] knytter ligefrem to forestillinger (enkelte ord eller hele sætninger) til hinanden uden nogensomhelst bibetydning, således at begge dele stilles lige, eller det sidste som et tillæg til det første. Íkorni sá, er heitir Ratatöskr, renn upp ok niðr eptir askinum ok berr öfundarorð milli arnarins ok Níðhöggs. Sn. Edd. 11. — Eptir þat brutu þeir upp úti-

---

[1]) ok skrives med en ældre form auk (på runestene almindl. og i enkelte ældre håndskrifter, som A. M. 675, der er fra omtr. år 1300, hvor det forekommer 11 gange = ok) og udledes af auka, d. øge (ɔ: forøge) = lat. augere. auk bruges også dels som navneord ‚forøgelse‘, dels som biord ‚desuden‘, dels som forholdsord (auk þeira, foruden dem); jfr. d. et åg = lat. jugum, ɔ: det forbindende; ekja = auka. gl. engl. to eke = oldengl. eac. S. Gislas. Frumpart. 195, anm.; A. n. o. 1858, 151; Egilsson lex. p. 29 og 618, ovenfor 61 (s. 165.) I håndskrifter skrives ordet alm. med et afkortet tegn.

búrit ok tóku reip ofan ór krókum; taka síðan kn síma ok stinga raufar á hásinum þeira ok draga þar reipin ok kasta þeim svá upp yfir ásinn ok binda svá átta saman. Hrafnk. 20. — Det står i forbindelse m sprogets særdeles hyppige anvendelse af løs forbindelse, bindeordet ok findes brugt overordenlig meget, ikke al i sammenligning med de sprog, hvor den bundne fo yndes mere, som i Latin, men også ofte, i forhold til v sprogbrug, på en meget ensformig, næsten trættende og ti syneladende ubehjælpelig måde. þú munt við skip þ svíkum mœta ok flokkum, ok mun á bardaga reitask ok muntu týna nökkuru liði, ok sjálfr sár fá, o muntu af því sári banvænn vera ok á skildi til skip borinn. Fornm. X, 393 (og således bestandig i Ágrip hvor sprogformen er uden al kunst og omhu for afvexling). Ok forbinder således dels enkelte ord, dels sætninger mellem hverandre. ráðazt nú á brott með Eymundi ok Ragnari ok sigla á brott með miklu liði ok völdu at hreysti ok harðfengi ok hèldu í Austrveg, ok þetta frètti Ólafr konungr — ok hann kvað ... Flatey. II, 120. — Ved opregning af flere led kan ok sættes mellem de enkelte, men også udelades på enkelte steder, uden nogen bestemt regel; især i digtersproget har versformens velklang en bestemmende indflydelse herpå. kristnaði hann fimm lönd, Noreg ok Ísland ok Hjaltland, Örkneyjar ok it fimta Færeyjar. Fornm. X, 393. — fjórir af Grikkjum fá komiz upp á borgarvegginn, þeir er svá eru nefndir: Pentestes ok Timeus, Leuernacus ok Aribolus. Alex. 148 (hvor ingen synlig grund er til at tage to og to sammen). — ek mun jötna inna heiti: Ýmir, Gangr ok Mímir, Iði ok þjassi, Hrungnir, Hrímnir, Hrauðnir ... Sn. Edd. 111 (hvor den regelløse tilföjelse eller ude-

ælse af forbindelsesordet i opregningen af de mangfoldige nne idelig gentager sig.) — þá fylking, er með hánhafði verit um vetrinn — þat váru 6000 ok 600 60 ok 6. Gisl. 44, 286. — Sigmundr býst nú til gdar við menn sína ok siglir, þegar hann er búinn, str til Víkr ok svá til Danmerkr ok í gegnum Eyrsund ok allt í hit Eystra salt. Flatey. I, 137 = Færey. 0. — allir höfðu þeir skjöldu ok hjálma ok höggápn ok lagvápn. Egilss. 188. — hvernig skal Krist enna? svá at kalla hann skapara himins ok jarðar, gla ok sólar, styranda heims ok himinríkis ok gla, konung himna ok sólar ok engla ok Jórsala ok órdanar ok Grikklands, ráðandi postola ok heilagra manna. Sn. Edd. 91.

Anm. 1. Ok tilknytter ikke alene et nyt led (for så vidt underordnet for tanken, som omsagnet kun retter sig efter det første og må tænkes gentaget i samme eller i en anden form (flertal) til det sidste), men det tilföjer også ofte et led som sideordnet, hvor man ventede en underordnet udtryksmåde (som henførende sætning eller ved en tillægsform eller ved et bindeord). Ligeledes bruges ok ofte foran en hel ny mening eller tale, hvor andre sprog ikke anvende forbindelsen, eller betegne den på en anden måde. Droplaug bjó þar eptir ok synir hennar. Dropl. 7. — fór ek þá til sætis þar, sem mèr var skipat, ok mínir menn. Flatey. II, 137. Jfr. 6 med anm. 2. — önnur sat at saumum ok var sú ellri (ɔ: som var ældre) Dropl. 4. — (hann) ferr undan ok er þó óðfúsi til. Band. 8. — Egill mælti ok brosti við (E. sagde smilende) Band. 35. — snemma of morgin fundu þeir á vatnsströndu konur þrjár, ok spunnu lín (ɔ: som spandt —) Völundarkv. form. — þat var einn dag, er Ketill hafði

þar litla stund verit, at þessi kona gekk til á klæði ok þó, ok síðan þó hón höfuð sitt — o hárit mikit ok fagrt ok fór vel. Dropl. 4. — illa | mèr, at þú ert þann veg til görr ... ok skal hefnt verða, ok far þú til liðs þíns. Hrafnk. 8. mælti Heiðrekr: faðir minn görir mik útlægjan skal ek göra þat eitthvert, er hánum má verst þ ok brá þá sverðinu. Hervar. 23. — ætlar jar œrnu tómi um daginn at höggva þessa menn Jómsvíkinga, ok þeir höfðu nú hendum á komit. XI, 147 (hvor ok står aldeles isteden for er). — þat, Freyr, fólkvaldr goða, ok ek vilja vita. ism. 3. — Begyndende en hel ny tale eller mening segir þeim brœðrum illmælit, þat er þorgrímr to hafði við hana talat! ok munu þið hvárki skammar hefna ... Dropl. 9. — hón kveðsk mundu, ok gör fyrir ást okkra ok seg mèr. I 29. — Således almindeligt, når talens form går o den afhængige til den uafhængige.

Anm. 2. Ok forbinder også ofte modsætning at det må gengives ved ‚men'.[1] Dette sker ikke alen et foregående nægtende udtryk, men også uden at et går i forvejen. fèkk hann þurrari leið ok lengri ((rere vej, men længere) Hrafnk. 4. — treystiz han at halda bardaga ok flýði. Gisl. 44, 144. — þ varð ekki gamall maðr ok andaðizt. Dropl. 7. vildu þeir snúa til hválsins ok máttu ekki. Dro — varan bið ek þik vera ok eigi ofvaran (me altfor forsigtig) Hávam. 132. — hann gleymdi fóstrlandi sínu, ok var þar eptir móðir hans ok

[1]) jfr. Madv. lat. sprogl. § 433, anm. 2.

..ðnt —) Alex. 12. — Oddr kveðzt eigi mundu
..m í hendr fá — ok vil ek, at þú takir við. Band.
— þá mælti Útgarðaloki, vel er drukkit ok eigi til
.. (men dog ikke synderligt) Sn. Edd. 32. — köttr
grár ok heldr mikill. Sn. Edd. 33. — þótt eigi
prest fundi, ok (ɔ: men) segi hann úlærðum manni
.. hann iðraz, ok svá þótt hann megi eigi mæla,
ɔ: men) geri hann þær jartegnir, at menn finni at
.. iðraz í buginum, þótt hann komi eigi tungunni
ok skal (eftersætn.: da skal —) þó grafa hann at
..u. Grág. I, 12. — (Her kan dog også bruges en:
hafði hann í hendi, en ekki fleira vápna. Hrafnk.
— Om utan og nema efter en nægtelse s. 161).

Anm. 3. Ligesom ok undertiden kan stå foran om-
et, tilsyneladende overflødigt, og dernæst også foran
.. ord i sætningen, måske kun for at udhæve dem, så-
.. tjener det også til at angive eftersætningens begyndelse
egenlig selvstændig betydning. Dette er vel især til-
..t i de ældste sproglevninger, som i Grágás, men findes
også andensteds. um allar föstutíðir aðrar ok verðr
r útlagr 3 mörkum. Grág. I, 33. — skolut (ɔ: skal
) menn andvitni bera ok hèr á þingi. Grág. I, 68.
á sá maðr lík hans til kirkju at fœra er næst býr
ra manna er II húskarla á ok um sjálfum sèr (ɔ:
..ruden sig selv). Grág. I, 10. — Efter en henførende
..ing: þeir menn er sakir eigu í fimtardómi, ok
lu þeir ... Grág. I, 79. — Til at angive eftersæt-
..en: ef fè rekr á land með líkum, ok skal þar taka
il þurfta þeim. Grág. I, 11. — ef sá maðr lætr í
.. nefnaz, er nú var frá skiliðr, eða selr hann öðrum
ni sökina, af því at hann vill láta í dóm nefnaz,
verðr hann útlagr um þat III mörkum. Grág. I, 38

og således overmåde hyppigt. Derimod sjældent i f
lende stil. er Knútr konungr spurði þat er biskup
mælt við Ólaf, ok lagði Knútr konungr mikla óvi
við Ólaf síðan. Ól. hell. s. (Chr. 1849) 10 (efter h
fra noget efter 1200 eller 1250). — en er Hugi er
inn til skeiðsenda ok snýst aptr, ok er Þjálfi ei
kominn á mitt skeiðit. Sn. Edd. 31. — en er
þraut eyrindit ok hann laut ór horninu ok sèr,
leið drykkinum, ok lízt hánum svá (da forekom det
sem allítill munr mun vera at nú sè lægra í ho
enn áðr. Sn. Edd. 32.

Anm. 4. Ok bruges ofte i betydningen ‚også‘,
ket ellers kan udtrykkes ved enda; ligeledes i forbind
ok eigi med betydn. ‚heller ikke‘. hann mundi ok
verit hafa. Sn. Edd. 145. — ok vildi Tolomeus
svíkja hann. Gisl. 44, 89. — heiðnir menn gerðu
samkundu ok í tign við Óðin. Fornm. X, 377. —
us var þá ok svá máttfarinn, at ... Alex. 144.
kallar ok eigi undarligt, at útlagr maðr ok óreigi vi
flest allt til fjárins er hann fái. Alex. 104. — er
ok ekki samfœrt. Alex. 95. — prestar eigu at taka
lögheimili at fardögum; enda er þeim rètt at þeir
síðarr allt til lögleiðar. Grág. I, 20. — enda er
ván (også er det at vente) Fornm. IV, 80. — enda
miklu meiri hans ofsi, enn hann muni nú þess gá
geyma. Ísl. S. II, 239. — (om bæði — enda s. 1

Anm. 5. Ok forbindes ofte med andre småord,
tjene til at danne overgang i talen. Sådanne forbind
ere: ok svá. Sn. Edd. 108. (= svá ok), ok þar m
Sn. Edd. 145, ok slíkt sama, ok þat með. Fornm.
230, ok nú þá. Alex. 114, osv. — Om ok i sammen
ningsudtryk s. nedenfor 166, b.

157. Ved anførelsen eller opregningen af flere led forbindelsen mellem leddene, især i hurtig og livlig istilling, eller hvor en bestemt række af navne, benævler eller exempler anføres, ganske udelades (eller på le steder, s. 156) — asyndeton. Mellem to led ldes derimod sjældnere og digterisk forbindelses-beelsen.

áttu þau 3 sonu, er svá hètu: Sörli, Hamðir, r; þeir váru allir svartir sem hrafn á hárslit, sem narr ok Högni ok aðrir Niflungar. Sn. Edd. 76. — ir ok hugr reiði, fjandskapr, fár, grimmd, böl, mr, tregi, óskap ... Sn. Edd. 109. — slíkan sama ða fekk Cethegus, Statilius, Gabinius, Ceparius. l. 44, 348. — alla vega sjá frá sèr fagra völlu, ika akra, stóra skóga, blomgaða víngarða, sterkar rgir. Alex. 13. — mildir, frœknir menn bazt lifa. vam. 47. — Sigurðar sárla drukku hrægífr, huginn rtblóð saman. Guðr. kv. II, 29.

Anm. Det forbindende ord kan i livlig tale, navnlig digtersproget, eller hvor udtrykket nærmer sig til ordogsformen eller i kærnefulde tankesprog erstattes ved ntagelse af et for leddene fælles ord, som da gerne sæt- i begyndelsen af hvert led. Det således gentagne ord naphora) kan dels være udsagnsordet i sætningen, dels hvilketsomhelst andet ord, på hvilket der lægges en særvægt. I spörgsmål kan den egenlige spörgesætning hel ntages. sumr er af sonum sæll, sumr af frændum, mr af fè œrnu, sumr af verkum vel. Hávam. 68. — nn reið austr um Småland ok í Eystra-Gotland, svá Svíþjóð, reið bæði dag ok nótt. Hervar. 60. — deyr , deyja frændr, deyr sjálfr it sama. Hávam. 76. — vat er Skjöldunga, hvat er Skilfinga, hvat er Öðlinga

. . . ? Hyndl. 11, og: þaðan Skilfingar, þaðan Öðlin
þaðan Ynglingar . . . ssted. 16. — veiztu hvè rista s
veiztu hvè ráða skal? veiztu hvè freista skal?
Hávam. 145. — ill iðgjöld lèt ek hana eptir hafa
ins heila hugar, síns ins svára seva. Hávam. 105.
Völusp. 7 og 18.

158. Begge led af en toleddet forbindelse fremh
ved at sætte bæði[1] ved det første og ok ved det a
led (d. både — og). Er der flere led, da kan b
(som således taber betydningen af en tohed eller angiv
af det ene af to) sættes ved det første, medens ok sæ
ved ethvert af de følgende. I steden for ok kan f
enda efter bæði, når der er to adskilte sætninger. h
var bæði auðigr ok vinsæll. Dropl. 7. — hón
gömul, bæði ljót ok svört. Dropl. 22. — bæði dag
nótt. Hervar. 55. — nú skulum vèr gæta þeira hèr
láta þá kenna bæði þorsta ok kulda ok minnaz h
kvenna sinna ok ástmanna, ok bíðum svá unz þeir bi
sjálfir griðanna. Gisl. 44, 360. — muntu bæði þ
í því ok svá mörgum öðrum hjálpa. Fornm. X, 3
— Bæði kan også stilles bagefter, idet ordet ligesom b
varer noget af sin stedords (eller navneords) betydnin
‚begge dele‘: varð þessi orrosta hörð ok löng bæð
Fornm. VIII, 138. — lið mikit dreif til hans ok fr

[1]) bæði er egenlig intetkön flert. af báðir (jfr. 85, b. anm
1 slutn.), hvoraf d. både (medens d. begge er dannet af eje
beggja), der i det ældre sprog bruges som stedord: ‚på båd
sider.‘ Danske lov I, 13, 11; ‚bleve der både slagne‘. Claus. Norg
kr.; = bathæ (ɔ: begge dele) Vald. sæll. lov. — bæði bruge
også som stedord = hvárttveggja, Hávam. 90; ligesom
stedordsformerne kunne anvendes, hvor bindeordet ellers er al
mindeligt.

eði (= bæði mikit ok frítt) Fornm. VIII, 246. — þá ir þeim skammt allstórra höggva á millum ok laga bæði. ıgrsk. 187. I digtersproget er dette endnu almindeligere. ed følgende enda: er nú bæði, at þèr mun vel takast, ıda er slíkum allvant um. Band. 17. — þat er bæði, t Hrafnkell man nú eigi vilja, enda er mèr þat nú igi heldr í hug enn þá er ek reið þaðan. Hrafnk. 11. — þar var bæði at hánum hafði heitt gört ... enda ildi hann fyr metnaðar sakir sýna íþrótt sína. Alex. 22.

Anm. Af den omstændighed, at bæði egenlig er et ledord, der kan bruges som navneord (begge dele, mmqve), må forklares udtryk som: með móður hans ok stur, er bæði var ok kona hans (ɔ: er bæði var stur ok kona hans, der var begge dele, nemlig både tte (søster) og kone) Alex. 45. — Ligeledes bruges ledordet báðir, hvor man kunde vente bindeordet. unz agnús misti beggja sigrs ok heilsu (= bæði s. ok .) Fornm. X, 430. — jós ok armbauga mundu æ vera eggja vanr (= vanr bæði jós ok armbauga) Ægisdr. 3. — vön geng ek vilja vers ok beggja (= v. bæði ers ok vilja) Sigurðarkv. III, 9.

159. Som adskillende (disjunktive) bindeord bruges ða, eðr (eller),[1] hvor to eller flere begreber opstilles som forskellige, enten således at det ene udelukker det andet, eller kun således, at forskellen ligger i ordet (navnet), men der kan tages hvilket det skal være. — Den bestemte

---

[1]) Det skrives sædvanlig i hdskr. med forkortelse, undertiden helt ud (som Dropl. 12); begge former findes i det ældste sprog (Völusp., jfr. Egilsson lex. p. 147—48; Gisl. 44, 537 og 538). En kortere form eð findes Skírnism. 31 (ed. A. M.) og Sn. Edd. I, 684 (ed. A. M.).

adskillelse og det udelukkende valg (alternativ) mell
begreber betegnes ved annathvárt — eða eller annattv
(s. 96, anm. 1 med bem. nedenunder) — eða,
rende til d. enten — eller. En anden form er ella
elligar, der egenlig betyder: eller, eller også, og b
dels efter eðr (eðr ella, eller også), dels til at angive
adskilt led, men også uden noget foregående led for a
trykke, hvad der i modsat fald vil indtræde. — Vort
enten' — ,eller', lat. sive-sive, hvorved på én gan
tegnes en adskillelse (disjunctio) og en betingelse, udtr
ved hvárt sem (er) — eða eller hvárt — eða. –
de spörgende adskillende udtryk handles nedenfor
—169).

þá runnu átján vargar móti oss eða tuttugu. l
22. — hvernig skal kenna skip? svá at kalla hes
dýr eða skíð sækonunga eða sævar eða skipreiða
veðrs. Sn. Edd. 90. — brjóst skal svá kenna, at
hús eða garð eða skip hjarta, anda eða lifrar, el
land, hugar ok minnis. Sn. Edd. 109. — vituð ér
eða hvat? Völusp. 22 og ofte. — svá bar Helgi af
ingum sem itrskapaðr askr af þyrni, eða sá dýr
döggu slönginn — Helg. Hund. II, 36. — með fj
háttum verða rangir dómar: annathvárt með ræzlu
igar fègirnd eða með heipt — ella með vináttu.
56 (— hvor ligesom to og to begreber slutte sig næ
til hinanden). — ef innanþingsmenn bera annattv
ljúgkviðu eða ljúgvætti. Grág. I, 100. — er annattv
váru í för með hánum eða spurt hafa. Járns.
— þat ætla ek mönnum þó tíðást, at þat sè gört
athvárt á leiðum eða þingum. Band. 10. — aldri
hár mitt skera nè kemba ... eðr ella skal ek
Fornm. I, 4 = Flatey. I, 40: ella (uden eða) sk

ɛyja. — ganga mun ykr andæris, eða ella hræðumk ·: eller også er jeg (alt for) frygtsom). Atlam. 14. — ₐð hann Heiðrek flýja ór hans ríki, eða fá ella ₐuða. Hervar. 22. — farit firr húsi — ella hèðan bíð- . Atlam. 37. — hvat segi þèr ór yðru, eru Svíar í ₘdi, eða elligar úti allný, konungsspjalli? Fornald. I, 34. — hvárt sem friðr er eða úfriðr. Alex. 6. — allt ɜrðr eptir því fara, sem hann hefir fyrir sèt í upp-afi, hvárt sem særinn gengr á land framarr venju, ða brjóta landskjálptar borgir niðr, eða fái menn sótt- ' af vanstilli loptsins, eða dragi myrkr á sól eða ₘngl, eða gangi venju seinna Mercurius — þá verðr etta allt eptir vilja þess ins hæsta höfðingja. Alex. 5. — hvárt sem ek vinnr sigr á sjó eðr landi, þá em k æ þinn þjónustumaðr. Gisl. 44, 182. — hann hall-ði aldri rèttum dómi, hvárt sem í hlut áttu innlenzkir ›ðr útlenzkir. Hervar. 21. — hvárt sem skorta orð eða ›nnur atferli. Grág. I, 7. — Også: hvárt er —: ok ıvárt er Óðinn sagði þat til metnaðar við sik, eða þat ıafi svá verit með skipti tungnanna, þá hafa þó marg-ır frœðimenn haft þat fyrir sanninda sögn. Sn. Edd. 150. — at þú nám bjargir — hvárt eru sóttdauðir eða ıædauðir, eða 'ro vápndauðir verar. Sigrdrífr. 33. Ligeledes findes hvártz (ɔ: hvárt es = hv. er). þat er rètt hvártz vill at göra eina gröf at beinum eða fleiri. Grág. I, 13; jfr. ssted. I, 42.

Anm. eða og ella bruges også som biord i betydningen ‚ellers', ‚eller også' = ‚i det modsatte tilfælde.' at eiga dóttur hans — eða falla at öðrum kosti. Hervar. 7 (her er det endnu bindeord, men udtrykket viser overgangen). — ella ver hvers manns níðingr. Hervar. 8. — ella sagðisk konungr mundu láta koma menn til

hans. Hervar. 31. — ek þikist sjá tjald í fjallit eða ella stein grán. Dropl. 33. — Om brugen af e spörgesætninger, ligeledes eða eigi s. nedenfor (168).

160. Til at betegne modsætningen bruges det s sættende (adversative) en,[1] dels mellem enkelte led, mellem sætninger. Dog tilknytter en ofte en ny selvst dig sætning uden egenlig sproglig forbindelse med det f gående. Ofte er modsætningen så svag, at en kun da overgang til noget andet og nyt. Når en nægtelse g forvejen, betegnes modsætningen ved heldr.[2] Sjæld bruges som modsættende bindeord utan, der egenlig sin plads i betingelsessætninger. Hrólfr konungr n eigi fara firir úfriði, þeim er hann átti við Saxa, þó sendi hann Aðilsi berserki sína 12. Sn. Edd. 82 þá tók Hrólfr kraki hœgri hendi gullit ofan í h ok söri alt um götuna; en er Svíar sjá þat, hl þeir ór söðlunum. Sn. Edd. 83. — komu þá at nokkvorum ok gengu inn; en sá búandi er ne Hreiðmarr, er þar bjó. Sn. Edd. 72. — ok er vissu ætt hans góða, en hann var vinsæll sjálfr, þá Band. 4. — ór Ýmis holdi var jörð um sköpuð, e beinum björg, himin ór hausi ins hrímkalda jötuns ór sveita sjór. Vafþr. 21. jfr. Fornm. VI, 23. — þ gelmir var þess faðir, en Aurgelmir afi. Vafþr. 29 hreingálkn hlumðu, en hölkn þutu. Hýmiskv. 24. þess er hann var beðinn, þá veitti hann gjarna, trauðliga vildi hann þiggja af öðrum, ok ef hann

---

[1]) Om en, s. bemærkn. til 87, a. under siden (en er u tiden = ef, Alex. 96; eller = er, Alex. 107 og 145).

[2]) Om heldr s. 91, anm. 1 med bemærkn. under siden utan jfr. brugen i Svensk.

láni, þá galt hann skjótt, en ef hann seldi at láni, heimti hann ekki. Gisl. 44, 312. — I fortællende stil ner en er — således almindelig kun overgang (= ok —), og stundum begynde flere efter hverandre følgende ninger ensformigt med en. en í því búri var steinlpi holr innan. en keisarinn lèt einn mann í þann lpa at sjá ok heyra hjal ok athæfi Frankismanna. en maðr sá öll þeira tíðindi um nóttina. en er þeir u í hvílu komnir, þá mæltu þeir ... Gisl. 44, 396. ek senda til at refsa þèr eigi riddara mína, heldr gðarlausa þræla. Alex. 18. — halda öngir stólpar nni upp, heldr (men, men kun) guðligr almáttr. Fornl. III, 665. — ok eigi ferr hann í móti, heldr býr nn her sinn. Gisl. 44, 145. — ek hefir eigi vápn tekit þess at herja á fóstbrœðr mína, heldr öllum oss til ðar ok náða. Gisl. 44, 167. — hafði hvergi haldanda g, utan fór sem einn kaupmaðr. Gisl. 44, 144.

Anm. Sjælden sættes en i begyndelsen af eftersætngen og egenlig ved en unöjagtig og mod følgerigtigheden ridende (anakoluthisk) forbindelse. en er þú drakt af rninu ok þótti þèr seint líða: en þat veit trúa mín, þá varð þat undr. Sn. Edd. 34.

161. Af den underordnede sætningsforbindelses rskellige arter indtage de der begynde med bindeordet at en forste plads.[1] Dette ord, der ikke alene i udseende, en vel også i oprindelse er det samme både som forldsord og som bindeord, som navnemådens mærke og m betegnelse af en bisætning i den fremsættende og restillende måde, såvel genstandssætninger som hensigtsetninger, følgesætninger, beskaffenhedssætninger (efter et

---

[1]) Om at jfr. 75 begyndl. med bemærkn. under siden.

påpegende ord), årsagssætninger osv. (i eller uder bindelse med nöjere bestemmende tilföjelser, der na angive de enkelte betydninger), kan betragtes som d mindeligste betegnelse for det afhængige, underordned ningsforhold. At det oprindelig er af stedords-opri (af þat, med afslibning af begyndelsesbogstavet) vise den ovenfor (138) fremstillede brug af det påpegende ord som indledende og forelebigt angivende indholdet navnemåde eller bisætning, dels sammenligning med (svarende betegnelser i de beslægtede sprog.[1] Fra l ningen det går ordet over til betydningen det at, o fra til bet. at, angivende indholdet af et foregående u altså som betegnelse af genstandssætning efter udsag der betyde at ‚sige, mene,‘ osv., men dernæst ogs dem der betegne at ‚bede, opfordre, råde‘ osv., hvo standssætningen ikke angiver indholdet af udsagnet det som bevirkes derved eller som man seger at b derved. Herfra (en stræben efter at —, for at - at —) er overgangen let til hensigtsbetegnelsen því at, til þess at), ligesom også til følgens og besl hedens betegnelse (så at —, således at, sådan at eller årsagens betegnelse (derved at, deraf at Hertil kommer endnu brugen af at i indrömmende ninger (þó at = þótt, dog at, om endog at — o endog, endskönt) og i tidssætninger (þá at, da

[1]) jfr. gr. ὅτι = ὅ τι, intetk. af ὅστις; lat. qvod (hv ὡς = ut er opr. henførende biord) = ital. che, fr. qu — at = þat er det got. þatei, oldengl. þæt, engl. that, t. platt. dat, hvilke ord alle ere egenlige stedordsformer. D betegnes at foran en navnemåde ved got. du, t. zu (i a t. sprogarter za, zi, zu), engl. to osv., hvilke former alle (holdsord.

). Dets anvendelse udbreder sig altså til næsten alle
er af bisætninger.

Om de egenlige såkaldte genstandssætninger er
ndlet ovenfor (122); om genstandssætninger udtrykte ved
f. med navnemåde ligeledes (145); om brugen af den
itte navnemåde efter påpegende udtryk (138) og efter
se udsagnsord (140), hvor også bruges en genstandssæt-
ig med at. Det er også på hvert sted i særdeleshed
givet, hvor vidt at udelades ved navnemåden. Prøver på
ogbrugens forskellige udtryk findes på vedkommende
der.

Anm. 1. Ved genstandssætninger med at og afhæn-
e spörgesætninger (ɔ: genstandssætninger i en spörgende
m) findes undertiden den uregelmæssighed, at det begreb
r skulde være grundord i den afhængige sætning drages
ı i hovedsætningen enten som genstand for omsagnet
er som grundord, hvis udsagnsordet er uindvirkende eller
ende, og derpå bisætningen tilföjes, hvorved genstands-
estillingen først bliver fuldstændig og rigtig. Denne til-
ækning (attractio) findes, dog især i det ældre
ştersprog, ved udsagnsord, der ellers ikke i og for sig
n forbindes med en genstandsform af den art, som be-
ebet her betegner. Således nam son minn — þann ek
it at varnaði. Sonartor. 19 (Egilss. 199), hvilket sted
oplyst ovenfor (95, anm. 1). — sèr þú Agnar fóstra
nn, hvar hann elr börn við gýgi í hellinum? (ser du,
orledes A. — ?) Grimnism. form. — Omvendt kan det
d, der skulde være genstand i hovedsætningen, trækkes
d i bisætningen som grundord. ef hann enn sparir
inda inn fólkská, þar er Reginn liggr (ɔ: sparir Reg-
, er þar liggr) Fafnism. 37; jfr. 14, anm. 3. — Lige-
les ved hensynsform: allir þeir menn, er dœma skulu

(þat er) eller at alene. I sproglig henseende
videre at bemærke om årsagssætninger end hva
for er fremstillet angående hvilken måde d
Om alls, der nærmest er årsagsbindeord, med
tidsbetegnelse, s. 106, b med bemærkn. neden

Om tidssætninger er dels handlet udfør
ved den fremsættende måde, dels (128) ved
lende måde. Her skal kun dette endnu bemæ
som tidssætninger sædvanlig have den henføre
form (ved tilföjelse af er eller sem til en
der i og for sig er et biord), således er det
ved udeladelsen af er at biordene fremtræde
bindeord (jfr. 106, b, anm.). þá er således
tum, þá er = qvum (hvorfor der efter þá
þá = qvum-tum); ofte begynder forsætnin
og eftersætningen med þá; ligesom þá kan f
betinget forsætning (ef), eller indrömmende (þó
efter en henførende eller ubestemt henførende
og stå i en enkelt sætning, når den ved indsk
sætninger får udseende af at indeholde en efters
forsætning. þann dag, er Helgi sat þar, þ

ex. 12. — sú kona, er hón leggsk á laun, þá skal m ganga í konungs garð. Fagrsk. 10. — kraptr ok mndómr sá er nú eyðiz mjök, þá veit ek, at — Gisl. 188. Jfr. 96, anm. 3. — Om þá brugt for þá er, s. 6, b, anm., jfr. Harmsól 11.

164. Betingelses-sætninger ere omhandlede oven- 105 med anm. og 118, 119 med anm., for så vidt der spörgsmål, om den fremsættende eller forestillende måde r kommer til anvendelse. På førstnævnte sted (105, m.) er tillige omtalt udeladelsen af bindeordet. Her skal es en udsigt over sætningsformen, navnlig de bindeord r bruges. — a) Ef betegner undertiden i beskrivelse er fortælling mere hvert gentaget tilfælde (når ɔ: så te som, hver gang, nærmende sig til tidsangivelse, esom det danske ‚når,' bruges på begge måder) end en tingelse. ef kveisa er komin í hönd þèr, þá tak kött t drep ok stikk hendi þinni í hann, ef hann er rmr, enn síðan bitt um til annars dags, ok ger svá sinnum, ef þarf, ok hvern dag tak kvikan katt. Gisl. l, 470. — gleði hans er gœzka vár, svefn hans er allaðr þat er vèr ..., sýting hans er þat, ef hann efr oss at sýta ill verk vár. Sn. Edd. 211. — Underden knyttes en ny betingelse til en allerede anført bengelse, idet der angives en bibestemmelse ved den første hvor vi i Dansk bruge den forbindende sætningsform) s. xpl. af Grág. I, 42 og Flatey. I, 74 der ere anførte venfor (103, side 275) og Járns. 134 (s. 105, anm. side 80. — Meget hyppig er også brugen af ef til at betegne n afhængig spörgesætning, hvorom nærmere nedenfor (168). freista, ef þeir fengi mjöðinn. Sn. Edd. 48; veiztu, ef ek gaf — Ægisdr. 23, dels med den fremsættende, dels med den forestillende måde (s. 126), — hvorved og-

give den egenlige årsag eller blot anledningen og mindeligt forhold, der begrunder handlingen, betegı því at (fyrir því at, með því at, af því at, s. 125, enten samlet eller adskilt ved mellemkommende ord, tiden ved því eller fyrir því alene (uden at), c (þat er) eller at alene. I sproglig henseende er (videre at bemærke om årsagssætninger end hvad d for er fremstillet angående hvilken måde der a Om alls, der nærmest er årsagsbindeord, med over tidsbetegnelse, s. 106, b med bemærkn. nedenunde

Om tidssætninger er dels handlet udførligeı ved den fremsættende måde, dels (128) ved den lende måde. Her skal kun dette endnu bemærkes, som tidssætninger sædvanlig have den henførende form (ved tilföjelse af er eller sem til en tidsa der i og for sig er et biord), således er det ege ved udeladelsen af er at biordene fremtræde som bindeord (jfr. 106, b, anm.). þá er således eg tum, þá er = qvum (hvorfor der efter þá er l þá = qvum-tum); ofte begynder forsætningen og eftersætningen med þá; ligesom þá kan følge betinget forsætning (ef), eller indrömmende (þó, þ(efter en henførende eller ubestemt henførende sætni og stå i en enkelt sætning, når den ved indskudte sætninger får udseende af at indeholde en eftersætnir forsætning. þann dag, er Helgi sat þar, þá k(um heiði þorkell. Dropl. 19. — svá um vei heimboð við vina sína, þá hafði hann meira (þat allt en fyrr. Egilss. 34. — dirfð, sú er ok svá mikil með áræðinu, at varla mátti vaxa hón enn — Alex. 8. — en allir af þeim í svá her nema einn, þá settu augu sín aptr um

63

UE

så er at mærke den korte udtryksmåde, ifølge hvilk sætning med ef sættes efter et udtryk, der ikke kai en spörgesætning efter sig, men hvor der må underfo ‚for at prøve på om —‘, som muntu mèr, Fi fjaðrhams ljá, ef ek minn hamar mættak hitta? arsh. 3. — Endelig kan með því at, der ellers be hensigten eller årsagen, også undertiden betegne ‚p betingelse at,‘ som sættusk þeir með því, at Hei fèkk Hergerðar. Hervar. 30. — b) Den nægtende betii betegnes ved ef eigi (sædvanlig adskilt, således at telsen stilles foran udsagnsordet eller et andet ord skal benægtes: ef þú gerir eigi meira af þèr. Sn. 32; ef ek hefði eigi sèt fyrr. Sn. Edd. 33); nei utan.[1] höfuð höggva ek mun þèr hálsi af, nem mèr sætt segir. Skírnism. 23. — nótt þú rísat, ne njósn sèr. Hávam. 113. — þeir — skulu fara til heimilis prests, nema þeir finni hann fyrr. Grág. — sumir (vilja) drepa hann, utan han segi, hve höfðu tekit. Gisl. 44, 127. — Sjælden (i det ældr tersprog) bruges nema efter fyrr i betydningen ‚end‘ mun dólga dynr, nema ek dauðr sják. Helg. Hu 20; ligesom også findes því at eins nema (kun p betingelse hvis —, egl. undtagen således alene) Njál. Jfr. Egilsson lex. p. 598.

Anm. 1. Uagtet eftersætningen efter en beting sætning ikke behøver at betegnes ved noget særege indskydes dog ofte (ligesom på Dansk så) et þá angive dens begyndelse. en ef þú sættiz eigi við

---

[1]) nema er af samme rod som udsagnsordet nema = t. (aus) genommen. utan er det samme ord, der brugt forholdsord, ligesom d. ‚uden‘; (sv. utan ɔ: men).

r, þá verðr þat þinn bani. Njál. 254. — ef þú vill
, þá lá ek hjá dóttur þinni. Njál. 130. Også kan
ed lægges særligt eftertryk på det angivne tilfælde.
Anm. 2. Utan og nema stå også ofte i betydningen
agen', uden nogen egen sætning. Med en foregående
else (,ikke — undtagen') bliver det i betydning =
' (jfr. fransk ne — que). heilir Æsir — nema så
Áss, er innar sitr, Bragi. Ægisdr. 11. — þat mun
ki nema hègómi einn (nl. vera, nonnisi, det er kun
kab) Egilss. 186. — engi maðr þorði at fara til
s nema konungr einn. Völundarkv. 16 (pros.). —
r þik ok ekki til dregit nema úsómi ok ágirni.
d. 34. — engi veit þau orð þín utan þú sjálfr.
var. 43. — engi vissi skapara sinn utan þeir.
Edd. 147.

Anm. 3. Mærkes må endnu udeladelsen af betingel-
ordet efter enn, så at dette ord bruges i betydningen
d om, end hvis' (qvam si) efter et udtryk af den höj-
grad (jfr. udtrykket ,for stor til at' 91, c, anm. 3).
rk þikkja þín verri miklu — enn þú kyrr sitir (end
du sad stille) Hýmiskv. 19. — betr þikkjumk nú
ifa, enn ek Noregi næðak öllum (end om jeg opnåede)
ervar. 20 (digt.).

Anm. 4. I steden for en betingelsessætning med ef
siges undertiden betingelsen i en selvstændig sætning,
orefter det betingede følger ligeledes i en sætning for
g. S. herom 102, anm. 2. — Om þó i betingelsesbe-
dning s. 165, anm.

165. Indrömmende bindeord (conjunctiones con-
ssivæ) indføre en indrömmende sætning, hvorved betegnes
modstridende omstændighed, trods hvilken hovedsæt-
igen dog finder sted, enten således at den modstridende

omstændighed blot antages at kunne finde sted og de antagelse tillades, eller således at den udsiges som virk stedfindende (sæt at, om endog, om endskönt, skö uagtet). Til at betegne begge forhold bruges ordet þ forbindelse med at (þó at, þótt), også ef þó, alls þó flere forbindelser, også þó alene eller at alene. For vidt her i almindelighed kræves den forestillende måde, sagen afhandlet ovenfor (127). Her skal kun bindeord udtrykkene og deres betydning nærmere angives. — þó egenlig et biord[1] = dansk dog, og bruges således efterfølgende þótt. þó munda ek gefa þèr, þótt ór g væri, ok þó selja at væri ór silfri. Hamarsh. 4. — er rètt at nýta, þótt eigi láti sjálfir af. Grág. I, 34. Overgang fra biordsforestillingen til bindeordsforestilling viser brugen af ok þó (= qvamqvam, og dog, ihvorve med en uafhængig sætning: Úspakr ferr undan, ok er óðfúsi til (men har dog — ɔ: uagtet han har stor l dertil) Band. 8; ligeledes forbindelsen svá — þó: e svá brattr breki nè svá blár unnir, þó kemstu heill hafi. Sigrdrífr. 10. — alls þó (= engl. although), e ,da dog', ,om end': alls þó hefir þetta með meirum f dœmum gengit — þá vil ek bjóða. Band. 32. — ef þ væri hross önnur til reiðar. Hrafnk. 6. — inn bið þ hann ganga — þó ek hitt óumk, at hèr úti sè min bróðurbani. Skírnism. 16. — eigi mundi hón þá mei hvata göngunni, at hón hræddist (þá — at, da at ɔ: selv da når, om endog) Sn. Edd. 7. — Undertiden nær- mer þó sig til årsagsbetydning: Eiríkr mælti: þó er mik- ill guð, så er gjörði himin ok jörð, seg mèr nokkut

[1]) þó er = gl. d. tho, thoc, thog, engl. though, old- engl. theau, got. thau, t. doch, sv. dock, osv.

mikilleik hans. Fornald. III, 662 (hvor þó ikke er ‚dog‘, ‚uagtet,‘ men ‚så som‘, ‚siden da‘). — Om þó — adskilt fra hinanden s. 127.

Anm. þó at bruges også undertiden næsten som begelses-bindeord. verðr maðr útlagr 3 mörkum, þótt nn eti kjöt. Grág. I, 33. — þessar rèttarbœtr lèt ıgnús konungr þvísa fylgja, at, þó at níðingsverk a skemmdarvíg sè vegin, þá skal fyrst lúka mannbœtr fè veganda. Járns. 48; jfr. ssted. 49 og 73. — Ligeles får þó at stundum en anvendelse, hvor betydningen r over til eller nærmer sig til en afhængig spörgesætning er en genstandssætning. er þat ok mála sannast, at l væri, þótt Oddr vissi, at fleiri eru nökkurs verðir n hann einn (om end ɔ: om O. vidste —) Band. 15. · þat eru eigi mikil tíðindi, þótt Hrafnkell drepi enn (om end ɔ: at) Hrafnk. 10. Jfr. herom ovenfor !7, anm. 2. — Af biordsbetydningen ‚dog‘ opstår det ppige ok þó, der får modsættende betydning ‚men vistık,‘ lat. at: eitt lýti, ok þó litið (én lyde, men dog len) Korm. 20. Ligeledes bruges eða þó (eller dog, nl. is ikke andet, så dog i det mindste). hafa skal ek Sigð eða þó svelta (eller også) Sigurðarkv. III, 6. — ok nn sonu sló hvern ok þó Aðalráðs eða útflœmdi nútr (ɔ: K. slog på én gang A.s sönner eller idet indste, i alt fald udjog dem) Fornm. IV, 63.

166. Sammenlignende bindeord (conjunctiones mparativæ) ere af en dobbelt art, efter som de enten i g selv betegne en lighed eller kun tjene til at forbinde mmenligningsleddene, uden selv at indeholde et ligheds greb.

a) Af den første art er sem (svá sem, jafnt sem) i rskellige forbindelser.

sem (hvorom s. 94, b, anm. 2) er ligesom det da
som et almindeligt henførende ord, både som stedord,
ord og bindeord. Som henførende stedord er det om
ovenfor (94), som tidsbindeord (som ɔ: så snart so
ligeledes (106, a), som sammenlignende biord (som
ligesom) ligeledes (87, b, anm. 1); det bruges også s
stedsbiord (hvor, 99, anm. 1), gradsbiord (ved den h
este grad, 92, anm. 2) og til at danne ubestemt henføre
udtryk (96 med anm.); også som bindeord for at ang
en blot tænkt sammenligning (som om, qvasi, 120). D
bliver først i sammenligningssætninger til bindeord ell
et bindeords-udtryk ved at sættes i forbindelse med i
(påpegende) lighedsbegreb, navnlig svá, skönt det og
ved dettes udeladelse kan fremtræde ene. svá mun ek fa
sem ek hefi ætlat. Dropl. 22. — jafnvel af sænum se
af landinu. Alex. 2. — hann sèr jafnt nótt sem da
Sn. Edd. 17. — hann gaf gull jafnmikit sem aðr
konungar gáfu silfr. Flatey. I, 39 = hann gaf jaf
mikla gullpenninga sem aðrir konungar silfrpenning
(uden noget tilföjet udsagnsord) Fornm. I, 1. — ef slík
hefði allir verit sem hann var. Dropl. 26. — svá mik
ar sögur sem menn hafa gjört um stórvirki hans. S
Edd. 31. — svá skjótt sem — Alex. 4. — því mei
sem — Fornm. I, 22. — svá sem þar er — svá v
ok — Sn. Edd. 147. — svá sem kalt stóð af Niflhei
— svá var þat. Sn. Edd. 4. — varð enn sem fyrr;
sem fyrr. Hervar. 25. — löndum sem mönnum, hen
sem fœtr, s. Egilsson lex. p. 694. — svá sem sam
betyder ‚ligesom‘ (svá alene ‚ligeledes‘ Egilss. 30 =
svá (i Reykj. udg.); sem ok (som også). Korm. 52.

Anm. 1. svá — sem bruges således ofte i bety
ningen: ‚såvel — som‘ (qvum — tum). sonr svá æ

gr sem ættborinn. Járns. 66. — kenndi svá í vindi sem forvindis ilminn. Kristn. 88. — þat skal íta járn sem klæði. Hervar. 5.

Anm. 2. Mærkes må også brugen af svá — sem i r, med betydningen ‚så sandt — som‘, hvor svá da med den forestill. måde, men sem med den fremsæt-. Her kan også svá udelades i det første led. svá Áss þik heilan í haugi, sem þú hefir eigi Tyrfing þèr. Hervar. 17. — svá sè oss guð hollr, sem vèr segjum, gramr ef vèr ljúgum. Járns. 17.

b) Som bindeord, der blot tjene til at forbinde sammenligningsleddene, uden selv at betegne lighed, bruges efter udtryk af den höjere grad, hvorom er handlet (sjælden sem og nogle andre udtryk, s. 87, a, anm. og efter annarr, s. 87, b, anm. 2; áðr, s. 106, — Ved ok, der er et simpelt forbindende bindeord 156), dannes også sammenligningsudtryk ved begreber gsord og biord) der betegne en lighed, nemlig líkr, r, einn, jafn.[1] hvárt þeir munu allir einir ok r sex (nl. vera, ɔ: ganske de samme som hine sex) ss. 182. — þat var kallat jafnt ok stakkr töðu. ss. 211. — Steinólfi þótti þat líkt ok ekki (ɔ: så et som-, så godt som intet) Gullþór. k. 6, s. Egilsson p. 524. — þá skal hinn er skaut undir sömu refs- ok hinn er lagði, ok með sama skilorði grœða bœtr. Járns. 51. — svarar enn hinu sama ok fyrr. l. Súrss. I, 46. — at skipa þeim saman, er sötra n úr lófum sèr allt eitt ok rakkar metja með tungu.

---

1) jfr. lat. similis, alius, idem — atqve, Madv. lat. gl. § 444, b; endog et bruges således: alia causa est ejus — ius. Cic. de offic. II, § 61.

Stjórn 392 (hvor det ene hdskr. har eins ok, i med det nyisl. udtryk einsog ɔ: ligesom, — jfr. med hf. (44, 2), hvilket i Nyisl. hedder samr og Egilsson lex. p. 682). Udtryksmådens oprindelse ses rest af steder som: jafnt skyldu metast tvær fjörb sakir ok ein skóggangssök. Egilss. 215, hvor det bindende ok er brugt ganske almindl., = tv. fj. sk metast jafnt ok ein sk.

167. Ved brugen af henførende sætningsfo delse, der dog i Oldnordisk ingenlunde er så hyppig almindelig, som i Latin og Græsk, formedelst sprogets böjelighed til løs forbindelse af sætningerne, ere nogle egenheder at mærke.

Til den henførende sætning kan atter föjes en sætning, for hvilken den selv er ligesom hovedsætning 94, b, anm. 3). Herved kan opstå en blandet og ur mæssig sætningsform (attraktion), som þeim atburðum, oss þikkja útrúligir, at sannir muni vera. Sn. Edd. jfr. 161, anm. 1. Således kan den henførende og be gende form (ved ef) forbindes i samme sætning (ligeso Græsk og Latin). þar skal nefna vátta, at fjorb galldz eða annat þat fè, er hann yrði sekr skógarm ef eigi kvæmi fram. Grág. I, 89. — þau níðingsverk, maðr hefir firigört jörðu sinni, ef maðr verðr sannr Járns. 22 (hvor sannr at egenlig er at forbinde med ɔ: ved hvis udøvelse han har forbrudt —). — Lige således en henførende og betingende sætning kunne slyn i hinanden, så at de ikke kunne adskilles, således kan henførende sætninger også forbindes til ét. fjögur h stórþing (ɔ: kirkeforsamlinger) verit þau er skylt er k at at halda þau boðorð, er þar hafa boðin verit. G 44, 104 (qvibus qvæ constituta sunt — ɔ: hvis best

ær det er pligt at holde). — Her må også mærkes den , tiltrukne (attraherede) form som opstår, idet det hende ord først forbindes med et ved et påpegende ord ammet foregående begreb, men der derpå løsere tilföjes rd, hvortil det egenlig skulde henføres eller som skulde s med en bisætning. sökina segja í þann fjórðungs-, sem aðilinn er í fjórðunginum (i den fjerdingsdom, sagsøgeren er i fjerdingen ɔ: i den fjerd. domstol, som r til den fjerd., hvori sagsøgeren er). Grág. I, 41. — , þann dóm sök sú at koma, sem dómvörzlumenn r eru ór fjórðungi. Grág. I, 73. — við heimilis fangi ns þess, er búa kviðr fylgir sökinni (hvis sag der er kvid af naboer ɔ: i en sag, hvortil hører kvid af n.) g. I, 42. — Hertil kan også henføres det ovenfor (88, . 2) anførte tilfælde, hvor er synes at stå på den nte måde eller som hensynsform betegnende det andet menligningsled ved udeladt enn. þann mann — er eigi annarr maðr betr ráða fyrir lögum (den mand — hvilken — = en sådan, at ingen anden) Grág. I, 79. eigi má mèr engiss þykkja um slíkt vert, er várir ndr ok ættmenn hafa gert, er bæði er bannat hugm ok líkamanum at gera slíkt. Gísl. 44, 173; hvord kan sammenlignes brugen af ef på samme måde som henførende udtryk: þat hafa gamlir menn mælt, at þess nns mundi hefnt verða, ef hann fèlli á grúfu (is qvi is, si qvis) Egilss. 47.

Anm. 1. Hvor i Dansk et begreb bestemmes ved er et omsagnsord (et tillægsord i den höjeste grad, et lenstal osv.) med en tilföjet henførende sætning, der aner det, med hensyn til hvilket omsagnet tillægges bebet, bruges i Oldnordisk ofte kun en enkelt hovedsætning, t en hosstilling sættes isteden for omsagnsnavnet. ek

mynda við þèr fyrstum tekit hafa. Hrafnk. 5. Denne brug er omtalt ovenfor (84, b).

Anm. 2. I mange tilfælde bruges henførende ninger (med er), hvor egenlig ventedes genstandssæt (med at) eller en anden form for den underordnede sætning. Herom er handlet ovenfor (122, anm. 2 og endnu må tilföjes følgende bemærkninger. Da er næsten ligeså hyppigt som at for at betegne et almin afhængighedsforhold, kunne disse to ord vexle i mang fælde uden forskel. Således bœndr töldu at því, er sat eigi í hásæti sinu, þá er mestr var mannfund fagnaðr. Fornm. I, 35 = bœndr töldu at því, at satt eigi... Flatey. I, 56. — beiða oss þess eina, vèr megim veita þèr ok oss sè eigi ógeranda. Fo I, 34 = beiða þess eins, er oss er vel geranda. Fl I, 56. — Omvendt: þess eins bið ek, at mèr þy betr, at veitt sè (ɔ: jeg beder kun om det, som ty mig helst burde ydes) Hrafnk. 17. — nú er svá k kosti þínum, at þèr myndi úlíkligt þykkja fyrir stu at ek á nú vald á lífi þínu (dobbelt genstandssætning, hvilke den første står isteden for en henførende sætn ‚som du næppe havde ventet') Hrafnk. 28. — I det digtersprog: þat ek fyrst um man, er så inn fr jötunn var á lúðr um lagiðr. Vafþr. 35. — hitt er u er Áss ragr er hèr inn of kominn. Ægisdr. 33; jfr. s 28. — ofdrykkja veldr alda hveim, er sína mælgi manað (ɔ: at han ikke husker sin megen tale) Ægisdr. I den almindelige fortællende sprogform: Spakbessi s þat valda svá langri hríð, er þeir Droplaugarsynir hö gengit sólarsinnis um goðahús hans, ok þat annat, þeir höfðu ekki lýst vígi Tordýfils at lögum. Dropl. — hann heyrir ok þat, er gras vex á jörðu eða ull

um. Sn. Edd. 17. — undr mikit, er þvílíkr höfðingi, Freyr er, vildi gefa sverð. Sn. Edd. 23.

168, a. I en ligefrem (direkte), uafhængig spörgening kan spörgsmålet enten betegnes ved et spörgende (stedord eller biord), til hvilken form også henhøre gsmål med spörgende bindeord, hvorom nedenfor, eller kan udelades enhver ligefrem betegnelse af spörgsmålet, t dette kun kan forstås af meningen eller sammenjen (i talen ved betoningen, i skrift ved spörgetegnet). ne sidste udtryksmåde indeholder i reglen ikke noget den bestemt betegnede spörgeform forskelligt, og bruges pig i livlig tale, med korte vexlende spörgsmål og især ersoner, der indføres som talende.

villtu nokkut sonu þína við láta vera? segir Gunnarr. L 65. — ferr vel með ykkr? segir hann. Njál. 26. hafði hann nokkut vápna? segir Flosi. Njál. 203. — li mælti: áttu sverð nokkut gott? — Kollr svarar... li mælti: viltu ekki ljá mèr sverðit til hólmgöngar við Björn? Gísl. Súrss. II, 80. — þorbjörn mælti: þeir at skála, brœðr? eða hví eru þeir eigi á felli? tis. 184. — vakir þú, Niðuðr, Njara drottinn? ndarkv. 28. — muntu mèr, Freyja, fjaðrhams ljá, k minn hamar mættak hitta? Hamarsh. 3. — sjá ðr kóng vel ok mælti síðan: herra, hafa yðr nökksteinar fœrðir verit sunnan ór löndum? — vili nökkur laun fyrir leggja þeim er yðr sendi? Gisl. 417. — Ofte knyttes et sådant spörgsmål ved eða n til et andet foregående spörgsmål eller til et bestemt gn. þóroddr — mælti: hví spyrr þú mik eigi heldr rindum mínum enn nafni? því, sagði Grettir, at ein munu vera, at lítið man til koma; eða ertu son rra goða? — — auðvitað er þat, sagði Grettir, eðr

hefir þú eigi frètt —? Grettis. 157. Den enkelte af
spörgesætning må derimod altid betegnes ved et spörge

b. Et enkelt spörgsmål betegnes i en afhængig
ved ef eller hvárt, hvilket sidste spörgeord også I
den enkelte uafhængige spörgesætning, skönt det ege
tyder ‚hvilket af to‘, utrum, og altså har sin pla
dobbelt eller flerleddet sætning. (Om den fremsætter
forestillende mådes brug i afhængige spörgesætninger

Gísli kvez nú vilja vita, ef hann vill nokku
Súrss. II, 128. — Bjargey gekk til fundar við
karl ok spurði hann, hvárt hann vekti, en hanı
vaka, ok spurði, hvat bón vildi. Háv. Ísf. 14. —
Þórir, hvárt mönnum er nokkurr hugr á at gan
á land ok fá sèr fjár. Flatey. II, 256. — þá
hann, ef nokkurr kynni hánum ráð til at leggja.
21. — höfðu gengit — at vita, ef berserkirn
komnir. Hervar. 9. — þorbjörn spyrr, ef Sár
nokkura liðveizlu veita sèr. Hrafnk. 10. — sı
hann, ef hann hafi nokkuru sinni í dóm verit
Dropl. 12. — Sámr mælti: hvárt ertu goðor
Hrafnk. 13. — hvárt er faðir þinn heima? Dropl.
hvárt hefir Óðinn þat sama borðhald sem Ein
Sn. Edd. 23. — hvárt er dœmt mál Odds sonar
Band. 18. — Uden forskel: spurði — hvárt eller
væri — Vígagl. (Ísl. S. II) 337.

Anm. Ligesom ef egenlig er betingelsesord[1], c
en sådan afhængig sætning undertiden kan svæve på
mellem en betingelsessætning og en spörgesætning (s
freista og lignende udtryk), således forklares br

---

[1]) smlgn. brugen af si i Fransk og (skönt mindre h
Latin, Madv. lat. sprogl. § 451, d.

[illegible]rt i en enkelt spörgesætning deraf, at der kan under-[illegible]ås, hvad der også ofte (overflødigt) tilföjes eða eigi [illegible]on, necne), men hvorved spörgesætningen bliver toleddet [illegible]junktiv): ek hirði aldri, hvárt þú trúir eða eigi. [illegible]d. 17. Herom s. videre strax nedenfor.

c. I et adskillende (disjunktivt) spörgsmål, hvor der [illegible]rges om hvilket af to (eller flere) hverandre modsatte og [illegible]lukkende led der bekræftes eller benægtes, betegnes [illegible]el i den uafhængige som afhængige spörgesætning) det [illegible]te led ved hvárt, det andet (de andre) ved eða. Når [illegible] andet led ikke er udtrykt ved en fuldstændig sætning, [illegible] modsætningen kun antydes, bruges eða eigi, d. ‚eller ej.' [illegible] görðu þeir hánum tvá kosti, hvárt hann vildi heldr [illegible]da við þá forn lög eða láta af konungdómi. Hervar. [illegible] — um þat gættusk, hvárt skyldu Æsir afráð gjalda [illegible] skyldu goðin öll gildi eiga. Völusp. 27. — bauð [illegible]num kost á, hvárt hann vildi heldr brenna kirkjuna [illegible] drepa prest þann, er biskup hafði þar til fengit. [illegible]stn. 18. — þá spurði Helgi Grím bróður sinn, hvárt [illegible]n vill skjóta til Helga Ásbjarnarsonar uppi eða niðri. [illegible]opl. 23. — hvárt ertu feigr eða ertu framgenginn? [illegible]rnism. 12. — hvárt eru þat svik ein, er ek sjá þikkj-[illegible]k, eða ragna rök? Helg. Hund. II, 38. — hvárt eru [illegible]tta þín ráð eða annarra manna? Dropl. 21. — hvárt [illegible]r at þèr vilið eigi verða kóngr yfir einshverju ríki, [illegible] kunni þèr eigi fá? Gisl. 44, 424. — bauð þeim [illegible]st á, hvárt fara skyldi eða eigi. Egilss. 26. — hvárt [illegible]r fram færð lögvörnin eða eigi? Band. 17. — hvárt [illegible]r þessi hringr keyptr eða gefinn? Njál. 225. — man [illegible]álægr verða, hvárt vèr nám þeim eða eigi. Hrafnk. 28 — hvor man ventede enkelt spörgesætning: ‚om vi nå [illegible]m', = nærved, at vi nå dem).

Anm. 1. Denne brug af hvárt — eða er langt almi-
ligere i afhængige end i uafhængige spörgsmål, hvilke si-
på grund af sprogets tilböjelighed til den løsere form, be-
knyttes til et enkelt spörgsmål ved eða (hvorom strax ne-
for d). — En egen udtryksmåde er det gamle vituð èr
eða hvat? Völusp. 22, 31 og oftere, hvor formen e-
enkelt spörgsmål, med tilföjelse af eða hvat? der om-
er = eða eigi.

Anm. 2. Fra det toleddede (disjunktive) spörgs-
må vel adskilles den form, hvor flere enkelte spörgs-
föjes til hverandre ved eða. vilið èr nokkut hèraðse-
gera eða ùtanferðir? Njál. 189. — hvat þingi hafi
eða hverr er þessi hinn hálsdigri, er hèr sitr í bönd-
Grettis. 119. — hvat er annat sæmiligra — enn ek re-
hjá bónda mínum? eðr hví hefir svá skjótt skipaz h-
þinn? eðr hvat er til saka vorðit? Gísl. Súrss. II,
— hvè lengi ætlar þú at kapp þeira Haukdœla e-
yfirgangr muni vera svá mikill? Gísl. Súrss. II, 93.

d. eða bruges ikke alene i det andet led af et t-
leddet, adskilt spörgsmål, men også i sådanne enkelte spörgs-
mål, der knytte sig udfyldende eller fortsættende til d-
foregående, når der spörges om, hvad der ellers (h-
noget skal indvendes mod det sagte) eller da (hvis d-
sagte bekræftes) må være tilfældet, eller når man selv t-
et spörgsmål föjer svaret eller en formodning derom i for-
af et nyt spörgsmål. Der behøver altså intet andet spörgs-
mål at gå i forvejen, men den foregående sætning kan de-
lige så godt have denne form som en ligefrem udsigende
eller anden. Men overgangen er ofte brat fra den fortællende
form (hvor personen omtales) til den ligefrem talende (hvor
personen selv taler). Hann spurði, hversu þeim fœri at.
Einarr svarar: illa hefir mèr at farit. — Hrafnkell kvaðst

i at slíku telja; eða hefir eigi verr at farit? Hrafnk.
— spurði Hallfreðr, hverr hann væri. Hann kvaðz
ðgísl heita ok kominn vestan of Englandi, ok skortir
k eigi fè; eða er þetta Hallfreðr vandræðaskáld?
nn kvað svá vera. Ek hefi frètt, kvað Auðgísl, at þú
ir hitt í fjártjón, eða viltu slá kaupi við mik? Gísl.
, 25. — hann spurði, hvat í skálanum væri. Grettir
fndi sik, eða hverr spyrr at? Barði heiti ek, sagði
er kominn var. Ertu Barði Guðmundarson ór Ás-
rnarnesi? Sá er maðr hinn sami, sagði Barði, eða
at hefstu at? sagði hann. Grettis. 67. — þá mælti
ngleri: allmikill er firir sèr Útgarðaloki, en með
um ok fjölkynngi ferr hann mjök — eða hvárt hefir
rr ekki þessa hefnt? Sn. Edd. 35. — hvat er nú at
í fjallit sem hvirfilvindr sè, eðr mun maðr renna á
ðum? Fornm. X, 202. — allmjök dregr nú at því,
þú haldir — — — eða hvenar ætlar þú, at fundr
kkarr skili verða —? eða vildir þú enn fleiri ófarar
ra firir hánum? Dropl. 21.

Anm. Det ses af de anførte exempler, at når spörgs-
målet er benægtende ɔ: indeholder et nægtende ord, ventes
et bekræftende svar. Derimod forudsætter et spörgsmål uden
nægtelse hverken svaret ja eller nej.

169. Et svar udtrykkes bekræftende ved já og be-
nægtende ved nei, men disse småord (partikler) høre dog
mest hjemme i det levende talesprog. I skriftsproget, som
væsenlig er fortællende, og hvor personerne vel ofte ind-
føres talende, men formen for udtrykket dog almindelig er
omtalende (3die person) eller i al fald bestandig vexlende
mellem den omtalende og selvtalende form (1ste person),
bruges sædvanlig andre udtryksmåder. Det bekræftende svar
betegnes således gerne ved svá er, svá er víst, at vísu

er þat osv. eller ved at gentage det omspurgte beg navnlig udsagnsordet i en bestemt bekræftende form. nægtende svar udtrykkes i overensstemmelse hermed, tilföjelse af nægtelsen eigi (ekki), enten alene eigi, e eigi er þat osv., eller ved gentagelse af det omspurgte sagnsord med eigi. Men da samtaler eller ordskifter vanlig gengives af fortælleren ved idelig indskyden af se sagði, svaraði, spurði, kvað osv., får dette indflydelse svarets form, som derved ofte bliver givet i den omtale (indirekte) udtryksmåde. Nogle prøver ville bedst opl sprogbrugen.

hann kvað nei við. Sigurðarkv. II, 9 (pros.). — trö kona — bauð fylgð sína Hèðni; nei sagði hann. He Hjörv. 30 (pros.). — já, segir hann, at vísu er þ Gísl. Súrss. II, 149. — þá mælti konungrinn: drap jarlinn? Eigi, herra, sagði hann. Fagrsk. 92; men drap jarlinn? Drap ek hann víst. ssted. — er hón hè Konungr sagði: já, hèr er hón. Fagrsk. 131. — vilt til Íslands? segir hón. þat vil ek, segir hann. Átt þ konu nokkura út þar? segir hón. Eigi er þat, seg hann. Njál. 10. — líkaði yðr vel Finnskattrinn, konung er þórólfr sendi yðr? Vel, sagði konungr. Egilss. 27 — gerast mætti at tíðindum eigi all-litlum. Hvattá segir jarl. þattá, segir Ögmundr, at ek kann —. Fornm. XI, 118. — hèfir þú tekit Njálssonu til þín? Svá er víst, segir Kári. Viltu selja mèr fram Njálssonu? segir jarl. þat vil ek eigi, segir Kári. Njál. 137. — Gestr spurði: var sá eigi hans son, er þú drapt saklausan? þat ætla ek víst, sagði hann. Háv. Ísf. 18. — viltu þiggja gullit at gjöf? vil ek, segir sveinninn. Njál. 146. — tóktu á mèr, þórdís? eða hví var svá köld hönd þín? Ekki tók ek á þèr, sagði hón. Dropl. 30. — hvárt grætr

nú, Skarphèðinn? Eigi er þat, segir Skarphèðinn. ...rðu? Svá er víst, segir Gunnarr. Njál. 202. — viltu ... at ek drepa Silfra? Já, kvað Þorgrímr. Vatnsd. 68. Kári spurði Björn: hvat skulu við nú til ráða taka? ...l ek nú reyna vitsmuni þína? Björn svaraði: hvárt ...ki þèr undir því sem mest, at við sèm vitraztir? ... sagði Kári, svá er víst. Njál. 263. — jarl spyrr: ...err ertu? Hann segir (ɔ: han siger det, siger sit navn). ...u skáld Ólafs konungs? Svá er, sagði Hallfreðr. ...l. 44, 24.

Anm. Her må mærkes den ejendommelige sprogbrug, ... på en nægtende sætning svares bekræftende, når nægtelsen ...ages, billiges eller bekræftes. Þó þikki mèr mikit ...dir, at þèr rjúfit eigi þessa sætt. Svá munu vèr þá ...ra, segir Skarphèðinn. Njál. 65. — skal ek því heita ...r, at gera aldri forverkum við þik meðan vit lifum ...ðir. Þá mælti Þorbjörn: þessu vil ek játa ok gjalda ...gliga heima í hèraði. Hávarð. Ísf. 19.

170. Nægtelser. Den almindelige nægtelse betegnes ...d eigi, der sjældnere hedder ei (med afkortelse),[1]

---

[1]) eigi er opstået af æ = ei (altid) og -gi (ikke); ved ...ortkastelse af endelsen bliver det atter til ei, der bruges alm. f. ex. ... Sturlungasaga. og æ (i hdskr., hvilket ofte i udg. er forandret til ...i), hvilken form formodenlig ikke er det samme som den vedhængte nægtelse -a, der har modtaget en forlængelse (a — æ — ei — ey — eigi; norsk form öygi eller öyghi). Skrivemåden ei er ...vel sjælden i bedre hdskr., men dog sikker, s. Egilsson lex. p. 122. ekki er opstået af eitlki (ɔ: eitt-gi); skrivemåden etki findes i hdskr. A. M. 674, A. fra begyndl. af 13de århundrede. S. Ann. n. o. 1858, s. 57.

Jfr. aldri, aldrei, aldrigi ɔ: aldri (i tid) og -gi. Det vedhængte (suffixet) -gi, undertiden -ki föjes til navneord, tillægsord, stedord, biord (s. Egilsson lex. p. 240), men ikke til udsagnsord

gammeldags og digterisk æ. Stundum bruges ekki, der lig er en stedordsform (ligesom lat. nihil), gansk simpel nægtelse. I det ældste bogsprog (Grágás) og risk bruges den vedhængte nægtelse -at, også -a, li også nè. Digterisk bruges også vætr (vetr, vætur, væ æva, hvorom nedenfor. Som en eftertrykkelig benæ bruges også hvergi, der egenlig betyder ‚intetsteds ‚Næppe' ɔ: næsten ikke, betegnes ved varla.

ei ætlak þat einsætt, segir þórgils, ef bœndr hvergi af hèraði fara. Aron mælti: þess varði mi þórgils, at þú mundir ragr vera, enda kann ek þ segja, at ek skal ei koma af staðnum í vetr, hvers þú þarft við, ef nú skal ek ekki athafast. Sturl. I p. 160. — talaði hann ei við mik, nú veit ek ei hann vill. Sturl. I, 6, p. 237. — æ menn hann sj um sjá. Vafþr. 36. — ekki muntu mega hèr með heita svá mikill maðr, sem Æsir kalla þik, ef þú eigi meira af þèr um aðra leika. Sn. Edd. 32 (hvor og eigi bruges uden forskel). — ekki lítill, ekki s ekki brigðlundaðr osv. ved tillægsord, s. Egilsson l 130. — hefrat (= heferat, hefirat). Grág. I, 80; m ssted.; ek hefka, munka, Grág. I, 79; era. Grág. I. vara. Alex. 3 og 44; verðrat íss á á. Vafþr. 16. — þat nè vissi, máni þat nè vissi. Völusp. 5. — þótt fari hvergi (slet ikke) Grág. I, 10; Sámr tjaldar — hvergi nær því sem — Hrafnk. 12. — varg váru þær, en varla konur. Harbarðslj. 39.

(s. Rask, anv. § 535). — Formerne -at og -a ere egl. det s ord, ligesom nè er det samme ord som nei (jfr. gl. la = non); thi formen ní forekommer også (Sn. Edd. II, 192 A = got. ni.

Anm. 1. Af disse nægtelser ere altså -gi og -at vedhængte endelser, den første til navneord og biord, anden til udsagnsord. Ender ordets form på en selver nægtelsen kun -t: þurfot þeir (ɔ: þurfu-at þeir) . I, 66; skulot. Grág. I, 68 og 75; eiguð (ɔ: eigu-t) ism. 13; hafðit. Vafþr. 32; þykkjat. Helg. Hund. 45, osv.

Denne nægtende endelse föjes til alle personer af den sættende og forestillende nutid og fortid, ligeledes til bydende form, dog meget sjælden til 2den persons flermen ikke til navnemåden. Herved er endnu at mærke, i 1ste person ett. indskydes et k (ɔ: ek) mellem ordets og -a eller -at, men i 2den person hænges -tu til r nægtelsen -at (-attu). Dog kan stedordet (overflødigt) öjes, ja enkelte steder endog udtrykkes to gange. Således ka, mákat (ɔ: má -ek -at), mákað, Hervar. 19 (digt.) Atlam. 12, = máka ek. Guðrunarkv. II, 29, = máka-k. am. 52. — vark-a ek. Sn. Edd. 15 (digt.). — munkat nefna. Kristn. 104 (digt.). — sèkat ek ganga (jeg n ikke se at gå) Hervar. 12 (digt.). — Af slige former mkat, varkat, vilkat) kan opstå tvetydighed, som i Glúmr's d: ek vinn hofseið at baugi ok segi ek þat Æsi, at vark-at þar ok vák-at þar ok rauðk-at þar odd ok gg. Vígagl. (Ísl. S. II) 388; jfr. ovenfor 75, anm. 2. — Ved -a udvides k undertiden til -ig, hvorefter sættes et nyt k: stöðviga-k. Hávam. 151; mundiga-k. Helg. Hjörv. 42; bjargiga-k. Hávam. 153. — Ved den bydende måde: spyrjattu. Hervar. 16 (digt.); takattu. Hervar. 20 (digt.); skalattu. Hávam. 126; Alex. 6. Jfr. Egilssons udførlige behandling heraf lex. p. 1—3.

Anm. 2. Nægtelsen nè, der i det sildigere ubundne

sprog bruges efter en anden nægtelse, sættes i de digtersprog som ganske simpel, enkelt nægtelse. ve ek gaf þeim, er ek gefa nè skylda? Ægisdr. við þat (ver þú varastr), at þjófar nè leiki (at t narre dig) Hávam. 132. — sat hann, nè (men ikk svaf ávalt. Völundarkv. 18. — erat maðr svá g galli nè fylgi, nè svá illr, at einugi dugi. Háva — nè hamfagrt þótti skáldfè mitt. Arinbj. dr.

På nogle steder ser det ud, som nè havde t nægtende betydning og stod = „eller", men ved r betragtning viser det sig, at dette ikke er tilfælde bruges nemlig således efter et spörgsmål med n mening eller en sætning, der på en anden måde har betydning som en nægtende, og kan således opfatte som nægtelse, om end brugt mindre nöjagtigt. en álfa nè Ása sona nè víssa Vana (jeg er ikke af ɔ: heller ikke) Skírnism. 18, hvilket er svar på målet: hvat er þat álfa nè Ása sona nè v. V.? hvil udsætter et benægtende svar. — síð mundu, Helgi, um ráða — nè Röðuls völlum (hvor síð indeho slags nægtelse, = ikke nu, ikke snart) Helg. Hjörv hvat megi fótr fœti veita, nè holdgróin hönd a Hamdism. 15. — komta þú af því þingi, er v frægim, at þú sök sóttir, nè slœkðir aðra. Atla

Anm. 3. Ligesom ekki (egl. ‚intet') bruges f telsen eigi, således kan også engi (ingen, nullus, s lægsord) bruges isteden for en udhævet nægtelse.[1] e hann verksmiðarmaðr (nullus erat artifex) Band.

---

[1]) jfr. brugen i Latin af nihil og nullus, Madv. lat. § 455, anm. 4 og 5.

ir fengu engan farargreiða nè reiðskjóta. Kristn. 84.

Anm. 4. En gammel digterisk nægtelse er eva = æva vagi, ævagi), aldrig (i evighed) Hávam. 28; Völundarkv.), den længere form Hávam. 20; Hýmiskv. 32; forstærkende anden nægtelse Atlakv. 39. — vætr = vetr (vætur, ettur) bruges ligeledes som nægtelse (eg. ‚intet‘). át vætr reyja átta nóttum. Hamarsh. 26, = svaf vætr Fr., ted. 28. — leifi ek vætr horn. Egilss. 180 (digt.). — ır þeim vettugis vant ór gulli. Völusp. 8. — maðr er ttki veit. Hávam. 26. — I prosa ekki vetta. Alex. 7; ornm. X, 383 (‚intet‘).

171. En nægtelse knyttet til det foregående (og ikke) ler til en foregående nægtelse (heller ikke) udtrykkes ed ok eigi, ok engi, ekki ok, eigi ok, en eigi, enda igi (men enn eigi ɔ: endnu ikke, nondum), samt nè.

kveðsk ok ekki mundu fyrir hans bœn göra. Hervar. 3. — ekki lifði þat ok til annars dags, er blœddi af ánum. Hervar. 7. — er ek ok ekki nytsamlegr yðru ŝði. Band. 4 og 13. — ekki veit ek þat, enda munda k ekki segja, þótt ek vissa. Dropl. 34. — enda rèð k engi til (heller ikke forsøgte nogen) Egilss. 172. — á sá konungr, at þat var stórfè, ok eigi var þat lygi, r Hárekr hafði sagt. Egilss. 34. — hafði hann þá ok kki færra lið með sèr en hina fyrri vetr. Egilss. 34. — oss eigu menn eigi at eta ok hunda ok melrakka ok öttu, ok en eigi klódýr ok eigi hræfogla. Grág. I, 34. — var ok eigi langt at bíða. Egilss. 137. — ekki er ok sagt frá — (heller ikke) Egilss. 200. — eigi sjám èr ok (heller ikke) Alex. 23. — eigi höfum vèr ok laupit í þetta vandræði nè hafiz upp sjálfir. Gisl. 44, 02. — eigi mun annarr maðr betr kunna nè vilja hans è varðveita. Band. 8. — hann hafði eigi reið ok ei

[eigi] hafrana ok ekki föruneyti. Sn. Edd. 35. — !
aldregi — ok (heller aldrig) Alex. 35, — men al(
nè. Hrafnk. 21, idet nægtelsen knyttes til den i ald
gende nægtelse. Således kan også enda bruges, ı
nægtelse går i forvejen eller sætningen indeholder et
tende begreb, hvorfra nægtelsen kan tages til enda
þat, er fáir þori, enda göri engum (nytter ikke for ı
Band. 22.

Anm. Her må endnu mærkes nogle andre næ
forbindelser: þeygi (neqve tamen), þeygi at heldr
tamen magis), eigi at síðr (nihilo minus, ikke desto n
alligevel), eigi at heldr (alligevel ikke, οὐδέ ὥς), =
heldr, enn eigi (endnu ikke), síðr enn ekki, síð
eigi (minime, ingenlunde), þatki (ne — qvidem, ikl
gang, egl. end ikke det) osv. — sú sýsla (nl. a
liðit) vinnz þann dag til kvelds, ok fèkk þeygi
Alex. 19. — þeygi ek hana at heldr hefik (alligev
jeg hende dog ikke) Hávam. 95. — bað hann þá eigi
því at síðr annat sinn. Fornm. X, 379. — þeir l
þreyttu — ok fèkk Eiríkr eigi at heldr. Fornm.
hvor Flatey. I, 44 har ei at heldr. — eigi látas
enn. Fornm. II,. 321. — fèkk hann mótstaðit sí
ekki (aldeles ikke) Egilsson lex. p. 582; síðr en
(egl. ‚mindre end ikke‘, ɔ: slet ikke) Sn. Edd. 102.
bruges også alene som en nægtelse: síðr þitt um
halir ɔ: eo minus = te (tuum, tuas res) fasciner
Hávam. 130).[1] — þatki (ɔ: þat ekki, end ikke det
engang, end sidr, lat. ne-qvidem og nedum): þatki
hafir brœkr þínar. Harbarðslj. 6.

---

[1]) Af síðr kommer det danske ‚end sidr‘, der er ble
vansket til det meningsløse ‚end sige at.‘

§ 172. Når to eller flere nægtende led forbindes til ét, udtrykkes denne forbindelse ved hvárki (skrives også hvártki ɔ: hvárt-ki = gi) — nè eller hvárki — ok eigi (ekki). hvárki á þingum nè mannfundum. Dropl. 21. — Helgi hvárki færa nè smæra. Dropl. 24. — hvárki hefi til mátt nè liðsafla at standa einn ímót. Band. 27. þeir njóta hvártki svefns nè matar. Hrafnk. 12. — at hvárki megi höfðingjarnir — ánauðga eða þyngja ríkinu ok með of mikilli áþyngð, ok at eigi megi vitrir menn synja höfðingjunum löglegrar þegnskyldu. Járns. 13. — svá játaði ok Magnús konungr, at hvergi skal konungr fyrr taka fè manns bana, ok engan annan þegan eyri... Járns. 49. — Tilföjes et tredie eller flere led, kan det ske ved ok eigi eller gentaget nè. síðan ferr Steigr nú í brott ok til búðar Egils, ok hvárki seint nè krókótt ok eigi bjúgr. Band. 32. — sparði hann hvárki vás nè erfiði ok eigi lífsháska. Gisl. 44, 111. — Også kan forbindelsen udtrykkes ved eigi-ne: eigi sótt nè dauði nè hryggð. Fornald. III, 663. — jörð fannst eigi nè upphiminn. Sn. Edd. 3 (digt., hvor Völusp. for eigi har hvergi). — Det digteriske -a eller -at kan også stå som betegnelse af den første nægtelse: vara sandr nè sær nè svalar unnir. Sn. Edd. 3 (efter Völusp. 3). — varat þat vatn nè vín (neqve aqva neqve vinum erat) Hervar. 33 (digt.). — Digterisk også dobbelt nè, Sigurðarkv. III, 4.

Anm. Blot digterisk er også den udtryksmåde, at nægtelsen ikke betegnes i det første led, men kun nè sættes ved det andet. skósmiðr þú verir nè skeptismiðr, nema þú sjálfum þèr sèr. Hávam. 127. — mun fyr reiði rík brúðr við þik nè at oftrega allvel skipa. Sigurðarkv. I, 19. Jfr. Lüning Edd., gloss. p. 604.

173. To nægtelser i samme sætning hæve ikke hin-

anden, men forstærke nægtelsen, når — hvad alm
er tilfældet — hver opfattes for sig, så at det bl
dobbelt benægtelse, og de to nægtelser ikke forbind(
forbindes eigi nè, ekki neitt og flere udtryk til ét n
begreb.

engi maðr fèkk af hánum neinar bœtr. Hra
— ok hefir þik nè ekki dregit til þessa máls
einsaman fègirni. Band. 34. — nú hefir þú hvárk
ar — nè land ekki. Hervar. 56. — ef hann á eigi nè
Járns. 66. — svá at mèr mangi (ɔ: mann engi, eigi
mat nè bauð. Grimnism. 2. — Atli kvazk eigi vilja
aldregi at megi Gjúka. Oddrúnargr. 23. — út gek
síðan, yppðit lítt hurðum, fóra fœlt þeygi, ok í
komnum. Atlam. 45. — varat hann í augu yðr u
nè á engi lut at álitum. Sigurðarkv. III, 36. —
ek segja aptr ævagi (nunqvam) Hýmiskv. 32. — E
tre nægtelser kunne på denne måde betegne kun é
stærket nægtelse: fregn ek at allt nè öngir innendr
finna. Geisli 48 (Fornm. V = Flatey. I, 5).

Anm. I overensstemmelse med denne spr
bruges neinn (der egenlig er nè einn, altså ‚ingen‘
alene i forbindelse med ekki: ekki neinn, men ogs
nægtende betydning, ligesom lat. ullus i almindel
kræftende betydning („nogen overhovedet‘), (ligesom
telsen også kan betegnes ved nè-einn: vitni til at e
nè eina mannskonu tekit. Gisl. 44, 47). — fle
gekk yfir Gyðingalýð en yfir neina þjóð aðra
hovedet noget andet folk) Gisl. 44, 91. — miklu
meirr fyrir komit, en ek mega þar neitt til
Band. 23.

174. Et stigende udtryk (fra det lavere til det
udtrykkes ved eigi at eins — heldr ok (ikke al

▮ også, non modo — sed etiam). — því næst býr ▮n sik til hernaðar, eigi at eins sèr til frægðar ok ▮nkvæmðar, heldr ok til frelsis öllu fóstrlandi sínu. ▮x. 7. — eigi at eins valdi hann sèr unga riddara, ▮ldr ok jafnvel alldraða. Alex. 9. — I det andet led ▮ også stå heldr alene, uden ok: eru eigi at eins ▮r skyldugir til at ábyrgjaz þenna eið er sverja, heldr ▮r þeir, er í konungs lýðskyldu eru. Járns. 18.

Anm. Af andre udtryk, der betegne en stigen, kan ▮nu mærkes: med en nægtelse þeygi at heldr (nihilo ▮gis, lige så lidt) Hávam. 95; nè in heldr. Helg. ▮nd. I, 12; og uden nægtelse at heldr (så meget mere, ▮rt imod) Sigurðarkv. I, 16; også nè heldr. Fornald. II, 1. — at hváru betyder ‚ikke desto mindre‘, ‚alligevel‘ = þó at hváru, þó at hverju) s. Egilsson lex. p. 419.

Tredie Afsnit.

Om ordenes og sætningernes følge og stillin[g]

I.

Om ordenes følge i sætningen.

175. Efter at dels i første dels i andet afsnit a[l] formers anvendelse er behandlet, som sproget har ti[l] rådighed for at udtrykke sammenhængende tale, give[s] endnu kun ét middel til at betegne forestillingernes bindelse, nemlig ordenes og sætningernes følge og st[illing,] der ikke altid svarer til den orden, i hvilken de spr[ing] fra tankens side hænge sammen. Thi i Oldnordisk, li[g] i de øvrige gamle, formrige sprog, kendes ordenes fo[r]delse og sammenhæng i almindelighed let af deres for[mer] böjningsendelserne, og deres stilling er derfor ikke b[undet] til så faste og bestemte regler, som for det meste e[r] fældet i de nyere, formfattige sprog. Ordstillingen da for en stor del på det eftertryk, der efter talens m[ening] lægges på de enkelte ord, hvorved tillige ofte kan hensyn til velklangen. Fra ordstillingen i ubunden hvortil imidlertid her alene eller næsten alene kan hensyn, afviger i höj grad den digteriske ordstilling dels tillader sig afvigelser og friheder, som ikke tilst[edes] prosa, på grund af versebygningen (rim, bogstavrim,

halvrim, slutningsrim), dels på den kunstigste måde, i de sildigere skjaldes kvad, ikke så meget i de ældste -digte, ved lange omskrivninger, ved afbrydende ind- og mellemsætninger, som det synes ofte endog for flid at frembringe dunkelheder eller tvetydigheder, ad-ler hvad der hører nærmest sammen, løsriver forbindelsen, ndog deler det enkelte ord med stor frihed, men dog visse kunstens regler. En udtömmende behandling af ne genstand, der vilde kræve en hel bog, hører heller til ordföjningslæren i almindelighed, men kan kun i en særegen fremstilling af den gamle nordiske ekunst.[1] Her skal kun kortelig de vigtigste regler og gelserne fra dem opstilles.

176. Den simpleste ordstilling i sætningen er den, grundordet stilles først med hvad dertil hører, derpå agnet med de dertil nöje hørende bibestemmelser, der- hensynet, endelig genstanden. Sætningens øvrige dele, om biord, tillægsord, omsagnsord, forholdsord med deres relse indsættes, dog med nogen frihed, hver på sit (efter ningen) passende sted, overhovedet således at det styrede r en bibestemmelse sættes bag efter det styrende eller vedbegrebet. Men af ellers ligestillede bestemmelser stil- den først, der efter talens mening og hensigt har störst gt og hvorpå der først tænkes.

Þat er nú því næst at segja, at lögmaðr skal láta ra vèbönd á alþingi svá víð, at þeir hafa rúm firi

---

1) Blandt oldskrifterne selv haves herom fornemmelig Snorri urlusons skáldskaparmál og háttatal; af ældre skrifter fra vor l Jón Ólafsons: Nordens gamle digtekunst. Kbh. 1786; det nyeste rom er sagt af G. Brynjulfsson: om Hávard Ísfirðing og hans ser, især s. 175 fgg. og N. M. Petersen: uddrag af forelæsn. dkommende de nordiske sprog (univ. progr. 1861) s. 89 fgg.

innan at sitja, sem í lögrèttu eru nefndir. Járn
Jómsvíkingar hèldu liði sínu til Limafjarðar o
þaðan út á hafit ok höfðu LX skipa ok komu
Ögðum; halda þegar liðinu norðr á Rogaland,
at herja, þegar er þeir koma í ríki Hákonar J
fara svá norðr með landi ok allt við herskildi.
kr. I, 233. — þeir fundu þar sveinbarn undir
ni — barnit var vafit í guðvefjar pelli — þ
upp barnit ok hafa heim með sèr. Fornm. XI,
er Suttungr sá flug arnarins, tók hann sèr a
ok flaug eptir hánum; en er Æsir sá, hva
flaug, þá settu þeir út í garðinn ker sín. Sn. I
— hann gekk með sjávarströndu ok fann eitt l
sett í bergskor eina ok fest með reipi; hann
hjá hús lítið grasi vaxið ok byrgðar dyrr; ha
at hurðinni ok knúði hendi sinni. Gísl. 44, 36
drap þjassa, enn þrúðmóðga jötun; upp ek v
um Allvalda sonar á þann inn heiða himin;
merki mest minna verka, þau er allir menn s
sè. Harbarðslj. 19.

177. Fra den opstillede hovedregel gives d
stående afvigelser, af hvilke fornemmelig følgen
mærke.

1. Sætningen begynder meget ofte med udsa
Dette er ikke alene tilfældet, når dette begreb s
hæves (når det især er handlingen, som det ko
på), men overhovedet, med stor frihed, mest i fo
fortid, men dog også i nutid og de andre tidsfor
sætningen er nær forbunden med det foregående o
samme grundord, så at omsagnet har störst vægt.
tekit trog eitt ok borit inn á hallargólfit ok
slátri; settist Loki at öðrum enda, en Logi at

..át hvárrtveggi sem tíðast — sýndist nú öllum, sem ..i hefði látit leikinn. Sn. Edd. 31. — þormóðr ..r þá, at hann verðr aflvani firir Falgeiri, þikir hán-..þá miðlungi vænn sinn kostr, slyppr maðr, en þó ..g sárr; rennir hann þá hugnum til fulltings sèr ..gat, sem Ólafr konungr var, ok væntir sèr þaðan ..ingju. Flatey. II, 214. — er ek ok ekki nytsamligr ..n ráði. Band. 4. — gefit hefir ek hana presti ein-.. — sjá vilda ek prestinn. Kristn. 132 (hvoraf ses, ..når omsagnet er sammensat af en tillægsform og ..ipeordet eller dannes ved en navnemåde og disse ..les først, sættes grundordet bagved det hele). — brá ..m mjök við, er þau sá hann inn ganga; þögnuðu þá ..ir, en aðr hafði verit hlátr mikill. Njál. 68. — óku ..rir úrgar brautir, komu at höllu, þar er Hersir ..ó; mœtti hann mjófingerði hvítri ok horskri, hètu ..na. Rígsm. 36.

2. Eftersætningen begynder (ligesom i Dansk) med ..agnsordet. þá er þetta spurði Suttungr jötunn, son ..illings, ferr hann til ok tók dvergana ok flytr á sæ .. ok setr þá á flœðarsker. Sn. Edd. 48. — Ofte sættes .. foran for at betegne eftersætningens begyndelse: ef þú ..etr oss í friði sitja, þá munum vèr vera vinir þínir. ..lex. 134.

3. Når sætningen begynder med et overgangsord (bi-..rd eller bindeord) eller en anden, især tidsangivende be-..temmelse, eller med en nægtelse, stilles udsagnsordet foran ..rundordet. nú fara þeir ferðar sinnar. Fornm. XI, 116. — síðan gerði Karvelför Oddgeirs í brott. Gisl. 44, ..92. — þá gerði á regn mikit. Dropl. 5. — einn morg-..n kom Finnr hvárki til óttusöngs nè messu. Fornm.

II, 163. — eigi er slíkt svá úvant. Njál. 139. — … skulu við vera orðsjúkir, segir Gunnarr. Njál. 83.

4. I bydende, opfordrende eller udråbende sætni… stilles udsagnsordet først, ligeledes i spörgende sætnin… der ikke begynde med et spörgeord. gangi nú allir … mín ok sveri eiða. Njál. 191. — þegi þú, Frey… Ægisdr. 30. — sœk þú hesta mína. Vígagl. (Ísl. S. … 369. — gakk þú til smiðju. Völundarkv. 32. — … verðu, Svava! Helg. Hjörv. 40. — þá spyrr kon… hafa allir hlutir eiða unnit at eira Baldri? Sn. E… 37. — leyniz Norðmanna konungr nú? eðr hefir h… flýit? eðr hvar er gullhjálmrinn? Heimskr. I, 158.

5. Når et udsagnsord, der betyder at „sige, t… indskydes ved sit grundord i den ligefrem anførte t… sættes det foran grundordet, ligesom i Dansk. þèr, k… ungr, segir hann, gerit vel við Hjalta ok Gizur. For… II, 211. — þar er, segja þeir, Eiríkr jarl. Heimskr. … 338. — þat er satt, kvað Egill. Band. 24.

6. Spörgesætninger begynde med det spörgende o… når de indeholde et sådant, henførende sætninger med … henførende ord, selv om det styres af et forholdsord ell… andet ord, hvilket da gerne stilles sidst; bindeordsbisætnin… begynde ligeledes i reglen med bindeordet. Dog kan e… hver af disse arter af sætninger have et tilknyttende bi… eller bindeord foran. Sámr spurði, hvar hann væri … aðr, eða hvar hann ætti heima. — hvárt ertu goðor… maðr? — hvat manna er þú þá? Hrafnk. 13. — þá … guðin váru orðin hánum svá reið, sem ván var, hljó… hann á braut. Sn. Edd. 39. — eptir því, sem þeir vár… vanir, þá er þeir unnu borgir. Gisl. 44, 259. — þ… kom hann í helli þann, er Alexandr Paris hafði í ver… it. Gisl. 44, 241. — skal hann fá frið ok vináttu þv…

sem hann göriz verðr. Gisl. 44, 322. — Begynder
ingen med et biord, sættes grundordet efter udsagns-
: nú tekr hann þat ráð. Fornm. XI, 117.
7. For vellydens skyld iagttages i almindelighed visse
tillinger, der afvige fra reglen. Således sættes gerne,
et navneord har to tillægsord, det ene foran og det
t bagefter: kynstórr maðr ok ríkr. Flatey. I, 69.
ledes skilles oftest de med hjælpeord sammensatte tids-
er af udsagnsord eller to udsagnsord, af hvilke det ene
r det andet i navnemåde, ved mellemsatte ord. hann
r ekki firir illvilja sakir staðit þeim í mót. Gisl.
321. — ek á yðr margan sóma at launa, er þèr
t mèr veittan, enda vili þèr nú hafa mik í hina
tu hættu. Flatey. I, 193. — eigi váru þá enn synir
nhildar af lífi teknir. Fornm. X, 390. — vel megu
r hann láta svá heita. Sn. Edd. 5. — For at undgå
tagelse af samme eller enslydende endelser siges end-
: mitt ríki er þá ákallslaust ok pyndinga (ɔ: pynd-
alaust) Gisl. 44, 155 (hvor den danske udtryksmåde er
ende: ‚fordrings- og afgiftsløs‘).

178. Fra den simple og regelrette ordstilling afviges
e for eftertryks skyld. Det ord, på hvilket der lægges
større vægt, især formedelst en modsætning til et andet
greb, der enten er nævnt eller foresvæver tanken, sættes
ledes foran de mindre vægtfulde, efter hvilke det ellers
ulde stå. Og når på grund af en sådan modsætning
ler af en anden grund et ord fremhæves som det vigtigste
r hele sætningens indhold, eller som mærkeligt og påfal-
ende, da stilles det gerne i spidsen, uden hensyn til, hvad
et er for et ord eller i hvilken forbindelse det ellers står.
ed den store frihed, som sproget her tillader, frembringes
kortere og kraftigere udtryksmåde, idet mange længere

omskrivninger undgås, som vi i vort sprog ere nε anvende. Her kan imidlertid ikke gives fuldstændi men kun angives exempler og nævnes nogle af dε tilfælde.

1. Ofte sættes genstanden eller hensynet med eftertryk. mikil tíðindi kann þú at segja af Sn. Edd. 12. — mörg undur önnur gerði konungr við þrændi. Heimskr. I, 136. — auku hans brátt Norðmenn ok Gautar ok Danir. I 392. — mèr man yðr liðveizla skjótt verða oi þèr dvelit lengr. Gisl. 44, 122. — Ligelεi undertiden omsagnsordet foran: góð brú er Bi Edd. 8. — Heimdalar sverð er kallat höfuð ı kallat H. s.) Sn. Edd. 17; jfr. Egilssons bem. udg. I, 101.

2. Et forholdsord med sin styrelse trækkes til begyndelsen af sætningen. þar utan um li djúpi sjár, ok með þeiri sjávarströndu gáfu til byggðar jötna ættum, en firi innan á jörður þeir borg umhverfis heim firir úfriði jötna, en ar borgar höfðu þeir brár Ýmis jötuns. Sn. E undir bógum hestanna settu guðin tvá vinr kœla þá; en í sumum frœðum er þat kallat Sn. Edd. 7. — Undertiden sættes forholdsordet styrelse ind imellem grundord og omsagn: Hara ungr ok Guðröðr bróðir hans eptir dráp Tryg ungs fóru til búa þeira. Flatey. I, 72. — kommer alle slige bibestemmelser således foran ordstillingen så at sige omvendes (inverteres) tíma kemr af mörkinni sèr matar at leita meí grimmleik leó ok greip einn rút af hjörðinni. S

3. Et udsagnsord, hvorpå særlig vægt hvil

ɛs i spidsen (forskelligt fra det 177 omtalte til-
þiggja munda ek nú þó af þèr, sveinn! ef þú greiða ferð mína. Fornm. XI, 192. — vera kann it ágjarn vili finni þetta allt, er hann ferr at leita. 163. — Ligeledes stilles et tillægsord eller biord eftertryk foran. sællt væri mannkynit, ef þat hefði firir augum sèr himneska luti. Alex. 163. — ætla menn hafa heyrt fyrr jafnsnotrlig orð. Fagr-
d. — vitr maðr er konungr (ɔ: k. er v. m.) Forn-
II, 282. — auðheyrt er þat nú, Hávarðr, at þèr nú flest eptir vilja. Háv. Ísfirð. 35.

4. Medens nægtelsen i almindelighed har sin plads det begreb, der skal benægtes, er det dog meget igt at drage den frem til begyndelsen af sætningen, der gerne lægges vægt derpå. eigi man sá hverr inn ja í himnaríki, er mik kallar herra drottin. Stjórn — ekki er getit, at þar gerðist einkom til tíðinda ferð þeira. Fornm. XI, 45. — ekki var hann stór-
maðr. Fornm. XI, 205. — eigi með meira liði (for: eigi m. l.) Alex. 9. — ekki viltu nafna minn þá in, firir því at ekki mun hánum hlíf verða at skild-
a. Dropl. 23.

5. Påpegende ord (stedord og biord) stilles gerne for idhæves i spidsen. því hefir ek heitit konungi at ta mèr engu af við þik. Fornm. II, 162. — þess ek biðja þik, Atli mágr, at þú görir þik eigi jafn-
lan sem þú hefir gört þik áðr. Háv. Ísf. 43. — kalla ek vel fallit. Heimskr. II, 206. — svá veit n nú. Fornm. XI, 117. — (Paradísus er í austri ns) þar var Adam settr til byggðar — þar stendr þat —. Gisl. 44, 409. — Dog kan også det påpegende løsrives fra det begreb, hvortil det egenlig hører, og

omskrivninger undgås, som vi i vort sprog ere ne anvende. Her kan imidlertid ikke gives fuldstændig men kun angives exempler og nævnes nogle af de tilfælde.

1. Ofte sættes genstanden eller hensynet i med eftertryk. mikil tíðindi kann þú at segja af l Sn. Edd. 12. — mörg undur önnur gerði konungr við þrændi. Heimskr. I, 136. — aukui hans brátt Norðmenn ok Gautar ok Danir. F 392. — mèr man yðr liðveizla skjótt verða of þèr dvelit lengr. Gisl. 44, 122. — Ligeled undertiden omsagnsordet foran: góð brú er Bifi Edd. 8. — Heimdalar sverð er kallat höfuð (kallat H. s.) Sn. Edd. 17; jfr. Egilssons bem. udg. I, 101.

2. Et forholdsord med sin styrelse trækkes til begyndelsen af sætningen. þar utan um lig djúpi sjár, ok með þeiri sjávarströndu gáfu þ til byggðar jötna ættum, en firi innan á jörðun þeir borg umhverfis heim firir úfriði jötna, en ar borgar höfðu þeir brár Ýmis jötuns. Sn. Ed undir bógum hestanna settu guðin tvá vinni kœla þá; en í sumum frœðum er þat kallat í Sn. Edd. 7. — Undertiden sættes forholdsordet styrelse ind imellem grundord og omsagn: Haral ungr ok Guðröðr bróðir hans eptir dráp Trygg ungs fóru til búa þeira. Flatey. I, 72. — kommer alle slige bibestemmelser således foran, ordstillingen så at sige omvendes (inverteres) tíma kemr af mörkinni sèr matar at leita með grimmleik leó ok greip einn rút af hjörðinni. St

3. Et udsagnsord, hvorpå særlig vægt hvile

les i spidsen (forskelligt fra det 177 omtalte til-
). þiggja munda ek nú þó af þèr, sveinn! ef þú
greiða ferð mína. Fornm. XI, 192. — vera kann
at ágjarn vili finni þetta allt, er hann ferr at leita.
163. — Ligeledes stilles et tillægsord eller biord
eftertryk foran. sællt væri mannkynit, ef þat hefði
n firir augum sèr himneska luti. Alex. 163. —
ætla menn hafa heyrt fyrr jafnsnotrlig orð. Fagr-
11. — vitr maðr er konungr (ɔ: k. er v. m.) Forn-
II, 282. — auðheyrt er þat nú, Hávarðr, at þèr
gr nú flest eptir vilja. Háv. Ísfirð. 35.
4. Medens nægtelsen i almindelighed har sin plads
n det begreb, der skal benægtes, er det dog meget
pigt at drage den frem til begyndelsen af sætningen,
i der gerne lægges vægt derpå. eigi man sá hverr inn
ga i himnariki, er mik kallar herra drottin. Stjórn
. — ekki er getit, at þar gerðist einkom til tíðinda
ferð þeira. Fornm. XI, 45. — ekki var hann stór-
r maðr. Fornm. XI, 205. — eigi með meira liði (for:
ð eigi m. l.) Alex. 9. — ekki viltu nafna minn þá
gan, firir því at ekki mun hánum hlíf verða at skild-
m. Dropl. 23.

5. Påpegende ord (stedord og biord) stilles gerne for
udhæves i spidsen. því hefir ek heitit konungi at
ipta mèr engu af við þik. Fornm. II, 162. — þess
l ek biðja þik, Atli mágr, at þú görir þik eigi jafn-
salan sem þú hefir gört þik áðr. Háv. Ísf. 43. —
tt kalla ek vel fallit. Heimskr. II, 206. — svá veit
nn nú. Fornm. XI, 117. — (Paradísus er i austri
eims) þar var Adam settr til byggðar — þar stendr
þat —. Gisl. 44, 409. — Dog kan også det påpegende
d løsrives fra det begreb, hvortil det egenlig hører, og

med et vist eftertryk stilles bagefter, som: önnur er sú jarðar (for sú er önnur n. j.) Sn. Edd. 1 lögðu þeir saman lag sitt nafnar. Fornald. III, þeir nafnar lögðu lag sitt saman. Flatey. I, 29. stilles det i en bindeords-bisætning, hvor det ikke k tage den første plads, med eftertryk tilsidst. þú (lítilmenni, þó at þú görir þik svá. Háv. Ísf. 4 personlige stedord stå som grundord foran, men kur også stilles bagefter udsagnsordet: nefni ek í þat at ek vinn eið at krossi. Grág. I, 46. I bisætnin stedordet foran, i eftersætninger bagefter udsagnsordet hængte bruges de i spörgeform, sjælden og digter simpelt udsigende, som veiztu. Sonartor. 8.

179. Et tillægsord (tillægsform, som tillægsor talord eller stedord), der föjes til et navneord so stående (attributivt), stilles i reglen foran; e navneord styret ejeform står sædvanlig bagefter; (den også stilles foran, når man strax og særdeles delst en modsætning eller af en anden grund) udhæ i ejeformen liggende bestemmelse; ligesom tillægsor stå bagefter, dels i digtersproget hyppigere end i dels ved sammensatte ord, der allerede have en melse foran. Men af to tillægsord stilles det ene a lig bagefter med ok. Have to navneord hvert sit ord, står gerne det første med tillægsordet foran, d med det bagefter. sem hann fór heim til húss föðu veik hann af veginum ok vildi sjá hræ dýrsins. 411. — sá var hár maðr — í laufgrœnum ky hafði búit sverð í hendi, rèttleitr maðr ok ra ... hann hafði ljósan lepp í hári sínu hinum megin. Hrafnk. 13. — kalla (jörð) Ýmis hold o ur þórs, dóttur Onars, brúði Óðins, elju Frigg

ar ok Gunnhlaðar, sværu Sifjar, gólf ok botn veðra-ar, sjá dýranna. Sn. Edd. 65. — hann var ríkr ingi ok málafylgjumaðr mikill. Njál. 1. — hón var kona ok kurteis. ssted. — virðingamenn miklir vígamaðr mikill. Njál. 22. — mikil sveit riddara. 44, 322. — þá mælti einn þeira. Heimskr. I, 240. eptir fall þeira bræðra. Heimskr. I, 159. — Men: n verðr nú þess varr. Fornm. XI, 117. — manna astr. Fornm. XI, 149. — í feldi blám. Grimnism. . — Valgarðr hinn grái. Njál. 166; Uðr hin djúp-a. Njál. 2. Med kendeordet (hinn, hin, hit) stilles gsordet enten foran navneordet, eller bagefter fornem-lig ved egennavne, når der angives et bestemt, stående gsnavn. fyrir ásjá inna öfundsjúkustu manna. Gisl. 299. — í hinum beztum íþróttum. ssted. — af kyni a sonar Jacobs hins gamla. Stjórn 409. — hinn ti guðs maðr. Stjórn 481. — enum nýja konungi. . 9. — með kærleik hinum mesta. Egilss. 153. — n helgi Ólafr. Fornm. X, 396. — Med det ubestemte deord (einn, ein, eitt) stilles tillægsordet ligeledes en foran eller bagefter. einn ríkr maðr. Stjórn 458. köttr einn grár — kerling ein gömul. Sn. Edd. 33. einn mikill höfðingi. Alex. 9. — mey eina írska ok gra. Kristn. 30. — gengr upp á eitt hátt fjall. Band. . Jfr. nedenfor (tillæg 2). — Talord dels foran, dels gefter: fóru þá Útþrændir 4 skipum suðr á Mœri ok ápu þar presta 3 ok brenndu 3 kirkjur. Fornm. I, 6 — þrjá presta — þrjár kirkjur. Flatey. I, 57.

Ejestedord stilles oftest bagefter, men dog også foran, v hvor der intet eftertryk er på dem. þat er ráð mitt, t þú látir reka at hesta vára. Hrafnk. 13. — konungr erir ráð firi sínum mönnum. Alex. 69. — sá er sannr

ok ágætr vinr, er eigi leggr leiðendi á vin sinn. /
95. — verja fè yðvart ok frelsi. Gisl. 44, 177. —
öllum her sínum. Gisl. 44, 392. — leitum vit k
fangs syni okkrum. Gisl. 44, 439. — sakir okk
vináttu. Dropl. 4. — með öllum várum sóma. He
47. — sá Eiríkr engan sinn kost annan. Egilss.
— son minn! ... líf mitt. Njál. 115. — mitt
Njál. 177. Ligeledes stilles en hensynsform af et st
(mèr, þèr, hánum osv.) ligesom også af et navneord
(efter 47) stå isteden for et ejestedord eller en eje
for det meste bagefter, sjældnere foran. S. exempler
122. frá augum sèr — í fang henni. Njál. 176.

Et hosstillet ord (apposition), især værdighedsı
stilles i reglen bagefter, sjældnere (med et vist efter
foran. á dögum Haralds konungs hins hárfagra, l
dánarsonar hins svarta, Guðröðursonar veiðikon
Hálfdánarsonar hins milda ok hins matarilla, Eyst
sonar frets, Ólafssonar trètelgju Svíakonungs. Hı
3. — dóttir Marðar Gígju, hins vitrazta manns.
3. — dóttir Ólafs konungs Svænska. Fornm. VI, :
Hyndla systir. Hyndl. 1. — mál Odds, sonar ı
Band. 18. — Men þrællinn Karkr. Fornm. X, 38
hinn ágæti guðs maðr Samúel. Stjórn 481. —
herra står foran. fyrir hvat geymdir þú eigi þíns l
konungsins... víst er þetta mín rœdd, herra kon
Stjórn 486. — Der kan også stilles et eller flere or
imellem et ord og det, som hosstilles dette: Haralds
hins hárfagra. — Hallgerðr vex upp, dóttir Hausl
ar. Njál. 16; hvilket også er tilfældet med et hosst
tillægsord: hann hafði hjálm á höfði gullroðinn
skjöld á hlið gullbúinn. Egilss. 216.

180. Undertiden adskilles de bestemmelser, der

ord, derfra ved indskudte ord, hvilket sker for at større vægt derpå, medens derimod de mellemsatte indre udhæves. Dog kan intet, der kan göre forbin- utydelig eller usikker, på denne måde indskydes. kan adskilles:

1. Tillægsordet fra navneordet, ved at rykkes mere eller tilbage. S. de ovenfor (179 slutn.) anførte ex- er. lèt fœra við marga stórviðu hvárumtveggja meg- við vegginn, svá at eigi fèll, þó at þungi væri á nn mikill (ɔ: mikill þungi) Gisl. 44, 357. — Under- indskydes kun et enkelt eller nogle få tonløse ord et stedord, biord): svá var hann kappsamr of þetta, — Njál. 51 (jfr. 178, 5). — viðrtaka varð engi. rn 434.

2. Biord, der høre til udsagnsordet eller tillægsordet tningen, stå sædvanlig nærmest derved (foran, navnlig tillægsord), men kan dog med eftertryk både begynde slutte sætningen, ligesom de også kunne adskilles fra es nærmeste forbindelse ved indskudte ord. Ved grads- rd er en sådan adskillelse sjældnere. váru mjök mœdd- Gisl. 44, 273. — hann svaraði vel þessu ok þekki- a. Gisl. 44, 298. — þessi ráð líka vel — flestum um. Gisl. 44, 321. — þeir skyldu skjótt fara. Gisl. , 322. — hefir Vagn eptir höndina, en Ögmundr mst í skóg í braut. Fornm. XI, 117. (Således stilles holdsord, der bruges (uden styrelse) som biord, foran vneordet, uden at styre det, jfr. 69 og 70). — varð nn lítt sárr. Stjórn 469. — fyrir þvílíkum svá mönn- m, sem þit erut feðgar (ɔ: þvíl. mönnum svá sem þ.) gilss. 220.

3. Om forholdsordenes stilling er handlet ovenfor første afsnit V, 69 og 70). Isteden for at sammensættes

med udsagnsord stå de almindeligvis bag efter. tı höfuðit, tók upp bú, osv.; med mellemsatte ord: ungr er at kominn bana; ór risa dóminum; ofrhi á er fœtinum (s. 70, 1); stillede efter det styrede vígi at; Ásum ok álfum nær (s. 70, 3). Om stilling ved henførende ord: er og sem s. 70, anm : deres udeladelse ved et af flere led s. 70, anm. 2. milli s. 61, anm. 1. — Styrer et forholdsord fler gentages det gerne ved hvert: á Vendlandi ok á F ingjalandi, á Englandi ok á Skotlandi, á Írlandi mörgum öðrum löndum. Fornm. X. 392. — Sty ord både af et forholdsord og af en ejeform, sætte ind mellem begge de styrende: í valld Alexandri. 135. — Dog behøver forholdsordet ikke at gentages ef bindeord (som ok, nè): með sljófuðum vápnum ok illi mœði. Alex. 81, ligesom en ejeform eller en lig bestemmelse kan sættes mellem forholdsordet og dets relse: frelsti Gyðinga af allra þjóða ágangi. S 455. — hvat er af hans ríki hugsanda? Stjórn 21.

181. Den digteriske ordstilling afviger fra ubundne tales ved en langt större frihed, idet den alene mere retter sig efter mening og eftertryk, men efter versebygningens behov (især ved bogstavrimene, ved enderimene). Friheden viser sig deri, at hvad efter meningen hører sammen og i ubunden tale s sammen, ofte adskilles og flyttes om. Dog må forbind ikke blive utydelig eller tvetydig derved; ihvor vel undertiden ikke undgås. De hyppigste tilfælde i de s lere digtarter (Edda; thi til skjalde-kvadenes vilkårlige heder kan her ikke tages meget hensyn, men kun i al delighed deres store frihed antydes) ere følgende:

1. Nöje sammenhængende dele af sætningen adsk

ărligt ved indskudte led (málsgrein, parenthes), der selv kunne være adskilte i flere dele. Ligeledes kan versebygningens skyld) omstillinger finde sted, hvorved meningen temmelig voldsomme sønderrivelser af det mmenhørende opstå. mik hefir sonr of svikit — svik ek í því — kvikvan. Egilss. 209. — hykkat ek lda stökkva (hinnig sóttak gram) þóttu, (fýsinu) knum vísa, ferri skáldin verri (hvor sóttak gram nig fýsinn høre sammen som ét indskud) Egilss. 207. lifanda gram lagði í garð þann, er skriðinn var, tna mengi, innan ormum (ɔ: skatna mengi lagði m lifanda í garð þann, er skriðinn var innan orm-) Atlakv. 31. — era auðþeystr — því at ekki dr höfugligr — ór hyggjustað þagna-fundr þriggja ja, árborinn ór Jötunheimum (ɔ: þagnafundr þriggja ja, árborinn ór Jötunheimum, era auðþeystr ór ggju stað, — höfugligr ekki veldr því (at). Sonar-. 2. — Adskillelsen af det sammenhørende går så vidt, endog et egennavn kan sønderrives og dets dele stilles i skellige verslinier, som: Há — reið á bak báru borð-sti — kon vestan (ɔ: Hákon reið) — Fagrsk. 15.

2. Biord og forholdsord med deres styrelse adskilles de ord, hvortil de høre eller sættes bagefter isteden for ran. Således harðara miklu. Vígagl. (Ísl. S. II) 395; kligast miklu. Njál. 67. — þik bestan vin miklu. imskr. II, 130. — sá hefir dagr um mik daprastr mit miklu í heimi. Fornald. II, 56. — sik lengst fa miklu. Heimskr. II, 294. — tekr hón seggjum frá : frá s.) sýn ok vitzku. Band. 35. — mik hefir iklu glœpr meiri sóttan (mig har truffet en langt större øde) Helg. Hjörv. 32. — Exempler på forholdsords vil-rlige løsrivelse fra deres styrelse ere: ungr fylkir lèztu

Engla allnær Thesu falla flœði djúpt of da
Norðimbra líkum (hvor: djúpt dík flœði of lí
hører sammen) Fornm. XI, 191; jfr. snáks berr
frœknum foldvörðr konungs Hörða frama teir
firir gumnum geðsjnallr skarar fjalli (hvor c
skarar fjalli: bærer hjelm på hovedet) Sn. Edd.
Undertiden sættes et uvedkommende ord ind ime
holdsordet og dets styrelse: stendr æ yfir grœn
brunni. Völusp. 19; eller forholdsordet kastes hen
ningens slutning: örlögum ykkrum skylit aldre
seggjum frá (ɔ: frá örlögum) Ægisdr. 25. (
(qvam) stillet foran et ord i den höjere grad (en
rativ) isteden for bagefter s. 87, anm. 3 slutn.

3. Ligeledes adskilles tillægsord (ejestedord)
former vilkårligt fra de tilhørende navneord. fyr
eggjum verðr þinn feigr faðir. Skírnism. 25. -
inn ítri, þat, öðlingr! nemask. Sigurðarkv. I,
fylgði sínu sá framligast lofðungr liði. Fornald.
— hans var Skaði dóttir. Hyndl. 29. — var k
kom, kinnskógr frörinn. Hýmiskv. 10. — saðr
enn þess. Harbarðslj. 3. — síns um freista fram
am. 2; síns um mál maga. Hávam. 20.

4. Et ord, der er fælles for to forbundne l
stilles først ved det sidste, f. ex. et bindeord eller
holdsord, således at det derfra må tænkes til
første. fannka ek mildan eða svá góðan (hvor sv
både til mildan og til góðan) Hávam. 38. — hj
með brynju (ɔ: með h. ok b.) Hervar. 17; jfr. 7
2. — auð nè heilsu ræðr engi maðr. Sólarlj. 8.
vendt kan et bindeord, som ok, nè, at, flyttes
plads og sættes foran begge led, som: ok hörga
(ɔ: bl. ok h.) Fornm. I, 283; ok errinn brat

ok err.) Njál. 37; ok Vinda — Frakka (ɔ: Fr. ok Heimskr. I, 217. Jfr. videre herom Egilsson lex. p. Ꞩ; bemærkn. til Gunnl. Ormst. S. (udg. Kbhvn. 1775) 162. — Om at rykket ind i sætningen eller adskilt fra ꞩemåden, hvortil det hører, s. Egilsson lex. p. 27. sköp ꞩu skjöldunga, skyldu at feigir (ɔ: at þeir skyldu ꞩir nl. vera) Atlam. 2; jfr. Heimskr. II, 123; Bj. ꞩd. 23 er læsemåden usikker. — Det henførende er ꞩles sjældnere ind i sætningen, som þá er ek (ɔ: er ek ꞩ) Egilss. 208.

II.

Om sætningernes stilling.

182. Det er allerede ovenfor (102) bemærket, at ꞩt oldnordiske sprog ifølge sin ejendommelige natur ikke tilböjeligt til lange og meget sammensatte sætningsbygꞩnger. Men samme sted er også vist, at især i visse ꞩrifter og skriftarter findes en mere sammenbunden sprogꞩrm, idet sproget på den anden side også er istand til at ꞩrbinde og sammenfatte til én sætning alt hvad tanken ꞩytter sammen til en helhed. Her skal nu kortelig anꞩves reglerne for den sammensatte sætnings bygning. Den ꞩenlige sammensatte sætning (sammenhør, periꞩle), der har den egenskab, at talen med fuldstændig meꞩing og rigtig sproglig form og bygning, ikke kan standse ꞩr det hele er fremført, opstår derved at bisætningen sætꞩs foran hovedsætningen eller bisætninger indskydes hver ꞩ sit sted i hovedsætningen (mellemsætninger), alt efter ꞩnkens fordring, idet alle enkeltheder i forestillingen fore-

til hovedsætningen, for stor ensformighed v
udtryk, ordenes stilling og hensyn til vellyd
form. I en god sætningsbygning er der alti
lighed i delenes længde, så at der f. ex. i
ganske kort eftersætning eller brat afbrydelse
gere og mere sammensat forsætnings-forbindel
dre netop et særeget indtryk tilsigtes ved
tryksmåde. Idet her kan henvises til de over
anførte steder, tilföjes kun et par.

ef svá berr til, sem enn eru dœmi til
ara hluta, at konungr sjálfr kann svá fráf
eigi eptir sik ungan son, ok tekr så til
sku sinni eptir föður sinn, enda þá ungir
er í stað þeira ellimannanna koma ok spe
fyrr höfðu verit, — þá er ok mikil ván, at
allri stjórn landsins, ok bregðisk nökkut
ef stjórnin spillisk. Kongsk. 75. — Nú a
mennirnir undirstóðu ýmisliga ættleiðingar
báðu oss skýra ok greina, hversu þat ska
ast, hvárt ættleiðingr skal þann einn a

arfleiddi jafnan hèðan af. Rèttarbót Hákonar kgs. (Jónsbók 270 = Norges gl. l. III, 130). — en ef berr til, at Vagn frændi várr verðr eigi svá sigr-, sem hann er stórorðr, ok gangi hánum þyngra, vill ek þar mikinn varnað á bjóða, at engi maðr vápn á hann, fyrir því at þeim mun þungt falla, þat hendir, ok leitt mun oss at sjá á, ef hann er leikinn, eða hánum nokkvat til meins gert, þótt þykki trautt hvers barns leika vera. Jómsv. k. 32 nm. XI, 94).

183. Med hensyn til ejendommeligheder eller afvi-er fra de opstillede hovedregler er fornemmelig følgende lde at mærke.

1. Alle slags bisætninger, der kunne sættes foran den edsætning, hvortil de høre (hvilket gælder næsten alle s, kun ikke følgesætninger), kunne også indskydes i allerede begyndte sætning, således at ikke alene binde- eller overgangsord stå foran, men også andre dele af ningen, hvilke derved fremhæves med eftertryk. Således hovedsætningens grundord trækkes frem til begyndelsen, d enten det tillige er grundord i bisætningen eller ikke. er det sjældnere. Angantýrr konungr, þá er hann rði þetta, brá hann grönum. Hervar. 52. — ár þær, kallaðar eru Elivogar, þá er þær váru svá langt mnar frá uppsprettunni, at eitrkvikja sú, er þar gði, harðnaði, svá sem sindr þat er renn ór eldin-: þá varð þat íss. Sn. Edd. 3. — Omvendt kan gterisk) grundordet fra hovedsætningen drages ind i sætningen, uagtet den følger efter. heil verðr hver, þótt ár sótt, ef þat klífr kona. Fjölsv. 36.[1]

---

[1]) Ligeledes: hvat mælti Óðinn, áðr á bál stigi, sjálfr í

2. Mellem en forudgående bisætning (forsæt den derved indledede hovedsætning (eftersætning) skydes en anden bisætning, der hænger nærmere med hovedsætningen eller angiver en enkeltstående ning eller bestemmelse ved den. I Dansk inds sådan i hovedsætningen eller sættes bagefter den. spurðist, at Ólafr Skotakonungr hafði fengit hafði lagt undir sik mikinn hluta af England hann þá her miklu meira enn Aðalsteinn, — þá hans margt ríkismanna. Egilss. 104 (jfr. 103. — sem Goliath var fallinn, en hann hafði ekk hendi, þá rann hann yfir dalinn ok ljóp upp ath. Stjórn 465.

3. En bisætning, som hører til en bisætn en bindeords-bisætning), kan sættes foran den is at indskydes i den eller følge bag efter den. D hæves mere indholdet af den således fremskudte svá er sagt, þá er hvártveggja var brunnit, lægð inn ok gerði regn svá mikit, at varla mátti Flatey. 1, 112. Også kan at indsættes foran en s sætning for at vise, hvortil den hører. þessar r lèt Magnús konungr þvísa fylgja, at, þó at níð eða skemmdarvíg sè vegin, þá skal fyrst lúk bœtr af fè veganda. Járns. 48. — På den mods kan en bisætning trækkes længere tilbage, end de efter meningen skulde stå. nú sem konungs mer inn, þeir sem hann hafði til sett at handtak var þeim sagt, at hann væri sjúkr. Stjórn 470.

---

eyra syni. Vafþr. 54, hvor grundordet til stigi (nl. udeladt eller først udtrykt som hensynsform i den el hovedsætning.

4. Da i en afhængig spörgesætning spörgeordet, i en -førende sætning det henførende ord, i betingelsessætningen betingende ord (ef) egenlig skal stå først, indtræder her -re den afvigelse, at et begreb, hvorpå der lægges særlig -t, trækkes frem foran, eller at slige sætninger ved stil-gen blandes således sammen med den styrende sætning, de ikke ere til at adskille i to. Noget lignende er til-det med genstandssætninger (med at eller gstf. med navne-de, hvilken forbindelse ligesom svæver mellem at være egen sætning og blot en bestanddel af en anden sæt-g). Endelig kan et henførende og et spörgende udtryk -indes i samme sætning, af hvilke da det henførende -les først og bestemmer sætningens form. **þá luti, sem -n hefir gert, veit ek eigi hvárt meirr er skamm-ligt at heyra á eðr frá at segja.** Gisl. 44, 149 (ɔ: **ek -t eigi, hvárt meirr er sk. at heyra á eðr frá at segja luti sem** —). — **Ólafr konungr spurði Raudulf -ira hluta, er þá váru enn eigi fram kemnir hvern veg -rða mundi.** Flatey. II, 293 (hvor den afhængige hen-rende og spörgende sætning ere sammenblandede). — **þar -endr trè þat, er maðr kennir eigi sóttar nè mein-mdar, ef maðr etr af aldini þess, ok hann hrymz eigi -è eldiz, ef hann etr af.** Gisl. 44, 409 (hvor den hen-rende og betingede sætningsform blandes i ét). — Ligesom -t ved gstf. med navnemåde er muligt at sætte hoved-sætningen midt ind i den afhængige sætning (**þenna Serber-m segja Grikkir Erkúlum hafa dregit ór helviti ok á -arðríki.** Sn. Edd. 149), således kan også hovedsætningen stilles ind i en genstandssætning med at: **hinir hverfi aptr, -r ek vil eigi at fari.** Stjórn 392. — **þeim atburðum, -r oss þikkja útrúligir, at sannir muni vera.** Sn. Edd. 27.

Tillæg til ordföjningslæren.

I.

Særegne afvigelser i ordföjningen:

underforståelse, udeladelse, overflødigt udtryk, løsreve
afbrudt sætningsforbindelse.

184. Underforståelse. For at undgå genta stilles ofte et ord, der skulde stå i to sætninger, kun ene, således at det må tænkes til eller underforstås i anden, navnlig fra den foregående til den efterfølgende ning (ligesom i Dansk). Dette er fornemmelig tilfældet

1. Udsagnsord, der ikke alene kan underfors samme form, i hvilken de først ere brugte, men også anden. sèr hann þá ok svá þeir hann. Gísl. Súrss. I (jfr. 5, anm.). — hann girntiz af þeim ok þeir af l um. Gisl. 44, 161 (jfr. 2, a, anm. 3). — I spörgsmå svar: hvert ætlar þú hèðan? hann svarar: út á Ne: Bjarnar (nl. ætla ek) Dropl. 20. — svá kvazk veita mu fulting frændum, sem fótr öðrum (nl. veitir) Hamd 14. — at þèr fáit mèr eigi minni sóma hèr, enn e ván (nl. at fá) á Íslandi. Kristn. 74. — allgóð þ mèr áðr gjöfin Brands, en nú miklu meiri virðing þykkir) at þiggja af yðr. Kristn. 132.

I særdeleshed underforstås i de sammensatte tidsfor

ten en form af hjælpeordet (hafa eller vera) eller af udgnsordet selv (navnemåden ved skulu, munu, vilja, eller n lidende tillægsform), selv om der ikke er gået et udyk i forvejen, hvorfra en sådan ordform ligefrem kan tages. enn skulu — lýsa sakar þær allar, er til fjórðungsdóms tal (nl. lýsa) Grág. I, 39. — fyrir hví reittu þessu rossi, er þèr var bannat (nl. at ríða)? Hrafnk. 8. — 'iklu ertu hnugginn, er þú ert mínu gengi (nl. hnuggn), öllum einherjum ok Óðins hylli. Grimnism. 51. — ert — borinn Innsteini, en I. var Álfi (nl. borinn) Hyndl. . — þèr liggr hálmsvisk þar, er hjarta skyldi (nl. gja) Kristn. 68. — segðu mèr ór helju, ek mun ór imi (nl. segja þèr) Baldrsdr. 6. — þá gerðist þröng ikil ok búit (nl. var) við bardaga (ɔ: det var nær mmet til kamp) Dropl. 13. — Helgi spretti af sèr belti ðu ok þár á (nl. var) knífr búinn. Dropl. 19. — ledes kan hjælpeordet hafa underforstås fra det foregående ra, eller vera fra hafa: fimm menn höfðu bana af liði lga, en sárir (nl. varu) allir aðrir. Dropl. 25. — þá ru þeir óbótamenn allir, firi gert fè ok friði (ɔ: ok hafa rigert) Járns. 22 og 34. — Endog fra et led, hvorefter andet er indskudt, kan omsagnet underforstås til et følnde: þeim var sagt, at hann hefði þar inn hlaupit ok kit vápn sín ok út eptir þat (nl. hefði hlaupit) gilss. 86.

2. Navneord kunne ligeledes underforstås fra det regående, dels i samme forholdsform, hvori de engang ere rugte, dels (og det med temmelig stor frihed) også i andre. et samme gælder om stedord, der bruges som navneord ller skulde stå isteden for et navneord i den følgende sæting, for at en gentagelse kunde undgås. vörn fannst í álinu ok fèll niðr (nl. málit) Band. 16; ligeledes: vörn

fannst i málinu ok var rangt til búit. Band. 17.
menn Hákonar — sóttu á mót hánum ok felldu
hann) Fornm. X, 382. — tveir jarlar höfðu herjat
á ríki Haralds konungs ok lagt undir sik (nl.
Hervar. 24. — þar þótti Óðni fagrir landskostir ok
(nl. Óðinn eller hann) sèr þar borgstað. Sn. Edd.
— Oddi þykkir seint byrja ok gengr upp á eitt
fjall. Band. 40. — þykkir þeim ok allvænt um sitt
ok brasta (nl. þeir) allmikit. Band. 22. — var sá v
ausinn ok nafn gefit (nl. hánum) ok kallaðr (nl. h
var) Egill. Egilss. 62; jfr. ssted. 69. — Endnu friere
formen i udtryk som: svá var gört, at skornar váru si
i knèsfótum ok settr (ɔ: ok hann var settr) i hólm ei
Völundarkv. 16 (pros.). — Også kan underforståelsen fr
kaldes ved en søgt korthed i udtrykket, som: ok sjald
myndim vèr þess iðrast, þó at vèr mæltim færra e
fleira (ɔ: om vi tale for lidt end om vi tale for meg
Hrafnk. 9.

185. Udeladelse. Undertiden udelades et ord, is
et udsagnsord, men dog også navneord og stedord, uagt
det ikke kan underforstås fra den foregående eller en fø
bunden sætning, så at det alene af meningen kan ses, hvilke
ord der skal tænkes til. De vigtigste tilfælde, der blive a
mærke, ere disse.

1. Udsagnsordet kan udelades, når det skulde stå
i en form og en forbindelse, der ligesom forstås af sig selv,
hvor der altså ikke hviler nogen vægt derpå. Det er der-
for de almindeligst forekommende udsagnsord, som lettes
udelades, og helst i de almindeligste former (navnlig navne-
måde). Den korthed, udtrykket derved får, passer bedst
kort, hurtig tale, spörgsmål, udråb, eder, ordsprog osv.

a) vera udelades mest, dels i navnemåde efter skulu

nu, vilja, hvorved undgås den langtrukne form, som igen af flere hjælpeord i samme omsagn frembringer, dels tillægsformen (verit), dels i hovedsætninger i andre former (er, eru, var, váru), sjældnere i den forestillende måde (sè, sèr). I samme tilfælde udelades også ofte verða. ...it kvirrir! ekki man svá mikil hefnd í manninum (nl. vera eller verða) sem þèr ætlit, því at þèr vitit ekki, ...rr hann er, man þessi kvennmaðr yðr dýrkeyptr, ...r þèr fáit hans líf. Hervar. 21. — golldit skal (nl. ...ra) á XIV nóttum matar verð. Grág. I, 4. — svá lízt ...ir, sem þessi mun mestr ætlaðr (nl. vera, må være ...stemt til at være den störste) Sn. Edd. 32. — við skolum ...ir (nl. vera) Helg. Hund. I, 6. — sá er vill heilinn ...rskr (vil kaldes) Hávam. 61. — Hallr mælti: völdugr ...n sá, er þessir englar þjóna. Kristn. 44 — miklu ...fir þú meiri föng, enn líkligt sè at vel muni fengit. ...nd. 13. — þá skyldi hann af kaupinu. Sn. Edd. 26 hvilket strax efter hedder at smiðrinn væri af kaupinu). — má mèr þat (nl. verða), sem yfir margan gengr. ...rafnk. 16. — gneista, þá er lausir fóru ok kastað ...afði (nl. verit) ór Múspellsheimi. Sn. Edd. 5. — betri ...in kráka í hendi enn tvær í skógi. Jfr. Laxd. 96 ordsprog). — ek hefi eigi fráleik til at reka í brott, ...n verkmenn (nl. eru) at vinnu. Vígagl. (Isl. S. II) 342. — ef goðar koma eigi til þings öndverðs, þá varðar þeim þat útlegð ok (nl. eru þeir) ór goðorði sínu. Grág. I, 97. — heill þú nú, Vafþrúðnir (nl. sèr) Vafþr. 6. — heill sá (nl. sè) er kvað, heill sá er kann. Hávam. 165. — konungr heill, ok svá snjallir — húskarlar þínir. Sn. Edd. 94. — heill Elliði, hlauptu á báru. Fornald. I, 79. — Om udeladelsen af vera efter hafa s. ovenfor 184, 1).

b) hafa kan dels udelades som hjælpeord, når en med vera går i forvejen, som: þar váru komnir þeira ok kunningjar — ok tekit sèr (ɔ: ok þeir tekit sèr) landskosti ok bústaði á Íslandi. Egilss. (jfr. 184, 1); þjónat opt velbornir menn þeim, er máttu vera knapar þeira (hvor hafa er at underfor Járns. 14 (et andet hdskr. har her þjónuðu); — som det egenlige omsagn: firðan mik frændum, fè svikinn (nl. hafit) Atlam. 52. — rauð í rekka blóði með — höndum dreyrug sverð — þjóðkonungr. For V, 79. — skör var fyr enni, skyrtu þröngva (nl. h eller átti), skokkr var á gólfi. Rígsm. 15; jfr. ssted og 41 (hvor dog også nam kan underforstås fra det fo gående, idet en mellemsætning er indskudt). — Ved en u ladelse af hafa må vel også helst forklares udtryk so eigi vill ek þenna kost. Hrafnk. 9; vilja fjör e-s, 18, 3) anm. 2.

c) bevægelsesbegreber (koma, fara) udelades hyppi i navnemåde efter udsagnsord eller tillægsord, der beteg en vilje eller lyst, beslutning eller stræben. sagðist vil heim aptr (nl. fara) Hrafnk. 30. — ætla í brott (nl. fara Egilss. 118. — bjóst Egill brott. Egilss. 118. — brot fýsir mik. Hervar. 20. — vil ek skjótt heim. Hervar. 15. — hvert ætlar þú héðan? Dropl. 20; ætlaði í Massiliam Gisl. 44, 198. — hann bjóst heiman. Dropl. 27; b. þaðan. Band. 12. — þeir ætluðu suðr firir land. Kristn. 70; ætla til fundar við Þórólf. Egilss. 42; — hann fór ok kom í hlöðu ok ætlaði út vindauga. Dropl. 17. — uxarnir kunnu þá heim (ɔ: kunde finde vejen hjem) Dropl. 8. — hjarðir þat vitu, nær þær heim skulu. Hávam. 20; jfr. Helg. Hund. II, 47. — er Kjartan vildi upp (nl. fara) Kristn. 72; jfr. stikillinn hornsins vill ekki

› svá mjök. Sn. Edd. 32. — hvat skaltu, sveinn, í
s minn (nl. koma)? Egilss. 96. — meyjar fýstusk á
rkvan við (cupiebant ire in silvam) Völundarkv. 3. —
var hón óðfús (nl. at fara) í jötunheima. Hamarsh.
28. — heitið mik héðan. Ægisdr. 7; jfr. hét hann
›rott, heilinn út, s. Egilsson lex. p. 315. — Ved ud-
ɛ som kenna e-m ór görðum (Egilsson lex. p. 458)
ı enten underforstås at fara eller veg, leið. Ligeledes
:lades ofte efter láta en navnemåde, ikke alene vera, men
ıå andre udsagnsord (s. Egilsson lex. p. 496), som ganga:
lèt svá þar til at hann kom út fyri dyr. Vígagl. (Ísl.
II) 338 (hvor nogle hdskr. tilföje ganga). — láta flaust
ıaf. Fornm. VI, 427, hvoraf med dobbelt udeladelse:
ta í haf (stikke i søen); jfr. láta e-m blóð (årelade)
ırnm. VII, 269; láta úlfs rödd (edere ululatum) Fornald.
131. — láta jó á vit lands. Atlakv. 32.

d) overhovedet kan et hvilketsomhelst udsagnsord ude-
les i korte sætninger, hvor der enten udråbes eller lægges
ırdeles vægt på et andet begreb, som ved udeladelsen af
lsagnsordet stærkere fremhæves, og hvor det udeladte ord
l af sammenhængen lader sig underforstå. til þèr hingat!
ɛ held óhappamanninum (kommer hid!) Dropl. 30. —
r. 133, c. anm. 2. — hón svarar: mikil tíðindi! (det
ır da —!) Hervar. 29. — vápn, vápn! Grikkir! (giv hid,
om med —) Alex. 31. — segir svá til hans: góðan
lag, minn herra! (god dag! nl. bið ek yðr) Stjórn 469.
— vili þèr fè fyrir hann? (nl. taka: vil i modtage penge
or ham?) Hervar. 24. — Ligeledes bruges i visse for-
ındelser den ufuldstændige sætningsform, hvor et bestemt
g stående udsagnsord er udeladt, som: fœtr vissu upp,
n í sundr (nl. brotnaði, brast, brødes) hálsbeinit. Egilss.

165. — Egill hjó til Önundar, ok af nær höf Egilss. 135.

2. Navneord (eller som navneord brugte ste kunne udelades dels i visse bestemte udtryk, dels i forbindelser (som grundord, genstand). Her kan forne lig følgende ejendommeligheder mærkes.

a) adskillige tillægsord og tillægsformer bruges navneord, idet der egenlig må underforstås et bestemt ladt begreb, s. herom 85, a med anm. og 151 (læ búandi, dómandi, kveðandi, brinnandi, osv.)

b) ved brugen af forholdsordene indtræder lige forskellige udtryksmåder, hvor udeladelser finde sted, styrelsen af forholdsordet er udeladt og det står som t S. herom 69 og 70; om brugen af milli 61, anm. 1; o med en følgende ejeform 56, anm. 3 og 75, anm. 1; udtryk som Valdarr Dönum 51, anm. 3. — Hertil også den ved mandsnavne brugelige tilföjelse af hjem eller bolig: Össurr undan Ási (ɔ: Ö. fra gården ved af A.) Dropl. 23; Einarr frá þverá. Dropl. 27.

c) særligt må mærkes udeladeladelse af nogle best navneord i bestemte forbindelser, navnlig kostr, för, munr og nogle flere lignende. De kunne udelades både grundord, genstand, styrede af et forholdsord osv., id blot antydes ved et stedord eller tillægsord. var þá annarr (nl. kostr) til enn stefna á land upp. E 142. — sagði Brynjólfr: — kaupskip mun ek fá hendr...., mun ek fá þèr föruneyti gott. Björn s svá, at hann mundi verða þann upp at taka, sem B ólfr vildi (hvor kost må tænkes til) Egilss. 65. — svá varð mikill, at — (nl. munr, atburðr, hvor noget så mærkeligt gik til at —) Ól. hell. s. (Chr. 1 11. — Ordet för udelades ofte: í þeiri, ór þeiri

r) Fornald. II, 307; at fara nokkra. Fornm. X, 124; gði eigi sína slètta (nl. för) Fornald. II, 349; jfr. ilsson lex. p. 191 og 678 og overfor 18, anm. 1, hvor så er nævnt udtrykket sofa sœtan (nl. svefn) Sólarlj. 13. ertil hører også udtryk som fara inn efra, hit iðra, hit ra, hit ytra (om retningen eller vejen), hvorpå exempler anførte ovenfor 27, 1. — Hårdest er udeladelsen af et greb, som ikke let eller ligefrem tilbyder sig, men som n kan udfindes af hele sammenhængen, som þá fekk lingr af því mikinn (nl. óþokka eller et lign. begreb) grsk. 179 (jfr. ovenfor 85, a, bem. under siden). — þigg . hèr, Sigurðr (modtag nl. tilbudet, gæstevenskab). gurðarkv. I, 5. — Ved visse indvirkende udsagnsord under-rstås et bestemt ord som genstand, som bera (nl. barn), ra (nl. vísu). Rindr berr (nl. son). Baldrsdr. 11 (Veg-mskv. 16). — hann orti um þangbrand (nl. vísu) Kristn.). — Egenlig er der vel også noget at tænke til i udtryk m ráða e-m (nl. ráðning, slög) ɔ: tugte; jfr. Alex. 128.

d) i det upersonlige udtryk, der betegnes ved tredie erson ettal af et handlende udsagnsord, må egenlig under-rstås et udeladt grundord, dels i de om vejrliget brugelige . 10, 1), hvor det handlende begreb dog er mere eller indre forsvindende, dels i de 10, 5, a anførte, men endnu estemtere i de 10, 5, b og 6 nævnte forbindelser, hvor nten en kraft eller et våben må tænkes til, eller en al-nindelig person (en, man), eller en bestemt person (for-atteren, digteren) er at betragte som grundord. Disse ilfælde ere nöjere behandlede og exempler anførte ovenfor paa de nævnte steder.

e) let og hyppigt udelades de personlige (og påpegende) tedord, hvor det af sammenhængen kan ses, at de under-orstås, enten som grundord eller genstand, hvor vi ikke

så let udelade betegnelsen. Herom handles videre neden (tillæg II). var þá fram leiðt hross eitt — ok skipt åts, en rjóðuðu (nl. þeir) blóðinu blóttrè. Hervar. — Helgi sló sverðshjöltunum undir þófahattinn ok brott af hánum (ɔ: og slog den af ham) Dropl. 13. þessi kona gekk til ár með klæði ok þó (og toede klæderne) Dropl. 4.

186. Overflødige udtryk (pleonasmus) forekomme ikke sjælden i Oldnordisk, dels på grund af skriftsproglighed med det daglige talesprog, dels formedelst den almindelighed simple og kunstløse fremstilling, der ikke bunden ved nogen stræng tankeform. Her kan især mærk gentagelse af et allerede nævnt begreb, uden at der nødvendighed derfor, og dernæst dobbelt betegnelse det samme ved to forskellige udtryk.

1. Gentagelse findes ikke alene i spörgsmål svar: er hann goðorðsmaðr? segir Sámr. þorkell svarar goðorðsmaðr er hann víst. — er hann hèr á þinginu hèr er hann víst. Hrafnk. 14. — mun ek taka þangat dag? taka við vìl ok erfiði at uppverandi sólu. Harbarðslj. 58; — men også i andre forbindelser, efter at en anden del af sætningen er indskudt, tildels derfor i andre forholdsformer end forhen. þar eru egg æt undan þeim fuglum, er foglar eru ætir. Grág. I, 34. — ef maðr hefir spurt mann heimilisfangs ok þingvistar í hèraði, ok þarf eigi så spyrja á þingi — þess manns þingvistar, er hann spurði vèllaust í hèraði. Grág. I, 41. — þersir menn ætla mikinn hègóma fyrir sèr, at þeir ætla, at ek muni eigi tóm til fá. Gisl. 44, 199. — ef þeir koma eigi svá, þá eru þeir útlagir ok af goðorði sínu, nema nauðsynjar beri til, ef þeir koma eigi. Grág. I, 43.

2. Dobbelt betegnelse af det samme ord ved

■ellige udtryk findes ofte 1) ved udsagn, hvor begrebet ■ige' betegnes ved to ord: Ketill gekk þangat ok mælti ■ennar: hvat kvenna ertu, sagði hann. Dropl. 4. — ■akr sagði: já, segir hann, þar er... Band. 10. — ■n mælti þorvaldr, at hann kvaðzt þat ætla, at eigi ■ndi þetta fyrirmuna ráðahagnum. Kristn. 136. — ■n svarar, kvað konu sína brott tekna. Dropl. 20. — ■ved stedord, der enten foreløbigt angive det efterfølgende ■neord som grundord, eller gentager det allerede nævnte ■reb efter mellemkomne dele af sætningen. ef hann átti ■ira fè, inn andaði. Grág. I, 11. — Ægir, er öðru ■ni hèt Gýmir, hann hafði búit Ásum öl. Ægisdr. ■n. — sá maðr, er hann skal fasta, hann skal hafa ■ mat sinn fyrir miðja nótt. Grág. I, 36. — Guðrún ■tandi, Gjúka dottir, gekk hón tregliga á tái sitja. ■ðrúnarhv. 9. Om den overflødige gentagelse af stedord ■ndles videre i næste tillæg; her skal endnu kun be■rkes, at et påpegende begreb, udtrykt som biord, kan ■ntages ved et andet, tilsvarende begreb som stedord. með ■ mikinn her, sem engi maðr man fyrr þvílíkan hafa ■. Alex. 31. — þangat skal leggja hverr lögtiund sína ■lfa, til þeirar kirkju sem biskup kveðr at. Grág. I, 14.

Når gentagelsen sker i en hel anden form, påvirket af ■tningsbygningen, går den let over til den nedenfor (187) ■ntalte afvigelse, som: lèt þaðan sœkja útróðra ok selveiðar ■ eggver, er þá váru gnóg föng þau öll, svá rekavið ■ láta at sèr flytja (hvor at láta er en uregelmæssig gen■ptagelse af lèt) Egilss. 58.

187. Mangel på følgerigtighed (følgeløshed, ana■oluthia) opstår idet den begyndte sætningsform ved en vis ■a den daglige tales unöjagtighed hentet overgang, især når ■isætninger eller indskud komme imellem, opgives og af-

brydes således, at enten slet ingen fortsættelse følger tanken sluttes på en fra sætningens begyndelse fo måde. Også denne art af afvigende udtryk fore hyppig i forskellige former i det med talesproget ne skriftsprog.

Af de mange former, under hvilke slige regell optræde, kan især følgende mærkes.

1) En forsætning opstilles uden at der følger en sætning, eller hovedsætningen får form af en eftersæ uden at der er gået nogen forsætning forud. Det udtrykket formildes da gerne ved indskud eller melle ninger. ef sá maðr leypz ábrott af landi, er sek orðinn, með fè þat er hann átti, eða er hann þá er sekt kemr á hendr hánum, með þat fè er á ok sekt ætti at verða hèr at fèránsdómi, — nú hann út með fè þat, eða þat er hann hefir af því enda verði þat tekit af hánum hèr, hvárz hann drepinn eða eigi, — ok á sá heimting til þess fjá hann hefir sektan. Grág. I, 94. — Steinn mælti: þ þú vart á fjalli því, er Gerpir heitir — þat sýniz at ráð þitt var gerpiligt, þá er þú vart með go þorsteins ok veittir mörgum —, en nú gefr —. 44, 52. — eptir þat er Rómverjar höfðu sigrað A balem konung vestan af Carthagoborg ór Africa, ágjætasta — Publius Scipio hèt sá jarl, er þat ge — hann var hinn yngri með því nafni; föðurfaðir hafði ok þat nafn; þeir váru ágjætir menn. Gisl. 108. — alla þá dóma, er um vígaferðir eru settir um þeira kvenna legorð, er menn eiga vígt um at lö um, þá skal þá alla með lögum sœkja. Járns. 8. — Såled almindeligt, når der begyndes med den henførende sætning form: sá er rýfr dóm lögsamdan firi sal eða at fyrst

 m nauðsynjalaust, þá gengr sá á grið sín —. ssted.
2) Genoptagelse af den begyndte, ved indskud afbrudte
 ningsform sker dels ved overgang til det samme ord,
 r udsagnsordet, i en anden form, dels ved at optage det
 ladte begreb, især navneord, ved et stedord. Meget al-
 ndeligt stilles således et hovedbegreb frem i en uafhængig
 m, medens det, når det i det følgende kræves i en vis
 bindelse, da gentages ved et stedord. hverr maðr, þeira
 þar var, skal hafa gefit á VII nóttum hinum næstum
 a því er þeir ruddu skipit öln vaðmáls eða ullar reyfi,
 ira er VI geri hespu, — gefa þeim mönnum, er svá
 t fè eigu, at eigi gjalda þingfararkaup (hvor hafa
 fit efter de indskudte bibestemmelser optages ved gefa)
 ág. I, 25. — svá segja menn, at tigres, þá er þau
 ta hjörðina með ellrum dýrum, at þau vilja aldri af
 ta, þegar blóð kemr á tenn þeim. Gísl. 44, 184. —
 notr maðr, er með aldir kemr, þat er bazt at hann
 gi. Hávam. 26. — en allir er til hans koma með
 karvandræði, þá fara allir sáttir á braut. Sn. Edd. 18.
 - of þá menn (omtr. ‚med hensyn til de mænd‘), er fè þat
 afa at varðveita, er sá maðr hafði átt, er sekr er
 ðinn, — nú ef þeir fregna, hvar hinn hafði beiðt
 ránsdóms, þá eru þeir skyldir . . . Grág. I, 93. —
 a drottinsdaga alla aðra ok messudaga, ok verðr eitt
 ald á öllum öðrum. Grág. I, 32. — þeir skógarmenn,
 r faruing er mælt, enda verðr eigi áttr fèránsdómr
 ptir, þá skal kjósa þeim heimili eitt. Grág. I, 95. —
 ）gså uden genoptagelse i den behørige form: þeir menn,
 r svá verða sekir görvir, at eigi er sekt fèit þeira,
 á eigu erfingjar at taka arfinn. Grág. I, 94.[1]

---

1) En egen form for udtrykket er brugen af vera isteden for gen-

3) Ved inddeling begyndes ofte med en regel form, men fortsættes på en friere måde. mun ek bj tvá kosti: at vera drepinn; hinn er annarr, at c einn skera ok skapa okkar á milli. Hrafnk. 29. — at margir hlutir hèldu til þess: sá fyrstr, at k vill svá vera láta, svá þat, at Bárðr hafði þess ok þat með, at þórólfr var hánum kunnigr. Eg — tvá kosti géri ek þèr, Hrafnkell! sá annarr, skal leiða ór garði braut ok þá menn, sem mèr ok vera drepinn (også en afvigelse for: ok at þ vera dr.) — — — ok ef þú vilt líf þiggja, þá . . . Hrafnk. 21. — Smlgn. udtryk som hann sa frá því, at konungar þeir, er annarr hèt Dagr, í Danmörku, en sá hèt Tryggvi, er var í Noreg höfðu lengi haldit stríð milli sín. Kristn. 98; el nú vilja þeir eigi; þá eigu samþingisgoðar hans þeira, er heldr vill sótt hafa ok á þingi er, ef ei báðir. Grág. I, 97.

4) Meget almindelig er også overgangen fra fl ettal, ikke alene hvor en person tiltales med þèr o person flertal af udsagnsordet, hvorfra gås over til 2den person ettal, men også når tanken fra et alm flertal går over til forestillingen om en enkelt, bestem ubestemt person. þá mælti hann: minniz þess, he þèr hètuð at segja mik yðr aldri afhendan, ok eigi heitrofa við mik . . . . sá annarr hlutr, at guðfaðir minn. Gisl. 44, 20. S. herom videre 4, 3. — þeir sem eigi koma til lögrèttu, sem ma eigi hann enga uppreist síns máls. Járns. 6. —

---

tagelse af det brugte udsagnsord (som göre i Dansk) treystiz sèr miðr en var (ɔ: mindre end han för gjorde)

lu ganga ór lögrèttu nauðsynja eyrindis ok koma ar aptr; en ef hann gengr öðru vís . . . ssted. — þeir, er gestfeðri eru, megu gefa arf sinn, ef hann heill maðr, ok of sinn aptr taka. Járns. 74.

5) Sprogets tilböjelighed til den løsere forbindelsesde bevirker ikke sjælden, at bestemmelser i sætningen, ilke egenlig skulde betegnes ved en bestemt forholdsform er ved forholdsord, stilles løst hen (navnlig i genstandsm, hvorom s. 27, 4). Fulla — ferr laushár ok gullnd um höfuð. Sn. Edd. 21. — gekk konungrinn — m í mót hánum kappanum í silkiskurtu ok hjálm á fði, skjöld fyr sèr, en sverð í hendi. Fornm. X, 383. I det ældre digtersprog opstilles også ofte en bibestemelse, der ventedes udtrykt ved en henførende sætning, løst m en ny hovedsætning. Mundilfœri heitir, hann er mána ðir. Vafþr. 23. — Svalinn heitir, hann stendr sólu rir skjöldr skínanda goði. Grimnism. 38.

5) Hertil kommer endelig den afvigelse fra den regeltte udtryksmåde, som består i tiltrækning (attractio), et et ord på grund af forholdet til forskellige dele af sætngen dels retter sig efter det ene, dels efter det andet nsyn. þeim atburðum, er oss þykkja útrúligir, at nnir muni vera (for útrúligt at —) Sn. Edd. 27. — rðr þat mörgum, at þá fá eigi alls gætt jafnvel, er ánum er mikit í skapi (hvor det nøjagtigt vilde hedde ten fá — þeim eller fær — hánum) Hrafnk. 15. — ú má ok þat vera, at gömlum manni sè eigi úsárari nardauði sinn, en fá engar bœtr — ok skorti hvatetna sjálfr (hvor der egenlig krævedes sjálfan, som et skr. også har) ssted. — Om andre lignende tiltrukne dtryk s. 95, anm. 1 (henførende udtryk) og i særdeleshed 61, anm. 1 (tiltrækning ved genstandssætninger) og 167.

II.

Om stedordenes (og kendeordets) betydning og brug.

188. De personlige stedord sættes i reglen s grundord foran de tilsvarende former af udsagnsordene, s om det af udsagnsordets endelse kan ses, hvilken af de personer der er at tænke som grundord. Dog kan ste ordet udelades, hvor personen kan kendes af endelsen, el det af hele forbindelsen er tydeligt, hvilken person d menes; det kan også udelades, når det har været sat i fo vejen, så at det derfra kun er at underforstå, ligeledes korte, hurtigt fremførte sætninger, hvor intet eftertryk er stedordet og ingen modsætning mellem forskellige grundor jfr. 1, anm. 2. Dog kan der iagttages nogle forskellighed eftersom sætningen er en hovedsætning eller en bisætnin ligesom også ved de forskellige former af udsagnsorde hvorom nedenfor.[1]

nú leituðu þeir sèr ráðs, er eptir váru; tóku þ ráð. Dropl. 30. — þat munda ek ekki spara — en þ skal (nl. ek) fyrr berjast. Dropl. 36. — þá svarar Út garðaloki: íþrótt er þat, ef þú efnir ... kallaði (nl. hann) utar á bekkinn, at sá — skal ganga á gól fram. Sn. Edd. 31. — ek tók þik lítinn — föðurlausan ok eignarlausan, ok áttir (nl. þú) öngva tiltölu til arfs.

[1]) Det er naturligt, at jo bestemtere et sprog ved endelsen be- tegner personen, desto lettere og almindeligere udelades stedordet (som i Græsk, Latin, Litavisk, de slaviske sprog, for det meste også i Gotisk), medens det må tilföjes desto nødvendigere, jo mere person-endelserne gå tabte (som i Engelsk, Dansk). I Oldtysk til- föjes dog stedordet, uagtet endelserne beholdes.

ısl. 44, 112. — skilja (nl. þeir) at svá mæltu. Band. ». — ungir saman várum (nl. vèr) Skírnism. 5; jfr. ·yndl. 30. — hvers fregnit mik? hví freistið min? (nl. ·r) Völusp. 22. — svá njóta (nl. ek) trú minnar. ». Edd. 25. — hví skal (nl. þú) nú ei hafa skikkjuna? ristn. 132. — vel skulum (nl. vèr) þèr herlið búa. — ·u er djarfliga skulum fram bera. Hervar. 50. — kom ·ddr út í Hrútafirði; hafði hánum enn orðit gott til ·r ok mannheilla; kemr heim á Mel ok litr yfir eign- sínar; þykkir vel varðveizt hafa ok gezt vel at. ·nd. 10. — inn skal (nl. ek) ganga. Ægisdr. 3; bœta ·al (nl. ek) þèr þat. Harbarðslj. 42. — maðr er hèr ·i, stiginn af mars baki, jó lætr (nl. hann) til jarðar ·ka. Skírnism. 15.

Anm. 1. Stedordet kan endog udelades som grund- ·d i forsætningen, og først sættes i eftersætningen. ef at ·kum skal dóm ryðja, hann skal telja — með þeim er dómi sitr. Grág. I, 48. — I bisætningen er det natur- ·gere, når begrebet allerede er nævnt, da at underforstå ·t. margir aðrir, þeir er upp töldu harma sína, er ·otit höfðu af Eiríki (som de havde lidt af E.) Fornm. 21 = Flatey. I, 50. — sögðu margir, at heldr vildu ·lla með drengskap enn flýja fyr Dönum. Fornm. I, 2 = Flatey. I, 60. — þó at heiðnir væri, þá höfnuðu ·ótum. Flatey. I, 55. — menn skyldi blóta á laun, ef ·ldi. Kristn. 100. — leg skulu öll vera jafndýr, hvárt ·em eru nærr kirkju eða firr. Grág. I, 9.

Anm. 2. Her må også mærkes den hyppige udela- ·else af stedordet, når det skulde styres af et forholdsord, ·vilket da stilles uden styrelse som biord. Arngrímr þreif ·verðit Tyrfing ok hjó með (ɔ: dermed, med det) Hervar.

6. — þá lýsti af (deraf) sem af sólargeisla. ssted. herom udførligere 69.

Anm. 3. Med hensyn til udsagnsordets form, da stedordet udelades som grundord ikke alene (som ove er vist) i den fremsættende måde, men også ved byde udtryk[1] og opfordrende udtryk (1ste person flertal). mitt ráð ok legg niðr sem skjótast vápn. Alex. 18. gangit nú heim ok verit kátir. Hrafnk. 17. Almindeli vis sættes dog stedordet til, især bagefter, (eller hæ til bagved udsagnsordet), s. exemplerne 133, a. Ved 2d person flertal af den bydende måde udelades i reglen þé ved den opfordrende 1ste person flertal (s. 117) ligeled

189. I adskillige tilfælde finder det modsatte st nemlig en anvendelse af de personlige stedord, hvor bet nelsen af personen allerede er angivet i forvejen, altså gentagelse, eller hvor den udtrykkes på dobbelt måde. H bliver især følgende at lægge mærke til.

1. Især i det ældre digtersprog tilföjes ofte 1ste pe sons personlige stedord, uagtet det samme allerede findes en til udsagnsordet vedhængt (suffigeret) form. Det finder også undertiden (ved ek) sted i ubunden tale. einn um komk. Skírnism. 18. — heiman ek för görðak Hervar. 33. — blótka ek því — at ek gjarn sèk. So artor. 22. — Personen findes endog 3 gange betegnet i ek vildigak. Guðrkv. II, 39. — Også ved den tilføjede næg telse (s. 170) fordobles personbetegnelsen, som bjargigak Hávam. 153; jfr. de ssted. omtalte former ertattu. Vegt amskv. 18; lidende gerskattu. Gísl. Súrss. I, 42. — I ubunden tale: ek hugsaðak. Alex. 15; ek vitjak. Egilss.

[1] Således altid i Gotisk, sædvanlig i Oldengelsk og Oldtysk; jfr. Grimm. IV, 204 fg.

s; ek sóttak þik austr í Garða — hversu ek mák **ma** sœmd mesta gera. Hryggjarst. hos Egilsson lex. 453.

Anm. Mærkeligt afvigende er, så fremt læsemåden er **tig**, udtrykket hann munkat. Njál. 242 (idet k, som **ers** altid betegner 1ste person, ek, er forbundet med 3die **rson**); ligesom dylja munk þik eigi dóttir Grímhildar. **Iam**. 77 synes at være 3die person; thi det samme hedder **lja** mun þik eigi dóttir Gr. Atlam. 89. Jfr. Egilsson **x**. p. 586.

2. Når der efter et personligt stedord følger det hen**rende** er, kan dertil atter föjes (for tydeligheds skyld, **ant** det i de fleste tilfælde er overflødigt) det samme sted**d**, som går foran, eller det personlige, når et påpegende **r** foran. œrr ertu, Loki! ok örviti, er þú fær þèr **efjon** at gremi. Ægisdr. 21. — segðu þat, hirðir! er **a** á haugi sitr. Skírnism. 11. — úverðr er sá farsæld**-**, er hann vill ekki þola þat er hart þykkir. Alex. **5**. — sá maðr, er hann vill dóm ryðja, hann skal ... **rág**. I, 46. — þá skal hann, er hann hefir kvið þann **man** settan. Grág. I, 61. — þeim manni er skyllt at **sla** lögföstur, er hann er tólf vetra gamall. Grág. I, **5**. — fyrir mik, er í hans stað emk kominn. Alex. 29.

Anm. Lignende gentagelser eller dobbelte udtryk **e**: jötna systir, hin er brúðfjár biðja þorði (med **ndeordet**) Hamarsh. 29. — þeir menn, er til dómvör**lu** eru teknir, þeir skulu rista ... Grág I, 72. — ór **öfði** hánum, þeim er beit (hvor det personl. stedord **ntages** ved det påpegende: ‚af hovedet på den, der bed‘) **rns**. 52.

3. Ofte sættes hann foran, undertiden bagefter det al**rede** nævnte navneord, især et egennavn. hann segir, Út-

garðaloki. Sn. Edd. 31. — ef hann, goðinn, hefir sjálfr. Grág. I, 48 (idet navnet tilföjes ligesom en fo ring). Undertiden kommer der andre ord imellem: vildu þeir ekki við þá mæla, landsmennirnir. Kri 42. — nú fara þeir ór landi fóstbrœðr Óttar ok aldi. Gisl. 44, 8. — skyldi hann virða sjálfr, Ha eða þeir er hann tœki til. Kristn. 126. — er hann orðinn, Úspakr. Band. 17, undertiden ingen: hann Úfe Band. 30; hleypr hann upp, Bjálfi. Band. 41. — efter navnet: Eiríkr hinn sigrsæli konungr í Svíþj hann hafði fengit í elli sinni ... Flatey. II, 4.

190. Med den her ovenfor omtalte brug af de sonlige stedord står i forbindelse den sprogbrug, som for (4, b, anm. 4; 6, anm. 3; 13, anm. 1) er beha i andre henseender. I det nemlig egenlig en totals- flertalsform af de personlige stedord sættes foran to flere navne eller navneord, angiver den disse foreløbigt en henvisning, som et slags kendeord (som det påpege stedords og kendeordets brug overhovedet flyde over i hi anden), kun noget stærkere. Í þeiri sveit váru þeir Sa son inn sterki, Gedeon ok Samuel spámaðr. Gisl. 79. — litlu síðarr var þeim sagt Flosa ok Eyjólfi, þeim var stefnt at lögbergi. Njál. 241. — þeir Þorva Koðransson ok Stefnir Þorgilsson fundust. Kristn. 1 — með þeim konungi ok Sigurði jarli. Flatey. I, 56 Fornm. I, 35 — brœðr hans eru þeir Býleistr ok H blindi. Sn. Edd. 18. — þeir feðgar (de, fader og sö ell. sön) Band. 20; þeir brœðr (brødrene) Dropl. 1 alla felldi hann þá ellifu brœðr. Hervar. 11. — þe synir Ragnars konungs (uden at nogen navne følge eft lögðu undir sik Svíaveldi. Hervar. 58. — Herfra g dernæst over til den form for udtrykket, at efter stedord

er fælles, sættes et egennavn og derefter et fællesnavn ellativ), hvormed betegnes et tillæg, et omsagnsord, som der den nævnte, eller ham og den eller dem, der må kes til, eller begge parter. bjuggu þeir Grímr, mág- báðir saman (ɔ: de to svogre, Gr. og den för nævnte) pl. 11. — nú munu vit Barðr son minn náttsæta n (ɔ: jeg og min sön B.) Dropl. 26. — þeir Hall- ðr brœðr (H. og hans broder = H. og hans broder N. Egilss. 39. — þeir Starri brœðr (S. og hans broder) stn. 4. — áðr höfðu þeir Grautatli, bróðir hans pt með sèr fè sínu. Dropl. 6 (med en hosstilling til sidste alene, den navngivne person, ligesom er við ungnir deildum, sá inn stórúðgi jötunn. Harbarðslj.). — Men også Kveldúlfr ok þeir feðgar (ɔ: K. og s sön) Egilss. 38. — stendr Þórr upp ok þeir fè- ar. Sn. Edd. 33. — Endelig sættes stedordet (i total eller tal) foran et enkelt navn i ettal for at betegne, når e er nævnte, at den med stedordet angivne (för nævnte) l forbindes med den (ved navn) nævnte, eller når gen andre ere nævnte, da at angive den nævnte med hans ge. vinátta góð var með þeim Katli (mellem de to per- ner, som her menes, den her ikke nævnte og K. som person, om hvem talen fortrinsvis er) Dropl. 3. — ir menn skulu frið hafa, ef þit Hjalti (ɔ: i to, du og .) bindist firir. Kristn. 78. — nú ferr Úfeigr í brott skilja þeir Egill (ɔ: han og E.) Band. 28. — síðan ttu þeir okkr móður mína higat (os to, min moder ɔ: g og min moder) Dropl. 4. — Hervör, einka dóttir kur Tófu (ɔ: af dig og T.) Hervar. 17. — þeir rafnkell — þeir Eyvindr (H. med sine ledsagere — E. og ns l.) Hrafnk. 27. — Sjældnere er denne brug ved fæl- snavne eller samlingsnavne: þeir bersi (björnen med sin

flok ɔ: björnene); þá fœrðu þeir landslýðrin þat helga skrín til annarar borgar — en þeir Ísraels hurfu einart til guðs. A. M. 544 hos Egilsson lex. 677. Om udtrykket i intetkön (þau Hervör) s. 4, b. 4 slutn.

Anm. Hertil hører endnu den omskrivning, der sjæl nere bruges, med þeir foran et forholdsord med sin st relse, hvorved betegnes et fællesnavn, som þeir í þrá heimi (ɔ: þrændir) Fornm. IX, 264; þeir í Orkneyj Njál. 270. — þeir á þjóðu (de i Thy) Heimskr. III, Men også þeir rekkar ór eller af Danmörk. For IX, 439.

191. Ved brugen af de personlige stedord er end følgende ejendommeligheder.

1. Da Oldnordisk mangler det personlige stedord 3die person[1] (undtagen i den tilbagevirkende form og bet ning) erstattes det ved þat — þeir, der egenlig er påpegen samt ved hann — hón, hvor vi bruge ‚den, det, hann hefir spurt orðsending yðra um skatt, en h vill ei hann (ɔ: skatten, den) gjalda. Gisl. 44, 3. ætt öll Gunnhilldar sona var þá farin ok slökð náli ok þó at hón væri nökkur, þá var öllum mönnum henni hatr. Fornm. X, 389. — cerastes heitir or hann hefir eigi eitr með sèr ... hans tunga er s hörð sem stál, en sá maðr, sem hana hefir, má var eitr, því at hón sveitiz, þegar eitr kemr í nánd hen Gisl. 44, 238. — meiningin kann at vera sumum a sèn, þó eigi sè hón þat öllum. Rask. anvisn. § 4

---

[1]) Ligesom Dansk og Latin, der bruger is- ea- id (= go is- si- ita) som et svækket påpegende stedord, så at det træ isteden for det personlige.

ag er denne brug sjældnere i det ældre sprog, dels fordi
tegnelsen ofte udelades, dels fordi i mange tilfælde de på-
gende stedord bruges, hvor man kun ventede et person-
rt (s. Rask ssted.), dels fordi navneordet gerne gentages
løse, korte sætninger).

2. Første person flertal (vèr) bruges ofte for ettal
k) om en enkelt der taler om sig selv alene (især en
nge eller magthaver (ríkismaðr) eller lignende) for at
tegne stillingen i almindelighed og ikke udhæve personen.
cempler herpå ere anførte ovenfor (4, a, anm. 3). Også
rfattere bruge vèr om sig selv. þat viljum vèr ok rita.
rnm. X, 336.

3. Anden person flertal (þèr) bruges i tiltale til en
rson, især til konger eller höjtstående personer (i lighed
ed hvad der finder sted i alle nyere sprog) af en vis høf-
ghed. Dog vexler her ofte ettal og flertal meget hyppig
g brat, uden synlig grund.[1] því em ek hèr kominn,
erra, at ek vil sættask við yðr. Hervar. 32. — minn-
k, herra, hversu mikla sœmd ek hefir þèr unnit, síð-
a ek kom í yðart ríki, ok í mörgum lífsháska fyrir
ðr veril; ok fyrir mína þjónustu bið ek, at þèr gipt-
mèr dóttur yðra. Hervar. 7. S. videre herom 4, a,
am. 3.

4. De personlige stedord kunne (ligesom de påpe-
ende) forbindes med andre stedord af et andet eller samme
ags, så at de danne et eget begreb i forening hermed.
egir hann meistarinn (stedord forb. med [kendeordet)
lex. 36. — þèr Serkirnir erut ok arfar guðanna. Alex

---

[1]) Om det spörgsmål, hver skynsemd er til þess, at þá er
ðr at öll atkvæði sè margfölduð, þau er mæla skal til rík-
manna, heldr en einfölduð? s. Konungsskugg. s. 69 fg.

28. — þeir skulu aðrir gjalda samkvæði sitt. G
54. — váru þeir sumir (nogle af dem), er skip
vandræðum. Kristn. 86. — þau engi (ingen af
Kristn. 122. — sá einn hlutr. Band. 8. — þeir þr
hitt þriðja. Band. 6 og 18. — þann inn alsvinna
þess ins alsv. j. Vafþr. 1 og 5. — engi sá. Sn.
31. — þann sinn kost. Hervar. 55.

5. De personlige stedord, som i reglen stå for
sagnsordet, kunne også stilles efter dette, hvilket e
vendigt i den spörgende sætningsform; men de kun
dels (navnlig ek og þú) hænges til udsagnsordet, sj
til et andet ord i sætningen. kalla ek. Dropl. 10. —
drengr ertu. Dropl. 29. — viltu selja mèr Ar
Dropl. 4. — hvat heiti þèr? Hervar. 5. — eigi m
trúa. Sn. Edd. 32, = eigi mundag (cod. reg.) Sn
33. — þóttú (ɔ: þó at þú) vitir eigi áðr þessi t
þá máttu nú finna. Sn. Edd. 19. Således finde
attú (ɔ: at þú) ofte i Fornm. XI, hvorom s. F
lex. p. 29.

192. a. Kendeordet (artiklen, den bestemte
hinn — hin — hitt, også inn — in — it, med e
form enn — en — et (en enestående hunkönsform
ið fríða frilla. Hýmiskv. 30),[1] er egenlig (ligesom
ὁ, ἡ, τό) et påpegende stedord, og bruges som såd
alene i det ældre digtersprog, men også i ubund
Hermed står i forbindelse, at i det noget sildiger
bruges det påpegende stedord sá — sú — þat som
ord, ligesom også ved personbenævnelser hann —
þeir, þær, þau anvendes på en lignende måde (1

[1]) således i Sæmunds Edda (om Harbarðsljóð, s.
d. g. IV, 432).

flyde altså alle gensidig over i hverandre med hensyn betydning og brug. hinn er sæll. Hávam. 8, aldeles = er sæll. Hávam. 9. — hitt vil ek fyrst vita. Vafþr. 6. heldr segja menn hitt, at — Band. 6. — hitt þykki ér verra, er ek veit eigi, hverr stolit hefir. Band. 12. telja hinn sekjan. Grág. I, 9. — Hinn bruges dels om navneord, dels som tillægsord (ubundet og bundet), ndertiden også med betydningen af ‚hin' (den fjærnere) esom i Nydansk: guðs þökk hefir hinn (ɔ: den anden) rág. I, 17; jfr. ssted. II, 93 øverst. — en hinir, er tir váru, hljópu þá í skóginn. Egilss. 184. — Således n det følgende: hugða ek nú hitt, Egill! at þú mund- fyrir því hèr kominn. Egilss. 163. — ek hygg hitt ra þèr satt at segja, at Miðgarðsormr lifir enn. Sn. dd. 36. — hitt er meiri hugraun, ef — Sn. Edd. 57. orð kvað hitt Högni. Atlam. 38. — veita maðr hinn nescit vir ille) Hávam. 26. — hina vildu heldr (hende du hellere have) Helg. Hjörv. 26. — Derimod: á vald ans Vígólfs. Sólarlj. 20. — er þetta hann Skallagrímr — hinn mikli maðr? Egilss. 49. — hánum þórólfi róður þínum. Egilss. 49. — segit þeim, segir hann gill. Egilss. 134. — þeir Svarangs synir. Harbarðslj. 9. — konungr bað velja þann frásta hest sèr. Hervar. 3. — váru þeim fengnir þeir beztu reiðskjótar. Herv- r. 44. — Adskilt fra det ord, hvortil det hører: þeir unnari fráuir ormar til fjörs skriðu. Guðrúnarhv. 17. — Jfr. Egilsson lex. p. 296. — spurði, hvar hann Norð- manna konungr væri. Fornm. X, 383. — Endog þeir erkirnir, þeira Serkjanna (med dobbelt bestemmelse) lex. 27.

b. Men ejendommeligt for Oldnordisk (ligesom for de eraf opståede nynordiske sprog), der meget ynder ved-

hængte former (især af stedord og småord), er kende
vedhængning (suffigering) til navneord, medens de
les foran tillægsord. Denne vedhængte brug er måsk
den oprindelige, den er i al fald sjældnere i de
digterværker, og bliver hyppigere i det ubundne spı
i den yngre sprogform overhovedet. Hermed står i f
delse den dobbelte betegnelse af kendeordet, når både ı
ordet får dets vedhængte form og et tilföjet tillægso
den løst foransatte form af kendeordet (hit góða s
hit fyrra sumarit. Fornm. I, 29 = Flatey. I, 53),
ken udtryksmåde har vedligeholdt sig i Svensk, meı
i Dansk.

c. Et ubestemt kendeord (som i Dansk, Ty
flere nyere sprog) har sproget egenlig ikke, idet et ı
ord, der fremføres på den måde, som i andre sprog l
nes ved det ubestemte kendeord, sættes (ligesom i
Græsk osv.) uden nogen tilföjet betegnelse af forl
Dog haves en tilnærmelse eller begyndelse til anven
af det ny-nordiske kendeord en-et i brugen af einı
eitt, der egenlig er et talord, betegnende ‚én-ét', mer
fra går over til at betyde ‚en enkelt, eneste', dernæ
vis bestemt', endelig ‚en eller anden'. Som tillægsor
einn også bruges i betydningen ‚ene, alene'. S.
videre nedenfor 198.

193. Med kendeordet sættes et navneord, nå
med forbindes forestillingen om en vis bestemt og b
gendstand, i modsætning til andre genstande af samı
Dette er i særdeleshed tilfældet:

1. ved fællesnavne (appellativer) der i og for s
enkelte og bestemte. at eira skyldu Baldri eldr ok
járn ok allskonar málmr, jörðin, viðirnir, sótt
dýrin, fuglarnir, eitrormar. Sn. Edd. 36. — í

ik rítaða ek þèr um ljós tungls ok gang sólar, um sting stjarnanna ok birting loptsins. Alex. 165. — lir gerðu þat, mennirnir ok kykvendin ok jörðin ok einarnir ok trè ok allr málmr. Sn. Edd. 39. Det ses lerede af disse steder, at kendeordets tilföjelse eller udeidelse i dette tilfælde er temmelig fri og vilkårlig.

2. ved navneord, der ere nævnte i forvejen eller forsættes som bekendte og givne. hann tók í hönd sèr slistöng ... þá tók hann hrosshöfuð ok setti upp á öngina ... hann sneri hrosshöfðinu inn á land. ;ilss. 137. — þeir tóku hestinn frá sleðanum. Dropl.). — þeir kenna kápuna ok þikkjaz vita, at þormoðr uni því Odda sent hafa ... þeir taka þá einn bát af ununga um kveldit ok róa yfir fjörðinn, ok er þeir ilgaz hellinn, þá sjá þeir kvikt nokkut ... Fóstbr. k. 59 (Flatey. II, 215). — hann sjálfr var ok á fœti ok :ipaði herinum sem hann sá at hœfði bæði staðnum : fjölmenninu. Gisl. 44, 352.

3. ved navneord, der betegne den hele klasse, hvorr de ere benævnelser, eller som ere bestemte ved tilföjede bestemmelser (som tillægsord, forholdsord, ejeform osv.). n yngri skáld hafa ort eptir dœmum hinna gömlu :álda. Sn. Edd. 69. — skulu þessir allir dauðir, berrkernir. Hervar. 10. — hinn virðulegi herra, Hákon inungr hinn kórónaði. Járns. 19. — Rómverjar hinir rnu ok hinir nýju. Gisl. 44, 150.

4. ved navneord, der ere hosstillede et egennavn, når t står foran samme. Men stillet bagefter står fællesnavnet en kendeord. í eynni Ýlfi. Gisl. 44, 6. — í borginni rvík. Egilss. 142. — frá ánni Eufrate. Alex. 20. —)pulinn Babel. Alex. 35. — hinn sæli Páll postuli. ex. 22. — þorsteinn mælti, at sveinninn Grímr

skyldi fara í skóginn. Egilss. 223. — þeir hertoga Cl. ok Th., menn höllzti vasklegir. Alex. 37. — Haraldr konungr, Árni biskup, Hákon jarl osv. dóttir Eiríks bjóðaskalla, ríks manns. Fornm. I, 6 Flatey. I, 71.

5. ved navneord, der i tiltale föjes til þú eller Kormakr segir: því mantu ekki ráða, in vánda ke Korm. 50. — upp rístu, þakráðr, þræll minn inn l Völundarkv. 37. — þèr, Serkirnir, erut ok arfar anna. Alex. 28. — bið ek þik, inn bezti konung inn spakasti. Fornald. III, 666. — úbróðurliga leikin (behandlet), hin ágæta systir. Hervar. 52. — máttki faðir! mesti sonr! heilagr andi himins! þik ek. Sólarlj. 75. — gakk higat, hinn mikli maðr. E 160. — Men står navneordet eller navnet alene i ti da bruges ikke kendeordet. Völsungr ungi! Sigurð II, 18.

194. I mange tilfælde udelades dog betegnels det bestemte forhold, uagtet forestillingen er bestemt, en vis ejendommelighed eller særegenhed ved forestilli beskaffenhed eller ved opfattelsen har vedligeholdt en ning af den ældste sprogbrug, hvori ingen fast og alm lig anvendelse af kendeordet fandtes. Dets brug er d ofte vaklende. Og det lader sig historisk påvise, at i den ældre Edda og de ældre digterværker (også ældste love) er kendeordets anvendelse langt mere skrænket, medens den tiltager efter som man stiger læ ned i tiden. — De vigtigste tilfælde, i hvilke kend ikke anvendes, medens det bruges i Dansk eller i sprog, ere følgende.

a. 1) ved navne på enkelte store, i sit slags stående væsener, genstande, dele af naturen og ligr

kunne sådanne begreber undertiden betegnes bestemt kendeordet), især når de stå i en vis, given forbin-. almáttigr guð skapaði í upphafi himin ok jörð. Edd. 144. — alla veröld hefir hann sèr í gaupn-. Fornald. III, 663. — saman fór þá allt, himinn ok r, vatn ok jörð. Gisl. 44, 64. — af feðr eru allir tir ok fyr son allir hlutir ok í helgum anda allir tir. A. M. 674, A, 5 (A. n. o. 1858, 55). — himinn sól ok tungl ok stjörnur ok vatn, er nú renna áv- svá sem þau skyndi til innar betri stöðu, þá standa kyrr. ssted. 44 (A. n. o. 1858, 71). — heim og minn vexle Flatey. I, 29 = Fornald. III, 662.

2) ved navne på værdigheder, slægtskabsforhold, stil- i familien eller huset, ikke alene når de stå ved (bag-er) et egennavn, men også når de stå alene. við nungs son, í konungs hirð. Hervar. 28 og 31. — rl (ɔ: jarlen) bauð þórólfi til veizlu. Egilss. 95. — hann húsfreyju (konen i huset) Gisl. Súrss. I, 36. — sonr Danakonungs. Fornald. III, 661.

3) ved navne på steder, boliger, bohave, redskaber, ben osv. sat hann í höll sinni eptir matborð. Fagrsk. 9. — gengr húsfreyja til dyra. Gisl. Súrss. I, 44. — ttist konungr sjálfr í hásæti. Fornm. VI, 3. — Ved avne på hele klasser af genstande, stofnavne og lignende n kendeordet dels anvendes, dels udelades, s. expl. 193, . — Ved folkenavne udelades det almindl. Norðmanna ómi. Flatey. I, 29. — er Philotas gefr Serkjum, . . . er rikkir sjá. Alex. 38.

4) ved mangfoldige navneord, der vel på det givne ted stå bestemte (om en bestemt, enkelt genstand), men om ellers i almindelighed bruges ubestemt i forbindelse ned det anvendte udsagnsord eller den øvrige forbindelse.

Gunnarr ok Högni — rèðu þá löndum (styrede ri
Sn. Edd. 76. — fór til várþings. Dropl. 8. — þeir vi
á skipi þrír tigir manna. Egilss. 141. — hón kom
sjóvar. Fagrsk. 58. — óku eptir ísi (langs med is
Dropl. 8. — vestr á heiði. Dropl. 10. — Hèðinn ha
siglt norðr með landi. Sn. Edd. 89. — hefja upp
jörðu kött minn. Sn. Edd. 33. — mest óhapp með g
um ok mönnum. Sn. Edd. 37. — koma ór frosti
hita. Sn. Edd. 39.

5) ved mange tidsudtryk, hvorved der betegnes en b
stemt tid. þeir komu til konungs of nótt (om natten) S
Edd. 77. — um kveld (om aftenen — i almindl.), m
um kveldit (den bestemte aften); at morni; í ári,
eller um sinn (for den gang). annann dag eptir (d
næste dag) Fornald. I, 194; í dag (idag ɔ: på denne da
Fornald. I, 277. — of miðja nótt. (midt om natten) Sn
Edd. 29.

6) ved navneord, der bestemmes af en hensynsform
istedenfor af en ejeform (efter 47) leggja á hendr sèr.
Kristn. 42. — skaut í knèskel hánum. Dropl. 23.

Anm. Ofte afviges dog fra denne udtryksmåde, ikke
alene i det ældre digtersprog, hvor det vedhængte kendeord
er sjældnere (hvárr fleira viti, gestr eða hinn gamli
þulr. Vafþr. 9, hvor begge ord ere lige bestemte), men
også ellers. líttu sólina á himni. Fornald. III, 662. —
í nafni föður ok sonar ok andans helga. Járns. 1. —
firir vestan fljótið. Dropl. 28. — Det hedder således både
Hrings jarls og jarlsins Hrings. Egilss. 110 (efter som
navnet står foran eller bagved). Ligeledes sendimaðr páf-
ans, Pelagi. Gisl. 44, 99 (hvor dog må sættes skilletegn
mellem de to ejeformer).

b.) Ved egennavne på personer, lande, byer osv. sættes

-ȵ kendeordet, undtagen når der er tilföjet et tillægsord. —ȵ kan det i dette tilfælde også udelades. Således Mið-garðsormr, Mistilteinn uden kendeord Sn. Edd. 37, men hann 'ið á Gjàllarbrúna. Sn. Edd. 38. — Hákon góði, Hálf-dan svarti, Hákon gamli. Fornm. I, 74 osv. — Bragi skáld gamli. Sn. Edd. 1. — Úlfr illi og Úlfr hinn illi. —al. 44, 59. — Ragnhildr ríka. Flatey. I, 40 = Ragn-hildr hin ríka. Fornm. I, 4. — Fiðr skjálgi og Fiðr inn skjálgi. Egilss. 43. — hinn helgi Ólafr, men så faðr, er Óleifr var kallaðr halti (den halte) Egilss. 59. — inn á Mœrina. Fornm. I, 36. = inn á Mœri. Flatey. — 57. — Gróa, kona Örvandils hins frœkna. Sn. Edd. —; saga Heiðreks konungs ins vitra. Hervar. 3; men —nga þeir fagra Freyju at hitta. Hamarsh. 12.[1] — Ei-—kr danski. Fornald. III, 661 = Flatey. I, 29.

195. Når et navneord er forbundet med et tillægs-ord (eller tillægsform) og skal bestemmes ved kendeordet, sættes dette 1) enten som et eget ord (løst) foran tillægs-ordet, 2) eller (som vedhængt) efter navneordet, 3) eller endelig betegnes bestemmelsen på begge de nævnte måder på én gang, idet navneordet får det vedhængte, tillægsordet det løst foransatte kendeord.

hinn ágætasti maðr. Kristn. 140. — þat er in mesta lygi. Grimnism. form. — með kærleik hinum mesta. Egilss. 153. — hann sleikti varmt mannablóðit af sverði. Gisl. 44, 184. — þat sumar hvarf Ólafr kon-ungr af Orminum langa suðr við Svoldur. Kristn. 102. — Baldr enn góða. Sn. Edd. 36. — tekr af höndina vinstri. Alex. 40. — með hendi sinni enni hœgri. Grág.

---

[1]) i hosstilling: þá kvað þat Þórr, þrúðugr Áss. Ham-arsh. 17.

I, 5. — hitt þriðja sumarit. Grág. I, 90. — lát eigi heim konurnar. Alex. 6. — drottinn heilagr. Sólarlj. 2 sáttu Sigrlinn, Svafnis dóttur, meyna fegrstu. Hjörv. 1. — bið þú Böðvildi, meyna bráhvítu. undkv. 37. — þessi kona hèt Gefjon en fjölkm Dropl. 36. — sitr í enum háfa viði. Fjölsv. 23. — máttki guð. Sólarlj. 10. — þeir Egill sneru le skemmri. Egilss. 188. — hón var enn mesti kvenn ungr. Dropl. 6. — róa í hin iðri sundin. Egilss. — af henni gerði hann hinn fyrsta soninn. Sn. Ed — ynni hánum mestan sigrinn. Gísl. 44, 111.

Anm. 1. Når tillægsordet står i den höjeste har det almindelig kendeordet. ein hin ágætasta Sn. Edd. 146. — konungr var hinn reiðasti (var vred) Egilss. 28. — hann var orðinn hinn vas maðr. Hrafnk. 24. — Men flestir menn. Kristn. þótti þar kvennkostr beztr. Dropl. 6. — Heim hvítastr Ása. Hamarsh. 15. — löstuðu þat flestir E 80. — Forbundet med et tillægsord i den første Eiríkr blóðöx var fríðr sýnum, mikill ok hinn vi igsti. Fornm. X, 380.

Anm. 2. En anden bibestemmelse kan stilles mellem kendeordet og det dertil hørende tillægsord. H ir inn hugum stóri. Guðrúnarhv. 4.

Anm. 3. Når tillægsordet står som omsagnsbes melse (prædikativt), har det kendeordet. er kallaðr hinn mildi ok hinn matarilli. Fornm. I, 1 = Flatey.

196, a. Når et navneord er bestemt ved en ej (med eller uden kendeordet), eller der er tilföjet et mere bestemmende egennavn (hosstilling), hvorved det skilles fra andre af samme art, har det i reglen selv ke

:t. Men ofte henstilles det dog uden kendeord, som til-
:kkelig bestemt ved den blotte tilföjelse.
vakir þú, Niðuðr, Njara drottinn? Völundkv. 28;
n ssted. úti stendr kunnig kván Niðaðar. — hit
sta hans herbergi. Stjórn 1. — inn fyrra lut nætr-
ar. Helg. Hjörv. (pros). — hafra drottinn (hvor vi
e ‚bukkenes herre') Hýmiskv. 20. — tók augat Kálfs
vor talen er om et bestemt, för nævnt öje, i modsætning
l det andet) Gisl. 44, 24. — Om formen jötuninn
ýmir. Sn. Edd. 36; hann kom til árinnar Gjallar.
. Edd. 38 er talt 193, 4. — I digtersproget sættes dog
lst begge ord, både det styrede og det styrende, uden
ndeord. grjóts grjá gangs of beiddu. Grottas. 2. —
r hann heyrði hljóm ambátta. Grottas. 2. — Således
så saga Eiríks viðförla, ríki Eiríks konungs; men
ikon, Noregs konungr, hinn kórónaði son Magnúsar
nungs. Stjórn 2.

Anm. 1. Ved delingsejeform udelades kendeordet, når
r tales om hele klasser eller arter. hón er kvenna
rteisust; hann var manna vinsælastr, s. 59, medens
ndomforholdet tydeligere træder frem i formen hinn
rsta dag veizlunnar. Fornm. I, 36 = Flatey. I, 57.

Anm. 2. Når ordet er omsagnsbestemmelse ved vera
verða, står det også uden kendeord. sú er nú ferð
egst. Egilss. 65. — Ligeledes hedder det uden kende-
d með hánum (fór) faðir hans gamall (hans gamle f.)
sl. 44, 87. — Tillægsformer, der almindelig, når de stå
m tillægsord, have kendeordet, kunne dog også undvære
t, som Ásbjörn hèt ríkr maðr ... nefndr Ásbjörn
n nævnte A.) Flatey. I, 55.

b. Kendeordet forbindes med stedord eller
lord i følgende tilfælde.

1. med ejestedord: minn drottinn. Skírnism. 3. verja landit þitt. Egilss. 214 (men ssted dog også ve land þitt). — síns ins heila hugar — síns ins svára se Hávam. 105. — yðvart magnit. Geisl. 8. — (setti) sit hinn hœgra fylkingararm. Gisl. 44, 135. — minn hi mesta úvin. Stjórn 470. — saurga hans ina björtu fræg Alex. 45. — bœkr váru þínar enar bláhvítu roðnar vers dreyra. Guðrúnarhv. 4. Kendeordet sættes såled til, når ejestedordet går forud (ligesom det ved personli stedord hedder vèr bœndrnir, vi bønderne = vi bønd Fornm. I, 33, þèr brœðrnir. Hrafnk. 14), men udelad almindeligt, når ejestedordet står bagefter, hvorom s. nede for 201. forstjórar liðs várs. Fornm. V, 72; at ta eyrindi sitt. ssted 73. — vinátta ykkur. Band. 12; st okkarr. Hervar. 30.

2. med påpegende stedord: út yfir hafit þat djúpa. Sn. Edd. 28. — þessum hinum útlæga mann Járns. 20. — sá hinn sami. Alex. 45. — Egill sjá hi mikli. Egilss. 186. — sá inn eini. Hervar. 37. — þ ið eina. Vafþr. 20 (ligesom þat ið þriðja, þat ið fjór osv.) — þeiri enni línhvítu mey. Harbarðslj. 32. — þ hin harðmóðgu sky. Sn. Edd. 6. — þat hit grun sundit. Egilss. 130. — tala við þann manninn, er Band. 28. — við þann inn alsvinna jötun. Vafþr. 1. nöfn þeira dverganna. Sn. Edd. 9. — á karfanum þe hinum steinda. Egilss. 136. — hann gaf þann hinn gó hest gýgjar syni, en eigi föður sínum. Sn. Edd. 58. hverr er sá hinn hvelli (bjælde)? Hervar. 33. — þó leiðrètti þessa ferðina. Sn. Edd. 35. — þau sárin. Egil 41. — Ved egennavne: þeir Grikkirnir. Alex. 12; mik þikkja mèr þessir firir sèr Æsirnir. Sn. Edd. 16.

3. med ubestemte stedord eller til disse sig na

ende (störrelse angivende) tillægsord: allr, sumr, hverr, -ðir, hvárrtveggi, annarr, enginn, fleiri osv. stjórnari ls heimsins (hele verdens) Gisl. 44, 185. — goðin öll lle guderne) Sn. Edd. 38. — rannsaka alla eyna (hele en) — alla nóttina (hele natten) Egilss. 87. — Dog også ir Ása salr. Hamarsh. 13, og i betydningen ‚al‘ (som ent tillægsord) bruges det uden kendeord: Miðgarðsormr ggr um lönd öll. Sn. Edd. 34. — þeir fœrðu mold lla (al muldjorden) út á lækinn. Dropl. 28. — sum kipin (nogle af skibene) Egilss. 129; með suman herinn. Gisl. 44, 135. — sumar limarnar. Gisl. 44, 148. — enginn var annarr vegrinn. Gisl. 44, 203. — engi kom önnur kstin fram. Egilss. 178. — um hvárn fjórðunginn. Grág. I, 15; úr þingi hverju enu forna. Grág. I, 72. — at vera mundi fleiri sátirnar (flere baghold) í skóginum. Egilss. 183. — þó varð enginn bardaginn. Gisl. 44, 136. — hvárrtveggi maðrinn. Band. 24. — hvárrgi kostrinn. Hervar. 32. — báða fjórðungana. Grág. I, 15; dog også báðum höndum. Laxd. 28; báðir hnefar þórs. Sn. Edd. 86, ligesom på Dansk ‚begge hænder‘ og ‚begge hænderne.‘ [1]

Anm. Derimod bruges (forskelligt fra den nydanske udtryksmåde) hálfr, miðr og flestr ubestemt, uden kendeord. á hón hálfan val, en hálfan Óðinn. Sn. Edd. 16, Grimnism. 14. — í flota miðjum. Helg. Hund. I, 35. — sá þar marga menn ok flesta ærit stóra. Sn. Edd. 30. — annarr bruges ikke alene i betydning ‚anden‘, alius, men også i betydning ‚den anden‘, alter. fèll Skeggbjörn ok

[1] Mærkeligt er stedet i Sn. Edd. 26: þá hlióp ór skóginum nokkvorum, hvis læsemåden er rigtig; thi hdskr. have noget forskelligt. Egilsson (i A. M. udg. I, 137) forklarer: alicunde ex silva, men foreslår dog også at tage nokkvorum som biord (n. sinnum) aliqvoties.

åtta menn aðrir (ɔ: andre); þar er haugr Skeggbja á fitinni, en aðrir (ɔ: de andre) váru jarðaðir þ Landraugshollti. Kristn. 58. — einn maðr var m betr sundfœrr enn aðrir. Kristn. 72. — þórr fèll á öðrum fœti (med det ene ben) Sn. Edd. 33. — a auga (det andet öje) Gisl. 44, 23 (dog også ssted: a augat.).

4. med ordenstal (thi med grundtallene ske kun i formen tólf hinir dýrstu steinar (de 12 kostba = 12 af de k. stene) Alex. 15, og når der angives e stemt, forhen nævnt antal); men her kan kendeordet også udelades. it þriðja sinn. Hervar. 22, men annat Kristn. 72. — hann átti fjórar konur: ein hèt Álf — önnur hèt Særeiðr — in þriðja hèt Sinrjóð. Hjörv. form. — annat — þriðja — it fjórða — it fimt Hávam. 148 fgg. Således ved opregning: þar var (den første) — annarr — þriði — fjórði. Band. 2(eru þèr fleiri brœðrnir? er hinn þriði (ɔ: der tredie) Hrafnk. 14. — jóladag enn fyrsta. Grág. I, hann drap austmanninn annan. Dropl. 24. — þeir l at annat skipit á útborða. Egilss. 33. Jfr. ovenfor slutn. — Ligeledes kan ordenstal med kendeordet br flertal om dele eller inddelinger, der hver indehold flerhed. enn sendi Hákon konungr hina þriðju (ɔ: den tredie slags, afdeling mænd) Egilss. 175.

Anm. Ved inddelende ordenstal (‚hver anden, tredie' osv.) sættes ligeledes kendeordet. dag inn VII l Grág. I, 23. — hánum (Draupni) fylgði síðan sú úra, at hina níundu hverja nótt drupu af hánun gullringar jafnhöfgir. Sn. Edd. 38. — at þorsteinn kona ena IX hverja nótt. Gisl. 44, 49.

197. Ved at sættes foran ord (tillægsord og til

ner), der ikke ere navneord, giver kendeordet disse neords betydning og brug. Sættes det foran et tillægs- i intetkön, kan derved opstå et biords-udtryk, der be- ıer måden, på hvilken noget (en handling) udsiges.

Egill segir í fám orðum hit ljósasta af um ferð ı. Egilss. 143. — frændr hins vegna (interfecti, den btes) Fornm. VI, 6. — nú skal segja þèr it sanna. Edd. 33. — er alskipat var hit efra ok hit fremra gæstebuddet var besat fra øverst til nederst), þá sást ıungr um. Egilss. 20. — þá er in kvistskœða (den ıtene skadende ɔ: stormen) kemr um dag varman. ndism. 5. — fèll sá, er flest hit illa hefir unnit (som gjort mest ondt) Egilss. 162 (digt.). — þrír hinir msku (de tre vermelandske ɔ: Vermelændere) Egilss.); hinir vermsku. ssted 189 og således ofte betegnelse folkeslag. — veizla fór fram hit bezta. Egilss. 21. — þeim skipat í gestaskála ok veitt þeim hit stór- nnligsta. Egilss. 28.

Almindelig anm. om kendeordet. Kendeordet gen- es undertiden: 1) ved hvert af flere sideordnede, bestemt erte begreber. Hálfdánarsonar hins milda ok hins tarilla. Hrafnk. 3. — 2) således at det først står for alene og derpå foran tillægsordet eller vedhængt navne- let. meðan hinn lifir, hinn sári (ɔ: medens den sårede er) Járns. 31. — 3) ganske overflødigt, i digtersproget. ıdar ennar hœgri mun ek hinnar geta. Ægisdr. 38. — så kan det samme ord bestemmes både ved kendeordet og n (det ubestemte kendeord): einn þrælinn (en af træl- e) Hervar. 13. — Höðr heitir einn Ássinn. Sn. Edd. — Hákon hèt einn ríkr maðr, hinn kærasti vin nnhilldar. Flatey. I, 72.

198. Det er allerede ovenfor (192, c) angivet, at

sproget egenlig ikke har noget ubestemt kendeord, men det i de tilfælde, hvor Dansk, Tysk, osv. anvende et dant for at betegne en enkelthed af en art eller klasse (individ), henstiller ordet uden nogen tilföjelse, som mælti húskarl þorfinns. Egilss. 182 (ɔ: en karl af Þ. en af Þ.s karle, ikke det danske ‚Þ.s karl,' der måtte trykkes bestemt, ved tilföjelse af kendeordet). — Við hefir skó þjokkvan (en tyk sko) Sn. Edd. 17. — så ha at maðr dró fisk (at en mand trak en fisk op af vand Hervar. 44. — þeir fóru með bundinn mann (en b. Hervar. 24, men lidt senere sammested: litlu síðarr fa hann menn nokkura ok einn bundinn, hvor einn endnu ikke er et ubestemt kendeord, men nødvendig må tilföjes bundinn for at betegne aliqvis, en enkelt el nogen, i modsætning til det foregående flertal. Efterhånd går da einn — ein — eitt, der egenlig er talord, dernæst stedord, dernæst tillægsord (solus), over til at bruges som ubestemt kendeord; men i det ældste sprog og det ældre digtersprog er der endnu ikke spor deraf. Sokki liggr hèðan skammt í brott á einu skipi ok sefr á landi um nætr í einu lopti. Gisl. 44, 8. — Ragnarr, er var sonr finnkonu einnar, er kölluð var Snjófrið. Fornm. X, 378. — í því tekr einn maðr upp snækökk. Dropl. 22. — þangbrandr kaupir mey eina Írska ok fagra. Kristn. 30. — maðr einn stóð á berginu. Sigurðarkv. II, 15 (pros.). — Oddi þykkir seint byrja, ok gengr upp á eitt háttfjall. Band. 40. — konungr lèt göra sèr eina ágæta höll. Fornm. VI, 3. — Atli jarls son stóð einn dag við lund nökkurn, en fugl sat í limunum uppi yfir hánum. Helg. Hjörv. form. — köttr einn grár, kerling ein gömul. Sn. Edd. 33. — Gestr inn blindi hèt einn ríkr maðr. Hervar. 31. — eitt kveld. Hervar. 32; einn tíma

gang) Dropl. 10; einn jóla aptan. Fornald. III, 661 = jóla kveld. Flatey. I, 29.

Anm. På hvert sted må imidlertid vel lægges mærke hvad einn betyder, da ordet bruges på så mange måder. kan som talord ikke alene være grundtal, men også ges som ordenstal, s. ovenfor 196, b, 4; det bruges lige- annarr og i forbindelse dermed (einn ok annarr) ubestemt stedord, hvorom s. 203, 1; som tillægsord er ofte ‚ene‘: ein sat hón úti. Völusp. 21. — þú vilt eitt göra. Hervar. 13. — I denne betydning kan det bindes med kendeordet (og stilles da gerne efter sit neord): sá inn eini (ille solus) Hervar. 37. — við vín Grimnism. 19; hamingjur einar. Vafþr. 49; endog eim einum (med to alene = kun med to) Fornm. I, Om brugen af einna s. 59 (bemærkn. under siden).

199, a. Om de påpegende stedords betydning og rug er kun følgende at bemærke. Det er allerede ovenfor 192, a) vist, hvorledes hinn egenlig er og tildels bruges påpegende, og derfra går over til at bruges som kende- rd. sá — sú — þat (med biformen sjá som fælleskön- rm) er det ligefrem påpegende, svarende til det danske denne‘, men også til ‚den.‘ Men idet den påpegende kraft svækkes og fordi sproget mangler et eget tredie persons personlige stedord, går det let over til at bruges som blot personligt, ja ofte som blot kendeord (ligesom hann også bruges næsten som blot kendeord). sá skaut spjótinu til Hjallta. Kristn. 68 er omtr. = hann sk. — sá bruges dels enestående, som navneord, dels tilföjet som tillægsord; og når det henviser til et foregående begreb, retter det sig i kön og tal derefter, s. 93, a. Om þat indførende et upersonligt udtryk s. 10; om þat og þetta enten stillet foran uden at rette sig efter det følgende navneord (þat

váru Valkyrjur, er þetta hann Skallagrímr, þat er Lögrinn kallaðr) s. 4, b, anm. 3; 6, anm. 4 og om þat indledende en genstandssætning med at eller enkelt navnemåde s. 138 og anm. (þessu játuðu þeir at flytja konungs eirindi. Kristn. 80. — þat er sagt, — Kristn. 130; også heldr segja menn hitt, at — 6), ligeledes en henførende sætning, der i betydning er en genstandssætning (s. 122, c, anm. 2); også kan det lede en afhængig spörgesætning (vèr undrum þat, hve lengi þú þolir þetta þínum óvinum. Gisl. 44, 185), 126. — Om den udstrakte anvendelse af det påpeg stedord til i forbindelse med er og sem at danne henfør stedords-betegnelser er handlet i første afsnit VIII. — brugen af þat og þetta styrende en ejeform, delens artens (þat orða, þat dýra. Fornald. I, 484) s. 58 og

b. Det påpegende stedord forbindes ofte med an stedord og til stedordsbetydning grænsende tillægsord (q titets-adjektiver). Således med kendeordet, da det bruges som et (forstærket) kendeord. lèt þar í ko ljáinn þann nýja. Fornm. III, 206; sèr hann nú bjarg þat stóra. Fornm. III, 223. — þann inn alsvinna jötu þess ins alsv. j. Vafþr. 1 og 5; jfr. 196, b, 1 (þat eina, sá inn þriði, sá annarr — hinn annarr. Egils lex. p. 678). — sá einn, er — (is solus, qvi) Hávam 17. — þat eitthvert (noget sådant) Hervar. 23. — önga gerði konungrinn þann sveitar höfðingja i liði sínu, e yngri væri enn sextogr. Alex. 9. — fellr nú sá marg (mangen en sådan, mangen en) með skömm, er hann át kost at falla með dáð. Alex. 44. — ef sá er nökkur hèr við staddr (nogen sådan) Gisl. 44, 20. — Også m spörgende stedord: hvat hann mætti þat helzt göra, er væri mestr styrkr af (hvad det ɔ: hvad sådant, hvoraf —

- 44, 111. Endog det påpegende stedord i intetkön
›undet med et andet, der retter sig efter navneordet:
;i er þat milldi at þyrma mótstöðumönnum sínum í
daga. Alex. 34.

c. For begrebet ‚den samme' (idem) har Oldnordisk
esom Græsk) intet særskilt stedord, men betegner det
sá hinn sami eller sá sami, når det skal stå alene,
ı tillægsord derimod også ved samr alene. í þessum
na stað. Sn. Edd. 146. — sjá sami Zóróastres. ssted.
hèr nú sá sami Egill. Egilss. 93. — at sama hófi
samme måde) Völundarkv. 25. — ferr allt á sama
). Jómsv. 7 (Egilsson lex. p. 682); jfr. 44, 2. — ið
na (på samme måde) Vafþr. 22 = svá it sama. Ísl.
II, 341.

d. sjálfr (selv) bruges dels eneståede, skönt sjældnere:
er útganga sem sjálfr vill (som man selv vil) Egilss.
; dels (og almindeligt) i forbindelse med andre stedord,
rsonlige og især tilbagevisende, og det retter sig da (lige-
m lat. ipse) enten efter grundordet eller et andet ord i
tningen, som meningen fordrer det. drógu þeir sik sjálfir
am til metorða. Gisl. 44, 168 (se ipsi, ikke se ipsos,
et grundordsforestillingen fremhæves, i modsætning til
ıdre grundord). — at svíkja sjálfra sinna frændr. Gisl.
4, 173. — Ingjaldr brenndi sik sjálfr inni með allri
irð sinni. Hervar. 57. — bað hann fá sèr sjálfan
eitur. Sn. Edd. 35. — bera á sjálfum sèr. Grág. I, 24.
- þat vil ek, at Ingibjörg kjósi sèr sjálf mann, hvern
ón vill hafa. Hervar. 7. — þik sjálfan sjá. Vafþr. 6. —
álft barsk þar öl (bar sig selv frem) Ægisdr. form. —
lda ek — fœða mik sjálfr (ipse, ikke sjálfan, ipsum)
ınd. 7. — svá gott sverð, at sjálft vósk. Sn. Edd. 23.
· (þeir yrði) sviknir af sjálfs síns mönnum. Sn. Edd.

150. — vilja sjálfra þeira. Járns. 22. — af sjálfs h
fè. Járns. 65. — sjálfs síns fjandmaðr er sá. Alex.
— mèr hefir ekki hennar óvirðing betri þótt enn sj
míns. Gísl. Súrss. I, 35. — á sjálfra sinna verk
Egilss. 163. — Svarende til et ejestedord står det sål
i ejeform. lèt drepa þjónustumenn sína sjálfs. Alex.
(suos ipsius). — at vilja sínum sjálfs (ex sua ipsius v
luntate) Sn. Edd. 145. — yðr sjálfum. Egilss. 125.

Anm. Ligesom det latinske ipsum (nunc ipsu
nu netop), således kan sjálft bruges som biordsbestemmel
skógrinn var við sjálft (ɔ: var lige, nær derved) Egilss. 18

200, a. Det tilbagevisende personlige stedord sik
sèr — sín og ejestedordet sinn — sín — sitt brug
(ligesom vort ‚sig' og ‚sin') når forestillingen viser tilba
til grundordet, både når det er ettal og flertal.[1] þeir tók
þann sama dag Vestmannaeyjar ok lögðu skip sitt
Hörgaeyri. Kristn. 84. — opt fundust þeir Sámr
Hrafnkell á mannamótum, ok minntust þeir aldri á s
skipti. Hrafnk. 24. — fluttu menn fram mál sín. Egil
216. — þeir rœddu margt um þorgeir blund, fræn
sinn. Egilss. 225. — Vigfúss — fagnaði þá vel fræn
sínum . . . leiðir nú hann til sætis hjá sèr. Vígagl. (
S. II) 338. — lètta þeir nú svá sínu tali. Hervar. 8.
of vápn sín dœma ok um vígrisni sína Sigtífa syn
Ægisdr. 2. — jafnan váru þeir brœðr með móður sin

---

1) sik har ligesom got. sik — sis — seina alle tre forho
former fuldstændigt. I Dansk og Svensk ere gstf. og hf. smæl
sammen og ejef. erstattes ved ejestedordet. Det i gl. Dansk br
lige sig i udtryk som: ‚han var sig en helt', ‚han red sig u
e', findes i Islandsk (s. 28). hann er sik sterkr; þat er
orðið sik; Skottakonungr var sik fríðasti maðr. Jfr. Bj. E
II, 244; Egilsson lex. p. 707.

·opl. 11. — görðu þeir frið sín í millum. Hervar. 26. · þeir höfðu lengi haldit stríð millim sín. Kristn. 98. · hafði hann þat í hug sèr. Hrafnk. 18. — þaðan fóru ir — til þorsteins mágs síns (ɔ: deres svoger) Dropl. 19.

Anm. Det danske ‚indbyrdes' udtrykkes ved með sèr. ulu þeir luta með sèr. Grág. I, 50. — töluðu þeir ɔlgi mart ok mæltu til vináttu með sèr. Dropl. 20.

b. sik og sinn henviser også til et andet navneord i ıtningen end grundordet, mest til genstanden eller hensynet, or det på Dansk kan udtrykkes ved ‚hans (dens, deres) en', så at det indbyrdes forhold mellem de to forestilıger fremhæves med hensyn til det, som udsiges. at ımlum manni sè eigi úsárari sonardauði sinn (hans nneded ɔ: hans söns død) Hrafnk. 15. — úlfinum þótti r þat ekki ofrefli. Sn. Edd. 19. — þeim var skipat í ꞉staskála með sveit sína. Egilss. 13. — ef hánum 'kkir sèr þat nökkut fullting. Egilss. 159. — hvernig ınum þykkir ferð sín orðin. Sn. Edd. 33. — Svíum ıtti Ingi konungr brjóta forn landslög á sèr (overtræde ven mod dem) Hervar. 60.

c. Ligeledes bruges sik, når begrebet hører til en vnemåde, der er styret af et udsagnsord, til hvis grundd stedordsforestillingen er at henføre. hann bað hana gja sèr (sibi, henført til hann) Dropl. 4. — þórir rað ekki til sín taka þenna atburð (at denne sag ikke dkom ham) Dropl. 10. — hann bað þá skipta hestum ð sik (ɔ: med ham) Hrafnk. 30. — fór nú heim ok nn móður sína ok bað hana biðja föður sinn (ɔ: hans) ráða hánum heilræði at skilnaði. Hervar. 23. — þorılldr bað biskup fara til Íslands með sèr ok skíra ður sinn (ɔ: Þorvallds) ok móður ok aðra frændr sína ı, er hans (ɔ: biskups) ráði vildu fylgja. Kristn. 4. —

Dog også: skal hann beiða goða — at fá hánum (grund-ordet) þriðjungsmann sinn (ɔ: goða) Grág. I, 50.

d. I bisætninger bruges sik og sinn ikke alene om det skal henføres til grundordet i bisætningen selv, men også til grundordet i hovedsætningen, når den afhængige sætning udsiges som dettes tanke. Dette er tilfældet ikke alene i genstandsform med navnemåde (jfr. ovenfor c), men også i genstandssætninger, hensigtssætninger og afhængige spörgesætninger, samt ved sådanne henførende og andre bisætninger, der tildels ved at udtrykkes i den forestillende måde betegnes som del af en fremmed tanke (jfr. 130). Undertiden kan udtrykket blive utydeligt eller tvetydigt, idet stedordet sprogligt kan henføres til forskellige begreber; meningen og sammenhængen må da afgöre, til hvilket ord det hører. bauð Skallagrímr hánum til vistar með sèr (ɔ: Skall.) með allt föruneyti sitt (ɔ: hans, den andens) Egilss. 76. — þá hugsaði þórr þat, ef hann kœmi svá í fœri at slá hann it þriðja högg, at aldri skyldi hann sjá sik síðan. Sn. Edd. 30. — mælti Útgarðaloki til þórs ok spyrr, hvernig hánum þykkir ferð sín orðin, eða hvárt hann hefir hitt ríkara mann nokkvorn enn sik (hvor sin henføres til þórr, sik til Útgarðal.) Sn. Edd. 33. — ætlar hann ok at lyfja þeim sitt ofbelldi (knække deres overmod) — nema þeir ríði skjótt á vit sín (for at göre ham deres opvartning) Alex. 10.

Anm. 1. Ligesom derimod det tilbagevisende stedord ikke bruges, når forestillingen ikke henføres til grundordet, som hann hörmuðu bæði vinir hans ok úvinir (over ham sörgede både hans venner og uvenner) Fornm. X, 384, således undlades undertiden betegnelsen af det tilbagevisende, hvor den kunde ventes og i almindelighed anvendes. (Útgarðaloki) sagði svá, at þórr mundi eigi þurfa at bjóða

[illegible]um mönnum fang í hans (ɔ: Ú.s) höll. Sn. Edd. [illegible] — Gissurr sagði, at hánum þótti ván, at kristni [illegible]ndi viðgangast á Íslandi. Kristn. 78. — rètti hann [illegible]m hálsinn ok bað þann kompán sinn höggva sik, [illegible] næstr hánum var (hvor hann og sik blandes mellem [illegible]manden) Gisl. 44, 204. — hafði hann þat í hug sèr at [illegible]ða smámönnum at sœkja mál á hendr hánum (for [illegible]r, med ham selv) Hrafnk. 18. — þangbrandr prestr [illegible]gði, hvern fjandskap menn höfðu þar við hann lýst [illegible]or: við sik) Kristn. 76. — hann sagði þá, at M. Krassus [illegible]fði sent hann (ɔ: den talende, se) til Katilinam, at [illegible]nn skyldi framm halda öllum þeim ráðum, sem hann [illegible]fði upp tekit, ok kvað hann ekki skyldu lið vanta, [illegible] at nökkurir af hans kompánum væri' handteknir. [illegible]l. 44, 172.

Anm. 2. Særligt må mærkes brugen af det tilbage-[illegible]isende stedord i forbindelse med hverr og hvárr (se, [illegible]uus-qvisqve) for at betegne det inddelende ‚hver især‘, [illegible]ver for sig‘, ‚hver sin.‘ tveir firðir ganga inn sínum [illegible]egin staðarins hvárr (hver på sin side af —) Gisl. 44, [illegible]44. — farit nú hingat ok liggi til sinnar handar mèr [illegible]várr ykkar. Fornm. I, 9 = Flatey. I, 43. — sitt knarrarskip átti hvárr þeira. Dropl. 4. — (tvítyngðir) hafa í sínum hváptinum hvára tunguna. Alex. 4. — gott er at hafa tvá hváptana ok sitt með hvárum mæla. Fornald. II, 429; jfr. ef þú átt tvá hváptana, þa bregð þú tunginni sitt sinn í hvárn. þorst. stang. (i udg. af Vápnfird. s.) 50. — tólf þjóðir — þær er á sína tungu mælti hver. Alex. 20. — hann sá 3 hásæti ok hvert upp frá öðru, ok sátu 3 menn sinn í hverju (hver i sit) Sn. Edd. 2. — hverir atburðir hafa orðit sèr til hvers þessa nafns (til hvert især af disse navne) Sn. Edd. 14.

Anm. 3. Endnu må mærkes, at ejef. sín dels digteri og i det ældre sprog bruges for hensynsform sèr (jfr. anm.), dels står uböjeligt for forskellige forholdsformer ejestedordet. (Men i því at hvárirtveggju seggir sín kristingar kostu. Heimskr. II, 51. — at þeir ku hóf sín Fornm. XI, 94 behøver man ikke med Egilsson opfatte sín som brugt isteden for sèr). — Den ande brug hører mere til det sildigere digtersprog: með fing sín, yfir rekkju sín. Skáldh. 6, 28; s. Egilsson lex. 707 og 570 (om mín for mèr).

201. Ejestedordene ere tillægsord dannede af de personlige stedords afhængige former (ligesom i Græsk, Lati Gotisk) og bruges isteden for ejeform af disse. Men de sproget tillige har en ejeform af første og anden perso personlige stedord (mín, þín) og af den tilbagevisende form for tredie persons (sín, medens den ikke-tilbagev. form hans-hennar, þess-þeira intet ejestedord danner), bruges disse ejeformer og de særegne ejestedord uden forskel (ligesom i Græsk) eller i det höjeste med den, at ejestedordet anvendes hvor begrebet træder mere frem (som eget tillægsord). Som totalsformer bruges okkarr og ykkarr. Desuden findes en egen form for første pers. flert.s stedord foruden várr, nemlig det digteriske oss, der dog ikke forekommer i nævneform hank. og intetk. (síz komt í hendr ossar. Atlam. 52. — at vilja ossum. Atlam. 30. — ossum niðjum. Helg. Hund. II, 9). — For resten bruges ejestedordene selvfølgelig i reglen kun for ejendoms-ejeform, sjælden for genstands-ejeform, meget sjælden for andre arter, som delings-ejeform (þrjú várum systkin — skipi hvert várt (ɔ: enhver af os) stýrði. Atlam. 96). — sakir okkarrar vináttu. Dropl. 4. — vinátta ykkur. Band. 12. — son okkarr. Hervar. 30. — drekkum mjöð eptir

ur okkarn. Hervar. 47. — með öllum várum sóma.
ed. — aðrir brœðr þínir. Hrafnk. 14. — sá Eiríkr
engann sinn kost annan en flýja land. Egilss. 140.
lli sinni. Sn. Edd. 145. — gakk at beiða okkarn
la mög. Skírnism. 1. — minn herra. Fornm. VII,
7; minn drottinn. Skírnism. 3. — vill þú, at ek fleiri
ja mína meinstafi (ut plura narrem mea scelera) Ægisdr.
. — er sú bœn Kveldúlfs ok allra vár. Egilss. 13
ir er enten nostra eller ejeform). — at yðvart vand-
ði mun verða. Band. 15. — fjandmenn várir. Band.
. — sönn munu verða ölmál — okkur beggja. Helg.
Srv. 33. — gæfuleysi þitt þetta (denne din vanskæbne)
afnk. 30. — þau orð þín. Hervar. 43. — Men (om
ie person) sjálfra þeira synir. Fornm. VI, 5. — eigi
sagt af fleirum heitstrengingum þeira (eorum, flere deres
af deres) Hervar. 7. — Ligesom ejeform indtræder for
stedord, således står en hosstilling til ejestedord i eje-
m, hvorom s. 13, anm. 1 og 68.

Ejestedordet kan udelades, når den henførelse, som det
ulde udtrykke, let forstås af sammenhængen, fornemmelig
så når noget hører til grundordet i sætningen, men under-
len også, når det skulde henvise til genstanden eller hen-
net, navnlig når der intet eftertryk er på ejendoms-
stemmelsen. Sigurðr konungr hringr rèð Danaríki til
uðadags. Hervar. 58. — undr mikit, er þvílíkr höfðingi,
m Freyr er, vildi gefa sverð (ɔ: sit sværd) Sn. Edd.
. — Marius — bað sína menn alla vera hljóða ok
ja með vápnum (med deres våben) albúna. Gisl. 44,
5. — fyrst muntu, fylkir! föður um hefna. Sigurðarkv.
9; jfr. þá er hefnt föður. Völusp. 54.

Anm. 1. Mærkelig er den for Oldnordisk ejendomme-
e (og derfra til de nynordiske sprogarter, Dansk og Svensk

forplantede, men i ingen tysk sprogart forekommende) b af þinn for þú i tiltale föjet til et navneord, for at g tiltalen udtryk af hån, spot, dadel, medynk eller lign Grunden til denne udtryksmåde er vanskelig at bestem men i undgåelsen af den ligefremme henvendelse synes ligge en fjærnen fra sig, eller en antydning af foragt, a osv. þorkell mælti: þegi skjótt, segir hann, mun f þinn nokkurum manni líf gefa, ef bana verðr auðit (tosse). Laxd. 220. — viltu hafa grið? þá svaraði jarl eigi af hundinum þínum. Fagrsk. 131. — hón svar þat man órráðit, sem makligt er, at þú værir drepi svikarinn þinn (din bedrager)! Konráðss. 6. — þá reið konungr ok mælti: alldjarfr er þjófrinn þinn, er þ talar svá til vár. Sigurðr svarar: ekki hefir ek þat na haft hèr til, at heita þjófr. Fornm. VII, 127. — skyl ek launa kögursveini þínum (din usling) Harbarðslj. 13. — klifar þú nokkut jafnan, mannfýla þín, segir ha Njál. 85. — ætlar þú þèr mikit í fang at fœra, auðvir þitt, segir hann, ef þú vilt taka hana frá mèr. Dropl. hdskr. hos Egilsson lex. p. 31. — hefir þú svikit mik, hundrinn þinn. Ísl. S. II, 176. (Hermed må ikke forvexles den sprogbrug, hvorved en person (gud) omskrives ved trúa mín: en þat veit trúa mín, at þá varð þat undr, er ek munda eigi trúa at vera mætti. Sn. Edd. 34).

Anm. 2. Om brugen af hf. mèr, þèr, sèr osv. isteden for ejestedord (eller ejeform af det personlige sted-ord) s. 47 med anm. 1.

202. Om de spörgende stedords brug er kun føl-gende at bemærke. hverr — hver — hvert (hvilken af flere

---

[1]) Grimm, d. gram. IV, 296 og d. mythol. 509 har en aldele utilfredsstillende forklaring.

vis?) og hvárr — hvár — hvárt hvilken af to, uter?) bruges dels enestående (som navneord), dels som tillægsord knyttede til et navneord. Hertil kommer endnu intetkönsformen hvat (med biformen hvè, hf. hví, der bruges som spörgende biord: cur? d. ‚hvi'?). hvert bruges (som gstf. intetk.) i betydningen ‚hvorhen': hvert ætlar þú hèðan? Dropl. 20. — spurði þessi maðr Kjartan, ef hann vissi, við hvern mann hafði þreytt sundit. Kristn. 72. — hverir Æsir ráða? Vafþr. 50; hverr hèr ræðr? Fjölsv. 7. — hvers fregnit mik? (om hvad spörge i mig?) Völusp. 22. — hver if sè (qvæ dubia sint)? Heimskr. I, 220. — sá einn veit, — hverju geði stýrir gumna hverr. Hávam. 17. — Undertiden bruges hverr for hvárr, hvor talen er om to: hvat man þóroddr nú til segja, hverr ykkar eiga mun sveininn? Eyrbygg. (i Grönl. h. m. I, 754). — hvat styrer ofte en ejeform, især artens, også delens: máni þat nè vissi, hvat hann megins átti. Völusp. 5. — hvat er þat fíra, rekka? Alvíssm. 2 og 5. — hvat (gstf. intetk. ligesom lat. quid) bruges ofte som spörgende biord (hvorfor): hvat skaltu of nafn hylja? Harbarðslj. 11. — hvat skaltu, sveinn, í sess minn? Egilss. 96. — Om hvat i betydningen ‚hvadsomhelst' eller ‚noget' s. Egilsson lex. p. 421. — hvarr bruges som en ældre form for hverr, hvor der spörges om ‚hvilken af flere.' hvarri enni heinversku. Fornm. I, 7; X, 195. — hvarr var sá köttrinn? Fornm. VI, 390. — leggr fyrir hann verk, hvart hann skal gera um aptaninn ok um daginn eptir. Ísl. S. II, 329, var. 21.

Anm. 1. Her må endnu mærkes brugen af biordet hvè (hvorledes) som spörgende stedord (for hverr): sè þú, hvè annarr konungr reiðir mönnum slíkt fè (hvilken anden konge) Heimskr. III, 189, og spurðu, hvè glíkt má görva (hvo der kan göre noget sådant) ssted. 190 (hvor

dog Fornm. VI, 447 og 448 har hverr). Ellers bruge ligesom hversu eller hvat: hvè heitir. Vafþr. 11 = h. eller hversu h.

Anm. 2. Ligesom et spörgende stedord kan forl med et andet stedord (hvat var þat drykkjar? Forn: 466; hvat er þat undra? Fornald. 1, 468), såledt det også forbindes med et tillægsord, i hvilket tilfæ bruge det spörgende biord ‚hvor.‘ hann spyrr, hvat lið (hvor stor hær) Húnar hafa. Hervar. 55. — engi hvat margt fèll. ssted. — Endelig kunne også to gende stedord stå i samme sætning (som i Latin), Dansken må oplöse udtrykket i to sætninger. var kvenna munr, hvers kona hver væri eða systir eða ir. Fornm. X, 387.

203. De ubestemte stedords brug indeholde skillige ejendommeligheder. De der her skulle beh særskilt ere einn, nökkurr, sumr, einn hverr, hverr, l (hvárr annan, sinn hvárr), hvatvetna, hvatki, h hvárigr, annarr-hvárr, annarrtveggi, hvárrtveggi, ai báðir, ekki, eingi, neinn.

1. einn er omtalt ovenfor (198) som ubestemt ord, men tillige som tillægsord (ene, alene: hann ferjuna. Band. 5). Som ubestemt stedord betegner d en enkelt, en eller anden, en vis.‘ þá mælti einn Dropl. 26. — gefit hefir ek hana presti einum. 132. I denne betydning bruges det også i flert. g til einir heiðnir víkingar at biðja hennar. Flatey. — þèr erut einir speiarar. Stjórn 212 jfr. ssted. 79. — udtrykkene einn hverr = einhverr, Fornm. VI, einn ok annarr. Stjórn 81; einar ok ýmissar Stjórn 88; eina hluti ek ýmissa. Flatey. I, 191 Egilsson lex. p. 901.

2. nökkurr (nogen, en eller anden, aliqvis) = nökkverr, nakkvarr (den oprindelige form) med biformen nekkvarr (og fl.) bruges dels enestående (som navneord), dels tilföjet (som tillægsord) til navneord, talord eller andre stedord. spyrja, ef nokkvorr er fróðr maðr inni. Sn. Edd. 2. — ef þar er nokkur graftar kirkja. Grág. I, 10. — á þingi nökkuru. Hervar. 60. — eða kanntu nökkura þá leið til Austfjarða? (nogen sådan vej) Hrafnk. 19. — ekki sperða ek fè, ef nökkurr vildi ganga í málit. Band. 17. — hann leyndi brèfi nokkuru því, er hánum hafði sent einn... Alex. 26. — nokkurir betyder ,adskillige' (aliqvot) Njál. 109; annarr nokkurr ɔ: den ene eller anden af to (alter uter) Skáldh. 2, 62. — Forbundet med talord angiver det et omtrentligt eller rundt tal: nokkurum tveim sinnum eða þremr. Fornm. IX, 370; nokkur tíu skip. Fornm. X, 135.

3. sumr (d. somme)[1] betyder ,nogle', ,adskillige', men bruges dog også i ettal om ,en vis, en og anden.' sumr er af sonum sæll, sumr af frændum, sumr af fè œrnu, sumr af verkum vel. Hávam. 68. — sums (ejef. intetk.) ertu sjálfskapa. Atlam. 64. — fèllu menn af baki, sumir brutu hendr sínar, en sumir fœtr. Kristn. 24. — sumir vildu eigi gjallda hoftolla. Kristn. 18. — sumir — sumir bruges i betydningen ,nogle — andre' (= annarr — annarr, s. nedenfor). sumir eru skotnir í gegnum barkann eða í smáþarmana, sumum liggr heilinn úti, sumir fá bana af skotum eða slöngum, halsbeinit er brotit í sumum, en iðrin liggja sumum úti. Alex. 11. — hánum er sagt, at sum (nogle nl. af retssagerne)

---

[1]) jfr. engl. some, oldengl. sum (som), got. sums, der forbindes med ains (ains sums, qvidam).

váru dœmd, en sum búin til reifingar. Band. 17. — v
gangr himintungla újafn: áttu sum lengra gang en s
Sn. Edd. 145.

4. einhverr eller einnhverr betyder ‚en eller and
en, nogen' (aliqvis), og bruges dels enestående, dels so
tillægsord. ef þú segja nè náir einhverjum allan hu
Hávam. 122. — við einhverja dœmðak (hunk. ‚jeg hav
samtale med en pige') Harbarðslj. 30. — skal ek göra þ
eitthvert, er — (noget sådant som —) Hervar. 23. —
þess er getit eitthvert sumar. Band. 5. — vald yf
einhverju hèraði. Alex. 98. — einhverju sinni = eitt-
hvert sinn (aliqvando) Kristn. 130. — En (sildigere) bi-
form er einshverr: með manninum einshverjum. Stjórn
22 (hvor hdskr. B har einshverja). — ef ek hefi eins-
hverjum manni mein gert. Stjórn 448.

Men særligt må mærkes det adskilte einn — hverr, der betyder ‚hver enkelt' (qvisqve). (sakir) eru svá margar ok stórar, at ein hver má vel endast til þess, at þú komir aldri hèðan lífs. Egilss. 144.

5. hverr betyder ‚enhver', navnlig (inddelende) ‚hver især, hver for sig' (qvisqve), og bruges både som enestående og som tilföjet. (Det er også spörgende og henførende, og ved tilföjelse af er eller sem bliver det ubestemt henførende). sumar hvert. Hervar. 28. — sókn hvers máls. Grág. I, 68. — at blóta tveim mönnnm úr hverjum fjórðungi. Kristn. 92. — í hverju húsi. Kristn. 86. — hverr várr. Fornm. VI, 154; hvert várt (om mænd og kvinder) Atlam. 96. — manna hverr. Hávam. 54. — vildi svá hverr sitja ok standa, sem hann vildi. Hrafnk. 24. — höfðingi var settr yfir þúsund hverja. Hervar. 50. — skal biskup skipta því hèraði til þess, at af hverjungi bœ til hverrar kirkju hverr skal gjalda tíund sína, hverrgi er á landi

r. Grág. I, 14. — hversu mikit ágæti hverjum hefir gt þeim, er — Hervar. 24. — fimm þúsundir í hverja king, þeira er þrettán hundrut váru í hverri, en í ert hundrut fernir fjörutíu. Hervar. 50. — Ligesom - qvisqve forbindes hverr også dels med et tillægsord l en höjeste grad for at betegne alle til en klasse henrende: hverr inn styrkasti (fortissimus qvisqve) l. 44, 298; dels med ordenstal, for at betegne hvilken ækken inddelingsvis eller gentagelsesvis der menes: hverr ndi. Skírnism. 21. — mèr til hugganar dœmdi hann r annan hvern mann (hver anden mand) Hervar. 25. n i begge disse tilfælde stilles stedordet foran. — En orm til hverr (der også findes skrevet hver i hankön) er r eller hur (hurr), hyrr, herr, hvorom s. Egilsson lex. 379 og Rask anv. § 534. Heraf udledes hotvetna = hvatvetna), der forekommer såvel i den ældre Edda m i Jómsv. S. (Fornm. XI). Jfr. þótt sèr varðir vers i hoss (hós) eðr hvars (ɔ: hins eða þessa, en eller anden, n eller den) Ægisdr. 33.

6. hvárr, der desuden både er spörgende og henførende, med tilföjelse af er eller sem bliver ubestemt henførende hvárn sem vill, utrumvis. Grág. I, 28; bað hann gera várt er hann vildi. Dropl. 14; hvárir váru ríkari? Sn. dd. 5; hvárr meir mætti, biskup eðr ármaðr í steininum. ristn. 12; hvormed står i forbindelse brugen af hvárt ɔ: trum som spörgeord, s. ovenfor 168) betyder ‚enhver af ‘, begge (uterqve)[1]. hætt er þeira hvárt (nl. veðr k vit) Hávam. 87. — Búi nam sèr kistu í hvára hönd

---

[1]) En meget sjælden biform er hvaðarr (= got. hvatharuh), ornald. I, 297, hvoraf atter det noget hyppigere hvaðartveggi = hvárrtveggi.

(utraqve manu) Fornm. I, 178. — varða fjörbaug um hvárt vígit. Egilss. 215. — I flertallet hvárir (li utriqve) om to partier, flere på hver (af to) sider. nú hvárir annarra lúðra. Gisl. 44, 136. — fáii hvárir saman (få på hvert af de to steder) Egilss. 1 fóru þá hvárir i móti öðrum. Flatey. I, 58 = I I, 38. — I udtrykket at hváru (i ethvert tilfælde, i a alligevel) tabes undertiden betydningen af toheden, (egenlig betyder: ‚i begge tilfælde.'

Anm. 1. Da sproget mangler særegne udtr ‚hinanden' og ‚hverandre', bruges stedordene hverr og i forbindelse med annarr i denne betydning. Und betegnes dog det gensidige forhold blot ved det ti visende sik, sèr (sín í millum; rœddu þeir um me Kristn. 74), hvorom jfr. 200, a, anm.; men i alminde når det inddelende begreb (som udtrykkes ved hve hvárr) skal udhæves, er dette ikke tilstrækkeligt. Af grund forbindes de også med sik, sinn for at beteg inddelende. I dette tilfælde stilles i reglen (som d se-qvisqve, suus-qvisqve) det tilbagevisende s foran hverr eller hvárr. — heyrði hvárt þeira orð a (ɔ: alter alterius, hinandens) Kristn. 16. — fèllst öðru vel í geð (de syntes godt om hinanden) Band. hvárir vissu löngum til annarra. Egilss. 55. — sló annan með hnefa. Hervar. 22. — skulu þeir hvárir við aðra. Grág. I, 76. — er dómendr váru aðir hverir eptir aðra. Gisl. 44, 79. — hverr A så til annars (ɔ: A. så til hverandre) Sn. Edd. seldi hverr öðrum, ssted. — jók hrímit hvert yfi (det ene over det andet) Sn. Edd. 4. — drápu annarra frændr. Helg. Hund. II. form. — så þá annan. Fafnism. form. — hvárir drápu menn fyrir

…nm. VI, 7. — lèt sitt (naut) hvárr fram leiða. Egilss. …5. — tók sitt langskip hvárr þeira. Egilss. 33. — …skup skal fara sitt sumar yfir hvern fjórðung. Grág. 19. — fóru sèr hverir á skóginn. Hervar. 28. — nauðsýn heldr til, at hverr gæti sjálfs síns. Band. …. — hóf sik hverr eptir sinni íþrótt. Sn. Edd. 145. - hjó hverr annan sinn vin ok frænda. (hvor både …narr og sinn forbindes med hverr) Gisl. 44, 204. — det ældre sprog kan det inddelende ‚hver' også betegnes …d maðr: at þeir hafi eigi fleiri hross en maðr hafi …tt í togi (hver et) Grág. I, 24.

Anm. 2. ‚Den ene efter den anden' betegnes ved …err med følgende annarr styret af et forholdsord. hverr …ll um annan borgarmanna. Egilss. 94. — hverr eptir …nan Serklands konunga. Alex. 2. — drepa hvern um …eran annan. Gisl. 44, 136. — gekk hverr at öðrum …á nær. Egilss. 90. — vinnr hann hvert úverk at öðru …len ene udåd efter den anden) Hrafnk. 16. — þá …kk til Hervarðr, — þá Hrani, þá hverr at öðrum. …ervar. 11.

7. hvetvetna eller hvatvetna, [hvervetna] bruges kun …m intetk., i betydningen ‚hvadsomhelst'. hvervetna grèt …aldr úr helju. Rafns S. hos Egilsson lex. p. 426, lige…m de andre exempler der anføres på hvervetna, er …ikkert, undtagen måske: þat hugðu þeir, er hjá …tu, at hvervetna mundi látaz. Fornm. IX, 387. — fyr …etvetna fram (fremfor alt) Alex. 6. — Deraf hvívetna …immari (som hf.: grummere end alt) Alex. 23. — var …rafn fyri þeim í hvívetna. Ísl. S. II, 208. — at þú …r einn inn versti maðr at hvívetna. Fornm. XI, 61. — … anden biform er hotvetna: hrolldi hotvetna, þat er til …gs skyldi. Atlam. 95. — ósnjallr maðr uggir hotvet-

na. Hávam. 47. — hann vildi hotvetna annars enn ganga undir trúna. Fornm. XI, 38.

8. hvatki, ligeledes en enestående intetkön bruges i betydningen ‚hvadsomhelst', forbundet med e ubestemt henførende udtryk (qvidqvid). heill er Atla, hvatki er þik dreymir. Atlam. 20. — er þei at hann gengr fram hart, hvatki er þeir hafa at. F XI, 132. — til hvers hvatki kemr (hvortil hvadsom enhver ting sigter) Fornm. XI, 103. — verum saman, hvatki er í göriz. Fornm. VII, 347.

9. hvárgi (ɔ: hvárr-gi, neuter) og i intetk. l ki (der også bruges som bindeord ‚hverken' med bif hvergi) bruges i betydningen ‚ingen af to.' hvárgi (neuter eorum) Grág. I, 3. — hann kvazt hvárki Dropl. 14. — hvárgi okkarr (neuter nostrum) Egils — hèt hann hvárigri hvíld nè yndi. Grottas. 2. — ist hvárgi þeira um daginn. Dropl. 23. — ek geng um fótum um eld brennanda ok ek læt fallast b saxodd minn, ok sakar mik hvártki (ingen af d Kristn. 64. — skiljast þeir svá, at hvárrgi kveðr an. Band. 11. — hánum þótti hvárrgi goðr kos Hervar. 32. — hvárgan kenndi fyrir annan (kendt den ene fra den anden) ssted. — En biform er hv (hvorigr) der sjælden bruges i nævneform, som hv (neutri, intet af to partier): ef hvárigir hafa fari at vèfangi. Grág. I, 83, men i de afhængige forholdsf indtræder som biform til hvárgi: hvárigum. Fornm 131; hvárigra. Atlam. 100. — Om formen hvergi tydning ‚hver især', ‚hvilkensomhelst' s. Egilsson. lex. p.

10. annarrhvárr, hvoraf begge dele böjes, l enestående eller tilföjet i betydningen ‚en af to' (alteri Det kan også betragtes og skrives som to ord. at

rr skal ript hafa innan tólf mánaði. Járns. 86. — nu þit þá hafa annathvárt fyrir ykkra þrá — nokk- huggan eða læging. Hrafnk. 17. — láta fara annat- árt eða bæði í Krumskeldu. Egilss. 139. — annarr- árr þeira feðga (en af de to, fader eller sön) Egilss. — því at bani annarshvárs þeira Helganna lá við. opl. 25. — annat hvárt (et af to) verði þit at göra, hafa þat sem ek legg til eða leita eigi ráða til mín. nk. 15. — Hertil slutter sig endelig brugen af annat árt — eða som bindeord ‚enten-eller', Stjórn 497. . det følgende.

11. annarrtveggi eller annarr tveggja betyder lige- des ‚en af to'. Det første böjes med begge sammensæt- ngens dele, det sidste kun med annarr. ef annarrtveggi ýr á sitt mál. Járns. 7. — skulu þeir bera annat eggja af eða á. Járns. 30. — Yggs varð annarrtveggi. url. II, 7, p. 87. — kvað þá annattveggja göra skyldu, fá sèr vistir sjálfir eðr fara hvergi ella. Flatey. 168. — Ligesom det foregående bruges annattveggja- ða i betydningen ‚enten-eller', Gisl. 44, 377.

12. hvárrtveggi, også skrevet hvártveggi (egl. hvárr veggja, enhver af to, uterqve) bruges i betydningen begge' således at hver tænkes for sig. Begge dele af sammensætningen böjes, og ordet bruges såvel enestående som tilföjet. Når talen er om flere på hver side eller om o partier, bruges flertal: hvárir tveggju (utriqve). En sjældnere form er hvaðartveggi (jfr. hvaðarr = hvárr ovenfor). hvárrtveggi maðrinn (er) ættstór ok góðr. Band. 24. — fyrir hvárum tveggja þeira. Njál. 64. — at hann segði upp lög hvártveggi kristin ok heiðin. Kristn. 92. — þeir skulu bjóða hvárirtveggju öðrum (begge partier hinanden gensidig, indbyrdes) Grág. I, 76.

— miðlum svá mál millum þeira, at hvárirtveggi nokkut til síns máls. Kristn. 98. — þessir hvárirtv váru gildir menn ok allvel menntir. Hrafnk. 2 Om tallet af udsagnsordet, der står som omsagn ved ord, er handlet 8. anm. Jfr. om formen hvárr konunganna 59, anm. 3. — hans bróðir hvaðart Heimskr. I, 205.

13. annarr betyder (ligesom lat. alius) ‚and anden, den anden, den ene af to.‘ I flert. findes betydningen ‚de andre‘ (ceteri). Det gentagne a annarr bruges ligesom alius-alius og alter-a betydningen ‚en-en anden,‘ ‚den ene-den anden‘ = andre, hinanden, indbyrdes, gensidig. Det bruges betydningen ‚den anden‘ som ordenstal. þat er sat mælt er, at öl er annarr maðr (ordsprog: berus den berusede er en anden mand, er ude af sig selv) 43. — við annan mann. Hrafnk. 30 (med en anden ɔ: selv anden, ligesom við tólfta mann (selv tolvte) 3; við þriðja mann (selv tredie) Egilss. 133). — ek móti öðrum (mod den ene af to) Hervar. 8. — i modsætning til en nævnt person eller genstand. H konungr átti son í elli sinni, en annan son átti rekr (ɔ: men Heiðr. fik også en) Hervar. 25. — land ok önnor lönd (til et og andet land, til fors lande) Fornm. X, 392. — Ligeledes maðr ok anna og anden) Fornm. I, 46; höggva mann ok annan. 78 (digt.) — vissi eingi þeira, hvat hverr bauð ö ok braut þat annarr niðr, sem annarr vildi upp Sn. Edd. 146. — svá láta þeir hvárir (utriqve) engu ætti við aðra at skylda. Band. 4. — annarr at öðrum nefndi sèr vátta, ok sögðust hvárir úr l við aðra hinir kristnu menn ok hinir heiðnu (sag

erandres love) Kristn. 88. — einn var höfði hærri ðrir (end de andre) Hervar. 10. — stóðu þá upp rnir, ok var þá annarr haltr eptra fœti (den ene alt) Sn. Edd. 28. — Aðalsteinn hafði sett yfir jarla hèt annarr Álfgeirr, en annarr Guðrekr (alter-alter) . 102. — knýtti hann II knúta — ok eignaði an knútinn Julio, en annan Pompeio. Gisl. 44, 187. sannaði annarr, en annarr kvað lygi. Dropl. 27. — tti brœðr 2, hèt annarr Hallsteinn, en annarr Hallr. Njál. 152. — annarr nokkurr i betydningen alter r. Skáldh. 2, 62. Mærkes må også brugen: fara um á annan veg (på én dag rejse frem og tilbage fra det ene til det andet) Grág. I, 88. — I det ældre digtersprog ges annarr föjet til et navneord således, at der egenlig tænkes et annarr til ved ordet eller at navneordet står den for annarr (ligesom det gensidige forhold kan benes ved en simpel gentagelse af navneordet: kallaði ðir á bróður). kallaði seggr annan (den ene [mand] n anden) Völundarkv. 21. — veita fulting frændum, m fótr öðrum eða holdgróin hönd annarri. Hamdism. . — at augabragði skala maðr annan hafa. Hávam. . — Ligesom einn ok annarr, einir ok aðrir betegner en ene og den anden vexelvis ' Stjórn 81 og 249, således bruges også einn ok ýmiss: þeir skyldu árinnar tn, Nílí, landinu til frjóleiks ok ávaxtar veita um na staði ok ýmissa. Stjórn 247. — koma síðan upp einum ok ýmsum stöðum ok löndum. Stjórn 32. — m udtrykket annarr mestr maðr. Fornm. XI, 51; annbezt ríki. Fornm. V, 297 s. ovenfor (92, anm. 3).

14. báðir (begge) betegner to samlede i ét (ambo). lzt þeira vingan meðan þeir lifðu báðir. Kristn. 98. · þeir fóru báðir saman víða um heiminn. Kristn. 102.

Dog bruges det undertiden i samme betydning son tveggi, navnlig i intetk. bæði som bindeord. þ bæði veit. Hávam. 90. S. ovenfor 158.

15. engi (eingi), i intetk. ekki, også eng engr, bruges dels enestående dels tilföjet i bet ‚ingen'. engis manns. Band. 7. — engi maðr (. Skírnism. 7; engi maðr öðrum. Völusp. 45. · hefir engi (neminem) fengit i stað sinn. Grág. I vildi þá engi bíða Helga. Dropl. 25. — þá ekki mál at lögum dœmt. Kristn. 124. — ha engva skúa á fótum. Dropl. 29. — segita - öngum, at ið mik fyndit. Völundarkv. 21. — ei sá sèt ógurligar sjónir. Sn. Edd. 36. — traust ekki til at halda þik firir Gunnari — ok engu Dropl. 35. — engi einn (nemo unus ɔ: ne unus maðr. Band. 39. — eigi engi (non nemo, non n tegner dels ‚nogen', dels ‚alle', s. Sn. Edd. 200: eigi öngar út ór bœjum sútir.' hèr er sagt öngir menn rynni af bœjum, þar sem allir Sumstaðar merkir eigi eingi nökkurn eða miki hèr: ‚fingr vann eigi engan eins með vatn guðs á virðum víða.' — Stundum bruges flertal nöjes med ettal: vildu eingir (= engver) hán Dropl. 17. — I forbindelse med en anden nægtels ofte udseende af, at engi ikke indeholder nægtel dette er dog tilfældet, da de forbundne nægtelser stærke, ikke hæve hinanden (efter 173), så at det ligt at tillægge ordet betydningen ‚nogen, nogen má eigi fyrir því þar undir búa engi sá, er ve aðan bólstað vill hafa. Skuggs. 45. Ligeledes form af den höjere grad. starf þeira manna, e vilja fylgja um þat fram, er engi hans fræ

fyrir hánum. Fagrskr. 11. — Om forvexlingen af i og engi s. 170, anm. 3. prestr á öngva at syngja messu. Grág. I, 21. — engi var hann uppvöðslur. Egilss. 193. — er eigi veit jarðar hvergi. Ham. 2. — Som et sjældnere, mest digterisk nægtende ord kan endnu mærkes mangi (eller manngi ɔ: mann, r-gi), der bruges dels enestående, dels tilföjet. ngi annarr mildingr. Fornm. VI, 26. — ek veit nngi annan fremra. Fornm. VI, 196. — svá at mèr ngi mat nè bauð. Grimnism. 2.

16. neinn eller oplest nè einn (hvoraf neinn er mmentrukket, ligesom engl. none = no one) bruges i ydningen ,ingen' som tillægsord, navnlig når der går en gtelse i forvejen, som derved forstærkes, dog også efter ord i den höjere grad med enn, hvor det får udseende at tabe den nægtende betydning (ullus). engi maðr k af hánum neinar bœtr, hvat sem hann görði. afnk. 4. — váru þeir öngir, at nè eina íþrótt hefði jafns við hann. Njál. 46. — skal ek miklu heldr la dauða af þeim en veita þeim neitt mein. Njál. 58. — Jfr. 173, anm.

Anm. Da Oldnordisk, ligesom Gotisk, Græsk og La, mangler et ord for vort ,man,' må det her mærkes, orledes dette betegnes. Det sker på forskellige måder:) uden nogen betegnelse af grundordet, ved tredie person tal af udsagnsordet, så at sætningen får form af en upernlig. þá skal freista. Vafþr. 9. — kendi ilminn (man ærkede duften) Kristn. 88. — þat á at vinna allt, er rottins dag á at vinna. Grág. I, 26. — enda á þat nskis at meta. Grág. I, 68. Jfr. herom videre 10, 6. —) ved tredie person flert. uden noget tilföjet grundord igesom lat. dicunt, ajunt) når man er = folk. Her

er dog vel at tænke til þeir eller menn. ár kváðu g
Rígsm. 1. — alls þik fróðan kveða. Vafþr. 24, 2
Grímni mik hètu at Geirröðar. Grímnism. 49. Jfr.
4, a. anm. 4. — 3) ved menn, sjældnere (i lovsp
ved maðr. svá segja menn. Rígsm. form. — þá
hríð sú, at menn máttu eigi veita tíðir. Kristn. 12
maðr á at fara með göngumanna föt drottins
Grág. I, 24 og bestandig. — Blandet: þá er maðr g
í föstu, þá skal eta kjöt fyrir miðja nótt. Grág.
(hvor først maðr er anvendt, derpå ingen betegnelse). -
ved et lideformet udtryk, dels personligt (af indvirkende
sagnsord), dels upersonligt (af uindvirkende). ok
borit (nl. vera) af skinni fyrir eykt (ɔ: man skal
båret) Grág. I, 26. — 5) ved hann, især i lovspr
þá skal nótt vera á haust ok á vetr, er eigi má
dag, ok væri hann þar, er hann mátti sjá í ha
Grág. I, 36. — 6) ved þú i forskrifter eller formani
S. herom 4, a, anm 4.

Rettelser og tillæg.

S. 3 [12] l. omsagnsord. — 6 [17] ferðr l. ferð. For øvrigt for-ndes vel rigtigere: byrr leysti austan (ok) sunnan at B., lige-m den anden læsemåde ógnvaldr ofan er at foretrække for ó. ıstan. — 8 [12] l. Skírnism. — 11 [9] l. blindr og 11 [10] laushár. 15 [9] l. undi. — 16 [1] ved l. med. — 25 [12] ordene: ‚Med dob-lt lidef. . . . Járns. 23' gå ud. — 26 [10] ibrott l. í brott. — 3 [23] l. nævneform. — 39 [19] undraz forekommer også i handleform, r. side 228. — 41 [10] taka af hører egenlig ikke herhen. — 46 [28] l. 10. — 47 [16] Kungssk. l. Kongssk. (og således enkelte gange i et følgende, som s. 246). — 52 [8] l. fóðurbœtr og 52 [30] roða róða. — 54 [5-7] minnr og meir ere blevne ganske til biord. — 8 [20] ein l. einn. — 60 [7] l. herópi. — 60 [15] annat enn opfattes er rettere som en hosstilling til mestr hlutr, altså som nævne-rm; ligesom (lidt nedenfor) helju rettest tages som hensynsform. — 65 [26] í sundr er egenlig et biords-udtryk. — 66 [19] tilföj: vei ss vesölum. Stjórn 434. — 73 [4] snýta-sifjungum forklarer gilsson vel rigtigt ved: sangvinem iis emungere. — 73 [22] tæla ör her udgå, da det kun styrer genstandsform. — 74 [17] l. Ólafr. — 75 [23] expl. af Rafns S. går ud. — 79 [8] l. nýtu verki. — 79 [5] i expl. af Alex. 53 styres hf. af af. — 83 [1] l. stórlyndinu. — 5 [19] ved telja er hf. egenlig ikke styret, da det er: efter slægtled, ner. — 87 [10] udrydde, ødelægge l. hæmme. — 88 [28] aka e-m í ug: hf. opfattes rettest efter 30; thi det hedder også aka bug á -n. — 89 [26] eller l. og. — 89 [28] forandre l. göre ugyldig. — 0 [24] vogter eder l. redder eder ved flugt. — 90 [32] eller l. og. — 1 [23-24] expl. af Sn. Edd. går ud, da det er på hlaupa, ikke leypa. — 91 [27] bör hedde: hnekkja (ligeledes hnyggja, hnyk-ja og hneigja). — 93 [2] Da hugi er gstf., kan (som expl. på f.) tilföjes: hv. sèr í austr. — 93 [18] ordene ‚i bet. omgive' flyttes ed efter expl. af Fornm. — 93 [32] med l. með. — 97 [20] vel-landa vell-anda. — 99 [5] veltir er her af vèla (vèltir), ikke af velta. — 99 [29] vinde i et nögle l. hæve, stikke op. — 99 [30] l. knífum. — 102 [18] augugum l. augum. — 104 [23] stefnunni styres her f at. — 105 [7] det smertede dem l. svie, smerte. — 107 [11] af l. f. — 108 [8] sinu l. sina. — 109 [29] því styres her ikke af á lita,

men betyder ‚derfor'. Ligel. nedenfor til ganga, hvor hánı ler ikke er styret deraf. — 111 [21] om yfirstiga med gstf. ! — 112 [6] vinr er egl. et navneord. Derfor må også anm. 234 rettes i overensstemmelse hermed. — 113 [28] l. úlíkr. [31] l. goðum. — 119 [17] l. öðlingi. — 119 [20] l. bœkr. — l. átti. — 127 [14] l. Korm. — 128 [19] til leiðar komit þ styres því ligefrem af koma. — 128 [31] l. Bárði. — 132 [6] 132 [30] l. áliti. — 135 [2-6] her må mestu opfattes som stemte nævneform flert., så at bemærkningen falder bort. - feika l. feikn. — 127 [28] litum fœrir er snarere at jævnf fara öndu, lífi (lade fare). — 156 [10] l. hærð. — 158 ' rosknir. — 161 [7] sindra ættar rigtigere: dværgeslægtens af dværge?) — 165 [28] l. útbyrðis. — 166 [2] l. kvaðar-vi — 168 [3] Biformen l. Udsagnsordet. — 168 [30] fenga l. 180 [11] bœna er her ikke at forbinde med þurftigum, n auðsóttr ok góðr. — 181 [18] slíku er hensynsform. — fýsir. — 201 [17] i l. í. — 206 [4] með l. mót. — 214 [26] \ þeim ɔ: førte dem, anførte. — 216 [28] l. bókina. — 235 l. mælti. — 247 [26] l. bandit. — 250 [7] l. hvassara. — víðlendstr. — 251 [16] frœknastr. — 263 [1] Anm. l. Anı 264 [6] spörgeordene l. bindeordene. — 273 [18] l. ills. — 276 l. syni. — 292 [1] l. gylltan. — 293 [5] Her og i det føl sagt ‚tillægsform' og ikke ‚biform' (supinum), idet disse t ikke ere betragtede som forskellige. Vel gives der særskilt (görr - gör - gört og görzk, sýndr - sýnd - sýnt og sýı at antagelsen af en biform ikke kan undgås, men på de side viser overgangen fra den uböjelige til den böjelige forı b. anm. 2), ligesom også formerne på -andiz (dveljandiz anm. 1) den nære forbindelse og formentlige enhed af til og biform. — 295 [21] dauðr er et rent tillægsord, om det rindelig har været en tillægsform. — 299 [3] af l. ef. — líf. — 307 [24] l. því. — 308 [6] l. urðu. — 320 [20] l. hı 322 [22] l. leitandi. — 336 [1] l. bróðurbani. — 338 [22] l. · — 339 [1] l. álygi. — 359 [16] efter Hrafnásar tilföjes vin. [27] l. Ármóð. — 366 [21] log l. lóg. — 371 [4] lèz betyder frem ‚lod', så at expl. her ikke passer. — 373 [11] l. bitr. [28] expl. af Band. 42 bör gå ud. — 391 [20] l. fátœkdóm [19] l. fœrr. — 412 [29] l. tíðast. — 415 [7] l. athœfi. — fjörbaugr. — 429 [6] l. fjórðungs. — 434 [18] l. sitr. - expl. af Háv. Isf. er af en noget forskellig art, da det f siges til Hávarðr, ikke til Þorbjörn. — 450 [7] l. mína. - l. goðorðs. — 465 [17] l. Rauðúlf. — 481 [9] l. lítr. — landslýðrinn. — 486 [15] efter: ‚stedord' tilföjes den, det [26] l. í liði. — 504 [32] af l. at.

Andre mindre fejl, som af sig selv falde i öjnene, bed selv at rette.

V. Vápnfirðinga saga, þáttr af Þorsteini hvíta, þáttr af teini stangarhögg, Brandkrossa þáttr, besørget og over- af G. Thordarson. 1848. Bogladepris 76 Sk.

VI. Sagan af þórði hreðu, besørget og oversat af Friðriksson. 1848. Bogladepris 72 Sk.

VII. Lucidarius, en Folkebog fra Middel-ren, besørget ved C. J. Brandt. 1849. Boglpr. 80 Sk.

VIII. Tvær Sögur af Gísla Súrssyni, udgivne K. Gislason. Med en Forklaring over Kvadene af . S. Egilsson. 1849. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

IX. Kong Valdemar den andens Jyske Lov, ved M. Petersen. 1850. Bogladepris 84 Sk.

X. Bandamanna Saga, ved H. Friðriksson. 1850. gladepris 60 Sk.

XI. Grágás, Islændernes Lovbog i Fristatens Tid, udgivet versat af V. Finsen. (Förste Hefte.) 1850. Bogladepris 68 Sk.

XII. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammershaimb. I. *Sjurðar kvæði.* 1851. Bogladepris 1 Rdl. 24 Sk.

XIII. Valdemars sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 52. Bogladepris 80 Sk.

XIV. Eriks sællandske Lov ved P. G. Thorsen. 52. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

XV. Fóstbræðra Saga ved K. Gislason. (Förste efte.) 1852. Bogladepris 68 Sk.

XVI. Grettis Saga ved G. Thordarson. (Förste efte.) 1853. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XVII. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. Andet Hefte.) 1853. Bogladepris 64 Sk.

XVIII. Skånske Lov, ved P. G. Thorsen. 1854. ogladepris 2 Rdl.

XIX. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og Jón igurðsson. (Förste Hefte.) 1854. Bogladepris 1 Rdl. 32 Sk.

XX. Færöiske Kvæder, ved V. U. Hammershaimb. Andet Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXI. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. Tredie Hefte.) 1855. Bogladepris 88 Sk.

XXII. Grágás, udgivet og oversat af V. Finsen. Fjerde Hefte) 1856. Bogladepris 2 Rdl.

XXIII. Oldnordisk Formlære, ved K. Gislason. Förste Hefte.) 1858. Bogladepris 64 Sk.

XXIV. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og Jón urðsson. (Andet Hefte.) 1858. Bogladepris 1 Rdl.

XXV. Grettis Saga, ved G. Magnússon og G. darson. (Andet Hefte.) 1859. Bogladepris 1 Rdl.

XXVI. Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig o Sigurðsson (Tredie Hefte.) 1860. Bogladepris 1 Rdl.

XXVII. Bárðarsaga Snæfellsáss, *Víglundai þorðarsaga*, *Draumavitranir*, *Völsaþáttr*, ved Guðl Vigfússon. 1860. Bogladepris 1 Rdl.

XXVIII. Hávarðar saga Ísfirðings, ved G. Th son, med en Forklaring af Viserne ved G. Brynjul 1860. Bogladepris 1 Rdl. 16 Sk.

XXIX. XXX. XXXI. Oldnordisk Ordföjnings ved G. F. V. Lund. 1862. Første andet og tredie I Bogladepris for hvert 1 Rdl. 16 Sk.

Til Pressen forberedes:

Oldnordisk Formlære, ved K. Gislason. (Andet H
Fóstbræðra saga ved K. Gislason. (Andet Hefte.)
Íslenzk fornkvæði, ved Sv. Grundtvig og J. Sigurðss (Fjerde Hefte.)
Grágás, besørget og oversat af V. Finsen. (Femte H
Udsigt over Nordens gamle Literatur ved P. G. Tho
Njáls saga ved K. Gislason.
Færöiske Kvæder, ved V. Hammershaimb. (Tredie H

Tiltrædende Medlemmer kunne erholde alle af Samf udgivne (I-XXXI) Skrifter for 28 Rdl. Anmældelser om trædelse i Samfundet modtages saavel hos Samfundsra Medlemmer: *K. Gislason* (Forhaabningsholmsallee Nr. *A. F. Krieger* (Nørregade 24), *O. Stephensen* (St gade 16), *P. G. Thorsen* (Kronprindsessegade 52 *N. L. Westergaard* (Gammelstrand 34), som i den *Gyldendalske Boglade* (Klareboderne 3) og udenfor Kjøben hos dennes Commissionærer.

